REGIONALNA DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH W TORUNIU

PROGRAM OCHRONY PRZYRODY

DLA NADLEŚNICTWA TUCHOLA

OBRĘBY: ŚWIT, ZALESIE

Sporządzony na okres
od 1 stycznia 2018 roku do 31 grudnia 2027 roku
na podstawie stanu lasu na dzień 1 stycznia 2018 roku

WYKONAŁO:

BIURO URZĄDZANIA LASU I GEODEZJI LEŚNEJ ODDZIAŁ W GDYNI
WYDZIAŁ PRODUKCYJNY W TORUNIU

SPIS TREŚCI

Strona

1. Wstęp 1

2. Ogólna charakterystyka nadleśnictwa 5

2.1. Położenie Nadleśnictwa Tuchola 5
2.2. Położenie nadleśnictwa w przestrzeni przyrodniczo-leśnej 6
2.3. Historia lasów i Nadleśnictwa Tuchola 10
2.4. Wybrane elementy taksacyjne nadleśnictwa 12
2.5. Ogólna charakterystyka kompleksów leśnych 12
2.6. Struktura użytkowania gruntów 13

3. Formy ochrony przyrody 15

3.1. Rezerwaty przyrody 17
3.1.1. Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie”. 31
3.2. Parki krajobrazowe 34
3.3. Obszary chronionego krajobrazu 50
3.4. Obszary Natura 2000 53
3.5. Pomniki przyrody 60
3.6. Użytki ekologiczne 70
3.7. Chronione gatunki roślin i zwierząt 85
3.8. Cenne siedliska przyrodnicze 100
3.8.1. Typy drzewostanów i składy gatunkowe upraw dla cennych siedlisk przyrodniczych 106
3.9. Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych *(High Conservation Value Forests)* – HCVF 107

4. Walory przyrodniczo-leśne 109
4.1. Walory krajobrazowe, flora i fauna 109
4.1.1. Formacje geologiczne, rzeźba terenu, geomorfologia 109
4.1.2. Charakterystyka dominujących zbiorowisk leśnych 110
4.1.3. Szata roślinna 117
4.1.4. Fauna 118
4.1.5. Klimat 122
4.1.6. Wody 122
4.1.7. Drzewostany i zadrzewienia 124
4.1.7.1. Bogactwo gatunkowe 125
4.1.7.2. Struktura piętrowa 128
4.1.7.3. Pochodzenie 130
4.1.7.4. Zgodność składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi 130
4.1.7.5. Formy degeneracji ekosystemu leśnego 133
4.1.7.6. Zadrzewienia 139

Strona

5. Walory historyczno-kulturowe 141

6. Zagrożenia 147

6.1. Zagrożenia biotyczne 147

6.2. Zagrożenia abiotyczne. 149

6.3. Zagrożenia antropogeniczne 151

6.4. Zagrożenia pożarowe 153

7. Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych 155

7.1. Organizacja gospodarstwa leśnego 155

7.2. Wykonywanie prac leśnych 156

7.3. Ogólne wytyczne wykonywania czynności pielęgnacyjno-ochronnych na terenie nadleśnictwa Tuchola 157

8. Plan działań w zakresie prac objętych programem ochrony przyrody. 161

8.1. Kształtowanie gospodarki wodnej 161

8.2. Kształtowanie granicy polno-leśnej. 162

8.3. Kształtowanie strefy ekotonowej 162

8.4. Zabiegi ochronne w szczególnie cennych obiektach przyrodniczych 163

8.4.1. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszary Natura 2000 w lasach nadleśnictwa lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie (wg wzoru nr XXII) 164

8.4.2. Zestawienie zadań z zakresu ochrony przyrody (wg wzoru XXIII) . 179

8.4.3. Zestawienie zadań dla rezerwatów przyrody 184

8.5. Sposoby postępowania na stanowiskach gatunków lub grup gatunków objętych ochroną prawną, które mogą powstać w czasie obowiązywania PUL 193

8.6. Ochrona różnorodności biologicznej 194

8.7. Promocja i edukacja ekologiczna 195

9. Mapa walorów przyrodniczo-kulturowych 201

10. Załączniki. 203

10.1. Organizmy podlegające ochronie występujące na terenie Nadleśnictwa Tuchola - lokalizacja. . . . . *osobny egzemplarz*

10.2. Zarządzenie Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy” 205

Strona

10.3. Zarządzenie Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką”. 241

10.4 Zarządzenie Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki”. 257

10.5. Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 16 kwietnia 2014r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023. 273

10.6. Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 31 marca 2015r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 295

11. Kronika 431

Tabele Strona

Tab 1. Porównanie wybranych cech taksacyjnych drzewostanów nadleśnictwa (wg wzoru nr 1a) 12
Tab 2. Liczba i wielkości kompleksów leśnych (wg wzoru nr 2) 13
Tab 3. Zestawienie powierzchni gruntów wg grup i rodzajów użytków z podziałem na gminy 14
Tab 4. Formy ochrony przyrody Nadleśnictwa Tuchola 15
Tab 5. Ogólna charakterystyka rezerwatów (wg wzoru nr 3) 24
Tab 6. Możliwości realizacji celów ochrony w rezerwatach (wg wzoru nr 4) . . . 26
Tab 7. Obszary Natura 2000 występujące w Nadleśnictwie Tuchola 57
Tab 8. Wykaz pomników przyrody ożywionej w Nadleśnictwie Tuchola 62
Tab 9. Wykaz pomników przyrody nieożywionej w Nadleśnictwie Tuchola . . . 69
Tab 10. Wykaz użytków ekologicznych w Nadleśnictwie Tuchola 72
Tab 11. Wykaz chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt zainwentaryzowanych podczas prac urządzeniowych, inwentaryzacji przyrodniczej Natura 2000 lub odnotowanych w opracowaniach dla obszarów chronionych na terenie nadleśnictwa (wg wzoru 11 i 12 – zmodyfikowany) 86
Tab 12. Oznaczenia używane w Categorias & Criteria 96
Tab 13 Zestawienia liczbowe fauny i flory 99
Tab 14. Zestawienie siedlisk przyrodniczych w obszarach Natura 2000 występujących w Nadleśnictwie Tuchola (obejmujących całe wydzielenia oraz punktowe 100
Tab 15. Wykaz cennych siedlisk przyrodniczych obejmujących całe wydzielenia . . 101
Tab 16. Wykaz cennych siedlisk przyrodniczych występujących punktowo 104
Tab 17. Typy drzewostanów i składy gatunkowe upraw dla cennych siedlisk przyrodniczych 106
Tab 18. Zestawienie powierzchniowe [ha] drzewostanów wg grup wiekowych i bogactwa gatunkowego wg wzoru nr 13) 128
Tab 19. Zestawienie powierzchniowe [ha] drzewostanów wg grup wiekowych i struktury (wg wzoru nr 14) 130
Tab 20. Zestawienie powierzchniowe [ha] wg rodzajów i pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych (wg wzoru nr 15) 133
Tab 21. Zestawienie powierzchniowe [ha] drzewostanów wg zgodności składu gatunkowego z siedliskiem 134
Tab 22. Zestawienie powierzchniowe [ha] wg aktualnego stanu siedlisk 136
Tab 23. Zestawienie powierzchni rzeczywistej wg form degeneracji lasu – neofityzacja 139
Tab 24. Zestawienie wg form degeneracji lasu – borowacenie 140

Strona

Tab 25. Zestawienie zadrzewień (zgodnie z ewidencją gruntów) 141
Tab 26. Klasyfikacja strefy kujawsko-pomorskiej i pomorskiej ze względu na zanieczyszczenie powietrza 155
Tab 27. Ogólne wytyczne wykonywania czynności pielęgnacyjno-ochronnych na terenie Nadleśnictwa Tuchola 159
Tab 28. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszary Natura 2000 w lasach nadleśnictwa lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie (wg wzoru nr XXII) 167
Tab 29. Zestawienie zadań z zakresu ochrony przyrody (wg wzoru XXIII) 181
Tab 30. Zakres i lokalizacja wskazówek gospodarczych w rezerwatach przyrody (wynikajacych z planów ochronnych) 186
Tab 31. Zakres i lokalizacja wskazówek gospodarczych w rezerwatach przyrody (nie wynikajacych z planów ochronnych) 194

Ryciny Strona

Ryc. 1. Siedziba Nadleśnictwa Tuchola [fot. J. Warmiński]. 3
Ryc. 2 Mapa zasięgu administracyjnego 5
Ryc. 3. Położenie Nadleśnictwa Tuchola w RDLP Toruń 6
Ryc. 4. Podział nadleśnictwa na mezoregiony 7
Ryc. 5. Regiony klimatyczne Polski (wg. A.Woś) 9
Ryc. 6. Mapa podziału na regiony geobotaniczne (wg J.M. Matuszkiewicza) 10
Ryc. 7. Lokalizacja rezerwatów przyrody w Nadleśnictwie Tuchola 23
Ryc. 8. Rezerwat przyrody „Źródła rzeki Stązki" [fot. J. Warmiński] 28
Ryc. 9. Rezerwat przyrody „Dolina rzeki Brdy" [fot. J. Warmiński]. 28
Ryc. 10. Parki krajobrazowe w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola 48
Ryc. 11. Krajobraz „Bory Tucholskie" [fot. J. Warmińki] 48
Ryc. 12. Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola 52
Ryc. 13. Obszary Natura 2000 w zasięgu terytorialnym Nadleśńictwa Tuchola . . . 58
Ryc. 14. Pomnik przyrody „Wisielec" [fot. Z.Szulikowski] 61
Ryc. 15. Pomnik przyrody „Świecznica" [fot. E. Piotrowska]. 61
Ryc. 16. Pomnik przyrody – grab siedmiowierzchołkowy [fot. Z.Szulikowski] 69
Ryc. 17. Dąb pomnikowy Obręb Świt oddz. 69k [fot. Z.Szulikowski] 70
Ryc. 18. Użytek ekologiczny Obręb Zalesie oddz. 301f. [fot. Z. Szulikowski] 71
Ryc. 19. Młode osobniki bielika *(Haliaeetus albicilla)* [fot. L. Stankiewicz] 85
Ryc. 20. Kania ruda w locie *(Milvus milvus)* [fot. L. Stankiewicz]. 95
Ryc. 21. Sarna [fot. W.Bajerowski] 121
Ryc. 22. Dzik [fot. W.Bajerowski] 121
Ryc. 23. Długość trwania okresu wegetacyjnego 122
Ryc. 24. Średnia temperatura powietrza. 123
Ryc. 25. Wielkość opadów atmosferycznych w ciągu roku [mm]. 123
Ryc. 26. Mapa hydrograficzna obszaru nadleśnictwa. 125
Ryc. 27. Bogactwo gatunkowe drzewostanów – zmiany w 10-leciu 129
Ryc. 28. Drzewostan wielogatunkowy [fot. W.Bajerowski] 129
Ryc. 29. Struktura piętrowa drzewostanów – zmiany w 10-leciu 131
Ryc. 30. Jednopiętrowy drzewostan sosnowy [fot. J. Warmiński] 131
Ryc. 31. Pochodzenie drzewostanów – zmiany w 10-leciu 132
Ryc. 32. Zgodności składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi – zmiany w 10-leciu 134
Ryc. 33. Stan siedlisk Nadleśnictwa Tuchola – zmiany w 10-leciu 138
Ryc. 34. Borowacenie – zmiany w 10-leciu 140

Strona

Ryc. 35. Obozowisko podziemne partyzantów [fot. A. Ochendal] 147
Ryc. 36. Szkody spowodowane przez bobra [fot. Zbigniew Szulikowski] 151
Ryc. 37. Nawałnica 11.07.2017r. – mapa pogodowa [www.radar.opadów.pl] 152
Ryc. 38. Obszar Nadleśnictwa Tuchola z największymi szkodami pohuraganowymi 152
Ryc. 39. Krajobraz po huragania [fot. Zbigniew Szulikowski] 153
Ryc. 40. Pole biwakowe [fot. J. Sidorowicz]. 200
Ryc. 41. Wieża widokowa przy ścieżce Przyrodniczo-Dydaktycznej
„Jelenia Wyspa” [fot. J. Warmiński]. 201
Ryc. 42. Fragment mapy walorów przyrodniczo-kulturowych 203

1. WSTĘP

Program ochrony przyrody dla Nadleśnictwa Tuchola został sporządzony zgodnie z *„Instrukcją sporządzania programu ochrony przyrody w nadleśnictwie”* (1996r.) – dla lasów stanowiących własność Skarbu Państwa.

Sporządza się go w formie osobnego tomu do *„Planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Tuchola”* opracowanego według stanu na 01.01.2018 roku.

Program ochrony przyrody został opracowany w celu:

- zinwentaryzowania i przedstawienia walorów przyrodniczych terenu nadleśnictwa oraz zagrożeń przyrody;
- poprawy warunków ochrony i w miarę możliwości wzbogacania zasobów przyrodniczych ekosystemów leśnych, a w szczególności zachowania różnorodności biologicznej;
- doskonalenia gospodarki leśnej i sprawowania ochrony przyrody z pełnym wykorzystaniem prac glebowo-siedliskowych;
- ochrony obiektów kultury materialnej w lasach;
- wskazania kolejnych obiektów do objęcia szczególnymi formami ochrony;
- przedstawienia planu działania, którego realizacja umożliwi zachowanie oraz wzrost walorów przyrodniczych terenu nadleśnictwa;
- umożliwienia wykonania w przyszłości szeregu analiz porównawczych wybranych charakterystyk stanu lasu.

Program ochrony przyrody powstał w oparciu o dostępne akty prawne (ustawy, rozporządzenia, Dyrektywy UE, Konwencje międzynarodowe), dokumenty planistyczne i instrukcje. Są to przede wszystkim:

- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. 2004 Nr 92 poz. 880, ze zmianami tj. Dz. U. 2013 Nr 0 poz. 627);
- Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r. (Dz. U. Nr 199, poz. 1227);
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz. U. Nr 101 poz. 444, ze zmianami tj. Dz. U. 2014 Nr 0 poz. 1153);

- Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 3 lutego 1995 r. (Dz. U. Nr 16 poz. 78, ze zmianami tj. Dz. U. 2013 Nr 0 poz. 1232);
- Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 Nr 0 poz. 1409);
- Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2016 poz. 2183);
- Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. 2014 poz. 1408);
- Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. 2011 Nr 25 poz. 133, ze zmianami tj. Dz. U. 2012 Nr 0 poz. 358);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 grudnia 2014r. zmieniające rozporządzenie, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U. 2014 nr 0 poz. 1713);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012r. w sprawie centralnego rejestru form ochrony przyrody (Dz. U. 2012 Nr 0 poz. 1080)
- Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2014-2020;
- Aktualizacja krajowego programu zwiększania lesistości 2014.;
- Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (Konwencja Waszyngtońska – CITES) ratyfikowana przez Polskę w 1989 r.;
- Konwencja o różnorodności biologicznej (Konwencja z Rio de Janeiro) ratyfikowana przez Polskę w 1995 roku;
- Konwencja o obszarach wodno-błotnych (Konwencja Ramsarska) ratyfikowana przez Polskę w 1977 r.;
- Konwencja o ochronie gatunków europejskich dzikich zwierząt i roślin oraz siedlisk naturalnych (Konwencja Berneńska) ratyfikowana przez Polskę w 1995 roku;
- Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (Konwencja Bońska) ratyfikowana przez Polskę w 1995 r.; (na podstawie tej konwencji podjęto m.in. porozumienie o ochronie

nietoperzy w Europie);
- Konwencja o ochronie światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (Konwencja Paryska);
- Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków (Dyrektywa Ptasia);
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa);
- Instrukcja urządzania lasu (2012 r.);
- Instrukcja sporządzania programu ochrony przyrody w nadleśnictwie (1996r.).

Przy opracowaniu programu ochrony przyrody zostały wykorzystane dane i materiały udostępnione przez Nadleśnictwo Tuchola, Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Toruniu, Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, prace terenowe wykonane przez BULiGL Oddział w Gdyni oraz dostępną literaturę.

Ryc 1. Siedziba Nadleśnictwa Tuchola [fot. J. Warmiński]

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA NADLEŚNICTWA

2.1. Położenie Nadleśnictwa Tuchola

Nadleśnictwo Tuchola jest jednostką administracyjno–gospodarczą Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu, będącą częścią LKP „Bory Tucholskie". Nadleśnictwo zarządza gruntami Skarbu Państwa o powierzchni 15.063,68 ha (wg stanu na 01.01.2018r.). Grunty nadleśnictwa położone są w północno-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, wyłącznie w powiecie tucholskim oraz w niewielkiej części w województwie pomorskim w powiecie chojnickim.

Lokalizację zasięgu administracyjnego oraz usytuowanie w RDLP Toruń względem sąsiednich nadleśnictw przedstawiają zamieszczone poniżej mapki:

Ryc 2.Mapa zasięgu administracyjnego

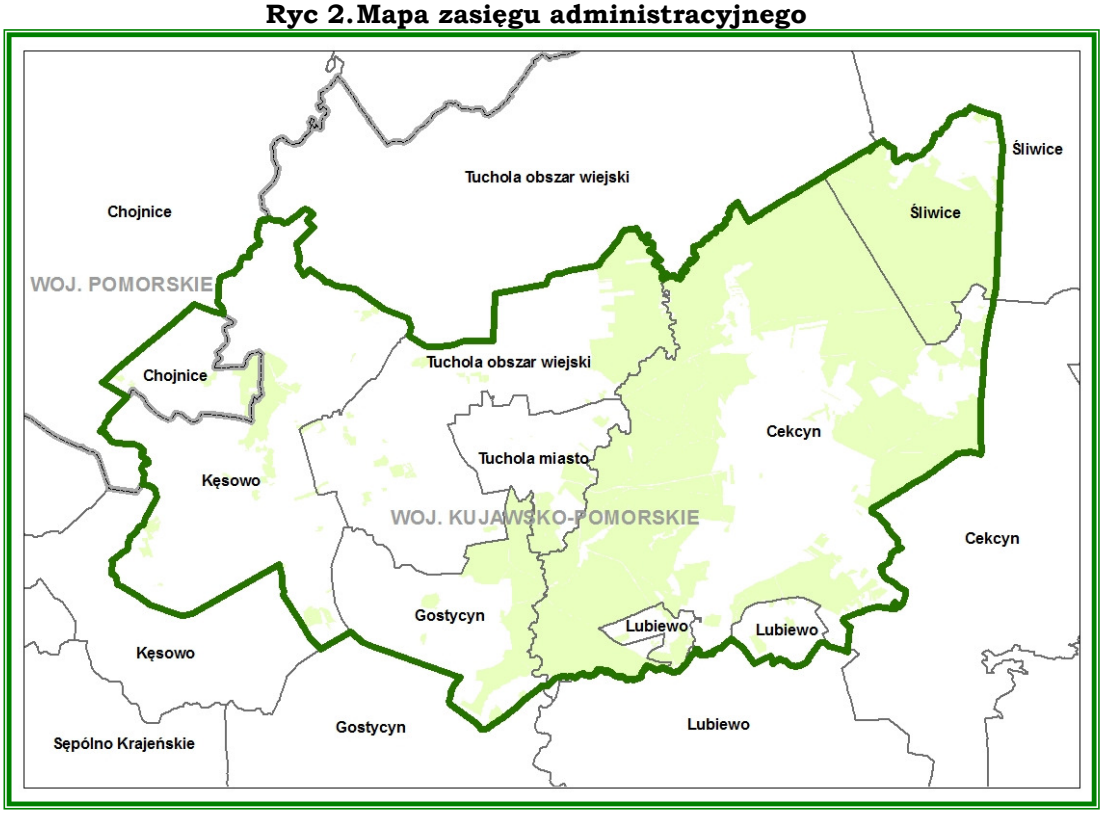

Ryc 3. Położenie Nadleśnictwa Tuchola w RDLP Toruń

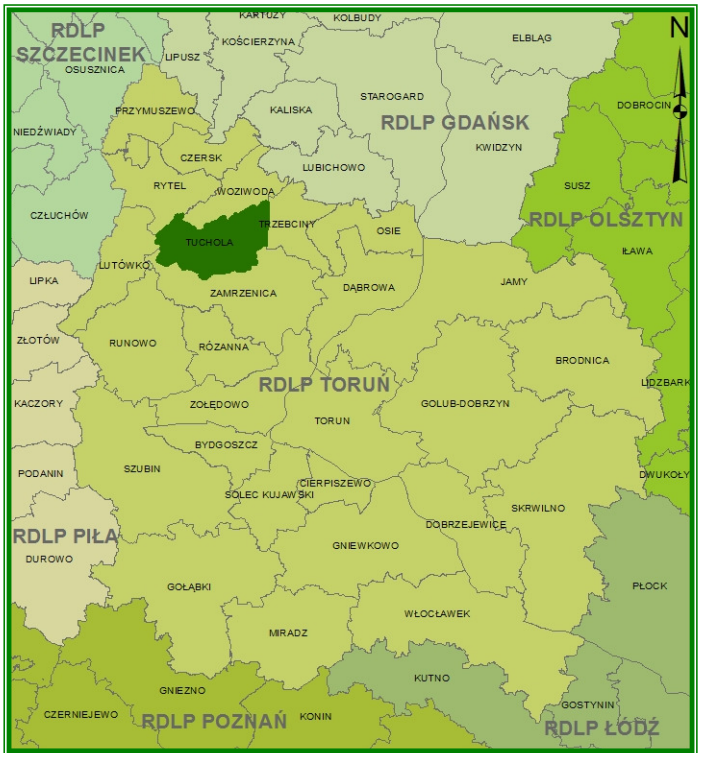

2.2. Położenie nadleśnictwa w przestrzeni przyrodniczo-leśnej

Obszar Nadleśnictwa Tuchola według „Regionalizacji przyrodniczo-leśnej Polski 2010" (R. Zielony., A.Kliczkowska - Warszawa 2012r. - CILP) położony jest w III Krainie Wielkopolsko-Pomorskiej, w mezoregionach:

- ✓ Pojezierza Krajeńskiego (8) – znajdujący się we wschodniej części zasięgu nadleśnictwa. Obejmujący główne obszar leśnictwa Żalno i Żółwiniec.
- ✓ Doliny Brdy (9) – znajdujący się w centralnej części zasięgu nadleśnictwa. Obejmujący główny kompleks leśny obrębu Świt, oraz południowo-zachodnią część obrębu Zalesie.
- ✓ Wysoczyzny Świeckiej (10) – położony we wschodniej części obrębu Świt oraz w południowej części obrębu Zalesie.
- ✓ Borów Tucholskich (1) – znajdujący się w północno-zachodniej części zasięgu nadleśnictwa. Obejmuje on główny kompleks leśny obrębu Zalesie.

Ryc 4. Podział nadleśnictwa na mezoregiony

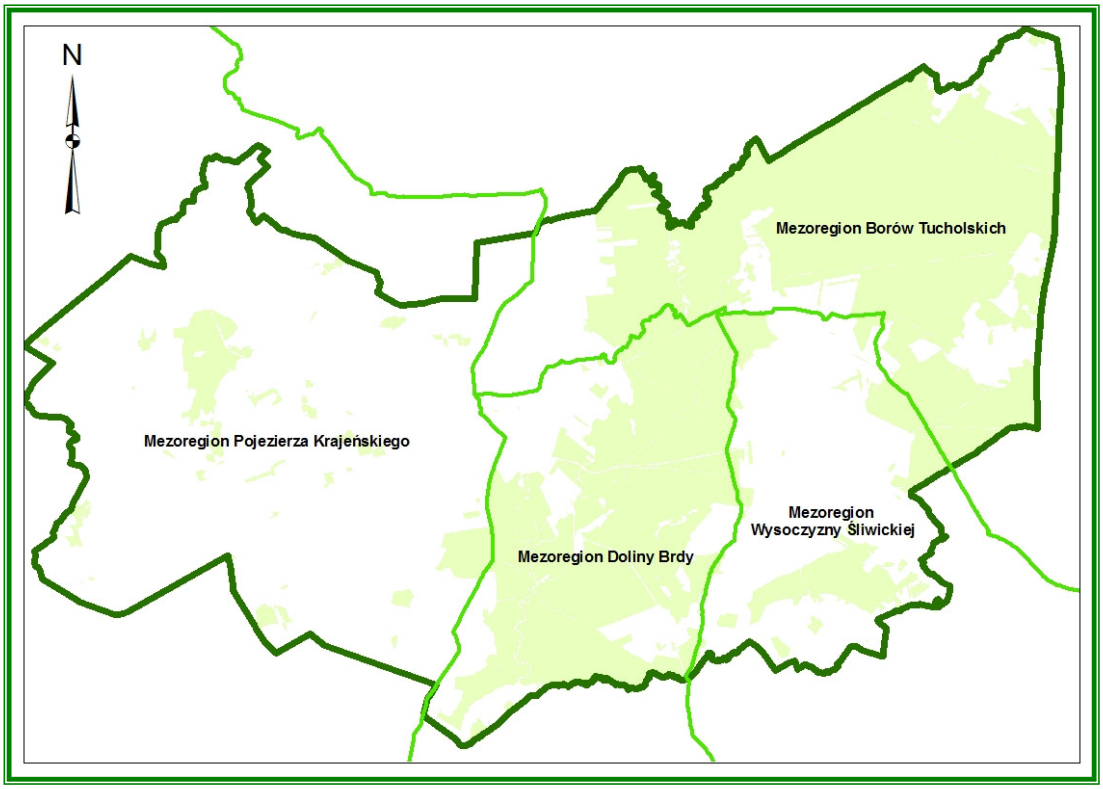

Według regionalizacji fizycznogeograficznej (J.Kondracki, A.Rychling) omawiany obszar został zaliczony do następujących jednostek systematycznych:

Obszar	: Europa Zachodnia	1
Podobszar	: Pozaalpejska Europa Zachodnia	3
Prowincja	: Niż Środkowoeuropejski	31
Podprowincja	: Pojezierza Południowobałtyckie	314-316
Makroregion:	Pojezierze Południowopomorskie	314.6/7
Mezoregion	: Pojezierze Krajeńskie	314.69
Mezoregion	: Bory Tucholskie	315.71
Mezoregion	: Dolina Brdy	315.72
Mezoregion	: Wysoczyzna Świecka	315.73

Według regionalizacji geobotanicznej (Szafer W. 1972) obszar Nadleśnictwa Tuchola zalicza się do:

Dział : Bałtycki	A
Poddział : Pas Równin Przymorskich i Wysoczyzn Pomorskich	A_1
Kraina : Pomorski Południowy Pas Przejściowy	*6*
Okręg : Borów Tucholskich	*c*

Według podziału klimatycznego (A. Woś „Atlas Rzeczypospolitej Polskiej" 1994) Nadleśnictwo Tuchola należy do VIII-Wschodniopomorskiego regionu klimatycznego. Obszar ten charakteryzuje następującymi wskaźnikami:

– suma roczna opadów (prawdopodobieństwo wystąpienia - 10 %)	-	ok. 550 mm
– suma roczna opadów (prawdopodobieństwo wystąpienia - 50 %)	-	ok. 550 mm
– suma roczna opadów (prawdopodobieństwo wystąpienia - 90 %)	-	ok. 550 mm
– średnia roczna temperatura powietrza	-	+ 7,5°C
– średnia temperatura stycznia	-	- 2,8°C
– średnia temperatura lipca	-	+ 17,0°C
– liczba dni w roku z pokrywą śnieżną (prawdopodobieństwo wystąpienia - 10 %)	-	ok. 67 dni
– liczba dni w roku z pokrywą śnieżną (prawdopodobieństwo wystąpienia - 90 %)	-	ok. 67 dni
– data pierwszych przymrozków jesiennych (prawdopodobieństwo wystąpienia - 10 %)	-	ok. 20 września
– data pierwszych przymrozków jesiennych (prawdopodobieństwo wystąpienia - 50 %)	-	ok.10 października
– data ostatnich przymrozków wiosennych (prawdopodobieństwo wystąpienia - 10 %)	-	ok. 31 maja

– data ostatnich przymrozków wiosennych (prawdopodobieństwo wystąpienia - 50 %)	-	ok.10 maja
– średnia roczna liczba dni z wiatrem silnym o prędkości powyżej 10 m/s	-	ok. 30
– średni czas trwania zimy termicznej (okres z temperaturą średnią dobową niższą od 0°C)	-	ok. 86 dni
– średni czas trwania lata termicznego (okres z temperaturą średnią dobową wyższą od 15°C)	-	ok. 89 dni

Ryc 5. Regiony klimatyczne Polski (wg A.Woś)

Według regionalizacji geobotanicznej (Matuszkiewicz 2008) obiekt ten znajduje się w granicach następujących jednostek:

Dział: Pomorski (A)

Kraina: Sandrowych Przedpoli Pojezierzy Środkowopomorskich (A.5.)

Podkraina: Borów Tucholskich (A.5c.)

Okręg: Borów Tucholskich (A.5c.6)

Podokręg: Czersko-Rytelski (A.5c.6.g)

Podokręg: Śliwicki (A.5c.6.h)

Dział: Branderbursko-Wielkopolski (B)

Kraina: Notecko-Lubuska (B.1.)

Okręg: Złotowsko-Chojnicki (B.1.4.)

Podokręg: Chojnicki (B.1.4.e)

Okręg: Nakielski (B.1.5.)

Podokręg: Wąwelski (B.1.5.b)

Dział: Mazowiecko-Poleski (E)

Poddział: Mazowiecki (E)

Kraina: Chełmińsko-Dobrzyńska (E.1.)

Okręg: Wysoczyzny Świeckiej (E.1.1.)

Podokręg: Doliny Dolnej Brdy (E.1.1.a)

Podokręg: Świecki (E.1.1.b)

Ryc 6. Mapa podziału na regiony geobotaniczne (wg J.M. Matuszkiewicza)

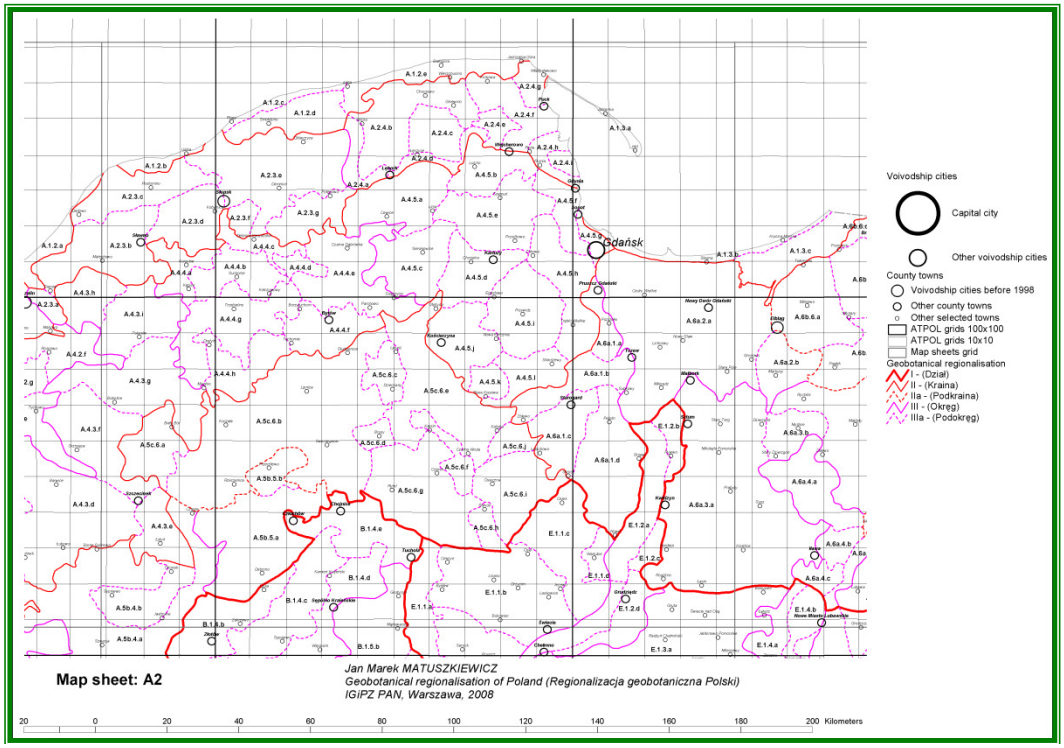

2.3. Historia lasów i Nadleśnictwa Tuchola.

Historia lasów Nadleśnictwa Tuchola związana jest ściśle z historią całych Borów Tucholskich. Pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z okresu tworzenia się państwowości polskiej i dotyczą X-XIII wieku, kiedy tereny te stanowiły własność Książąt Pomorskich. Następnie omawiany obszar wchodził w skład tzw. „tucholskich borów królewskich", zaś

w okresie najazdów i zaboru krzyżackiego, aż do czasu zawarcia Pokoju Toruńskiego (1466 r.) stanowił własność komtura krzyżackiego w Tucholi.

Lata 1466–1772 to okres przynależności do Rzeczypospolitej Polskiej. Po pierwszym rozbiorze Polski lasy na omawianym obszarze weszły w skład pruskich lasów państwowych. Okres ten to czas sukcesywnie wprowadzanych zasad planowej gospodarki leśnej, tworzenia podziału przestrzennego i czasowego, oraz powstawania pierwszych planów urządzenia lasu. Jednocześnie w okresie tym powstają duże obszary monokultur sosnowych, zmieniających na trwałe obraz Borów Tucholskich.

Po odzyskaniu niepodległości podjęto próby ujednolicenia przepisów prawnych określających sposoby gospodarowania w lasach, ustalające wymóg gospodarowania w oparciu o plany urządzenia lasu. Ważnym aktem prawnym był Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 30 września 1936 r. określający uwarunkowania organizacyjne, model gospodarowania w lasach i gospodarki ziemią.

Okres powojenny to okres kolejnych rewizji urządzania lasu, które poprzez swój zakres i sposoby podejścia do zasad gospodarowania w lasach kreowały wizerunek gospodarki leśnej.

Nadleśnictwo Tuchola, jako jednostka administracyjna lasów państwowych, zostało utworzone z dniem 01.01.1973 r. z poprzednio istniejących nadleśnictw: Woziwoda, Zalesie, Świt (obecnie obręby: Woziwoda, Zalesie, Świt).

W roku 1976 w wyniku zarządzenia Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych z dnia 9.11.1976 r., na podstawie pisma Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Toruniu z dnia 26.03.1977 r. dokonano weryfikacji granic obrębów likwidując obręb Zalesie, którego powierzchnię włączono do obrębu Świt i do obrębu Woziwoda.

Na podstawie zarządzenia Nr 27/86 Dyrektora Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Toruniu z dnia 9.12.1986 r. wprowadza się ponownie podział nadleśnictwa na 3 obręby: Świt, Woziwoda i Zalesie.

Nadleśnictwo Tuchola w obecnych granicach utworzone zostało na podstawie Zarządzenia Nr 64 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 31 grudnia 1992 r. W skład nowo utworzonego nadleśnictwa weszły dwa z trzech należących do niego wcześniej obrębów: Świt i Zalesie. Z trzeciego obrębu (Woziwoda) oraz

z obrębu Twarożnica należącego wcześniej do Nadleśnictwa Czersk, utworzono w tym samym czasie Nadleśnictwo Woziwoda.

2.4. Wybrane elementy taksacyjne nadleśnictwa

Wybrane cechy taksacyjne drzewostanów Nadleśnictwa Tuchola na tle różnych jednostek administracyjnych i przyrodniczych oraz porównanie tych cech w ramach poszczególnych grup funkcji lasu przedstawiają zamieszczone dalej zestawienia.

Przeciętny wiek oraz zapas drzewostanów w Nadleśnictwie Tuchola są wyższe niż średnie w RDLP Toruń i LP Polski. Przeciętny przyrost jest niższy, natomiast średni wiek drzewostanów jest wyraźnie wyższy niż w porównywanych jednostkach LP. Z kolei udział siedlisk borowych i gatunków iglastych jest zdecydowanie większy w Nadleśnictwie Tuchola.

Tabela 1. Porównanie wybranych cech taksacyjnych drzewostanów nadleśnictwa (wg wzoru 1a)

Jednostka	Przeciętny wiek (lat)	Przeciętny zapas (m^3/ha)	Przeciętny przyrost (m^3/ha)	Udział % siedlisk borowych	Udział % gatunków iglastych
1	2	3	4	5	6
Obręb Świt	73	322	6,38	75,92	85,76
Obręb Zalesie	76	299	5,59	97,37	92,71
Nadleśnictwo	75	308	5,88	88,99	93,03
RDLP Toruń*	63	257	6,40	69,6	86,9
Lasy Państwowe *	62	266	6,85	50,3	76,3

* Bank Danych o Lasch (www.bdl.lasy.gov.pl) stan na 01.01.2017r.

2.5. Ogólna charakterystyka kompleksów leśnych

Lasy Nadleśnictwa Tuchola stanowią część dużego kompleksu leśnego „Bory Tucholskie". Oba obręby składają się głównie z dużych kompleksów połączonych ze sobą. Kompleks główny nadleśnictwa, położony jest w obrębie Świt i Zalesie, stanowi on aż 90% powierzchni ogólnej nadleśnictwa. Zachodnia część Nadleśnictwa charakteryzuje się największym rozdrobnieniem kompleksów leśnych, porozdzielanych terenami użytkowanymi rolniczo.

Szczegółowo wielkość i liczbę kompleksów w Nadleśnictwie Tuchola przedstawia załączona dalej tabela.

Tabela 2. Liczba i wielkość kompleksów leśnych (wg wzoru 2)

Wielkość kompleksu (ha)	Obręb Świt	Obręb Zalesie	Nadleśnictwo Tuchola
	Ilość kompleksów w przedziale powierzchniowym (szt.) Łączna powierzchnia (ha)		
1	2	3	4
do 1,00	12/5,89	9/4,36	21/10,25
1,01-5,00	27/67,82	10/24,40	37/92,22
5,01-20,00	18/218,47	4/52,75	22/271,22
20,01-100,00	8/228,36	-	8/228,36
100,01-500,00	1/374,25	-	1/374,25
500,01-2000,00	1/538,23	-	1/538,23
powyżej 2000	0,5/4510,23	0,5/9038,92	1/13549,15
Razem	**71/5943,25**	**26/9120,43**	**91/15063,68**

2.6. Struktura użytkowania gruntów

Grunty w stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola należą do dwóch województw, dwóch powiatów oraz ośmiu gmin. Nadleśnictwo niemal całkowicie położone jest w województwie kujawsko-pomorskim, na terenie gmin: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice, Tuchola - miasto, Tuchola – obszar wiejski (powiat tucholski). W niewielkiej części grunty Nadleśnictwa Tuchola położone są w województwie pomorskim w gminie Chojnice (powiat chojnicki).

W syntetycznym ujęciu zestawienie powierzchni gruntów wg grup i rodzajów użytków, kategorii użytkowania i gmin, sporządzone na podstawie tabeli nr I wg stanu na 01.01.2018 r. przedstawia się następująco:

Tabela 3. Zestawienie powierzchni gruntów wg grup i rodzajów użytków z podziałem na gminy.

GRUPA I RODZAJ UŻYTKU	Gmina								NADLEŚNICTWO TUCHOLA
	Cekcyn	Gostycyn	Kęsowo	Lubiewo	Śliwice	Tuchola miasto	Tuchola obszar wiejski	Chojnice	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
LASY	9243,6196	920,3327	376,5315	160,6207	2240,1043	273,8099	1082,7345	138,9260	14436,6792
1. Grunty leśne zalesione	8887,6540	845,8988	135,0868	155,5402	2162,5357	263,4678	948,0537	65,1851	13463,4221
2. Grunty leśne niezalesione	117,5990	33,2819	233,7576	3,1593	23,1560	6,6536	100,5329	71,0476	589,1879
3. Grunty związane z gospodarką leśną	238,3666	41,1520	7,6871	1,9212	54,4126	3,6885	34,1479	2,6933	384,0692
GRUNTY NIELEŚNE	390,0172	42,4217	45,8506	11,4432	73,5118	17,4253	33,2856	13,3200	627,2754
1. Grunty zadrzewione i zakrzewione					0,4400				0,4400
2. Użytki rolne	118,8230	26,1164	14,4295	6,5066	36,2605	3,7212	10,7444	5,0100	221,6116
3. Grunty pod wodami	6,2700	2,4500							8,7200
4. Użytki ekologiczne	135,2063	2,0200	27,5100	1,6100	34,3300	2,5700	7,6400	5,6000	216,4863
5. Tereny różne	17,2083	4,8783	0,4983	0,9666	1,8236	0,9465	0,3467		26,6683
6. Grunty zabudowane i zurbanizowane	1,3890				0,5203	10,0631			11,9724
7. Nieużytki	111,1206	6,9570	3,4128	2,3600	0,1374	0,1245	14,5545	2,7100	141,3768
OGÓŁEM	9633,6368	962,7544	422,3821	172,0639	2313,6161	291,2352	1116,0201	152,2460	15063,9546
w tym: grunty przeznaczone do zalesienia	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- grunty sporne	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- grunty stanowiące współwłasność Skarbu Państwa i osób fizycznych	-	-	-	0,0426	-	-	-	-	0,0426

3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

Ustawa o ochronie przyrody określa obiekty i obszary podlegające prawnej ochronie i zalicza je do tzw. form ochrony przyrody. W myśl ustawy formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Ogólną charakterystykę (ilościową i powierzchniową) wszystkich form ochrony przyrody (zatwierdzonych) występujących na gruntach zarządzanych przez nadleśnictwo przedstawia poniższa tabela:

Tabela 4. Formy ochrony przyrody Nadleśnictwa Tuchola

Rodzaj obiektu	Ilość		Powierzchnia(ha)		Uwagi
	N-ctwo	poza gruntami N-ctwa (w zasięgu terytorialnym)	N-ctwo	poza gruntami N-ctwa (w zasięgu terytorialnym)	
1	2	3	4	5	6
Rezerwaty przyrody	**3 (w tym 1 część)**	**-**	**2067,28ha**	**106,62ha**	
1. „Dolina rzeki Brdy”	1 (część)	-	1347,98ha	97,36ha	pow. całkowita 1691,65ha
2. „Bagna nad Stążką”	1	-	469,19ha	9,26ha	pow. całkowita 478,45ha
3. „Źródła rzeki Stążki”	1	-	250,11ha	-	
Parki Krajobrazowe	2(część)	2(część)	**9785,60ha**	**~5524,00ha**	
1. „Tucholski Park Krajobrazowy”	1(część)	1(część)	9431,29ha	~1100,00ha	pow. całkowita 36983,00ha
2. „Krajeński Park Krajobrazowy”	1(część)	1(część)	354,31ha	~4424,00ha	pow. całkowita 74985,60ha
Obszary Chronionego Krajobrazu	**1 (część)**	**1 (część)**	**1929,19ha**	**~1997,00ha**	
1. „Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu”	1(część)	1(część)	1929,19ha	~1997,00ha	pow. całkowita 27572,62ha
Obszary Natura 2000	**2 (część)**	**2 (część)**	**16788,02ha**	**~8408,00ha**	
1. Bory Tucholskie (PLB220009)	1(część)	1(część)	13998,27ha	~8071,00ha	OSO pow.całkowita 322535,90 ha
2. Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich (PLH40023)	1(część)	1(część)	2789,75ha	~337,00ha	SOO pow.całkowita 3948,35 ha

Rodzaj obiektu	Ilość		Powierzchnia(ha)		Uwagi
	N-ctwo	poza gruntami N-ctwa (w zasięgu terytorialnym)	N-ctwo	poza gruntami N-ctwa (w zasięgu terytorialnym)	
1	2	3	4	5	6
Pomniki przyrody	**128 (w tym 1 część)**	-	**7,86**	-	-
	124 drzewa pomnikowe	-	-	-	-
	1 głaz	-	-	-	-
	1(część) skupisko głazów	1(część) skupisko głazów	-	-	-
	1 źródlisko	-	7,83	-	-
	1 stanowisko roślin	-	0,06	-	-
Użytki ekologiczne	**149**	-	**216,47**	-	-
Rośliny – gatunki chronione	**35**	-	-	-	-
Ślimaki – gatunki chronione	**2**	-	-	-	-
Krągłoustne i ryby – gatunki chronione	**-**	**5**	-	-	-
Płazy– gatunki chronione	**4**	-	-	-	-
Gady – gatunki chronione	**4**	-	-	-	-
Ptaki – gatunki chronione	**54**	-	-	-	-
Ssaki – gatunki chronione	**5**	-	-	-	

3.1. Rezerwaty przyrody

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi (art. 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody).

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajdują się trzy zatwierdzone rezerwaty przyrody, a ich krótka charakterystyka przedstawia się następująco:

„Dolina rzeki Brdy" – to rezerwat krajobrazowy obejmujący obszar o powierzchni całkowitej 1691,65 ha. W wyniku ponownego przeliczenia powierzchni na podstawie nowych danych geodezyjnych ustalono, że w stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola znajduje się 1347,98ha rezerwatu. Obejmuje on oddziały znjdujące się na obrębie Świt: 1 a; 1 b; 1 c; 1 d; 1 ~a; 2 a; 2 b; 2 c; 2 d; 2 ~a; 2 ~b; 3 a; 3 b; 3 c; 3 d; 3 ~a; 10 a; 10 b; 10 c; 10 d; 10 f; 10 g; 10 h; 10 i; 10 j; 10 k; 10 ~a; 10 ~b; 11 a; 11 b; 11 c; 11 d; 11 f; 11 ~a; 11 ~b; 12 a; 12 b; 12 c; 12 d; 12 f; 12 g; 12 h; 12 i; 12 j; 12 k; 12 l; 12 m; 12 n; 12 ~a; 12 ~b; 21 a; 21 b; 21 c; 21 ~a; 21 ~b; 22 a; 22 b; 22 c; 22 d; 22 f; 22 ~a; 22 ~b; 23 a; 23 b; 23 c; 23 d; 23 f; 23 g; 23 h; 23 i; 23 j; 23 ~a; 23 ~b; 39 a; 39 b; 39 c; 39 d; 39 f; 39 ~a; 39 ~b; 40 a; 40 b; 40 c; 40 d; 40 f; 40 ~a; 40 ~b; 41 a; 41 b; 41 c; 41 d; 41 f; 41 g; 41 h; 41 ~a; 42 a; 42 b; 42 c; 42 d; 42 f; 42 g; 42 h; 42 i; 42 j; 42 k; 42 ~a; 42A a; 42A b; 42A c; 42A d; 42A f; 42A g; 42A h; 42A i; 42A j; 42A k; 42A l; 42A ~a; 42A ~b; 43 a; 43 b; 43 c; 43 d; 43 f; 43 g; 43 h; 43 ~a; 43 ~b; 43 ~c; 64 a; 64 b; 64 c; 64 d; 64 f; 64 ~a; 65 b; 65 c; 65 d; 65 f; 65 g; 65 h; 65 i; 65 ~a; 66 a; 66 b; 66 c; 66 d; 66 f; 66 g; 66 h; 66 ~a; 66 ~b; 67 a; 67 b; 67 c; 67 ~a; 67 ~b; 68 a; 68 b; 68 c; 68 d; 68 f; 68 g; 68 ~a; 68 ~b; 69 a; 69 b; 69 c; 69 d; 69 f; 69 g; 69 h; 69 i; 69 j; 69 k; 69 l; 69 m; 69 n; 69 o; 69 p; 69 r; 69 s; 69 t; 69 ~a; 69 ~b; 69 ~c; 78 a; 78 b; 78 c; 78 d; 78 f; 78 ~a; 78 ~b; 79 a; 79 b; 79 c; 79 d; 79 f; 79 g; 79 h; 79 i; 79 j; 79 k; 79 l; 79 m; 79 n; 79 ~a; 100 a; 100 b; 100 c; 100 d; 100 f; 100 g; 100 ~a; 100 ~b; 101 a; 101 b; 101 c; 101 d; 101 f; 101 g; 101 h; 101 i; 101 j; 101 k; 101 l; 101 m; 101 n; 101 o; 101 p; 101 r; 101

s; 101 t; 101 ~a; 101 ~b; 102 a; 102 b; 102 c; 102 d; 102 f; 102 g; 102 h; 102 i; 102 j; 102 k; 102 l; 102 m; 102 n; 102 ~a; 102 ~b; 124 a; 124 b; 124 c; 124 d; 124 f; 124 g; 124 h; 124 ~a; 124 ~b; 125 a; 125 b; 125 c; 125 ~a; 126 a; 126 b; 126 c; 126 d; 126 f; 126 g; 126 h; 126 i; 126 j; 126 ~a; 126 ~b; 146 a; 146 b; 146 c; 146 d; 146 f; 146 ~a; 147 a; 147 b; 147 c; 147 d; 147 f; 147 ~a; 148 a; 148 b; 148 c; 148 ~a; 148 ~b; 150 a; 150 b; 150 c; 150 d; 150 f; 150 g; 150 h; 150 i; 150 ~a; 150 ~b; 165 a; 165 b; 165 c; 165 d; 165 f; 165 g; 165 ~a; 165 ~b; 166 a; 166 b; 166 c; 166 d; 166 f; 166 g; 166 h; 166 k; 166 l; 166 m; 166 ~a; 166 ~b; 167 a; 167 b; 167 c; 167 d; 167 f; 167 ~a; 168 a; 168 b; 168 c; 168 d; 168 f; 168 g; 168 h; 168 i; 168 j; 168 k; 168 l; 168 m; 168 n; 168 ~a; oraz oddziały znajdujące się na obrębie Zalesie: 1 a; 1 b; 1 c; 1 d; 1 f; 1 g; 1 ~a; 3 a; 3 b; 3 c; 3 d; 3 f; 3 ~a; 3 ~b; 12 a; 12 b; 12 c; 12 d; 12 f; 12 g; 12 h; 12 i; 12 j; 12 k; 12 ~a; 40 a; 40 b; 40 c; 40 f; 40 g; 40 h; 40 i; 40 j; 40 k; 40 l; 40 m; 40 ~a; 40 ~b; 40 ~c; 41 a; 41 b; 41 c; 41 d; 41 f; 41 g; 41 h; 41 i; 41 j; 41 k; 41 l; 41 m; 41 n; 41 o; 41 p; 41 r; 41 s; 41 t; 41 w; 41 x; 41 y; 41 z; 41 ~a; 41 ~b; 41 ~c; 42 a; 42 b; 42 c; 42 d; 42 f; 42 g; 42 ~a; 69 a; 69 b; 69 c; 69 d; 69 ~a; 69 ~b; 70 a; 70 b; 70 c; 70 d; 70 f; 70 g; 70 h; 70 i; 70 ~a; 70 ~b; 71 a; 71 b; 71 c; 71 d; 71 f; 71 g; 71 h; 71 i; 71 j; 71 ~a; 71 ~b; 107 a; 107 b; 107 c; 107 d; 107 f; 107 g; 107 ~a; 107 ~b; 108 a; 108 b; 108 c; 108 d; 108 f; 108 g; 108 h; 108 i; 108 j; 108 k; 108 l; 108 m; 108 n; 108 o; 108 ~a; 108 ~b; 109 a; 109 b; 109 c; 109 d; 109 f; 109 g; 109 h; 109 i; 109 j; 109 k; 109 l; 109 m; 109 ~a; 109 ~b; 117 a; 117 b; 117 c; 117 d; 117 f; 117 g; 117 h; 117 i; 117 j; 117 k; 117 l; 117 ~a; 117 ~b; 118 a; 118 b; 118 c; 118 d; 118 f; 118 ~a; 118 ~b; 119 a; 119 b; 119 ~a; 119 ~b; 125 a; 125 b; 125 c; 125 d; 125 f; 125 g; 125 h; 125 i; 125 j; 125 k; 125 l; 125 m; 125 ~a; 125 ~b; 125 ~c; 153 a; 153 b; 153 c; 153 d; 153 f; 153 g; 153 h; 153 i; 153 j; 153 k; 153 ~a; 153 ~b; 153 ~c; 154 a; 154 b; 154 c; 154 d; 154 f; 154 g; 154 h; 154 i; 154 j; 154 k; 154 ~a; 155 a; 155 b; 155 c; 155 ~a; 156 a; 156 b; 156 c; 156 d; 156 f; 156 g; 156 h; 156 i; 156 j; 156 k; 156 l; 156 m; 156 ~a; 156 ~b; 157 a; 157 b; 157 c; 157 d; 157 f; 157 g; 157 ~a; 158 a; 158 b; 158 c; 158 d; 158 f; 158 g; 158 ~a; 159 a; 159 b; 159 c; 159 d; 159 f; 159 g; 159 h; 159 ~a; 193 a; 193 b; 193 c; 193 d; 193 f; 193 g; 193 h; 193 i; 193 j; 193 k; 193 l; 193 ~a; 224 a; 224 b; 224 c; 224 d; 224 f; 224 g; 224 h; 224 i; 224 j; 224 ~a; 224 ~b; 225 a; 225 b; 225 c; 225 d; 225 f; 225 g; 225 h; 225 i; 225 j; 225 k; 225

l; 225 ~a; 225 ~b; 256 a; 256 b; 256 c; 256 d; 256 ~a; 256 ~b; 257 a; 257 b; 257 c; 257 d; 257 f; 257 ~a; 257 ~b. Pozostałą część rezerwatu stanowi rzeka Brda oraz grunty będące w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Woziwoda. W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola, poza gruntami będącymi w stanie posiadania nadleśnictwa, znajduje się około 97 ha rezerwatu.

Rezerwat „Dolina rzeki Brdy" został utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 września 1994r. (M.P. 1994r. Nr 51 poz. 433), w celu zachowania ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych doliny rzeki Brdy o wyjątkowych walorach przyrodniczych. W chwili powołania jego powierzchnia wynosiła 1681,50 ha.

Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 17 października 2016r (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2016r. poz. 3568). W wyniku dokładniejszych wyliczeń na podstawie danych przestrzennych, korekcie uległa powierzchnia rezerwatu z 1681,50 ha na 1691,65 ha. W obowiązującym zarządzeniu opisano dokładny przebieg granic rezerwatu (współrzędne załamań w układzie PL-1992). Ponadto określono rodzaj, typ i podtyp rezerwatu. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie doliny rzeki Brdy o wyjątkowych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Centralnym elementem rezerwatu jest rzeka Brda wijąca się w głębokiej dolinie, która przecina pola piasków sandrowych. Dolina posiada system teras, odcinki przełomowe o założeniu rynnowym oraz przeważnie strome, wysokie zbocza. Teren doliny Brdy jest bardzo urozmaicony pod względem rzeźby terenu oraz siedlisk przyrodniczych. Charakterystycznymi elementami krajobrazu są meandry, starorzecza, kępy i łachy rzeczne. Wszystkie te elementy oraz bystry nurt, wpływają na atrakcyjność rzeki Brdy pod względem turystycznym. Jest ona zresztą bardzo popularna wśród miłośników spływów kajakowych.

Wzdłuż Brdy występują zróżnicowane zbiorowiska leśne. Występują tu m.in.: łęgi olszowe i wiązowe, bory sosnowe, subkontynentalne bory świeże oraz grądy zboczowe i subkontynentalne.

Na terenie rezerwatu znajdują się liczne pomniki przyrody oraz stanowiska roślin chronionych i rzadkich. Występują tu m.in.: podkolan biały, gnieźnik leśny, listera jajowata, jarząb brekinia i inne. Występuje tu również wiele rzadkich gatunków zwierząt, taki jak: pstrąg potokowy, koza, bocian czarny, gągoł, tracz nurogęś, trzmielojad, kania czarna, kania ruda, rybołów, kobuz, derkacz, brodziec samotny, zimorodek, pliszka górska, borowiaczek, bóbr i wydra.

Rezerwat „Dolina rzeki Brdy" posiada plan ochrony dla rezerwatu przyrody ustanowiony Zarządzeniem Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r.

Nadzór nad rezerwatem sprawuje Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

„Bagna nad Stążką" – to rezerwat torfowiskowy obejmujący obszar o powierzchni 478,45 ha. W wyniku ponownego przeliczenia powierzchni na podstawie nowych danych geodezyjnych ustalono, że w stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola znajduje się 469,19ha rezerwatu, obejmując wydzielenia znajdujące się na terenie obrębu Świt: 19 c; 19 d; 19 ~b; 19 ~d; 20 d; 20 f; 20 g; 20 ~b; 20 ~c; 28 a; 28 b; 28 c; 28 d; 29 a; 29 b; 29 c; 29 d; 29 ~a; 29 ~b; 30 a; 30 b; 30 c; 30 d; 30 f; 30 g; 30 n; 30 o; 30 ~a; 31 a; 31 b; 31 c; 31 d; 31 f; 31 g; 31 h; 31 ~a; 32 a; 32 b; 32 c; 32 d; 32 f; 32 g; 32 h; 32 i; 32 ~a; 33 a; 33 b; 33 c; 33 ~a; 34 a; 34 b; 34 c; 34 d; 34 ~a; 35 a; 35 b; 35 c; 35 d; 35 f; 35 ~a, oraz wydzielenia położone w obrębie Zalesie: 186 b; 186 k; 186 l; 186 m; 186 ~b; 187 a; 187 fx; 187 gx; 187 hx; 187 jx; 187 kx; 187 lx; 187 mx; 187 ~a; 187 ~b; 188 c; 188 g; 188 h; 188 i; 188 ~b; 217 b; 217 c; 217 d; 217 f; 217 g; 217 i; 217 ~b; 218 a; 218 b; 218 c; 218 d; 218 f; 218 g; 218 h; 218 i; 218 ~a; 218 ~b; 219 a; 219 c; 219 d; 219 f; 219 g; 219 h; 219 i; 219 ~a; 219 ~c; 220 f; 220 g; 220 h; 220 i; 220 j; 220 ~b; 220 ~d; 221 d; 221 ~b; 248 c; 248 f; 248 ~b; 248 ~d; 249 a; 249 b; 249 c; 249 d; 249 f; 249 g; 249 ~a; 249 ~c; 250 a; 250 b; 250 c; 250 d; 250 f; 250 g; 250 h; 250 ~a; 251 a; 251 b; 251 c; 251 d; 251 f; 251 ~a; 251 ~b; 252 a; 252 d; 252 f; 252 ~b; 252 ~c; 278 a; 278 b; 278 c; 278 d; 278 ~a; 278 ~b; 278 ~c; 278 ~d; 279 a; 279 b; 279 c; 279 d; 279 f; 279 g; 279 h; 279 i; 279 j; 279 k; 279 l; 279 ~a; 279 ~b; 280 a; 280 b; 280 c; 280 d; 280 f; 280 g; 280 h; 280 i; 280 j; 280 ~a; 280 ~b; 281 a; 281 b; 281 c; 281 d; 281 f; 281 g; 281 h; 281 ~a; 281 ~b; 282 a; 282 b; 282 c;

282 d; 282 f; 282 ~a; 282 ~b; 283 a; 283 b; 283 c; 283 d; 283 ~a; 283 ~b; 284 b; 284 ~a; 284 ~c; 285 c; 285 d; 285 f; 285 g; 285 h; 285 i; 285 j; 285 k; 285 l; 285 m; 285 n; 285 ~b; 285 ~c.

Utworzony na podstawie Rozporządzenia Nr 94/99 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 maja 1999r. (Dz. Urz. Nr. 36, poz. 268), w celu trwałego zabezpieczenia i zachowania ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki, z typowo wykształconymi zespołami roślinnymi torfowisk niskich, przejściowych i wysokich oraz z unikalna florą gatunków reliktowych, chronionych, rzadkich i bardzo rzadkich w skali regionu.

Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 stycznia 2016r. (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2016r. poz. 320). W zarządzeniu tym opisano dokładny przebieg granic rezerwatu (współrzędne załamań w układzie PL-1992). Ponadto określono rodzaj, typ i podtyp rezerwatu. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki, z typowo wykształconymi zespołami roślinnymi torfowisk niskich, przejściowych i wysokich oraz z unikalna florą.

Charakterystyczną cechą rezerwatu są zespoły roślinne turzycy włosowatej, bagiennej i obłej, tworzące mszar kępkowo-dolinkowy. Rozpościera się tu widok na największe w Borach Tucholskich torfowisko niskie. Rozwija się tu charakterystyczny typ roślinności niskotorfowiskowej ze znaczną przewagą turzyc, określany jako murawy turzycowe. Rozległe bagna stanowią również znakomite warunki siedliskowe dla wielu gatunków ptaków. Ozdobą tych mokradeł jest bez wątpienia żuraw, którego można podziwiać z tarasu widokowego, będącego częścią ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej „Jelenia Wyspa".

Rezerwat „Bagna nad Stążką" posiada plan ochrony dla rezerwatu przyrody ustanowiony Zarządzeniem Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r.

Nadzór nad rezerwatem sprawuje Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

„Źródła rzeki Stążki” – to rezerwat krajobrazowy obejmujący obszar o powierzchni 250,12 ha (wg. Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 26 sierpnia 2013r). W wyniku ponownego rozliczenia geodezyjnego działek ewidencyjnych ustalono powierzchnię całkowitą na 250,11ha. Rezerwat w całości znajduje się w stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola, obejmuje on wydzielenia znajdujące się na terenie obrębu Zalesie: 27 a; 27 b; 27 c; 27 d; 27 f; 27 g; 27 ~a; 27 ~b; 28 a; 28 b; 28 c; 28 d; 28 ~a; 28 ~b; 29 a; 29 b; 29 c; 29 d; 29 f; 29 g; 29 ~a; 29 ~b; 30 a; 30 b; 30 c; 30 d; 30 f; 30 g; 30 h; 30 ~a; 30 ~b; 31 a; 31 b; 31 c; 31 d; 31 f; 31 g; 31 ~a; 31 ~b; 32 a; 32 b; 32 c; 32 d; 32 f; 32 g; 32 h; 32 ~a; 32 ~b; 32 ~c; 33 a; 33 b; 33 c; 33 d; 33 f; 33 g; 33 h; 33 i; 33 j; 33 k; 33 ~a; 33 ~b; 33 ~c; 34 a; 34 b; 34 c; 34 d; 34 f; 34 g; 34 h; 34 i; 34 j; 34 ~a; 34 ~b; 63 a; 63 b; 63 c; 63 d; 63 f; 63 g; 63 h; 63 i; 63 j; 63 k; 63 l; 63 ~a; 63 ~b.

Utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 31 grudnia 1993r. (M.P. 1994 Nr. 5, poz. 47), w celu zachowania ze względów naukowych, dydaktycznych, krajobrazowych i turystycznych fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłem o wyjątkowych walorach widokowych. W chwili powołania jego powierzchnia wynosiła 250,02 ha.

Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 26 sierpnia 2013r. (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2013r. poz. 2702). W zarządzeniu tym opisano dokładny przebieg granic rezerwatu (współrzędne załamań w układzie PL-1992), określono również jego powierzchnię wynoszącą 250,12 ha. Ponadto określono rodzaj, typ i podtyp rezerwatu. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami o wyjątkowych walorach widokowych.

Rezerwat charakteryzuje się wyjątkowymi wartościami geomorfologicznymi, geologicznymi i florystycznymi. Jest to obszar o wysokim stopniu naturalności. Same źródła rzeki Stążki posiadają swoją nazwę „Wodogrzmoty Krasnoludków” pochodzącą od wywierzyska, z którego z dużą prędkością wypływają wody Stążki. Z dniem 1 lipca 1991 roku źródlisko to zostało uznane za pomnik przyrody nieożywionej (Dz. Urz. Woj. Byd. z 1991r. Nr. 15 Poz. 120). Występują tu różnorodne

siedliska od wodnych i szuwarowych do łąkowych i leśnych. Zbiorowiska roślinne są dobrze zachowane, z wyjątkiem łąk, na których widoczny jest proces synantropizacji. W pobliżu źródeł rzeki występują okazałe egzemplarze wawrzynka wilczełyko. W rezerwacie można również spotkać osobniki z rodziny storczykowatych.

Rezerwat „Źródła rzeki Stążki" posiada plan ochrony dla rezerwatu przyrody ustanowiony Zarządzeniem Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013r.

Nadzór nad rezerwatem sprawuje Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska.

Plany ochrony rezerwatów znajdujących się w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola są zamieszczone na końcu programu ochrony przyrody w rozdziale *10. Załączniki*.

Dane dotyczące szczegółowej lokalizacji i powierzchni rezerwatów, klasyfikacji według dominującego przedmiotu ochrony i typu środowiska, ważniejszych zespołów roślinnych i zachodzących tam procesów oraz metod ochrony wraz z istniejącymi zagrożeniami zawierają zamieszczone dalej zestawienia:

- zestawienie ogólnej charakterystyki rezerwatów zatwierdzonych zamieszczono wg wzoru nr 3;
- zestawienie możliwości realizacji celów ochrony w rezerwatach zatwierdzonych zawiera zestawienie zamieszczone wg wzoru 4.

Ryc 7. Lokalizacja rezerwatów przyrody w Nadleśnictwie Tuchola

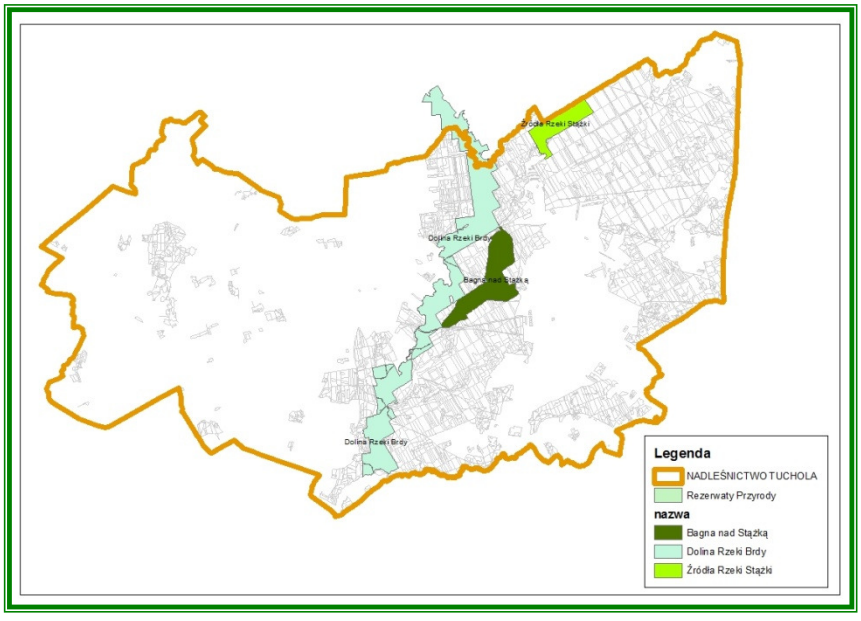

Tabela 5. Ogólna charakterystyka rezerwatów (wg wzoru nr 3)

Lp	Nazwa rezerwatu	Dz.U. Nr poz.	Położenie		Typ i podtyp rezerwatu wg dominującego		Powierzchnia według (ha)		Powierzchnia objęta ochroną (ha) *W stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola	Ważniejsze		Pow. (ha)		Uwagi
			oddz. poddz.	Gmina Leśnictwo	przedmiotu ochrony	typu środowiska	Dz.U.	planu ochrony		zbiorowiska, zespoły roślinne	grupy zwierząt	badawcza	kontrolna	
1.	**„Dolina rzeki Brdy”**	Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2016r. poz. 3568	*	Gmina: Cekcyn, Tuchola-obszar wiejski, Tuchola – miasto, Gostycyn L-ctwo: Kiełpiński Most, Wymysłowo, Rudzki Most, Żółwiniec, Żółwiniec – Szkółka, Świt	Typ: Biocenotyczny i fizjocenotyczny (PBf) podtyp: biocenoz naturalnych i półnaturalnych (bp)	Typ: Różnych ekosystemów (EE) podtyp: mozaiki różnych ekosystemów (me)	1691,65	1691,65	- ścisła 156,53 - czynna 416,15 - krajobrazowa 775,30 **1347,98**	Zboczowy grąd klonowo-lipowy *(Aceri-Tilietum),* grąd subkontynentalny *(Tilio-Carpinetum),* łęg wiązowo-jesionowy *(Ficario-Ulmetum campestris),* łęg jesionowo-olszowy *(Circaeo-Alnetum)* oraz jego odmiana z rzeżuchą gorzką *(Circaeo-Alnetum cardamine amara)*	Brak charaktery-stycznych grup	-	-	wg pierwotnego aktu powołującego (Zarządzenie MOŚZNiL z dnia 12 września 1994r.) pow. wynosiła 1681,50 ha

*Obręb Świt: 1 a; 1 b; 1 c; 1 d; 1 ~a; 2 a; 2 b; 2 c; 2 d; 2 ~a; 2 ~b; 3 a; 3 b; 3 c; 3 d; 3 ~a; 10 a; 10 b; 10 c; 10 d; 10 f; 10 g; 10 h; 10 i; 10 j; 10 k; 10 ~a; 10 ~b; 11 a; 11 b; 11 c; 11 d; 11 f; 11 ~a; 11 ~b; 12 a; 12 b; 12 c; 12 d; 12 f; 12 g; 12 h; 12 i; 12 j; 12 k; 12 l; 12 m; 12 n; 12 ~a; 12 ~b; 21 a; 21 b; 21 c; 21 ~a; 21 ~b; 22 a; 22 b; 22 c; 22 d; 22 f; 22 ~a; 22 ~b; 23 a; 23 b; 23 c; 23 d; 23 f; 23 g; 23 h; 23 i; 23 j; 23 ~a; 23 ~b; 39 a; 39 b; 39 c; 39 d; 39 f; 39 ~a; 39 ~b; 40 a; 40 b; 40 c; 40 d; 40 f; 40 ~a; 40 ~b; 41 a; 41 b; 41 c; 41 d; 41 f; 41 g; 41 h; 41 ~a; 42 a; 42 b; 42 c; 42 d; 42 f; 42 g; 42 h; 42 i; 42 j; 42 k; 42 ~a; 42A a; 42A b; 42A c; 42A d; 42A f; 42A g; 42A h; 42A i; 42A j; 42A k; 42A l; 42A ~a; 42A ~b; 43 a; 43 b; 43 c; 43 d; 43 f; 43 g; 43 h; 43 ~a; 43 ~b; 43 ~c; 64 a; 64 b; 64 c; 64 d; 64 f; 64 ~a; 65 b; 65 c; 65 d; 65 f; 65 g; 65 h; 65 i; 65 ~a; 66 a; 66 b; 66 c; 66 d; 66 f; 66 g; 66 h; 66 ~a; 66 ~b; 67 a; 67 b; 67 c; 67 ~a; 67 ~b; 68 a; 68 b; 68 c; 68 d; 68 f; 68 g; 68 ~a; 68 ~b; 69 a; 69 b; 69 c; 69 d; 69 f; 69 g; 69 h; 69 i; 69 j; 69 k; 69 l; 69 m; 69 n; 69 o; 69 p; 69 r; 69 s; 69 t; 69 ~a; 69 ~b; 69 ~c; 78 a; 78 b; 78 c; 78 d; 78 f; 78 ~a; 78 ~b; 79 a; 79 b; 79 c; 79 d; 79 f; 79 g; 79 h; 79 i; 79 j; 79 k; 79 l; 79 m; 79 n; 79 ~a; 100 a; 100 b; 100 c; 100 d; 100 f; 100 g; 100 ~a; 100 ~b; 101 a; 101 b; 101 c; 101 d; 101 f; 101 g; 101 h; 101 i; 101 j; 101 k; 101 l; 101 m; 101 n; 101 o; 101 p; 101 r; 101 s; 101 t; 101 ~a; 101 ~b; 102 a; 102 b; 102 c; 102 d; 102 f; 102 g; 102 h; 102 i; 102 j; 102 k; 102 l; 102 m; 102 n; 102 ~a; 102 ~b; 124 a; 124 b; 124 c; 124 d; 124 f; 124 g; 124 h; 124 ~a; 124 ~b; 125 a; 125 b; 125 c; 125 ~a; 126 a; 126 b; 126 c; 126 d; 126 f; 126 g; 126 h; 126 i; 126 j; 126 ~a; 126 ~b; 146 a; 146 b; 146 c; 146 d; 146 f; 146 ~a; 147 a; 147 b; 147 c; 147 d; 147 f; 147 ~a; 148 a; 148 b; 148 c; 148 ~a; 148 ~b; 150 a; 150 b; 150 c; 150 d; 150 f; 150 g; 150 h; 150 i; 150 ~a; 150 ~b; 165 a; 165 b; 165 c; 165 d; 165 f; 165 g; 165 ~a; 165 ~b; 166 a; 166 b; 166 c; 166 d; 166 f; 166 g; 166 h; 166 k; 166 l; 166 m; 166 ~a; 166 ~b; 167 a; 167 b; 167 c; 167 d; 167 f; 167 ~a; 168 a; 168 b; 168 c; 168 d; 168 f; 168 g; 168 h; 168 i; 168 j; 168 k; 168 l; 168 m; 168 n; 168 ~a

Obręb Zalesie: 1 a; 1 b; 1 c; 1 d; 1 f; 1 g; 1 ~a; 3 a; 3 b; 3 c; 3 d; 3 f; 3 ~a; 3 ~b; 12 a; 12 b; 12 c; 12 d; 12 f; 12 g; 12 h; 12 i; 12 j; 12 k; 12 ~a; 40 a; 40 b; 40 c; 40 f; 40 g; 40 h; 40 i; 40 j; 40 k; 40 l; 40 m; 40 ~a; 40 ~b; 40 ~c; 41 a; 41 b; 41 c; 41 d; 41 f; 41 g; 41 h; 41 i; 41 j; 41 k; 41 l; 41 m; 41 n; 41 o; 41 p; 41 r; 41 s; 41 t; 41 w; 41 x; 41 y; 41 z; 41 ~a; 41 ~b; 41 ~c; 42 a; 42 b; 42 c; 42 d; 42 f; 42 g; 42 ~a; 69 a; 69 b; 69 c; 69 d; 69 ~a; 69 ~b; 70 a; 70 b; 70 c; 70 d; 70 f; 70 g; 70 h; 70 i; 70 ~a; 70 ~b; 71 a; 71 b; 71 c; 71 d; 71 f; 71 g; 71 h; 71 i; 71 j; 71 ~a; 71 ~b; 107 a; 107 b; 107 c; 107 d; 107 f; 107 g; 107 ~a; 107 ~b; 108 a; 108 b; 108 c; 108 d; 108 f; 108 g; 108 h; 108 i; 108 j; 108 k; 108 l; 108 m; 108 n; 108 o; 108 ~a; 108 ~b; 109 a; 109 b; 109 c; 109 d; 109 f; 109 g; 109 h; 109 i; 109 j; 109 k; 109 l; 109 m; 109 ~a; 109 ~b; 117 a; 117 b; 117 c; 117 d; 117 f; 117 g; 117 h; 117 i; 117 j; 117 k; 117 l; 117 ~a; 117 ~b; 118 a; 118 b; 118 c; 118 d; 118 f; 118 ~a; 118 ~b; 119 a; 119 b; 119 ~a; 119 ~b; 125 a; 125 b; 125 c; 125 d; 125 f; 125 g; 125 h; 125 i; 125 j; 125 k; 125 l; 125 m; 125 ~a; 125 ~b; 125 ~c; 153 a; 153 b; 153 c; 153 d; 153 f; 153 g; 153 h; 153 i; 153 j; 153 k; 153 ~a; 153 ~b; 153 ~c; 154 a; 154 b; 154 c; 154 d; 154 f; 154 g; 154 h; 154 i; 154 j; 154 k; 154 ~a; 155 a; 155 b; 155 c; 155 ~a; 156 a; 156 b; 156 c; 156 d; 156 f; 156 g; 156 h; 156 i; 156 j; 156 k; 156 l; 156 m; 156 ~a; 156 ~b; 157 a; 157 b; 157 c; 157 d; 157 f; 157 g; 157 ~a; 158 a; 158 b; 158 c; 158 d; 158 f; 158 g; 158 ~a; 159 a; 159 b; 159 c; 159 d; 159 f; 159 g; 159 h; 159 ~a; 193 a; 193 b; 193 c; 193 d; 193 f; 193 g; 193 h; 193 i; 193 j; 193 k; 193 l; 193 ~a; 224 a; 224 b; 224 c; 224 d; 224 f; 224 g; 224 h; 224 i; 224 j; 224 ~a; 224 ~b; 225 a; 225 b; 225 c; 225 d; 225 f; 225 g; 225 h; 225 i; 225 j; 225 k; 225 l; 225 ~a; 225 ~b; 256 a; 256 b; 256 c; 256 d; 256 ~a; 256 ~b; 257 a; 257 b; 257 c; 257 d; 257 f; 257 ~a; 257 ~b

Lp	Nazwa rezerwatu	Dz.U. Nr poz.	Położenie		Typ i podtyp rezerwatu wg dominującego		Powierzchnia według (ha)		Powierzchnia objęta ochroną (ha) *W stanie posiadania Nadleśnictwa Tuchola	Ważniejsze		Pow. (ha)		Uwagi
			oddz. poddz.	Gmina Leśnictwo	przedmiotu ochrony	typu środowiska	Dz.U.	planu ochrony		zbiorowiska, zespoły roślinne	grupy zwierząt	badawcza	kontrolna	
2.	**„Bagna nad Stążką”**	Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2016r. poz. 320	*	Gmina: Cekcyn L-ctwo: Plaskosz, Skrajna, Rudzki Most	Typ: Fitocenotyczny (PFi) podtyp: zbiorowisk nieleśnych (zn)	Typ: Różnych ekosystemów (EE) podtyp: mozaiki różnych ekosystemów (me)	478,45	478,45	- ścisła 59,51 - czynna 409,68 **469,19**	Mszar kępkowo-dolinkowy *(Sphagnetum magellanici)* Zespoły turzycowe *(Caricetum)* Zespół „lilii wodnych” *(Nupharo-Nymhaetum)*	Brak charaktery-stycznych grup	-	-	-
*Obręb Świt: 19 c; 19 d; 19 ~b; 19 ~d; 20 d; 20 f; 20 g; 20 ~b; 20 ~c; 28 a; 28 b; 28 c; 28 d; 29 a; 29 b; 29 c; 29 d; 29 ~a; 29 ~b; 30 a; 30 b; 30 c; 30 d; 30 f; 30 g; 30 n; 30 o; 30 ~a; 31 a; 31 b; 31 c; 31 d; 31 f; 31 g; 31 h; 31 ~a; 32 a; 32 b; 32 c; 32 d; 32 f; 32 g; 32 h; 32 i; 32 ~a; 33 a; 33 b; 33 c; 33 ~a; 34 a; 34 b; 34 c; 34 d; 34 ~a; 35 a; 35 b; 35 c; 35 d; 35 f; 35 ~a; Obręb Zalesie: 186 b; 186 k; 186 l; 186 m; 186 ~b; 187 a; 187 fx; 187 gx; 187 hx; 187 jx; 187 kx; 187 lx; 187 mx; 187 ~a; 187 ~b; 188 c; 188 g; 188 h; 188 i; 188 ~b; 217 b; 217 c; 217 d; 217 f; 217 g; 217 i; 217 ~b; 218 a; 218 b; 218 c; 218 d; 218 f; 218 g; 218 h; 218 i; 218 ~a; 218 ~b; 219 a; 219 c; 219 d; 219 f; 219 g; 219 h; 219 i; 219 ~a; 219 ~c; 220 f; 220 g; 220 h; 220 i; 220 j; 220 ~b; 220 ~d; 221 d; 221 ~b; 248 c; 248 f; 248 ~b; 248 ~d; 249 a; 249 b; 249 c; 249 d; 249 f; 249 g; 249 ~a; 249 ~c; 250 a; 250 b; 250 c; 250 d; 250 f; 250 g; 250 h; 250 ~a; 251 a; 251 b; 251 c; 251 d; 251 f; 251 ~a; 251 ~b; 252 a; 252 d; 252 f; 252 ~b; 252 ~c; 278 a; 278 b; 278 c; 278 d; 278 ~a; 278 ~b; 278 ~c; 278 ~d; 279 a; 279 b; 279 c; 279 d; 279 f; 279 g; 279 h; 279 i; 279 j; 279 k; 279 l; 279 ~a; 279 ~b; 280 a; 280 b; 280 c; 280 d; 280 f; 280 g; 280 h; 280 i; 280 j; 280 ~a; 280 ~b; 281 a; 281 b; 281 c; 281 d; 281 f; 281 g; 281 h; 281 ~a; 281 ~b; 282 a; 282 b; 282 c; 282 d; 282 f; 282 ~a; 282 ~b; 283 a; 283 b; 283 c; 283 d; 283 ~a; 283 ~b; 284 b; 284 ~a; 284 ~c; 285 c; 285 d; 285 f; 285 g; 285 h; 285 i; 285 j; 285 k; 285 l; 285 m; 285 n; 285 ~b; 285 ~c													
3.	**„Źródła rzeki Stążki”**	Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2013r. poz. 2702	*	Gmina: Cekcyn L-ctwo: Jeziorno, Kiełpiński Most,	Typ: Biocenotyczny i fizjocenotyczny (PBf) podtyp: biocenoz naturalnych i półnaturalnych (bp)	Typ: Różnych ekosystemów (EE) podtyp: mozaiki różnych ekosystemów (me)	250,12	250,12	- ścisła 0,29 - czynna 249,82 **250,11**	Suboceaniczny bór świeży *(Leucobryo-Pinetum)* Łęg jesionowo-olszowy *(Circaeo-Alnetum)* zespół torfowiska wysokiego *(Ledo-Sphagnetum magellanici)*	Brak charaktery-stycznych grup	-	-	wg pierwotnego aktu powołującego (Zarządzenie MOŚZNiL z dnia 31 grudnia 1993r.) pow. wynosiła 250,02 ha
*Obręb Zalesie: 27 a; 27 b; 27 c; 27 d; 27 f; 27 g; 27 ~a; 27 ~b; 28 a; 28 b; 28 c; 28 d; 28 ~a; 28 ~b; 29 a; 29 b; 29 c; 29 d; 29 f; 29 g; 29 ~a; 29 ~b; 30 a; 30 b; 30 c; 30 d; 30 f; 30 g; 30 h; 30 ~a; 30 ~b; 31 a; 31 b; 31 c; 31 d; 31 f; 31 g; 31 ~a; 31 ~b; 32 a; 32 b; 32 c; 32 d; 32 f; 32 g; 32 h; 32 ~a; 32 ~b; 32 ~c; 33 a; 33 b; 33 c; 33 d; 33 f; 33 g; 33 h; 33 i; 33 j; 33 k; 33 ~a; 33 ~b; 33 ~c; 34 a; 34 b; 34 c; 34 d; 34 f; 34 g; 34 h; 34 i; 34 j; 34 ~a; 34 ~b; 63 a; 63 b; 63 c; 63 d; 63 f; 63 g; 63 h; 63 i; 63 j; 63 k; 63 l; 63 ~a; 63 ~b													

Tabela 6. Możliwości realizacji celów ochrony w rezerwatach (wg wzoru nr 4)

Lp	Nazwa rezerwatu	Główny przedmiot ochrony	Cel ochrony	Zachodzące procesy sukcesji	Zagrożenia	Możliwość realizacji celu ochrony	Metody ochrony		Uwagi
							dotychczasowe	proponowane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	**„Dolina rzeki Brdy”**	Krajobraz doliny rzeki Brdy	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych, krajobrazowych i turystycznych doliny rzeki Brdy o wyjątkowych walorach przyrodniczo-krajobrazowych	Ekspansja czeremchy amerykańskiej	Wymienione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy”	W pełnym zakresie	Zgodne z Planem ochrony	Zgodne z Planem ochrony	Plan ochrony Zarządzenie Nr 17/0210/2011 RDOŚ w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. (zamieszczony w rozdziale 10-Załączniki)

Lp	Nazwa rezerwatu	Główny przedmiot ochrony	Cel ochrony	Zachodzące procesy sukcesji	Zagrożenia	Możliwość realizacji celu ochrony	Metody ochrony		Uwagi
							dotychczasowe	proponowane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.	**„Bagna nad Stążką”**	Obszar lasu, bagien, torfowisk wraz z odcinkiem rzeki Stążki	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki, z typowo wykształconymi zespołami roślinnymi torfowisk niskich, przejściowych i wysokich	Sukcesja ekologiczna na terenach torfowisk, ekspansja czeremchy amerykańskiej	Wymienione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką”	W pełnym zakresie	Zgodne z Planem ochrony	Zgodne z Planem ochrony	Plan ochrony Zarządzenie Nr 19/0210/2011 RDOŚ w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. (zamieszczony w rozdziale 10-Załączniki)
3.	**„Źródła rzeki Stążki**”	Fragment doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami	Zachowanie fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami o wyjątkowych walorach widokowych	Sukcesja naturalna w obrębie zbiorowisk łąkowych	Wymienione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła rzeki Stążki”	W pełnym zakresie	Zgodne z Planem ochrony	Zgodne z Planem ochrony	Plan ochrony Zarządzenie Nr 0210/23/2013 RDOŚ w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013r. (zamieszczony w rozdziale 10-Załączniki)

Ryc 8. Rezerwat przyrody „Źródła rzeki Stążki” [fot. J. Warmiński]

Ryc 9. Rezerwat przyrody „Dolina rzeki Brdy” [fot. J. Warmiński]

Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w rezerwatach przyrody zabrania się:

1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;
2) uchylony;
3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkadzania roślin oraz grzybów;
6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkadzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
14) połowu ryb i innych organizmów wodnych, z wyjątkiem miejsc

wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;

15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
20) zakłócania ciszy;
21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
24) prowadzenia badań naukowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody – bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody;

25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

Powyższe zakazy nie dotyczą:

1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
2) uchylony;
3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

3.1.1. Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie”

Poza formami ochrony przyrody wymienionymi w Ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., należy wspomnieć o rezerwatach biosfery.

Rezerwat biosfery jest wyznaczonym obszarem chronionym zawierającym cenne zasoby przyrodnicze. Rezerwaty biosfery na świecie powstały w ramach programu UNESCO MAB. Według ramowego statutu światowej sieci rezerwatów biosfery, rezerwaty te tworzone są aby promować i demonstrować zrównoważony związek człowieka z biosferą. W ramach tych rezerwatów znajdują się ekosystemy reprezentowane dla głównych biomów danego kraju. Celem powstania tych rezerwatów jest stworzenie miejsc ochrony, obserwacji i badań.

Obszar całego Nadleśnictwa Tuchola wchodzi w skład Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”.

W wyniku starań Lokalnej Grupy Działania „Sandry Brdy”, Stowarzyszenia „Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie”, przy wsparciu Parku Narodowego „Bory Tucholskie”, Tucholskiego Parku Krajobrazowego, Wdeckiego Parku Krajobrazowego i Zaborskiego Parku Krajobrazowego 10 czerwca 2010 roku został utworzony Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie”.

Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie” to dziesiąty i zarazem największy rezerwat biosfery utworzony w Polsce. Na całym świecie utworzono ponad 500 rezerwatów biosfery, każdy z nich pełni trzy zasadnicze funkcje. Pierwszą z nich jest funkcja ochronna – jest to swoisty wkład w ochronę krajobrazu, ekosystemów, gatunków oraz odmian. Druga funkcja – rozwojowa – stwarza możliwości ekonomicznego i społecznego rozwoju, zrównoważonego kulturowo i ekonomicznie. W ramach tej funkcji podkreślana jest rola człowieka, który koegzystuje z naturą. Funkcja trzecia – wspierania logistycznego poprzez edukację ekologiczną, szkolenia, badania i monitoring w odniesieniu do lokalnych, regionalnych, narodowych oraz globalnych zagadnień związanych z ochroną przyrody i zrównoważonym rozwojem. Na obszarze Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie” badania te będą prowadzone w oparciu o dziewięć stacji terenowych należących do pięciu uczelni wyższych: z Torunia, Bydgoszczy, Gdańska i Łodzi. W działalność edukacyjną z kolei będzie włączonych szereg podmiotów, od służb ochrony przyrody do organizacji pozarządowych.

Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie” podzielony jest na trzy strefy: rdzenną, buforową oraz tranzytową. Łączna powierzchnia stref wynosi 319 000 ha. Najcenniejszą z nich - strefę rdzenną – tworzy Park Narodowy „Bory Tucholskie” oraz 25 rezerwatów przyrody: Dolina Rzeki Brdy, Bagna

nad Stążką, Źródła Stążki, Jezioro Piaseczno, Brzęki im. Zygmunta Czubińskiego, Miedzno, Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego, Jezioro Laska, Mętne, Bór Chrobotkowy, Bagno Stawek, Jezioro Ciche, Jezioro Małe Łowne, Piecki, Cisy nad Czerską Strugą, Kręgi Kamienne, Jezioro Zdręczno, Krwawe Doły, Jeziorka Kozie, Nawionek, Ustronie, Bagno Grzybna, Jelenia Góra i Martwe. Łączna powierzchnia strefy rdzennej wynosi 7 881 ha. Obszar ten składa się z najcenniejszych przyrodniczo obiektów całego regionu Borów Tucholskich. Kolejną strefę, tzw. buforową tworzą głównie cztery parki krajobrazowe, z wyłączeniem powierzchni występujących w nich rezerwatów przyrody. Parki krajobrazowe tworzące tą strefę to Wdzydzki Park Krajobrazowy, Zaborski Park Krajobrazowy, Tucholski Park Krajobrazowy oraz Wdecki Park Krajobrazowy. Trzecia strefa – tranzytowa – to obszary 22 gmin (13 z województwa kujawsko-pomorskiego i 9 z województwa pomorskiego) oraz jednego miasta – Tucholi. Są to tereny gmin: Bukowiec, Cekcyn, Drzycim, Gostycyn, Jeżewo, Kęsowo, Lniano, Lubiewo, Osie, Śliwice, Świekatowo, Tuchola i Warlubie z woj. kujawsko-pomorskiego oraz Brusy, Chojnice, Czersk, Dziemiany, Karsin, Konarzyny, Kościerzyna, Lipusz i Stara Kiszewa z woj. pomorskiego. Powierzchnia strefy tranzytowej wynosi ponad 206 000 ha, jest to obszar niemal dwukrotnie większy od strefy buforowej. Jest to pewien wyróżnik Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie", bowiem w Polsce na ogół powierzchnia rezerwatu biosfery pokrywa się z obszarem występującego w danym miejscu parku narodowego. Takie „odstępstwo od reguły" ma swoje bardzo pozytywne strony. Rezerwat biosfery nie jest bowiem typową formą ochrony, taką jaką są np. parki narodowe – rezerwat ma bardziej znaczenie promocyjne i nobilitujące dany obszar. Dzięki temu, że Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie" obejmuje swoim zasięgiem wiele gmin możliwe jest wykorzystanie tego faktu do celów promocyjnych.

3.2. Parki krajobrazowe

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku wojewódzkiego po uzgodnieniu z właściwą miejscowo radą gminy.

Na terenie i w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajdują się dwa parki krajobrazowe: Tucholski Park Krajobrazowy oraz Krajeński Park Krajobrazowy.

Tucholski Park Krajobrazowy – został powołany na podstawie Uchwały Rady Narodowej w Bydgoszczy w 1985 roku (Dz. Urz. Woj. Bydgoskiego Nr 11, poz. 440.) Obecnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Nr 59/2006 Wojewody Pomorskiego z dnia 15 maja 2006r. (Dz. Urz. z 2006r. Nr 58, poz. 1196). Jego powierzchnia wynosi 36 983,00 ha, ponadto otulina parku zajmuje obszar 15 946 ha. Większa część otuliny Tucholskiego Parku Krajobrazowego znajduje się na południu, południowym-wschodzie i południowym-zachodzie od granic parku. W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajduje się około 10 532 ha Tucholskiego Parku Krajobrazowego i 7 817 ha otuliny. Natomiast w stanie posiadania nadleśnictwa znajduje się 9431,29ha parku.

Dla Tucholskiego Parku Krajobrazowego utworzono plan ochronny na mocy Rozporządzenia Nr 2/2009 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 10 kwietnia 2009 r. (Dz. Urz. z 2009r. Nr 34, poz. 716).

Głównymi celami ochrony Tucholskiego Parku Krajobrazowego jest ochrona części obszaru Borów Tucholskich ze względu na występujące tam rzadkie i chronione gatunki grzybów, roślin, zwierząt i siedliska

przyrodnicze oraz ochrona historycznych śladów kultury materialnej regionu dla ich zachowania i popularyzacji w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Obszar omawianej formy ochrony przyrody znajduje się w zasięgu dwóch województw: kujawsko-pomorskiego (69,38% pow.) i pomorskiego (30,62% pow.) i siedmiu gmin: Tuchola, Śliwice, Cekcyn, Lubiewo, Gostycyn, Chojnice i Czersk. W skład parku wchodzą przede wszystkim lasy (86,1%), użytki rolne (8,8%), wody (2,2%) i tereny pozostałe (2,9%).

Tucholski Park Krajobrazowy położony jest na obszarze Borów Tucholskich zwanych również Równiną Tucholską, stanowiącą jeden z subregionów Pojezierza Pomorskiego i leżący w dorzeczu Brdy i Wdy. Równina dzieli się na dwie części. Pierwszą stanowią właściwe Bory Tucholskie rozciągające się na przedpolu moren czołowych stadium pomorskiego. Drugą, wschodnią część tego subregionu stanowi Wysoczyzna Świecka, graniczącą stromym stopniem terenowym z doliną dolnej Wisły (Galon, 1967).

TPK leży w ogromnej przewadze na obszarze równiny sandrowej zwanej sandrem Brdy, który pozostaje w ścisłym związku ze strefą moren czołowych leżących poza granicami Parku.

Obecność fitoncydów – lotnych związków zbliżonych do olejków eterycznych posiadających właściwości bakteriobójcze i regeneracyjne dla organizmu ludzkiego – podnosi znaczenie wartości tego obszaru.

Tucholski Park Krajobrazowy swą dzisiejszą rzeźbę terenu zawdzięcza epoce lodowej, a szczególnie ostatniemu zlodowaceniu bałtyckiemu, zwłaszcza stadiałowi pomorskiemu. W tym czasie u czoła lodowca tworzyły się pagóry moren czołowych, a na ich przedpolu powstały rozległe równiny piaszczyste, zwane sandrami, usypane przez wody roztopowe, wypływające spod topniejących lodowców.

Różna jest miąższość osadów sandrowych, uzależniona od konfiguracji terenowej. Powierzchnia sandrowa nachyla się wyraźnie ku południowi. W okolicy Rytla sandr znajduje się na wysokości około 130 m n.p.m., a w okolicy Koronowa wysokość sandru wynosi zaledwie 90 m n.p.m.

Powierzchnia sandrowa nie jest powierzchnią płaską, lecz urozmaicają ją liczne formy wypukłe – wydmy. Wydmy na sandrze są wynikiem akumulacji wietrznej, a powstały w okresie późno glacjalnym lub postglacjalnym. Występują w różnych postaciach jako wydmy paraboliczne, wydmy proste lub wydmy o kształtach nieregularnych. Większość z nich grupuje się w pobliżu dolin, jezior i wytopisk powstałych po martwym lodzie. Największe skupienie wydm na obszarze TPK występuje na południe od Czerska między Czerską Strugą a Bielską Strugą.

Inną formą rzeźby terenu TPK jest wysoczyzna morenowa, która występuje w formie wysp i półwyspów moreny dennej nie rozmytych przez wody fluwioglacjalne i nie wszędzie jest wyraźna i nie wszędzie posiada charakter krawędzi erozyjnej.

Kolejnym charakterystycznym elementem terenu są rynny lodowcowe (często płyną nimi rzeki), powstałe w wyniku erozyjnej działalności wód glacjalnych. Rynny tworzą system powiązań, wskazując kierunek odpływu wód polodowcowych, a jednocześnie dzieląc omawiany obszar na poszczególne płaty sandrowe lub wysoczyznowe.

Wysokie krawędzie rynien polodowcowych przekształcone są współcześnie pod wpływem procesów erozyjno-denudacyjnych. Ulegają one spłaszczeniu, a przenoszony materiał piaszczysty z górnych partii ku dołowi, zmienia ukształtowanie ich dna w równomiernie wypełniające się osadami i piaszczystymi lub biogennymi, obniżenia terasowe, prowadząc w konsekwencji do ich wypełnienia się i zaniku.

Oprócz systemu rynien spotyka się na terenie TPK doliny wód roztopowych. Doliny te są suche, a ich dna leżą ponad poziomem odpływu wód.

Ważnym elementem rzeźby TPK są tzw. wytopiska czyli zagłębienia powstałe po wytopionym martwym lodzie. W czasie topienia lodowiec rozpadał się na wiele brył lodowych, które wypełniając liczne nierówności terenu, zostały przysypane utworami sandrowymi. Z czasem po ociepleniu się klimatu, bryły lodu wytopiły się i w ten sposób powstało wiele stosunkowo płytkich, bezodpływowych zagłębień. Niektóre z nich zachowały się do dziś jako jeziora. Na powierzchni sandru wykształciła się dolina – koryto rzeki Brdy wraz z dopływami, które wcinając się w sandr, stworzyły system teras od najwyższej tzw. sandrowej do najniższej

zalewowej i rzecznej, towarzyszącej współczesnemu korytu Brdy. Terasy doliny Brdy wytworzyły się w wyniku zmiany poziomu wód w pradolinie Noteci – Warty oraz w Wiśle, która po przełomie pod Fordonem, stanowiła jej bazę erozyjną.

Działalność gospodarcza człowieka na obszarze TPK – np. osuszanie niektórych jezior, melioracja bagien, pogłębienie koryt rzecznych, budowa kanałów, zbiorników zaporowych, stawów rybnych, eksploatacja odkrywkowa kruszywa skalnego (żwiru, pisaku, kredy jeziornej itp.) – wprowadziła również nowe formy rzeźby terenu

Na obszarze TPK występuje 56 jezior o powierzchni powyżej 1 ha. Zajmują one łącznie 1461,10 ha, co stanowi 2,76% powierzchni całego terenu. Większość z nich to małe jeziora wytopiskowe. Największe ich skupiska znajdują się na południe od Czerska, wzdłuż Brdy na północ od Tucholi oraz na południowym skraju TPK. Znacznie mniej jest jezior rynnowych o powierzchni kilkudziesięciu hektarów, a nawet 100 ha. Taką powierzchnię mają np.: Jezioro Okonińskie, Jezioro Wielkie Cekcyńskie, jezioro Śpierewnik czy Stobno.

Szlaki rynnowe wykorzystuje też główna oś wodna Tucholskiego Parku Krajobrazowego – rzeka Brda i Czerska Struga. Naturalny krajobraz parku uległ przeobrażeniom wskutek działalności człowieka. Znaczącym tego przykładem jest budowa w I poł. XIX w. Wielkiego Kanału Brdy oraz całego systemu rowów nawadniających. Powstanie tego systemu nawadniającego nie tylko wymusiło ewolucję powierzchniowej sieci hydrograficznej, lecz spowodowało także zmiany w reżimie odpływów zarówno Bielskiej Strugi, jak i Brdy.

Licznie występujące jeziora, rzeki i cieki wodne sprzyjają rozwojowi bogatej i różnorodnej roślinności wodnej. W jeziorach spotyka się m.in. grzybienie białe i północne, grążele żółte. Ważnym elementem flory TPK są zbiorowiska roślinności torfowiskowej, które zachowały cechy naturalne. Występują tu torfowiska turzycowe i mszarne. Torfowiska turzycowe są typu niskiego i występują wokół jezior oraz wzdłuż wolno płynących cieków. Rosną tu głównie turzyce, którym towarzyszą: kosaciec żółty, jaskier wielki, gwiazdnica błotna, fiołek błotny, aromatyczna mięta wodna, skrzypy oraz owadożerne rosiczki. Torfowiska mszarne pojawiają się

w nieckach i zagłębieniach terenu. W zależności od reżimu wodnego rozwijają się w torfowiska przejściowe lub wysokie. Torfowiska przejściowe powstają wokół niewielkich dystroficznych jezior, zarastających kożuchem torfowców. Na torfowiskach przejściowych spotkać można takie rośliny, jak turzyca bagienna, bagnica torfowa, wełnianka wąskolistna, bobek trójlistkowy, modrzewnica zwyczajna, żurawina błotna, a pło mszarne zdobi siedmiopalecznik błotny, storczyk – kruszczyk błotny oraz rosiczki. Torfowiska wysokie występują rzadziej i mają budowę kępkowo-dolinkową. Opanowuje je głównie torfowiec odgięty, któremu towarzyszą rośliny naczyniowe: modrzewnica zwyczajna, bagno zwyczajne, wełnianka pochwowata, żurawina zwyczajna oraz bażyna czarna. Torfowiska stanowią ważny dokument, w którym głęboko pod wodą ukryta jest przeszłość przyrody; dzięki jej analizie paleonaukowcy mogą przewidzieć kierunki przyszłego rozwoju środowiska.

Bór świeży jest najbardziej rozpowszechnionym zbiorowiskiem leśnym na obszarze parku. Drzewostan tego boru tworzą sosny z niewielką domieszką brzozy brodawkowatej, z kolei podszyt - młode drzewa, jałowiec i kruszyna. W piętrze runa leśnego przeważają krzewinki: borówka czarna, borówka brusznica, wrzos zwyczajny; często spotyka się też widłaki. Mniejsze powierzchnie zalesione zajmuje bór suchy. Dominuje tu sosna, a piętro podszytu jest słabo rozwinięte. Borom, świeżemu i suchemu, towarzyszy bór mieszany świeży. Rosną tu sosny, brzozy, pojawia się świerk i dąb. Bór bagienny jest częstym zbiorowiskiem roślinnym występującym na brzegach torfowisk. Panuje tu wysokopienna sosna bagienna z domieszką brzozy omszonej. W okolicach doliny Brdy spotyka się olsy, w których panuje olcha czarna. Doliny porastają również łęgi jesionowo-wiązowe i grądy dębowo-grabowe. W okolicach Rudzkiego Mostu i Piły-Młyna znajduje się niewielki fragment dąbrowy świetlistej, zniekształconej przez nasadzenia sosny. Zbiorowiskom leśnym uroku dodają chronione storczyki i sasanki.

W Tucholskim Parku Krajobrazowym, pomimo znacznych przekształceń zbiorowisk roślinnych, zachowały się rzadkie lub wręcz ginące gatunki roślin, świadczące o pierwotnej szacie roślinnej tego regionu. Licznie reprezentowana jest grupa reliktów będących spuścizną po lodowcu, świadcząca o wysokim stopniu naturalności szaty roślinnej.

Najstarszymi przedstawicielami flory parku są m.in. borówka bagienna, mącznica lekarska, bagno zwyczajne, trzcinnik prosty, bażyna czarna. Grupę tę licznie reprezentuje również: brzoza niska, żurawina drobnolistkowa, fiołek torfowy i gwiazdnica grubolistna. Na szczególną uwagę zasługują: grzybienie północne i rosiczki. Do rzadkości reliktowych należy chamedafne północna. Pozostałością z okresu lodowcowego są takie gatunki drzew jak: jarząb brekinia (zwany brzękiem), i cis.

Obszar dawnej dzikiej puszczy zamieszkiwały żubry, niedźwiedzie i tury, po których pozostały już tylko pamiątki prezentowane i podziwiane na wystawie w Muzeum Borów Tucholskich. Zróżnicowane siedliska zwierząt w granicach parku – od lasów łęgowych do ubogich borów na stokach rynien jeziornych i rzecznych – sprzyjają ich bytowaniu.

Prymitywnym przedstawicielem kręgowców jest minóg strumieniowy, który jest bardzo rzadki w Polsce ze względu na zanieczyszczenie strumieni i rzek, w których żyje. Gatunek ten podlega ścisłej ochronie i znajduje się na liście gatunków zwierząt cennych w skali całej Europy. Zbiorniki wodne zasiedlane są przez pospolite krajowe ryby, takie jak szczupak, lin, karp, leszcz, płoć, karaś, węgorz, miętus, sandacz, okoń. Znaczącymi przedstawicielami tej gromady zwierząt są łososiowate. W dorzeczu Brdy odnotowano troć wędrowną, pstrąga potokowego i lipienia oraz uciekiniera z hodowli w stawach – pstrąga tęczowego.

Przeprowadzone inwentaryzacje płazów i gadów potwierdzają występowanie na terenie parku wszystkich gatunków charakterystycznych dla Niżu Polskiego. Występują tu m.in.: traszka zwyczajna, traszka grzebieniasta, ropucha szara, ropucha zielona i paskówka, grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, rzekotka drzewna, żaba trawna, żaba moczarowa, żaba śmieszka, żaba jeziorkowa i żaba wodna.

Spośród gadów najliczniej występuje jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, padalec, zaskroniec zwyczajny oraz żmija zygzakowata.

Bogatą w gatunki grupę kręgowców stanowią ptaki. Na terenie parku stwierdzono lęgi 131 gatunków ptaków i regularne przeloty ponad 20. Wysokie walory przyrodnicze tego obszaru podkreśla obecność gatunków umieszczonych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt: bociana

czarnego, żurawia, bielika, kropiatki i derkacza oraz kani czarnej i rdzawej. Duże zbiorniki wodne, otoczone pasem szuwarów będącym znakomitą kryjówką podczas lęgów, upodobały sobie ptaki wodne: perkozek, perkoz dwuczuby, krzyżówka, cyranka, czernica, głowienka, płaskonos, łabędź niemy i łyska. Pas trzcin zasiedla także błotniak stawowy i gatunki wróblowate: trzciniak, trzcinniczek, rokitniczka i potrzos. Na przyjeziornych łąkach porośniętych olchą wylęgają się: łozówka, pliszka żółta, dziwonia, słowik szary i remiz. Jeziora parku są również miejscem pobytu i żerowania podczas wędrówek stad łysek, kaczek, łabędzi (czasem pojawiają się krzykliwe i czarnodziobe), gęsi oraz mew. Wykroty, dziuple w starych drzewach, nory nad Brdą i sąsiadującymi jeziorami wykorzystują kaczki chronione: gągoły i tracze nurogęsi. Dolina rzeki Brdy jest również ważnym w skali kraju obszarem lęgowym zimorodka. Jego obecność determinowana jest przez takie warunki ekologiczne jak czysty akwen, strome i piaszczyste brzegi, odpowiednie do wykopywania nor lęgowych oraz powalone drzewa stanowiące miejsce czatowania.

Najliczniejszą grupę ptaków stanowią gatunki leśne. Bory świeże i mieszane przemierzają: zięba, świergotek drzewny i pierwiosnek, jak również rudzik, sójka, pokrzewka, drozd śpiewak. W starych drzewostanach słyszymy stukającego dzięcioła pstrego większego, a naturalne dziuple zamieszkują puszczyki, szpaki i sikory. Rzadkimi gatunkami są tutaj pleszka oraz krętogłów. W borach suchych poza ziębami i świergotkiem charakterystycznym gatunkiem jest skowronek borowy. Zadrzewienia śródpolne i lasy to miejsce bytowania drapieżnych gatunków: jastrzębia, krogulca, kobuza i nielicznej pustułki. Grupą ptaków również nielicznie występujących na terenie parku są sowy. Najrzadszym przedstawicielem jest puchacz. W starych drzewostanach występuje puszczyk, a na obrzeżach lasów sowa uszata. Wieże kościołów są miejscem gniazdowania płomykówki, której liczebność w porównaniu ze stanem z lat siedemdziesiątych zmalała (za przyczynę uważa się przeprowadzane remonty). Podczas przelotów wiosennych i jesiennych można spotkać drapieżnego orlika krzykliwego, rybołowa, sokoła drzemlika. Typowym gościem zimowym na terenie parku, przybywającym z tundry, jest myszołów włochaty. Z kolei do gatunków związanych z siedzibami ludzkimi

są: bocian biały, dymówka, oknówka, jerzyk, wróbel, mazurek i kopciuszek.

Na obszarze parku stwierdzono występowanie 44 gatunków ssaków. Spośród drobnych ssaków owadożernych spotykamy jeża wschodniego, kreta, ryjówkę aksamitną i malutką oraz rzęsorka rzeczka; wszystkie te gatunki podlegają ścisłej ochronie. Bogato reprezentowane są nietoperze, gdyż występuje ich 10 gatunków. Część z nich żyje w lasach, inne związane są z siedzibami ludzkimi. Dominującym gatunkiem jest karlik większy oraz nocek rudy. Borowiec wielki to nietoperz, który na dzienne kryjówki wybiera naturalne dziuple dzięcioła. W bogatszych siedliskach lasu spotkać można nocka Natterera. W zabudowaniach położonych blisko lasu częstym gościem jest gacek brunatny. Nad polami i łąkami na owady poluje mroczek późny, który swoje kolonie rozrodcze sytuuje na strychach wiejskich domów. Do najrzadziej spotykanych gatunków należy nocek duży. W czasie sezonowych wędrówek na zimowiska do Europy Zachodniej spotykamy tutaj karliki większe i borowce.

Najliczniej wśród ssaków reprezentowana jest grupa gryzoni (13 gatunków). Przedstawicielami tego rzędu ssaków są: wiewiórka, piżmak, szczur wędrowny, myszy i nornice oraz reintrodukowany w latach siedemdziesiątych bóbr europejski, który obecnie opanował wszystkie cieki wodne i większość jezior.

Do drapieżników należą: lis, jenot, borsuk, kuny i gronostaje. Spotykamy też zdziczałą i ekspansywną norkę amerykańską, uciekinierkę z hodowli, która stanowi duże zagrożenie dla ptactwa wodnego. Nad brzegami rzek i jezior, a niekiedy w norach lisa czy borsuka zamieszkuje wydra.

Lasy stanowią schronienie i ostoję dla licznie reprezentowanych: jeleni, saren i dzików.

Krajeński Park Krajobrazowy – został powołany na podstawie Rozporządzenia nr 24/98 Wojewody Bydgoskiego z dnia 17 sierpnia 1998r. (Dz.Urz. Woj. Bydgoskiego Nr 61, poz 344. z dnia 5 października 1998r.) Obecnie obowiązującym aktem prawnym jest Uchwała Nr X/229/15 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 sierpnia 2015r. (Dz. Urz. z 2015r. poz. 2550). Jego powierzchnia wynosi 74 985,60 ha. W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajduje się około 4 778 ha Krajeńskiego Parku Krajobrazowego, z tego 354,31 ha w stanie posiadania nadleśnictwa.

Krajeński Park Krajobrazowy posiada planu ochronny na okres od 01.01.2009 do 31.12.2028 r. Celami ochrony Krajeńskiego Parku Krajobrazowego są:

- Dla ochrony przyrody nieożywionej:

✓ zachowanie charakterystycznych elementów przyrody nieożywionej, stanowiących świadectwo przeszłości geologicznej regionu, w tym także zjawisk i obiektów o charakterze antropogenicznym;

✓ podtrzymanie naturalnych procesów kształtujących powierzchnię ziemi, zachowanie warunków siedliskowych do funkcjonowania ekosystemów oraz zachowanie reliktowych zabytków przyrody nieożywionej;

✓ ograniczanie antropogenicznych przekształceń powierzchni ziemi,

✓ udostępnianie dla celów naukowych, edukacyjnych i krajoznawczych cennych obiektów przyrody nieożywionej,

✓ osiągnięcie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych;

- Dla ochrony przyrody ożywionej:

  ✓ zapewnienie trwałości lokalnych populacji gatunków roślin chronionych, rzadkich i zagrożonych,

  ✓zachowanie pełnej różnorodności florystycznej w odniesieniu do wszystkich grup systematycznych,

  ✓ograniczanie procesu neofityzacji flory,

  ✓zachowanie pełnego inwentarza zbiorowisk roślinnych, w szczególności naturalnych i półnaturalnych, a także antropogenicznych związanych z tradycyjnymi formami zagospodarowania (fitocenozy segetalne), zachowanie wszystkich istotnych i charakterystycznych dla środowiska przyrodniczego typów ekosystemów,

  ✓zachowanie pełnego inwentarza naturalnej fauny w odniesieniu do wszystkich grup systematycznych,

  ✓zapewnienie trwałości lokalnych populacji gatunków zwierząt chronionych, rzadkich i zagrożonych,

  ✓zachowanie korytarzy ekologicznych,

  ✓utrzymania procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów;

- Dla ochrony dóbr kultury:

  ✓ zachowanie i ochrona zabytków kultury materialnej, a zwłaszcza dworów, kościołów, młynów, kapliczek przydrożnych,

  ✓ zachowanie i udostępnianie miejsc pamięci narodowej oraz śladów historii regionu, w szczególności udokumentowanych stanowisk archeologicznych,

  ✓ zachowanie charakterystycznych cech architektury wiejskiej: budownictwa drewnianego, z kamieni wapiennych,

  ✓ zachowanie i udostępnianie parków miejskich i wiejskich (podworskich),

- ✓ utrzymanie i przywracanie tradycji lokalnych i zachowanych elementów kultury wiejskiej,
- ✓ porządkowanie rodzimego krajobrazu kulturowego polegające m.in. na ochronie i restauracji jego charakterystycznych elementów,
- ✓ udostępnianie istniejących zasobów kulturowych dla celów naukowych, krajoznawczych i edukacyjnych;

• Dla ochrony walorów krajobrazu:

- ✓ zachowanie w niewielkim stopniu przekształconego krajobrazu rolniczego wynikającego z prowadzenia ekstensywnej gospodarki rolnej,
- ✓ zachowanie różnorodnych odsłonięć geologicznych oraz wychodni skalnych,
- ✓ zachowanie istniejącego krajobrazu wraz z jego składnikami, walorami fizjonomicznymi i wiązaniami ekologicznymi.

Krajeński Park Krajobrazowy jest największym parkiem krajobrazowym województwa kujawsko-pomorskiego i jednym z największych w Polsce. Obszar Parku zajmuje 74 985,60 ha w powiatach: sępoleńskim, tucholskim oraz nakielskim - na terenie gmin: Sępólno Krajeńskie, Więcbork, Kamień Krajeński, Sośno, Mrocza, Kęsowo. Swoją nazwę Krajeński Park Krajobrazowy zaczerpnął od nazwy regionu Krajna, gdyż jest on położony w centrum Pojezierza Krajeńskiego, stanowiąc najbardziej wysuniętą na zachód część województwa kujawsko-pomorskiego.

Na obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego dominują grunty uprawiane rolniczo (66%), obszary leśne to 27% powierzchni, natomiast wody stanowią 3,5% parku, pozostałe 3,5% obejmuje inne rodzaje gruntów.

Rzeźba terenu w Krajeńskim Parku Krajobrazowym jest urozmaicona licznie zachowanymi formami polodowcowymi takimi jak ozy, kemy, drumliny oraz moreny czołowe i denne. Swoje urozmaicenie Park zawdzięcza kilku liniom postoju lądolodu w recesyjnej subfazie krajeńskiej

zlodowacenia wiślańskiego, dawniej zwanego bałtyckim lub północnopolskim. Wyznaczają je moreny czołowe, na północy akumulacyjne, natomiast w części środkowej i południowej przeważnie spiętrzone. Na północy najwyżej wzniesiona jest Czarna Góra (189 m n.p.m.) znajdująca się w tzw. Górach Obkaskich. Jest to najwyżej położony punkt nie tylko w parku, ale również w województwie kujawsko-pomorskim.

Ważnym komponentem krajobrazu Krajeńskiego Parku Krajobrazowego są jeziora, które w zdecydowany sposób podnoszą jego walory przyrodnicze i turystyczne. Występuje tu około 100 jezior w znacznej większości są to wydłużonego kształtu jeziora rynnowe wyznaczające kierunek odpływu wód roztopowych spod lądolodu. Największe to: Więcborskie (ok. 200 ha), Mochel (153 ha), Sępoleńskie (159 ha), Stryjewo (151 ha), Witosławskie (107 ha) i Lutowskie (156 ha). Jeziora mniejsze, położone w rynnach, tworzą w kilku miejscach charakterystyczne wielokilometrowe ciągi. Najdłuższe to: ciąg „lutowsko-sępoleński" biegnący od Jeziora Mielec na zachodzie gminy Sępólno Krajeńskie do Jeziora Niechorz na wschodzie, ciąg „jezior sypniewskich" od Jeziora Diabli Kąt do Jeziora Stryjewo na południu gm. Więcbork, ciąg „czarmuńsko-witosławski" od Jeziora Głęboczek Mały k/Borzyszkowa w gminie Więcbork do Jeziora Witosławskiego w gm. Mrocza. Wśród jezior małych i nie powiązanych w zespoły czy ciągi rynnowe, lecz występujących pojedynczo, są jeziora wytopiskowe, które powstały w zagłębieniach po stopnieniu brył martwego lodu lodowcowego. Jest ich w parku bardzo dużo i występują w różnych jego miejscach m.in. w leśnych zaciszach czy wśród pól i łąk. Liczne są też bagna oraz obszary wodnobłotne i okresowo podmokłe. Wśród nich są to najczęściej tereny zarośniętych lub zarastających jezior, gdzie znajdują się ciekawe zbiorowiska roślinności bagiennej. Stanowią one siedliska wielu chronionych roślin i ostoje ptactwa. Największe torfowisko w województwie kujawsko - pomorskim po dawnym jeziorze z unikatową roślinnością, rozprzestrzeniające się w granicach gmin Więcbork i Sępólno Krajeńskie, podlega ochronie. Jest to Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Torfowisko Messy" o powierzchni ponad 634 ha.

Sieć rzeczna parku jest bardzo bogata, aż dwanaście rzek bierze swój początek na terenie Parku ze źródeł z krystalicznie czystą wodą. Są one łącznikami jezior położonych w rynnach, rzadko tworząc odcinki własnych dolin. Do większych cieków przepływających przez KPK lub płynących na jego peryferiach należą: Kamionka, Sępolenka, Krówka, Wytrych, Kicz i Lucimka, które są dopływami Brdy oraz Orla, Łobżonka, Rokitka uchodzące do Noteci.

Szata roślinna Krajeńskiego Parku Krajobrazowego jest bardzo zróżnicowana. Krajeński Park Krajobrazowy wyróżnia się spośród terenów sąsiednich dużym bogactwem botanicznym.

Najlepiej w stanie naturalnym zachowały się tu zbiorowiska wodne i bagienne, a także torfowiskowe. Spośród całej gamy zbiorowisk na uwagę zasługują chronione rośliny wodne jak grążel żółty i grzybień biały. Wśród torfowisk niskich często można spotkać różne gatunki turzyc, z którymi najczęściej występują kosaciec żółty, jaskier płomieńczyk czy fiołek błotny. Torfowiska są również miejscem występowania objętych ochroną rosiczek, widłaków, żurawiny błotnej czy też reliktowej bażyny czarnej. Ważnym walorem szaty roślinnej KPK są łąki, wśród których można się doszukać szeregu interesujących gatunków flory. Na wilgotnych glebach w pobliżu dolin można spotkać łąki rajgrasowe, w skład których wchodzą liczne trawy, jak np. tymotka łąkowa, bodziszek łąkowy, rajgras wyniosły, kupkówka pospolita. Na terenie KPK stwierdza się wiele gatunków chronionych związanych z lasami liściastymi jak lilia złotogłów, wawrzynek wilczełyko, podkolan biały, pluskwica europejska.

Na obszarach Parku przeważają lasy liściaste i mieszane z przewagą buka, dębu i grabu, z domieszką brzozy i drzew iglastych. Spotyka się tu również bory sosnowe. W północno-zachodniej części występują też czyste buczyny i dąbrowy podlegające ochronie. Lasy parku są bogate w runo i podszycie, gdzie wiele jest roślin chronionych. W dolinach rzek, na obrzeżach jezior rynnowych częste są drzewostany olszowe.

Ichtiofauna jest reprezentowana w dużej mierze przez pospolite gatunki ryb krajowych. Zbiorniki wodne zasiedlają m.in. leszcz, okoń, karaś, szczupak, lin, płoć.

Spośród płazów ogoniastych na terenie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego występuje traszka zwyczajna, można też spotkać traszkę grzebieniastą. W obrębie granic KPK stwierdzono występowanie 3 gatunków ropuch: dominującej ropuchy szarej, ropuchy paskówki i ropuchy zielonej. Z uwagi na liczne grunty uprawiane rolniczo teren Parku upodobała sobie grzebiuszka ziemna. Z lasami i terenami zielonymi związana jest rzekotka drzewna.

Gady w Krajeńskim parku Krajobrazowym są reprezentowane przez jaszczurki zwinkę i żyworódkę. Lasy zamieszkuje także padalec oraz żmija zygzakowata.

Ptaki są najliczniejszą grupą fauny kręgowców. Ich siedliska są bardzo zróżnicowane. Przystosowane do życia w środowiskach wodnych są przede wszystkim: łyski, perkozy dwuczube, krzyżówki, łabędzie nieme, perkozki, gągoły, cyraneczki. Niezwykle interesującym ptakiem występującym na terenie KPK jest żuraw. Nie bez powodu został on uznany za symbol Parku. Występuje on masowo na całym obszarze Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Warto wspomnieć o licznych gatunkach ptaków towarzyszących człowiekowi, zasiedlających gospodarstwa domowe i ogrody. Przykładem mogą być bocian biały, jaskółka, wróbel, jerzyk, mazurek. Innymi gatunkami ptaków związanych z Parkiem są ptaki drapieżne: jastrząb, kobuz, krogulec, kania ruda, bielik. W KPK występują również sowy takie jak np. puchacz.

W lasach Krajeńskiego Parku Krajobrazowego występuje wiele gatunków zwierzyny łownej: jelenie, daniele, sarny, dziki, lisy, borsuki, jenoty i kuny, a na polach zwierzyny drobnej: zające, kuropatwy oraz bażanty.

Ryc 10. Parki krajobrazowe w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola

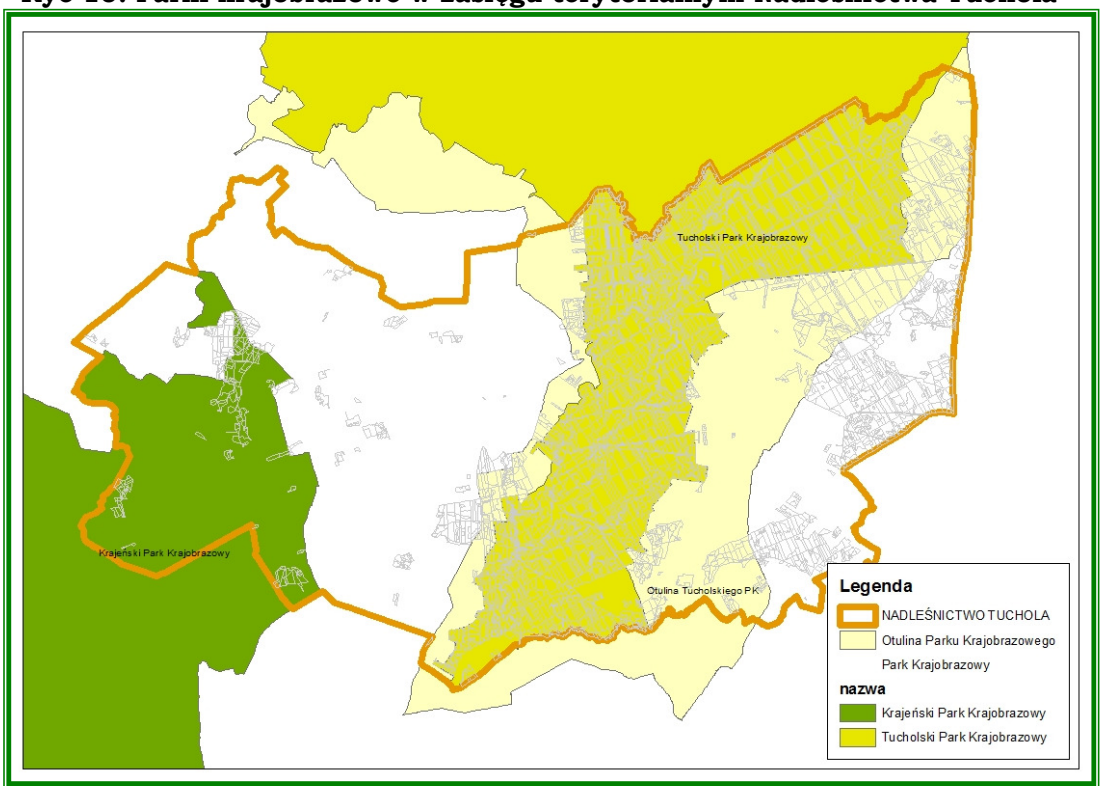

Ryc 11. Krajobraz „Bory Tucholskie" [fot. J. Warmiński]

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. w parku krajobrazowym mogą być wprowadzone następujące zakazy:

1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227, z późn. zm.13);
2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
9) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;

10) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
11) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
12) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
13) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
14) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

Zakazy, o których mowa nie dotyczą:

1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony;
2) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
4) realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r. poz. 647, z późn. zm.14), zwanej dalej „inwestycją celu publicznego".

Zakaz, o którym mowa w pkt. 1, nie dotyczy realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których sporządzenie raportu o oddziaływaniu na środowisko nie jest obowiązkowe i przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę parku krajobrazowego.

Zakaz, o którym mowa w pkt. 14, nie dotyczy statków jednostek ratowniczych, jednostek organizacyjnych właściciela wód lub urządzeń wodnych zlokalizowanych na wodach, inspektorów żeglugi śródlądowej, Państwowej i Społecznej Straży Rybackiej, promów w ciągu dróg publicznych, prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej oraz wykonywania zadań z zakresu ochrony przyrody przez Służbę Parku Krajobrazowego.

3.3. Obszary Chronionego Krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu jest terenem chronionym ze względu na wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe w szczególności ze względu na możliwość zaspokajania

potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub też istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne.

Obszary chronionego krajobrazu obejmując cenne z przyrodniczego punktu widzenia tereny, pełnią rolę ekologicznego łącznika pomiędzy wszystkimi formami przyrody, układając się w rezultacie w system obszarów chronionych. Ograniczenia gospodarowania na tych obszarach dotyczą głównie tych form, które są zagrożeniem dla stałości przyrody.

Utworzenie obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze uchwały Sejmiku Województwa.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajduje się jeden obszar chronionego krajobrazu, jest to Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu, który zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części nadleśnictwa.

Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu - utworzony został na mocy Rozporządzenia Nr 9/1991 Wojewody Bydgoskiego z dnia 14 czerwca 1991r. (Dz. Urz. Woj. Bydg. z dnia 10 września 1991r. Nr 17, poz. 127). Na przestrzeni lat akty prawne dotyczące Śliwickiego OChK pojawiały się wielokrotnie. Obecnie aktualna jest Uchwała Nr X/259/15 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 sierpnia 2015r. (Dz.Urz. z 2015r. poz. 2580).

Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu w niewielkiej części znajduje się w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola, Obręb Zalesie. Jego ogólna powierzchnia wynosi 27 572,62 ha, z tego w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola około 3 926 ha, natomiast w stanie posiadania 1929,19ha. Jest to jeden z największych obszarów chronionych położonych na terenie Borów Tucholskich. Dominuje tu krajobraz równiny sandrowej z pagórkami morenowymi i nielicznymi wydmami. Obszar ten charakteryzuje się bardzo dobrymi warunkami do zbierania runa leśnego, co sprowadza w te tereny dużą ilość turystów. Walory rekreacyjne obniża jednak niewielki udział wód powierzchniowych. Na terenie Śliwickiego OChK znajdują się trzy rezerwaty przyrody: „Cisy Staropolskie" im. Leona Wyczółkowskiego w Wierzchlesie; Rezerwat cisów „Jelenia Góra" im. Kazimierza Szlachetki i rezerwat przyrody „Jezioro Martwe"

Głównym celem ochrony jest zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk kompleksu Borów Tucholskich poprzez prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej.

Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu położony jest w granicach dwóch powiatów: tucholskiego i świeckiego oraz pięciu gmin (Cekcyn, Lubiewo, Śliwice, Lniano i Osie).

Granica obszaru chronionego krajobrazu zostały naniesione na mapy walorów przyrodniczo-kulturowych i wprowadzone do bazy leśnej mapy numerycznej oraz bazy „Taksator".

Ryc 12. Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola

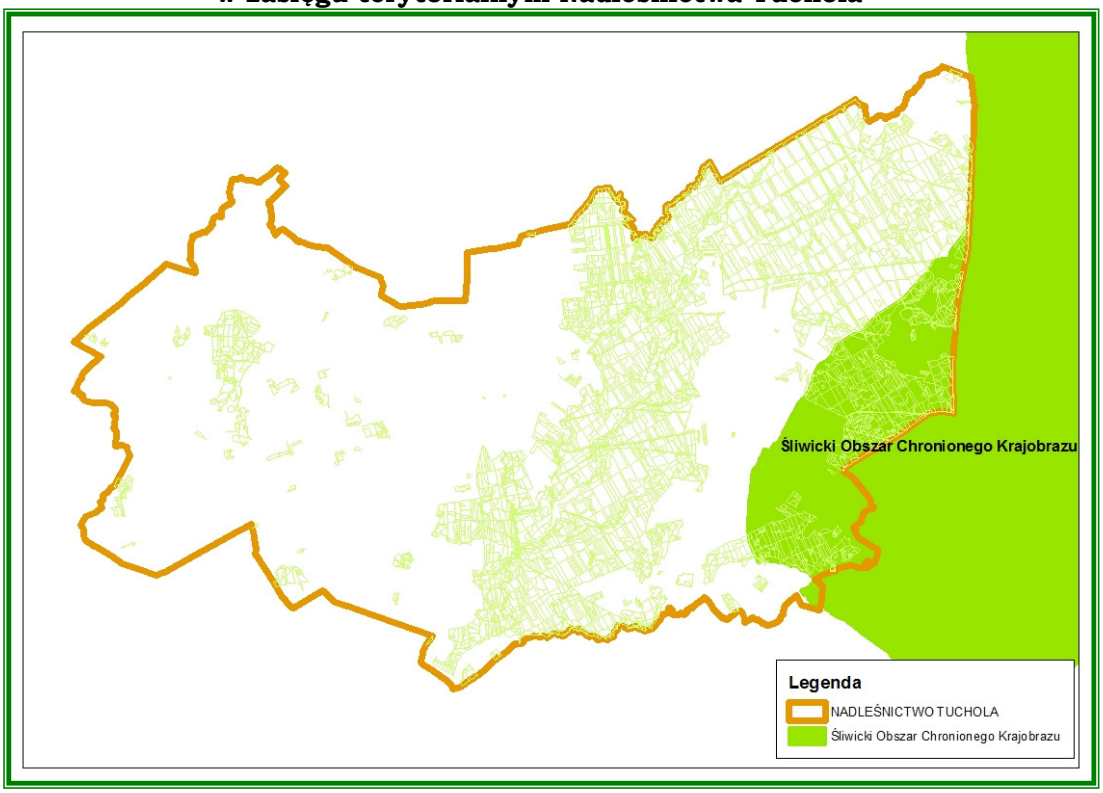

Na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:

1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;
9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Powyższe zakazy nie dotyczą:

1) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
3) realizacji inwestycji celu publicznego.

3.4. Obszary Natura 2000

Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, wdrażanym od 1992 roku, w sposób spójny pod względem metodycznym i organizacyjnym na terytorium wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej. Podstawę prawną ochrony europejskiej flory, fauny i siedlisk stanowią dwa akty:

- Dyrektywa 79/409/EWG o ochronie dziko żyjących ptaków, zwana Dyrektywą Ptasią, uchwalona 2 kwietnia 1979 r., następnie zmodyfikowana dyrektywami 81/854/EWG, 85/411/EWG, 86/122/EWG, 91/244/EWG, 94/24/EWG, 2009/147/WE.
- Dyrektywa 92/43/EWG o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dziko żyjącej fauny i flory, zwana Dyrektywą Siedliskową, uchwalona 21 maja 1992 r. i zmieniona dyrektywą 97/62EWG.

Polska zobowiązała się do wyznaczenia na swoim terytorium sieci Natura 2000 w Traktacie ateńskim z 16 kwietnia 2004 roku, stanowiącym podstawę prawną przystąpienia Polski i dziewięciu innych krajów europejskich do Unii Europejskiej.

Według ustawy o ochronie przyrody (Art.25, ust.1) sieć obszarów Natura 2000 obejmuje:

1) obszary specjalnej ochrony ptaków;

2) specjalne obszary ochrony siedlisk;

3) obszary mające znaczenie dla Wspólnoty.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola znajdują się dwa obszary Natura 2000, a ich krótka charakterystyka przedstawia się następująco:

Obszar Natura 2000 **Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich** (kod obszaru PLH040023) wyznaczono decyzją komisji z dnia 12 grudnia 2008 r. przyjmującą na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG drugi zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 8039)(2009/93/WE), (Dz. Urz. UE L 43 str. 63). Obszar ten obejmuje powierzchnię 3 948,35 ha, i w większości znajduje

się w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola obejmując około 3 127 ha. Natomiast na gruntach w stanie posiadania nadleśnictwa znajduje się 2789,75ha. W ramach sieci Natura 2000 obszar ten określany jest jako specjalny obszar ochrony siedlisk SOO (Dyrektywa Siedliskowa).

Obszar Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich znajduje się pod zarządem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy i posiada aktualny plan zadań ochronnych ustanowiony na podstawie Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 16 kwietnia 2014 roku (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. Poz, 1404).

Obszar ten położony jest na wysokości 83-126 m n.p.m. i obejmuje cenne siedliska w dolinach rzek Brda i Stążka. Teren ostoi w 93% porastaja lasy, z czego tylko 2% stanowią lasy liściaste. Bagna zajmują 1% powierzchni, tereny rolnicze 2%, a pastwiska i łąki 3% terenu.

Występują tu następujące ważne dla Europy typy siedlisk przyrodniczych (z Zał. I Dyr. Siedliskowej):

- starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion;
- naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne;
- nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników Ranunculion fluitantis;
- torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z Scheuchzerio-Caricetea)
- grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)

oraz siedliska priorytetowe:

- torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe);
- bory i lasy bagienne (Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Viccario uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne;
- łęgi wierzbowe topolowe, olszowe i jesionowe (Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae, olsy źródliskowe).

Faunę obszary wzbogacają następujące ważne dla Europy gatunki zwierząt (z Zał. II Dyr. Siedliskowej i z Zał. I Dyr. Ptasiej): bóbr europejski, wydra, traszka grzebieniasta, minóg strumieniowy, boleń, różanka, piskorz, koza, głowacz białopłetwy.

Do najważniejszych zagrożeń należą: zaniechanie gospodarki pastwiskowej, melioracje, regulacja koryt rzecznych oraz zanieczyszczenie wód.

Obszar Natura 2000 **Bory Tucholskie** (kod obszaru PLB220009) wyznaczono na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27.10.2008r. (Dz. U.08.198.1226). Obszar ten obejmuje powierzchnię 322 535,90 ha. W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola występuje na około 22049 ha, natomiast na gruntach w stanie posiadania nadleśnictwa znajduje się 13998,27 ha. W ramach sieci Natura 2000 obszar ten określany jest jako specjalny obszar ochrony ptaków OSO (Dyrektywa Ptasia).

Obszar Natura 2000 Bory Tucholskie znajduje się pod zarządem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy i posiada aktualny plan zadań ochronnych ustanowiony na podstawie Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 31 marca 2015 roku (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. Poz., 1183).

Obszar Borów Tucholskich obejmuje wschodnią część makroregionu Pojezierza Południowopomorskiego. Obszar jest dość jednolitą równiną sandrową, rozciętą dolinami Brdy i Wdy oraz urozmaiconą licznymi jeziorami, oczkami wodnymi i wzniesieniami o charakterze moreny dennej. Dominują siedliska leśne, przede wszystkim bory sosnowe. Rzeźba terenu ostoi jest urozmaicona, występują tu wysoczyzny i rozległe wzgórza, liczne pagórki oraz doliny i rynny. Sieć wodna jest silnie rozwinięta (wody zajmują ok. 14% powierzchni). Ostoję odwadnia rzeka Brda wraz ze swymi licznymi dopływami, z których najważniejszym jest Zbrzyca. Wiele rzek charakteryzuje duży spadek i silny prąd. Wśród jezior liczne są jeziora przepływowe połączone z systemem wodnym Brdy. W sumie jest ok. 60 jezior; największe Charzykowskie - 1363 ha, zaś najgłębsze Ostrowite - 43 m.

Lasy stanowią ok. 70% obszaru, są to głównie bory świeże, ale także bagienne i suche; występują też grądy, lasy bukowo-dębowe, łęgi i olsy. Grunty orne, łąki i pastwiska pokrywają ok. 15% terenu.

Obszar ten to największe w skali regionu skupienie jezior lobeliowych. Występują dobrze zachowane torfowiska i zbiorowiska leśne.

W ostoi występują następujące zwierzęta ważne dla Europy (z Zał. II Dyr. Siedliskowej i z Zał. I Dyr. Ptasiej: nur rdzawo szyi, bąk, bocian czarny, bocian biały, łabędź czarnodzioby (mały), łabędź krzykliwy, podgorzałka, trzmielojad, kania czarna, kania ruda, bielik, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, błotniak łąkowy, rybołów, kropiatka, derkacz, rybitwa zwyczajna (rzeczna), rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, puchacz, lelek, zimorodek, dzięcioł czarny, lerka, świergotek polny, muchołówka mała, gąsiorek, bóbr europejski, wydra, minóg strumieniowy, minóg rzeczny.

Z pośród występujących tu roślin trzy z nich są wymienione w załączniku II Dyrektywy siedliskowej, są to: skalnica torfowiskowa, elisma wodna, lipiennik Loesela.

Do najważniejszych zagrożeń obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie należą: eksploatacja torfu, kredy i piasku; zmiany stosunków wodnych, zagrożenie eutrofizacja siedlisk oligotroficznych; presja turystyczna, zabudowa letniskowa, zabudowa rozproszona; kłusownictwo; drapieżnictwo ze strony norki amerykańskiej; odpady, ścieki; zanieczyszczenie wód; zakładanie upraw plantacyjnych (borówka amerykańska).

Tabela 7. Obszary Natura 2000 występujące w Nadleśnictwa Tuchola

Kod	Nazwa	Typ	Powierzchnia ogólna [ha]	Powierzchnia w stanie posiadania nadleśnictwa [ha]	Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000
PLH040023	**„Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich”**	Specjalny obszar ochrony siedlisk SOO	3 948,35	2 789,75	zatwierdzony
PLB220009	**„Bory Tucholskie”**	Specjalny obszar ochrony ptaków OSO	322 535,90	13 998,27	zatwierdzony

Ryc 13. Obszary Natura 2000 w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Tuchola

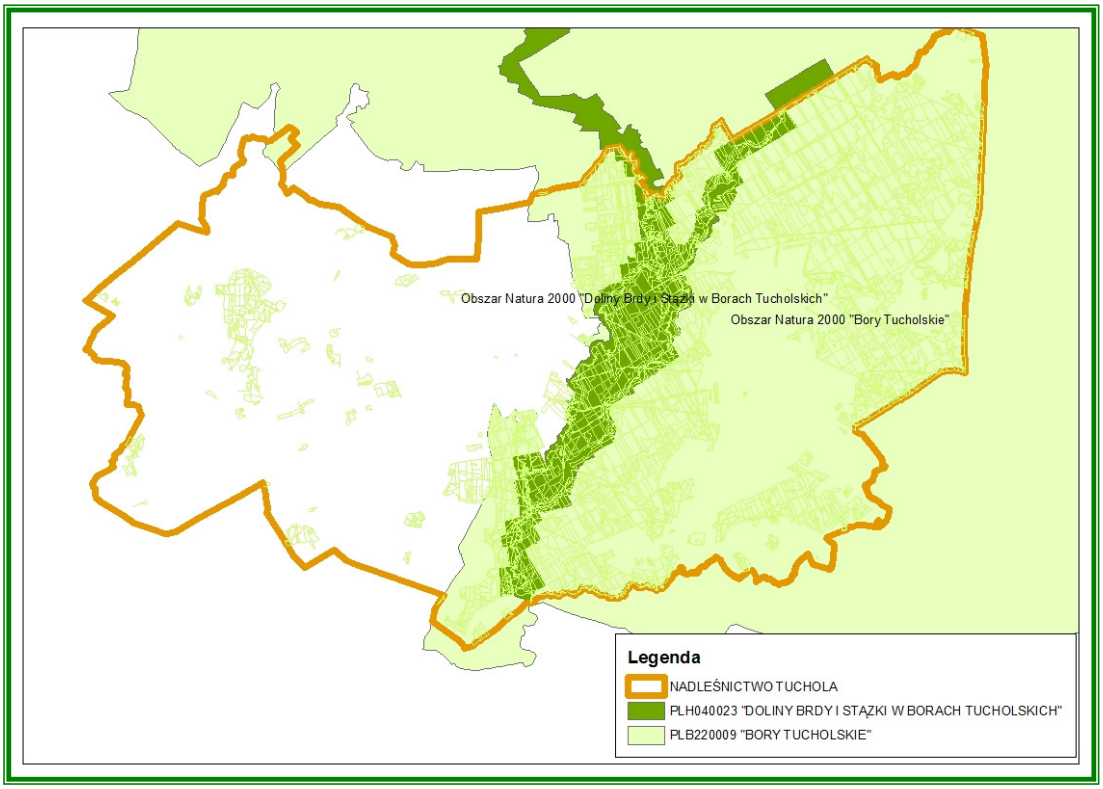

W ostojach obszarów NATURA 2000 wymogiem jest utrzymanie tzw. właściwego stanu ochrony. Oznacza on zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody:

- właściwy stan ochrony gatunku – to stan, w którym dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało;
- właściwy stan ochrony siedliska przyrodniczego – to stan, w którym naturalny zasięg siedliska przyrodniczego i obszary zajęte przez to siedlisko w obrębie jego zasięgu nie zmieniają się lub zwiększają się, struktura i funkcje, które są konieczne do długotrwałego utrzymania się siedliska, istnieją i prawdopodobnie nadal będą istniały oraz typowe dla tego siedliska gatunki znajdują się we właściwym stanie ochrony.

Na podstawie skompletowanych danych o przedmiotach ochrony, należy dla każdego z nich określić, w formie konkretnych kryteriów, co należy rozumieć jako „właściwy stan ochrony" w konkretnym,

rozpatrywanym obszarze. Jest to określenie docelowej wizji właściwego stanu ochrony gatunków/siedlisk przyrodniczych.

Konstruując kryteria „właściwego stanu ochrony" należy w pierwszym rzędzie wykorzystać informacje podane w opracowaniach dotyczących Ochrony Siedlisk i Gatunków – szczególnie w rozdziałach „Uprzywilejowany stan ochrony". W tym celu należy dokonać porównania lokalnego stanu siedlisk (fizjonomii, składu i innych cech) ze „stanami uprzywilejowanymi", przedstawionymi w tych opracowaniach. Stopień rozbieżności pozwala na ocenę stanu ochrony stanowisk danego siedliska na obszarze: od dobrej – jeśli rozbieżności nie ma lub jest niewielka, do złej – jeśli rozbieżność jest poważna.

Porównania tego należy dokonać w porozumieniu z lokalnymi lub krajowymi konsultantami naukowymi. Nie powinno ono być automatyczne. Poradniki opisują tylko najbardziej typowe sytuacje. Należy uwzględnić lokalną specyfikę, konkretne kryteria mogą być różne w różnych obszarach.

Kryteria „właściwego stanu ochrony siedliska przyrodniczego" powinny odnosić się do:

- zasobów ilościowych siedliska przyrodniczego, tj. jego powierzchni;
- struktury ekosystemu, np. właściwego składu gatunkowego;
- jakości siedliska przyrodniczego, np. różnorodności gatunkowej łąki, lasu;
- braku elementów ekologicznie obcych oraz braku wskaźników degeneracji;
- procesów gwarantujących funkcjonowanie ekosystemu; ich ciągłości i nie zaburzonego przebiegu.

Kryteria „właściwego stanu ochrony gatunku" powinny odnosić się do:

- zasobów ilościowych, tj. liczebności populacji gatunku
- cech populacji gatunku, np. rozrodczości, śmiertelności, struktury wieku i płci;
- zasobów ilościowych i cech jakościowych siedliska gatunku.

Ostoja ptasia ma zapewnić ochronę i zachowanie populacji ptaków naturalnie występujących w stanie dzikim. O wyodrębnieniu obszarów służących ochronie ptaków w oddzielną kategorię zadecydowały przede wszystkim cechy biologii ptaków, zwłaszcza ich niezwykle silnie rozwinięta wędrowność. O ile chroniąc inne organizmy koncentrujemy się zazwyczaj

na lokalnej populacji, to chroniąc ptaki nie można się ograniczać tylko do populacji lęgowych. Należy też pamiętać o ptakach okresu pozalęgowego, czyli przebywającego na danym obszarze w czasie wędrówek i zimą. Dlatego właśnie OSO zajmują tak duże powierzchnie.

Szczegółowy opis poszczególnych obszarów Natura 2000 znajduje się w tzw. „standardowych formularzach danych" dostępnych dla każdego obszaru na stronie internetowej Ministerstwa Środowiska– http://natura2000.gdos.gov.pl. Zawierają one m.in. informacje na temat chronionych w nich siedlisk, zwierząt itp.

3.5. Pomniki przyrody

Pomniki przyrody to jedna z form ochrony indywidualnej i są to „pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia, o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie".

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola znajduje się obecnie 128 pomników przyrody w tym: 124 sztuki drzew pomnikowych z tego 115 drzew żywych, (większość z nich występuje w mniejszych lub większych zgrupowaniach). Ponadto występują tu pomniki powierzchniowe: stanowisko chamedafne północnego oraz źródlisko rzeki Stążki. Pomnikami przyrody nieożywionej jest głaz narzutowy oraz część skupiska głazów „Piekiełko".

W poniższej tabeli przedstawiono wszystkie pomniki przyrody (istniejące i nieistniejące), które formalnie występują pod zarządem Nadleśnictwa Tuchola.

Do zadań powykonawczych Nadleśnictwa Tuchola, będzie należało uregulowanie prawne niektórych pomników przyrody.

Ryc 14. Pomnik przyrody „Wisielec” [fot. Z. Szulikowski]

Ryc 15. Pomnik przyrody „Świecznica” [fot. E. Piotrowska]

Tabela 8. Wykaz pomników przyrody ożywionej w Nadleśnictwie Tuchola.

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							projektowane	Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ŚWIT														
1.	110	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	1b	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	300	412	23	2				
	115	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	2d	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	220	360	19	3				
	114	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	3a	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	300	342	34	2				
	113	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	12m	Cekcyn Rudzki Most	So	220	290	32	2				
						Db.sz	300	360	26	2				
	112	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	22b	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	300	330	-	4				Drzewo złamane w 2007r.
	111	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	23a	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	300	320	25	2				Grunt pod zarządem PKP **Lokalizację należy uregulować prawnie**
	118	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	23g	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	270	460	33	2				
						Db.sz	270	405	24	3				
						Db.sz	270	350	27	2				
						Db.sz	270	350	25	2				
						Db.sz	270	350	23	2				
						Db.sz	270	305	23	2				
	119	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	40a	Cekcyn Rudzki Most	Lp.drob	220	325	23	3				
						Lp.drob	220	275	15	3				
	120	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	41a	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	220	320	26	2				Lokalizacja wg decyzji 40b, **należy uregulować prawnie**
						Db.sz	220	405	26	3				
	121	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	40b	Cekcyn Rudzki Most	Lp.drob	220	260	22	2				„Świecznica” Lokalizacja wg decyzji 41a, **należy uregulować prawnie**

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							projektowane	Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ŚWIT														
	264	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	46c	Gostycyn Żółwiniec	cis	90	90	15	3				
						cis	70	79	7	2				
	124	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	65c	Cekcyn Rudzki Most	So	220	258	29	2				Lokalizacja wg decyzji 64b, **należy uregulować prawnie.**
						So	220	256	29	2				
						So	220	255	28	2				
	125	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	65c	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	270	334	23	2				W zarz. Błędnie określono gatunek – Lp **należy uregulować prawnie**
						Db.sz	270	345	26	2				
	139	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	66a	Cekcyn Rudzki Most	So	290	325	30	2				
	123	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	67a	Cekcyn Rudzki Most	Lp.drob	190	330	24	3				
	122	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	68a	Cekcyn Rudzki Most	Db.sz	220 do 320	410	23	2				
						Db.sz	220 do 320	345	22	4				
						Db.sz	220 do 320	315	20	2				
						Db.sz	220 do 320	310	22	3				
						Db.sz	220 do 320	300	20	3				
						Db.sz	220 do 320	300	20	4				
						Db.sz	220 do 320	295	20	4				
						Db.sz	220 do 320	270	-	4				Drzewo martwe

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							projektowane	Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ŚWIT														
						Db.sz	220 do 320	255	-	4				Drzewo martwe
	267	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Gostycyn Żółwiniec	69c	Db.sz	320	346	22	2				
					69j	Db.sz	320	330	33	2				
						Lp.drob	200	325	6	4				Drzewo złamane w 2017r.
						Lp.drob	200	218	24	2				
						Lp.drob	200	136	23	2				
						Lp.drob	200	141	23	2				
						Lp.drob	200	153	23	2				
	269	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Gostycyn Żółwiniec	69j	Gb	200	153 181 145 128 182 132 110	22	1				Gb siedmio-wierzchołkowy W rozporzą-dzeniu błędnie podano gat. Wz – **należy uregulować prawnie**
	268	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Gostycyn Żółwiniec	69j	Lp.drob	320	446	21	4				„Lipy Wyczółkowskiego”
						Lp.drob	320	418	22	4				
						Db.sz	320	480	26	2				„Dąb Cesarski”
						Db.sz	320	430	25	2				„Dąb Szulisławskiego”
	266	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Gostycyn Żółwiniec	69k	Db.sz	320	490	21	2				
					69c	Db.sz	320	-	-	-				Nie stwierdzono drzewa w terenie – **należy uregulować prawnie**
	126	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Rudzki Most	78c	Db.sz	300	408	25	4				
						Db.sz	300	358	17	2				
						Db.sz	300	310	17	4				
	127	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Rudzki Most	78c	Db.sz	270	316	25	2				
	128	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	100b	Db.sz	300	405	25	2				
						Db.sz	300	380	25	2				

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							projektowane	Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ŚWIT														
						Db.sz	300	390	26	2				
						Db.sz	300	350	27	2				
						Db.sz	300	330	26	2				
						Db.sz	300	320	24	2				
	129	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	100b	Db.sz	320	320	24	2				
						Db.sz	320	305	22	2				
	130	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	100b	Db.sz	370	526	23	3				
	131	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	100d	Db.sz	320	442	31	2				„Wisielec”
	132	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	101f	Lp.drob	220	330	26	2				
	109	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Skrajna	106b	So	280	370	26	4				„Sosna z obrazkiem” Drzewo martwe od 1995r.
	133	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	119d	So	120	60	20	2				Drzewa zrośnięte „Bliźniaczki”
						So	120	91	21	2				
	134	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	Cekcyn Świt	120a	So	180	270	25	2				
2.	1082	305/93 26.10.93	D.U. 20 Poz. 316	Cekcyn Rudzki Most	2d	Db.sz	220	365	19	4				„Lutnia” Wywrócony w 2000r.
3.	1330	322/95 29.12.95	D.U.9/6 Poz. 30	Cekcyn Rudzki Most	41f	So	160	130	27	2				„Czarcia sosna” w rozporządzeniu wpisano błędnie obręb leśny – **należy uregulować prawnie**
4.	1207	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Tuchola Rudzki Most	1a	cis	100	36 33	8	2				Cis dwuwierzchołkowy
	1302	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Tuchola Rudzki Most	13n	Db.sz	220	380	25	3				
	1208	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Tuchola Rudzki Most	23g	So	240	320	27	2				

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							projektowane	Uwagi
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ŚWIT														
	1209	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Rudzki Most	65c	cis	100	36	7	2				
	1211	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Świt	125a	So	200	320	33	3				
						So	200	260	33	2				
	1212	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Świt	146b	Db.sz	300	432	23	2				
	1213	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Świt	125a	Db.sz	300	360	12	4				Wg decyzji lokalizacja 147a – **należy uregulować prawnie**
	1214	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Świt	125a	So	200	325	32	3				Wg decyzji lokalizacja 147c – **należy uregulować prawnie**
						So	200	305	31	2				
	1247	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Gostycyn Żółwiniec	149c	Jrz brekinia	100	97	15	3				
						Jrz brekinia	100	81	-	4				Drzewo obumarło w 2001r.
	1215	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Cekcyn Świt	166b	Db.sz	270	450	30	3				
					166b	Db.sz	270	360	28	4				wywrot
	1249	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Gostycyn Świt	168c	So	130	284	27	2				zrośnięte
						Db.sz	130	176	21	3				
	1248	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	Gostycyn Świt	168c	Db.sz	270	395	27	3				
						Db.sz	270	340	27	3				

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							Uwagi	
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)	projektowane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ZALESIE														
1	107	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	41a, h	Cekcyn Kiełpiński Most	Db.sz	200	310	27	2				
						Db.sz	200	293	24	2				
						Db.sz	200	280	25	3				
						Db.sz	200	270	28	2				
						Db.sz	200	265	29	2				
						Db.sz	200	255	25	2				
						Db.sz	200	232	24	2				
						Db.sz	200	230	28	3				
						Db.sz	200	220	26	3				
	108	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	108k	Cekcyn Kiełpiński Most	Db.sz	220	475	25	3				
						Db.sz	220	392	28	2				
						Db.sz	220	380	27	3				
	136	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	154b	Cekcyn Wymysłowo	Db.sz	300	320	16	2				
	137	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	155a	Cekcyn Wymysłowo	Db.sz	220	320	27	2				
						Db.sz	220	-	-	-				Nie stwierdzono drzewa w terenie – **należy uregulować prawnie**
	138	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	156d	Cekcyn Wymysłowo	Db.sz	270	363	24	2				
	116	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	225j	Cekcyn Wymysłowo	Db.sz	270	440	32	2				
				225k		Db.sz	270	300	30	2				
2.	787	18/92 08.06.92	D.U. 8 Poz. 124	40g	Cekcyn Kiełpiński Most	So	160	370	25	3				
3.	911	305/93 26.10.93	D.U. 20 Poz. 316	176g	Cekcyn Szczuczanek	Chamedafne północne	-	-	-	-		0,06		
4.	1331	322/95 29.12.95	D.U.6/9 Poz. 30	250b	Cekcyn Wymysłowo	So	200	242	23	3				„Anastazja”

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							Uwagi	
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	Pow. (ha)	projektowane	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
OBRĘB ZALESIE														
				251b	Cekcyn Plaskosz	Jabłoń dzika	-	-	-	-				Nie stwierdzono drzewa w terenie – **należy uregulować prawnie**
5.	1216	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	155a	Cekcyn Wymysłowo	Db.sz	220	330	-	4				Drzewo obsunęło się ze skarpy do Brdy w 2007 roku
	1205	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	41g	Cekcyn Kiełpiński Most	So	230	280	28	2				
	1206	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	41z	Cekcyn Kiełpiński Most	Db.sz	200	330	24	3				
	1204	36/95 14.02.95	D.U. 3 Poz. 11	41 k,n,r, w,x	Cekcyn Kiełpiński Most	Db.sz	200	282	24	2				Aleja przydrożna W zarządzeniu błędnie podano 9 szt. Db – **należy uregulować prawnie** Jeden z dębów zniesiony na mocy Uchwały Rady Gminy Cekcyn nr VII/62/15
						Db.sz	200	270	20	3				
						Db.sz	200	205	18	3				
						Db.sz	200	302	21	3				
						Db.sz	200	240	20	3				
						Db.sz	200	232	24	3				
						Db.sz	200	285	22	3				
						Gb	140	168	19	2				
						Gb	140	168	19	2				
						Gb	140	183	17	2				
						Lp.drob	140	293	20	3				W zarządzeniu błędnie podano 2 szt. Lp – **należy uregulować prawnie**
						Lp.drob	140	192	16	3				
						Lp.drob	140	247	18	3				
6.	1423	13/97 14.04.97	D.U.16 Poz. 78	153g	Cekcyn Kiełpiński Most	Lsz. turecka	100	132 137	20 20	1 1				dwuwierzchołkowoa

W wyniku utraty wartości przyrodniczych i w celu zapewnienia bezpieczeństwa, zostały zniesione dwa pomniki przyrody:

- Świerk pospolity - na mocy Uchwały Rady Gminy w Cekcynie nr XXXIII/252/10 z dnia 24 marca 2010r.
- Dąb szypułkowy - na mocy Uchwały Rady Gminy w Cekcynie nr VII/62/15 z dnia 7 sierpnia 2015r.

Tabela 9. Wykaz pomników przyrody nieożywionej w Nadleśnictwie Tuchola.

Lp.	Nr rejestru woj.	Nr zarządzenia data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Opis obiektu							Uwagi	
				oddz. poddz	gmina leśnictwo	rodzaj	wiek	obwód (cm)	wysokość (m)	stan zdrowotny	zagrożenie	powierzchnia (ha)	projektowane	
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	16
OBRĘB ŚWIT														
1	270	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	167b	Gostycyn Żółwiniec	Głaz	-	710	7,5					Głaz narzutowy
2	135	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	125a	Cekcyn Świt	Grupa głazów	-	-	-					Głazy narzutowe – część głazów na terenie Nadleśnictwa Tuchola
OBRĘB ZALESIE														
3	106	11/91 01.07.91	D.U. 15 Poz. 120	27 c,d,f,g; 28b	Cekcyn Jeziorno	źródlisko						7,83		W tym Źródliska o pow 0,05 ha o nazwie „Wodogrzmoty krasnoludków"

Ryc 16. Pomnik przyrody – grab siedmiowierzchołkowy [fot. Z. Szulikowski]

Ryc 17. Dąb pomnikowy Obręb Świt oddz. 69k. [fot. Z. Szulikowski]

3.6. Użytki ekologiczne

W myśl ustawy o ochronie przyrody użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne „oczka wodne", kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Zgodnie z ustawą wprowadzenie ochrony w formie użytku ekologicznego następuje w drodze uchwały rady gminy.

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola znajduje się obecnie 149 sztuk użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 216,47ha.

W trakcie prac urządzeniowych wytypowano niektóre użytki ekologiczne do ponownego pomiaru geodezyjnego, gdyż znacznie odbiegały lokalizacją bądź powierzchnią od danych podanych w decyzjach powołujących omawianą formę ochrony przyrody.

W poniższym zestawieniu zamieszczono dwie powierzchnie użytków ekologicznych. Pierwsza jest zgodna z zarządzeniami odnoszącymi się do opisywanych obiektów. Kolejna jest powierzchnią rzeczywistą, wynikającą z ponownego pomiaru geodezyjnego w terenie, bądź przyjętą zgodną z zarządzeniami a odpowiadającą stanowi faktycznemu. Powierzchnia rzeczywista użytków ekologicznych została przyjęta do bazy Taksator i obowiązuje we wszelkich zestawieniach i mapach.

Do zadań powykonawczych Nadleśnictwa Tuchola, będzie należało uregulowanie prawne, skorygowanych użytków ekologicznych. Nadleśnictwo Tuchola złoży wnisoki do odpowiednich Rad Gmin o dostosowanie powierzchni użytków ekologicznych do powierzchni aktualnie występujących w ewidencji gruntów.

Ryc 18. Użytek ekologiczny Obręb Zalesie oddz. 301f. [fot. Z. Szulikowski]

Tabela 10. Wykaz użytków ekologicznych w Nadleśnictwie Tuchola.

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
OBRĘB ŚWIT								
1.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	13d	Tuchola Rudzki Most	1,98	1,98	E-N	
2.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	24f	Tuchola Żółwiniec Szkółka	0,59	0,59	E-N	
3.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	59a	Cekcyn Rudzki Most	2,59	2,59	E-N	
4.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	59b	Cekcyn Rudzki Most	0,38	0,48	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
5.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	59f	Cekcyn Rudzki Most	1,76	1,66	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
6.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	59i	Cekcyn Rudzki Most	1,21	1,21	E-N	
7.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	60f	Cekcyn Rudzki Most	1,37	1,37	E-N	
8.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	60g	Cekcyn Rudzki Most	0,16	0,12	E-N	
9.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	60k	Cekcyn Rudzki Most		0,04	E-N	
10.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	61g	Cekcyn Rudzki Most	0,30	0,30	E-N	
11.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	61h	Cekcyn Rudzki Most	0,23	0,23	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
12.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	85g	Cekcyn Skrajna	0,57	0,57	E-N	
13.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	86f	Cekcyn Skrajna	0,65	0,65	E-N	
14.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	107c	Cekcyn Skrajna	0,80	0,80	E-N	
15.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	108a	Cekcyn Skrajna	2,91	2,91	E-N	
16.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	87c	Cekcyn Skrajna	1,16	1,16	E-N	
17.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98a	Cekcyn Świt	7,83	7,83	E-PS	
18.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98b	Cekcyn Świt	1,64	1,64	E-N	
19.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98c	Cekcyn Świt	0,26	0,26	E-N	
20.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98f	Cekcyn Świt	1,55	1,55	E-N	
21.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98h	Cekcyn Świt	11,71	11,71	E-PS	
22.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98i	Cekcyn Świt	5,17	5,17	E-N	
23.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	98k	Cekcyn Świt	0,58	0,58	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
24.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	127c	Gostycyn Żółwiniec Szkółka	0,80	0,80	E-N	
25.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	127j	Gostycyn Żółwiniec Szkółka	0,32	0,32	E-N	
26.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	131h	Cekcyn Skrajna	0,60	0,67	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
27.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	131k	Cekcyn Skrajna	2,42	2,39	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
28.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	131p	Cekcyn Skrajna	0,18	0,14	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
29.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	137g	Cekcyn Rudzki Most	1,14	0,92	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
30.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	156b	Cekcyn Rudzki Most	1,13	0,76	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
31.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	155i	Cekcyn Rudzki Most	1,06	0,81	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
32.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	157f	Cekcyn Rudzki Most	1,18	0,65	E-N	
33.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	173m	Gostycyn Żółwiniec	0,90	0,90	E-N	
34.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	175o	Cekcyn Świt	0,85	0,51	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
35.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	178g	Cekcyn Świt	13,48	13,48	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
36.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	182h	Lubiewo Świt	0,87	0,87	E-N	
37.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	194c	Cekcyn Skrajna	0,57	0,57	E-N	
38.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	195c	Cekcyn Skrajna	0,31	0,21	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
39.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	196d	Cekcyn Skrajna	0,33	0,15	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
40.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	196f	Cekcyn Skrajna	0,37	0,26	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
41.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	196h	Cekcyn Skrajna	0,86	0,54	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
42.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	196j	Cekcyn Skrajna	0,25	0,07	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
43.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	196k	Cekcyn Skrajna	0,26	0,09	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
44.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	205b	Cekcyn Skrajna	0,31	0,31	E-N	
45.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	208d	Cekcyn Skrajna	0,51	0,23	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
46.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	209y	Lubiewo Skrajna	0,27	0,34	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
47.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	212c	Cekcyn Skrajna	0,45	0,45	E-N	

Lp.	Nr zarzą-dzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarząd zenia (ha)	Pow. rzeczywi sta (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
48.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	213f	Cekcyn Skrajna	0,65	0,65	E-N	
49.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	213g	Cekcyn Skrajna	0,31	0,31	E-N	
50.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	215d	Lubiewo Skrajna	0,40	0,40	E-N	
51.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	218b	Kęsowo Żalno	4,71	4,71	E-N	
52.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	222d	Kęsowo Żalno	2,40	2,40	E-N	
53.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	223g	Kęsowo Żalno	0,61	0,61	E-N	
54.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	227g	Kęsowo Żalno	0,40	0,40	E-N	
55.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	227j	Kęsowo Żalno	0,51	0,51	E-N	
56.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	229f	Kęsowo Żalno	14,01	14,01	E-N	
57.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	229l	Kęsowo Żalno	0,30	0,30	E-N	
58.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	230h	Tuchola Żalno	7,64	7,64	E-N	
59.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	232g	Kęsowo Żalno	2,05	2,05	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
60.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	235m	Kęsowo Żalno	0,70	0,70	E-N	
61.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	235n	Kęsowo Żalno	0,47	0,47	E-N	
62.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	235r	Kęsowo Żalno	1,35	1,35	E-N	
63.	64/97 30.10.97.	D.U.42 Woj. Bydgoskie poz.224	220f	Chojnice Żalno	3,37	3,27	E-N	
64.	64/97 30.10.97.	D.U.42 Woj. Bydgoskie poz.224	220i	Chojnice Żalno	0,66	0,34	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
65.	64/97 30.10.97.	D.U.42 Woj. Bydgoskie poz.224	225Ac	Chojnice Żalno	1,04	1,04	E-N	
66.	64/97 30.10.97.	D.U.42 Woj. Bydgoskie poz.224	228h	Chojnice Żalno	0,42	0,42	E-N	
67.	64/97 30.10.97.	D.U.42 Woj. Bydgoskie poz.224	228i	Chojnice Żalno	0,53	0,53	E-N	
Razem Obręb Świt:					**117,35**	**113,95**		
OBRĘB ZALESIE								
68.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	39n	Cekcyn Kiełpiński Most	0,28	0,28	E-N	
69.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	62b	Cekcyn Kiełpiński Most	1,12	1,12	E-N	
70.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	67b	Cekcyn Kiełpiński Most	0,31	0,31	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
71.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	80f	Śliwice Jeziorno	2,30	1,41	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
72.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	81h	Śliwice Jeziorno	0,76	0,76	E-N	
73.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	85d	Śliwice Jeziorno	0,97	0,97	E-N	
74.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	88f	Śliwice Jeziorno	0,56	0,41	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
75.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	88g	Śliwice Jeziorno	0,54	0,51	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
76.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	89d	Śliwice Jeziorno	0,90	0,90	E-N	
77.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	103a	Cekcyn Kiełpiński Most	0,92	0,92	E-N	
78.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	104g	Cekcyn Kiełpiński Most	1,39	1,39	E-N	
79.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	106m	Cekcyn Kiełpiński Most	0,62	0,62	E-N	
80.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	136h	Śliwice Jeziorno	1,08	1,08	E-N	
81.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	136i	Śliwice Jeziorno	0,59	0,59	E-N	
82.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	137h	Cekcyn Jeziorno	0,70	0,70	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
83.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	137m	Cekcyn Jeziorno	0,29	0,29	E-N	
84.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	138f	Cekcyn Jeziorno	3,26	3,26	E-N	
85.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	151c	Cekcyn Kiełpiński Most	3,67	3,67	E-N	
86.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	151h	Cekcyn Kiełpiński Most	0,38	0,38	E-N	
87.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	176g	Cekcyn Szczuczanek	1,85	1,62	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
88.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	176h	Cekcyn Szczuczanek	0,62	0,56	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
89.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	177j	Cekcyn Szczuczanek	0,38	0,20	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
90.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	177i	Cekcyn Szczuczanek	0,35	0,30	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
91.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	194d	Śliwice Wypalanki	0,53	0,53	E-N	
92.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	199f	Śliwice Wypalanki	5,56	5,56	E-N	
93.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	200g	Śliwice Wypalanki	2,61	2,61	E-N	
94.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	201c	Śliwice Wypalanki	4,81	4,33	E-WS	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
95.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	201g	Śliwice Wypalanki	0,84	0,84	E-N	
96.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	202h	Śliwice Wypalanki	4,19	4,19	E-N	
97.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	228f	Śliwice Wypalanki	0,51	0,20	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
98.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	228h	Śliwice Wypalanki	1,41	1,40	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
99.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	233k	Śliwice Wypalanki	3,52	3,52	E-N	
100.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	234c	Śliwice Wypalanki	3,73	3,73	E-N	
101.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	237f	Cekcyn Szczuczanek	0,89	0,89	E-N	
102.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	239f	Cekcyn Szczuczanek	1,05	1,05	E-N	
103.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	240h	Cekcyn Szczuczanek	0,56	0,56	E-N	
104.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	240i	Cekcyn Szczuczanek	0,85	0,85	E-N	
105.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	259d	Śliwice Wypalanki	0,79	0,79	E-N	
106.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	271g	Cekcyn Szczuczanek	0,65	0,65	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
107.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	272d	Cekcyn Szczuczanek	1,03	1,03	E-N	
108.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	277f	Cekcyn Plaskosz	0,40	0,40	E-N	
109.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	294f	Cekcyn Szczuczanek	3,08	3,08	E-PS	
110.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	294g	Cekcyn Szczuczanek	0,70	0,37	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
111.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	294h	Cekcyn Szczuczanek	0,65	0,60	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
112.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	297i	Cekcyn Szczuczanek	0,82	0,82	E-N	
113.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	301f	Cekcyn Wrzosowisko	13,57	13,57	E-N	
114.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	301c	Cekcyn Wrzosowisko	0,50	0,50	E-N	
115.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	301n	Cekcyn Wrzosowisko	3,20	3,20	E-N	
116.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	301m	Cekcyn Wrzosowisko	0,28	0,28	E-N	
117.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	301k	Cekcyn Wrzosowisko	0,76	0,76	E-N	
118.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	302c	Cekcyn Wrzosowisko	0,36	0,36	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
119.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	302d	Cekcyn Wrzosowisko	0,50	0,50	E-PS	
120.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	310r	Cekcyn Wrzosowisko	1,23	1,01	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
121.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	311g	Cekcyn Wrzosowisko	0,26	0,26	E-N	
122.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	312d	Cekcyn Wrzosowisko	0,84	0,84	E-N	
123.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	316i	Cekcyn Wrzosowisko	0,50	0,50	E-N	
124.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	319g	Cekcyn Wrzosowisko	0,57	0,57	E-N	
125.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	322g	Cekcyn Wrzosowisko	0,62	0,62	E-N	
126.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	322h	Cekcyn Wrzosowisko	0,60	0,36	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
127.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	331b	Cekcyn Wrzosowisko	0,56	0,60	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
128.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	331d	Cekcyn Wrzosowisko	0,50	0,32	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
129.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	336h	Cekcyn Wrzosowisko	1,95	1,95	E-N	
130.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	337b	Cekcyn Wrzosowisko	0,80	0,33	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
131.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	339f	Cekcyn Wrzosowisko	0,77	0,60	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
132.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	341c	Cekcyn Wrzosowisko	0,65	0,65	E-N	
133.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	342g	Cekcyn Wrzosowisko	2,39	2,39	E-PS	
134.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	342h	Cekcyn Wrzosowisko	0,50	0,40	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
135.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	342i	Cekcyn Wrzosowisko	0,36	0,21	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
136.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	342k	Cekcyn Wrzosowisko	0,90	0,74	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
137.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	343b	Cekcyn Wrzosowisko	0,94	0,94	E-N	
138.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	344c	Cekcyn Wrzosowisko	2,48	2,48	E-N	
139.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	343t	Cekcyn Wrzosowisko	1,59	1,17	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
140.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	344m	Cekcyn Wrzosowisko	0,25	0,25	E-N	
141.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	344n	Cekcyn Wrzosowisko	0,21	0,21	E-N	
142.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	345c	Cekcyn Wrzosowisko	0,15	0,15	E-N	

Lp.	Nr zarządzenia, data	Dz. Urz. Woj. poz.	Położenie		Pow. z zarządzenia (ha)	Pow. rzeczywista (ha)	Opis obiektu	Uwagi
			oddz. poddz.	gmina leśnictwo				
1	2	3	4	5	6	7	8	11
143..	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	346k	Cekcyn Wrzosowisko	1,42	1,42	E-N	
144.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	351b	Cekcyn Wrzosowisko	1,30	1,30	E-N	
145.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	353b	Cekcyn Wrzosowisko	0,70	0,37	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
146.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	355c	Cekcyn Wrzosowisko	1,42	1,11	E-N	**Zmianę powierzchni należy uregulować prawnie**
147.	1/2004 19.01.04.	D.U.8. Woj. Kuj.-Pom. poz. 76	356a	Cekcyn Wrzosowisko	0,40	0,40	E-N	
148.	Uchwała Rady Gminy w Cekcynie nr VIII/65/11 z dnia 29. 06.2011r.	D.U.174. Woj. Kuj.-Pom. poz. 1483	356f	Cekcyn Wrzosowisko	0,57	0,57	E-N	
149.	Uchwała Rady Gminy w Cekcynie nr VIII/65/11 z dnia 29. 06.2011r.	D.U.174. Woj. Kuj.-Pom. poz. 1483	357k	Cekcyn Wrzosowisko	0,38	0,38	E-N	
Razem Obręb Zalesie:					**108,00**	**102,52**		
Razem Nadleśnictwo Tuchola					**225,35**	**216,47**		

W trakcie minionego dziesięciolecia ze stanu Nadleśnictwa Tuchola zostały zniesione dwa użytki ekologiczne z obrębu Zalesie oddz. 354d (pow. 0,40ha) oraz 354g (pow. 0,60ha,), na mocy Uchwały Rady Gminy w Cekcynie nr VIII/64/11 z dnia 29 czerwca 2011r. (D.U. nr 174 Woj. Kuj-Pom. poz. 1482).

3.7. Chronione gatunki roślin i zwierząt

Na podstawie prac inwentaryzacyjnych, dokumentacji do planu ochrony rezerwatów, standardowych formularzach danych obszarów Natura 2000 oraz danych z nadleśnictwa została sporządzona lista gatunków chronionych występujących na terenie Nadleśnictwa Tuchola.

Listę gatunków dziko występujących roślin przyjęto na podstawie *Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej roślin* (Dz. U. nr 0, poz. 1409 z 2014r.), z kolei listę dziko występujących zwierząt przyjęto na postawie *Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt* (Dz. U. 2016 poz. 2183), uwzględniono również *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej grzybów.*

Ryc19. Młode osobniki bielika *(Haliaeetus albicilla)* [fot. L. Stankiewicz]

Tabela 11. Wykaz chronionych gatunków roślin i zwierząt zainwentaryzowanych podczas prac urządzeniowych, inwentaryzacji przyrodniczej Natura 2000 lub odnotowanych w opracowaniach dla obszarów chronionych na terenie nadleśnictwa.
(wg wzoru nr 11 i 12 – zmodyfikowany)

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
ROŚLINY NACZYNIOWE CHRONIONE					
1.	*Scheuchzeria palustris*	Bagnica torfowa	OS	E/-/VU	
2.	*Ledum palustre*	Bagno zwyczajne	OC	-/-/-	
3.	*Empetrum nigrum*	Bażyna czarna	OC	-/-/-	
4.	*Chamaedaphne calyculata*	Chamedafne północna	OS	V/R/-	
5.	*Taxus baccata*	Cis	OC	VU/V/-	
6.	*Carlina acaulis*	Dziewięćsił bezłodygowy	OC	-/V/VU	X
7.	*Angelica archangelica*	Dzięgiel (arcydzięgiel) litowor	OC	-/V/-	
8.	*Campanula sibirica*	Dzwonek syberyjski	OS	-/-/-	
9.	*Viola epipsila*	Fiołek torfowy	OS	CR/-/-	
10.	*Neottia nidus-avis*	Gnieźnik leśny	OC	-/-/NT	
11.	*Lathyrus pisiformis*	Groszek wielkoprzylistkowy	OS	VU/-/-	
12.	*Nymphaea alba*	Grzybienie białe	OC	-/-/DD	
13.	*Sorbus torminalis*	Jarząb brekinia (brzęk)	OS	-/V/VU	

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
14.	*Epipactis palustris*	Kruszczyk błotny	OS	NT/-/-	
15.	*Dactylorhiza incarnata*	Kukułka (storczyk) krwista	OC	-/-/VU	
16.	*Lilium martagon*	Lilia złotogłów	OS	-/-/NT	
17.	*Listera ovata*	Listera jajowata	OC	-/-/-	
18.	*Andromeda polifolia*	Modrzewnica zwyczajna	OC	-/-/NT	
19.	*Aquilegia vulgaris*	Orlik pospolity	OC	-/-/-	
20.	*Trollius europaeus*	Pełnik europejski	OS	-/V/VU	
21.	*Cimicifuga europaea*	Pluskwica europejska (cuchnąca)	OC	-/V/EN	
22.	*Platanthera bifolia*	Podkolan biały	OC	-/-/VU	
23.	*Chimaphila umbellata*	Pomocnik baldaszkowy	OC	-/-/-	
24.	*Drosera rotundifolia*	Rosiczka okrągłolistna	OS	V/V/-	
25.	*Pulsatilla – sp.*	Sasanka - rodzaj	OS	-/-/-	
26.	*Pulsatilla patens*	Sasanka otwarta	OS	E/V/EN	X
27.	*Orchis sp.*	Storczyk - rodzaj	OS	-/-/-	
28.	*Orchis palustris*	Storczyk błotny	OS	E/-/RE	
29.	*Hierochloë Australis*	Turówka leśna	OC	V/-/VU	

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
30.	*Daphne mezereum*	Wawrzynek wilczełyko	OC	-/-/LC	
31.	*Diphasiastrum complanatum*	Widłak (Widlicz) spłaszczony	OC	-/-/VU	
32.	*Lycopodium clavatum*	Widłak goździsty	OC	-/-/-	
33.	*Lycopodium annotinum*	Widłak jałowcowaty	OC	-/-/-	
34.	*Diphasiastrum zeilleri*	Widłak zeillera	OS	-/-/-	
35.	*Corallorhiza trifida*	Żłobik koralowy	OS	-/-/-	
ŚLIMAKI					
1.	*Vertigo moulinsiana*	Poczwarówka jajowata	OS	CR/	X
2.	*Vertigo angustior*	Poczwarówka zwężona	OS	EN/	X
KRĄGŁOUSTE					
1.	*Lampetra planeri*	Minóg strumieniowy	OC	NT/V	X
RYBY					
1.	*Cottus gobio*	Głowacz białopłetwy	OC	-/-	X
2.	*Cobitis taenia*	Koza pospolita	OC	-/R	X
3.	*Misgurnus fossilis*	Piskorz	OC	NT/V	X

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
4.	*Rhodeus amarus*	Różanka	OC	-/-	X
PŁAZY					
1.	*Bombina bombina*	Kumak nizninny	OS	-/E	X
2.	*Bufo bufo*	Ropucha szara	OC	-/-	
3.	*Triturus cristatus*	Traszka grzebieniasta	OS	NT/V	X
4.	*Rana temporaria*	Żaba trawna	OC	-/V	X
GADY					
1.	*Lacerta agilis*	Jaszczurka zwinka	OC	-/-	X
2.	*Anguis fragilis*	Padalec zwyczajny	OC	-/V	
3.	*Natrix natrix*	Zaskroniec zwyczajny	OC	-/V	
4.	*Vipera berus*	Żmija zygzakowata	OC	-/V	
PTAKI					
1.	*Ixobrychus minutus*	Bączek	OS	VU/E	X
2.	*Botaurus stellaris*	Bąk	OS	LC/V	X
3.	*Haliaeetus albicilla*	Bielik	OS	LC/R	X

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
4.	*Circus pygargus*	Błotniak łąkowy	OS	-/R	X
5.	*Circus aeruginosus*	Błotniak stawowy	OS	-/V	X
6.	*Circus cyaneus*	Błotniak zbożowy	OS	VU/R	X
7.	*Ciconia ciconia*	Bocian biały	OS	-/-	X
8.	*Ciconia nigra*	Bocian czarny	OS	-/R	X
9.	*Actitis hypoleucos*	Brodziec piskliwy	OS	-/-	X
10.	*Anas querquedula*	Cyrnka	OS	-/V	X
11.	*Ardea cinerea*	Czapla siwa	OC	-/-	
12.	*Crex crex*	Derkacz	OS	-/V	X
13.	*Upupa epops*	Dudek	OS	-/-	
14.	*Dryocopus martius*	Dzięcioł czarny	OS	-/V	X
15.	*Dendrocopos medius*	Dzięcioł średni	OS	-/R	X
16.	*Bucephala clangula*	Gągoł	OS	-/-	
17.	*Lanius collurio*	Gąsiorek	OS	-/-	X
18.	*Milvus migrant**	Kania czarna*	OS	NT/V	X

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
19.	*Milvus milvus*	Kania ruda	OS	NT/R	X
20.	*Falco subbuteo*	Kobuz	OS	-/R	
21.	*Gallinula chloropus*	Kokoszka	OS	-/V	
22.	*Phalacrocorax carbo*	Kormoran	OC	-/-	
23.	*Anas strepera*	Krakwa	OS	-/R	X
24.	*Porzana porzana*	Kropiatka	OS	-/V	X
25.	*Gallinago gallinago*	Kszyk	OS	-/V	
26.	*Caprimulgus europaeus*	Lelek	OS	-/R	X
27.	*Lullula arborea*	Lerka	OS	-/-	X
28.	*Cygnus columbianus*	Łabędź czarnodzioby	OS	-/-	X
29.	*Cygnus cygnus*	Łabędź krzykliwy	OS	-/-	X
30.	*Cygnus olor*	Łabędź niemy	OS	-/-	
31.	*Larus argentatus*	Mewa srebrzysta	OC	-/-	X
32.	*Ficedula parva*	Muchołówka mała	OS	-/R	X
33.	*Gavia stellata*	Nur rdzawoszyi	OS	-/-	X

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
34.	*Mergus merganser*	Nurogęś	OS	-/-	X
35.	*Emberiza hortulana*	Ortolan	OS	-/-	
36.	*Podiceps cristatus*	Perkoz dwuczuby	OS	-/-	
37.	*Tachybaptus ruficollis*	Perkozek	OS	-/-	
38.	*Motacilla cinerea*	Pliszka górska	OS	-/-	
39.	*Aythya nyroca*	Podgorzałka	OS	EN/E	X
40.	*Bubo Bubo**	Puchacz*	OS	NT/V	X
41.	*Chlidonias niger*	Rybitwa czarna	OS	-/V	X
42.	*Sterna hirundo*	Rybitwa rzeczna	OS	-/-	
43.	*Pandion haliaetus**	Rybołów*	OS	VU/-	X
44.	*Tringa ochropus*	Samotnik	OS	-/E	
45.	*Charadrius dubius*	Siewka rzeczna	OS	-/-	
46.	*Columba oenas*	Siniak	OS	-/R-	
47.	*Mergus serrator**	Szlachar* (Tracz grubodzioby)*	OS	EN/R	X
48.	*Anthus campestris*	Świergotek polny	OS	-/-	X

Lp.	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Kategoria ochronności	Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych/ Czerwona Lista - kuj-pom / Czerwona lista Pomorza Gdańskiego	Natura 2000
1	2	3	4	5	6
49.	*Pernis apivorus*	Trzmielojad	OS	-/V	X
50.	*Aegolius funereus**	Włochatka*	OS	LC/-	X
51.	*Rallus aquaticus*	Wodnik	OS	-/V	
52.	*Podiceps nigricollis*	Zausznik	OS	-/-	
53.	*Grus grus*	Żuraw	OS	-/V	X
54.	*Alcedo atthis*	Zimorodek	OS	-/-	X
SSAKI					
1.	*Nyctalus leisleri*	Borowieczek	OS	VU/V	-
2.	*Castor fiber*	Bóbr europejski	OC	-/-	X
3.	*Barbastella barbastellus*	Mopek	OS	-/-	X
4.	*Canis lapus**	Wilk*	OS	NT/R	X
5.	*Lutra lutra*	Wydra	OC	-/V	X

***** - Wymienione gatunki zostały opisane na podstawie dostępnych opracowań dla obszaru zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Tuchola, bez określonej szczegółowej lokalizacji ich występowania. Również wykonawca PUL w trakcie wykonywania prac urządzeniowych nie odnotował konkretnych lokalizacji w/w gatunków na gruntach zarządzanych przez nadleśnictwo.

Na podstawie zebranej dokumentacji w zasięgu terytorialnego działania Nadleśnictwa Tuchola stwierdzono występowanie 109 gatunków organizmów chronionych. W tym 35 gatunków roślin naczyniowych, 2 gatunki ślimaków, 5 gatunki ryb bądź krągłoustnych, 4 gatunki płazów, 4 gatunki gadów oraz 5 gatunków ssaków. Największą grupę stanowią ptaki podlegające ochronie, odnotowano tu 54 gatunki.

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola znajduje się jedna strefa ochrony bielika, dwie strefy ochrony kani rudej oraz jedna strefa ochrony bociana czarnego. Ich szczegółową lokalizację przedstawia tabela zamieszczona w Załączniku 10.1.

W ostatnim dziesięcioleciu zostały zlikwidowane trzy strefy ochronne:

- Bociana czarnego (Cicionia nigra) z terenu leśnictwa Żółwiniec na mocy decyzji nr WPN.6442.17.2014.MP z dnia 29.08.2014r.
- Kani rudej (Milvus milvus) z terenu leśnictwa Żółwiniec/Świt na mocy decyzji nr WPN.6442.7.2016.NG z dnia 24.05.2016r.
- Bielika (Haliaeetus albicilla) z terenu leśnictwa Żalno na mocy decyzji nr RDOŚ-Gd-WZG.6442.38a.2017.EK.1 z dnia 14.12.2017r.

Ryc 20. Kania ruda w locie *(Milvus milvus)* [fot. L. Stankiewicz]

Czerwona Księga Gatunków Zagrożonych – publikowana przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN) to lista zagrożonych wyginięciem gatunków organizmów. Ukazała się po raz pierwszy w 1963 roku. Edycja Czerwonej Księgi (rok 2007) zawiera spis 41415 gatunków, z których 16306 jest zagrożonych wyginięciem. Liczba gatunków uznanych za wymarłe wzrosła w porównaniu z edycją 2006 do 785, a wymarłych na wolności – do 65.

Edycja 2006 zawierała spis 7 700 gatunków zwierząt, około 8 400 gatunków roślin oraz 3 gatunki grzybów, co łącznie daje ponad 16 tysięcy gatunków zagrożonych. Większość z nich uzyskała status zagrożonych w wyniku działalności człowieka.

Informacje gromadzone w systemie IUCN są grupowane w kategoriach określających stopień zagrożenia wyginięciem danego gatunku. Kryteria zaliczenia gatunku do danej kategorii w roku 2001 określono w dokumencie 2001 Categories & Criteria (version 3.1).

Tabela 12. Oznaczenia używane w Categories &Criteria.

oszacowane	rozpoznane		EX	wymarłe (extinct), oznaczane znakiem †
			EW	wymarłe na wolności (extinct in the wild) – wymarłe w stanie dzikim - klasyfikuje się jako wymarłe na wolności, co oznacza, że pojedyncze okazy, czy nawet populacje mogą żyć jeszcze w hodowlach i ogrodach zoologicznych
		zagrożone wyginięciem	CR	krytycznie zagrożone (critically endangered) – najbardziej zagrożone gatunki
			EN	zagrożone (endangered) – przypisuje się im wysokie ryzyko wymarcia w niedalekiej przyszłości
			VU	narażone (vulnerable) – gatunki, które mogą wymrzeć stosunkowo niedługo, choć nie tak szybko jak zagrożone
			NT	bliskie zagrożenia (near threatened) – gatunki bliskie zaliczenia do poprzedniej kategorii, ale jeszcze się do niej nie kwalifikujące
			LC	najmniejszej troski (least concern)
	niedostatecznie rozpoznane			DD (data deficient) – taksony o nieokreślonym stopniu zagrożenia, wymagającym dokładniejszych danych.
nie oszacowane według kryteriów IUCN				NE (not evaluated)

Polska Czerwona Księga zawiera dla zwierząt: **EX** – gatunki wymarłe (2 gatunki), **EXP** – gatunki zanikłe lub prawdopodobnie zanikłe w Polsce (14 gatunków), **CR** – gatunki skrajnie zagrożone (22 gatunki), **EN** – gatunki

bardzo wysokiego ryzyka, silnie zagrożone (24 gatunki), **VU** – gatunki wysokiego ryzyka, narażone na wyginięcie (15 gatunków), **NT** – gatunki niższego ryzyka, ale bliskie zagrożenia (30 gatunków), **LC** – gatunki na razie nie zagrożone wymarciem, z różnych powodów wpisane do Czerwonej Księgi (23 gatunki). Dla roślin przedstawia się wykaz następująco: **EX** (*extinct*) – w Polsce całkowicie wymarłe lub **EW** (*extinct in wild*) – wymarłe w naturze (38 gatunków), **CR** (*critical*) – krytycznie zagrożone (74), **EN** (*endangered*) – zagrożone (59), **VU** (*vulnerable*) – narażone (102), **LR** (*low risk*) – gatunki niskiego ryzyka (21), **DD** (*data deficient*) – stopień zagrożenia trudny do określenia z braku danych (2).

Czerwona lista roślin i grzybów Polski – lista taksonów (w ogromnej większości w randze gatunków) zagrożonych na terenie Polski wyginięciem, a także tych, które już wyginęły. Obejmuje takie grupy organizmów, jak: rośliny naczyniowe, mchy, wątrobowce i glewiki, porosty, glony, grzyby (wielkoowocnikowe) i śluzowce występujące w XIX i XX wieku na terenie Polski w jej obecnych granicach. Jest to pełny rejestr gatunków zagrożonych, wraz z ich klasyfikacją do odpowiednich kategorii zagrożenia opracowany przez Instytut Botaniki im. prof. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. W trzecim wydaniu brak listy zagrożonych mchów. Opracowanie napisane jest w języku polskim i angielskim.

W trzecim wydaniu z 2006 wprowadzono następujące kategorie zagrożenia:

- Ex – Wymarłe i zaginione – gatunki, które nie występują już w Polsce na znanych dawniej stanowiskach i nie znaleziono nowych ich stanowisk;
- EW – Wymarłe i zaginione – gatunki wymarłe na stanowiskach naturalnych, istniejące w uprawie lub na stanowiskach zastępczych;
- E – Wymierające – krytycznie zagrożone – gatunki mocno zagrożone wymarciem, przetrwanie których jest mało prawdopodobne, jeśli będą się utrzymywać istniejące czynniki zagrożenia. Zaliczono tu gatunki określone jako CR, czyli krytycznie zagrożone;
- |E| – Wymierające krytycznie zagrożone – gatunki silnie zagrożone wymarciem na izolowanych stanowiskach poza głównym obszarem swojego występowania;

- V – Narażone- zagrożone wyginięciem – jeżeli nie znikną czynniki ich zagrożenia, to w najbliższej przyszłości gatunki te przesunięte zostaną do kategorii wymierających;
- |V| – Narażone – zagrożone na izolowanych stanowiskach poza głównym obszarem swojego występowania;
- R – Rzadkie (potencjalnie zagrożone) – występujące na małych obszarach oraz występujące w dużym rozproszeniu. Zaliczono tu gatunki o małym zagrożeniu, określane jako LR;
- I – O nieokreślonym zagrożeniu – gatunki, dla których brak jest pewnych źródeł informacji, by zaliczyć je do określonej kategorii, z różnych informacji jednak wiadomo, że są zagrożone, wymierające lub już wymarłe.

Liczby gatunków w poszczególnych grupach organizmów wg autorów opracowania:

- rośliny naczyniowe: Ex – 44, EW – 3, E – 144, V – 183, R – 107, |E| – 25. Razem 506 gatunków, co stanowi 21% rodzimej flory Polski;
- wątrobowce i glewiki: Ex – 2, E – 21, V – 16, R – 38, I – 15. Razem 92 gatunki, co stanowi 38,7% wszystkich gatunków rodzimej flory Polski;
- grzyby (wielkoowocnikowe): Ex – 53, E – 425, V – 175, R – 270, I – 40. Razem 963 gatunki;
- glony : 594 gatunki. Lista ma charakter tylko orientacyjny i prowizoryczny, w znacznym stopniu jest niepełna;
- porosty: 886 taksonów. Zastosowano do ich podziału inne kryteria zagrożenia;
- śluzowce: 82 gatunki. Lista oparta jest na niewielkiej ilości danych.

Łącznie lista zawiera 3123 taksony.

Liczby te oczywiście nie są ostateczne. W miarę opracowywania danych na temat kolejnych gatunków zagrożonych i upływu czasu powodującego zmiany stopnia zagrożenia i stanu wiedzy zasobach roślin w środowisku – spodziewać się należy, że kolejne wydania księgi będą coraz bardziej obszerne. Tworzenie i aktualizowanie księgi ma duże znaczenie nie tylko w zakresie związanym z porządkowaniem wiedzy naukowej o florze Polski, ale jest przydatne w działaniach związanych z ochroną przyrody oraz w szeroko pojętej edukacji przyrodniczej.

Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce obejmuje 963 gatunków, tj. ok. ¼ wszystkich gatunków grzybów wielkoowocnikowych, jakie prawdopodobnie występują w Polsce. W stosunku do wcześniejszej listy z roku 1992 zawierającej 1013 gatunki, usunięto gatunki pospolite, częste i niezagrożone, a dodano liczne nowe, rzadkie lub zagrożone gatunki, oraz wprowadzono zmiany kategorii zwykle uściślające przyczynę zagrożenia gatunku.

Kategorie zagrożenia są spójne z tymi stosowanymi w stosunku do roślin.

Na terenie Nadleśnictwa występuje dużo gatunków chronionych, rzadkich roślin oraz zwierząt. Liczebność wybranych grup organizmów w Nadleśnictwie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Zestawienie liczbowe fauny i flory

Grupa systematyczna	Gatunki objęte ochroną	Gatunki Natura 2000 wg dyrektyw EWG	Gatunki zapisane w Polskiej Czerwonej Księdze	Gatunki zapisane w Czerwonej Liście w regionie kuj-pom	Gatunki zapisane w Czerwonej Liście Pomorza Gdańskiego* (*tylko rośliny)
Rośliny naczyniowe	35	2	10	9	16
Ślimaki	2	2	2	-	-
Krągłoustne i Ryby	5	5	2	3	-
Płazy	4	3	1	3	-
Gady	4	1	-	3	
Ptaki	54	36	11	29	-
Ssaki	5	4	2	3	-

Na obecnym etapie nie przewiduje się nowych form ochrony przyrody jednak w trakcie obowiązywania planu u.l. nadleśnictwo może aktualizować wykazy istniejących i nowo tworzonych form przyrody.

3.8. Cenne siedliska przyrodnicze

Nową formą ochrony przyrody, nie ujętą odrębnie w ustawie o ochronie przyrody, ale związaną z obszarami Natura 2000 jest ochrona siedlisk przyrodniczych. Wykaz siedlisk podlegających ochronie zawiera Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2014 roku w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U. 2014 nr 0 poz. 1713).

Po pracach urządzeniowych skorygowaną powierzchnie (wynikającą z nowego rozliczenia powierzchni wydzieleń) siedlisk przyrodniczych, znajdujących się w obszarach Natura 2000, przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 14. Zestawienie siedlisk przyrodniczych w obszarach Natura 2000 występujących w Nadleśnictwie Tuchola (obejmujące całe wydzielenia oraz punktowe)

L.p.	Nazwa siedliska przyrodniczego	Kod siedliska przyrodniczego	Powierzchnia wg stanu zachowania [ha]				Razem
			A	B	C	Brak danych	
1.	Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	3150	-	-	2,58	0,21	**2,79**
2.	Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	7110	-	-	1,50	1,17	**2,67**
3.	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*)	7140	-	1,40	-	1,69	**3,09**
4.	Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *(Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)*	9170	-	139,51	-	20,49	**160,00**
5.	Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum)* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	91D0	-	-	-	0,81	**0,81**
6.	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *(Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae)* i olsy źródliskowe	91E0	-	10,62	-	36,28	**46,90**
Razem cenne siedliska przyrodnicze			**-**	**151,53**	**4,08**	**60,65**	**216,26**

Dla wszystkich siedlisk przyrodniczych w obszarach Natura 2000 indywidualnie określono TD zgodne z określonym zbiorowiskiem roślinnym wg wykazu z KZP.

Tabela 15. Wykaz cennych siedlisk przyrodniczych obejmujących całe wydzielenia.

Adres leśny	Kod siedliska przyrodniczego	Stan siedliska	Powierzchnia [ha]
1	2	3	4
OBRĘB ŚWIT			
12-19-1-02-2 -d -00	9170	B	1,32
12-19-1-02-3 -a -00	9170	B	5,37
12-19-1-02-12 -d -00	9170	B	1,07
12-19-1-02-12 -m -00	9170	B	3,03
12-19-1-02-13 -k -00	9170	B	1,84
12-19-1-02-13 -m -00	9170	B	0,76
12-19-1-02-13 -n -00	91E0	B	0,45
12-19-1-02-14 -i -00	9170	B	2,09
12-19-1-02-22 -b -00	9170	B	2,24
12-19-1-02-23 -a -00	9170	B	3,21
12-19-1-02-23 -c -00	91E0	B	0,54
12-19-1-02-23 -g -00	9170	B	2,73
12-19-1-03-31 -b -00	91E0	brak danych	0,30
12-19-1-02-36 -h -00	91E0	B	0,56
12-19-1-02-37 -a -00	91E0	B	1,22
12-19-1-02-40 -b -00	9170	B	1,01
12-19-1-02-41 -a -00	9170	B	0,28
12-19-1-07-42A -d -00	9170	B	0,97
12-19-1-02-64 -a -00	91E0	B	0,16
12-19-1-02-64 -b -00	9170	B	1,66
12-19-1-02-65 -c -00	9170	B	6,54
12-19-1-02-66 -a -00	9170	B	2,31
12-19-1-02-67 -a -00	9170	B	2,10
12-19-1-02-68 -a -00	9170	B	2,30
12-19-1-02-68 -b -00	91E0	B	0,58
12-19-1-02-68 -c -00	9170	B	1,17
12-19-1-02-68 -f -00	9170	B	8,71
12-19-1-02-68 -g -00	91E0	B	0,55
12-19-1-06-69 -b -00	9170	B	2,34
12-19-1-06-69 -c -00	9170	B	4,55
12-19-1-06-69 -g -00	9170	B	1,25
12-19-1-02-78 -c -00	9170	B	2,12
12-19-1-06-79 -h -00	91E0	B	0,30
12-19-1-04-98 -d -00	91E0	B	0,20
12-19-1-04-98 -j -00	9170	B	0,57
12-19-1-04-98 -m -00	91E0	B	1,19
12-19-1-04-98 -o -00	91E0	B	0,55
12-19-1-04-100 -b -00	9170	B	1,46
12-19-1-04-101 -b -00	9170	B	0,85

Adres leśny	Kod siedliska przyrodniczego	Stan siedliska	Powierzchnia [ha]
1	2	3	4
12-19-1-04-101 -c -00	91E0	B	1,43
12-19-1-04-101 -g -00	91E0	B	0,57
12-19-1-04-101 -i -00	9170	B	3,46
12-19-1-04-101 -o -00	9170	B	5,84
12-19-1-04-101 -p -00	9170	B	1,49
12-19-1-04-101 -r -00	9170	B	1,61
12-19-1-06-102 -f -00	91E0	B	0,79
12-19-1-06-102 -j -00	9170	B	1,03
12-19-1-06-102 -k -00	9170	B	1,47
12-19-1-06-102 -m -00	9170	B	0,68
12-19-1-04-125 -a -00	9170	B	6,90
12-19-1-06-126 -a -00	9170	B	5,30
12-19-1-06-126 -c -00	9170	B	3,74
12-19-1-06-126 -d -00	9170	B	0,78
12-19-1-06-126 -f -00	9170	B	0,98
12-19-1-06-126 -i -00	9170	B	1,48
12-19-1-06-126 -j -00	9170	B	2,87
12-19-1-04-146 -b -00	9170	B	1,20
12-19-1-04-147 -a -00	9170	B	3,24
12-19-1-04-147 -f -00	91E0	B	0,78
12-19-1-06-148 -a -00	9170	B	4,62
12-19-1-06-148 -b -00	9170	B	5,50
12-19-1-06-150 -a -00	9170	B	6,24
12-19-1-06-150 -f -00	9170	B	1,43
12-19-1-06-150 -g -00	3150	C	1,60
12-19-1-06-150 -h -00	9170	B	2,31
12-19-1-04-166 -b -00	9170	B	2,42
12-19-1-04-166 -n -00	9170	B	0,84
12-19-1-06-167 -a -00	9170	B	3,80
12-19-1-06-167 -b -00	9170	B	5,18
12-19-1-06-167 -d -00	91E0	B	0,75
12-19-1-06-167 -f -00	9170	B	1,25
Razem Obręb Świt			**152,03**
OBRĘB ZALESIE			
12-19-2-14-12 -a -00	3150	C	0,43
12-19-2-08-28 -b -00	91E0	brak danych	1,76
12-19-2-08-30 -c -00	91E0	brak danych	2,82
12-19-2-08-30 -d -00	91E0	brak danych	0,84
12-19-2-08-31 -c -00	91E0	brak danych	1,56
12-19-2-08-32 -c -00	91E0	brak danych	2,85
12-19-2-08-32 -h -00	91D0	brak danych	0,52

Adres leśny	Kod siedliska przyrodniczego	Stan siedliska	Powierzchnia [ha]
1	2	3	4
12-19-2-09-33 -f -00	91E0	brak danych	0,64
12-19-2-09-33 -g -00	91E0	brak danych	2,57
12-19-2-09-34 -f -00	91E0	brak danych	1,24
12-19-2-09-40 -c -00	91E0	brak danych	0,29
12-19-2-09-40 -f -00	91E0	brak danych	0,66
12-19-2-09-41 -g -00	9170	brak danych	4,86
12-19-2-09-41 -m -00	91E0	brak danych	1,28
12-19-2-09-63 -d -00	91D0	brak danych	0,29
12-19-2-09-103 -a -00	91E0	brak danych	0,92
12-19-2-09-104 -g -00	91E0	brak danych	1,39
12-19-2-09-104 -h -00	91E0	brak danych	2,21
12-19-2-09-105 -r -00	91E0	brak danych	0,57
12-19-2-09-108 -b -00	3150	brak danych	0,21
12-19-2-14-117 -i -00	91E0	brak danych	0,30
12-19-2-14-117 -j -00	91E0	brak danych	0,35
12-19-2-14-118 -d -00	91E0	brak danych	2,07
12-19-2-14-125 -h -00	9170	brak danych	1,46
12-19-2-14-154 -a -00	9170	brak danych	1,24
12-19-2-14-155 -a -00	9170	brak danych	1,13
12-19-2-14-158 -a -00	91E0	brak danych	1,51
12-19-2-14-159 -a -00	9170	brak danych	3,11
12-19-2-14-159 -g -00	91E0	brak danych	0,42
12-19-2-10-188 -g -00	7110	brak danych	0,31
12-19-2-10-193 -k -00	9170	brak danych	2,23
12-19-2-10-218 -g -00	91E0	brak danych	2,13
12-19-2-10-219 -h -00	91E0	brak danych	1,60
12-19-2-10-225 -h -00	91E0	brak danych	0,16
12-19-2-10-249 -b -00	91E0	brak danych	0,56
12-19-2-10-250 -b -00	91E0	brak danych	1,28
Razem Obręb Świt			**47,77**
Razem Nadleśnictwo Tuchola			**199,80**

W zasięgu obszarów Natura 2000 występują ponadto siedliska punktowe ich lokalizację oraz krótką charakterystykę przedstawia tabela zamieszczona poniżej.

Tabela 16. Wykaz cennych siedlisk przyrodniczych występujących punktowo.

Adres leśny	Pow. wydzielenia [ha]	Kod siedliska przyrodniczego	Stan siedliska	Pow. siedliska przyrodniczego [ha]
1	2	3	4	5
OBRĘB ŚWIT				
12-19-1-02-12 -c -00	1,48	9170	B	0,50
12-19-1-03-32 -a -00	1,73	91E0	brak danych	0,29
12-19-1-02-35 -c -00	2,5	91E0	brak danych	0,85
12-19-1-07-43 -f -00	1,14	9170	B	0,65
12-19-1-02-67 -b -00	4,59	9170	B	1,60
12-19-1-06-69 -j -00	2,64	9170	B	0,95
12-19-1-06-79 -l -00	0,88	9170	B	0,50
12-19-1-06-102 -b -00	1,51	9170	B	0,55
12-19-1-06-102 -g -00	4,28	9170	B	1,35
RAZEM OBRĘB ŚWIT				**7,24**
OBRĘB ZALESIE				
12-19-2-08-27 -f -00	0,7	91E0	brak danych	0,35
12-19-2-08-27 -g -00	0,74	91E0	brak danych	0,07
12-19-2-09-34 -g -00	4,38	91E0	brak danych	0,07
12-19-2-09-40 -g -00	1,12	9170	B	0,36
12-19-2-09-41 -c -00	1,77	3150	C	0,55
12-19-2-09-151 -c -00	3,67	7110	C	1,50
		7140	B	1,40
12-19-2-10-186 -b -00	0,93	91E0	brak danych	0,22
12-19-2-10-187 -a -00	0,39	91E0	brak danych	0,12
12-19-2-10-217 -c -00	0,86	91E0	brak danych	0,75
12-19-2-10-219 -c -00	2,33	7140	brak danych	1,47
		7110	brak danych	0,78
12-19-2-10-219 -i -00	6,34	91E0	brak danych	0,10
12-19-2-10-220 -j -00	5,19	91E0	brak danych	0,34
12-19-2-10-248 -c -00	3,71	91E0	brak danych	0,15
12-19-2-10-279 -f -00	4,7	91E0	brak danych	0,15
12-19-2-10-279 -h -00	1,62	91E0	brak danych	0,45
12-19-2-10-280 -g -00	1,02	91E0	brak danych	0,09
12-19-2-10-283 -d -00	0,3	7140	brak danych	0,22
		7110	brak danych	0,08
RAZEM OBRĘB ZALESIE				**9,22**
RZEM NADLEŚNICTWO TUCHLA				**16,46**

Na przedstawionych powyżej siedliskach chronionych należy kierować się następującymi przesłankami (W. Cyzman 2008):

1. Podstawą prac odnowieniowych, zalesieniowych, poprawek, uzupełnień pozostaje określony dla każdego typu siedliskowego lasu docelowy skład gatunkowy oraz wyjściowy skład gatunkowy upraw i odnowień przyjęty przez NTG.
2. Kontynuacja pielęgnacji upraw założonych preferująca gatunki właściwe dla siedliska,
3. Pielęgnacja upraw bez użycia herbicydów,
4. Ochrona i pielęgnacja odnowień naturalnych,
5. Intensywność zabiegów pielęgnacyjnych i ich charakter muszą wynikać z potrzeby ochrony siedliska i zmierzać do ukształtowania struktury i składu drzewostanu zgodnego z siedliskiem i charakterystycznego dla zespołu (podzespołu) leśnego, jako zadanie długoplanowe,
6. Powstające luki i przerzedzenia należy wykorzystywać la odnowienia naturalnego lub sztucznego gatunków charakterystycznych i typowych dla danego zespołu (podzespołu leśnego),
7. Preferować naturalne odnowienie gatunków domieszkowych,
8. Cenne domieszki chronić przy użyciu repelentów lub stosować grodzenia,
9. Unikać stosowania zrębów zupełnych, na korzyść Rb IVb (stopniowa gniazdowa udoskonalona)
10. Cięcia odnowieniowe wykonywać tylko w przypadkach koniecznej przebudowy lub starości drzewostanu, z licznymi wyjątkami,
11. Prace przy pozyskaniu i zrywce wykonywać stosując sortymentowy system pracy unikając zrywki wleczonej. Bez względu na rodzaj zabiegu stosować szlaki technologiczne,
12. Posusz usuwać tylko w sytuacji zagrożenia trwałości lasu (np. zagrożenie szkodnikami - podwyższone)
13. Stosowanie kruszarek do gałęzi z uwagi na niszczenie runa powinno być ograniczone do minimum.

3.8.1. Typy drzewostanów i składy gatunkowe upraw dla cennych siedlisk przyrodniczych

Na cennych siedliskach przyrodniczych sporadycznie wykonuje się cięcia rębne, wyłącznie rębniami złożonym. Odnawiając te obszary, należy się kierować typami drzewostanów i składem gatunkowym upraw przewidzianymi w poniższej tabeli dla cennych siedlisk przyrodniczych.

Tabela 17. Typy drzewostanów i składy gatunkowe upraw dla cennych siedlisk przyrodniczych.

Lp.	Siedlisko przyrodnicze	Kod siedliska	TSL	TD	Orientacyjny skład gatunkowy	Uwagi
1	*Cladonio-Pinetum*	91T0	Bs	So		
2	*Vaccinio uliginosi-Pinetum*	91D0	Bb	Brzom-So	So 80%, Brzom 20%	
	Vaccinio uliginosi-Betuletum (Betuletum pubescentis)	91D0	BMb	So-Brzom	Brzom 70%, So 20%, Św i inne 10%	
	Sphagno squarrosi-Alnetum	91D0	LMb	Brzom-Ol	Olc 60%, Brzom i inne 40%	
3	**Grądy Środkowoeuropejski/ Subkontynentalny :** *Galio-Carpinetum calamagrostietosum/ Tilio-Carpinetum calamagrostietosum*	9170	LMśw LMśw*	Gb-Lp-Dbs Gb-Lp-Dbs*	Dbs50%,Lp20%, Gb20%,Kl,Dbb,Jw,Brz,Oś 10% Dbs40%,Lp20%, Gb20%,Bk10%, Dbb,Kl,Brz,Oś,So 10%	
	Galio-Carpinetum stachyetosum		LMw	Dbs	Dbs60%,Lp,Kl,Gb.Jw40%	
	Galio-Carpinetum typicum/ Tilio-Carpinetum typicum		Lśw Lśw*	Gb-Lp-Dbs Gb-Lp-Dbs*	Db 40%, Lp 20%, Gb 20%, Jw, Bk,Kl i inne 20% Db 40%, Lp 20%, Gb 20%,Bk10%,Kl,Brz,Oś, Dbb20%	
	Galio-Carpinetum corydaletosum		Lw	Dbs	Dbs 70%, Gb, Lp, Klz, Js,Olc i inne 30%	
4	**Śródlądowe kwaśne dąbrowy** *Calamagrostio-Quercetum*	9190-2	LMśw BMśw	So-Dbb	Db 50% So 30% Bk, Brz i inne 20%	W wariancie A nie projektować zabiegów z zakresu użytkowania rębnego.
			Lśw	Db	Db 70%, Bk, Brz, Os i inne 30%	
5	**Łęgi olszowo – jesionowe** *Fraxino-Alnetum*	91E0	OlJ	Js-Ol	Ol 50% Js 30% Wzs, Wzposp, Brzom, Klz, Gb, Lp 30%	

Lp.	Siedlisko przyrodnicze	Kod siedliska	TSL	TD	Orientacyjny skład gatunkowy	Uwagi
6	**Łęgi dębowo –wiązowo – jesionowe** *Ficario-Ulmetum typicum* *Ficario-Ulmetum chrysosplenietosum*	91F0	Lł Lw	Js-Db-Wz	Wzposp 40% Dbs20% Js 20%, Ol, Gb, Klz, Klp, Lp, Wzs, Tpb, Tpcz 20%	
7	**Ciepłolubne (świetliste) dąbrowy** *Potentillo albae-Quercetum*	91I0-1	LMśw	Db	Dbs40%,Dbb40% Lp, So, Brz, Klz, Oś 20%	Usuwanie z d-stanów domieszek buka i graba. W wariancie A nie projektować zabiegów z zakresu użytkowania rębnego.

3.9. Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych *(High Conservation Value Forests)* - HCVF

Prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z zapisami Ustawy o lasach i wewnątrz branżowego zarządzenia „w sprawie doskonalenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych" doprowadziło do przyznania lasom RDLP w Toruniu certyfikatu FSC oraz PEFC. Certyfikat FSC po raz pierwszy RDLP w Toruniu otrzymała w 2002 roku. Po upływie ważności tego dokumentu i przeprowadzeniu audytu wznawiającego w 2007 roku, przyznano go toruńskiej dyrekcji ponownie. Najnowszy certyfikat o numerze SGS-FM/COC-000916 jest ważny od 02.01.2013 r. do 01.01.2018 r. W celu spełnienia warunków systemu certyfikacji FSC (Zasada 9) zostały powołane w RDLP Toruń Lasy o Szczególnych Walorach Przyrodniczych (High Conservation Value Forests - HCVF). Gospodarowanie w tych lasach ma dążyć do zachowania i wzmacniania cech charakterystycznych takiego lasu.

Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych są przyporządkowane do poszczególnych kategorii:

HCVF 1. Lasy posiadające globalne, regionalne lub narodowe znaczenie pod względem koncentracji wartości biologicznych

HCVF1.1. Obszary chronione

HCVF 1.1.a lasy w rezerwatach

HCVF 1.1.b lasy w parkach krajobrazowych

HCVF 1.2. Ostoje zagrożonych i ginących gatunków
HCVF 2. Kompleksy leśne odgrywające znaczącą rolę w krajobrazie, w skali krajowej, makroregionalnej lub globalnej
HCVF 3. Obszary obejmujące rzadkie, ginące lub zagrożone ekosystemy
HCVF 3.1. Ekosystemy skrajnie rzadkie i ginące, marginalne z punktu widzenia gospodarki leśnej
HCVF 3.2. Ekosystemy rzadkie i zagrożone w skali Europy, lecz w Polsce pospolitsze i występujące wielkoobszarowo, stanowiące ważne obszary gospodarki leśnej
HCVF 4. Lasy pełniące funkcje w sytuacjach krytycznych
HCVF 4.1. Lasy wodochronne
HCVF 4.2. Lasy glebochronne
HCVF 5. Lasy zaspokajające fundamentalne potrzeby lokalnej społeczności - kategoria nie ma zastosowania w warunkach Polski
HCVF 6. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności

Żadna z powyższych kategorii nie jest nadrzędna, a jedno wydzielenie może mieć wiele desygnacji, jako HCVF z różnych kategorii. Wszystkie wytyczne i definicje podano za „Kryteria wyznaczania Lasów o szczególnych walorach przyrodniczych (High Conservation Value Forests) w Polsce". Adaptacja do warunków Polski (lipiec 2006)

W Nadleśnictwie Tuchola wyodrębniono lasy o Szczególnych Walorach Przyrodniczych (HCVF) (wg danych nadleśnictwa), jedynie w postaci: **HCVF 6. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności.** Na obszarze Nadleśnictwa Tuchola przyjęto wszystkie wydzielenia leśne obejmujące powierzchniowe obiekty kulturowe lub otaczające obiekty punktowe.

Ramowe wytyczne:

Zagospodarowanie powinno uwzględniać wolę i opinię lokalnej społeczności. Nie powinno jednak stać w sprzeczności z możliwością zachowania pozostałych zidentyfikowanych wyższych wartości ochronnych lasu.

W przypadku Nadleśnictwa Tuchola obiekty o wartości kulturowej posiadają charakter punktowy i z tego powodu zostały jedynie odnotowane w ramach cech wydzieleń (HCVF-PKT).

W Nadleśnictwie Tuchola wyznaczono trzy obiekty punktowe zaliczone do HCVF 6. „*Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności*" :

- Obręb Świt: Oddz. 6d
- Obręb Zalesie: Oddz. 178g; 229d;

4. WALORY PRZYRODNICZO-LEŚNE

4.1. Walory krajobrazowe, flora i fauna

Występujące na terenie nadleśnictwa warunki przyrodnicze (geologia, rzeźba terenu, gleby i klimat) determinują obraz lasów Nadleśnictwa Tuchola. Z punktu widzenia gospodarki leśnej (szczególnie w zakresie hodowli i ochrony lasu) największe znaczenie mają następujące czynniki:

- pochodzenie geologiczne obszarów zajętych przez lasy oraz zróżnicowanie obszaru nadleśnictwa pod względem geologicznym;
- dominacja gleb rdzawych, głównie w podtypie gleb rdzawych bielicowych, determinuje strukturę typów siedliskowych lasu wraz ze strukturą gatunkową drzewostanów;
- zróżnicowanie wilgotnościowe siedlisk – od suchych do bagiennych;
- stosunkowo niskie opady atmosferyczne.

4.1.1. Formacje geologiczne, rzeźba terenu, geomorfologia

Obszar Nadleśnictwa Tuchola według regionalizacji fizyczno-geograficznej Kondrackiego zajmuje fragmenty czterech różniących się geomorfologicznie mezoregionów należących do regionu Pojezierzy Południowopomorskich podprowincji Pojezierzy Południowo-bałtyckich.

Zasadnicza część nadleśnictwa, obejmująca cały obręb Zalesie i obręb Świt na wschód od Doliny Brdy (mezoregion Borów Tucholskich) oraz Dolinę Brdy (mezoregion Dolina Brdy) jest rozległym Sandrem Brdy o zróżnicowanym ukształtowaniu. Powierzchnia sandru jest urozmaicona obniżeniami wytopiskowymi, dolinami rzecznymi, rynnami subglacjalnymi i wydmami. Zachodnia część obrębu Świt (mezoregion Pojezierza Krajeńskiego) i jego południowo-wschodnie peryferia (mezoregion Wysoczyzny Świeckiej) jest wysoczyzną morenową, urozmaiconą obecnością rynien jeziornych i licznych zagłębień wytopiskowych.

Rzeźba i litologia na terenie Nadleśnictwa Tuchola zostały ukształtowane w czwartorzędzie. Starsze utwory - plejstoceńskie, pochodzą z akumulacji glacjalnej, młodsze - holoceńskie są głównie wynikiem zarastania jezior.

Utwory plejstoceńskie są dominującym utworem powierzchniowym na omawianym terenie i reprezentowane są głównie przez piaski sandrowe. Znaczące powierzchnie zajmują piaski eoliczne pochodzące ze schyłku glacjału. Do

utworów holoceńskich należą osady zanikania jezior (torfy, gytie i mursze) i osady budujące tarasy zalewowe dolin rzecznych (piaski i żwiry rzeczne, namuły i mady).

Na podstawie przeprowadzonych na obszarze nadleśnictwa prac typologicznych i kartograficznych wyróżniono następujące utwory geologiczne: piaski i żwiry akumulacji lodowcowej, gliny zwałowe, deluwia glin zwałowych, piaski sandrowe, piaski rzeczne, piaski eoliczne, piaski deluwialne, torfy, gytie, mursze, namuły i mady rzeczne.

Zdecydowanie dominującym na terenie nadleśnictwa typem gleb są gleby rdzawe (RD) zajmujące 52% powierzchni leśnej nadleśnictwa, występujące głównie w podtypie gleb rdzawych bielicowych (RDb – 40%) oraz w mniejszym stopniu rdzawych brunatnych (RDbr – 6%) i rdzawych właściwych (RDw – 6%). Bardzo duży udział maja też gleby bielicowe (B) zajmujące 44% powierzchni leśnej nadleśnictwa, występujące głównie w podtypie gleb bielicowych właściwych (Bw).

4.1.2. Charakterystyka dominujących zbiorowisk leśnych

Pierwotnie (po ostatnim zlodowaceniu) na ubogich, piaszczystych glebach sandrowych panowały bory sosnowe i mieszane. Na wysoczyznach dominowały lasy grądowe. Wilgotne, żyzne gleby zajęte były przez łęgi wiązowo-jesionowe, a na "ciepłych" stanowiskach występowały dąbrowy świetliste. Wokół jezior i wzdłuż zatorfionych dolin rzecznych rozwijały się łęgi olszowe i olszowo-jesionowe, a w miejscach silnie podtopionych także olsy. Obecnie największą powierzchnię w lasach zajmują sztuczne monokultury sosnowe.

***Leucobryo-Pinetum* - subatlantycki bór świeży**

W miejscowych warunkach typowa postać zbiorowiska *Leucobryo-Pinetum* występuje dość rzadko. Notowano ją tylko w obrębie Zalesie na powierzchni około 8 ha.

Płaty zespołu *Leucobryo-Pinetum* występują w podobnych układach warunków siedliskowych jak subkontynentalny bór świeży, jednak głównie w płatach bardziej uwilgotnionych (Bśw2), na obrzeżach jezior i obniżeń powytopiskowych.

***Peucedano-Pinetum* - subkontynentalny bór świeży**

Zespół ten w postaci zbliżonej do naturalnej ujmowany jest w typie siedliskowym boru świeżego. Jest dominującym zbiorowiskiem leśnym w Nadleśnictwie Tuchola, zajmuje około 10209 ha (70,7%) powierzchni leśnej nadleśnictwa. Zespół ten jest znacznie zróżnicowany troficznie. W jego drzewostanie panuje sosna pospolita *Pinus sylvestris*. Niekiedy domieszkę tworzy brzoza brodawkowata *Betula pendula*, rzadziej dąb szypułkowy *Quercus robur* lub – bezszypułkowy *Q. petraea* i w miejscach wilgotniejszych świerk pospolity *Picea abies*. W podszycie przeważnie dominuje jałowiec pospolity *Juniperus communis*. Często wraz z jałowcami rośnie naturalny podrost sosny i brzozy oraz rzadziej inne krzewy - jarzębina *Sorbus aucuparia* i kruszyna *Frangula alnus*. W runie rosną najczęściej: borówka brusznica *Vaccinium vitis-idaea*, borówka czernica *V. myrtillus* i pszeniec zwyczajny *Melampyrum pratense* oraz kokoryczka wonna *Polygonatum odoratum*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, nawłoć pospolita *Solidago virgaurea* i gorysz pagórkowy *Peucedanum oreoselinum* - gatunki o sarmackim pochodzeniu. Dno lasu pokryte jest zwartym kobiercem mchów, utworzonym głównie przez rokiet pospolity *Pleurozium schreberi* i widłozęb falisty *Dicranum polysteum*. Wyróżniono w nim dwa podzespoły:

1. *Peucedano-Pinetum Cladonietosum* - w lokalnych warunkach zastępuje zachodnio- i środkowopolski bór chrobotkowy (*Cladonio-Pinetum*) - zbiorowiska skrajnie ubogie w typie siedliskowym Bs i Bśw1d.
2. *Peucedano-Pinetum typicum* - występuje w typie siedliskowym Bśw, a jego żyźniejsze skrzydło w BMśw.

***Molinio-Pinetum* - śródlądowy bór wilgotny**

Zbiorowisko to jest związane z typem siedliskowym boru wilgotnego i uboższego boru mieszanego wilgotnego. Występuje głównie w obrębie Zalesie, gdzie zajmuje powierzchnię około 25 ha. W obrębie Świt zajmuje powierzchnię około 2 ha. Występuje na ubogim podłożu piaszczystym w miejscach nisko położonych z wysokim, a przede wszystkim bardzo zmiennym w ciągu roku poziomem wody gruntowej. Przewodnim procesem glebotwórczym jest proces bielicowo glejowy z tworzeniem się grubej warstwy kwaśnej słabo rozłożonej próchnicy nakładowej typu higromor.

***Vaccinio uliginosi-Pinetum* - bór bagienny**

Kontynentalny bór bagienny na omawianym obszarze występuje w dużym rozproszeniu na łącznej powierzchni około 14 ha. Większość płatów miejscowych borów bagiennych jest zapewne sukcesyjnym stadium zbiorowisk torfowisk wysokich lub torfowisk przejściowych, które po odwodnieniu zostały zalesione sosną. Część płatów kontynentalnego boru bagiennego po silnym odwodnieniu ulega eutrofizacji i nawiązuje do zbiorowisk brzeziny bagiennej - *Betuletum pubescentis*. Wyróżnia go niskopienny drzewostan sosnowy oraz rośliny przechodzące z torfowisk wysokich i przejściowych np.: borówka bagienna, zwana też „pijanicą" *Vaccinium uliginosum*, chronione bagno zwyczajne *Ledum palustre*, żurawina błotna *Oxycoccus quadripetalus* i torfowce *Sphagnum pl. sp.*

***Betuletum pubescentis* - brzezina bagienna**

Jest to mezotroficzne zbiorowisko związane z typem siedliskowym boru mieszanego bagiennego i lasu mieszanego bagiennego. Występuje płatami różnej wielkości w całym nadleśnictwie na około 12 ha. Jego płaty usytuowane są w zagłębieniach bezodpływowych (obniżenia powytopiskowe, dna rynien glacjalnych i dolin wód roztopowych) wypełnionych torfem. W lokalnych warunkach brzeziny bagienne występują na torfowiskach przejściowych w różnym stopniu odwodnionych, o glebach torfowo-murszowych. Niektóre płaty wiążą się z glebami organiczno-mineralnymi i gruntowo-glejowymi (obrzeża torfowisk i zbiorników wodnych, także niecki bezodpływowe o podłożu mineralnym).

***Querco roboris-Pinetum* - środkowopolski sosnowo-dębowy bór mieszany**

Subkontynentalny bór mieszany z dębem szypułkowym w przeszłości odgrywał największą po borze świeżym rolę przestrzenną w szacie roślinnej Nadleśnictwa Tuchola. Obecnie dobrze zachowane jego płaty są rzadkie, większość to zastępcze drzewostany sosnowe z nieliczną domieszką dębu, na około 2157 ha (14,9%) powierzchni leśnej nadleśnictwa.

Querco roboris-Pinetum wiąże się z następującymi siedliskowymi typami lasu: borem mieszanym świeżym, borem mieszanym wilgotnym, fragmentarycznie z siedliskami lasu mieszanego świeżego i lasu mieszanego wilgotnego. Według W. Matuszkiewicza (1988) *Querco roboris-Pinetum* nie wykazuje szczególnego przywiązania do poszczególnych form geomorfologicznych i elementów rzeźby terenu. Występuje na wysoczyznach sandrowych, tarasach rzecznych, stożkach

napływowych, także na polach eolicznych i zdenudowanych wysoczyznach morenowych. Substrat glebowy budują piaski luźne i słabo gliniaste, także żwiry i piaski warstwowane lub podścielone gliną. Są to utwory dość niskiego stopnia żyzności o glebach bielicowo - rdzawych, znajdujących się pod stałym wpływem wód opadowych, niekiedy także pod wpływem wód gruntowych (*Querco roboris-Pinetum molinietosum*). W runie borów mieszanych obok typowych dla borów gatunków występują rośliny o szerszej amplitudzie ekologicznej np. trzcinnik leśny *Calamagrostis arundinacea*, konwalijka dwulistna *Majanthemum bifolium*, szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*, orlica pospolita *Pteridium aquilinum* i inne. Często też przechodzą do ich płatów niektóre gatunki grądowe np. perłówka zwisła *Melica nutans*, turzyca palczasta *Carex digitata*, wiechlina gajowa *Poa nemoralis* itd.

W Nadleśnictwie Tuchola zespół *Querco roboris-Pinetum* wykazuje pewną zmienność lokalno siedliskową zgodnie z gradientem wilgotnościowym. Oprócz postaci typowej wyodrębnia się postać wilgotna z trzęślicą modrą *Molinia coerulea.* Postać wilgotna została wyodrębniona jako osobna jednostka kartograficzna w randze podzespołu *Querco roboris-Pinetum molinietosum.*

Tilio-Carpinetum - grąd subkontynentalny

Lasy dębowo-grabowe (grądy) zajmują na obszarze Nadleśnictwa Tuchola, obok borów świeżych i borów mieszanych świeżych, największą powierzchnię. Łącznie około 1258 ha (8,7%) powierzchni leśnej. Występują głównie w obrębie Świt (1123 ha), zajmując stosunkowo najżyźniejsze siedliska.

Grądy występują na fragmentach moren gliniastych, w strefie brzeżnej sandrów i wysoczyzn morenowych, na tarasach erozyjnych, na podścielonych gliną sandrach, a także na zdenudowanych stromych stokach. Substrat glebowy stanowią głównie piaski słabo gliniaste i luźne podścielone gliną lub pyłem, piaski słabo gliniaste i luźne z udziałem wkładek utworów mocniejszych, także gliny, pyły i iły. Lokalnie grądy wiążą się głównie z glebami rdzawo-brunatnymi i brunatnymi. Budują go najczęściej dęby - szypułkowy *Quercus robur* lub bezszypułkowy *Q.* petraea, lipa drobnolistna *Tilia cordata* i grab zwyczajny *Carpinus betulus*. W podszycie zwykle rosną leszczyna *Corylus avellana*, trzmielina europejska *Euonymus europaeus* lub brodawkowata *E. verrucosus* oraz podrost wyżej wymienionych drzew.

Na badanym terenie skartowano trzy florystycznie i siedliskowo różniące się grupy podzespołów:
- grądy wysokie (*Tilio-Carpinetum calamagrostietosum)*) stosunkowo suche i mezotroficzne zbiorowiska w typie siedliskowym lasu mieszanego świeżego
- grądy typowe (*Tilio-Carpinetum typicum)* na świeżych glebach eutroficznych w typie siedliskowym lasu świeżego
- grądy niskie (*Tilio-Carpinetum stachyetosum)* na eutroficznych i wilgotnych glebach w typie siedliskowym lasu wilgotnego, nawiązujące do łęgów oraz wilgotnych wariantów lasów świeżych.

***Aceri-Tilietum* - grąd zboczowy**

Grądy zboczowe występują na zboczach dolin rzecznych i erozyjnych, na powierzchni 83 ha. Związane są z typem siedliskowym lasu świeżego i fragmentarycznie lasu mieszanego świeżego lub lasu wilgotnego. Typową postacią *Aceri-Tilietum* jest las klonowo-lipowy z udziałem wiązu górskiego, lipy szerokolistnej i jaworu. Na terenach północnej Polski brak jest w tych fitocenozach lipy szerokolistnej. W płatach o cechach naturalnych drzewostan *Aceri-Tilietum* budują lipa drobnolistna, klon zwyczajny *Acer platanoides* i klon jawor *A. pseudoplatanus*. W runie wiosennym rosną licznie higrofilne geofity - ziarnopłon wiosenny *Ranunculus ficaria*, złoć żółta *Gagea lutea*, złoć mniejsza *G. minima*, kokorycz wątła *Corydalis fabacea* i inne. W tym czasie kwitną także fiołek przedziwny *Viola mirabilis*, fiołek leśny *V. reichenbachiana*, miodunka ćma *Pulmonaria obscura*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis* itd. Latem warstwa zielna jest również wielobarwna, zwłaszcza w czasie kwitnienia dzwonków - pokrzywolistnego *Campanula trachelium* i jednostronnego *C. rapunculoides*, groszków - wiosennego *Lathyrus vernus* i czerniejącego *L. niger* oraz czyśćca leśnego *Stachys sylvatica*.

***Circaeo-Alnetum* - łęg jesionowo-olszowy**

Najpospolitsze zbiorowisko niżowego lasu łęgowego, obejmujące mokre lasy z panującą olszą czarną i domieszką jesionu, stanowi ogniwo łączące łęgi ze zbiorowiskami z klasy *Alnetea glutinosae* (Mat.W. 1982).
Cechą rozpoznawczą zespołu wyróżniających go od innych zbiorowisk związku *Alno-Padion* jest stała, choć różna co do składu i liczebności, domieszka

gatunków olsowych i szuwarowych. Zbiorowisko występuje na siedliskach lekko zabagnionych, pośrednich pomiędzy typowo łęgowymi, a olsowymi (Mat.W.1982). Łęg olszowo-jesionowy występuje nad wszystkimi ciekami naturalnymi (rzeki, strumienie), na tarasach zalewowych, a także w obrębie płaskich den pradolin i dolin wód roztopowych.

Żyzny, umiarkowanie zabagniony, w typie siedliskowym olsu jesionowego i olsu, sporadycznie lasu wilgotnego i lasu mieszanego wilgotnego zajmuje około 138 ha powierzchni. Oprócz typowego *Circaeo-Alnetum* na terenie Nadleśnictwa Tuchola wyróżniono również, występujący fragmentarycznie (ok. 5 ha), łęg źródliskowy - *Cardamine amara-Alnetum* (wg Boińskiego).

***Ficario-Ulmetum campestris* - łęg wiązowo-jesionowy**

Jego drzewostan jest zwykle wielowarstwowy i wielogatunkowy. Tworzą go najczęściej: jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*, dąb szypułkowy *Quercus robur*, wiąz polny *Ulmus campestris*, niekiedy też jawor *Acer pseudoplatanus* i olsza czarna *Alnus glutinosa*. W podszycie, obok podrostu wyżej wymienionych drzew przeważnie rosną: dereń świdwa *Cornus sanguinea*, czeremcha zwyczajna *Prunus padus*, bez czarny *Sambucus nigra,* trzmielina zwyczajna *Euonymus europaeus* i chmiel zwyczajny *Humulus lupulus*. W zespole tym jeszcze bardziej niż w grądach niskich przejawia się zmienność fenologiczna runa. Wczesną wiosną, panują w nim: ziarnopłon wiosenny *Ranunculus ficaria*, zawilec żółty *Anemone ranunculoides*, złocie żółta *Gagea lutea* i mała *G. minima* oraz inne geofity. Z czasem, wraz z rozwojem liści na drzewach ich miejsce zajmują gatunki letnie: szczyr trwały *Mercurialis perennis*, niecierpek pospolity *Impatiens nolii-tangere*, gajowiec żółty *Lamium galeobdolon*, podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*, kuklik pospolity *Geum urbanum* i inne. Na terenie Nadleśnictwa Tuchola występuje fragmentarycznie (ok. 14 ha) w dolinach rzecznych w dwóch dość wyraźnych postaciach:

- podzespół typowy w obrębie wielkich dolin rzecznych na tarasach zalewowych (sporadyczne zalewy)

- podzespół ze śledzienicą skrętnolistną *Chrysosplenium alternifolium* w dolinach mniejszych rzek i cieków, w rozległych zagłębieniach i na tarasach jezior.

***Sphagno squarrosi-Alnetum* - ols torfowcowy**

Jest to ubogie mezotroficzne zbiorowisko leśne z panującą olszą czarną, stałym udziałem brzozy omszonej i jednostkową domieszką sosny w typie siedliskowym lasu mieszanego bagiennego. W podszycie dominuje zwykle kruszyna pospolita *Frangula alnus*. Runo w stosunku do olsu porzeczkowego wyróżniają: fiołek błotny *Viola palustris*, czartawa drobna *Circaea alpina* oraz szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*, borówka czernica *Vaccinium myrtillus*, siódmaczek leśny *Trientalis europaea* i konwalijka dwulistna *Majanthemum bifolium* – gatunki, które wkraczają z otaczających borów. W warstwie mszystej, wśród innych mchów występują kępki torfowców - błotnego *Sphagnum palustre*, nastroszonego *S. squarrosum* i innych.
Ols torfowcowy występuje w izolowanych zagłębieniach, w głębokich torfach typu przejściowego i niskiego, z bardzo płytką i stagnującą wodą gruntową. Zbiorowiskami kontaktowymi są z jednej strony żyźniejsze postacie olsów, a drugiej brzeziny lub bory bagienne. Olsy torfowcowe zajmują niewielkie powierzchnie (łącznie około 4 ha). Część siedlisk *Sphagno squarrosi-Alnetum* obecnie zajmują zbiorowiska zastępcze (głównie pod drzewostanami sosnowo-brzozowymi), a także zbiorowiska nieleśne nawiązujące do zespołu *Salicetum pentandro-cinereae* (łozowiska).

***Ribo nigri-Alnetum* - ols porzeczkowy**

Jest to mezo i eutroficzne zbiorowisko leśne z bezwzględną dominacją olszy czarnej i bardzo wyraźną kępkowo-mozaikową strukturą runa (Mat.W. 1982).
Występuje najczęściej w terenach zastoiskowych na dnie rozległych dolin i obniżeń powytopiskowych, w obniżeniach o utrudnionym odpływie na glebach torfowych torfowisk niskich o różnej głębokości. Na badanym terenie zbiorowiska *Ribo nigri-Alnetum* występują również na glebach organiczno-mineralnych i glejowych. Część siedlisk omawianego zbiorowiska uległa degeneracji w wyniku odwodnienia, w tym głównie odwodnienia sztucznego. Naruszenie swoistych stosunków wodnych powoduje murszenie gleb i degenerację olsu porzeczkowego. Opisywany ols wyróżnia obecność w podszycie porzeczki czarnej *Ribes nigrum* i zdecydowanie większa rola wierzb krzewiastych. Jego drzewostan buduje głównie olsza czarna *Alnus glutinosa*. Zwarcie warstwy krzewów jest na ogół niewielkie. Rosną w niej zwykle wierzba szara *Salix cinerea*, wierzba uszata *S. aurita*, kruszyna *Frangula alnus* i porzeczka czarna *Ribes nigrum*. Pokrycie runa

jest zmienne i zależne od stopnia uwodnienia dolinek i wielkości kęp, na których rosną drzewa. Dominują w nim rośliny charakterystyczne dla olsów – turzyca długokłosa *Carex elongata*, psianka słodkogórz *Solanum dulcamara*, karbieniec pospolity *Lycopus europaeus*, narecznica błotna *Thelypteris palustris* oraz rośliny szuwarowe - turzyca błotna *Carex acutiformis*, skrzyp bagienny *Equisetum limosum*, kosaciec żółty *Iris pseudoacorus* i inne.

4.1.3. Szata roślinna

Obecna szata roślinna Borów Tucholskich powstała w wyniku zmian i przeobrażeń, którym ulegała występująca tu roślinność w ciągu wieków. Decydującą rolę w tym procesie odegrał bez wątpienia klimat i występujące tu utwory geologiczne, natomiast w czasach obecnych - działalność człowieka.

Bory Tucholskie zajmują obszar ponad 5 tys. km^2. Ich flora naczyniowa zaliczana jest do średnio bogatej w skali niżu i liczy około 1070 taksonów (L. Rutkowski 1993). Występuje tu też około 100 gatunków roślin zawleczonych (Ceynowa-Giełdon 1998).

Lasy nadleśnictwa stanowią drzewostany o składzie i strukturze ukształtowanej przez gospodarkę człowieka, a ich stan w znacznej części odbiega od stanu potencjalnego. Dominacja drzewostanów sosnowych w Nadleśnictwie Tuchola wynika przede wszystkim z naturalnych warunków preferujących sosnę, ale również z przeprowadzanych w przeszłości wylesień, nadmiernej eksploatacji i zrębowego sposobu zagospodarowania oraz pożarów i gradacji. Wymienione procesy degenerujące biocenozy leśne nie doprowadziły jednak do całkowitego zatarcia różnorodności zbiorowisk roślinnych. Urozmaicenie szaty roślinnej na terenie nadleśnictwa wprowadzają lasy na terenach trudnodostępnych: stromych zboczach dolin rzecznych i rozcięć erozyjnych, lasy w dnach dolin rzecznych i na bagnach.

Dotychczas w granicach kompleksów leśnych stwierdzono obecność 745 gatunków roślin naczyniowych, 65 gatunków mchów oraz 18 gatunków porostów. Lista ta obejmuje zarówno gatunki typowo leśne jak i wchodzące w skład naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk nieleśnych - torfowiskowych, łąkowych, wodnych, bagiennych, morenowych itd. Dotychczas stwierdzono występowanie następujących roślin:

Rośliny naczyniowe

Liczba gatunków roślin naczyniowych stwierdzonych w Nadleśnictwie Tuchola wg istniejących danych (Boiński) określana jest na 745 gatunków z 98 rodzin.

Najliczniej reprezentowane są rodziny: *Compositae* (złożone), *Gramineae* (trawy), *Papilionaceae* (motylkowate), *Cyperaceae* (turzycowate).

Mchy

Mchy nie posiadają szczegółowych opracowań naukowych. Analiza dostępnych materiałów wykazała obecność 65 gatunków mchów.

Porosty

Flora porostów podobnie jak mchów nie posiada szczegółowych opracowań naukowych. Na podstawie zebranych materiałów stwierdzono obecność 18 gatunków porostów.

4.1.4. Fauna

Zróżnicowanie siedlisk nadleśnictwa od żyznych lasów łęgowych do ubogich borów, oraz występowanie kserotermicznych stoków rynien jeziornych i rzecznych sprawia, że różnorodność występujących tutaj gatunków zwierząt jest znaczna. Szczególne miejsce zajmują gatunki drapieżne płazów i gadów, ptaki owadożerne, drapieżne ptaki nocne i dzienne, ssaki owadożerne z nietoperzami włącznie oraz ssaki drapieżne.

Najbogatszymi faunistycznie obszarami w zasięgu działania nadleśnictwa są obszary leśne z doliną Brdy.

Brdę, starorzecza i zbiorniki wodne zasiedla ponad dwadzieścia gatunków ryb, wśród których szczególne miejsce zajmują łososiowate (troć, pstrąg potokowy, lipień) oraz rzadkie gatunki takie jak kleń czy jaź.

Na terenie nadleśnictwa występują wszystkie pospolite na niżu gatunki gadów i płazów. Do najbardziej interesujących należą: kumak nizinny i traszka grzebieniasta.

Występowanie ptaków jest skoncentrowane w obszarach zaopatrzonych w wodę. Do najciekawszych ptaków na terenie nadleśnictwa należy zaliczyć bielika i bociana czarnego, które mają wyznaczone miejsca ochrony strefowej. Z innych gatunków ptaków zasługujących na uwagę należy wymienić rybołowa, żurawia, czaplę siwą, łabędzia niemego, puchacza i zimorodka.

Z ssaków najliczniej występują ssaki łowne (głównie jeleń, sarna, dzik), żyją także kuny, wydry, tchórze oraz coraz liczniejszy bóbr. Na uwagę zasługują także występujące na obszarze nadleśnictwa nietoperze, szczególnie występujący tu rzadki mopek.

Ryc 21. Sarna [fot. W.Bajerowski]

Ryc 22. Dzik [fot. W.Bajerowski]

4.1.5. Klimat

Według podziału na regiony klimatyczne (Woś 1999) obszar Nadleśnictwa Tuchola należy do regionu VIII (Wschodniopomorskiego). Region ten charakteryzuje się dużą zmiennością poszczególnych typów pogody w ciągu roku. Chłodna i późna wiosna, krótkie lato, ciepła jesień i niezbyt długa zima tym charakteryzuje się tutejszy klimat. Roczne opady atmosferyczne wynoszą 550mm. Najwięcej opadów występuje w miesiącach letnich i zimowych; najmniej obserwuje się wiosną. Roczna średnia temperatura wynosi około 7,5°C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń, którego średnia temperatura wynosi -2,8°C. Natomiast średnia temperatura najcieplejszego miesiąca – lipca to 17°C

Ryc. 23. Długość trwania okresu wegetacyjnego

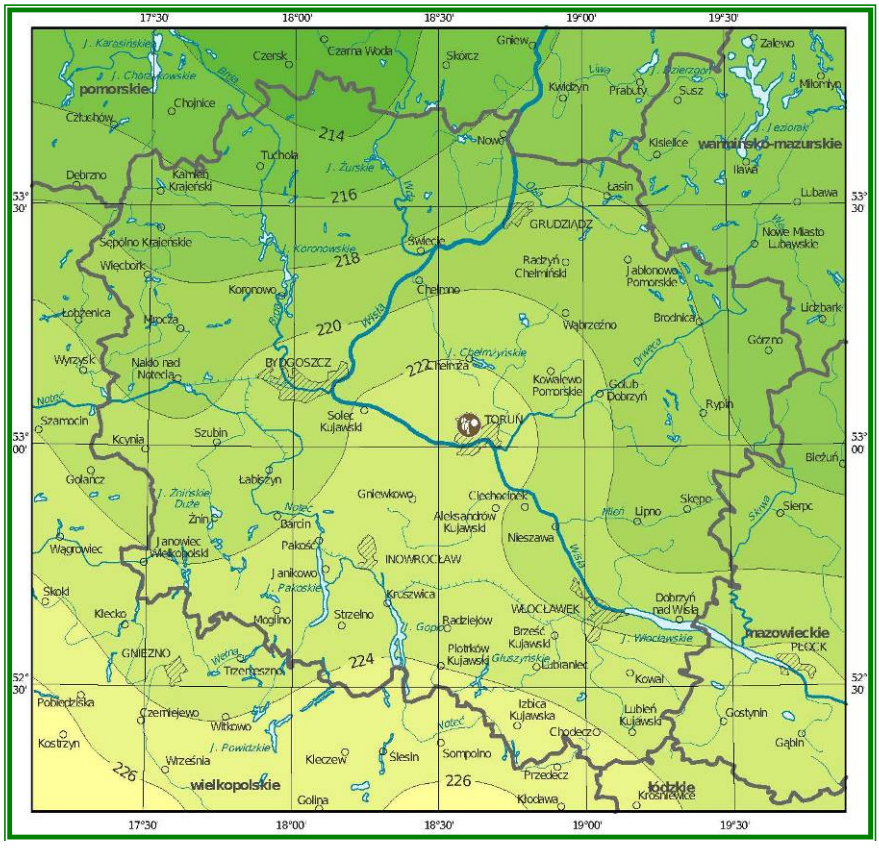

Ryc. 24. Średnia temperatura powietrza

Ryc. 25. Wielkość opadów atmosferycznych w ciągu roku [mm]

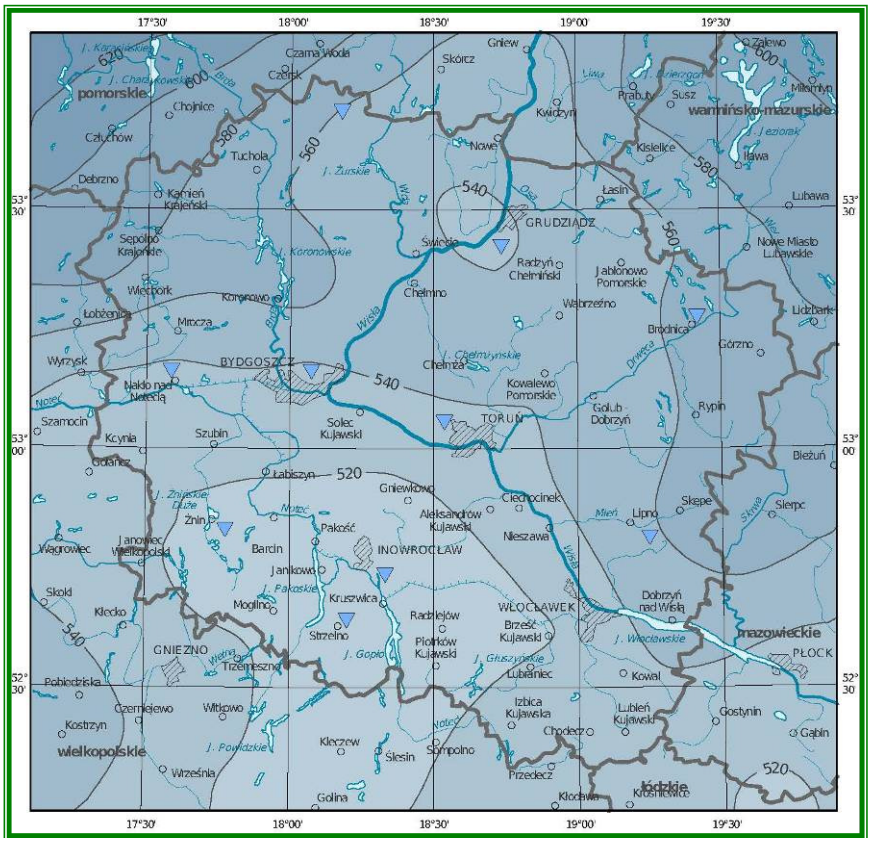

4.1.6. Wody

Wody powierzchniowe

Sieć wód powierzchniowych na terenie omawianego nadleśnictwa jest urozmaicona, z dużą ilością jezior i mniejszych zbiorników wodnych oraz umiarkowana ilością rzek.

Rzeki

Zlewnia Wisły obejmuje swym zasięgiem całe nadleśnictwo, jest to zlewnia rzeki I rzędu. Najważniejsze rzeki II rzędu to Brda i Wda, których zlewnie odprowadzają wody, korytami rzek do Wisły. Rzekami III rzędu są: Bielska Struga, Kicz, Ruda, Szumionka i Kamionka, które zasilają bieg rzeki Brdy. Pozostałe mniejsze rzeki tworzą zlewnie IV i niższych rzędów.

Wody stojące

W granicach zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Tuchola występuje duża liczba jezior, stawów oraz małych zbiorników wodnych. W sieci jezior dominują jednostki średniej wielkości (od kilkunastu do ponad stu hektarów), które ze względu na pochodzenie można podzielić na:

- jeziora wytopiskowe,
- jeziora wypełniające części dolin wód roztopowych i obniżenia polodowcowe,
- jeziora rynnowe.

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola występują następujące jeziora: Chłodne, Ciechocińskie, Czarne, Drzycimskie, Dziuki, Gacanek, Głęboczek, Główka, Gwiazda, Kęsowo, Krzywogoniec, Mędromierz, Mętne, Miały, Obrowo, Okierskie, Okonino, Okonińskie, Okrągłe, Piastoszyn, Szpitalne, Trzcionek, Tucholka, Wielkie Cekcyńskie, Żalińskie

Granice zlewni, przebieg ważniejszych rzek oraz zarys większych jezior przedstawia rycina zamieszczona poniżej.

Ryc. 27. Mapa hydrograficzna obszaru nadleśnictwa

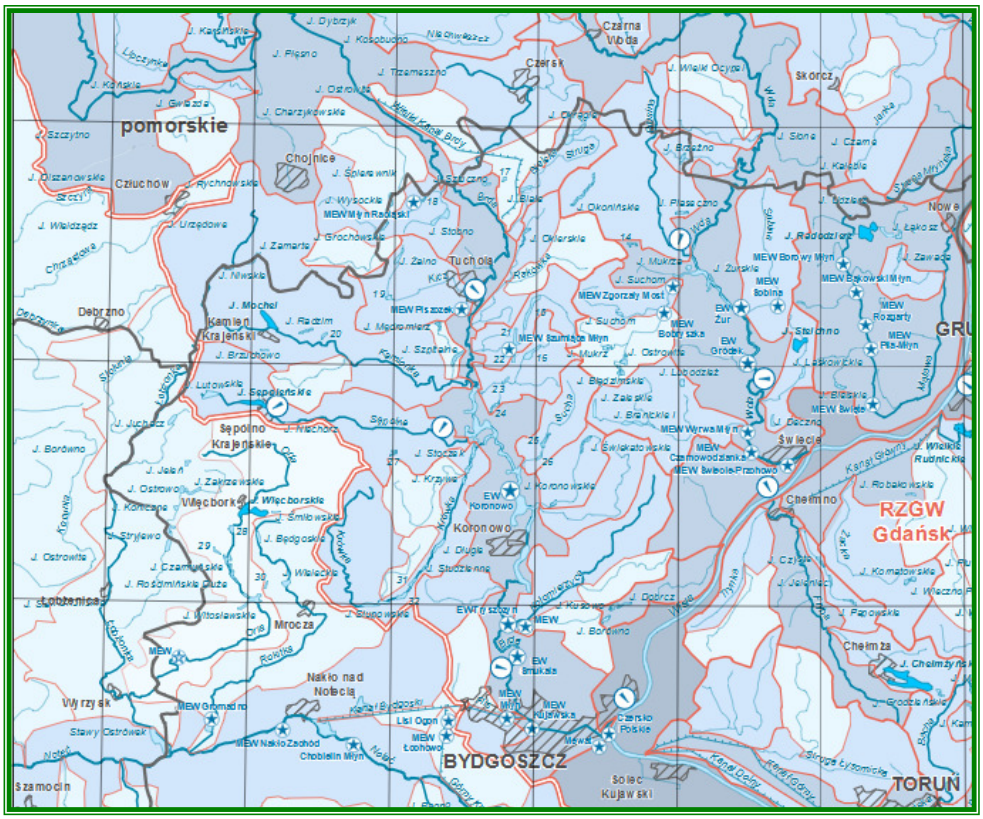

Wody podziemne

Obszar Nadleśnictwa Tuchola położony jest w I regionie hydrogeologicznym - „mazowieckim" oraz w V regionie – „pomorskim".

W zachodniej części Nadleśnictwa Tuchola znajduje się fragment głównego zbiornika wód podziemnych (GZWP nr 128) „Zbiornik międzymorenowy Ogorzeliny". GZWP nr 128 tworzy strukturę hydrogeologiczną o wyraźnie zdefiniowanych granicach strukturalnych, a także hydrodynamicznych. Stanowi go II międzyglinowy czwartorzędowy poziom wodonośny. Zbudowany jest z osadów piaszczysto-żwirowych stadiału górnego zlodowacenia Wisły o miąższościach 10-30m. Zalegaja one pod kompleksem glin zwałowych z ostatniego zlodowacenia. Zwierciadło wody całego GZWP ma charakter naporowy. Strop poziomu wodonośnego występuje w rządnych 94-111m n.p.m.. Średnia miąższość warstwy wodonośnej bezpośrednio związanej z GZWP wynosi 18m. Jakość wód GZWP Ogorzeliny mieści się ogólnie w klasie Ia i Ib, loklanie II. Woda nie wymaga uzdatniania lub jedynie prostego lokalnie w zakresie żelaza bądź manganu. Są to wody słabo zmineralizowane, lekko zasadowe, średnio twarde. Skład chemiczny stabiny, brak zanieczyszczeń antropogenicznych.

W celu ochrony wód podziemnych zbiornika wyznaczono obszar ochronny o powierzchni 202 km^2.

Ekosystemy wodno-błotne

Ekosystemy wodno-błotne to bardzo swoiste układy ekologiczne reprezentujące szerokie spektrum bioróżnorodności. Ekosystemy te posiadają wybitne właściwości akumulacyjne oraz doskonale retencjonują zasoby wody.

Na obszarze Nadleśnictwa Tuchola występuje stosunkowo niewiele bagien o znacznej powierzchni bardzo dużo jest jednak średnich i małych naturalnych oczek wodnych i stawów, które często są zarośnięte roślinnością wodną lub uległy zabagnieniu. Największa ilość ekosystemów wodno-błotnych znajduje się w obrębie Zalesie.

W lasach Nadleśnictwa Tuchola zainwentaryzowano 253 pododdziałów bagien i mokradeł (uwzględniono E-N) o łącznej powierzchni 327,07 ha, w tym odpowiednio w:

obrębie Świt	108 szt.	157,76 ha
obrębie Zalesie	145 szt.	169,31 ha

Jako powierzchnie nie stanowiące wydzieleń bagna zajmują łącznie 16,97 ha, w tym odpowiednio w:

obrębie Świt	106 szt.	9,80 ha
obrębie Zalesie	81 szt.	7,17 ha

Na terenie Nadleśnictwa występują również nieliczne grunty do naturalnej sukcesji. Ogólnie zainwentaryzowano 62 takich pododdziałów o łącznej powierzchni 60,82 ha, w tym odpowiednio w:

obrębie Świt	37 szt.	41,78 ha
obrębie Zalesie	25 szt.	19,04 ha

4.1.7. Drzewostany i zadrzewienia

Najważniejszymi walorami przyrodniczymi nadleśnictwa są drzewostany, jako zasadniczy element ekosystemu leśnego. Dotyczy to zarówno drzewostanów chronionych na mocy ustawy o ochronie przyrody i innych przepisów prawnych, jak też wszystkich pozostałych drzewostanów wielofunkcyjnych. W związku z tym drzewostanom poświęcono w niniejszym opracowaniu stosunkowo dużo uwagi.

Tradycyjne charakterystyki i opisy poszczególnych elementów taksacyjnych drzewostanów nadleśnictwa znajdują się w elaboracie w rozdziale *„Charakterystyka stanu lasu oraz analiza stanu zasobów drzewnych" (1.5.)*. W programie ochrony przyrody wykorzystano te dane oraz podjęto próbę ich oceny i interpretacji pod kątem wymagań zrównoważonego rozwoju ekosystemów leśnych.

Charakterystyka drzewostanów przedstawiona w niniejszym rozdziale (ilościowa i powierzchniowa) obejmować będzie: bogactwo gatunkowe, strukturę piętrową, pochodzenie, zgodność składu gatunkowego z warunkami siedliskowymi oraz formy degeneracji ekosystemu leśnego. Charakterystyki te zostały uproszczone, nacisk położono natomiast na porównanie aktualnych danych z danymi z poprzedniego program. Do celów analitycznych wykorzystano dane oparte o stan wyjściowy 01.01.2008 r. obrazujące zmiany zaistniałe w ostatnim 10-cioleciu.

4.1.7.1. Bogactwo gatunkowe

Bogactwo gatunkowe drzewostanów określa ilość gatunków w składzie warstwy górnej drzew (zapisanych w składzie gatunkowym I piętra).

Największą powierzchnię w Nadleśnictwie Tuchola zajmują drzewostany jedno i dwugatunkowe, wśród których dominują występujące na siedliskach borów świeżych i borów mieszanych świeżych drzewostany z panującą sosną występujące w różnych składach gatunkowych z domieszką brzozy, dęba i in.

W porównaniu do danych z poprzedniego opracowania, zauważa się wzrost udziału drzewostanów dwu i trzygatunkowych, który wskazuje prawidłowe zmiany zachodzace w nadleśnictwie wynikające mi.n. ze stosowania rębni złożonych. Drzewostany jednogatunkowe oraz wielogatunkowe wykazały natomiast spadek. Przeważający udział drzewostanów jedno i dwugatunkowych jest ścisłe związany z dominacją siedlisk borowych na terenie nadlesnictwa. Natomiast drzewostany czterogatunkowe są powiązane głównie z obszarami rezerwatowymi i rosnącymi tam starodrzewiami, w których niektóre gatunki drzew, z racji wieku ustępują miejsca w składach gatunkowych pierwszego pietra drzewostanów.

Tabela 18. Zestawienie powierzchniowe [ha] drzewostanów wg grup wiekowych i bogactwa gatunkowego (wg wzoru nr13).

Obręb, nadleśnictwo	Bogactwo gatunkowe, drzewostany	Powierzchnia [ha]/ miąższość [m3]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41-80 lat	> 80 lat		
1	2	3	4	5	6	7
Obręb Świt	jednogatunkowe	194,78	1647,98	1205,22	3047,98	60,5
	dwugatunkowe	412,67	230,11	437,41	1080,19	21,5
	trzygatunkowe	216,66	126,59	271,05	614,30	12,2
	cztero- i więcej gatunkowe	61,73	75,67	156,03	293,43	5,8
Obręb Zalesie	jednogatunkowe	184,35	2877,41	4096,43	7158,19	84,9
	dwugatunkowe	733,80	143,82	201,59	1079,21	12,8
	trzygatunkowe	67,55	26,14	29,89	123,58	1,5
	cztero- i więcej gatunkowe	27,08	21,70	17,53	66,31	0,8
Nadleśnictwo TUCHOLA	jednogatunkowe	379,13	4525,39	5301,65	10206,17	75,8
	dwugatunkowe	1146,47	373,93	639,00	2159,40	16,0
	trzygatunkowe	284,21	152,73	300,94	737,88	5,5
	cztero- i więcej gatunkowe	88,81	97,37	173,56	359,74	2,7

Ryc. 27. Bogactwo gatunkowe drzewostanów – zmiany w 10-leciu

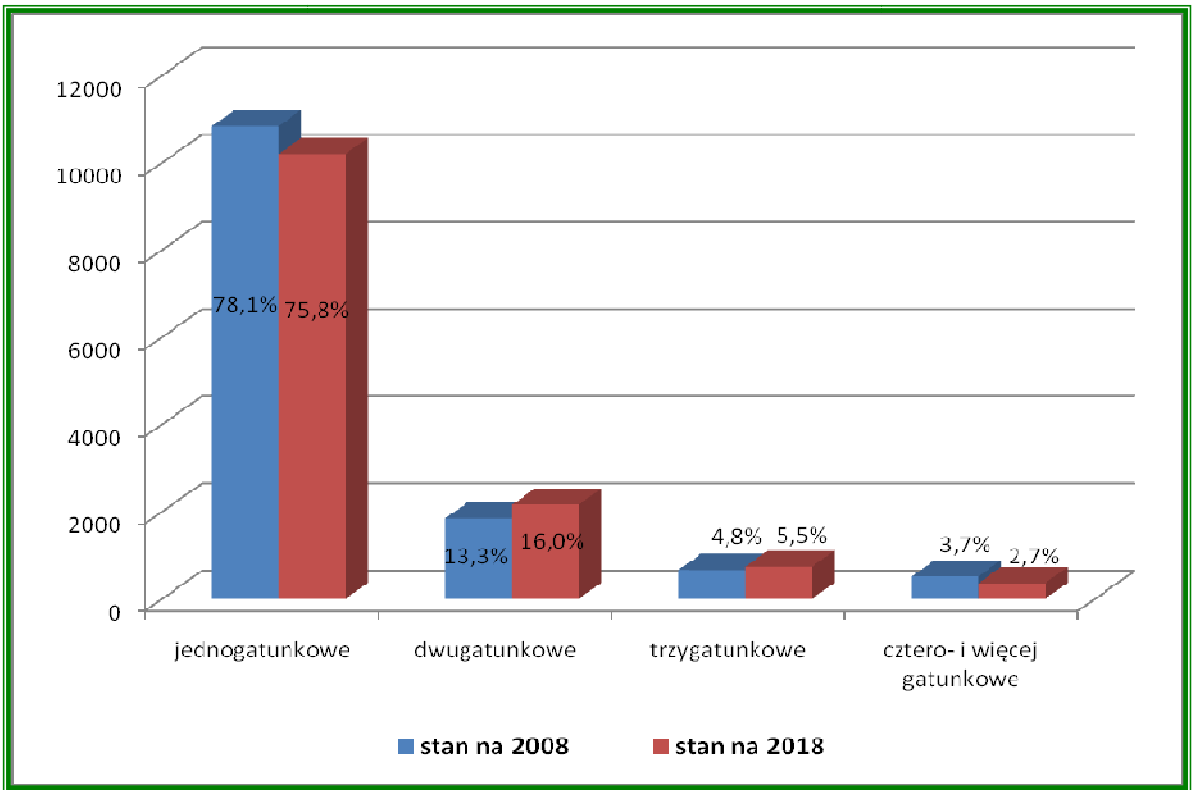

Ryc. 28. Drzewostan wielogatunkowy [fot. W.Bajerowski]

4.1.7.2. Struktura piętrowa

Pod względem struktury drzewostany Nadleśnictwa Tuchola są mało zróżnicowane. Drzewostany jednopiętrowe występują na 96,8% powierzchni leśnej. Pozostałe 3,2% to drzewostany dwupiętrowe oraz w klasie odnowienia i w klasie do odnowienia. Główną przyczyną takiego stanu jest sztuczne pochodzenie drzewostanów. Nie spotyka się tu drzewostanów wielopiętrowych.

W porównaniu do danych zamieszczonych w poprzednim programie, struktura piętrowa drzewostanów pozostała na podobnym poziomie. Niewielki spadek udziału KO i KDO wynika z wcześniejszego usunięcią części starodrzewi w wyniku uprzątnięcia obszarów pohuraganowych.

Zestawienie powierzchni (ha) drzewostanów wg grup wiekowych i struktury przedstawiono w poniższym zestawieniu:

Tabela 19. Zestawienie powierzchniowe [ha] drzewostanów wg grup wiekowych i struktury (wg wzoru nr14).

Obręb, nadleśnictwo	Struktura drzewostanów, drzewostany	Powierzchnia [ha]/ miąższość [m3]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41-80 lat	> 80 lat		
Obręb Świt	jednopiętrowe	885,84	2067,55	1731,26	4684,65	93,0
	dwupiętrowe	0,00	6,65	144,15	150,80	3,0
	w KO i KDO	0,00	6,15	194,30	200,45	4,0
Obręb Zalesie	jednopiętrowe	1012,78	3065,03	4271,08	8348,89	99,1
	dwupiętrowe	0,00	0,00	33,34	33,34	0,4
	w KO i KDO	0,00	4,04	41,02	45,06	0,5
Nadleśnictwo TUCHOLA	jednopiętrowe	1898,62	5132,58	6002,34	13033,54	96,8
	dwupiętrowe	0,00	6,65	177,49	184,14	1,4
	w KO i KDO	0,00	10,19	235,32	245,51	1,8

Ryc. 29. Struktura piętrowa drzewostanów – zmiany w 10-leciu

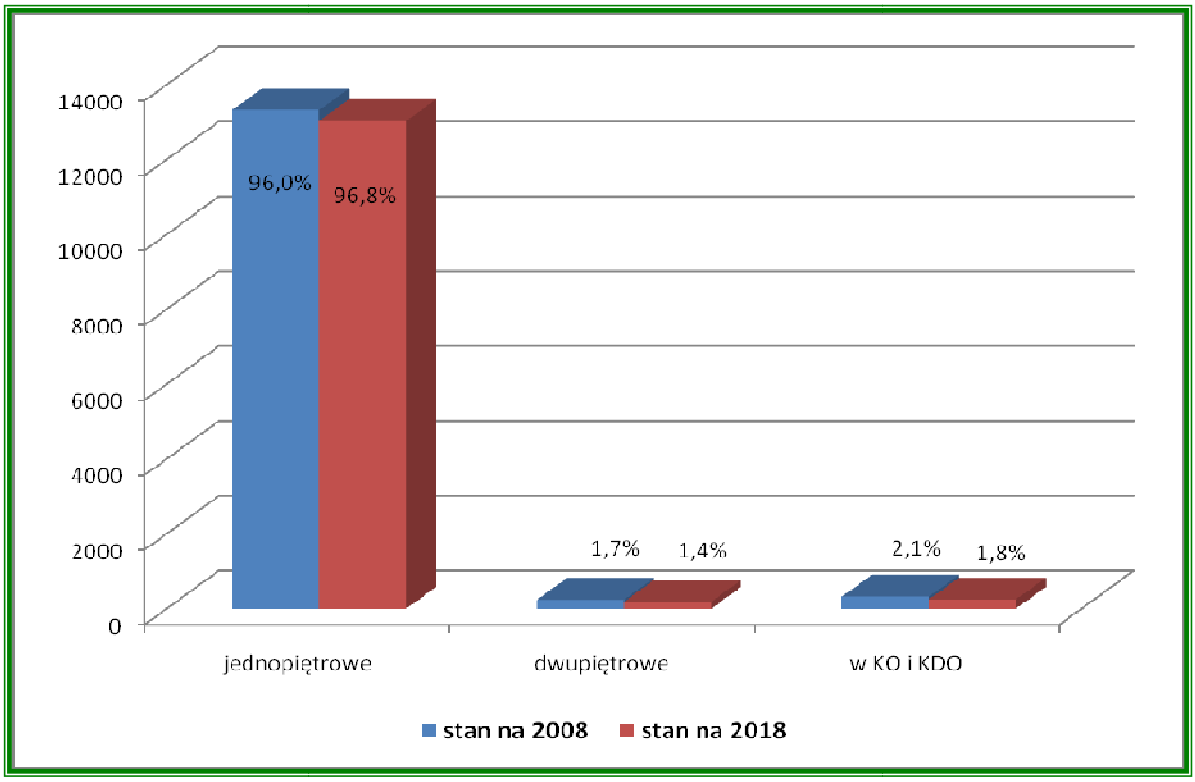

Ryc. 30. Jednopietrowy drzewostan sosnowy [fot. J. Warmiński]

4.1.7.3. Pochodzenie

Dane dotyczące pochodzenia poszczególnych drzewostanów są niepełne, dotyczy to zwłaszcza drzewostanów starszych. Z bardzo dużym prawdopodobieństwem można jednak stwierdzić, że drzewostany Nadleśnictwa Tuchola pochodzą głównie z odnowień sztucznych. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami informacji o pochodzeniu sztucznym drzewostanów nie zapisywano w opisach taksacyjnych.

Drzewostany odroślowe zajmują łącznie 7,20 ha, i występują one na siedliskach bagiennych, niekiedy wilgotnych a gatunkiem, który je tworzy jest olsza czarna.

Drzewostany pochodzące z samosiewu zajmują powierzchnie 77,04 ha. Tworzą je w większości naturalne odnowienia olchowe, brzozowe i sosnowe.

Zaznaczyć należy, iż rzeczywista powierzchnia odnowienia z samosiewu jest wyższa. Podawany sposób odnowienia drzewostanu odnosi się do całych wydzieleń i uwzględnia jedynie pochodzenie najliczniejszego gatunku (przeważnie sztucznie wprowadzanej sosny), a nie uwzględnia domieszek naturalnego pochodzenia.

Udział drzewostanów ze względu na pochodzenie, w porównaniu do danych z poprzedniego program ochrony przyrody pozostał na tym samym poziomie.

Ryc. 31. Pochodzenie drzewostanów – zmiany w 10-leciu

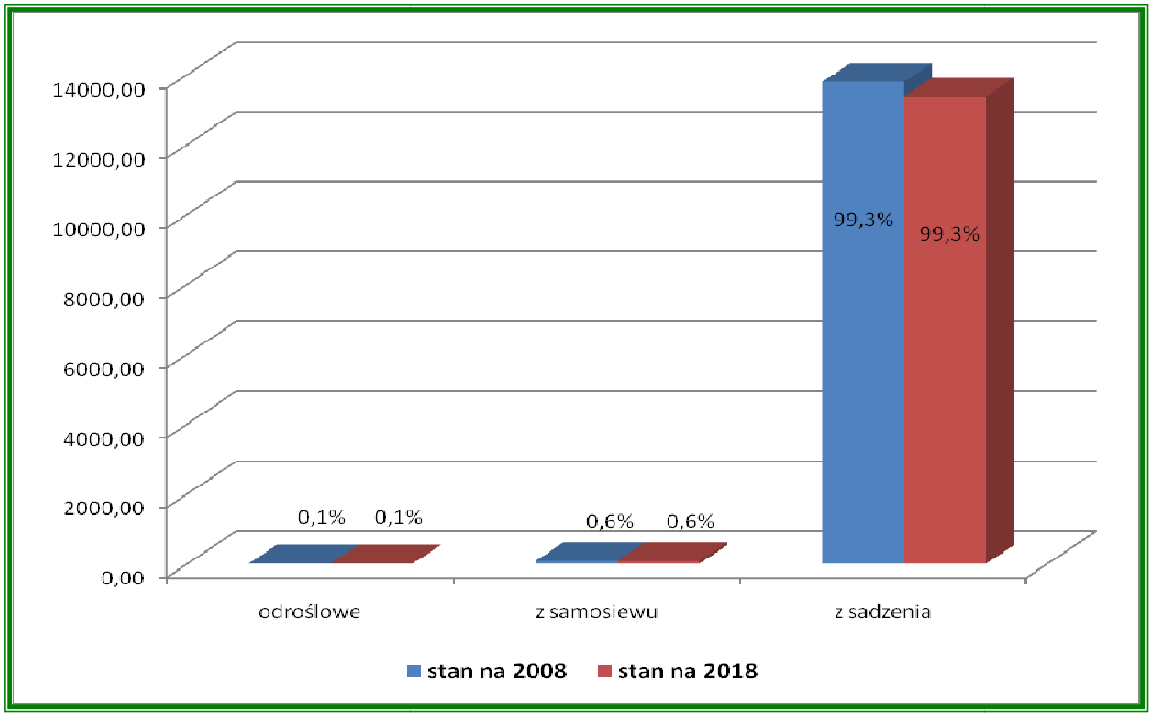

Tabela 20. Zestawienie powierzchniowe [ha] wg rodzajów i pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych (wg wzoru nr 15).

Obręb, nadleśnictwo	Struktura drzewostanów, drzewostany	Powierzchnia [ha]/ miąższość [m3]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41-80 lat	> 80 lat		
Obręb Świt	odroślowe	0,00	2,61	0,00	2,61	0,1
	z samosiewu	6,91	15,64	24,56	47,11	0,9
	z sadzenia	878,93	2062,10	2045,15	4986,18	99,0
Obręb Zalesie	odroślowe	0,00	3,73	0,86	4,59	0,1
	z samosiewu	25,66	0,59	3,68	29,93	0,4
	z sadzenia	987,12	3064,75	4340,90	8392,77	99,5
NADLEŚNICTWO TUCHOLA	odroślowe	0,00	6,34	0,86	7,20	0,1
	z samosiewu	32,57	16,23	28,24	77,04	0,6
	z sadzenia	1866,05	5126,85	6386,05	13378,95	99,3

Oddzielną grupę lasów nadleśnictwa stanowią drzewostany powstałe w wyniku zalesienia gruntów użytkowanych rolniczo (grunty porolne). Łącznie zajmują one 1656,96 ha, co stanowi 12,31% powierzchni leśnej zalesionej (Świt – 883,62 ha – 6,56%, Zalesie – 773,34 ha – 5,74%).

Zestawienie powierzchni (ha) wg rodzajów i pochodzenia drzewostanów oraz grup wiekowych przedstawiono w zestawieniu poniżej:

4.1.7.4. Zgodność składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi

W Nadleśnictwie Tuchola zdecydowanie dominują drzewostany o składzie gatunkowym zgodnym (88,6%) i częściowo zgodnym (9,3%) z pożądanym.

W porównaniu do danych z poprzedniego programu procentowy udział drzewostanów zgodnych z pożądanym składem gatunkowym zwiększył się (z 85,0% do 88,6%), zmniejszył się zaś udział częściowo zgodnych (z 12,6% do

9,3%). Drzewostany o składzie niezgodnym z pożądanym składem gatunkowym pozostały na podobnym poziomie i oscylują w granicach 2%.

Tabela 21. Zestawienie drzewostanów wg zgodności składu gatunkowego z siedliskiem

Stopień zgodności składu gatunkowego z pożądanym		Obręb			%
		Świt	Zalesie	Nadleśnictwo	
1	2	3	4	6	7
zgodne	ha	4149,90	7772,95	11922,85	88,6
częściowo zgodne	ha	767,06	490,30	1257,36	9,3
niezgodne	ha	118,94	164,04	282,98	2,1
Razem	ha	5035,90	8427,29	13463,19	100,0

Ryc. 32. Zgodność składu gatunkowego drzewostanów z warunkami siedliskowymi– zmiany w 10-leciu

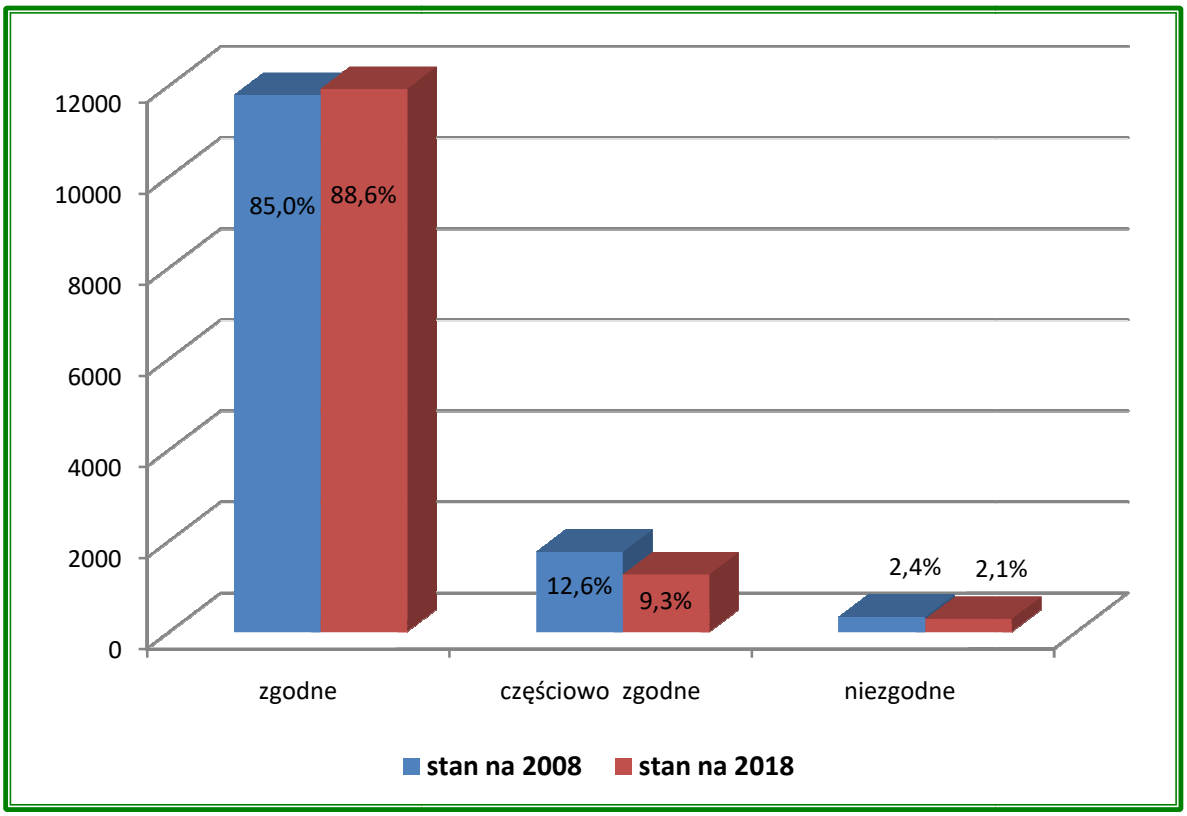

Należy jednak dodać, że oprócz prawidłowo prowadzonych odnowień na powyższe wyniki mają także wpływ zmiany dokonane w typach drzewostanów.

4.1.7.5. Formy degeneracji ekosystemu leśnego

Dokonując oceny form degeneracji ekosystemów leśnych brano pod uwagę cztery jej podstawowe elementy:

- aktualny stan siedliska,
- ujednolicenie (monotypizację),
- borowacenie,
- neofityzację.

Aktualny stan siedliska

Ocenę aktualnego stanu siedliska oparto na bazie danych zawartych w planie u.l. z uwzględnieniem opracowania siedliskowego dla nadleśnictwa.

W przedstawionej poniżej tabeli oraz na wykresie zestawione są dane wygenerowane przez program Taksator. W pozycji stanu siedliska - naturalne zawarte są również pozycje zbliżone do naturalnego, natomiast w zestawieniu - zniekształcone zawarte są pozycje silnie zniekształcone oraz przekształcone. Szczegółowe przyporządkowanie stanu siedlisk znajduje się w bazie Taksator.

Dominującą formą stanu siedlisk jest forma naturalna, której jest 64,6%; zniekształconej 34,1%; a w formie zdegradowanej 1,3%. Przeważają siedliska borów w stanie naturalnym i zniekształconym oraz borów mieszanych w stanie naturalnym i zniekształconym.

Tabela 22. Zestawienie powierzchniowe [ha] wg aktualnego stanu siedlisk

Obręb, nadleśnictwo	Grupa siedlisk	Forma stanu siedliska	Wiek drzewostanu			Ogółem	Ogółem [%]
			<=40 lat	41-80	>80 lat		
1	2	3	4	5	6	7	8
Świt	**bory**	**naturalne**	274,59	922,03	942,95	2139,57	42,5
		zniekształcone	50,94	211,17	85,22	347,33	6,9
		zdegradowane	0	0	0	0	0
	bory mieszane	**naturalne**	146,58	218,66	268,32	633,56	12,6
		zniekształcone	128,59	457,69	294,55	880,83	17,5
		zdegradowane	0	0	0	0	0
	lasy mieszane	**naturalne**	84,38	52,35	161,22	297,95	5,9
		zniekształcone	130,96	119,5	119,74	370,2	7,4
		zdegradowane	0	0	0	0	0
	lasy	**naturalne**	50,23	65,77	178,28	294,28	5,8
		zniekształcone	18,95	33,18	13,16	65,29	1,3
		zdegradowane	0,62	0	0	0,62	0
	łącznie obręb	**naturalne**	555,78	1258,81	1557,04	3371,63	67
		zniekształcone	329,44	821,54	512,67	1663,65	33
		zdegradowane	0,62	0	0	0,62	0
		razem	**885,84**	**2080,35**	**2069,71**	**5035,9**	**100,0**
Zalesie	**bory**	**naturalne**	565,82	1777	2357,07	4699,89	55,8
		zniekształcone	258,33	758,17	1256,38	2272,88	27
		zdegradowane	25,76	46,65	96,9	169,31	2
	bory mieszane	**naturalne**	49,48	155,73	310,06	515,27	6,1
		zniekształcone	66,69	273,59	212,27	552,55	6,6
		zdegraadowane	3,51	0	2,37	5,88	0,1
	lasy mieszane	**naturalne**	11,02	14,23	43,72	68,97	0,8
		zniekształcone	20,79	17,75	41,37	79,91	0,9
		zdegraadowane	0	0	0	0	0

Obręb, nadleśnictwo	Grupa siedlisk	Forma stanu siedliska	Wiek drzewostanu			Ogółem	Ogółem [%]
			<=40 lat	41-80	>80 lat		
1	2	3	4	5	6	7	8
	lasy	naturalne	7,21	17,14	21	45,35	0,5
		zniekształcone	4,17	8,81	4,3	17,28	0,2
		zdegradowane	0	0	0	0	0
	łącznie obręb	naturalne	633,53	1964,1	2731,85	5329,48	63,2
		zniekształcone	349,98	1058,32	1514,32	2922,62	34,7
		zdegradowane	29,27	46,65	99,27	175,19	2,1
		razem	**1012,78**	**3069,07**	**4345,44**	**8427,29**	**100,0**
Nadleśnictwo TUCHOLA	bory	naturalne	840,41	2699,03	3300,02	6839,46	50,8
		zniekształcone	309,27	969,34	1341,6	2620,21	19,5
		zdegradowane	25,76	46,65	96,9	169,31	1,3
	bory mieszane	naturalne	196,06	374,39	584,65	1155,1	8,6
		zniekształcone	195,28	731,28	506,82	1433,38	10,6
		zdegradowane	3,51	0	2,37	5,88	0
	lasy mieszane	naturalne	95,4	66,58	204,94	366,92	2,7
		zniekształcone	151,75	137,25	161,11	450,11	3,3
		zdegradowane	0	0	0	0	0
	lasy	naturalne	57,44	82,91	199,28	339,63	2,5
		zniekształcone	23,12	41,99	17,46	82,57	0,6
		zdegradowane	0,62	0	0	0,62	0
	łącznie nadleśnictwo	naturalne	1189,31	3222,91	4288,89	8701,11	64,6
		zniekształcone	679,42	1879,86	2026,99	4586,27	34,1
		zdegradowane	29,89	46,65	99,27	175,81	1,3
		razem	1898,62	5149,42	6415,15	13463,19	**100,0**

Według zapisów w obowiązującej instrukcji Urządzania Lasu, dla wszystkich drzewostanów na siedliskach porolnych określa się stan siedliska Z1 (zniekształcone). W porównaniu do danych z poprzedniego POP-u powierzchnia

siedlisk zniekształconych wzrosła z 33,1% do 34,1 (w tym siedliska porolne stanowią 12,31%).

Ryc. 33. Stan siedlisk Nadleśnictwa Tuchola – zmiany w 10-leciu

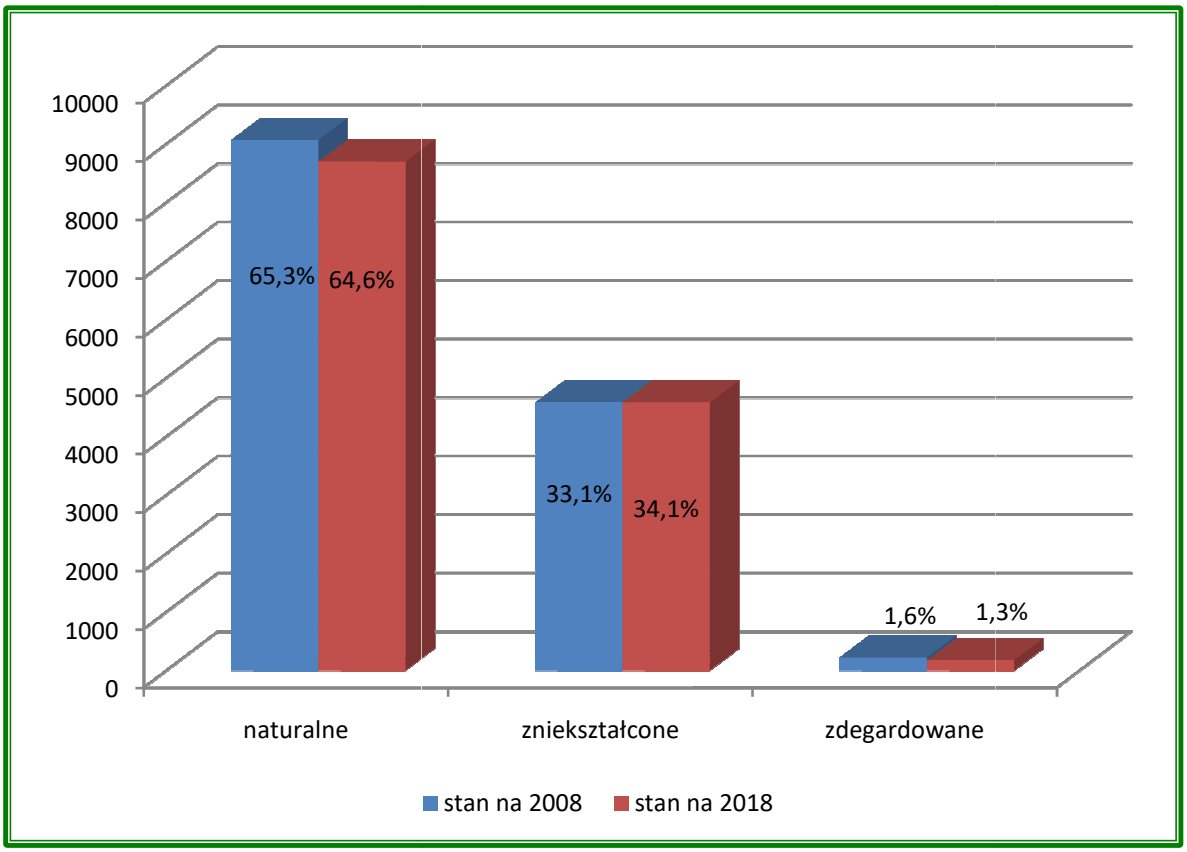

Ujednolicenie gatunkowe lub wiekowe - monotypizacja

Jedną z form degeneracji ekosystemów leśnych jest ujednolicenie gatunkowe lub wiekowe kompleksów leśnych. Monotypizację określa się dla kompleksów powyżej 200 ha z uwzględnieniem podziału drzewostanów na sosnowe i świerkowe oraz pozostałe.

Na terenie nadleśnictwa kryterium dotyczące powierzchni spełniają kompleksy główne w obu obrębach. W żadnym jednak jedna klasa wieku nie zajmuje 50% powierzchni. W związku z powyższym na terenie Nadleśnictwa Tuchola nie stwierdza się monotypizacji i nie sporządza się stosownego zestawienia.

Neofityzacja

Neofityzacja jest formą degradacji lasu wynikającą ze sztucznej uprawy lub samoistnego wnikania gatunków drzew i krzewów obcego pochodzenia do

składu gatunkowego drzewostanów na danym terenie. Zamieszczona dalej tabela ujmuje rzeczywistą powierzchnie z gatunkiem obcym występującym w składzie gatunkowym drzewostanu.

Tabela 23. Zestawienie powierzchni rzeczywistej (ha) wg form degeneracji lasu - neofityzacja

GATUNEK OBCY	OBRĘB		NADLEŚNICTWO TUCHOLA	OGÓŁEM %
	Świt	Zalesie		
Dąb czerwony	1,29	0,12	1,41	**50,0**
Daglezja zielona	0,16	-	0,16	**5,7**
Grochodrzew	0,35	-	0,35	**12,4**
Sosna banksa	0,61	-	0,61	**21,6**
Sosna wejmutka	-	0,29	0,29	**10,3**
RAZEM:	**2,41**	**0,41**	**2,82**	**100,0**

W porównaniu do danych z poprzedniego programu ogólna powierzchnia całych wydzieleń z udziałem gatunków obcych, pozostała na podobnym poziomie około 30 ha.

Ponadto również w podszytach i wyższych partiach lasów nadleśnictwa występują takie obce gatunki jak czeremcha amerykańska, dąb czerwony i robinia akacjowa.

Borowacenie

Borowacenie (pinetyzacja) wyróżnia się na siedliskach borów mieszanych, lasów mieszanych i lasów. W zależności od udziału sosny i świerka w górnej warstwie drzew należy wyróżnić borowacenie:

a) słabe, jeżeli udział sosny i świerka w składzie gatunkowym drzewostanu wynosi: - ponad 80 % na siedliskach borów mieszanych,
- 50–80 % na siedliskach lasów mieszanych,
- 10-30 % na siedliskach lasowych,

b) średnie, jeżeli udział sosny lub świerka wynosi:
- ponad 80 % na siedliskach lasów mieszanych
- 30–60 % na siedliskach lasowych,

c) mocne, jeżeli udział sosny i świerka w składzie gatunkowym drzewostanu wynosi: - ponad 60 % na siedliskach lasowych.

Tabela 24. Zestawienie powierzchni (ha) wg form degeneracji lasu - borowacenie

Obręb, nadleśnictwo	Stopień borowacenia	Powierzchnia [ha]				
		Wiek			Ogółem	Ogółem [%]
		<=40 lat	41-80 lat	> 80 lat		
Obręb Świt	brak	630,66	1242,55	1122,23	2995,44	59,5
	słabe	218,92	685,27	727,38	1631,57	32,4
	średnie	34,51	131,64	178,91	345,06	6,9
	mocne	1,75	20,89	41,19	63,83	1,3
Obręb Zalesie	brak	949,66	2628,00	3735,00	7312,66	86,8
	słabe	56,32	411,59	519,89	987,80	11,7
	średnie	5,80	26,93	78,74	111,47	1,3
	mocne	1,00	2,55	11,81	15,36	0,2
Nadleśnictwo TUCHOLA	brak	1580,32	3870,55	4857,23	10308,10	76,6
	słabe	275,24	1096,86	1247,27	2619,37	19,5
	średnie	40,31	158,57	257,65	456,53	3,4
	mocne	2,75	23,44	53,00	79,19	0,6

Udział poszczególnych drzewostanów w poszczególnych grupach borowacenia zależy w dużej mierze od struktury siedlisk obiektu oraz zmian dokonywanych w gospodarczych typach drzewostanów. Ze względu na duży udział drzewostanów zgodnych z siedliskiem, głównie sosnowych problem borowacenia nie ma tu istotnego znaczenia. Borowacenie średnie obejmuje tylko 3,4% powierzchni a mocne zaledwie 0,6%.

W porównaniu do danych z poprzedniego programu ochrony przyrody borowacenie pozostało na podobnym poziomie.

Ryc. 34. Borowacenie – zmiany w 10-leciu

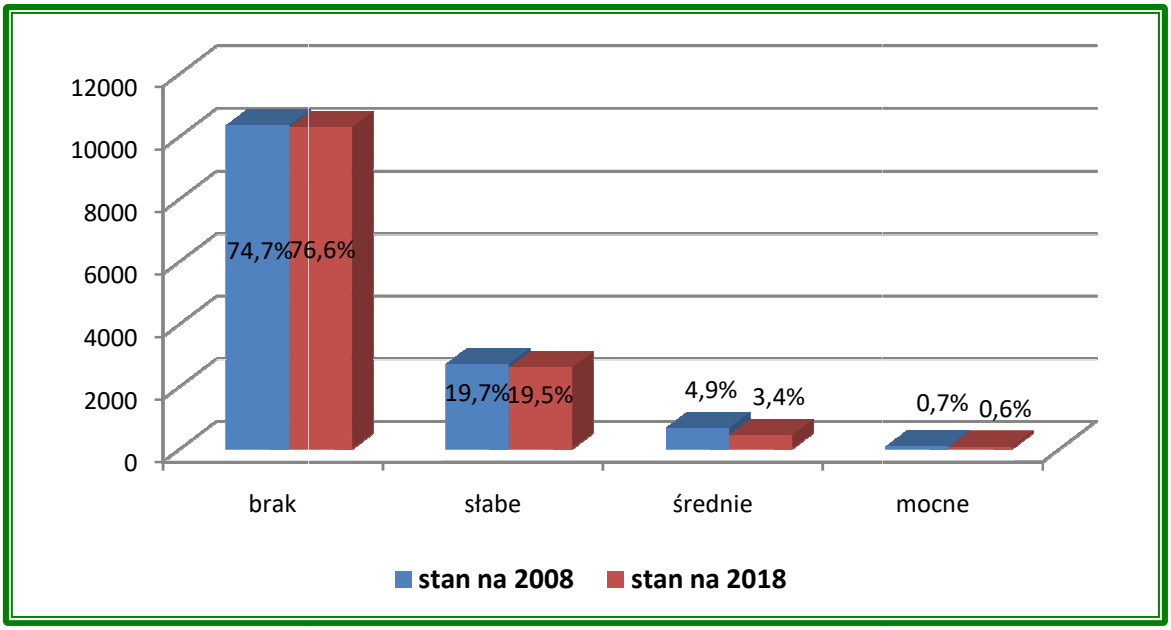

4.1.7.6. Zadrzewienia

W stanie posiadania nadleśnictwa zadrzewienia (zgodnie z ewidencją gruntów) zajmują 0,44 ha. Ponadto nie stwierdzono występowania ewidencyjnych Lz/Ps, Lz/Ł oraz Lz/R. Poza tymi pozycjami występują również zadrzewienia i zakrzewienia zlokalizowane na innych powierzchniach nieleśnych (bagnach, gruntach rolnych, liniach energrtycznych i przy terenach zabudowanych), ich łączna powierzchnia w Nadleśnictwie Tuchola wynosi 441,93 ha.

Przy omawianiu zadrzewień należy wspomnieć o parku dendrologicznym zlokalizowanym przy siedzibie Nadleśnictwa Tuchola (oddz. 153g obrębu Zalesie – 2,65 ha), będącego w ewidencji gruntów lasem, niemniej na części mającym charakter zadrzewienia.

Tabela 25. Zestawienie zadrzewień (zgodnie z ewidencją gruntów)

Lp.	Leśnictwo Oddział Pododdział	Gatunek panujący	Powierz-chnia (ha)	Średni wiek	Ogólny opis, skład gatunkowy, stan zdrowotny, gatunki rzadkie, gatunki cenne	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
Obręb ZALESIE						
1.	Jeziorno 48a	Os	0,44	48	Zadrzewienie: Os45l, Brz, Bk 50l;	

5. WALORY HISTORYCZNO-KULTUROWE

Głównymi elementami dziedzictwa kulturowego obszaru Nadleśnictwa Tuchola są osady sięgające średniowiecza, budowle sakralne i cmentarne, zespoły dworsko-pałacowe i folwarczne oraz obiekty architektury i budownictwa drewnianego.

Na terenie Gminy Tuchola stwierdzono ślady osady z czasów kultury łużyckiej z przełomu IX i X wieku. Główne miasto i miejsce największej ilości zabytków – Tuchola pierwotnie pełniło funkcję osady handlowej dla grodu kasztelańskiego w Raciążu. Dopiero w XIII wieku zaczęła przejmować funkcję ośrodka lokalnej władzy.

Budowle sakralne zlokalizowane są w większych miejscowościach (Tuchola, Cekcyn) zasięgu terytorialnego, a zespół architektoniczny o charakterze miejskim występuje tylko w Tucholi. Zabudowa miejska wraz z przylegającym od zachodu zamkiem komturskim, wpisana została w owalny pierścień murów miejskich wzniesionych w XIV wieku. Zabudowa ta uległa bardzo silnym zniszczeniom w wyniku wielkiego pożaru miasta z 1781 roku.

Aktualnie do największych zabytków na terenie Tucholi należą: dzielnica starego miasta z pierwotnym układem z XIV wieku, fragmenty murów miejskich z XIV i XV wieku, kościół poewangelicki pw. Św. Jakuba Apostoła z XIX wieku. W Cekcynie największym zabytkiem jest kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z 1869 roku.

O bardzo starej tradycji osadnictwa na tym obszarze, tak w przeszłości, jak i obecnie głównie rolniczego, świadczą dość liczne stanowiska archeologiczne, a zwłaszcza pochodzące z epoki żelaza groby skrzynkowe. Z okresu wczesnego średniowiecza zachowały się relikty osad w Żalnie.

Osady powstałe jeszcze pod władztwem książąt pomorskich posiadają skupioną zabudowę w formie owalnej, tzn. zagrody usytuowane są po zewnętrznej stronie dróg, obiegając owalny, wydłużony plac. Do takich osad należą wsie: Bladowo, Mędromierz Mały, Krzywogoniec.

Wśród osad lokowanych na prawie polskim najczęstszym typem są wsie placowe, względnie różne formy ulicówek. Możemy zaliczyć do nich wsie: Cekcyn i Kiełpin. Jeszcze innym typem osad były osiedla smolarskie, zakładane w XVI/XVII wieku w królewskich lasach w celu ich eksploatacji przez smolarzy -

producentów smoły. Tego typu rodowód powstania mają wsie Krzywogoniec, Ostrowo i Szumiąca. Z kolei w toku przekształcania wsi w osady folwarczne, powstały folwarki w Zalesiu i Cekcynie.

Kolejnym charakterystycznym elementem tego rejonu są kompleksy dworsko-parkowe, które najlepiej zachowały się w Kiełpinie i Wełpinie. Zachowały się tu pierwotne, jednolite założenia funkcjonalno-przestrzenne, na które składają się usytuowany, w mniej lub bardziej rozległym parku, pałac lub dwór, zabudowania gospodarcze i mieszkalne.

Z uwagi na duże połacie leśne i słabą sieć osadniczą na szczególną uwagę zasługują dość liczne skupiska zabytkowego budownictwa drewnianego. Zachowało się jeszcze wiele drewnianych chałup borowiackich, głównie konstrukcji sumikowo-łątkowej, także sztachulcowej, przeważnie z XIX i przełomu XIX/XX wieku.

Lasy Nadleśnictwa Tuchola były też niemym świadkiem walk oraz martyrologii narodu polskiego, zarówno z okresu I, jak i II wojny światowej, czego pamiątką są cmentarze, mogiły i miejsca pamięci.

Program ochrony przyrody zawiera wykaz ważniejszych zabytków architektury, miejsc pamięci oraz innych obiektów kultury materialnej, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów położonych na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Tuchola.

ZABYTKI ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ZNAJDUJĄCE SIĘ W ZASIĘGU TERYTORIALNYM NADLEŚNICTWA TUCHOLA (wg rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego)

Gmina Cekcyn

Cekcyn

- zespół kościoła par., ul. Wczasowa 12, nr rej.: A/10/1-4 z 12.10.1999:
- kościół p.w. Podwyższenia Krzyża, 1869-1870
- plebania, 2 poł. XIX
- cmentarz kościelny
- ogrodzenie z bramami, k. XIX

Gmina Gostycyn

Gostycyn

- kościół par. p.w. św. Marcina, 1819, 1910, nr rej.: A/1566 z 14.07.2010

Kamienica

- zespół pałacowy, XVIII, nr rej.: 137/A z 30.01.1985:
- pałac, 1770-1790
- park, XIX
- zabudowania gospodarcze:
- spichrz, 1759
- obora, ob. chlewnia, 1875
- cielętniki, 1859

Łyskowo

- ptaszarnia, na terenie folwarku, 1863, nr rej.: 136/A z 30.01.1985

Motyl

- zespół dworski, k. XIX, nr rej.: 132/A z 15.06.1985:
- dwór, 1883
- park
- spichrz
- młyn wodny, 1928
- stodoła, 1880
- chlew

Wielka Klonia

- zespół dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 162/A z 15.01.1985:
- dwór
- park

Gmina Kęsowo

Brzuchowo

- park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A/210/1 z 15.05.1987

Tuchółka

- zespół dworski, k. XIX, nr rej.: A/209/1-2 z 15.05.1987:

- dwór, 1899-1901
- park Jeleńcz
- kościół par. p.w. św. Chrystusa Króla, 1930-32, nr rej.: A/1549/1-2 z 26.01.2010
- cmentarz przy kościele, nr rej.: j.w.

Kęsowo

- zespół d. kościoła ewangelickiego, 1908-10, nr rej.: A/1391/1-3 z 13.10.2008:
- kościół, ob. rzym.-kat. fil. p.w. św. Bernarda
- pastorówka z łącznikiem, ob. plebania
- budynek gospodarczy

Obrowo

- wczesnopiastowskie grodzisko z przełomu VII/VIII wieku;

Żalno

- dwór obronny, ok. 1570 – pocz. XVII, pocz. XIX, nr rej.: 22/A z 14.11.1967

Gmina Tuchola

Kiełpin

- zespół dworski, poł. XIX, nr rej.: 160/A z 5.06.1985:
- dwór, ok. 1880
- park

Tuchola miasto

- dzielnica Starego Miasta, XIII, nr rej.: 374 z 30.09.1957
- zbór ewangelicki, ob. kościół rzym.-kat. par. p.w. św. Jakuba Apostoła, ul. Chojnicka 28, 1837-1838, nr rej.: A/830 z 26.11.1996
- cmentarz rzym.-kat. par., ul. Świecka, poł. XIX, nr rej.: A-360 z 29.04.1993
- cmentarz jeniecki, ul. Świecka, 1920-1921, nr rej.: A/446/1 z 15.05.1995
- cmentarz jeniecki z I wojny światowej, ul. Towarowa 1, 1914-1918, nr rej.: A/445/1 z 13.05.1995
- fragmenty murów obronnych, XIV-XV, nr rej.: 426 z 4.02.1960

Gmina Chojnice

Ciechocin

- Kościół Fil. P.W. Św. Marcina z 2 poł. XVII w.

WYKAZ MIEJSC PAMIĘCI NARODOWEJ I NIECZYNNYCH CMENTARZY ORAZ POJEDYŃCZYCH MOGIŁ NA TERENIE GRUNTÓW NADLEŚNICTWA TUCHOLA:

- ✓ Mogiły zbiorowe:
  obr. Świt – oddz. 36f, 43d;
- ✓ Pojedyńcze mogiły:
  obr. Świt – oddz. 4p;
  obr. Zalesie – oddz. 131b;
- ✓ Miejsca pamięci (zaliczone do HCVF 6.):
  obr. Świt – oddz. 6d;
  obr. Zalesie – oddz. 178g; 229d (obozowisko podziemne partyzantów)

Ryc. 35. Obozowisko podziemne partyzantów [fot. A.Ochendal]

6. ZAGROŻENIA

Wśród zagrożeń środowiska przyrodniczego, w zależności od rodzaju głównego czynnika szkodotwórczego, wyodrębniamy trzy grupy zagrożeń: zagrożenia biotyczne, abiotyczne i antropogeniczne. Najważniejsze zagrożenia w ramach poszczególnych grup w Nadleśnictwie Tuchola przedstawiają się następująco:

- Zagrożenia biotyczne:
  - *szkodniki owadzie,*
  - *grzyby pasożytnicze,*
  - *zwierzyna płowa (spałowanie, zgryzanie itp.),*
  - *gryzonie.*
- Zagrożenia abiotyczne*:*
  - *susze,*
  - *silne wiatry,*
  - *przymrozki wczesne i późne,*
  - *okiść.*
- Zagrożenia antropogeniczne:
  - *pożary,*
  - *intensywna penetracja terenów leśnych przez turystów i zbieraczy,*
  - *zanieczyszczenie powietrza,*
  - *urbanizacja terenu.*

6.1. Zagrożenia biotyczne

Szkodniki owadzie

Lasy Nadleśnictwa Tuchola z racji uwarunkowań klimatycznych, przyrodniczych i składu gatunkowego drzewostanów są potencjalnie narażone na oddziaływanie czynników szkodotwórczych – zarówno biotycznych jak i abiotycznych. Stosunkowo ubogie siedliska, dominacja drzewostanów sosnowych, duże kompleksy leśne i stosunkowo niewielka ilość opadów atmosferycznych sprzyjają rozwojowi zarówno szkodników pierwotnych, których występowanie łatwo przybiera formy gradacyjne, jak i szkodników wtórnych oraz patogenów grzybowych.

Wśród szkodników pierwotnych największe znaczenie ma tu strzygonia choinówka, brudnica mniszka i boreczniki, w mniejszym stopniu – barczatka sosnówka.

Wśród szkodników owadzich nękających uprawy Nadleśnictwa Tuchola największe znaczenie ma: szeliniak sosnowy, smolik znaczony, W starszych uprawach i młodnikach okresowo rejestrowane są obecności zwójek sosnowych. W młodnikach sosnowych szkody wyrządza również rozwałek korowiec.

Z pośród szkodników wtórnych, w ostatnim czasie, największe szkody w drzewostanach sosnowych wyrządził przypłaszczek granatek. Natomiast świerki zasiedlane były przez kornika drukarza oraz w mniejszym stopniu czterooczaka świerkowca, rytownika pospolitego oraz kornika ostrozębnego.

Grzyby pasożytnicze

W skali nadleśnictwa największe zagrożenie ze strony patogenów grzybowych powodowane jest przez korzeniowca wieloletniego (*Heterobasidion annosum*) i opieńki (*Armillaria spp.*).

Na szkółce leśnej nadleśnictwa istotne znaczenie ma również pasożytnicza zgorzel siewek oraz osutka sosny.

Ponadto należy wymienić: rdzę kory sosny i zamieranie pędów sosny, oraz występujące na małych powierzchniach choroby pasożytnicze: zamieranie olszy, jesionu i dębu.

Zwierzyna płowa i gryzonie

Zagrożenie ze strony zwierzyny polega przede wszystkim na uszkadzaniu młodych drzewek przez jeleniowate. Negatywne oddziaływanie zwierzyny (jeleni i saren) na las wynika nie tylko z liczebności, ale również z migracji zwierzyny i grupowania się w określonych częściach nadleśnictwa.

W drzewostanach położonych w pobliżu cieków i zbiorników wodnych bardzo częste są szkody powodowane przez bobry. Dotyczy to zarówno upraw, młodników i drzewostanów starszych.

Ryc. 36. Szkody spowodowane przez bobra [fot. Z. Szulikowski]

6.2. Zagrożenia abiotyczne

Zagrożenia abiotyczne wynikają z ujemnego oddziaływania na las czynników natury nieożywionej. Należą do nich niekorzystne czynniki atmosferyczne, zakłócenia stosunków wodnych oraz niekorzystne właściwości gleby. Wśród wymienionych najistotniejsze znaczenie mają zagrożenia wynikające z czynników atmosferycznych.

Potencjalnym zagrożeniem dla lasów Nadleśnictwa Tuchola są silne wiatry, mogące wyrządzać znaczne szkody. Narażone na nie są szczególnie drzewostany znajdujące się na skraju lasu oraz otaczające otwarte przestrzenie wewnątrz lasu (zręby, luki, gniazda).

W dniu 11 sierpnia 2017 roku, nad Polską przetoczyła się potężna nawałnica siejąca spustoszenie szczególnie w województwach kujawsko-pomorskim i pomorskim. Część drzewostanów Nadleśnictwa Tuchola zostało zniszczonych. Najdotkliwsze straty wystąpiły w zachodniej części obszaru nadleśnictwa, gdzie drzewostany (szczególnie w mniejszych, rozproszonych komleksach leśnych) zostały niemal zupełnie powalone.

Ryc. 37. Nawałnica 11.08.2017r. – mapa pogodowa [www.radar.opadow.pl]

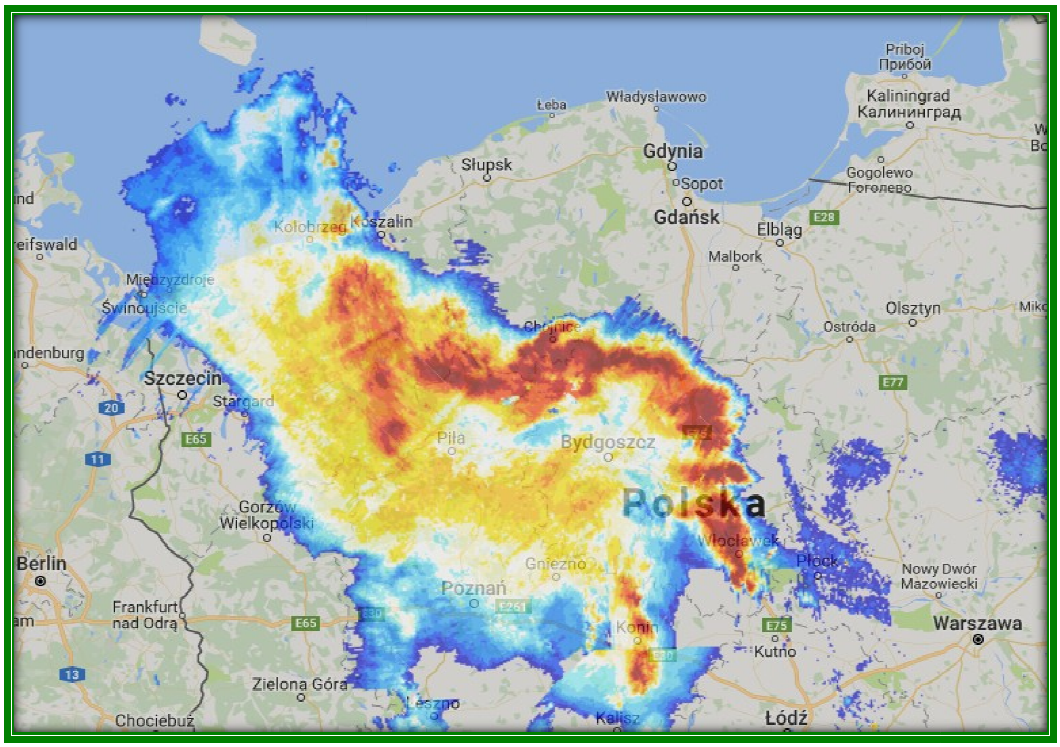

Ryc. 38. Obszar Nadleśnictwa Tuchola z największymi szkodami pohuraganowymi

Ryc. 39. Krajobraz po huraganie [fot. Z. Szulikowski]

Istotną rolę stymulującą bądź ograniczającą rozwój drzewostanów są opady atmosferyczne oraz ich wielkość i rozkład w okresie wegetacyjnym.

Poza tym osłabione niskimi opadami ekosystemy leśne łatwiej poddają się działaniu innych czynników szkodotwórczych, wzrasta też zagrożenie pożarowe lasu. W szczególnych przypadkach susze mogą powodować przepadanie upraw.

Wśród innych czynników atmosferycznych istotnym zagrożeniem dla lasów Nadleśnictwa Tuchola są przymrozki późne, groźne szczególnie dla dębu i buka, powodujące deformacje młodych drzewek, opóźnienia w ich rozwoju. Mniejsze znaczenie mają przymrozki wczesne lub wysoka temperatura powodująca na starszych drzewach powstawanie zgorzeliny kory, a u siewek – oparzeliny.

6.3. Zagrożenia antropogeniczne

Zagrożenia antropogeniczne są związane z działalnością człowieka w środowisku przyrodniczym. Uboczne skutki tej działalności stanowią obecnie jeden z najtrudniejszych problemów gospodarstwa leśnego. Najważniejsze z nich to: szkody powodowane przemysłowym zanieczyszczeniem środowiska leśnego,

pożary, powierzchniowe zanieczyszczenie wód i zmiany stosunków wodnych oraz inne szkody związane z negatywnym, bezpośrednim oddziaływaniem człowieka na środowisko leśne.

Oceny jakości powietrza dokonuje się poprzez porównanie wyników pomiarów z wartościami odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu, które określono w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012r., poz. 1031). Zgodnie z powyższym rozporządzeniem przewiduje się dotrzymanie wartości stężeń średniorocznych obliczonych jako stężenia średnie w roku kalendarzowym.

Wynikiem oceny powietrza jest zaliczenie strefy do jednej z klas:

- klasa A - jeżeli stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają odpowiednio poziomów dopuszczalnych lub poziomów docelowych;
- klasa B - jeżeli stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne, lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji;
- klasa C - – jeżeli stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne lub poziomy docelowe powiększone o margines tolerancji, a w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne lub poziomy docelowe;
- klasa D1 – jeżeli poziom stężeń ozonu nie przekracza poziomu celu długoterminowego
- klasa D2 – jeżeli poziom stężeń ozonu jest wyższy od poziomu celu długoterminowego

Tabela 26. Klasyfikacja strefy kujawsko-pomorskiej i pomorskiej ze względu na zanieczyszczenia powietrza.

substancja chemiczna	strefa kujawsko-pomorska (PL0404)		strefa pomorska (PL2202)	
	ocena pod kątem ochrony zdrowia	ocena pod kątem ochrony roślin	ocena pod kątem ochrony zdrowia	ocena pod kątem ochrony roślin
dwutlenek siarki	A	A	A	A
dwutlenek azotu	A	A	A	A
tlenek węgla	A	-	A	-
pył PM10	C	-	C	-
ołów	A	-	A	-
benzen	A	-	A	-
arsen	A	-	A	-
kadm\nikiel	A	-	A	-
benzo(α)piren	C	-	C	-
ozon	A/D2	A/D2	A/D2	A/D2

Wg „Rocznej oceny jakości powietrza atmosferycznego w województwie kujawsko-pomorskim za rok 2016" Inspekcja Ochrony Środowiska WIOŚ w Bydgoszczy - kwiecień 2017r oraz „Rocznej oceny jakości powietrza atmosferycznego w województwie pomorskim za rok 2016" Inspekcja Ochrony Środowiska WIOŚ w Gdańsku - kwiecień 2017r.

6.4. Zagrożenie pożarowe

Na podstawie instrukcji ochrony przeciwpożarowej obszarów leśnych (DGLP, Warszawa 2012 r.) oraz Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2010 r., z uwzględnieniem zapisów Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 lipca 2015 r. zmieniających rozporządzenie Ministra Środowiska z 2006.03.22 w sprawie szczegółowych zasad zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów, obszar Nadleśnictwa Tuchola zaliczono do II kategorii zagrożenia.

Suma punktów wynosi 24, co odpowiada II kategorii zagrożenia pożarowego.

Zagrożenie lasów nadleśnictwa pożarami w sposób wyczerpujący zostało omówione w elaboracie w rozdziale *„Określenie kierunkowych zadan z zakresu ochrony lasu…" (3.2.3.)*, w części dotyczącej analizy stanu zagrożenia pożarowego.

Negatywne oddziaływanie człowieka na środowisko leśne można podzielić na dwie grupy: bezpośrednie i pośrednie. Znaczna część pośrednich oddziaływań negatywnych została omówiona powyżej.

Pośrednie oddziaływanie człowieka na środowisko polega na zmianie warunków życia organizmów, na drastycznej ingerencji w ich biotopy. Może ono fizycznie nie dotknąć żadnego z organizmów, ale przez zmiany w środowisku może prowadzić do całkowitego i bezpowrotnego wyniszczenia całych populacji.

Bezpośrednie oddziaływania skierowane są wprost na organizm np. wykopywanie roślin, łamanie gałęzi, wywożenie do lasu śmieci, płoszenie zwierzyny czy kłusownictwo. Są to zawsze oddziaływania jednostkowe i selektywne, a ich szkodliwość zależy od natężenia i zasięgu występowania. Rzadko jednak prowadzą do całkowitego wyniszczenia gatunku, lecz raczej do zubożenia lokalnych populacji. Lasy Nadleśnictwa Tuchola są narażone na silne, okresowe oddziaływanie bezpośrednie, polegające głównie na płoszeniu zwierzyny, powodowaniu zagrożenia pożarowego czy śmieceniu. Niektóre działania projektowane w niniejszym planie mają na celu ograniczenie skutków tych niekorzystnych zjawisk.

7. WYTYCZNE DO ORGANIZACJI GOSPODARSTWA LEŚNEGO, REGULACJI UŻYTKOWANIA ZASOBÓW ORAZ WYKONYWANIA PRAC LEŚNYCH

7.1. Organizacja gospodarstwa leśnego

Sposób organizacji gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Tuchola określa plan urządzenia gospodarstwa leśnego opracowany na lata 2018-2027 przez BULiGL. Plan ten został opracowany zgodnie z obowiązującą instrukcją urządzania lasu z uwzględnieniem zasad zrównoważonej gospodarki leśnej, mających na celu:

- zachowanie całej naturalnej zmienności przyrody leśnej i funkcjonowania ekosystemów leśnych w stanie zbliżonym do naturalnego z uwzględnieniem kierunków ewolucji w przyrodzie;
- odtworzenie zbiorowisk zdegradowanych i zniekształconych metodami hodowli i ochrony lasu przy wykorzystaniu w miarę możliwości sukcesji naturalnej;
- utrzymanie i wzmocnienie produkcyjnych funkcji lasów (użytkowanie główne i uboczne);
- ochronę i zachowanie różnorodności biologicznej oraz bogactwa genetycznego zbiorowisk dziko żyjących roślin, zwierząt i mikroorganizmów;
- utrzymanie i wzmożenie funkcji ochronnych w zagospodarowaniu lasów (zwłaszcza ochrony gleby i wody);
- utrzymanie zdrowotności i witalności ekosystemów leśnych.

W celu realizowania poprzez plan urządzenia lasu zasad zrównoważonej gospodarki leśnej dokonano następujących inwentaryzacji i ustaleń, leżących u podstaw powstałego planu urządzenia lasu:

Operat siedliskowy

W pracach urządzeniowych wykorzystano dostosowany do aktualnej klasyfikacji gleb leśnych i zbiorowisk roślinnych *Operat glebowo-siedliskowy Nadleśnictwa Tuchola* wykonany przez *Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Gdyni* w latach 1997-98 (wg stanu na 01.01.1998r.) oraz operaty dodatkowe wykonane w latach 1999-2003.

Wyniki badań glebowych i siedliskowych zostały wykorzystane w trakcie prac taksacyjnych oraz umieszczone w odpowiednim zakresie w opisach taksacyjnych.

Typy drzewostanów

W oparciu o prace siedliskowe powstała tabela składów gatunkowych upraw i typów drzewostanów przyjęta decyzją KZP. Zestawienie to zamieszczone w planie u.l. określa składy gatunkowe drzewostanów optymalne dla danego siedliska, stabilności tworzonego drzewostanu i optymalizacji celów produkcyjnych. Ponadto dla siedlisk przyrodniczych opracowano typy lasu oraz orientacyjne składy gatunkowe upraw.

Podział gospodarczy i stosowane rębnie

Siedliskowy typ lasu i typy drzewostanów oraz określenie obszarów lasów uznanych za ochronne stworzyły podstawy do podziału obiektu na gospodarstwa i ustalenie do zamierzonych celów optymalnych sposobów zagospodarowania lasu. W oparciu o przyjęty podział na gospodarstwa, aktualny stan drzewostanów oraz zamierzone składy przyszłych odnowień zaprojektowano odpowiednie sposoby użytkowania rębnego.

Przyjęte etaty i regulacja użytkowania zasobów

Na podstawie dokonanej inwentaryzacji zasobów, zaprojektowanych sposobów użytkowania wynikających z potrzeb hodowlanych poszczególnych drzewostanów oraz wyliczonych etatów optymalnych dla poszczególnych gospodarstw przyjęto odpowiednie etaty użytkowania rębnego. Etaty te w połączeniu z orientacyjnymi etatami miąższościowymi w użytkowaniu przedrębnym stanowią etat miąższościowy użytków głównych nadleśnictwa. Konstrukcja etatu użytków głównych zapewnia realizację podstawowej zasady gospodarki leśnej - powiększania zasobów drzewnych.

7.2. Wykonywanie prac leśnych

Dla zmniejszenia szkód w środowisku przyrodniczym, w trakcie wykonywania prac leśnych należy stosować technologie przyjazne dla pozostałych elementów ekosystemu leśnego.
W tym celu należy kierować się następującymi wskazówkami:

- stosować metodę pozyskania drewna polegającą na wyróbce i sortymentacji przy pniu ze zrywką surowca ciągnikami nasiębiernymi przy odpowiednio zaplanowanych i wykonanych szlakach zrywkowych;
- dostosować okres pozyskania drewna do terminów najmniejszego zagrożenia

lasu od owadów i patogenów grzybowych, wiatru i śniegu oraz możliwości wykorzystania przez zwierzynę kopytną cienkiej kory na drzewach leżących;
- stosować środki techniczne chroniące pozostające na powierzchni drzewa przed uszkodzeniami powstającymi w trakcie zrywki;
- stosować właściwą rotację pozyskanego drewna;
- nie wypalać pozostałości zrębowych;
- chronić stanowiska gatunków chronionych, rzadkich i cennych, podczas wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych zwracać szczególną uwagę na kontrolowane obalanie drzew w pobliżu tych miejsc.

Istotnym elementem wpływającym na stan środowiska leśnego w trakcie wykonywania prac leśnych jest rodzaj i jakość użytego sprzętu. Należy stosować maszyny i urządzenia napędzane przez silniki spalinowe z katalizatorami, a także bioolejów jako smarów silnikowych.

7.3. Ogólne wytyczne wykonywania czynności pielęgnacyjno – ochronnych na terenie Nadleśnictwa Tuchola

Tab. 27. Ogólne wytyczne wykonywania czynności pielęgnacyjno-ochronnych na terenie Nadleśnictwa Tuchola

Lp.	Możliwość zaistnienia negatywnego wpływu	Zalecenia ogólne
1.	Zaprojektowano siedliska do naturalnej sukcesji	Poddać weryfikacji fitosocjologicznej ustalając odrębny tok postepowania, finansowanie ze źródeł zewnętrznych
2.	Zaprojektowano zabiegi gospodarcze w przedmiotach ochrony obszarów Natura 200	Postępować zgodnie z PZO oraz wskazaniami POP
3.	Udział drewna martwego stanowi 1,2% miąższości drzewostanów pow. lesnej	Stosownie do udziału siedlisk utrzymać omawiany parametr, dążyć do zwiększenia parametru, szczególnie na siedliskach lasowych, i siedliskach przyrodniczych w stanie zachowania C zgodnie z wymaganiami tych siedlisk.
4.	Zaprojektowano cięcia w strefach ochrony okresowej ptaków	Postępować zgodnie z wytycznymi POOŚ i POP
5.	Siedliska nieleśne –w tym stanowiące przedmiot ochrony ostoi siedliskowych na terenie zarządzanym przez nadleśnictwo	Propozycja wykorzystania pakietów rolno środowiskowych lub konstruowanie umów dzierżawy z warunkiem uczestnictwa w tym programie.

Lp.	Możliwość zaistnienia negatywnego wpływu	Zalecenia ogólne
6.	Uszkodzenie pomników przyrody podczas prac (w wydz zaplanowano zabiegi)	Podczas wykonywania zabiegów gospodarczych wykazać szczególną ostrożność, odpowiednio daleko (zakaz manewrowania ciężkim sprzętem 2 m powyżej obrysu rzutu pionowego koron drzew) planując szlaki zrywkowe i kierunek obalania
7.	Użytki ekologiczne – i występujące siedliska przyrodnicze narażenie na sukcesję lub niewłaściwe rolnicze zagospodarowanie	Poddać weryfikacji fitosocjologicznej oraz podjęcie i realizację programu rolno środowiskowego – dostosowując odpowiedni wariant pakietu 4 lub 5 do potrzeb ochrony siedliska
8.	Zaprojektowane cięcia pielęgnacyjne na siedlisku 9170	Cięcia przeprowadzić o charakterze renaturalizującym, zapewniając poprawę składu gatunkowego przy jednoczesnym utrzymaniu ilości martwego drewna na poziomie właściwym dla siedliska
9.	Zaprojektowano rębnie częściowe i odnowienie po rębniach złożonych na siedlisku 9170	Cięcia rębne przeprowadzać w taki sposób, by utrzymać udział powierzchni w pełni aktywnej biologicznie na poziomie zapewniającym właściwy stan siedliska. Odnowienia powierzchni zrębowych realizować składami gatunkowymi wyszczególnionymi w POP.
10.	Zaprojektowane cięcia pielęgnacyjne na siedlisku 91E0	Ze względu na priorytetowy charakter siedliska przeprowadzić zaplanowane cięcia o charakterze renaturalizującym z pozostawieniem drewna martwego, w okresie jesienno-zimowym.
11.	Zanik najcenniejszych przyrodniczo obszarów leśnych	Rezygnacja z zabiegów gospodarczych w drzewostanach wyznaczonych, jako lasy stanowiące ostoje zagrożonych i ginących gatunków
12.	Cięcia rębne i pielęgnacyjne w pobliżu stanowisk bobra i wydry	Ustalić z RDOŚ optymalną ilość populacji dostosowaną do warunków. W projekcie zapisano potrzebę pozostawienia ekotonów wzdłuż zbiorników wodnych i nie ingerowania w działalność bobrów, które w sposób sobie właściwy i potrzebny potrafią modyfikować siedlisko, Zalecane jest również wykorzystanie działalności bobrów w systemie małej retencji.
13.	Zanik siedlisk nietoperzy w tym mopka	W konsultacji z hiropterologiem powywieszać budki lęgowe dostosowane do gatunków.

Lp.	Możliwość zaistnienia negatywnego wpływu	Zalecenia ogólne
14.	Wzrost udziału gatunków obcych w runie	Zrezygnować z metod sprzyjających rozwojowi gat obcych przy odnawianiu powierzchni trudnych i innych pracach hodowlanych. Podjąć aktywną walkę z gat. obcymi wykorzystując fundusze zewnętrzne np. NFOŚiGW
15.	Uszkodzenie runa i pokrywy na siedliskach higrofilnych podczas wykonywania zabiegów rębni oraz trzebieży	Wykonywanie zabiegów na siedliskach 91E0 przy pokrywie śnieżnej oraz przy ujemnej temperaturze powietrza.
16.	Przypadkowe zniszczenie stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin podczas prac leśnych	W oddz. wymienionych w programie ochrony przyrody wykonanie zaplanowanych zabiegów w okresie zimowym. Ochrona istniejących płatów podczas zabiegów, prowadzenie szlaków technologicznych obok miejsc występowania, w miarę możliwości pozostawianie biogrup i ekotonów.
17.	Zaplanowano cięcia pielęgnacyjne i rębne wokół bagien i wód płynących	Podczas prowadzenia zabiegów na powierzchni znajdujących się w pobliżu ekosystemów mokradłowych, konieczne jest więc zapewnienie właściwej ochrony opisywanych struktur i pozostawienie stref ekotonowych zgodnie z zapisami ZHL.
18.	Zanik siedlisk przyrodniczych, siedlisk fauny, roślin rzadkich i chronionych na terenach nieleśnych w zarządzie nadleśnictwa	Propozycja wykorzystania pakietów rolno środowiskowych lub konstruowanie umów dzierżawy z warunkiem uczestnictwa w tym programie.
19.	Przypadkowe zniszczenie oczek wodnych — stanowiska rozrodu kumaka i traszki — w trakcie prac leśnych	Zapewnienie nadzoru przy wykonywaniu prac gospodarczych (ścinka i zrywka) w pobliżu oczek wodnych, w których stwierdzono obecność kumaków i traszek, pozostawić, jako ekoton drzewostan wokół o szerokości 1 wys. drzewostanu.
20.	Zanik siedlisk i miejsc lęgowych, płoszenie ptaków w okresie lęgowym	Konieczność przeprowadzenia lustracji terenowej przed wykonaniem zabiegu w sezonie lęgowym, pozostawianie odpowiedniej liczby starych drzew w drzewostanach – biogrupach (zgodnie z ZHL i wytycznymi jednostek certyfikujących), pozostawianie gatunków o miękkim drewnie (osika), wywieszanie budek lęgowych, wstrzymanie zabiegu w przypadku stwierdzenia gniazdowania, pozostawianie i kształtowanie ekotonów.

Lp.	Możliwość zaistnienia negatywnego wpływu	Zalecenia ogólne
21.	Zmiana stosunków wodnych na siedlisku, 3150, 7140, 91D0, 91E0, w wyniku prowadzenia w pobliżu zabiegów	W przypadku stwierdzenia potrzeby wykonania zabiegów należy zostawić strefę ekotonową o szerokości 1 wysokości drzewostanu, ora z wprzypadku siedlisk nieleśnych zaniechać konserwacji rowów odwadniających
22.	Zmniejszenie zróżnicowania genetycznego w efekcie prowadzenia cięć pielęgnacyjnych	Pozostawianie w lesie podczas wykonywania czyszczeń, trzebieży i cięć rębnych osobników o ciekawych, nietypowych kształtach, jako rezerwuaru genetycznego
23.	Ubytek odpowiednich siedlisk dla gatunków ptaków drapieżnych	Konieczność pozostawiania pojedynczych starych drzew, fragmentów starodrzewu użytkowanego wydzielenia (zgodnie z ZHL i wytycznymi jednostek certyfikujących), pozostawianie fragmentów lasów nieobjętych gospodarowaniem, utrzymanie powierzchni w nadleśnictwie drzewostanów ponad 100-letnich
24.	Zanik siedlisk saproksylobintów	Pozostawić w biogrupach martwe drzewa. W Polsce przyjęto, że na jednym hektarze starszego lasu (pow.100 lat) powinno się znajdować 3-5 sztuk kłód o grubości > 50 cm idługości powyżej 3 m.
25.	Zanik siedlisk płazów, gadów, ssaków i owadów	Pozostawianie i kształtowanie ekotonów, w tym wokół zbiorników wodnych i miejsc podmokłych. Pozostawianie biogrup ukształtowanych zgodnie z ZHL na powierzchniach zrębowych; utrzymanie w powierzchni nadleśnictwa drzewostanów ponad 100-letnich.

8. PLAN DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRAC OBJĘTYCH PROGRAMEM OCHRONY PRZYRODY

Planowanie i realizacja zadań ujętych w programie ochrony przyrody odbywa się w większości w ramach planowania i realizacji innych, omawianych wcześniej działań gospodarczych i ochronnych, uwzględniających wiele aspektów przyrodniczych i gospodarczych w ramach trwale zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

8.1. Kształtowanie gospodarki wodnej

Istniejące na terenie nadleśnictwa zbiorniki wodne, bagna czy torfowiska stanowią doskonały rezerwuar wody. Zachowanie tych obszarów w stanie niezmienionym wpływa korzystnie na bilans wodny oraz poprawę mikroklimatu w najbliższym ich otoczeniu. To samo dotyczy podmokłych łąk czy lasów na siedliskach wilgotnych i bagiennych. W związku z tym wszystkie oczka i bagienka śródleśne, łąki czy niektóre drzewostany należy chronić. Pewną ochroną poprzez uznanie za lasy wodochronne objęto większość drzewostanów na siedliskach wilgotnych i bagiennych.

Obok ochrony istniejących zbiorników wodnych i bagien niezmiernie ważne jest wykorzystywanie naturalnych własności ekosystemów do stabilizacji zasobów wodnych. Utrzymywanie i zwiększanie możliwości retencyjnych lasu jest bieżącym zadaniem nadleśnictwa, natomiast realizowanie tych zadań może odbywać się na wielu płaszczyznach.

W niniejszym planie maksymalnie ograniczono użytkowanie rębne w najbliższym otoczeniu rzek oraz większych bagien. W pozostałych przypadkach istniejące strefy ekotonowe na granicy las-bagno należy zachowywać na etapie realizacji planowanych cięć rębnych, zaś tam gdzie jest to uzasadnione tworzyć je w celu stabilizacji stosunków wodnych.

O retencji wodnej gleby należy pamiętać przy wykonywaniu prac leśnych, dążąc do jak najmniejszej ingerencji w strukturę runa i gleby. W ramach prac hodowlanych i pielęgnacyjnych należy dążyć do tworzenia, jak też rozwoju wielowarstwowych, wielopiętrowych i różnorodnych pod względem gatunkowym drzewostanów, będących naturalnymi „magazynami" zasobów wodnych.

8.2. Kształtowanie granicy polno-leśnej

Celem kształtowania granicy polno-leśnej jest racjonalne wykorzystanie gruntów (zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolniczej), uporządkowanie przestrzeni rolniczej i leśnej, zagospodarowanie gruntów zgodnie z warunkami glebowo-przyrodniczymi, zwiększenie lesistości kraju i poprawa warunków środowiska przyrodniczego.

Kształtowanie granicy polno-leśnej może się odbywać w dwojaki sposób. Pierwszym jest kupno lub zamiana gruntów w celu poprawienia przebiegu granicy pomiędzy gruntami leśnymi i nieleśnymi oraz zoptymalizowania ich funkcji. Z wielu przyczyn działania takie są bardzo ograniczone, jednak powinny być w miarę możności realizowane. Drugim sposobem jest zalesianie gruntów będących w stanie posiadania nadleśnictwa. Działania w tym zakresie powinny wynikać zarówno z przesłanek ekologicznych i ekonomicznych oraz w pełni uwzględniać istniejące plany zagospodarowania przestrzennego. W obecnym PUL zalesienia nie są planowane.

8.3. Kształtowanie strefy ekotonowej

Na styku dwóch biocenoz naturalnych występuje szerszy lub węższy pas przejściowy, zwany inaczej ekotonem. Z reguły odznacza się on większym bogactwem flory i fauny niż sąsiadujące ze sobą ekosystemy. Szczególnie atrakcyjne są szerokie ekotony będące miejscem bytowania gatunków charakterystycznych dla obu sąsiadujących biocenoz oraz tzw. gatunków stykowych. W przypadku istnienia w pełni zróżnicowanych, naturalnych pasów ekotonowych należy dołożyć wszelkich starań w celu zachowania ich w niezmienionej formie. Sztucznego kształtowania stref ekotonowych należy dokonywać na styku ze środowiskami ze strony, których może płynąć różnego rodzaju zagrożenie (szlaki komunikacyjne, tereny przemysłowe itp.). Niezbędnym elementem każdej strefy ekotonowej jest drzewostan będący jednym z najbardziej stabilizujących czynników środowiska.

Istniejące aktualnie strefy ekotonowe należy chronić i przy realizacji zaplanowanych cięć pozostawiać. W pozostałych przypadkach strefy ekotonowe należy pozostawiać na etapie wykonawstwa (w zależności od warunków przyrodniczych i potrzeb) lub tworzyć na etapie odnowień i zalesień poprzez luźniejszą więźbę sadzenia oraz wprowadzanie możliwie dużej ilości gatunków,

w tym także gatunków o dużych walorach estetycznych i krzewów. Wypełnienie przez krzewy i drzewa oraz roślinność zielną w układzie pionowym i poziomym pasa o szerokości kilkunastu czy kilkudziesięciu metrów ma na celu wytworzenie ściany lasu ograniczającej wnikanie czynników negatywnych do wnętrza lasu. W drzewostanach młodszych tworzenie ekotonów winno odbywać się poprzez odpowiednie prowadzenie cięć pielęgnacyjnych, a także popieranie naturalnie rozwijających się tu warstw podszytu czy też potencjalnego II piętra.

8.4. Zabiegi ochronne w szczególnie cennych obiektach przyrodniczych

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola znajdują się obiekty objęte różnymi formami ochrony, a plan urządzenia lasu uwzględnia działania ochronne, które winny być w nich realizowane.

Najwyższa formą ochrony przyrody na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Tuchola jest rezerwat przyrody. Wykonywanie zadań ochronnych w rezerwatach przyrody należy wykonywać w porozumieniu z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Pomniki przyrody jako bardzo cenne fragmenty przyrody należy otoczyć szczególną ochroną. Właściwe oznakowanie w terenie ustrzeże je przed przypadkowym zniszczeniem, a odpowiedni nadzór przed aktami wandalizmu. Bieżąca kontrola stanu zdrowotnego i sanitarnego umożliwi szybkie reagowanie na pojawiające się zagrożenia. Należy także dbać o pełną zgodność rejestru pomników istniejących formalnoprawnych oznaczonych na gruncie z odpowiednimi zarządzeniami powołującymi.

Stanowiska roślin podlegających ochronie prawnej należy objąć ochroną zabezpieczającą je przed zniszczeniem. Ważne, aby leśniczowie nadzorujący prace związane z użytkowaniem lasu wykorzystywali informacje o stanowiskach roślin chronionych tak kierując pracami, aby uchronić je przed zniszczeniem. Ważne jest także bieżące inwentaryzowanie i uzupełnianie listy gatunków chronionych na terenie nadleśnictwa.

Ochrona zinwentaryzowanych siedlisk przyrodniczych odbywa się w niniejszym planie zgodnie z odpowiednimi zaleceniami dla takich obszarów. Na siedliskach przyrodniczych będących w zasięgu obszarów Natura 2000 w ramach cięć rębnych zaprojektowano wyłącznie rębnie złożone.

Specyficzne podejście do gospodarowania w lasach ochronnych wynika z ich charakteru. Użytkowanie w lasach ochronnych związane jest z pełnioną przez nie funkcją i nie powoduje z nią konfliktu.

Duże znaczenie w ochronie przyrody ma znajomość podstawowych zagadnień z tego zakresu, a zwłaszcza znajomość roślin i zwierząt objętych ochroną prawną wśród pracowników nadleśnictwa (zwłaszcza leśniczych i podleśniczych). W związku z powyższym wskazane jest przeprowadzanie okresowych szkoleń w tym zakresie.

W wyniku ustaleń z dnia 4 kwietnia 2018r przyjęto że, **Nadleśnictwo Tuchola wszystkie planowane rębnie (IVd) oraz bardziej intensywne trzebieże późne, przewidziane do wykonania w rezerwatach przyrody, będzie konsultowało z RDOŚ w Bydgoszczy**.

8.4.1. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszary Natura 2000 w lasach nadleśnictwa lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie (wg wzoru nr XXII)

W poniższym zestawieniu przedstawione są organizmy chronione oraz siedliska przyrodnicze znajdujące się w obszarach Natura 2000.

Według zapisów z protokołu Komisji Założeń Planu (KZP) dodatkowo należy odnieść się do gatunków chronionych występujących poza Obszarem Natura 2000 tj. oddz. 46-49, 72-75 leśnictwa Żółwiniec. Obszar ten był strefą ochronną Bociana czarnego (*Cicionia nigra*), jednak ze względu na brak występowania gatunku podlegającego ochronie, strefa ta została dezaktywowana na mocy decyzji nr WPN.6442.17.2014.MP z dnia 29.08.2014r. Innych gatunków chronionych na tym obszarze nie stwierdzono.

W przypadku ponownego stwierdzenia obecności gatunku chronionego należy podjąć procedurę zgłoszenia RDOŚ. Informacje o zweryfikowanych gatunkach należy przekazać Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, który może ustalić granice stref ochrony ostoi, miejsca rozrodu i regularnego przebywania.

Tab 28. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszary Natura 2000 w lasach nadleśnictwa lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie (wg wzoru nr XXII)

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
1. SPECJALNE OBSZARY OCHRONY SIEDLISK - siedliska przyrodnicze według SDF (obejmujące całe wydzielenia i punktowe)					
„Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich" PLH040023					
1	**3150** - Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Całe wydzielenia: 12-19-1-07-150 -g -00 12-19-2-14-12 -a -00 Fragmenty wydzieleń: 12-19-2-09-41 -c -00;	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp. Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejące:</u> U. nieznane naciski i zagrożenia K02.02 nagromadzenie materii organicznej. <u>Zagrożenia potencjalne:</u> Modyfikowanie funkcjonowania wód (ogólne)	Obszar ochrony ścisłej Rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" - postępować zgodnie z Planem Ochrony Rezerwatu.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	7110 - Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	Całe wydzielenia: 12-19-2-10-188 -g -00 Fragmenty wydzieleń: 12-19-2-09-151 -c -00 12-19-2-10-219 -c -00 12-19-2-10-283 -d -00	Utrzymanie siedliska w stanie niepogorszonym (U2). W przypdku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawić fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50 m od granic siedliska.	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp. Wg. PZO: Zagrożenia istniejace: K02.01 zmiana składu gatunkowego (sukcesja) Zagrożenia potencjalne: B02.02 wycinka lasu	Monitoring procesów ewolucyjnych, sukcesji. Nie wykonywać zrębów zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska przyrodniczego. W przypadku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawić fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50m. od granic siedliska Działania zgodne z wytycznymi z PZO. Na obszarze Rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy” - postępować zgodnie z Planem Ochrony Rezerwatu

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	7140 - Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*)	Fragmenty wydzieleń: 12-19-2-09-151 -c -00 12-19-2-10-219 -c -00 12-19-2-10-283 -d -00	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV). W przypdku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawić fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50 m od granic siedliska.	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp. Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejace:</u> K04.01. Konkurencja <u>Zagrożenia potencjalne:</u> B02.02 wycinka lasu	Monitoring procesów ewolucyjnych. Nie wykonywać zrębów zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska przyrodniczego. W przypadku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawić fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50m. od granic siedliska Działania zgodne z wytycznymi z PZO. Na obszarze Rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" -postępować zgodnie z Planem Ochrony Rezerwatu
	9170 - Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *(Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)*	Całe wydzielenia: 12-19-1-02-2 -d -00 12-19-1-02-3 -a -00 12-19-1-02-12 -d -00 12-19-1-02-12 -m -00 12-19-1-02-13 -k -00 12-19-1-02-13 -m -00 12-19-1-02-14 -i -00 12-19-1-02-22 -b -00 12-19-1-02-23 -a -00 12-19-1-02-23 -g -00 12-19-1-02-40 -b -00 12-19-1-02-41 -a -00 12-19-1-07-42A -d -00 12-19-1-02-64 -b -00	Zachowanie siedliska na powierzchni ok. 149 h. Poprawa stanu siedliska w oparciu naturalne procesy przyrodnicze (ochrona ścisła na obszarze rezerwatu Dolina rzeki Brdy), jak również w wyniku realizacji zabiegów ochrony czynnej. Poprwa wskaźnika martwego drewna.	CP - zbyt silny zabieg, „popieranie" gatunków iglastych, niewłaściwa regulacja składu gatunkowego upraw, CP-P – nadmierne przerzedzenie, nie pozostawienie drewna martwego na powierzchni; TP - zbyt mocne przerzedzenie d-stanu powodujące zbyt bujny rozwój roślinności w dnie lasu; RB - wykonanie niewłaściwej rębni; ODN ZŁOŻ - niezastosowanie odpowiedniego składu gatunkowego	Dla drzewostanów przewidzianych do wyrębu zastosować rębnie złożone. Dla odnowień tych siedlisk zastosować składy gatunkowe oraz typy drzewostanów przewidziane dla cennych siedlisk przyrodniczych W zależności od współczynnika zwarcia i zadrzewienia, cięcia pielęgnacyjne przeprowadzić odpowiednio na początku lub końcu obowiązywania planu, nie dopuszczając do nadmiernego

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
		12-19-1-02-65 -c -00 12-19-1-02-66 -a -00 12-19-1-02-67 -a -00 12-19-1-02-68 -a -00 12-19-1-02-68 -c -00 12-19-1-02-68 -f -00 12-19-1-06-69 -b -00 12-19-1-06-69 -c -00 12-19-1-06-69 -g -00 12-19-1-02-78 -c -00 12-19-1-04-98 -j -00 12-19-1-04-100 -b -00 12-19-1-04-101 -b -00 12-19-1-04-101 -i -00 12-19-1-04-101 -o -00 12-19-1-04-101 -p -00 12-19-1-04-101 -r -00 12-19-1-06-102 -j -00 12-19-1-06-102 -k -00 12-19-1-06-102 -m -00 12-19-1-04-125 -a -00 12-19-1-06-126 -a -00 12-19-1-06-126 -c -00 12-19-1-06-126 -d -00 12-19-1-06-126 -f -00 12-19-1-06-126 -i -00 12-19-1-06-126 -j -00 12-19-1-04-146 -b -00 12-19-1-04-147 -a -00 12-19-1-06-148 -a -00 12-19-1-06-148 -b -00 12-19-1-06-150 -a -00 12-19-1-06-150 -f -00 12-19-1-06-150 -h -00 12-19-1-04-166 -b -00 12-19-1-04-166 -n -00		upraw; Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejące:</u> K04.01. konkurencja <u>Zagrożenia potencjalne:</u> K04.05. szkody wyrządzone przez roślinożerców (w tym przez zwierzynę łowną); J03.01 zmiejszenie lub utrata określonych cech	zwarcia, z usuwaniem gat. obcych geograficznie. Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu wykonywać na korzyść gatunków liściastych (usuwanie świerka i sosny) z pozostawieniem odpowiedniej ilości pozyskango materiału. Przywracanie właściwego składu dla siedlisk grądowych poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawieniem drzew dziuplastych. Kontrola stanu liczebnego zwierzyny płowej oraz monitoring bobra europejskiego. Działania zgodne z wytycznymi z PZO. Na obszarze Rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" -postępować zgodnie z Planem Ochrony Rezerwatu

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
		12-19-1-06-167 -a -00 12-19-1-06-167 -b -00 12-19-1-06-167 -f -00 12-19-2-09-41 -g -00 12-19-2-14-125 -h -00 12-19-2-14-154 -a -00 12-19-2-14-155 -a -00 12-19-2-14-159 -a -00 12-19-2-10-193 -k -00 Fragmenty wydzieleń: 12-19-1-02-12 -c -00 12-19-1-07-43 -f -00 12-19-1-02-67 -b -00 12-19-1-06-69 -j -00 12-19-1-06-79 -l -00 12-19-1-06-102 -b -00 12-19-1-06-102 -g -00 12-19-2-09-40 -g -00			
	91D0 - Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum)* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	Całe wydzielenia: 12-19-2-09-63 -d -00	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp. Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejące:</u> X brak nacisków i zagrożeń; <u>Zagrożenia potencjalne:</u> K04.01 konkurencja; B02.02 wycinka lasu	Obszar ochrony ścisłej Rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" - postępować zgodnie z Planem Ochrony Rezerwatu.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	91E0 - Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *(Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae)* i olsy źródliskowe	Całe wydzielenia: 12-19-1-02-13 -n -00 12-19-1-02-23 -c -00 12-19-1-03-31 -b -00 12-19-1-02-36 -h -00 12-19-1-02-37 -a -00 12-19-1-02-64 -a -00 12-19-1-02-68 -b -00 12-19-1-02-68 -g -00 12-19-1-06-79 -h -00 12-19-1-04-98 -d -00 12-19-1-04-98 -m -00 12-19-1-04-98 -o -00 12-19-1-04-101 -c -00 12-19-1-04-101 -g -00 12-19-1-06-102 -f -00 12-19-1-04-147 -f -00 12-19-1-06-167 -d -00 12-19-2-08-28 -b -00 12-19-2-08-30 -c -00 12-19-2-08-30 -d -00 12-19-2-08-31 -c -00 12-19-2-08-32 -c -00 12-19-2-08-32 -h -00 12-19-2-09-33 -f -00 12-19-2-09-33 -g -00 12-19-2-09-34 -f -00 12-19-2-09-40 -c -00 12-19-2-09-40 -f -00 12-19-2-09-41 -m -00 12-19-2-09-103 -a -00 12-19-2-09-104 -g -00 12-19-2-09-104 -h -00 12-19-2-09-105 -r -00 12-19-2-14-117 -i -00 12-19-2-14-117 -j -00	Zachowanie siedliska na powierzchni ok. 45 h. Poprawa stanu siedliska w oparciu naturalne procesy przyrodnicze (ochrona ścisła na obszarze rezerwatu Dolina rzeki Brdy. Poprwa wskaźnika martwego drewna.	TW, TP –nadmierne przerzedzenie i umożliwienie wtargnięcia niepożądanym gatunkom; pozostawianie zbyt małej ilości martwych drzew. Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejące:</u> X brak nacisków i zagrożeń; <u>Zagrożenia potencjalne:</u> K04.01 konkurencja; B02.02 usuwanie martwych drzew	TW, TP – Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie ilości martwego drewna pozostawianego do naturalnego rozkładu oraz niewycinanie drzew przygłuszonych i zamierających (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego); zabiegi hodowlane najlepiej wykonywać w okresie zimowym, usuwać gatunki obce geograficznie oraz ograniczanie ekspansji świerka Usuwanie nasadzeń świerka z bezpośredniego sąsiedztwa siedliska, wprowadzanie nasadzeń olszy czarnej. Działania zgodne z wytycznymi z PZO. Na obszarze Rezerwatu przyrody: „Dolina rzeki Brdy”, „Bagna nad Stążką”, „Źródła rzeki Stążki” postępować zgodnie z obowiązującym Planem Ochrony Rezerwatu

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
		12-19-2-14-118 -d -00 12-19-2-14-158 -a -00 12-19-2-14-159 -g -00 12-19-2-10-218 -g -00 12-19-2-10-219 -h -00 12-19-2-10-225 -h -00 12-19-2-10-249 -b -00 12-19-2-10-250 -b -00 Fragmenty wydzieleń: 12-19-1-03-32 -a -00 12-19-1-02-35 -c -00 12-19-2-08-27 -f -00 12-19-2-08-27 -g -00 12-19-2-09-34 -g -00 12-19-2-10-186 -b -00 12-19-2-10-187 -a -00 12-19-2-10-217 -c -00 12-19-2-10-219 -i -00 12-19-2-10-220 -j -00 12-19-2-10-248 -c -00 12-19-2-10-279 -f -00 12-19-2-10-279 -h -00 12-19-2-10-280 -g -00			

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
2. SPECJALNE OBSZARY OCHRONY SIEDLISK - gatunki roślin i zwierząt (z wyjątkiem ptaków) oraz ich siedliska według SDF					
„Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich” PLH040023					
1	**Rośliny podlegające ochronie**				
	ścisłej: Bagnica torfowa Dzwonek syberyjski Fiołek torfowy Lilia złotogłów Pełnik europejski Rosiczka okrągłolistna Sasanka otwarta Storczyk błotny Storczyk – rodzaj Złobik koralowy częściowej: Bagno zwyczajne Bażyna czarna Cis Gnieźnik leśny Grzybień biały Kukułka krwista Listeria jajowata Orlik pospolity Podkolan biały Pomocnik baldaszkowy Turówka leśna Wawrzynek wilczełyko Widłak jałowcowaty	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	nie niszczyć stwierdzonych stanowisk, nie zmieniać warunków siedliskowych,	W większości wydzieleń ze stwierdzoną lokalizacją rośliny chronionej nie prowadzi się zabiegów gospodarczych. W niektórych wydzieleniach prowadzona jest jednak gospodarka leśna i wykonywane są zabiegi wynikające z potrzeby drzewostanów. CW, CP, TP, RB, ODN, ODN-IIP – podczas każdego z tych zabiegów istnieje możliwość uszkodzenia bądź zniszczenia stanowiska rośliny chronionej.	Wykonanie zaplanowanych zabiegów z istniejącymi stanowiskami chronionych gatunków roślin w okresie zimowym. Ochrona istniejących płatów podczas zabiegów, prowadzenie szlaków technologicznych obok miejsc występowania, w miarę możliwości pozostawianie biogrup i ekotonów. Na planowanych zrębach pozostawić kępy starodrzewiu z rośliną chronioną. Niezbędna jest lustracja terenowa dokonywana przez leśniczego bądź podleśniczego przed rozpoczęciem prac leśnych i zabezpieczenie stanowisk roślin chronionych.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
2	**Zwierzęta podlegające ochronie**				
	1014 - **Poczwarówka zwężona** 1016 – **Poczwarówka jajowata**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Nie dopuścić do przesuszenia i eutrofizacji siedliska na którym wyslępują ślimaki.	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp.	Nie wykonywać zrębów zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska przyrodniczego. W przypadku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawić fragment drzewostanu w postaci ekotonu.
	1096 - **Minóg strumieniowy**	Poza gruntami nadleśnictwa i obszarem bezpośredniego wpływu gospodarki leśnej	Zachowanie siedlisk bytowania w postaci jak najmniej przekształconej.	Nie dotyczy	Nie dotyczy
	1149 - **Koza pospolita**	Poza gruntami nadleśnictwa i obszarem bezpośredniego wpływu gospodarki leśnej	Zachowanie siedlisk bytowania w postaci jak najmniej przekształconej.	Nie dotyczy	Nie dotyczy
	1163 - **Głowacz białopłetwy**	Poza gruntami nadleśnictwa i obszarem bezpośredniego wpływu gospodarki leśnej	Zachowanie siedlisk bytowania w postaci jak najmniej przekształconej.	Nie dotyczy	Nie dotyczy
	1145 - **Piskorz**	Poza gruntami nadleśnictwa i obszarem bezpośredniego wpływu gospodarki leśnej	Zachowanie siedlisk bytowania w postaci jak najmniej przekształconej.	Nie dotyczy	Nie dotyczy
	1134 - **Różanka**	Poza gruntami nadleśnictwa i obszarem bezpośredniego wpływu gospodarki leśnej	Zachowanie siedlisk bytowania w postaci jak najmniej przekształconej.	Nie dotyczy	Nie dotyczy

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	1166 – **Traszka grzebieniasta**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Gatunek ściśle związany ze zbiornikami wodnymi, które opuszcza tylko w szczególnych przypadkach. Optymalnym siedliskiem jest zespół blisko położonych , zróżnicowanych ekologicznie zbiorników wodnych.	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp. Wg. PZO: <u>Zagrożenia istniejące:</u> U nieznane naciski i zagrożenia <u>Zagrożenia potencjalne:</u> U nieznane naciski i zagrożenia	Ochrona istniejących miejsc lęgowych płazów oraz korytarzy migracyjnych.
	1188 - **Kumak nizinny**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Gatunek preferujący ciepłe i płytkie zbiorniki wodne o bogatej roślinności. Płazy te mogą rozmnażać się nawet w niewielkich zbiornikach wodnych.	brak zagrożeń związanych bezpośrednio z gospodarką leśną- nie prowadzi się zabiegów gosp.	Ochrona istniejących miejsc lęgowych płazów
	1308 - **Mopek**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Mopek występuje na terenie większości wielko powierzchniowych obszarów chronionych bogatych w lasy. Jest to gatunek w znacznym stopniu leśny.	Usuwanie dziuplastych drzew w trakcie zabiegów gospodarczych.	Stosowanie skrzynek dla nietoperzy. W drzewostanach należy pozostawiać część obumierających dziuplastych drzew – zwłaszcza te, które posiadaja odstająca korę.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
	1337 - **Bóbr europejski**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1." do POP	Bobry preferują nizinny krajobraz żyznych dolin o obfitym pokarmie zimowym. W takich środowiskach osiągają optymalne zagęszczenia populacji. Dobrze prosperują na niewielkich bagienkach, torfowiskach i w obniżeniach terenowych, gdy dostępna jest osika i wierzby	Wg. PZO: Zagrożenia istniejące: X brak ncisków i zagrożeń Zagrożenia potencjalne: X brak ncisków i zagrożeń	Ochrona istniejących miejsc bytowania.
	1355 - **Wydra**	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1." do POP	Chroniąc bobra i jego terytoria w szerokim zakresie, pośrednio stwarzamy dogodne warunki dla wydr. Stosunkowo czyste wody rzek śródleśnych powinny być utrzymywane w swym naturalnym charakterze i zarybiane.	Wg. PZO: Zagrożenia istniejące: U nieznane naciski i zagrożenia Zagrożenia potencjalne: U nieznane naciski i zagrożenia	Ochrona istniejących miejsc bytowania.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
3. OBSZARY SPECJALNEJ OCHRONY PTAKÓW - gatunki ptaków oraz ich ostoje					
„Bory Tucholskie” PLH220009					
1	A075 - **Bielik** *(Haliaeetus albicilla)*	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Utrzymanie właściwych warunków do wyprowadzania lęgów i bytowania	Zabiegi gospodarcze wykonywane wyłącznie w strefach ochrony okresowej: PRZEST, TP; RB, ODN-ZŁOŻ, ODN-LUK; Potencjaalne zgrożenie – wykonanie zabiegów w terminie ochrony okresowej.	Bieżący monitoring stanu stref ochrony ścisłej pod kątem warunków do wyprowadzania lęgów gatunków oraz stanu stref ochrony częściowej pod względem zachowania stanu otoczenia nie wprowadzającego zaburzeń w warunki bytowania poszczególnych gatunków. Zabiegi gospodarcze wykonywane poza terminem ochrony okresowej tj. z wyłaczeniem okresu od 01 marca do 31 lipca. W strefie ochrony całorocznej zabiegów gospodarczych nie wykonuje się.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
2	A074 - **Kania ruda** *(Milvus milvus)*	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1." do POP	Utrzymanie właściwych warunków do wyprowadzania lęgów i bytowania	Zabiegi gospodarcze wykonywane wyłącznie w strefach ochrony okresowej: CP, PRZEST; Potencjaalne zgrożenie – wykonanie zabiegów w terminie ochrony okresowej.	Bieżący monitoring stanu stref ochrony ścisłej pod kątem warunków do wyprowadzania lęgów gatunków oraz stanu stref ochrony częściowej pod względem zachowania stanu otoczenia nie wprowadzającego zaburzeń w warunki bytowania poszczególnych gatunków. Zabiegi gospodarcze wykonywane poza terminem ochrony okresowej tj. z wyłączeniem okresu od 01 marca do 31 sierpnia. W strefie ochrony całorocznej zabiegów gospodarczych nie wykonuje się.

Lp.	Nazwa i kod przedmiotu ochrony oraz symbol znaczenia wg SDF (również stan ochrony, jeżeli znany)	Orientacyjna lokalizacja przedmiotu ochrony na mapie przeglądowej obrębu leśnego (oddział, pododdział	Podstawowe wymagania dotyczące zachowania pożądanego stanu ochrony przedmiotu ochrony	Potencjalne zagrożenia negatywnego (szczególnie znacząco negatywnego) oddziaływania leśnych zabiegów gospodarczych na stan ochrony przedmiotu ochrony	Zalecenia dotyczące możliwości unikania zagrożeń oraz realizacji zadań gospodarczych zgodnie z podstawowymi wymaganiami przedmiotu ochrony
1	2	3	4	5	6
3	A030 - **Bocian czarny** *(Ciconia nigra)*	Lokalizacja wg „Załącznika 10.1." do POP	Utrzymanie właściwych warunków do wyprowadzania lęgów i bytowania	Zabiegi gospodarcze wykonywane wyłącznie w strefach ochrony okresowej: CW; CP, TW; RB, ODN-ZŁOŻ; Potencjaalne zgrożenie – wykonanie zabiegów w terminie ochrony okresowej.	Bieżący monitoring stanu stref ochrony ścisłej pod kątem warunków do wyprowadzania lęgów gatunków oraz stanu stref ochrony częściowej pod względem zachowania stanu otoczenia nie wprowadzającego zaburzeń w warunki bytowania poszczególnych gatunków. Zabiegi gospodarcze wykonywane poza terminem ochrony okresowej tj. z wyłaczeniem okresu od 15 marca do 31 sierpnia. W strefie ochrony całorocznej zabiegów gospodarczych nie wykonuje się.

8.4.2. Zestawienie zadań z zakresu ochrony przyrody (wg wzoru nr XXIII)

Tab 29. Zestawienie zadań z zakresu ochrony przyrody (wg wzoru nr XXIII)

Lp.	Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Zadania z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
			zadania obligatoryjne	zadania fakultatywne (wskazania ochronne)
1	2	3	4	5
1.	**Rezerwaty przyrody** „Dolina rzeki Brdy" Lokalizacja wyszczególniona w rozdziale *3.1. „Rezerwaty przyrody"*	Zachowanie ze względów, naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych doliny rzeki Brdy o wyjatkowych walorach przyrodnczych	Wymionione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" Zarządzenie Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r.	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)
	„Bagna nad Stążką" Lokalizacja wyszczególniona w rozdziale *3.1. „Rezerwaty przyrody"*	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych, krajobrazowych i turystycznych fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłem o wyjątkowych walorach widokowych.	Wymionione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy" Zarządzenie Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r.	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)

Lp.	Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Zadania z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
			zadania obligatoryjne	zadania fakultatywne (wskazania ochronne)
1	2	3	4	5
	„Źródła rzeki Stążki” Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki, z typowo wykształconymi zespołami roślinnymi torfowisk niskich, przejściowych i wysokich oraz z unikalna florą gatunków reliktowych, chronionych, rzadkich i bardzo rzadkich w skali regionu.	Wymienione w Planie ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina rzeki Brdy” Zarządzenie Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013r.	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)
2.	**Park Krajobrazowy:** *„Tucholski Park Krajobrazowy”* lokalizacja zgodna z wizualizacją na mapie walorów przyrodniczo-kulturowych oraz na mapie obszarów chronionych i funkcji lasu	Ochrona części obszaru Borów Tucholskich ze względu na występujące tam rzadkie i chronione gatunki grzybów, roślin, zwierząt i siedliska przyrodnicze oraz ochrona historycznych śladów kultury materialnej regionu dla ich zachowania i popularyzacji w warunkach zrównoważonego rozwoju.	Zgodnie z planem UL	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)

Lp.	Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Zadania z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
			zadania obligatoryjne	zadania fakultatywne (wskazania ochronne)
1	2	3	4	5
	„Krajeński Park Krajobrazowy” lokalizacja zgodna z wizualizacją na mapie walorów przyrodniczo-kulturowych oraz na mapie obszarów chronionych i funkcji lasu	Ochrona obszaru ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.	Zgodnie z planem UL	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)
3.	**Obszary Chronionego Krajobrazu:** *„Śliwicki Obszar Chronionego Krajobrazu”* lokalizacja zgodna z wizualizacją na mapie walorów przyrodniczo-kulturowych oraz na mapie obszarów chronionych i funkcji lasu	Ochrona terenów wyróżniających się krajobrazowo, o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełniona funkcją korytarzy ekologicznych	Zgodnie z planem UL	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)
4.	**Obszary Natura 2000:** *„Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich”* *„Bory Tucholskie”* lokalizacja zgodna z wizualizacją na mapie walorów przyrodniczo-kulturowych oraz na mapie obszarów chronionych i funkcji lasu	Ochrona siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000	Zgodnie z planem UL	Postępować zgodnie z zaleceniami zamieszczonymi w Planie Zadań Ochronnych.

Lp.	Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Zadania z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
			zadania obligatoryjne	zadania fakultatywne (wskazania ochronne)
1	2	3	4	5
5.	**Pomniki przyrody:** 128 pomników przyrody szczegółowa lokalizacja w *Tab. 8. Wykaz pomników przyrody w Nadleśnictwie Tuchola*	Ochrona pomników przyrody w celu zachowania ich wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej i estetycznej	Podczas wykonywania zadań gospodarczych na powierzchni, konieczne jest zapewnienie właściwej ochrony drzew pomnikowych Należy również uregulować prawnie stan formalny ze stanem faktycznym wykazanych pomników przyrody	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (ze zmianami)
6.	**Użytki ekologiczne:** 149 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 216,47ha. Szczegółowa lokalizacja w *Tab. 9. Wykaz użytków ekologicznych w Nadleśnictwie Tuchola*	Ochrona pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej.	Należy uregulować prawnie stan formalny ze stanem faktycznym wykazanych użytków ekologicznych	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r.

Lp.	Lokalizacja zbioru drzewostanów o jednakowych zadaniach ochronnych (obręb leśny, oddział, pododdział)	Ogólna charakterystyka wymagań ochronnych w zbiorze drzewostanów o jednakowych zadaniach z zakresu ochrony przyrody	Zadania z zakresu ochrony przyrody oraz przewidywane metody ich realizacji	
			zadania obligatoryjne	zadania fakultatywne (wskazania ochronne)
1	2	3	4	5
7.	**Gatunki roślin, zwierząt i grzybów podlegające ochronie gatunkowej.** Lokalizacja wg „Załącznika 10.1.” do POP	Zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących, rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną gatunków roślin, zwierzat i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.	Zgodnie z planem UL Zachowanie stref ochronnych dla organizmów, dla których były wyznaczone.	Zgodne z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r.

8.4.3. Zestawienie zadań dla rezerwatów przyrody

Tab 30. Zakres i lokalizacja wskazówek gospodarczych w rezerwatach przyrody (wynikających z planów ochronnych).

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Bagna nad Stążką" Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
2. Regulowanie zagęszczenia drzew drzewostanów pochodzenia sztucznego *Wykonanie cięc regulujących nadmierne zwarcie drzewostanówww I, II i IIIa klasie wieku z pozostawieniem drobnicy oraz do 10% grubizny*	Świt	28a	Brak wskazań	IIIb
	Świt	28b	TP	
	Świt	28c	TW	
	Świt	29a	TP	
	Świt	29b	TP	
	Świt	30b	TP	
	Świt	32h	Brak wskazań	IIIb
	Świt	32i	Brak wskazań	IIIb
	Świt	34d	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	187hx	TP	
	Zalesie	187jx	TW	
	Zalesie	187lx	TW	
	Zalesie	188h	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	218b	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	218f	Brak wskazań	Vb
	Zalesie	219g	Brak wskazań	VI
	Zalesie	220f	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	220g	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	220h	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	220i	TP	
	Zalesie	221d	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	249c	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	249d	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	249f	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	249g	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	250c	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	250d	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	250f	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	250g	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	250h	TP	
	Zalesie	251c	TP	
	Zalesie	251d	TP	
	Zalesie	278c	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	278d	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	279c	TW	
	Zalesie	279g	TP	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Bagna nad Stążką" Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
	Zalesie	279j	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	281c	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	281g	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	285c	TP	
	Zalesie	285n	TP	
3. Renaturalizacja zniekształconych zbiorowisk grądowych na skutek gospodarczej działalności człowieka *Wykonywanie podsadzeń gatunków drzew właściwymi dla siedlisk grądowych (Db, Kl,Lp, Gb,).Pielęgnacja wykonanych podsadzeń poprzez zapewnienie właściwych warunków świetlnych oraz ochronę przed uszkadzaniem od zwierzyny. Zwiększanie naturalności grądu - preferowanie naturalnych procesów regeneracyjnych drzewostanu i runa.*	Świt	30a	Brak wskazań	VII
	Świt	30n (a)	Brak wskazań	VII
	Świt	35f	TP	d-stan podsadz.
	Zalesie	186b	Brak wskazań	VII
	Zalesie	186k	Brak wskazań	VII
	Zalesie	187fx	Brak wskazań	VI
	Zalesie	218d	Brak wskazań	d-stan podsadz. VII
	Zalesie	218g	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	279b	Brak wskazań	VI
	Zalesie	285j	Brak wskazań	IIIb
4.Renaturalizacja zniekształconych zbiorowisk *Utrzymywanie naturalnych procesów regeneracyjnych. Zwiększanie stopnia naturalności stopniowe przywracanie właściwego składu gatunkowego łęgów poprzez utrzymywanie naturalnych odnowień oraz wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew dla siedliska ze wskazaniem Wz, Js. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń według potrzeb.*	Świt	20g	Brak wskazań	Vb
	Świt	31b	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	186l		Bagno
	Zalesie	187gx		Bagno
	Zalesie	187a	Brak wskazań	VI
	Zalesie	217c	Brak wskazań	Vb
	Zalesie	218g	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	219h	Brak wskazań	IVa
	Zalesie	249b	Brak wskazań	VI
	Zalesie	250b	Brak wskazań	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
1. Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych. *Jednorazowe, mechaniczne usunięcie gatunków obcych, w tym w szczególności czeremchy amerykańskiej Padus serotina. W przypadku pojawiania się odrośli zaleca się miejscowe zastosowanie środków chemicznych*	Świt	3b	Brak wskazań	Brak czeremchy
	Świt	23b	Mel. agrot	
	Świt	23j	Mel. agrot	
	Świt	64f	Mel. agrot	
	Świt	65g	Brak wskazań	brak czeremchy
	Świt	66b	Brak wskazań	brak czeremchy
	Świt	66d	Brak wskazań	brak czeremchy

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
dopuszczonych do stosowania na terenie rezerwatów przyrody. Działanie podejmować cyklicznie (optymalnie co dwa lata). W przypadku stwierdzenia braku skuteczności ww. metod zwalczania czeremchy amerykańskiej na siedliskach borowych, po okresie 10 lat obowiązywania planu zaniechanie dalszych działań ochronnych i zaakceptowanie występowania ww. gatunku w drzewostanach.	Świt	147c	Brak wskazań	brak czeremchy
	Świt	166c	Brak wskazań	brak czeremchy
	Świt	168k	Brak wskazań	brak czeremchy
	Zalesie	40h	Brak wskazań	brak czeremchy
	Zalesie	70b	Mel. agrot	
	Zalesie	107f	Mel. agrot	
	Zalesie	117d	Brak wskazań	brak czeremchy
	Zalesie	117h	Brak wskazań	brak czeremchy
	Zalesie	125g	Mel. agrot	
	Zalesie	224d	Brak wskazań	brak czeremchy
	Zalesie	225g	Brak wskazań	brak czeremchy
2. Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów. *Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanu poprzez wykonywanie podsadzeń w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha, gatunkami drzew liściastych zgodnych z siedliskiem, np. Db i Kl. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń, w tym regulowanie dostępu światła. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.*	Świt	1b	TW	
	Świt	23i	TW	
	Świt	40c	Brak wskazań	IIIb
	Świt	69i(h)	TW	
	Świt	124c	TP	
	Świt	166d	Brak wskazań	IIIb
	Świt	166g	Brak wskazań	IIIb
	Świt	168h	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	40a	TP	
	Zalesie	40b	TP	
	Zalesie	70a	TW	
	Zalesie	193c	TP	
	Zalesie	193d	TW	
	Zalesie	193j	TP	
3. Renaturalizacja zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum. *Przywracanie na płatach zbiorowisk borów mieszanych właściwego składu drzewostanu poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych, w tym: Db, Gb, Kl, Lp, zgodnie z wymogami siedliska w miejscach powstających naturalnych luk o powierzchni powyżej 0,1 ha. Pielęgnacja podsadzeń oraz właściwych odnowień naturalnych zapewniająca tworzenie dogodnych warunków rozwoju. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.*	Zalesie	1a	Brak wskazań	VI
	Zalesie	3b	TP	
	Zalesie	108a	Brak wskazań	VII
	Zalesie	108h	TP	
	Zalesie	108j	TP	
	Zalesie	109b	TP odn IIP	
	Zalesie	109c	TP odn IIP	
	Zalesie	117b	TP	
	Zalesie	117f	TP odn luk	
	Zalesie	117k	TP odn luk	
	Zalesie	153b	TP	
	Zalesie	154d	TP odn IIP	
	Zalesie	155b	TP odn IIP	
	Zalesie	156c	TP	
	Zalesie	156i	TP odn IIP	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
	Zalesie	225c	TP	
	Zalesie	225f	TP odn IIP	
4. Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach Quercoroboris- Pinetum i TilioCarpinetum w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów. *Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha oraz domieszkowo Ol, Jw, Js, Wz na płatach zbiorowisk lasów higrofilnych. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.*	Świt	1c	Brak wskazań	IIIb
	Świt	12b	Brak wskazań	IIIb
	Świt	12n	TP	
	Świt	43b	Brak wskazań CP	IIIb
	Świt	43c	Brak wskazań odn IIP	IIIb
	Świt	66c	Brak wskazań	IIIb
	Świt	69d	TP	
	Świt	102k	TW, CP	
	Świt	126d	CP	
	Świt	166f	Brak wskazań	IIIb
5. Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych Quercoroboris-Pinetum i TilioCarpinetum. *Wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych dla siedlisk grądowych i borów mieszanych, w tym: Db, Kl, Lp, Gb, Jrz. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawieniem drzew starych i dziuplastych. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.*	Świt	2b	Brak wskazań	VI
	Świt	2c	TP odn luk	
	Świt	12a	Brak wskazań	IVb
	Świt	12j	TP	
	Świt	67b	TP odn IIP	
	Świt	166h	TP	
	Zalesie	41b	TP	
	Zalesie	41f	TP	
	Zalesie	71d	TP	
	Zalesie	119b	TP	
	Zalesie	125i	TP odn IIP	
	Zalesie	125k	Brak wskazań	przy ośrodku wypoczynkowym VI
	Zalesie	153a	IVD - 20%, odn złoż	
	Zalesie	153d	TP	
	Zalesie	157a	TP	
	Zalesie	157b	IVD - 20%, odn złoż.	
6. Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych TilioCarpinetum będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.	Świt	1a	Brak wskazań	
	Świt	3d	Brak wskazań	IIIb
	Świt	12c	TP	
	Świt	12k	TP	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych.	Świt	23d	TW	
	Świt	42h	TP	
	Świt	42i	Brak wskazań CW	IIIb
	Świt	42Ag(f)	Brak wskazań	IIIb
	Świt	68c	IVd – 60%, odn złoż.	
	Świt	69l(k)	TP	
	Świt	69p(o)	TW	
	Świt	102c	Brak wskazań	IIIb
	Świt	102l(m)	TW, odnII P	
	Świt	124d	TP	
	Świt	125b	Brak wskazań	IIIb
	Świt	126b	Brak wskazań	IIIb
	Świt	126h	Brak wskazań	IIIb
	Świt	146c	Brak wskazań	IIIb
	Świt	148c	TP, CP, odn IIP	
	Zalesie	41a	TP	
	Zalesie	41h	TP	
	Zalesie	41n	TW	
	Zalesie	41r	TW	
	Zalesie	193f	TW	
	Zalesie	225b	Brak wskazań	
7. Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych TilioCarpinetum i AceriTilietum. *Przywracanie właściwego składu gatunkowego dla siedlisk grądowych poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych, w tym: Gb, Lp, Kl, Db oraz domieszkowo Jw, Js, Wz na płatach o wyższej wilgotności gleby. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawieniem drzew starych i dziuplastych.*	Świt	2a	IVD - 20%, odn złoż., CP	
	Świt	3a	IVD - 20%, odn złoż	
	Świt	3c	IVD - 20%, odn złoż.	
	Świt	12f	Brak wskazań	IVb
	Świt	12l	Brak wskazań	IVb
	Świt	23f	TP	
	Świt	43d	IVD - 20%, odn złoż.	
	Świt	43g	Brak wskazań	
	Świt	64c	TP	
	Świt	64d	TP	
	Świt	68d	IVD - 20%, odn złoż.	
	Świt	68f	TP, odn IIP	
	Świt	69f	IVD - 40%, odn złoż. CW, CP-P	KO
	Świt	69o(n)	TP	
	Świt	69m(l)	IVD - 20%, odn złoż.	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
	Świt	79a	TP, odnIIP, CW	d-stan podsadzony
	Świt	100b	Brak wskazań	VI
	Świt	101b	Brak wskazań	IX
	Świt	125a	Brak wskazań	X
	Świt	126g	TP	
	Świt	146a	TP	
	Świt	147b	IVD - 20%, odn złoż	
	Świt	147d	TP	
	Świt	150c	IVD - 20%, odn złoż.	
	Świt	150f	odn złoż., piel.	KDO
	Świt	166a	odn luk	
	Świt	167c	IVD - 20%, odn złoż	
	Świt	168a	TP	
	Świt	168b	TP	
	Świt	168c	IVD - 20%, odn złoż.	
	Świt	168f	TP	
	Zalesie	40g	TP	
	Zalesie	41g	TP, CP	d-stan podsadzony
	Zalesie	42g	Brak wskazań	VI
	Zalesie	71c	Brak wskazań	VI
	Zalesie	108k	TP	
	Zalesie	109k	Brak wskazań	VI
	Zalesie	117a	Brak wskazań	VI
	Zalesie	125j		Sukcesja
	Zalesie	125l	TP, odn IIP	
	Zalesie	153h	IVD - 20%, odn złoż.	
	Zalesie	156a	Brak wskazań	VI
	Zalesie	156b	TP, odn IIP	
	Zalesie	156d	TP	
	Zalesie	156f	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	158b	CP	
	Zalesie	159f	TP odn IIP 0,20ha	
	Zalesie	225a	IVD - 20%, odn złoż.	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu "Dolina rzeki Brdy" Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r.	Obręb	Wydzielenie (w nawiasie - litera wydz. wg PO dla rezerwatu)	Wskazówka gosp.	Uwagi-klasa wieku
8. Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych FicarioUlmetum, CirceoAlnetum, FraxinoAlnetum. *Wykonywanie na płatach lasów higrofilnych podsadzeń właściwymi gatunkami drzew dla siedliska ze wskazaniem: Ol, Jw, Wz, Js, Tp oraz na płatach grądowych: Gb, Lp, Kl, Db w lukach powstałych w sposób naturalny lub tworzonych w miejscach występowania gatunków drzew niezgodnych z siedliskiem, takich jak np. sosna i świerk.*	Świt	64a	Brak wskazań	IVb
	Świt	68b		Sukcesja
	Świt	68g	Brak wskazań	
	Świt	69n(m)	TW	
	Świt	101c	Brak wskazań	VI
	Świt	101g	TP	
	Świt	102f	Brak wskazań	Vb
	Świt	147f	Brak wskazań	IVa
	Świt	167d		Sukcesja
	Świt	168g	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	12g	TP	
	Zalesie	41m	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	42f	Brak wskazań	IVb
	Zalesie	70c	TW	
	Zalesie	71b	TP	
	Zalesie	118d	TP, odn IIP	
	Zalesie	159g	Brak wskazań	Va
	Zalesie	125f	Brak wskazań	
	Zalesie	225h	Brak wskazań	IIIb

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu ''Źródła Rzeki Stążki'' Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013 r.	Obręb	Lokalizacja	Wskazówka gosp.	Uwagi
1. Renaturalizacja łęgu jesionowo -olszowego Fraxino – Alnetum *Usuwanie gatunków obcych ekologicznie i geograficznie - całkowite usunięcie świerka pospolitego i sosny powinno nastąpić w najbliższym dziesięcioleciu. Dokonywanie podsadzeń jesionu, a w razie konieczności także olszy.*	Zalesie	27f	TP	
	Zalesie	28b		bagno
	Zalesie	29c		bagno
	Zalesie	30c		bagno
	Zalesie	30d	TP	
	Zalesie	31c		bagno
	Zalesie	32c	TP	
	Zalesie	33f(d)		Sukcesja
	Zalesie	33g(f)	TP, odn IIP	
	Zalesie	34f		bagno

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu ''Źródła Rzeki Stążki'' Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013 r.	Obręb	Lokalizacja	Wskazówka gosp.	Uwagi
2. Ograniczanie ekspansji świerka *Całkowite usunięcie dojrzałych osobników świerka na powierzchniach przeznaczonych do naturalnej sukcesji oraz we fragmentach drzewostanów stanowiących zdegenerowaną formę grądów i olsów porzeczkowych oraz bezpośrednio im towarzyszących borów i lasów mieszanych. Zabieg należy wykonać w ciągu 15 lat od daty wejścia w życie niniejszego zarządzenia. Systematycznie należy również usuwać naloty i podrosty świerka W obrębie zbiorowisk Querco-roboris pinetum , na żyznych mikrosiedliskach, dopuszcza się podsadzenia Jw, Lp, Db.*	Zalesie	27c	TP	
	Zalesie	27g		bagno
	Zalesie	33a	TP	
3. Regulowanie zagęszczenia drzew w drzewostanach sosnowych pochodzenia sztucznego *Wykonywanie cięć regulujących nadmierne zwarcie drzewostanów (zwarcie pełne) w II i III a klasie wieku z pozostawieniem drobnicy oraz ok. 10% grubizny. Należy utrzymywać zwarcie na poziomie umiarkowanym.*	Zalesie	27a	Brak wskazań	IIIb
	Zalesie	34b	TW	
4. Renaturalizacja zbiorowisk borów mieszanych Querco roboris-Pinetum *Systematyczne usuwanie w każdej klasie wieku drzewostanu gatunków obcych geograficznie, zastępując je gatunkami właściwymi dla siedliska. Całkowite usunięcie dojrzałych osobników świerka powinno nastąpić w okresie 15 lat od daty wejścia w życie przedmiotowego planu ochrony. W przypadku gdy udział sosny w drzewostanie przekracza 70%, wskazane jest prześwietlenie drzewostanu (utworzenie luk) i odnawianie powierzchni leśnych rodzimymi gatunkami drzew, właściwych dla siedliska (Db, Jw, Lp). Pielęgnacja odnowień w tym ich zabezpieczenie przed zwierzyną np. poprzez wykonywanie i utrzymanie grodzeń, w tym usunięcie grodzeń lub innych zabezpieczeń gdy przestaną pełnić swoje funkcje. Prowadząc działania ochronne w obrębie skarp należy zastosować technologię maksymalnie ograniczającą ewentualne niszczenie lub uszkodzenie gruntu.*	Zalesie	27d	TP	
	Zalesie	29b	TP, odn IIP	
	Zalesie	29d	TP	
	Zalesie	30b	TP	
	Zalesie	30f	TP	
	Zalesie	31b	TP	
	Zalesie	31d	TP	
	Zalesie	32b	TP, odn luk	
	Zalesie	32d	TP	
	Zalesie	33c	TP, odn luk	
	Zalesie	33h(g)	TP	
	Zalesie	33k(i)	TP, odn luk	
	Zalesie	34d	TP	
	Zalesie	34i	TP, odn luk	
	Zalesie	63f	TP	

Pkt. Załącznika Nr 2 Rozporządzenia RDOŚ dot. PO rezerwatu ''Źródła Rzeki Stążki'' Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013 r.	Obręb	Lokalizacja	Wskazówka gosp.	Uwagi
5. Zachowanie we właściwym stanie płatu boru bagiennego. *Całkowite usunięcie świerka w obrębie siedliska i w jego bezpośrednim sąsiedztwie.*	Zalesie	32g	TP	
	Zalesie	32h		Bagno

Na terenie wszystkich trzech rezerwatów przyrody w porozumieniu z RDOŚ w Bydgoszczy, przyjęto propozycję konkretnych zabiegów gospodarczych dla części wydzieleń, dla których zabiegi gospodarcze nie wynikały bezpośrednio z obowiązujących planów ochronnych. Wskazania dotyczą usunięcia drzew powalonych w wyniku wichury z 2017 roku. Wskazania te, w opisach taksacyjnych są oznaczone jako „PRZEST". Propozycje dodatkowych zabiegów zostały zaakceptowane przez GDOŚ na mocy decyzji DZP-WP.6205.15.2018.PR. Zestawienie poniżej przedstawia uzgodnione wskazania gospdarcze.

Tab. 31. Zakres i lokalizacja wskazówek gospodarczych w rezerwatach przyrody (nie wynikających z planów ochronnych).

Obręb	Lokalizacja	Wskaz.gosp.	% pozyskania uszkodzonych drzew
Świt	3b	PRZEST	80%
	12b	PRZEST	80%
	35f	PRZEST	80%
	40c	PRZEST	80%
	42i	PRZEST	80%
	42Ag(f)	PRZEST	80%
	43b	PRZEST	80%
	43c	PRZEST	80%
	66c	PRZEST	50%
	68d	PRZEST	50%
	166f	PRZEST	80%
	166g	PRZEST	80%
	168h	PRZEST	80%
Zalesie	108h	PRZEST	80%
	109b	PRZEST	80%
	117b	PRZEST	80%
	117f	PRZEST	80%
	117k	PRZEST	80%
	154d	PRZEST	80%
	156i	PRZEST	80%
	225c	PRZEST	80%

8.5. Sposoby postępowania na stanowiskach gatunków lub grup gatunków objętych ochroną prawną, które mogą powstać w czasie obowiązywania PUL.

W przypadku zweryfikowania stanowisk gatunków lub grup gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną prawną nieznanych na dzień zatwierdzania planu urządzenia lasu w celu minimalizacji ewentualnego negatywnego oddziaływania planu na środowisko w bieżącej realizacji zadań gospodarczych należy uwzględnić następujące wytyczne:

- w celu minimalizacji szkód w awifaunie (niszczenie gniazd, płoszenie itp.) przed przystąpieniem do realizacji zadań w zakresie użytkowania rębnego w okresie lęgów ptaków, w miejscach planowanych cięć zupełnych, należy odpowiednio wcześnie przygotować powierzchnię, a melioracje agrotechniczne (usunięcie podszytów) należy wykonać wyłącznie w okresie jesienno-zimowym;
- na podstawie przeprowadzonej lustracji drzewostanu przeznaczonego do cięcia rębnego należy zdecydować, które zręby mogą być wykonywane w okresie lęgowym, a które poza nim; wykonanie zabiegu cięć rębnych na pozycjach ze stwierdzonymi czynnymi gniazdami przełożyć poza okres lęgowy na rzecz pozycji, gdzie tych gniazd nie zinwentaryzowano,
- jeżeli cięcia rębne wykonywane są w okresie lęgowym ptaków, bezpośrednio przed rozpoczęciem prac, należy ponownie zlustrować drzewostan pod kątem obecności w nim zasiedlonych pojedynczych gniazd; cięcia we fragmentach drzewostanu, w których występują takie gniazda należy przesunąć w czasie i wykonać je po zakończonym okresie lęgowym,
- we fragmentach, w których sąsiedztwie po wykonanej rębni zupełnej brakować będzie starodrzewu (np. ostatnie kulisy zrębowe) jako kompensację należy wywieszać budki lęgowe dla ptaków w drzewostanach przyległych do powierzchni zrębu,
- w trakcie wyznaczania drzew do wycinki w ramach trzebieży należy pozostawić drzewa dziuplaste oraz te, na których występują gniazda ptaków,
- w drzewostanach, w których planowane są cięcia trzebieżowe w czasie lęgów ptaków, w okresie jesienno-zimowym należy oczyścić szlaki zrębowe poprzez usunięcie podszytów,
- bezpośrednio przed rozpoczęciem wykonywania trzebieży jak i w trakcie jej realizacji w danym drzewostanie, odbywającej się w okresie lęgowym ptaków, należy zlustrować drzewostan pod kątem obecności w nim zasiedlonych

gniazd; cięcia we fragmentach drzewostanu, w których występują takie gniazda należy przesunąć w czasie i wykonać je po zakończonym okresie lęgowym,

- czyszczenia późne (CP) na powierzchniach o bogatej roślinności runa leśnego, jak i bogatych składach gatunkowych wykonywać zasadniczo poza okresem lęgowym, a wybór terminu wykonania przyjąć w zależności od: fazy rozwojowej, warunków pogodowych oraz zagęszczenia,
- pielęgnowanie gleby w uprawach, CW i CP w okresie lęgowym ptaków wykonywać z uwagą po dokonanej lustracji; fragmenty ze zlokalizowanymi gniazdami pozostawić bez zabiegu.
- w przypadku zlokalizowania miejsca rozrodu wilków (nory) należy ustanowić strefę ochrony okresowej w promieniu do 500 m od nory, funkcjonującej w okresie od 1 kwietnia do 31 sierpnia (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt).

Należy podkreślić, że monitoring gatunków ptaków objętych ochroną prowadzony jest przez nadleśnictwo na bieżąco (liczebność, areał występowania i in.), co jest zgodne z zasadami zrównoważonej gospodarki leśnej i kryteriami certyfikacji FSC.

8.6. Ochrona różnorodności biologicznej

Ochrona różnorodności biologicznej w lasach realizowana jest na podstawie zarządzeń i instrukcji obowiązujących w Lasach Państwowych. W celu ochrony różnorodności biologicznej w lasach Nadleśnictwa Tuchola należy dążyć do zachowania następujących jej form:

- *różnorodności genowej,*
- *różnorodności gatunkowej,*
- *różnorodności ekosystemowej,*
- *różnorodności krajobrazowej.*

Dla zachowania różnorodności genowej należy dążyć do tego, by pozyskiwany materiał siewny (głównie drzew i krzewów leśnych), pochodził z jak największej liczby osobników oraz różnych miejsc nadleśnictwa. Z problemem różnorodności genowej związane jest nasiennictwo, hodowla selekcyjna i gospodarka szkółkarska,

mająca na celu produkcję materiału sadzeniowego wiadomego pochodzenia i dobrej jakości.

Dla zachowania różnorodności gatunkowej należy zwracać uwagę zarówno na skład gatunkowy warstw drzewiastych, jak i podszytów, oraz ochronę występującego runa. W tym celu należy dążyć do stosowania zalecanych składów odnowieniowych upraw, właściwych dla ustalonych dla danego obszaru typów drzewostanów. Na odnawianych powierzchniach należy wykorzystywać mikrosiedliska do wzbogacania składu gatunkowego uprawy.

Zachowanie różnorodności gatunkowej realizuje się także poprzez pozostawianie w trakcie cięć pielęgnacyjnych gatunków drzew niemających znaczenia gospodarczego, zaś przy cięciach rębnych – kęp starego drzewostanu, czy nawet pojedynczych egzemplarzy mających szansę na dalszą egzystencję w nowym drzewostanie.

W celu zachowania różnorodności ekosystemowej należy jak najszerzej wykorzystywać zmienność w ramach mikrosiedlisk, wprowadzając na te niewielkie powierzchnie właściwe im gatunki. Bardzo ważnym elementem zachowania omawianej zmienności jest dążenie do poprawy stosunków wodnych na terenie nadleśnictwa. Z zachowaniem różnorodności ekosystemowej wiąże się omawiana wcześniej ochrona istniejących bagien i oczek wodnych oraz istniejących lub tworzonych stref ekotonowych.

W celu zachowania bogactwa i różnorodności krajobrazowej należy unikać zalesiania śródleśnych łąk, bagien i nieużytków. Ponadto na zachowanie, a nawet zwiększenie bogactwa i różnorodności krajobrazowej mają wpływ wszystkie działania omówione wcześniej, w związku z ochroną innych form różnorodności biologicznej.

8.7. Promocja i edukacja ekologiczna

W związku z coraz większym zagrożeniem środowiska przyrodniczego bardzo ważnym elementem ochrony przyrody i gospodarowania jej zasobami jest edukacja ekologiczna. Edukacja taka ma na celu podwyższenie świadomości ekologicznej społeczeństwa a przez to ograniczenie negatywnych, często dokonywanych nieświadomie, oddziaływań ludzi na środowiska przyrodnicze, w tym także las.

Pojawiająca się niekiedy krytyka gospodarowania w lasach jest często wynikiem braku wiedzy na temat lasu i zachodzących w nim procesów, bądź brakiem zrozumienia konieczności wykonywania określonych zabiegów gospodarczych czy ochronnych. Dlatego też promocja wielofunkcyjnej gospodarki

leśnej, traktującej funkcję produkcyjną jako jedną z wielu, a nie podstawową funkcję lasu jest ważnym zadaniem dla wszystkich leśników.

Specyfiką Nadleśnictwa Tuchola jest praktyczna nauka zawodu dla uczniów Technikum Leśnego, kształcącego kolejne generacje leśników.

Edukacja ekologiczna oraz propagowanie idei ochrony przyrody powinno odbywać się zgodnie z aktualną wiedzą a także z lokalnymi tradycjami regionu. W tym celu nadleśnictwo winno współpracować w tym zakresie z władzami samorządowymi, oświatowymi i organizacjami zajmującymi się ochroną przyrody.

Na terenie Nadleśnictwa Tuchola funkcjonują:

- ✓ Ścieżka Przyrodniczo-Dydaktyczna „Jelenia Wyspa";
- ✓ Park dendrologiczny „Nad Stążką";
- ✓ „Letnia Klasa";
- ✓ „Izba leśna";
- ✓ Sala edukacji ekologicznej

Obszar nadleśnictwa ze względu na swoją atrakcyjnośc turytyczną musi spełniać zapotrzebowanie społeczne przy jednoczesnym kontrolowanym udostępnianu lasu. W tym celu na terenie Nadleśnictwa Tuchola funkcjonują:

- ✓ Szlaki piesze:
  - „Szlak im. Dr Kazimieza Karasiewicza" (zielony o długości 23 km);
  - „Szlak im. Bartłomieja Nowodworskiego" (żółty o długości 34 km);
  - „Szlak Brdy" (niebieki o długości 21 km);
  - „Szkal Partyzantów AK" (niebieski o długości 12 km);
  - „Szlak im. K. Sulisławskiego" (czarny; fragment o długości 4,5 km na terenie Nadleśnictwa Tuchola);
  - Szlak łącznikowy (czarny o długości 3,8 km);
- ✓ Szlaki pieszo –rowerowe:
  - „Szlak Jagielloński – Dwa miecze" (o długości 9 km);
- ✓ Szlaki rowerowe:
  - CB-11n (BY6001n), niebieski - 10 km;

- „Greenwey Naszyjnik Północy” – w granicach Nadleśnictwa Tuchola 10km;
- CTU-15z, zielony – w granicach Nadleśnictwa Tuchola 10km;
- Lokalny leśny szlak turystyczny „Szlak rowerowy CTU-206c”, czerwony - w granicach Nadleśnictwa Tuchola 28 km;
- Lokalny leśny szlak turystyczny „Szlak rowerowy CTU-206c”, czerwony - w granicach Nadleśnictwa Tuchola 28 km;
- Lokalny leśny szlak turystyczny „Szlak rowerowy CTU-208y”, żółty - 25 km;
- CTU-218c, czerwony – 9 km;
- Szlak „Dolina rzeki Brdy” - w granicach Nadleśnictwa Tuchola 2,5 km;
- Szlak „Nad Jeziorem Okonińskim” – 17km;

✓ Szlaki nordic walking:

- Szlak „Borowa Trasa” – 9 km;
- Szlak „Śladami Wyczółkowskiego” – 10km;

✓ Szlaki konne:

- Oznaczone w terenie podkową ze strzałką kierunkową o łacznej długości około 53 km.

✓ Szlaki kajakowe:

- Rzeka Brda (PTTK)

✓ osiemnaście miejsc postojowych dla pojazdów;

✓ Punkty widokowe:

- Widok na uroczysko „Piekło” - Obręb Świt oddz. 125a;
- Wieża widokowa z widokiem na największe w Borach tucholskich torfowisko niskie – Obręb Zalesie oddz. 219g;
- Widok na rzekę Brdę – Obręb Zalesie oddz. 108f;

- Widok na stwa w Parku Dendrologicznym „Nad Stążką” – Obręb Zalesie oddz. 153d;

✓ Pola biwakowe:

- Obręb Świt: Leśnictwo Świt oddz. 101a;
- Obręb Świt: Leśnictwo Wymysłowo oddz. 153c; 154j;
- Obręb Świt: Leśnictwo Żółwiniec oddz. 42Ai „Piszczek” (do likwidacji);

✓ Pola biwakowe:

- Obręb Świt: Leśnictwo Skrajna oddz. 202f;

✓ Przystań wodna:

- Obręb Świt Leśnictwo Rudzki Most oddz. 4hx;

✓ 10 sztuk „Mówiących Kamieni” – z opisem atrakcji turystycznej oraz kodem QR z adresem do strony internetowej z pełnym opisem obiektu;

Działania nadleśnictwa w zakresie zagospodarowania rekreacyjnego w przyszłym 10-leciu koncentrować się będą przede wszystkim na utrzymaniu istniejącej infrastruktury oraz w zależności od posiadanych środków na dalszym udostępnianiu lasu.

Ryc. 40. Pole biwakowe [fot. J. Sidorowicz]

Ryc. 41. Wieża widokowa przy ścieżce Przyrodniczo-Dydaktycznej „Jelenia Wyspa” [fot. J. Warmiński]

Nieco innym problemem jest ruch rekreacyjny i edukacja osób w nim uczestniczących. Wobec intensywnej penetracji lasów nadleśnictwa nacisk należy położyć na informowanie o dozwolonych i niedozwolonych czynnościach na obszarach leśnych, zagrożeniach z nimi związanych, oraz ukierunkowywanie ruchu rekreacyjnego na określone miejsca – atrakcyjne i bezpieczne zarówno dla wypoczywających tam osób jak i otaczającego ich środowiska.

Jednym z wielu elementów edukacji leśnej jest również niniejszy program ochrony przyrody, którego udostępnianie może się także przyczynić do podwyższenia świadomości ekologicznej społeczności lokalnej.

Należy też zadbać, aby prowadzone na terenie nadleśnictwa badania, jak też spostrzeżenia osób związanych z ochroną przyrody były odnotowywane w kronice czy mapie programu. Taka ustawiczna aktualizacja zwiększy wartość programu, który jest i może być w przyszłości bazą do wykonania analiz i porównań dotyczących stanu środowiska naturalnego i zmian w nim zachodzących.

9. MAPA WALORÓW PRZYRODNICZO-KULTUROWYCH

Kartograficzną częścią programu ochrony przyrody jest mapa przeglądowa walorów przyrodniczo-kulturowych w skali 1:20000. Treść tych map określa §111 instrukcji urządzania lasu. Wszystkie wymienione tam pozycje występujące na terenie Nadleśnictwa Tuchola zostaną umieszczone w formie numerycznej w ramach standardu LMN oraz zwizualizowane na wydruku tych map.

Ryc. 42. Fragment mapy walorów przyrodniczo-kulturowych

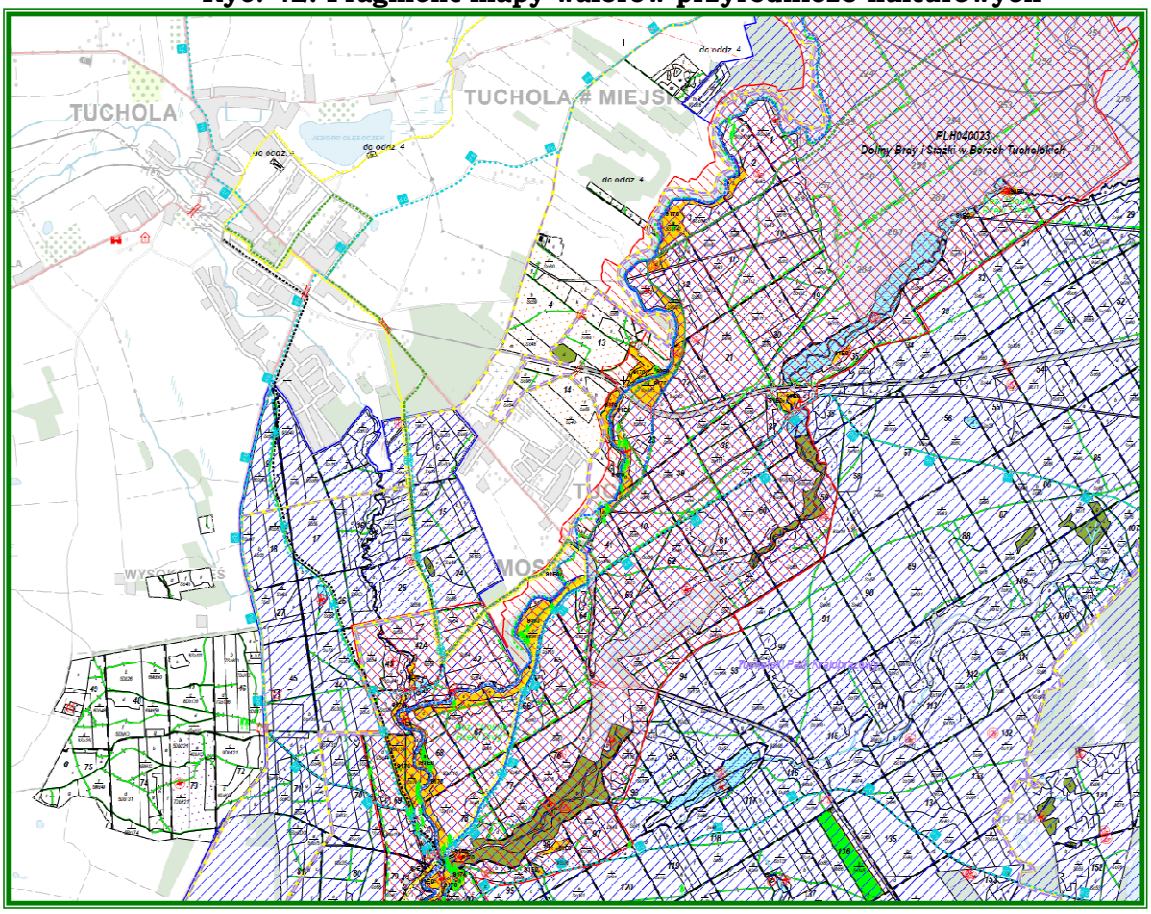

W Nadleśnictwie Tuchola mapa walorów przyrodniczo-kulturowych zawiera lokalizację następujących szczegółów:

- ✓ rezerwaty przyrody;
- ✓ park krajobrazowy
- ✓ obszary chronionego krajobrazu;
- ✓ obszary Natura 2000;
- ✓ użytki ekologiczne;
- ✓ pomniki przyrody;

- ✓ stanowiska roślin chronionych;
- ✓ strefy ochronne zwierzat chronionych;
- ✓ cenne siedliska przyrodnicze;
- ✓ lasy ochronne;
- ✓ bagna i torfowiska;
- ✓ miejsca historyczne;
- ✓ obiekty pamięci narodowej;
- ✓ ważniejsze zabytki kultury materialnej;
- ✓ szlaki turystyczne;
- ✓ ścieżki przyrodniczo-leśne.

Program ochrony przyrody wykonał zespół w składzie:

mgr inż. Zbigniew Szulikowski

mgr inż. Jakub Warmiński

Kierownik pracowni urządzania lasu:

10. ZAŁĄCZNIKI

10.1. Organizmy podlegające ochronie występujące na terenie Nadlesnictwa Tuchola – lokalizacja – *osobny egzemplarz*

10.2. Zarządzenie Nr 17/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy"

10.3. Zarządzenie Nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką".

10.4. Zarządzenie Nr 0210/23/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 18 listopada 2013r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki".

10.5. Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 16 kwietnia 2014r.w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023

10.6. Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 31 marca 2015r.w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009

ZARZĄDZENIE NR 17/0210/2011
REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY

z dnia 28 grudnia 2011 r.

w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy”

Na podstawie art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, z późn. zm.[1)]) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się plan ochrony dla rezerwatu przyrody "Dolina Rzeki Brdy" zwanego dalej "rezerwatem".

2. Rezerwat położony jest na terenie wyznaczonego obszaru specjalnej ochrony ptaków pn. Bory Tucholskie PLB220009 oraz obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty pn. Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, zwanych dalej obszarami Natura 2000.

§ 2. 1. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych, krajobrazowych i turystycznych doliny rzeki Brdy o wyjątkowych walorach przyrodniczo - krajobrazowych.

2. Przyrodniczymi i społecznymi uwarunkowaniami realizacji celu ochrony, o którym mowa w ust. 1, jest:

1) krajobrazowy charakter meandrującej doliny rzecznej z towarzyszącymi zbiorowiskami leśnymi i otwartymi przestrzeniami widokowymi,
2) występowanie mozaiki typów siedlisk charakterystycznych dla doliny rzecznej ze zbiorowiskami leśnymi, starorzeczami, łąkami, torfowiskami i źródliskami,
3) położenie rezerwatu w sąsiedztwie miejscowości połączonych infrastrukturą drogową przebiegającą przez teren rezerwatu, umożliwiające prowadzenie aktywnej rekreacji oraz turystyki lądowej i wodnej,
4) przebieg naturalnych procesów ekologicznych we właściwie wykształconych zbiorowiskach leśnych,
5) zniekształcone ekosystemy leśne wymagające renaturalizacji,
6) rozwinięta działalność turystyczna i rekreacyjna w dolinie rzeki i jej sąsiedztwie,
7) położenie w przeważającej części rezerwatu na gruntach Skarbu Państwa zarządzanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Tuchola i Nadleśnictwo Woziwoda,
8) występowanie w rezerwacie niewielkich powierzchni gruntów prywatnych, użytkowanych rolniczo,
9) pozostawanie wód rzeki Brdy w trwałym zarządzie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku,
10) klasyfikacja doliny rzeki Brdy w strefie zagrożenia powodzią, o prawdopodobieństwie jej wystąpienia przewyższającym 1%.

§ 3. Identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji i ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 1 do zarządzenia.

§ 4. Obszar rezerwatu określony w tabeli stanowiącej załącznik nr 5 do zarządzenia obejmuje się ochroną ścisłą lub czynną, pozostały teren rezerwatu podlega ochronie krajobrazowej.

§ 5. 1. Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 2 do zarządzenia.

2. Określenie działań ochrony na obszarach objętych ochroną krajobrazową, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 3 do zarządzenia.

3. Nie określa się działań ochronnych na obszarze ochrony ścisłej.

§ 6. 1. Wskazanie obszarów i miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych, turystycznych i rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb, rybactwa oraz określenie sposobów ich udostępniania zawiera załącznik nr 4 do zarządzenia.

2. W rezerwacie nie wskazuje się miejsc udostępnianych dla celów naukowych i sportowych.

§ 7. Wskazanie miejsc w rezerwacie, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa, rolnicza i polowanie zawiera załącznik nr 6 do zarządzenia.

§ 8. Opis granic obszarów Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem, w postaci geograficznych punktów ich załamania, zawiera załącznik nr 7 do zarządzenia.

§ 9. Mapę obszarów Natura 2000 oraz znajdującego się na jego terenie rezerwatu, przedstawia załącznik nr 8 do zarządzenia.

§ 10. Nie określa się istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony obszarów Natura 2000 w granicach rezerwatu przyrody.

§ 11. Nie określa się celów działań ochronnych na obszarach Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem.

§ 12. Nie określa się działań ochronnych na obszarach Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem.

§ 13. Nie wprowadza się wskazań do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Cekcyn, Gostycyn i Tuchola, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko - pomorskiego dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszary Natura 2000.

§ 14. Nie wprowadza się ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Cekcyn, Gostycyn i Tuchola, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko - pomorskiego, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych w rezerwacie.

§ 15. Traci moc zarządzenie Nr 26/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 21 lipca 2010 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony rezerwatu przyrody "Dolina Rzeki Brdy" (Dz. Urz. Woj.-Pom. Nr 141, poz. 1774).

§ 16. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w: Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241 i Nr215, poz. 1664, z 2010 r. Nr 76, poz. 489 i Nr 119, poz. 804 oraz z 2011 r. Nr 34, poz. 170 i Nr 94, poz. 549.

Załącznik Nr 1 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu

Lp.	Identyfikacja zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych	Sposoby eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków
1.	Niewłaściwy skład gatunkowy ekosystemów leśnych.	Przywracanie naturalnego składu gatunkowego drzewostanów poprzez stopniowe usuwanie drzew niezgodnych z siedliskiem, w okresie jesienno-zimowym, a także stopniowe wprowadzanie i pielęgnacja gatunków drzew właściwych dla danych ekosystemów leśnych.
2.	Nadmierne rozmnażanie się owadów powodujących zagrożenie dla trwałości ekosystemów leśnych-borowych.	Prognozowanie i zwalczanie nadmiernie rozmnażających się owadów powodujących zagrożenie dla trwałości ekosystemów leśnych.
3.	Nadmierne uszkodzenia drzewostanów powodowanych przez zwierzęta roślinożerne.	Zabezpieczanie drzew indywidualnie lub grupowo przed uszkodzeniami mechanicznymi.
4.	Wtórne zabagnienie łąk.	Konserwacja urządzeń melioracyjnych.
5.	Sukcesja ekologiczna na terenach zbiorowisk nieleśnych.	Hamowanie sukcesji poprzez usuwanie drzew i krzewów.
6.	Antropopresja.	Wyznaczanie tras udostępniających teren rezerwatu do celów dydaktycznych, turystycznych i rekreacyjnych. Uzupełnienie

		istniejącego systemu informacyjnego (tablice informacyjne i ostrzegawcze). Konserwacja wyznaczonych tras turystycznych i dydaktycznych (infrastruktury turystycznej, tablic informacyjnych i ostrzegawczych). Wyznaczenie miejsc do amatorskiego połowu ryb wraz z określeniem zasad jego prowadzenia.

Załącznik Nr 2 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji

Lp.	Rodzaj działań ochronnych	Zakres działań ochronnych	Lokalizacja działań ochronnych[1)2)]
1.	Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych.	Jednorazowe, mechaniczne usunięcie gatunków obcych, w tym w szczególności czeremchy amerykańskiej *Padus serotina*. W przypadku pojawiania się odrośli zaleca się miejscowe zastosowanie środków chemicznych dopuszczonych do stosowania na terenie rezerwatów przyrody. Działanie podejmować cyklicznie (optymalnie co dwa lata). W przypadku stwierdzenia braku skuteczności ww. metod zwalczania czeremchy amerykańskiej na siedliskach borowych, po okresie 10 lat obowiązywania planu zaniechanie dalszych działań ochronnych i zaakceptowanie występowania ww. gatunku w drzewostanach.	oddziały w obrębie Woziwoda: 118c, 233j, 233a, 233d; oddziały w obrębie Zalesie: 40h, 70b, 107f, 117d, 117h, 125g, 224d, 225g; oddziały w obrębie Świt: 3b, 23b, 23j, 64f, 65g, 66b, 66d, 147c, 166c, 168k oraz inne tereny rezerwatu w przypadku eksapnsji drzewiastych gatunków inwazyjnych.
2.	Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.	Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanu poprzez wykonywanie podsadzeń w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha, gatunkami drzew liściastych zgodnych z siedliskiem, np. Db i Kl. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń, w tym regulowanie dostępu światła. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.	oddziały w obrębie Zalesie: 40a, 40b, 70a, 193c, 193d, 193j; oddziały w obrębie Świt: 1b, 23i, 40c, 69h, 124c, 166d, 166g, 168h

3.	Renaturalizacja zbiorowisk leśnych *Querco roboris-Pinetum*.	Przywracanie na płatach zbiorowisk borów mieszanych właściwego składu drzewostanu poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych, w tym: Db, Gb, Kl, Lp, zgodnie z wymogami siedliska w miejscach powstających naturalnych luk o powierzchni powyżej 0,1 ha. Pielęgnacja podsadzeń oraz właściwych odnowień naturalnych zapewniająca tworzenie dogodnych warunków rozwoju. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.	oddziały w obrębie Zalesie: 1a, 3b, 108a, 108h, 108j, 109b, 109c, 117b, 117f, 117k, 153b, 154d, 155b, 156c, 156i, 225c, 225f
4.	Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach *Querco roboris-Pinetum* i *Tilio Carpinetum* w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.	Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha oraz domieszkowo Ol, Jw, Js, Wz na płatach zbiorowisk lasów higrofilnych. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.	oddziały w obrębie Świt: 1c, 12b, 12n, 43b, 43c, 66c, 69d, 102k, 126d, 166f
5.	Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych *Querco roboris-Pinetum* i *Tilio Carpinetum*.	Wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych dla siedlisk grądowych i borów mieszanych, w tym: Db, Kl, Lp, Gb, Jrz. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawieniem drzew starych i dziuplastych. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych.	oddziały w obrębie Woziwoda: 118c; oddziały w obrębie Zalesie: 41b, 41f, 71d, 119b, 125i, 125k, 153a, 153d, 157a, 157b; oddziały w obrębie Świt: 2b, 2c, 12a, 12j, 67b, 166h

6.	Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych *Tilio Carpinetum* będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.	Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych.	oddziały w obrębie Woziwoda: 118l, 163j, 183a, 183r, 201f, 202i, 202j; oddziały w obrębie Zalesie: 41a, 41h, 41n, 41r, 193f, 225b; oddziały w obrębie Świt: 1a, 3d, 12c, 12k, 23d, 42h, 42i, 42Af, 68c, 69k, 69o, 102c, 102m, 124d, 125b, 126b, 126h, 146c, 148c
7.	Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych *Tilio Carpinetum i Aceri Tilietum*.	Przywracanie właściwego składu gatunkowego dla siedlisk grądowych poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych, w tym: Gb, Lp, Kl, Db oraz domieszkowo Jw, Js, Wz na płatach o wyższej wilgotności gleby. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawieniem drzew starych i dziuplastych.	oddziały w obrębie Woziwoda: 118h, 118k, 140c, 140f, 140k, 140m, 140n, 163d, 163f, 163k, 163p, 163t, 183d, 183k, 201a, 201d, 201n, 202h, 244b; oddziały w obrębie Zalesie: 40g, 41g, 42g, 71c, 108k, 109k, 117a, 125j, 125l, 153h, 156a, 156b, 156d, 156f, 158b, 159f, 225a; oddziały w obrębie Świt: 2a, 3a, 3c, 12f, 12l, 23f, 43d, 43g, 64c, 64d, 68d, 68f, 69f, 69n, 69l, 79a, 100b, 101b, 125a, 126g, 146a, 147b, 147d, 150c, 150f, 166a, 167c, 168a, 168b, 168c, 168f
8.	Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych *Ficario Ulmetum, Circeo Alnetum, Fraxino Alnetum.*	Wykonywanie na płatach lasów higrofilnych podsadzeń właściwymi gatunkami drzew dla siedliska ze wskazaniem: Ol, Jw, Wz, Js, Tp oraz na płatach grądowych: Gb, Lp, Kl, Db w lukach powstałych w sposób naturalny lub tworzonych w miejscach występowania gatunków drzew niezgodnych z siedliskiem, takich jak np. sosna i świerk.	oddziały w obrębie Woziwoda: 140g, 140o, 163r, 163w, 183f, 201g, 202f, 221a, 233c, 233h, 244d, 244f; oddziałach w obrębie Zalesie: 12g, 41m, 42f, 70c, 71b, 125f, 225h, 118d, 159g; oddziałach w obrębie Świt: 64a, 68b, 68g, 69m, 101c, 101g, 102f, 147f, 167d, 168g
9.	Wprowadzanie nowej oraz utrzymanie w sprawności technicznej istniejącej infrastruktury służącej celom edukacyjnym i turystycznym	Kontrola stanu technicznego i konserwacja istniejącej infrastruktury edukacyjno - turystycznej. Lokalizacja nowej i rozbudowa istniejącej infrastruktury turystyczno - edukacyjnej według potrzeb. Wprowadzanie nowych tablic ostrzegawczych i informacyjnych w miejscach uzgodnionych z Nadleśnictwem Tuchola i Nadleśnictwem Woziwoda.	W granicach rezerwatu przyrody.

	wraz z rozszerzeniem działań informacyjnych.		

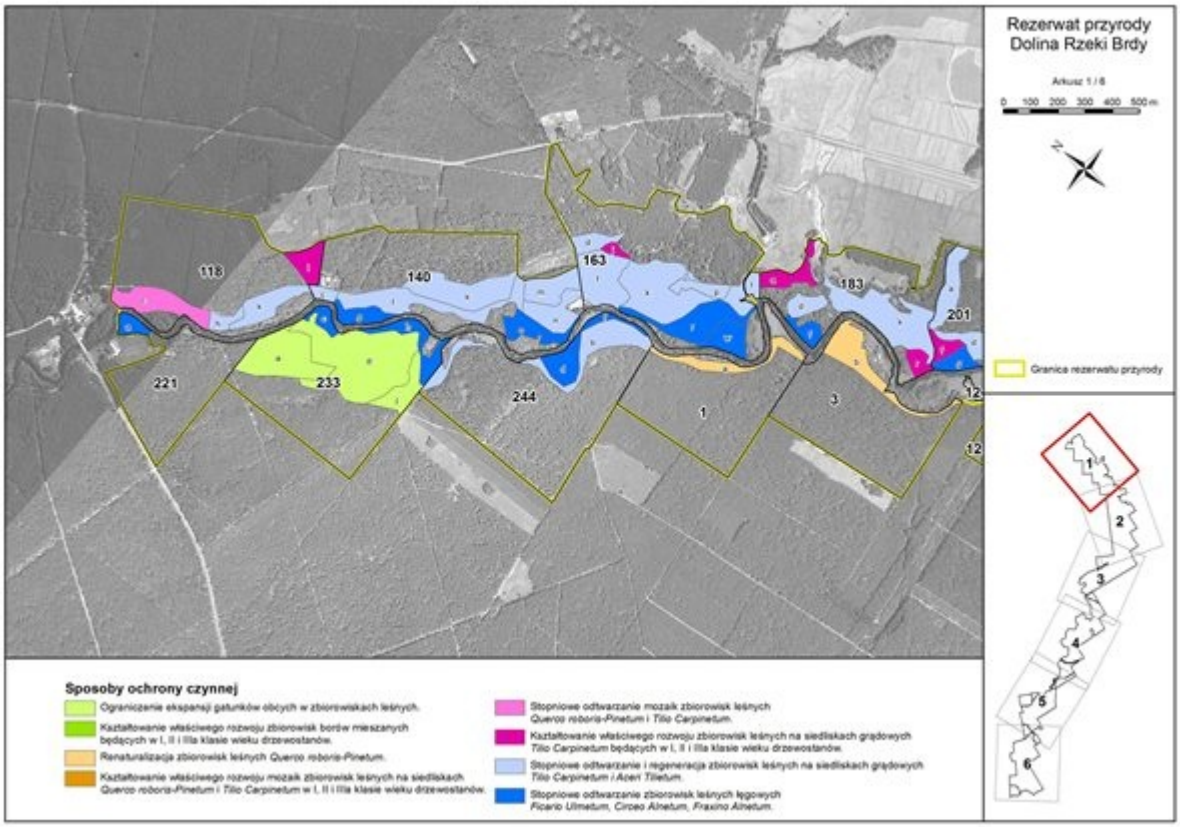

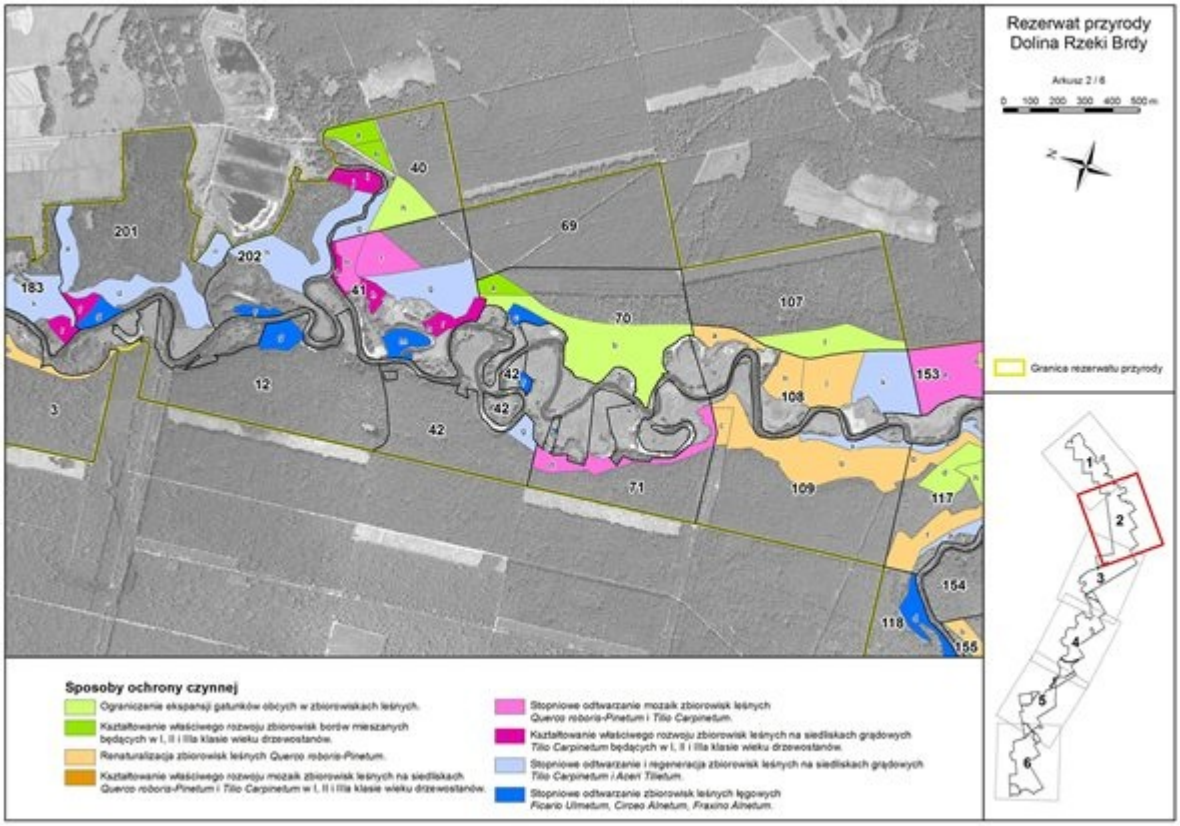
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 2 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Granica rezerwatu przyrody
40
69
201
202
183
41
70
107
153
12
42
108
3
42
42
71
109
117
154
118
155
1
2
3
4
5
6
Sposoby ochrony czynnej
Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Renaturalizacja zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum i Acer Tilietum.
Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych Ficario Ulmetum, Circeo Alnetum, Fraxino Alnetum.

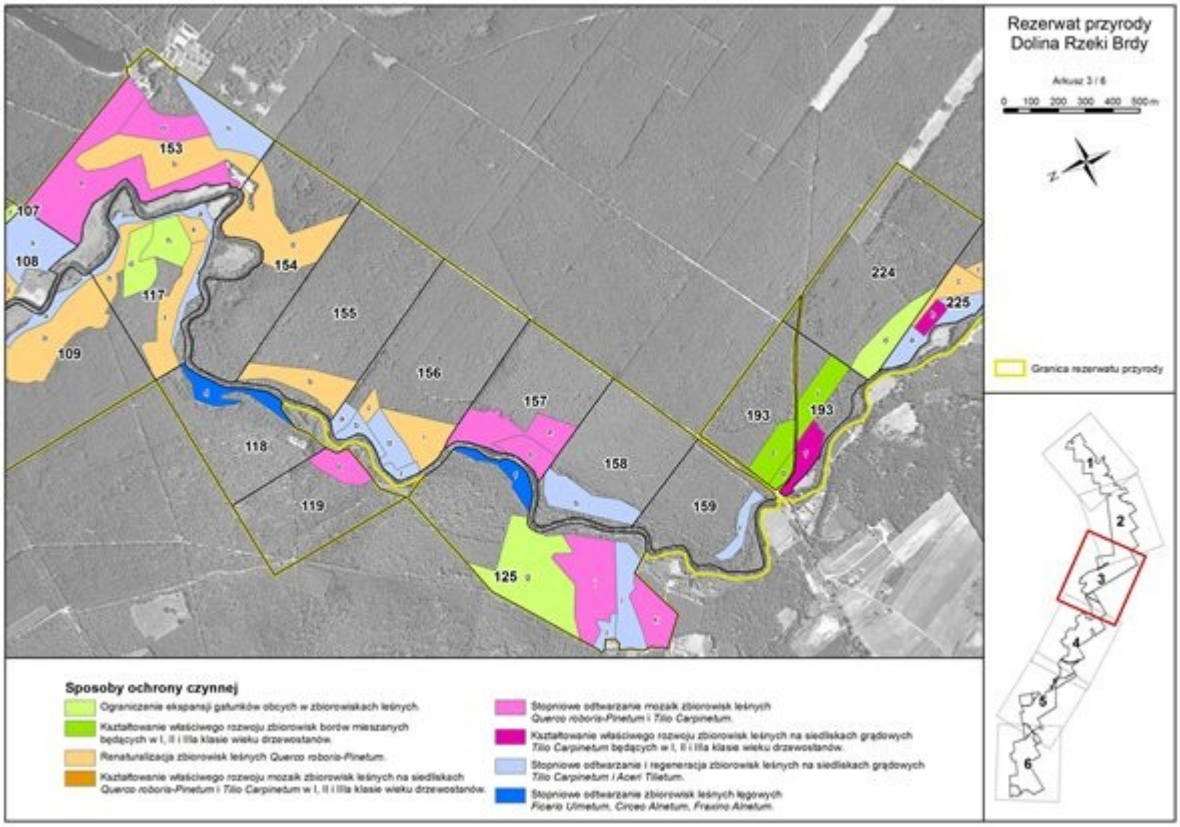
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 3 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Granica rezerwatu przyrody
153
107
108
154
117
155
224
225
109
156
157
193
193
118
158
119
159
125
1
2
3
4
5
6
Sposoby ochrony czynnej
Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Renaturalizacja zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum i Acer Tilietum.
Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych Ficario Ulmetum, Circeo Alnetum, Fraxino Alnetum.

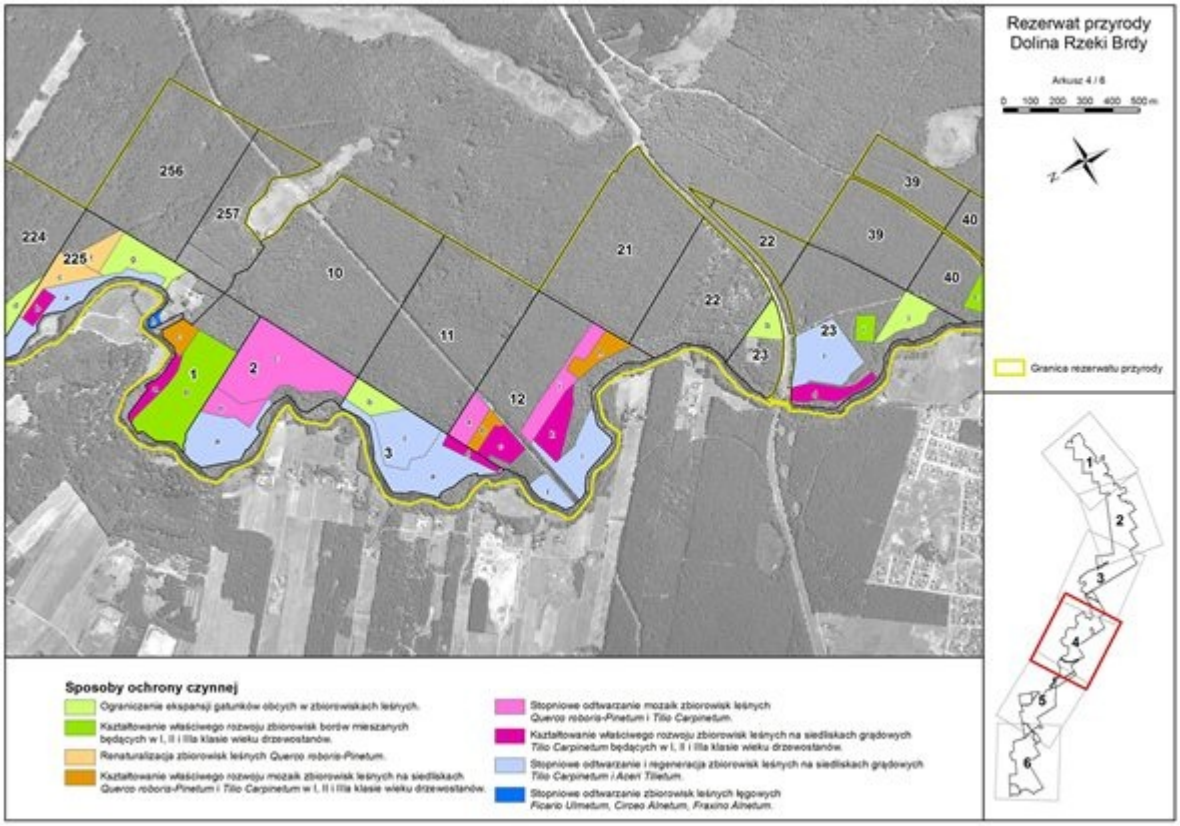
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 4 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Granica rezerwatu przyrody
Sposoby ochrony czynnej
Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Renaturalizacja zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum i Aceri Tilietum.
Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych Ficario Ulmetum, Circeo Alnetum, Fraxino Alnetum.

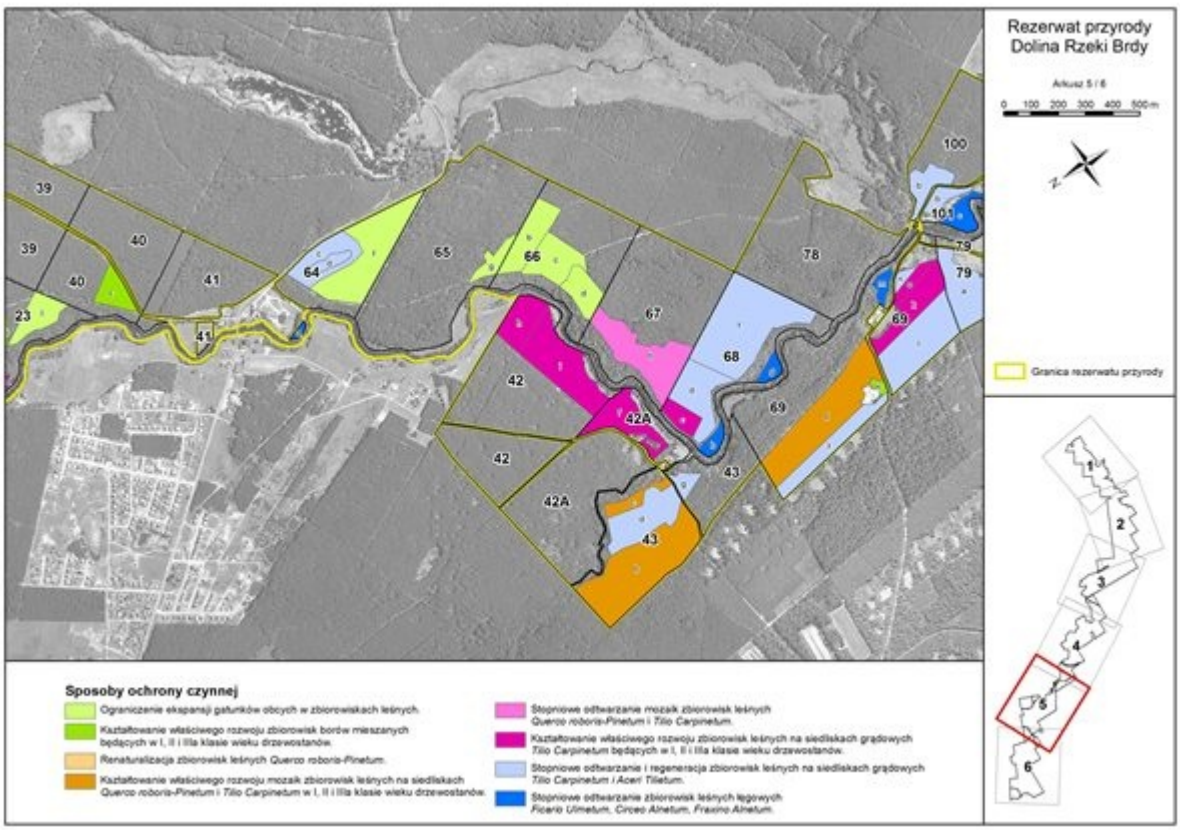
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 5 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Granica rezerwatu przyrody
Sposoby ochrony czynnej
Ograniczenie ekspansji gatunków obcych w zbiorowiskach leśnych.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk borów mieszanych będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Renaturalizacja zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju mozaik zbiorowisk leśnych na siedliskach Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie mozaik zbiorowisk leśnych Querco roboris-Pinetum i Tilio Carpinetum.
Kształtowanie właściwego rozwoju zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum będących w I, II i IIIa klasie wieku drzewostanów.
Stopniowe odtwarzanie i regeneracja zbiorowisk leśnych na siedliskach grądowych Tilio Carpinetum i Aceri Tilietum.
Stopniowe odtwarzanie zbiorowisk leśnych łęgowych Ficario Ulmetum, Circeo Alnetum, Fraxino Alnetum.

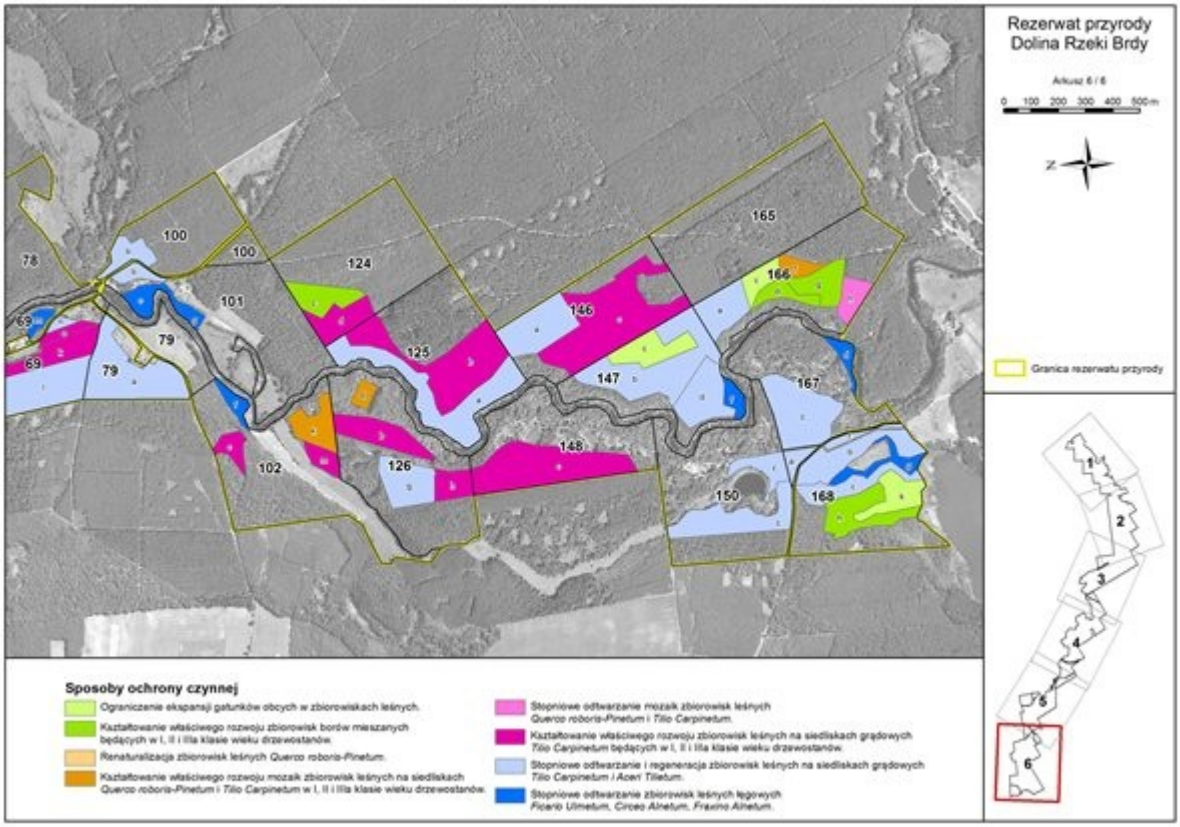

[1] Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Tuchola na okres 2008 - 2017

[2] Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Woziwoda na okres 2008 - 2017

Załącznik Nr 3 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Określenie sposobów ochrony i gospodarowania na obszarach objętych ochroną krajobrazową

Lp.	Sposoby ochrony/gospodarowania	Zakres działań ochronnych	Lokalizacja
1.	Stopniowa regeneracja i zachowanie ekosystemów leśnych.	1. Zabezpieczenie upraw leśnych i odnowień przed zgryzaniem poprzez wykonywanie i utrzymanie ogrodzeń. Usuwanie ogrodzeń upraw leśnych, których funkcja ochronna została zakończona. 2. Prognozowanie występowania owadów stanowiących zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych. Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych. Zwalczanie owadów i grzybów zagrażających trwałości ekosystemów borowych metodami gospodarczymi. Możliwe jest użycie środków chemicznych dopuszczonych do stosowania na terenie rezerwatów przyrody. 3. Prowadzenie tylko cięć odnowieniowych złożonych. Prace realizować w okresie jesienno-zimowym z pozostawieniem co najmniej 10% pozyskanego materiału drzewnego. 4. Prowadzenie prac leśnych technologiami maksymalnie zabezpieczającymi stan zachowania runa leśnego i podrostów. 5. W wydzieleniach objętych ochroną krajobrazową, które	oddziały w obrębie Woziwoda: 118b, 118f, 118g, 118j, 140a, 140b, 140d, 140h, 140i, 140j, 140p, 163a, 163b, 163c, 163g, 163h, 163i, 163m, 163n, 163o, 183c, 183h, 183i, 183j, 183l, 183m, 183o, 201b, 201c, 201h, 201i, 201j, 201k, 201l, 202g, 221c, 233b, 233f, 233g, 233k, 244c; oddziały w obrębie Zalesie: 1b, 1c, 1g, 3c, 3d, 3f, 12c, 12d, 12f, 40d, 40i, 40j, 40k, 40l, 40m, 41k, 41l, 41s, 41t, 42b, 42c, 69a, 69b, 69c, 69d, 70d, 70f, 70g, 70h, 70i, 71a, 71f, 71k, 107a, 107b, 107c, 107d, 107g, 108c, 108f, 108g, 109d, 109f, 109g, 109h, 109i, 109j, 117c, 118a, 118b, 118c, 118f, 119a, 125a, 125b, 125c, 125d, 153c, 153c, 153f, 153g, 154c, 154f, 154f, 154g, 155c, 156g, 156h, 156j, 156k, 156l, 156m, 157c, 157d, 157f, 157g, 158c, 158d, 158f, 158g, 159b, 159c, 159d, 193a, 193b, 193g,

		bezpośrednio graniczą z korytem rzeki Brdy zachować pas o szerokości min 50 m. w sąsiedztwie wód rzeki, w którym nie będą prowadzone cięcia rębniowe, a jedynie prace z zakresu gospodarki leśnej mające na celu renaturalizację drzewostanu, w tym działania związane ze stopniową przebudową, odsłanianiem odnowień, usuwaniem gatunków obcych lub inwazyjnych, podsadzaniem, sadzeniem lub wprowadzaniem siewem gatunków zgodnych z siedliskiem, pielęgnacją i zabezpieczaniem nasadzeń. 6. Stopniowe usuwanie w każdej klasie wieku drzewostanu gatunków obcych geograficznie, zastępując je gatunkami właściwymi dla siedliska. 7. Odnawianie powierzchni leśnych rodzimymi gatunkami drzew, właściwych dla występujących na terenie rezerwatu zespołów leśnych. 8. Usunięcie w okresie do 10 lat, litego drzewostanu dębu czerwonego *Quercus rubra* oraz modrzewia *Larix decidua,* na terenie oddziału 201i obręb Woziwoda. W miejsce usuniętego drzewostanu oddziału 201i obręb Woziwoda wprowadzić odnowienie, którego skład gatunkowy będzie tworzyć drzewostan sosnowo - dębowy z domieszką gatunków drzew liściastych: Kl, Lp, Gb.	193h, 193i, 224a, 224b, 224c, 224f, 224g, 224h, 224i, 224j, 225d, 225j, 225l, 225m, 256a, 256b, 256c, 256d, 257a, 257b, 257c, 257d, 257f; oddziały w obrębie Świt: 1d, 10a, 10b, 10c, 10d, 10f, 10g, 10h, 10i, 10j, 10k, 11a, 11b, 11c, 11d, 11f, 12g, 12h, 12i, 21a, 21b, 21c, 22a, 22c, 22d, 22f, 23h, 39a, 39b, 40a, 40d, 40f, 41d, 41f, 42a, 42b, 42c, 42d, 42f, 42g, 42k, 42Aa, 42Ab, 42Ad, 42Ag, 42Ah, 42Ai, 42Aj, 42Al, 65a, 65b, 65d, 65f, 65h, 66f, 66g, 66h, 67c, 69a, 69g, 69j, 69p, 78a, 78c, 78d, 79i, 79j, 79k, 100c, 100d, 100f, 100g, 101a, 101a, 101f, 101i, 101j, 101m, 101n, 101p, 124a, 124b, 124f, 124g, 124h, 125c, 146d, 146f, 150d, 150h, 165a, 165b, 165c, 165d, 165f, 165g, 166k, 166l, 166m, 168d, 168i, 168m, 168n
2.	Ochrona rodzimego ekotypu sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* "bory tucholskie".	Utrzymanie wyłączonych drzewostanów nasiennych (WDN) oraz popieranie odnowień drzewostanów zachowawczych in-situ. Utrzymanie drzew matecznych.	oddziały w obrębie Woziwoda: 140h, 140i, 140j, 201b, 140k, 201d; oddziały w obrębie Świt: 22c, 101p
3.	Zachowanie ekosystemów leśnych i zadrzewień na	1. Prowadzenie dotychczasowego sposobu gospodarowania.	działki w obrębie Cekcyn: 1156, 1159/1,

	gruntach niezarządzanych przez Lasy Państwowe.	2. Wykonywanie tylko cięć odnowieniowych złożonych. Prace należy realizować w okresie jesienno-zimowym z pozostawieniem co najmniej 10% pozyskanego materiału drzewnego. 3. Odnawianie powierzchni leśnych rodzimymi gatunkami drzew, właściwych dla występujących na terenie rezerwatu zespołów leśnych.	1164, 1165, 1166, 1170, 1337; działki w obrębie Kiełpin: 7, 10/1, 39/1, 13/1, 15/1, 20/1, 21, 45, 26, 27, 28, 29/1, 30, 35/1, 37, 59/1, 40, 42, 562, 566, 24
4.	Kształtowanie krajobrazu doliny rzecznej poprzez zachowanie przestrzeni otwartych, w tym utrzymanie ekosystemów nieleśnych, naturalnych i półnaturalnych użytkowanych rolniczo.	1. Preferowanie ekstensywnego sposobu utrzymania łąk i pastwisk. 2. Promowanie udziału trwałych użytków zielonych w programach rolnośrodowiskowych. 3. Konserwacja istniejących rowów melioracyjnych na użytkach zielonych poza okresem lęgowym ptaków.	oddziały w obrębie Woziwoda: 201p, 202k; oddziały w obrębie Zalesie: 1f, 12b, 12h, 12i, 41d, 41i, 41j, 41o, 71g, 71i, 108i, 108l, 109a, 117g, 117l, 225i, 225k, 225n; oddziały w obrębie Świt: 41b, 41c, 41g, 42j, 42Ak, 79b, 79c, 79d, 79f, 79g, 101d, 101k, 101h, 102h, 102i, 102l; działki położone w obrębie Zalesie: 518, 519, 520, 522, 525/1, 526/1, 544, 545, 546, 553, 555, 559, 560, 557, 556, 558; działki w obrębie Cekcyn: 1152, 1153, 1163, 1157, 1159/1, 1160, 1170, 1253; działki w obrębie Kiełpin: 33, 10/1, 39/1, 13/1, 15/1, 21, 28, 29/1, 32, 34, 35/1, 37, 59/1, 59/2, 40, 566, 9, 24
5.	Utrzymanie wód rzeki Brdy z zachowaniem naturalnego charakteru ekosystemu wodnego.	1. Dopuszczenie częściowego lub całkowitego usuwania rumoszu drzewnego jedynie w miejscach, gdzie stwarza niebezpieczeństwo zatorów przy przepływach wód wysokich oraz w zakresie niezbędnym dla uprawiania turystyki kajakowej na Brdzie. 2. Prowadzone zarybianie przez uprawnionego do rybactwa wykonywać zgodnie z operatem	Rzeka Brda w granicach rezerwatu przyrody.

		rybackim, którego sporządzenie i aktualizacja będzie uzgodniona z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, w zakresie składu gatunkowego ryb oraz ilości materiału zarybieniowego.	
6.	Utrzymanie sprawności technicznej istniejącej infrastruktury służącej celom edukacyjnym i turystycznym wraz z rozszerzeniem działań informacyjnych.	Kontrolowanie stanu technicznego i konserwacja istniejącej infrastruktury edukacyjno - turystycznej. Utrzymanie istniejącej infrastruktury turystyczno - edukacyjnej według potrzeb. Wprowadzanie nowych tablic ostrzegawczych i informacyjnych w miejscach uzgodnionych z Nadleśnictwem Tuchola i Nadleśnictwem Woziwoda. Wykonywanie przez zarządcę rzeki przecinki rumoszu drzewnego zalegającego w korycie rzeki bez naruszenia jej naturalności w celu utrzymania bezpiecznych warunków spływów kajakowych wyznaczonym szlakiem wodnym.	W granicach rezerwatu przyrody.
7.	Utrzymanie Parku Dendrologicznego	Prowadzenie dotychczasowego sposobu gospodarowania na terenie Parku.	oddział 153g, obręb Zalesie

Załącznik Nr 4 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Wskazanie obszarów i miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa oraz określenie sposobów ich udostępniania

Lp.	Cel udostępniania	Obszar, miejsce udostępniania	Sposób udostępniania
1.	Edukacja i turystyka	Park Dendrologiczny, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Zalesie, oddział nr 153	Ruch pieszy.
		Ścieżka dydaktyczna, Nadleśnictwo Woziwoda, obręb Woziwoda, oddziały nr: 118, 140	Ruch pieszy.
2.	Turystyka wodna	"Szlak Brdy" - szlak kajakowy, koryto rzeki Brdy w granicach rezerwatu przyrody	Spływy kajakowe przez cały rok (zaleca się aby podmioty zajmujące się wynajmem sprzętu do uprawiania turystyki kajakowej lub podmioty organizujące takie spływy prowadziły wstępny instruktaż dla uczestników spływów kajakowych, w zakresie obowiązujących zakazów w rezerwacie, zgodnie z zasadą „patrz – obserwuj – nie niszcz”, konsekwencji ich łamania oraz zasad bezpiecznego spływu).
3.	Turystyka	Szlaki turystyczne; Nadleśnictwo Woziwoda, obręb Woziwoda: 118, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Zalesie: 40, 41, 69, 70, 108, 153, 154, 193, 224, 225, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Świt: 1, 2, 10, 11, 12, 22, 23, 40, 64, 65, 66, 69, 78, 100, 101, 102, 124, 125, 126, 146, 147, 148, 150, 165, 166, 168, Punkty widokowe; Nadleśnictwo Woziwoda, obręb	Miejsca i trasy udostępnione zgodnie z przeznaczeniem.

		Woziwoda: 118, 140, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Zalesie: 108, 153, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Świt: 125, Miejsca postojowe; Nadleśnictwo Woziwoda, obręb Woziwoda: 140, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Zalesie: 108, 153, 154, 193, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Świt: 69, 100, 101, Pola biwakowe; Nadleśnictwo Woziwoda, obręb Woziwoda: 140, 163, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Zalesie: 153, 154, Nadleśnictwo Tuchola, obręb Świt: 42A, 101.	
4.	Rekreacja	Na terenie rezerwatu w części objętej ochroną krajobrazową.	Zbiór dla celów indywidualnych owoców: borówki czernicy *Vaccinum myrtillus*, borówki brusznicy *Vaccinum vitis*, poziomki zwyczajnej *Fragaria vesca* oraz grzybów jadalnych.
5.	Amatorski połów ryb	Prawy, zachodni brzeg rzeki z pominięciem terenów zalewowych, zabagnionych oraz tzw. Martwej Brdy zlokalizowanych w oddziałach leśnych: 244a - obręb Woziwoda; 71d, 42i, 3a, 3b - obręb Zalesie.	Metodą muchową i spinningową (zakaz zbrojenia wędek w kulę wodną i spławiki), a w okresie ochronnym pstrąga potokowego tj. od początku września do końca grudnia stosowanie wyłącznie metody na muchę. Amatorski połów ryb dozwolony jest na prawym, zachodnim brzegu rzeki wyłącznie dla osób posiadających imienne, jednodniowe zezwolenie wydawane przez uprawnionego do rybactwa. Poruszanie się do miejsc wędkowania pojazdami silnikowymi na terenie rezerwatu wyłącznie drogami udostępnionymi dla ruchu kołowego, a następnie piesze poruszanie się wyznaczonymi drogami leśnymi i odcinkami rzeki. Osoby uprawiające amatorski połów ryb na terenie rezerwatu są zobowiązane do przestrzegania zakazów obowiązujących na terenie rezerwatu, w tym: pozostawiania śmieci na terenie rezerwatu, biwakowania i rozpalania ognisk poza miejscami do tego celu wyznaczonymi, niszczenia roślin, celowego płoszenia zwierząt, w szczególności ptactwa, niszczenia miejsc lęgowych

			ptactwa, niszczenia skarp brzegowych rzeki. Uprawniony do rybactwa przedłoży Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Bydgoszczy do końca kwietnia każdego roku, sprawozdanie z ilości wydanych zezwoleń na połów ryb na terenie rezerwatu.
6.	Rybactwo	Rzeka Brda na odcinku w granicach rezerwatu przyrody	Dopuszcza się działalność rybacką wyłącznie w zakresie zarybiania wód rzeki Brdy. Prowadzone zarybianie przez uprawnionego do rybactwa wykonywać zgodnie z operatem rybackim, którego sporządzenie i aktualizacja będzie uzgodniona z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, w zakresie składu gatunkowego ryb oraz ilości materiału zarybieniowego.

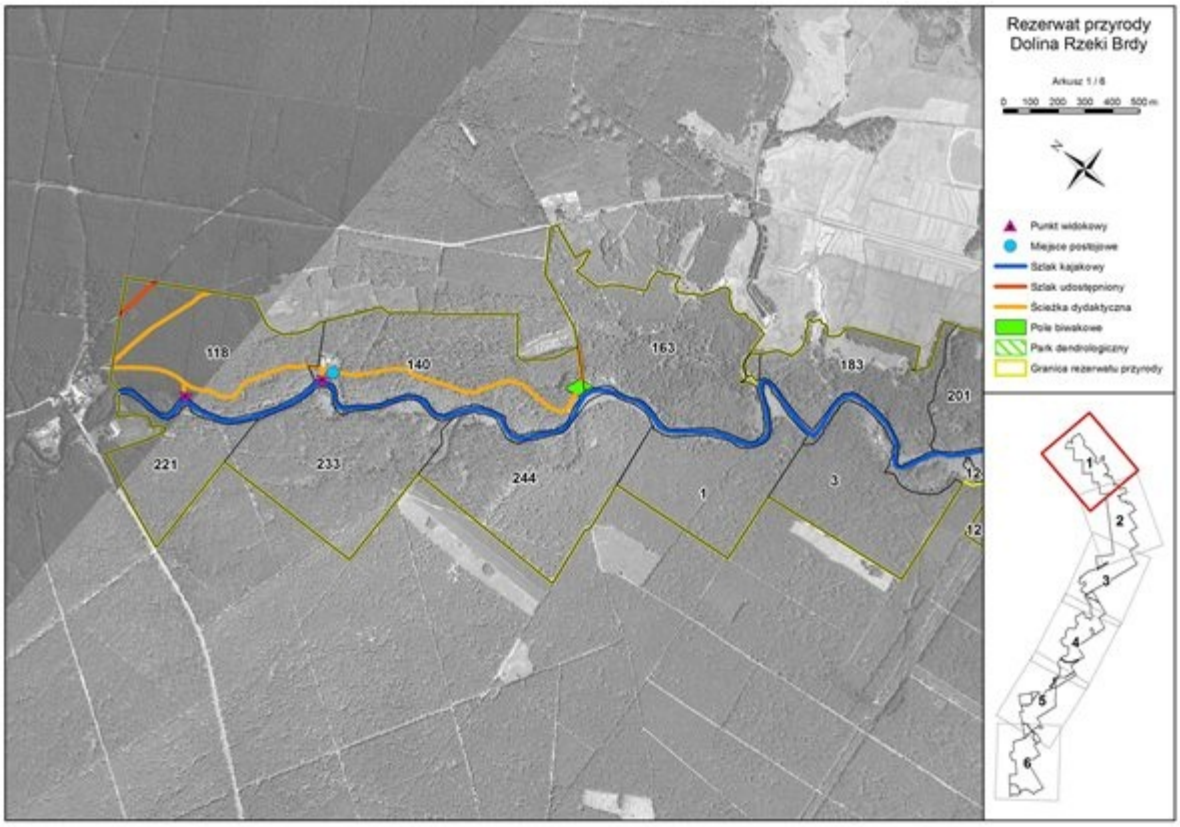

Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 2 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Punkt widokowy
Miejsce postojowe
Szlak kajakowy
Szlak udostępniony
Ścieżka dydaktyczna
Pole biwakowe
Park dendrologiczny
Granica rezerwatu przyrody
40
69
201
202
183
41
70
107
12
42
108
153
3
42
42
71
109
117
154
118
155
119
156
1
2
3
4
5
6

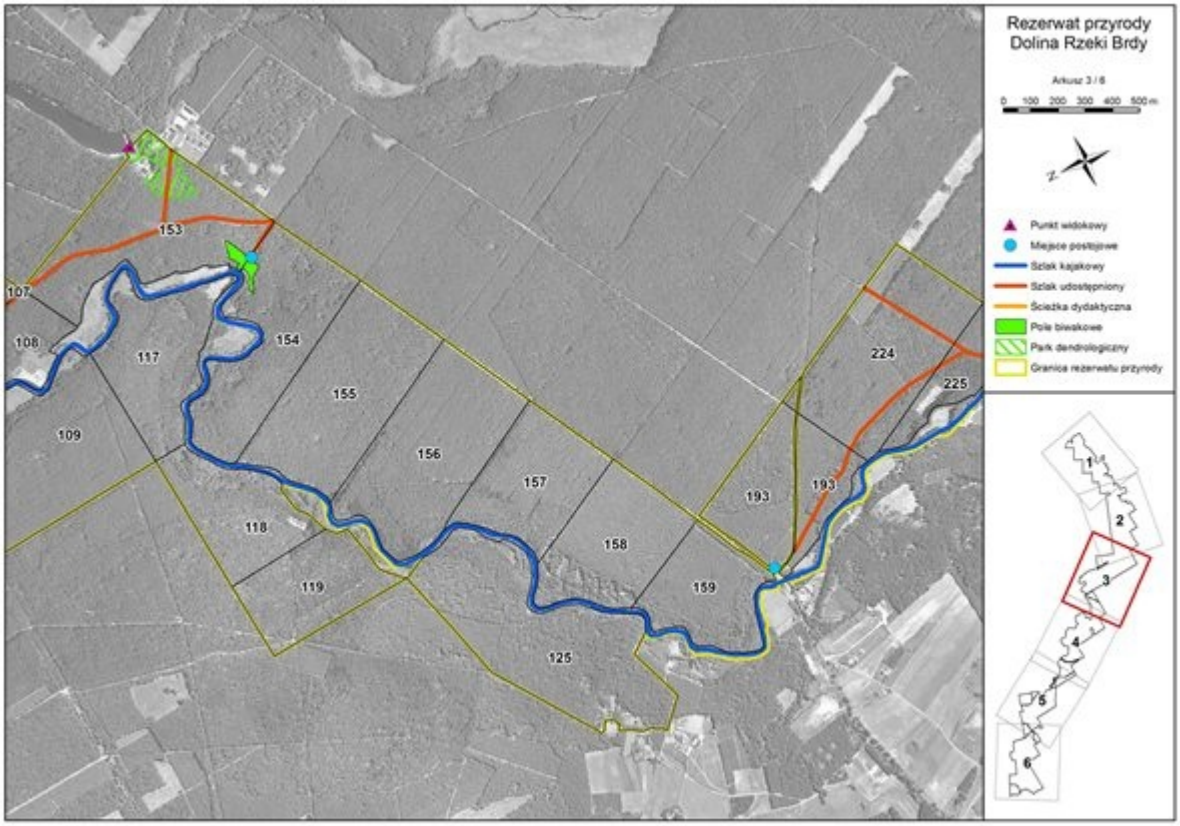
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 3 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Punkt widokowy
Miejsce postojowe
Szlak kajakowy
Szlak udostępniony
Ścieżka dydaktyczna
Pole biwakowe
Park dendrologiczny
Granica rezerwatu przyrody
153
107
108
117
154
155
224
225
109
156
157
193
193
118
158
119
159
125
1
2
3
4
5
6

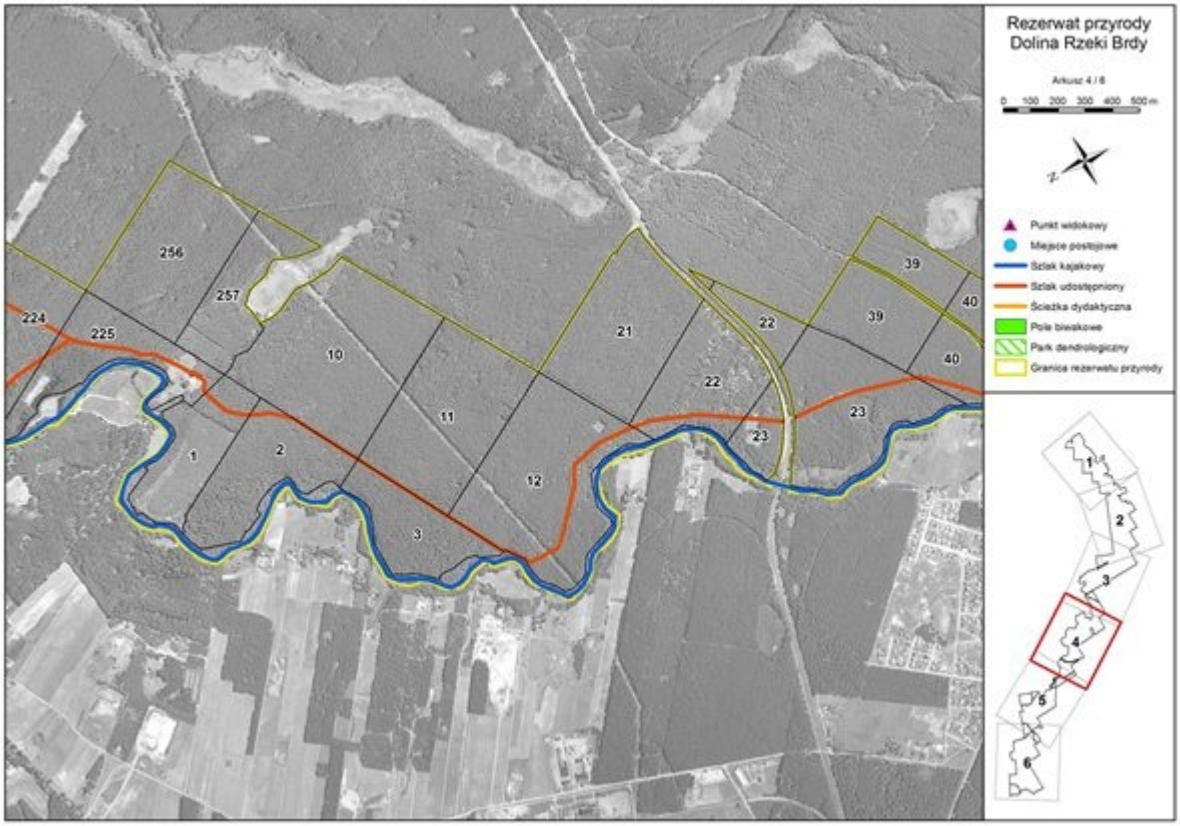
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 4 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Punkt widokowy
Miejsce postojowe
Szlak kajakowy
Szlak udostępniony
Ścieżka dydaktyczna
Pole biwakowe
Park dendrologiczny
Granica rezerwatu przyrody
256
257
224
225
10
11
1
2
3
12
21
22
22
23
23
39
40
39
40
1
2
3
4
5
6

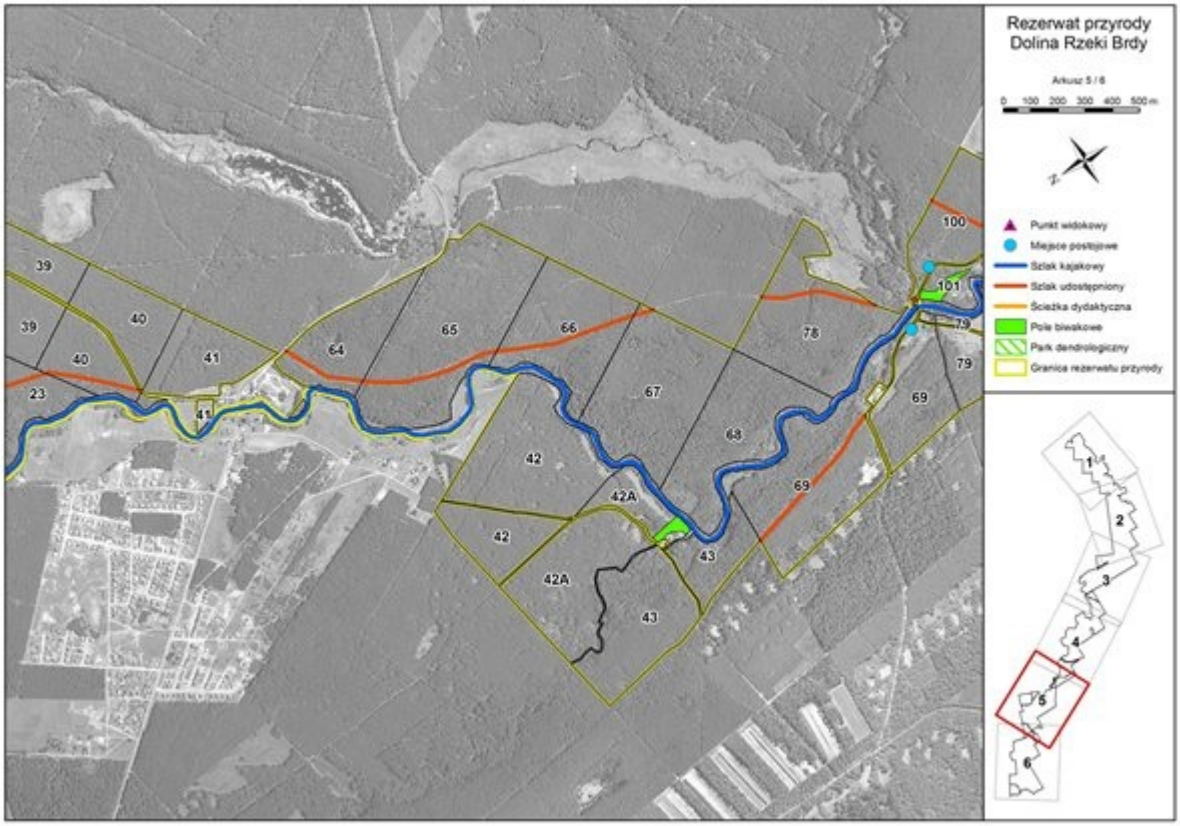
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 5 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Punkt widokowy
Miejsce postojowe
Szlak kajakowy
Szlak udostępniony
Ścieżka dydaktyczna
Pole biwakowe
Park dendrologiczny
Granica rezerwatu przyrody
39
39
40
40
41
41
23
64
65
66
67
68
78
79
79
100
101
69
69
42
42A
42
42A
43
43
1
2
3
4
5
6

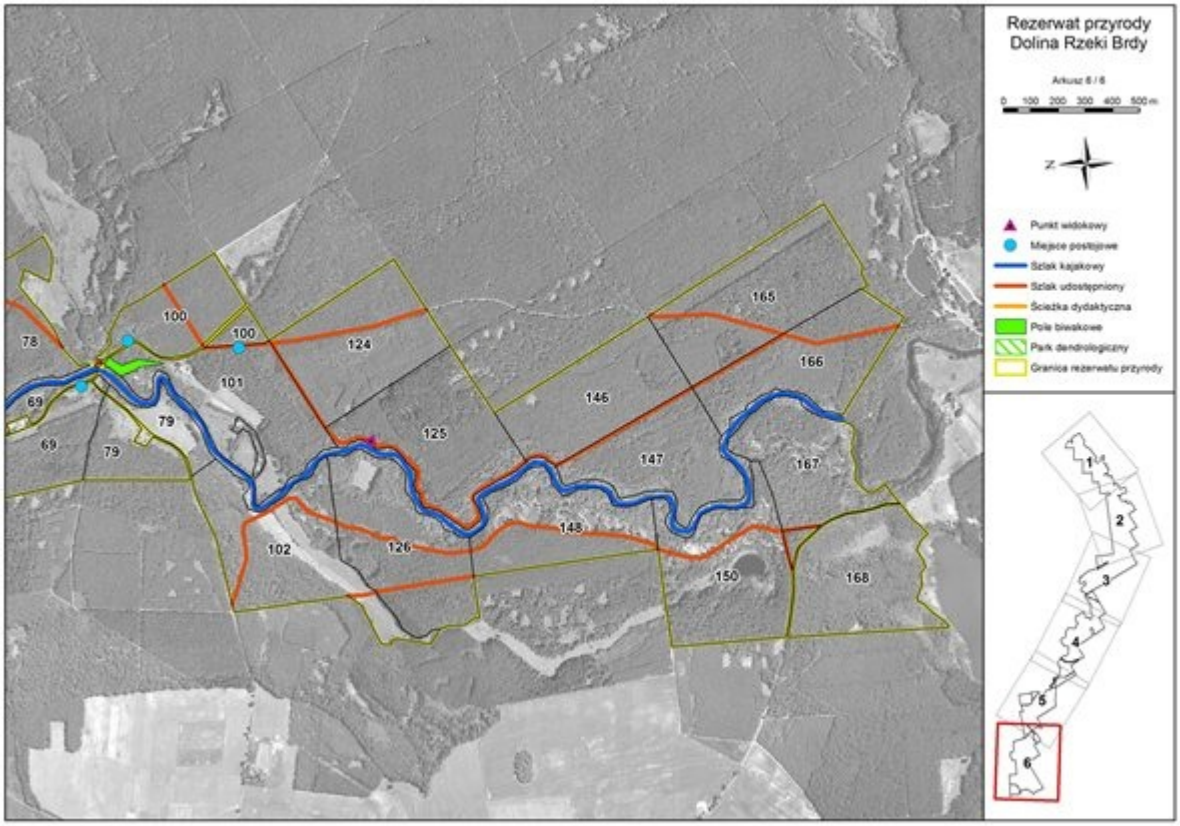
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 6 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Punkt widokowy
Miejsce postojowe
Szlak kajakowy
Szlak udostępniony
Ścieżka dydaktyczna
Pole biwakowe
Park dendrologiczny
Granica rezerwatu przyrody
78
100
100
124
165
166
101
146
69
79
69
79
125
147
167
102
126
148
150
168
1
2
3
4
5
6

Załącznik Nr 5 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Wykaz terenów objętych ochroną czynną lub ścisłą w granicach rezerwatu przyrody

Lp.	Rodzaj ochrony	Lokalizacja
1.	Ochrona czynna	Nadleśnictwo Woziwoda, obręb leśny Woziwoda, wydzielenia leśne nr: 118c, 118h, 118k, 118l, 140c, 140f, 140g, 140k, 140m, 140n, 140o, 163d, 163f, 163j, 163k, 163p, 163r, 163t, 163w, 183a, 183d, 183f, 183k, 183r, 201a, 201d, 201f, 201g, 201n, 202f, 202h, 202i, 202j, 221a, 233a, 233c, 233d, 233h, 233j, 244b, 244d, 244f; Nadleśnictwo Tuchola, obręb leśny Zalesie, wydzielenia leśne nr: 1a, 3b, 12g, 40a, 40b, 40g, 40h, 41a, 41b, 41f, 41g, 41h, 41m, 41n, 41r, 42f, 42g, 70a, 70b, 70c, 71b, 71c, 71d, 107f, 108a, 108h, 108j, 108k, 109b, 109c, 109k, 117a, 117b, 117d, 117f, 117h, 117k, 118d, 119b, 125f, 125g, 125i, 125j, 125k, 125l, 153a, 153b, 153d, 153h, 154d, 155b, 156a, 156b, 156d, 156f, 156i, 157a, 157b, 158b, 159f, 159g, 193c, 193d, 193f, 193j, 224d, 225a, 225b, 225c, 225f, 225g, 225h; Nadleśnictwo Tuchola, obręb leśny Świt, wydzielenia leśne nr: 1a, 1b, 1c, 2a, 2b, 2c, 3a, 3b, 3c, 3d, 12a, 12b, 12c, 12f, 12j, 12k, 12l, 12n, 23b, 23d, 23f, 23i, 23j, 40c, 42h, 42i, 42Af, 43b, 43c, 43d, 43g, 64a, 64c, 64d, 64f, 65g, 66b, 66c, 66d, 67b, 68b, 68c, 68d, 68f, 68g, 69d, 69f, 69h, 69k, 69l, 69m, 69n, 69o, 79a, 100b, 101b, 101c, 101g, 102c, 102f, 102k, 102m, 124c, 124d, 125a, 125b, 126b, 126d, 126g, 126h, 146a, 146c, 147b, 147c, 147d, 147f, 148c, 150c, 150f, 166a, 166c, 166d, 166f, 166g, 166h, 167c, 167d, 168a, 168b, 168c, 168f, 168g, 168h, 168k
2.	Ochrona ścisła	Nadleśnictwo Woziwoda, obręb leśny Woziwoda, wydzielenia leśne nr: 118d, 118i, 140l, 163l, 163s, 163x, 183b, 183g, 183n, 183p, 201m, 201o, 202a, 202b, 202c, 202d, 221d, 233i, 244a; Nadleśnictwo Tuchola, obręb leśny Zalesie, wydzielenia leśne nr: 1d, 3a, 12a, 12j, 40c, 40f, 41c, 41j, 41k, 41o, 41p, 42a, 42c, 42d, 70d, 71a, 71i, 71j, 71h, 108b, 108d, 109a, 109j, 109l, 117i, 117j, 125h, 154a, 154b, 155a, 158a, 159a, 193k; Nadleśnictwo Tuchola, obręb leśny Świt, wydzielenia leśne nr: 2d, 12d, 12m, 22b, 23a, 23c, 23g, 40b, 41a, 42k, 42Ac, 43a, 43f, 43h, 64b, 65b, 65c, 66a, 67a, 68a, 69a, 69b, 69c, 69i, 69r, 78b, 79h, 79l, 100a, 101l, 101m, 101n, 101o, 101r, 102a, 102b, 102d, 102g, 102j, 126a, 126c, 126f, 126i, 146b, 147a, 148a, 148b, 150a, 150b, 150g, 159g, 166b, 167a, 167b, 168j, 168l

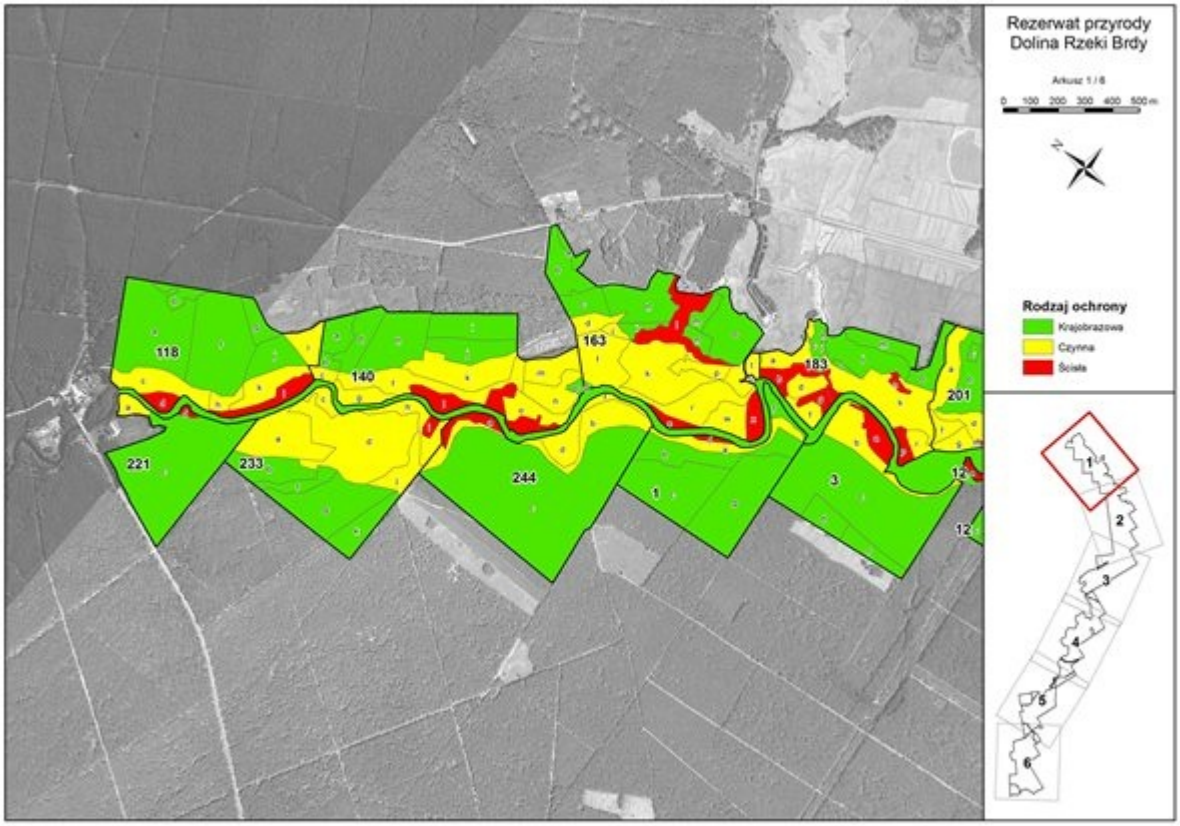
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 1 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
118
140
163
183
201
221
233
244
1
3
12
1
2
3
4
5
6

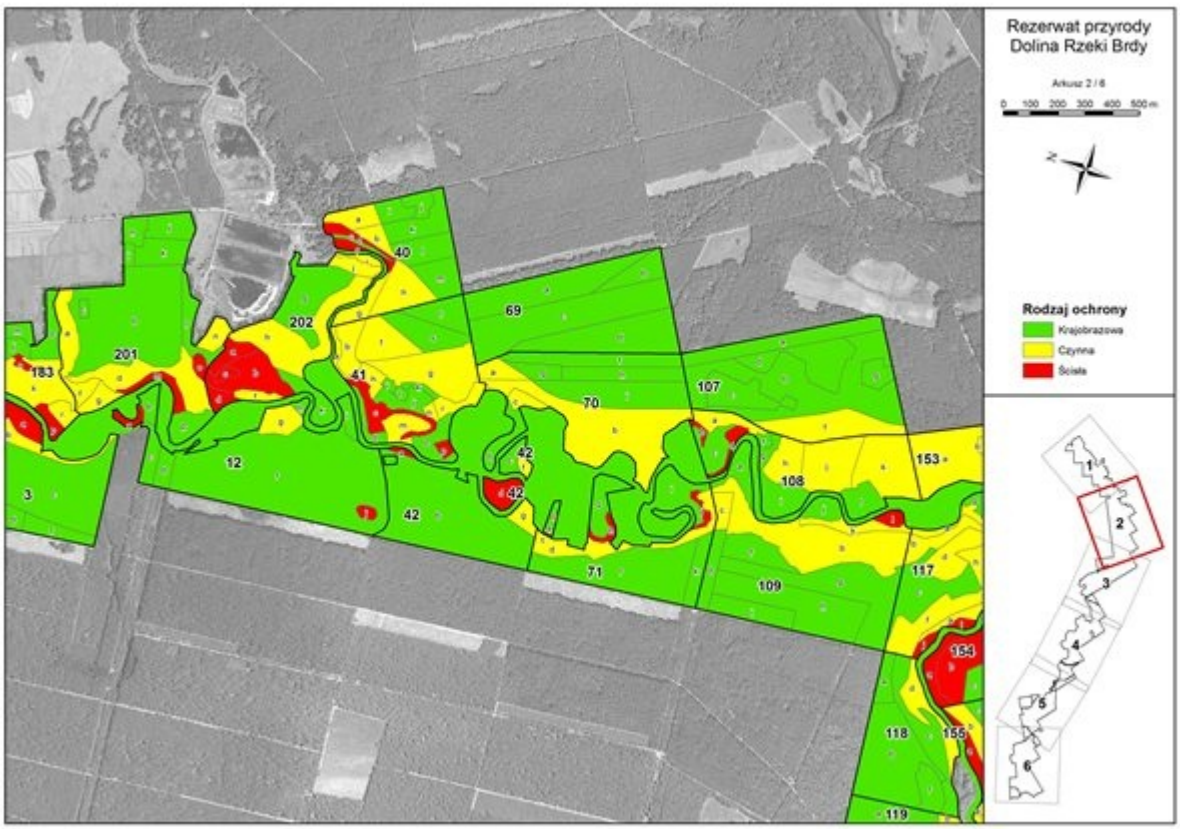
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 2 / 6
0 100 200 300 400 500 m
N
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
40
69
202
201
183
41
70
107
12
42
153
3
42
108
42
71
109
117
154
118
156
119
1
2
3
4
5
6

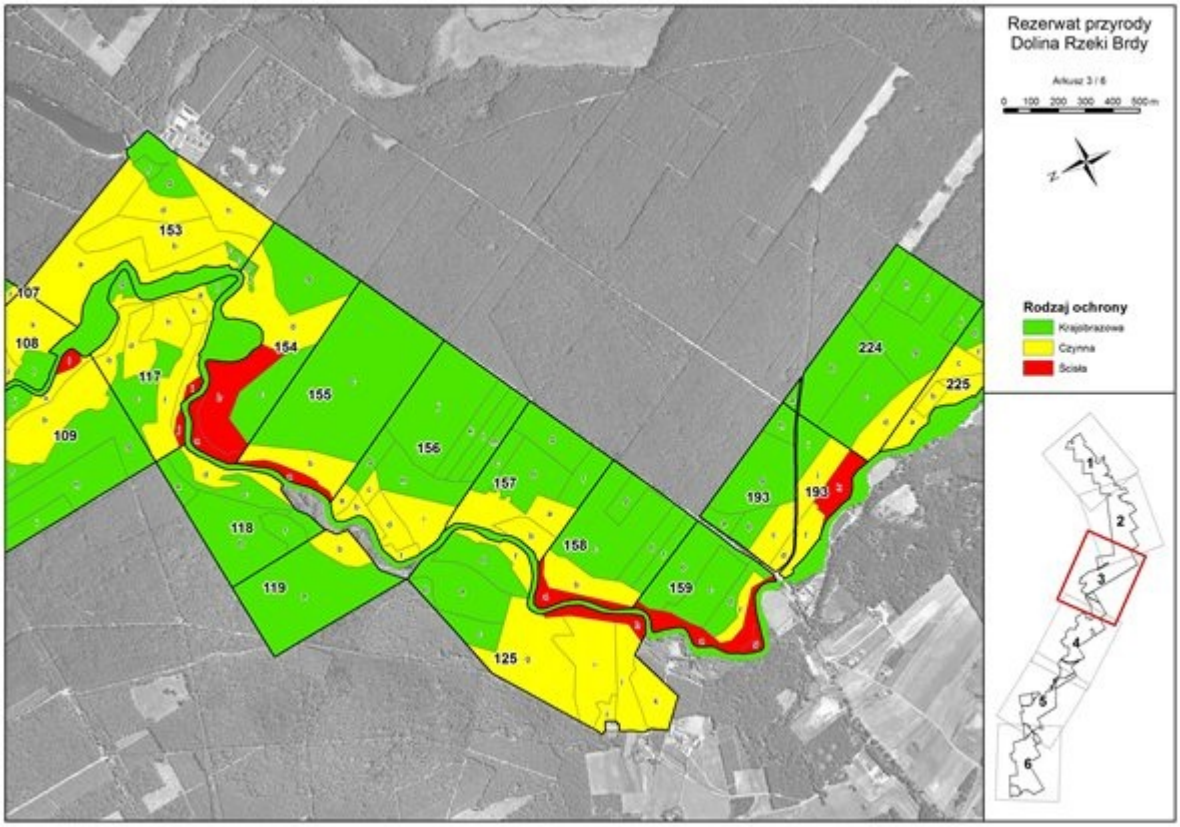
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 3 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
153
107
108
154
117
155
156
157
109
118
158
159
119
125
193
193
224
225
1
2
3
4
5
6

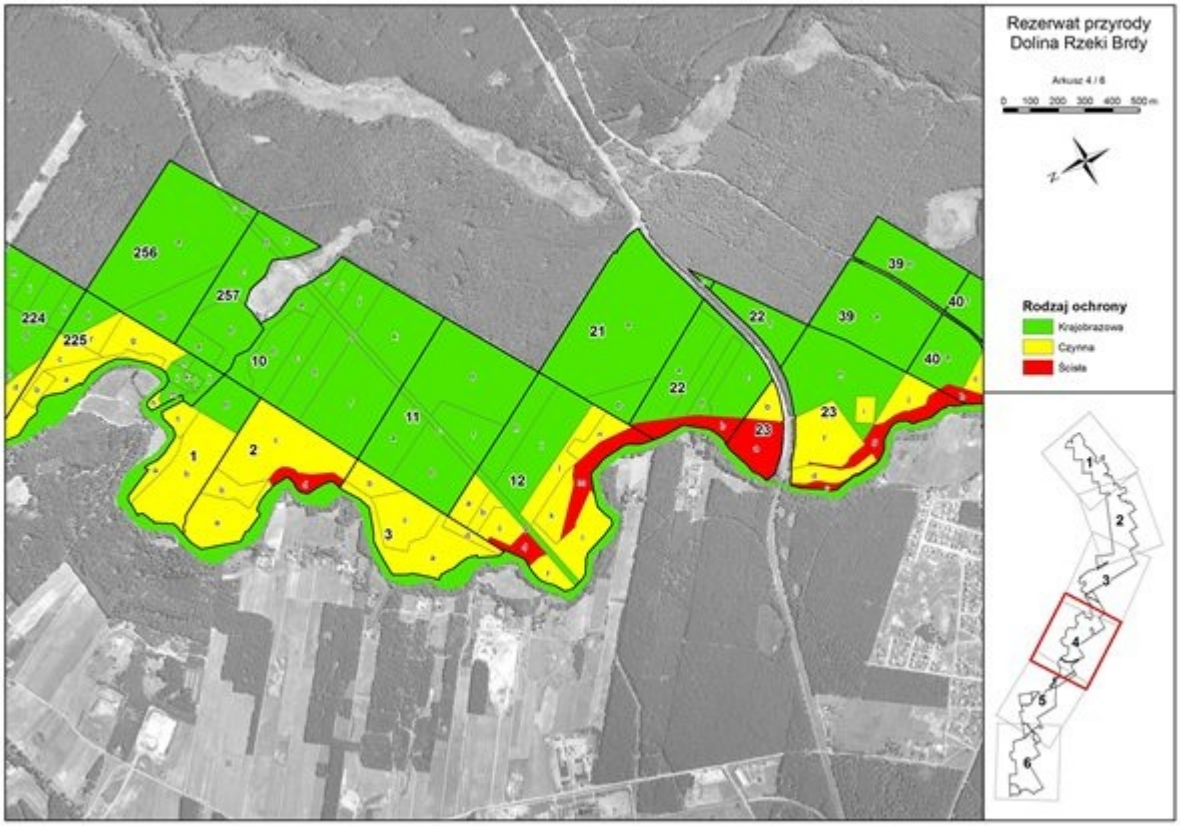
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 4 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
256
257
224
225
10
1
2
11
3
12
21
22
22
23
23
39
39
40
40
1
2
3
4
5
6

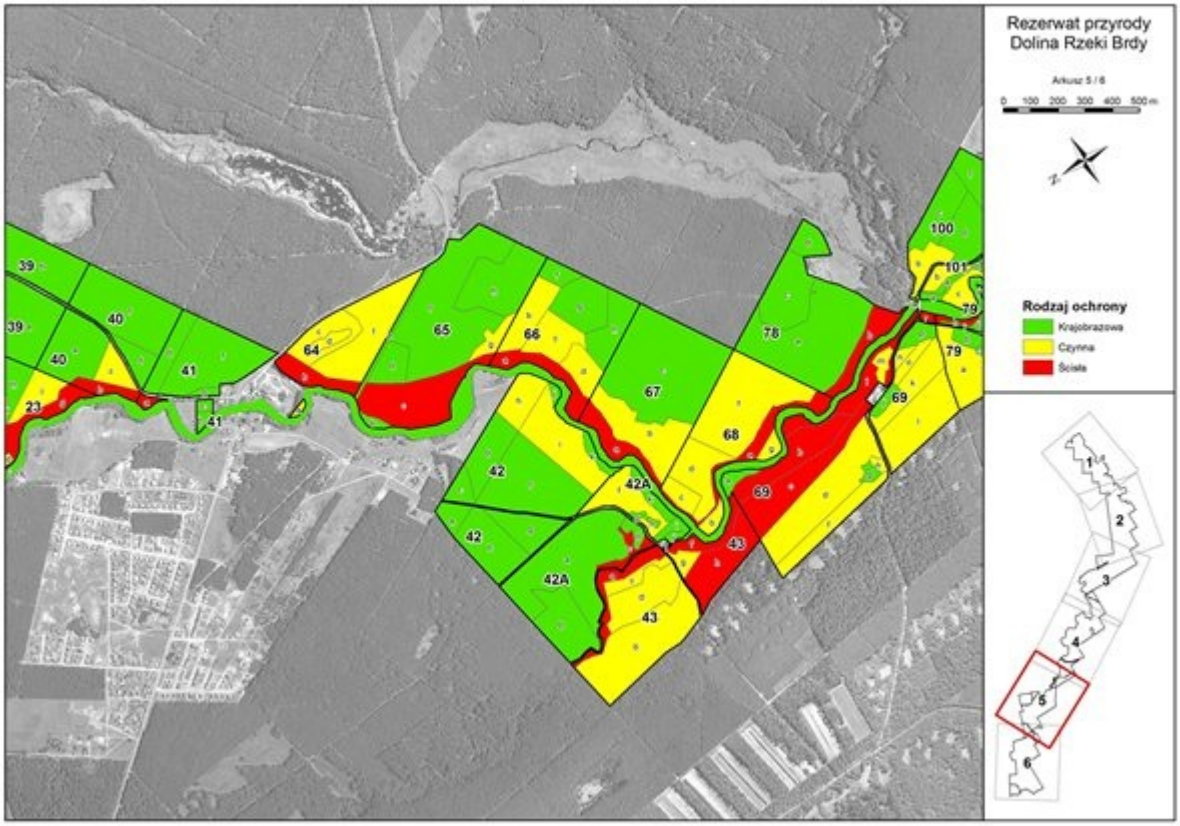
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 5 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
39
40
41
23
64
65
66
67
68
69
78
79
100
101
42
42A
43
1
2
3
4
5
6

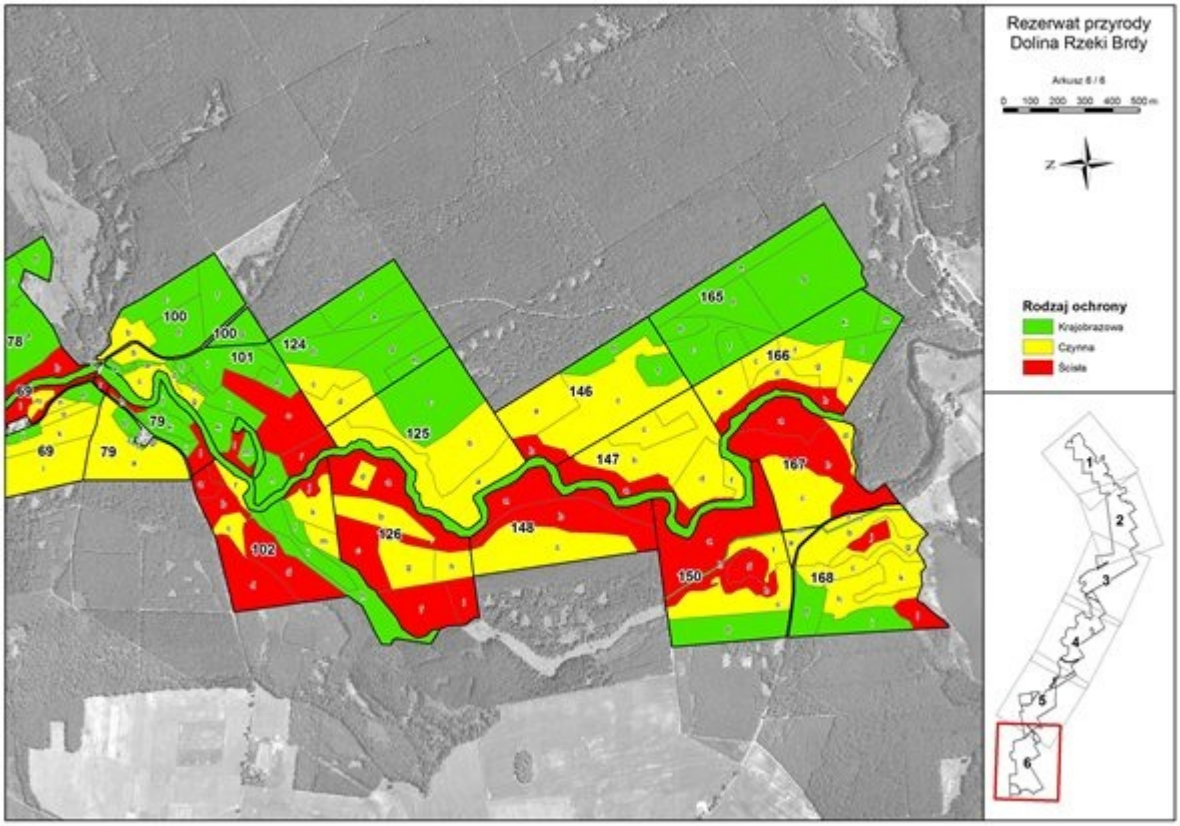
Rezerwat przyrody
Dolina Rzeki Brdy
Arkusz 6 / 6
0 100 200 300 400 500 m
Rodzaj ochrony
Krajobrazowa
Czynna
Ścisła
78
69
79
100
101
102
124
125
126
146
147
148
150
165
166
167
168
1
2
3
4
5
6

Załącznik Nr 6 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Wskazanie miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa i rolnicza oraz polowania

Lp.	Cel udostępniania	Obszar, miejsce udostępniania	Sposób udostępniania
1.	Działalność wytwórcza i handlowa	Działalność wytwórcza w miejscowości Piszczek - dz. ewidencyjna nr 3810 obręb geodezyjny m. Tuchola oraz w miejscowości Zielonka - dz. ewidencyjna nr 950 obręb geodezyjny Klocek. Działalność handlowa na terenie wyznaczonych pól biwakowych.	Działalność wytwórcza w postaci istniejących dwóch małych elektrowni wodnych (MEW) w miejscowości Piszczek i Zielonka. Działalność handlowa, w postaci małej gastronomii lub handlu o charakterze okresowym po uzgodnieniu z zarządcą lub dzierżawcą terenu.
2.	Działalność rolnicza	oddziały w obrębie Woziwoda: 183j, 201p, 202k; oddziały w obrębie Zalesie: 1f, 12b, 12h, 12i, 41d, 41i, 41j, 41k, 41o, 42c, 70d, 71a, 71g, 71i, 108c, 108i, 108l, 109a, 109j, 117g, 117l, 225i, 225k, 225m, 225n; oddziały w obrębie Świt: 41b, 41c, 41g, 42j, 42k, 42Ak, 65b, 69a, 79b, 79c, 79d, 79f, 79g, 79i, 79j, 79k, 101d, 101j, 101k, 101h, 101m, 101n, 102h, 102i, 102l; działki położone w obrębie Zalesie: 518, 519, 520, 522, 525/1, 526/1, 544, 545, 546, 553, 555, 559, 560, 557, 556, 558; działki w obrębie Cekcyn: 1152, 1153, 1163, 1157, 1159/1, 1160, 1170, 1253; działki w obrębie Kiełpin: 33, 10/1, 39/1, 13/1, 15/1, 21, 28, 29/1, 32, 34, 35/1, 37, 59/1, 59/2, 40, 566, 9, 24	1. Preferowanie ekstensywnego sposobu utrzymania użytków rolnych. 2. Promowanie udziału trwałych użytków zielonych w programach rolnośrodowiskowych. 3. Konserwacja istniejących rowów melioracyjnych na użytkach zielonych poza okresem lęgowym ptaków.
3.	Polowanie	Na części rezerwatu objętej ochroną krajobrazową.	Dopuszcza się polowanie indywidualne na zwierzynę płową, lisy, dziki oraz gatunki zwierząt obcych geograficznie

			z zasiadki, po tropie lub z podchodu, wyłącznie poza okresem lęgowym ptaków. Prowadzone polowania mogą być wykonywane wyłącznie w celu regulacji populacji zwierzyny przez dzierżawcę lub zarządców obwodów łowieckich zlokalizowanych na terenie rezerwatu. Nie dopuszcza się innych niż wymienione sposoby polowań tj. przy użyciu psów, zbiorowych lub polowań na ptactwo.

Załącznik Nr 8 do Zarządzenia Nr
17/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Mapa obszarów Natura 2000 oraz znajdującego się na ich terenie rezerwatu

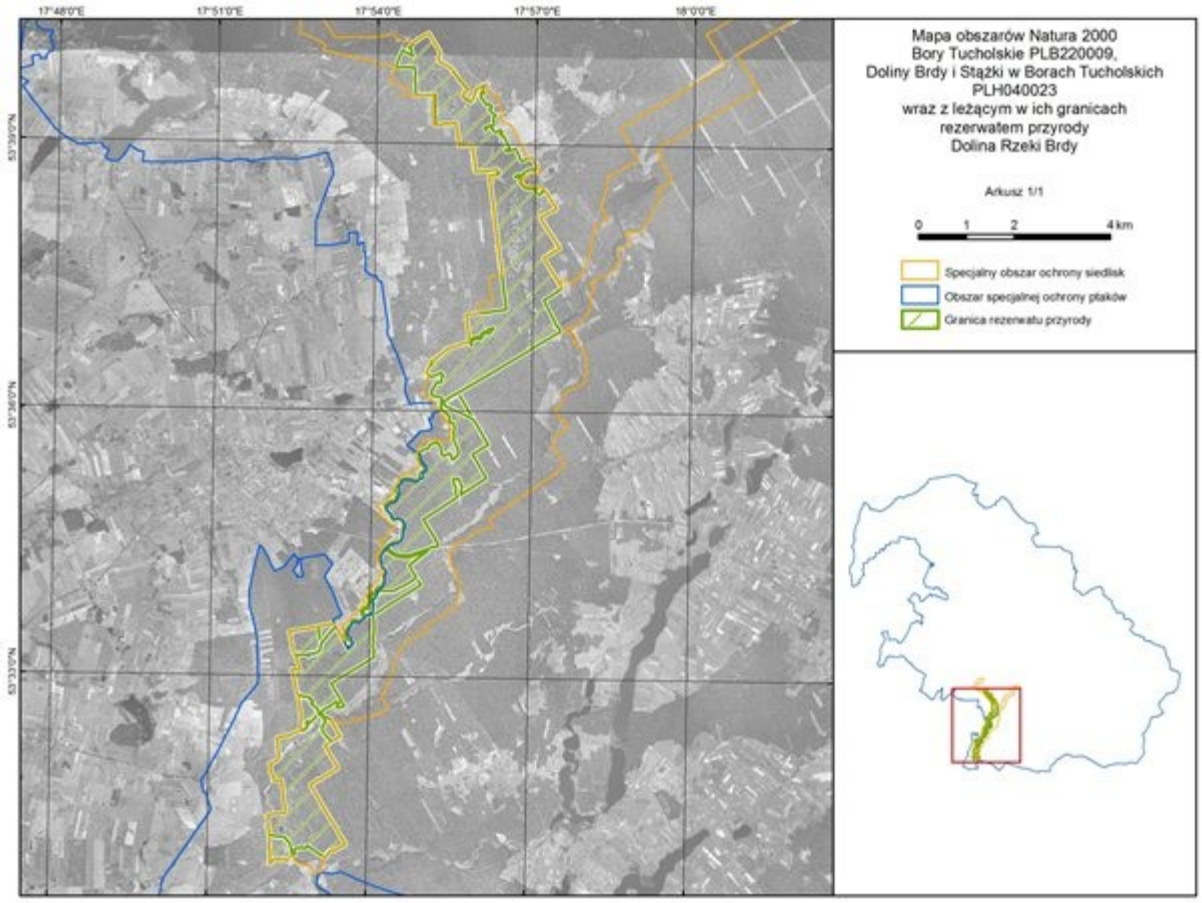

Uzasadnienie

Plan ochrony dla rezerwatu „Dolina Rzeki Brdy" jest dokumentem określającym sposoby ochrony walorów krajobrazowych, zbiorowisk leśnych, wód rzeki Brdy oraz siedlisk przyrodniczych związanych z doliną rzeczną. Dla właściwego funkcjonowania rezerwatu i jego ochrony plan ochrony zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, z późn. zm.) sporządza się na okres 20 lat. Zgodnie art. 19 ust. 6 ustawy o ochronie przyrody regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia w drodze zarządzenia plan ochrony dla rezerwatu przyrody, sporządzony na podstawie wytycznych zawartych w art. 20 ww. ustawy.

Projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy" został zaopiniowany przez Nadleśnictwo Tuchola pismem z dnia 1 grudnia 2011 r. znak ZG-1-7021-27/11, Nadleśnictwo Woziwoda pismem z dnia 23 listopada 2011 r. znak ZG-2-732-31/11, Radę Gminy Cekcyn uchwałą Nr X/81/11 z dnia 23 listopada 2011 r., Radę Gminy Gostycyn pismem znak RG.0004.26.2011 z dnia 27 października 2011 r., Radę Gminy Tuchola uchwałą Nr XII/96/11 z dnia 21 października 2011 r. Projekt zarządzenia został uzgodniony pozytywnie przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego postanowieniem z dnia 20 grudnia 2011 r., znak WSRRW.II.6638.20B.2011 pod warunkiem "swobodnego dostępu do wykonywania działań mających na celu ochronę rodzimego ekotypu gatunku Sosny pospolitej". Plan ochrony dla rezerwatu przyrody tworzony jest w celu określenia sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych dla celu ochrony danego rezerwatu oraz ich skutków. Zbiór nasion z terenu rezerwatu oraz prowadzenie prac związanych z utrzymaniem drzewostanów nasiennych nie mogą być z założenia uznane za działania ochronne, realizowane w celu ochrony rezerwatu, ponieważ czynności te zaliczane są do działań gospodarczych, prowadzonych w głównej mierze na potrzeby gospodarki leśnej. Nie można wykluczyć, że zbiór nasion może być w pewnych okolicznościach uznany za działanie przyczyniające się do zwiększenia różnorodności biologicznej, w tym różnorodności na poziomie genowym, jednak sytuacja ta nie dotyczy wszystkich przypadków, jak również nie stanowi dowodu, że zbiór realizowany jest w celu ochrony przedmiotu ochrony danego rezerwatu. Jednocześnie art. 20 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody określający zakres planu ochrony dla rezerwatu przyrody nie przewiduje wskazywania w planie obszarów do zbioru nasion. W związku z powyższym miejsca zbioru nasion, wraz ze wskazaniem możliwych do zebrania ich ilości oraz sposobu zbioru na terenie rezerwatu objętym ochroną czynną i ścisłą, mogą być wyznaczane w formie zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy na mocy art. 15 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz. 1220 ze zm.), na wniosek strony zainteresowanej, mając na uwadze dbałość o zachowanie celu ochrony rezerwatu przyrody. Jednocześnie planowane działania w zakresie utrzymania drzewostanów nasiennych, mogą być realizowane po uzyskaniu odstępstwa od zakazów na mocy art. 15 ust. 4 pkt. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz. 1220 ze zm.). Przedmiotowy projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy" został również zaopiniowany pozytywnie przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Bydgoszczy uchwałą Nr 9/2010, z dnia 7 czerwca 2010 r. Przewodniczący Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Bydgoszczy poinformował, w piśmie z dnia 17.10.2011 r., że po zapoznaniu się z projektem przedmiotowego zarządzenia, w którym uwzględniono uwagi Ministra Środowiska przekazane pismem z dnia 28 grudnia 2010 r. znak: DP-074-49/59840/10/GD i z protokołem z posiedzenia ww. Rady dotyczącym opiniowania projektu planu, że wprowadzone zmiany mają

charakter porządkujący zapisy i nie dotyczą przedmiotów spraw opiniowanych przez Członków Rady, nie obejmują merytorycznej strony zagadnień dyskutowanych na posiedzeniach Regionalnej Rady Ochrony Przyrody. Mając powyższe na uwadze nie stwierdzono potrzeby ponownego zaopiniowania przez Radę przedmiotowego projektu.

Nadleśnictwo Woziwoda zaopiniowało projekt zarządzenia pozytywnie wnosząc propozycje zmian w zakresie:

1. Wpisania oddziału 118c - obręb Woziwoda do części rezerwatu objętej ochroną czynną.

Odp. Uwaga została uwzględniona. Oddział 118c obręb Woziwoda objęto ochroną czynną, w którym przewidziano prace mające na celu usuwanie gatunków inwazyjnych i obcych oraz renaturalizację siedliska skierowaną na przywrócenie właściwego składu drzewostanu.

2. Uwaga dotycząca uszczegółowienia zapisów dotyczących nieprowadzenia prac w wydzieleniach objętych ochroną krajobrazową graniczących bezpośrednio z korytem rzeki i zmniejszenia szerokości tej strefy ze 150 m do zapisu "min. 50 m". Odp. Uwaga został uwzględniona i dokonano stosownych zmian w treści zarządzenia.

Odp. Uwaga został uwzględniona i dokonano stosownych zmian w treści zarządzenia.

3. Uwaga dotycząca usuwania w okolicy szlaków udostępnionych dla ruchu pieszego i edukacji drzew zagrażających bezpieczeństwu (złomy, posusz, drzewa zawieszone).

Odp. Uwaga nie została ujęta w treści projektu zarządzenia ponieważ zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt. 3 ustawy o ochronie przyrody, przy prowadzeniu działań związanych z zachowaniem bezpieczeństwa powszechnego nie obowiązują zakazy, o których mowa w art. 15 ust. 1 przedmiotowej ustawy.

Nadleśnictwo Tuchola zaopiniowało projekt zarządzenia negatywnie w przypadku nie naniesienia poprawek. Po przeprowadzeniu analizy poszczególnych uwag Nadleśnictwa Tuchola, ustosunkowano się do ich treści w poniższym zakresie:

1. Uwaga dotycząca braku załączników graficznych w przesłanym do zaopiniowania dokumencie.

Odp. Przesłany plik w formacie PDF na płycie CD, został utworzony automatycznie w programie, w którym sporządza się projekt zarządzenia. Nie ma możliwości aby nastąpiło wybiórcze co do zawartości treści i załączników utworzenie pliku w formacie PDF z pominięciem, np. załączników graficznych, które stanowią nieodłączną część zarządzenia. Ten sam plik PDF z projektem zarządzenia został wysłany do zaopiniowania przez Nadleśnictwo Woziwoda, które nie zgłosiło uwag, co do braku załączników graficznych. Jednocześnie projekt zarządzenia wraz z załącznikami był dostępny na stronie internetowej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

2. Uwaga dotycząca uszczegóławiania spraw regulowanych przez ustawę o ochronie przyrody.

Odp. Zapisy dotyczące spraw regulowanych w zarządzeniu ustawą o ochronie przyrody dotyczyły udostępnienia rezerwatu w celu badań naukowych. Zmiana w zarządzeniu dotyczyła również poprawy § 2 – określającego przyrodnicze i społeczne uwarunkowania realizacji celu ochrony rezerwatu. Uszczegółowienie prac z zakresu gospodarki leśnej nastąpiło zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony

zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794), gdzie zgodnie z § 32 ust. 1 pkt 2 na terenie objętym ochroną krajobrazową prace leśne podlegają modyfikowaniu w zakresie sposobów użytkowania, w tym dostosowaniu gospodarki leśnej. Powyższe wyjaśnienie znajdowało się w treści uzasadnienia projektu zarządzenia przesłanego do zaopiniowania. Zapis dotyczący zakazu prowadzenia prac gospodarczych w pasie graniczącym z korytem rzeki o szerokości 150 m w wydzieleniach objętych ochroną krajobrazową, zmieniono uwzględniając uwagi Nadleśnictwa Tuchola i Nadleśnictwa Woziwoda.

3. Uwaga dotycząca błędnego zapisu w uzasadnieniu do zarządzenia w zakresie sposobu udostępnienia ścieżek edukacyjnych, znajdujących się pod nadzorem Nadleśnictwa Tuchola.

Odp. Po przedstawionym wyjaśnieniu przez Nadleśnictwo Tuchola uznano uwagę za uzasadnioną i dokonano korekty treści uzasadnienia w przedmiotowym zakresie.

4. Uwaga dotycząca braku zapisów w zarządzeniu w kwestii wyłączenia części powierzchni nieleśnych pod sukcesję naturalną.

Odp. Sukcesja naturalna obejmując szereg zjawisk naturalnych zachodzących w środowisku przyrodniczym, zakłada samoczynne zachodzenie tych zjawisk bez ingerencji człowieka i jedynie wprowadzając ochronę ścisłą można zapewnić jej niezakłócony przebieg.

5. Uwaga dotycząca uszczegółowienia okresu lęgowego ptaków.

Odp. Plan ochrony jest ustanawiany na okres 20 lat i nie ma możliwości określenia w nim dokładnych okresów lęgowych dla wszystkich gatunków ptaków mogących prowadzić aktywne lęgi na terenach podlegających działaniom ochronnym lub pracom leśnym. Gatunki ptaków występujące na terenie rezerwatu charakteryzują się indywidualnymi wymogami co do trwania ich okresów lęgowych. Mając na uwadze gatunki objęte ochroną prawną, w tym w szczególności ptaki, wszystkie działania związane z usuwaniem drzew i pozyskaniem drewna wskazuje się wykonywać poza okresem lęgowym, który dla większości gatunków ptaków umownie przyjęto w terminie od 15 marca do 15 sierpnia. Przyjęty termin w wyniku zmiennych warunków pogodowych, np. przedłużającego się lub wcześnie kończącego się okresu zimowego może ulegać zmianie, skutkując wcześniej rozpoczynającymi się lub późniejszym zakończeniem lęgów. W celu wykluczenia nieumyślnego zniszczenia lęgów oraz miejsc gniazdowania gatunków ptaków, w tym w szczególności ptaków szponiastych i sów, działania związane z usuwaniem drzew należy poprzedzić ich oględzinami, w celu wykluczenia nieumyślnego zniszczenia lęgów i miejsc gniazdowania awifauny. Wykonujący działania ochronne lub prace z zakresu gospodarki leśnej na wydzieleniach objętych ochroną krajobrazową jest odpowiedzialny za właściwe określenie terminów ich wykonywania przy uwzględnieniu okresów lęgowych gatunków ptaków prowadzących na danym terenie lęgi.

6. Uwaga dotycząca braku w projekcie zarządzenia 33 wydzieleń.

Odp. Wszystkie wymienione przez Nadleśnictwo wydzielenia, zostały wpisane do objęcia ochroną krajobrazową, co było zaznaczone na załącznikach graficznych. Uwaga została uwzględniona i poprawiono błąd redakcyjny.

7. Uwaga dotycząca braku przewidzianych działań ochronnych dla wydzieleń wymienionych w piśmie Nadleśnictwa Tuchola.

Odp. Oprócz dwóch z wymienionych wydzieleń, wszystkie wpisane były do załącznika nr 2 pkt 1, gdzie określono działanie ochronne. Wydzielenie, którego nie ujęto to oddział

nr 69g położony w obrębie Świt, który został zakwalifikowany do ochrony krajobrazowej, dlatego też został dopisany do załącznika nr 3 pkt 1 oraz wydzielenie nr 40g obręb Zalesie, które znajdowało się w załączniku nr 2 pkt. 7, gdzie przewidziano stosowne działania ochronne.

8. Uwaga dotycząca podwójnie zapisanych wydzieleń w dwóch różnych ochronach: czynnej i krajobrazowej.

Odp. Zaistniała sytuacja wynikła z omyłki pisarskiej. Uwaga została uwzględniona, a błąd redakcyjny sprostowano.

9. Uwaga dotycząca wydzieleń zapisanych w ochronie krajobrazowej, dla których przewidziano ochronę rodzimego ekotypu sosny zwyczajnej i jednocześnie wpisanych do objęcia ochroną czynną lub ścisłą.

Odp. Wszystkie wymienione wydzielenia oprócz wydzielenia o nr 101p obręb Świt, wykreślono z załącznika nr 3 tzn. z ochrony krajobrazowej i pozostawiono je w ochronie czynnej lub ścisłej stosownie do wydzieleń. Oddział 101p obręb Świt dopisano do załącznika nr 3 pkt 1. Jednocześnie usunięto cały wiersz z załącznika nr 3 pkt 2, a wydzielenia przeznaczone do ochrony krajobrazowej zapisano w pkt 1 przedmiotowego załącznika. Możliwość i sposób prowadzenia prac związanych z ochroną rodzimego ekotypu sosny w zakresie zbioru materiału nasiennego oraz utrzymania drzewostanów nasiennych odbywa się na podstawie odrębnych przepisów, co szczegółowo zostało opisane w części uzasadnienia dotyczącej postanowienia Wojewody Kujawsko - Pomorskiego, uzgadniającego projekt zarządzenia.

10. Uwaga dotyczy przepisania wymienionych wydzieleń do ochrony czynnej z uwagi na usuwanie czeremchy oraz podsadzanie gatunkami właściwymi dla siedliska

Odp. Wszystkie z wymienionych wydzieleń należy pozostawić w części rezerwatu objętej ochroną ścisłą. Czeremcha amerykańska jako gatunek światłolubny jest zagrożeniem dla siedlisk borowych oraz przekształconych zbiorowisk grądowych z udziałem sosny, w których brak odnowień gatunków grądowych. Wymienione wydzielenia nr: 126c, 148b, 150a, 167b, 154b – obręb Świt, charakteryzują się różnym stopniem zgodności składu gatunkowego drzewostanu z siedliskiem, gdzie naturalne procesy wydzielania się gatunków niezgodnych z typem siedliska oraz swobodnie następujące procesy sukcesji rokują na wykształcenie się drzewostanu zgodnego z siedliskiem bez konieczności prowadzenia prac leśnych. W przypadku oddziału nr 23a gdzie występuje starodrzew, z uwagi na występowanie oprócz sosny w składzie drzewostanu gatunków właściwych dla grądu nie stwierdzono potrzeby prowadzenia prac gospodarczych lub mających na celu unaturalnienie siedliska w sposób sztuczny poprzez podsadzanie i wykonywanie dalszych prac pielęgnacyjnych. Pozyskiwanie materiału nasiennego z ww. pododdziału będzie następować zgodnie z powyżej określonymi wskazaniami. Wydzielenie 159g obręb Zalesie zgodnie z opinią Nadleśnictwa przepisano do ochrony ścisłej.

11. Uwaga dotycząca zmiany wpisu poszczególnych wydzieleń, dla których przewidziano ograniczanie ekspansji gatunków obcych w tym usuwanie czeremchy amerykańskiej.

Odp. Wymienione oddziały w obrębie Świt o nr: 23i, 23j, 67c, 79a, 42h, 42i, 42Af oraz w obrębie Zalesie o nr: 41b, 107g, 225h, 225j, 12g, 71d, 109b, 109k, 117b, 125g, 125k, 125l, 154d, 155b, 159b, 159c, 224d, zostały objęte ochroną czynną lub krajobrazową, w których mogą być prowadzone działania związane z usuwaniem gatunków obcych, w tym czeremchy amerykańskiej w sytuacji uzasadnionego zagrożenia dla zbiorowisk

ekspansją drzewiastych gatunków inwazyjnych. Oddział nr 154b obręb Zalesie, w którym występuje drzewostan dojrzały na siedlisku grądowym z płatami borowymi, gdzie oprócz sosny obecne są gatunki drzew właściwych dla zbiorowiska leśnego, objęto ochroną ścisłą, preferując naturalne procesy ekologiczne. W przypadku zaistniałej potrzeby, po udokumentowaniu uzasadnionego zagrożenia, ze strony gatunków obcych, będzie możliwe uzyskanie stosownego odstępstwa. Jednocześnie zwraca się uwagę, iż czeremcha amerykańska jako gatunek światłolubny stanowi głównie zagrożenie dla siedlisk borowych, a w przypadku zbiorowisk grądowych, charakteryzujących się znacznym zacienieniem dolnych pięter lasu przewiduje się samoczynne ustąpienie tego gatunku.

12. Uwaga dotycząca błędnie sklasyfikowanego wieku drzewostanu w wydzieleniu nr 68d i 79a obręb Świt.

Odp. Uwagę uwzględniono.

13. Uwaga dotycząca błędnego sklasyfikowania rodzaju siedliska na wydzieleniu nr 68g obręb Świt.

Odp. Według dokumentacji do planu ochrony rezerwatu wydzielenie to stanowi pastwisko z częściowym zadrzewieniem olchowym. Wydzielenie 68g wpisano do ochrony ścisłej, aby sklasyfikowane tam zbiorowisko roślinne podlegało naturalnym procesom sukcesji.

14. Uwaga dotycząca udostępniania wyznaczonych szlaków.

Odp. Uwaga została uwzględniona i wykreślono zapis "wejście po zgłoszeniu do Nadleśnictwa Tuchola", a w załączniku nr 4 pkt 1 dopisano do celu udostępniania "i turystyka".

Rada Gminy Gostycyn zaopiniowała pozytywnie projekt zarządzenia, wnosząc uwagę dotyczącą wprowadzenia zasady zrównoważonego rozwoju. Na obszarze rezerwatu przyrody obowiazują zakazy i odstępstwa, określone przez art. 15 ustawy o ochronie przyrody. W związku z powyższym, istnieje szereg ograniczeń dotyczących między innymi zasad życia lokalnych społeczności i ich aktywności na płaszczyźnie społeczno - gospodarczo - kulturowej. Przygotowywany projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody pn. Dolina Rzeki Brdy, wprowadza zasady ochrony stwierdzonych wartości przyrodniczych i reguluje zasady i sposoby wykorzystania zasobów przyrodniczych dla aktywności turystycznej, edukacyjnej oraz gospodarki leśnej, rolnej i rybackiej.

Obwieszczeniem z dnia 3 października 2011 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy zawiadomił o możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu poprzez zapoznanie się z projektem planu ochrony i możliwość składania uwag i wniosków. Informacja została podana do publicznej wiadomości zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 11, art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) i rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794). Nie zgłoszono uwag w związku z udziałem społeczeństwa.

Z uwagi na krajobrazowy i turystyczny cel ochrony rezerwatu, jego ukształtowanie i położenie geograficzne oraz uwarunkowania społeczno – historyczne, w zarządzeniu na podstawie § 32 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie

sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794), określono szczegółowe zasady udostępnienia dla celów turystycznych, w tym uprawiania turystyki kajakowej i amatorskiego połowu ryb oraz czynności związanych z rybactwem i polowaniem oraz działalnością handlową, wytwórczą i rolniczą. Nie wskazano na terenie rezerwatu obszarów i miejsc udostępnianych dla celów naukowych i sportowych. Udostępnianie rezerwatu przyrody w celu prowadzenia badań naukowych może nastąpić po uzyskaniu zgody na podstawie art. 15 ust. 1 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody. Uzyskanie indywidualnej zgody na prowadzenie ww. czynności gwarantuje nadzór nad ich rodzajem i metodyką, mając na uwadze dbałość o zachowanie celu ochrony rezerwatu przyrody we właściwym stanie. W celu ograniczenia niekontrolowanej penetracji, nieumyślnego płoszenia zwierząt bytujących w rezerwacie i antropopresji, na terenie rezerwatu wyznaczono szlaki, punkty widokowe, miejsca postoju i biwakowania udostępnionych dla celów edukacyjnych i/lub turystycznych. W granicach rezerwatu występują drzewostany pochodzenia sztucznego na siedliskach grądowych, przekształcone wskutek gospodarki leśnej. W związku z powyższym dopuszczono działania związane ze stopniową przebudową i pielęgnacją odnowień, mające na celu renaturalizację ekosystemów leśnych. Część drzewostanów, w skład których wchodzą bory sosnowe i mieszane, zostały objęte ochroną krajobrazową. Zgodnie z § 32.1 ww. rozporządzenia zakres gospodarki leśnej na tych obszarach został zmodyfikowany, w sposób uwzględniający potrzebę ochrony i umożliwiający wykonywanie działań gospodarczych. Celem nadrzędnym, prowadzonych prac leśnych w ramach gospodarczego wykorzystania drzewostanów objętych ochroną krajobrazową jest przywrócenie naturalnej, wielopoziomowej struktury w zniekształconych zbiorowiskach leśnych. W związku z faktem, iż rezerwat przyrody „Dolina Rzeki Brdy” znajduje się w strefie zagrożenia powodziowego, przewidziano możliwość usuwania częściowego lub całkowitego rumoszu drzewnego z koryta rzeki, który może być przyczyną zatorów. Jednocześnie dla poprawy bezpieczeństwa szlaku wodnego, udostępnionego dla turystyki kajakowej, umożliwiono przecinkę rumoszu drzewnego zalegającego w korycie rzeki w sposób nienaruszający jej naturalnego charakteru i nie przyczyniający się do niszczenia siedlisk bytowania organizmów wodnych lub zmian w krajobrazie doliny rzecznej.

Teren rezerwatu przyrody „Dolina Rzeki Brdy” pokrywa się z częścią terenu wyznaczonego obszaru Natura 2000 pn. Bory Tucholskie – PLB220009 oraz terenem mającego znaczenie dla Wspólnoty pn. Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich - PLH040023. Wykonanie planowanych działań ochronnych, wpisując się w dotychczasowy wieloletni sposób użytkowania terenu, nie będzie oddziaływać negatywnie na cele i przedmioty ochrony obszarów Natura 2000, w tym na cenne siedliska przyrodnicze, gatunki roślin i zwierząt, w szczególności gatunki ptaków i ich miejsca bytowania, dla ochrony których wyznaczono obszary Natura 2000. Najcenniejsze siedliska leśne z zachowaną właściwą lub zbliżoną do właściwej strukturą gatunkową i przestrzenną drzewostanów zostały objęte ochroną ścisłą, gwarantując zachodzenie swobodnych procesów ekologicznych powodujących unaturalnienie się siedlisk leśnych w przeszłości przekształconych w wyniku prowadzonej gospodarki leśnej. Zbiorowiska leśne, pochodzenia sztucznego, które charakteryzują się zniekształceniem gatunkowym objęto działaniami w zakresie ochrony czynnej, które w sposób stopniowy mają prowadzić do renaturalizacji zespołów leśnych. Działania ochronne zawarte w przedmiotowym planie ochrony nie stanowią zagrożeń, o których mowa w standardowych formularzach danych, sporządzonych dla ww. obszarów Natura 2000. Zarządzenie nie uwzględnia zakresu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 określonego w art. 28 ustawy o ochronie

przyrody, ponieważ wykonana dokumentacja będąca podstawą do sporządzenia przedmiotowego planu ochrony, była wykonana przed rokiem 2004 i wprowadzeniem formy ochrony jaką jest sieć obszarów Natura 2000. Dokumentacja na podstawie, której zostało przygotowane niniejsze zarządzenie powstała przed zatwierdzeniem przez Komisję Europejską obszarów Natura 2000 pn. Bory Tucholskie oraz Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich. Realizacja działań ochronnych określonych w zarządzeniu, nie mając negatywnego wpływu na cele i przedmioty ochrony obszarów Natura 2000, będzie wypełnieniem zadań z zakresu ochrony przyrody, przyczyniając się do ograniczenia lub wyeliminowania zagrożeń dla stanu zachowania rezerwatu przyrody i jednocześnie spełnieniem oczekiwań lokalnych społeczności, samorządów oraz jednostek państwowych i prywatnych funkcjonujących na przedmiotowym terenie.

Ponadto Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, w ramach projektu POIS.05.03.00-00-186/09 pn. "Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na obszarze Polski" współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, w ramach działania 5.3 priorytetu V, będzie przygotowywał plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 pn. Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich - PLH040023. Zgodnie z harmonogramem termin zakończenia prac nad przedmiotowym planem upływa w roku 2013.

Uchylenie zarządzenia nr 26/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 21 lipca 2010 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony rezerwatu przyrody "Dolina Rzeki Brdy" (Dz. Urz. Woj.Kuj.-Pom. Nr 141, poz. 1774) jest niezbędne z uwagi na konieczność uwzględnienia uwag Ministra Środowiska przesłanych pismem z dnia 8 kwietnia 2011 roku, znak DP-074-54/8359/10/GD. W związku z powyższym nie wprowadzono ustaleń i wskazań do zmian dla studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych i nie poruszono kwestii będących w zakresie kompetencji organów ochrony środowiska określonych w odrębnych aktach rangi ustawowej. Jednocześnie z uwagi na powyższe, nie wprowadzono dodatkowych ustaleń do planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto usunięto zapisy dotyczące spraw uregulowanych w ustawie o ochronie przyrody, tj. udostępniania rezerwatu w celu badań naukowych, odpowiednio za zgodą Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (określone w art. 15 ust. 1 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody) oraz rozszerzono § 2 zarządzenia, precyzyjnie określając przyrodnicze i społeczne uwarunkowania realizacji celu ochrony ww. rezerwatu przyrody. W przedmiotowym planie ochrony, zgodnie z uwagami Ministra Środowiska uściślono także zakres i sposób prowadzenia działań dotyczących ochrony czynnej.

ZARZĄDZENIE NR 19/0210/2011
REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY

z dnia 28 grudnia 2011 r.

w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką”

Na podstawie art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, z późn. zm.[1)]) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką” zwanego dalej „rezerwatem”.

2. Rezerwat położony jest na terenie wyznaczonego obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 oraz obszaru Natura 2000 mającego znaczenie dla Wspólnoty Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023.

§ 2. 1. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki, z typowo wykształconymi zespołami roślinnymi torfowisk niskich, przejściowych i wysokich.

2. Przyrodniczymi i społecznymi uwarunkowaniami realizacji celu ochrony, o którym mowa w ust. 1, są:

1) występowanie rozlewisk rzeki Stążki wraz z mozaiką torfowisk niskich, przejściowych, wysokich i źródliskowych,

2) występowanie naturalnych rozlewisk meandrującej rzeki Stążki i Rakówki,

3) występowanie naturalnych zespołów boru bagiennego, boru świeżego, olsów oraz łęgów,

4) sztuczne pochodzenie drzewostanów okalających dolinę,

5) postępująca sukcesja roślinności drzewiastej na torfowiskach mszarnych,

6) położenie rezerwatu w granicach Tucholskiego Parku Krajobrazowego oraz w sąsiedztwie rezerwatów "Źródła rzeki Stążki" i "Dolina Rzeki Brdy",

7) położenie rezerwatu na gruntach Skarbu Państwa zarządzanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Tuchola.

§ 3. Identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji i ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 1 do zarządzenia.

§ 4. 1. Ochronie ścisłej podlegają obszary rezerwatu, które stanowią pododdziały Nadleśnictwa Tuchola, obręb Zalesie o numerach: 217d, 217f, 217g, 218a, 219i, 220j, 249a, 250a, 251a, 251b, 251f, 279h, 279i, 280d, 280f, 280g, 281h, 282f, 285d oraz pododdziały obręb Świt o numerach: 31a, 32a, 35a, 35b.

2. Pozostały teren rezerwatu, nie wymieniony w ust. 1 obejmuje się ochroną czynną.

§ 5. 1. Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 2 do zarządzenia.

2. Nie określa się działań ochronnych na obszarze ochrony ścisłej.

§ 6. 1. Wskazanie obszarów i miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych i turystycznych oraz określenie sposobów ich udostępniania zawiera załącznik nr 3 do zarządzenia.

2. W rezerwacie nie wskazuje się miejsc udostępnianych dla celów naukowych, rekreacyjnych, sportowych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa.

§ 7. Na terenie rezerwatu nie wskazuje się miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa i rolnicza.

§ 8. Opis granic obszaru Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem, w postaci współrzędnych geograficznych punktów ich załamania, zawiera załącznik nr 4 do zarządzenia.

§ 9. Mapę obszaru Natura 2000 oraz znajdującego się, na jego terenie, rezerwatu przedstawia załącznik nr 5 do zarządzenia.

§ 10. Identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 w granicach rezerwatu przyrody przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 6 do zarządzenia.

§ 11. Cele działań ochronnych na obszarze Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 7 do zarządzenia.

§ 12. Działania ochronne na obszarze Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 8 do zarządzenia.

§ 13. Nie wprowadza się wskazań do zmian w istniejącym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Cekcyn, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko - pomorskiego dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszary Natura 2000.

§ 14. Nie wprowadza się ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Cekcyn, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko - pomorskiego, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych w rezerwacie

§ 15. Traci moc zarządzenie Nr 27/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 21 lipca 2010 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony rezerwatu przyrody "Bagna nad Stążką" (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 141, poz. 1775).

§ 16. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w: Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241 i Nr215, poz. 1664, z 2010 r. Nr 76, poz. 489 i Nr 119, poz. 804 oraz z 2011 r. Nr 34, poz. 170 i Nr 94, poz. 549.

Załącznik Nr 1 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu

Lp.	**Identyfikacja zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych**	**Sposoby eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków**
1.	Sukcesja ekologiczna na terenach torfowisk.	Hamowanie sukcesji poprzez usuwanie nalotu drzew i krzewów.
2.	Zakłócona struktura przestrzenna drzewostanów ekosystemów borowych.	Przywracanie, zgodnie z typem ekosystemu naturalnej struktury przestrzennej drzewostanu przez usuwanie drzew przeszkadzających poprawie stanu ekosystemów borowych.
3.	Antropopresja.	Utrzymanie szlaków edukacyjnych i turystycznych. Wykonanie i zamontowanie tablic informacyjnych.
4.	Występowanie obcych gatunków roślin zagrażających rodzimym gatunkom i trwałości naturalnie występujących siedlisk leśnych.	Eliminowanie obcych gatunków zagrażających rodzimym gatunkom i siedliskom.
5.	Nadmierne uszkodzenia drzewostanów powodowanych przez zwierzęta roślinożerne.	Zabezpieczanie drzew indywidualnie lub grupowo przed uszkodzeniami mechanicznymi.
6.	Niewłaściwy skład gatunkowy ekosystemów leśnych.	Renaturalizacja przez stopniowe wprowadzanie gatunków drzew właściwych dla ekosystemów leśnych.
7.	Potencjalne zagrożenie trwałości lasów będących częścią kompleksu leśnego Bory Tucholskie, ze strony owadów kambiofagicznych i ksylofagicznych oraz grzybów.	Prognozowanie rodzaju i stopnia zagrożenia dla zachowania trwałości lasów ze strony czynników biotycznych.

Załącznik Nr 2 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji

Lp.	Rodzaj działań ochronnych	Zakres działań ochronnych	Lokalizacja działań ochronnych [1)]
1.	Hamowanie sukcesji poprzez usuwanie drzew i krzewów na terenach torfowisk wysokich.	Usuwanie w okresie jesienno-zimowym zadrzewień i zakrzaczeń z torfowisk mszarnych, utrzymując zwarcie, drzew na poziomie maksymalnym 25% - 30%.	Obręb Zalesie: 188g, 219c, 283d, 285f
2.	Regulowanie zagęszczenia drzew drzewostanów pochodzenia sztucznego.	Wykonywanie cięć regulujących nadmierne zwarcie drzewostanów w I, II i IIIa klasie wieku z pozostawieniem drobnicy oraz do 10% grubizny.	Obręb Zalesie: 187hx, 187jx, 187lx, 188h, 218b, 218f, 219g, 220f, 220g, 220h, 220i, 221d, 249c, 249d, 249f, 249g, 250c, 250d, 250f, 250g, 250h, 251c, 251d, 278c, 278d, 279c, 279g, 279j, 281c, 281g, 285c, 285n Obręb Świt: 28a, 28b, 28c, 29a, 29b, 30b, 32h, 32i, 34d
3.	Renaturalizacja zniekształconych zbiorowisk grądowych na skutek gospodarczej działalności człowieka.	Wykonywanie podsadzeń gatunków drzew właściwymi dla siedlisk grądowych *Tilio Carpinetum* oraz *Aceri Tilietum* (Db, Kl, Lp, Gb,).Pielęgnacja wykonanych podsadzeń poprzez zapewnienie właściwych warunków świetlnych oraz ochronę przed uszkadzaniem od zwierzyny. Zwiększanie naturalności grądu - preferowanie naturalnych procesów regeneracyjnych drzewostanu i runa.	Obręb Zalesie: 186b, 186k, 187fx, 218d, 218g, 279b, 285j, Obręb Świt: 30a, 35f
4.	Renaturalizacja zniekształconych zbiorowisk	Utrzymywanie naturalnych procesów regeneracyjnych. Zwiększanie stopnia naturalności -	Obręb Zalesie: 186l, 187gx, 187a, 217c, 218g, 219h, 249b, 250b

	łęgowych na skutek gospodarczej działalności człowieka.	stopniowe przywracanie właściwego składu gatunkowego łęgów poprzez utrzymywanie naturalnych odnowień oraz wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew dla siedliska ze wskazaniem Wz, Js. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń według potrzeb.	Obręb Świt: 20g, 31b
5.	Hamowanie sukcesji poprzez usuwanie drzew i krzewów na terenach wrzosowiska.	Okresowe usuwanie nalotu drzew i krzewów wraz z usunięciem materiału poza obszar wrzosowiska powodujących nadmierne zacienienie terenu.	Obręb Zalesie: 282c, 283b
6.	Ograniczenie ekspansji gatunków obcych ekologicznie, zagrażających zachowaniu trwałości torfowisk oraz stabilności składu gatunkowego ekosystemów leśnych.	Stopniowe usuwanie świerka oraz czeremchy amerykańskiej. Świerk usuwać poczynając od najstarszych egzemplarzy w pasie zbiorowisk leśnych graniczących z powierzchniami nieleśnymi okalającymi dolinę o szerokości pasa do dwóch wysokości drzewostanu wraz z usunięciem materiału poza teren rezerwatu. Odsłanianie drzew gatunków liściastych właściwych z typem siedliska poprzez stopniowe usuwanie świerka.	Cały obszar rezerwatu wg potrzeb.
7.	Utrzymywanie szlaków edukacyjnych i turystycznych.	Wykonanie i zamontowanie tablic informacyjnych.	W granicach wyznaczonych szlaków edukacyjnych i turystycznych.
8.	Prognozowanie rodzaju i stopnia zagrożenia dla zachowania trwałości lasów ze strony czynników biotycznych.	Monitorowanie i prognozowanie stanu zachowania lasów borowych w rezerwacie poprzez: pozostawianie pojedynczych ściętych świerków, wykładanie pułapek feromonowych, ścinanie drzew na płachtę, prowadzenie jesiennych poszukiwań owadów.	Teren ekosystemów leśnych w granicach rezerwatu.

[1)] Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Tuchola na okres 2008 - 2017

Załącznik Nr 3 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Wskazanie obszarów i miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych, turystycznych oraz określenie sposobów ich udostępniania

Lp.	Cel udostępniania	Obszar, miejsce udostępniania	Sposób udostępniania
1.	Edukacja i turystyka	Szlak im. dr Kazimierza Karasiewicza (szlak pieszy - zielony), Obręb Zalesie nr dz.: 6221, 6220, 6219, 6188.	Ruch pieszy.
		Ścieżka dydaktyczna „Jelenia Wyspa”, Obręb Zalesie nr dz: 6186/5, 6187/2, 6218, 6219, 6217.	Ruch pieszy.
		Szlak Brdy – szlak niebieski, Obręb Zalesie nr dz.: 6220, 6219, 6188.	Ruch pieszy.
		CTU – 206c „Gołąbkowy” – lokalny leśny turystyczny szlak czerwony, Obręb Zalesie nr dz.: 6186/5, 6217, 6248/1, 6249.	Ruch pieszy lub rowerowy.
		Punkt Widokowy, Obręb Zalesie nr dz. 6219.	Ruch pieszy.

Załącznik Nr 5 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Mapa obszarów Natura 2000 oraz znajdującego się na ich terenie rezerwatu

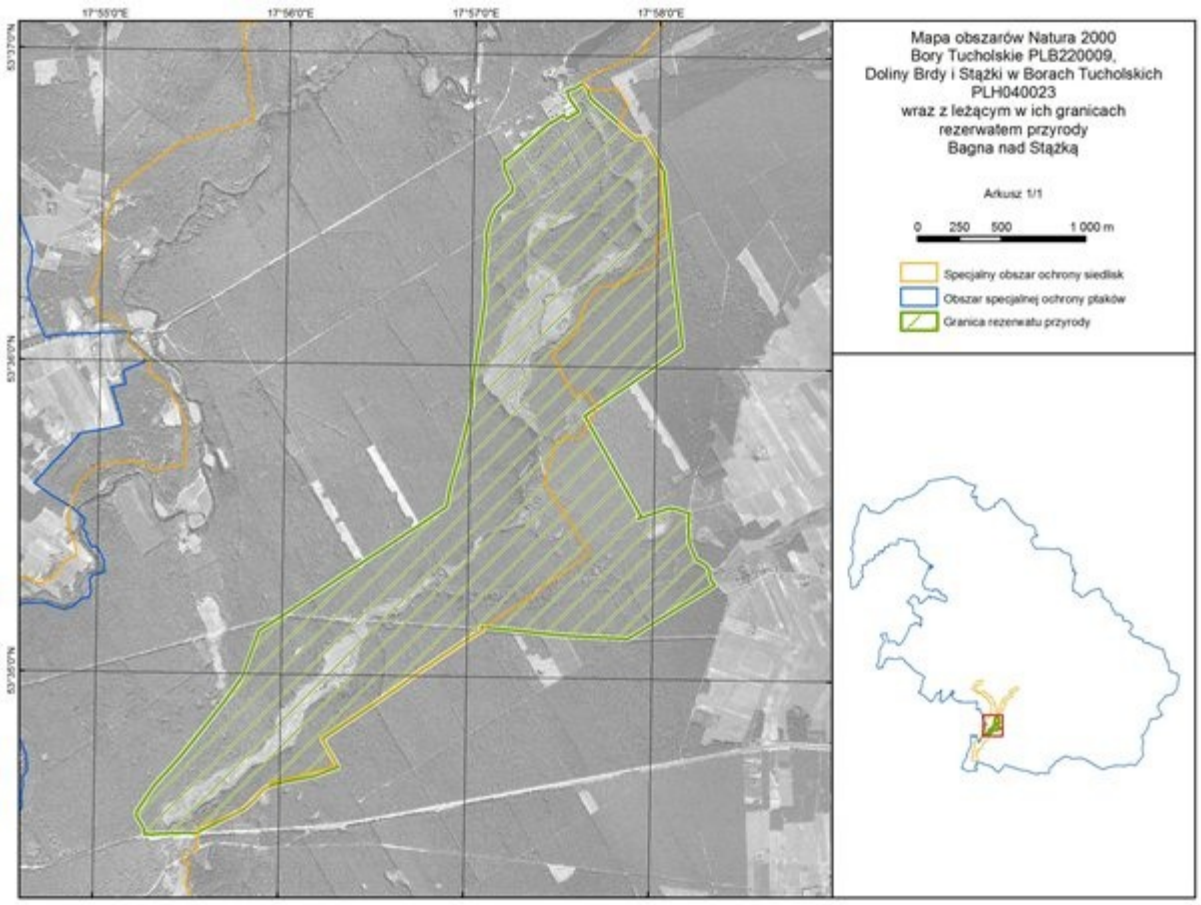

Załącznik Nr 6 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony obszarów Natura 2000 w granicach rezerwatu przyrody

Lp.	Przedmiot ochrony obszarów Natura 2000	Opis zagrożenia
1.	Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), kod siedliska 7110.	Sukcesja drzew i krzewów w ekosystemach nieleśnych.

Załącznik Nr 7 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Cele działań ochronnych na obszarach Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem.

Lp.	Przedmiot ochrony obszarów Natura 2000	Cele działań ochronnych
1.	Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), kod siedliska 7110.	Zachowanie naturalnych właściwości i charakteru torfowisk wysokich w dolinie małej rzeki terenów nizinnych.

Załącznik Nr 8 do Zarządzenia Nr
19/0210/2011
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy
z dnia 28 grudnia 2011 r.

Działania ochronne na obszarach Natura 2000 ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania

Lp.	Działania ochronne	Obszar wdrożenia	Podmiot odpowiedzialny za wykonanie
Działania dotyczące ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk.			
1.	Usuwanie w okresie jesienno-zimowym zadrzewień i zakrzaczeń z torfowisk mszarnych, utrzymując zwarcie, drzew na poziomie maksymalnym 25% - 30%.	Obręb Zalesie: 188g, 219c, 283d	Nadleśnictwo Tuchola, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
2.			
Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz monitoringu realizacji celów działań ochronnych.			
3.	Monitoring stanu zachowania torfowiska wysokiego z roślinnością torfotwórczą - żywą (7110) oraz monitoring realizacji celów działań ochronnych, co 6 lat.	Obręb Zalesie: 188g, 219c.	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
4.			
Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony.			
4.	Uzupełnienie stanu wiedzy przedmiotów ochrony, stanowiących cel ochrony obszaru Natura 2000 pn. Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 tj. rozpoznania zbiorowisk roślinnych występujących w rozlewiskach rzeki Stążki wraz z weryfikacją powierzchni torfowisk przejściowych, występowania i liczebności populacji bytujących ssaków: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*; występowania i liczebności populacji bytujących płazów: traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*; występowania	W granicach obszaru Natura 2000, na terenie rezerwatu przyrody.	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

	i liczebności populacji bytujących ryb: minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, boleń *Aspius aspius*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*; występowania, liczebności i rozmieszczenia gatunków roślin: sasanka otwarta *Pulsatilla patens*, lipennik Loesela *Liparis loeselii* oraz przedmiotów ochrony, stanowiących cel ochrony obszaru Natura 2000 pn. Bory Tucholskie PLB220009 tj. występowania i liczebności populacji bytujących ptaków: bąk *Botaurus stallaris*, łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*, podgorzałka *Aythya nyroca*, trzmielojad *Pernis apivorus*, kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, bielik *Haliaeetus albicilla*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, rybołów *Pandion haliaetus*, kropiatka *Porzana porzana*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, puchacz *Bubo bubo*, zimorodek *Alcedo atthis*, gągoł *Bucephala clangula*, szlachar *Mergus serrator*, nurogęś *Mergus merganser*. Dla wszystkich ww. gatunków stanowiących przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 należy wskazać uwarunkowania ich ochrony.		

Uzasadnienie

Plan ochrony dla rezerwatu „Bagna nad Stążką” jest dokumentem określającym sposoby ochrony mozaiki torfowisk wraz z lasami, położonych w rozlewiskach rzeki Stążki. Dla właściwego funkcjonowania rezerwatu i jego ochrony plan ochrony zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, z późn. zm.) sporządza się na okres 20 lat. Zgodnie art. 19 ust. 6 ustawy o ochronie przyrody regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia w drodze zarządzenia plan ochrony dla rezerwatu przyrody, sporządzony na podstawie wytycznych zawartych w art. 20 ww. ustawy.

Projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką” został zaopiniowany przez Nadleśnictwo Tuchola pismem z dnia 21 listopada 2011 r., znak ZG-1-7021-24/11, Radę Gminy Cekcyn uchwałą Nr X/82/11, z dnia 23 listopada 2011 r. Projekt zarządzenia został uzgodniony pozytywnie przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego postanowieniem z dnia 20 grudnia 2011 r., znak WSRRW.II.6638.19F.2011 pod warunkiem "swobodnego dostępu do wykonywania działań mających na celu ochronę rodzimego ekotypu gatunku Sosny pospolitej". Plan ochrony dla rezerwatu przyrody tworzony jest w celu określenia sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych dla celu ochrony danego rezerwatu oraz ich skutków. Zbiór nasion z terenu rezerwatu oraz prowadzenie prac związanych z utrzymaniem drzewostanów nasiennych nie mogą być z założenia uznane za działania ochronne, realizowane w celu ochrony rezerwatu, ponieważ czynności te zaliczane są do działań gospodarczych, prowadzonych w głównej mierze na potrzeby gospodarki leśnej. Nie można wykluczyć, że zbiór nasion może być w pewnych okolicznościach uznany za działanie przyczyniające się do zwiększenia różnorodności biologicznej, w tym różnorodności na poziomie genowym, jednak sytuacja ta nie dotyczy wszystkich przypadków, jak również nie stanowi dowodu, że zbiór realizowany jest w celu ochrony przedmiotu ochrony danego rezerwatu. Jednocześnie art. 20 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody określający zakres planu ochrony dla rezerwatu przyrody nie przewiduje wskazywania w planie obszarów do zbioru nasion. W związku z powyższym miejsca zbioru nasion, wraz ze wskazaniem możliwych do zebrania ich ilości oraz sposobu zbioru na terenie rezerwatu objętym ochroną czynną i ścisłą, mogą być wyznaczane w formie zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy na mocy art. 15 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz. 1220 ze zm.), na wniosek strony zainteresowanej, mając na uwadze dbałość o zachowanie celu ochrony rezerwatu przyrody. Jednocześnie planowane działania w zakresie utrzymania drzewostanów nasiennych, mogą być realizowane po uzyskaniu odstępstwa od zakazów na mocy art. 15 ust. 4 pkt. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz. 1220 ze zm.). Przedmiotowy projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką” został również zaopiniowany pozytywnie przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Bydgoszczy uchwałą Nr 9/2010, z dnia 7 czerwca 2010 r. Przewodniczący Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Bydgoszczy poinformował, w piśmie z dnia 17.10.2011 r., że po zapoznaniu się z projektem przedmiotowego zarządzenia, w którym uwzględniono uwagi Ministra Środowiska przekazane pismem z dnia 28 grudnia 2010, znak DP-074-49/59840/10/GD i z protokołem z posiedzenia ww. Rady dotyczącym opiniowania projektu planu, że wprowadzone zmiany mają charakter porządkujący zapisy i nie dotyczą przedmiotów spraw opiniowanych przez Członków Rady, nie obejmują merytorycznej strony zagadnień dyskutowanych na posiedzeniach Regionalnej Rady Ochrony Przyrody. Mając powyższe na uwadze nie stwierdzono potrzeby ponownego zaopiniowania przez

Radę przedmiotowego projektu. Uwagi do projektu planu ochrony, przesłane przez Nadleśnictwo Tuchola uwzględniono w zakresie działań ochronnych dotyczących usuwania czeremchy amerykańskiej ze zbiorowisk leśnych, ograniczenia hamowania sukcesji poprzez usuwanie drzew i krzewów na obszarach zabagnionych i torfowisk przejściowych oraz prowadzenia monitoringu występowania owadów zagrażających trwałości drzewostanów. Z uwagi na brak danych w dokumentacji do planu ochrony w zakresie występowania czeremchy amerykańskiej oraz potencjalnego zagrożenia ze strony owadów i grzybów dla trwałości rezerwatu przyrody w przedłożonym do zaopiniowania dokumencie nie uwzględniono przedmiotowych kwestii. W związku z inwazyjnością czeremchy amerykańskiej i jej negatywnym wpływem na zbiorowiska leśne, uznano za zasadne prowadzenie działań, które ograniczą lub wyeliminują zagrożenie związane z rozprzestrzenianiem się tego gatunku. Drzewostany na terenie rezerwatu, tworzące naturalną otulinę dla mozaiki zbiorowisk higrofilnych kształtujących się wzdłuż przepływającej rzeki Stążki, z uwagi na silne przekształcenie w wyniku prowadzonych w przeszłości działań gospodarczych, są monokulturami sosnowymi, zatem narażone są na utratę trwałości wskutek masowego pojawiania się owadów i grzybów. Jednocześnie rezerwat przyrody położony jest w kompleksie monokultur sosnowych (Bory Tucholskie), dlatego przewiduje się możliwość monitorowania i prognozowania zagrożenia trwałości borów w granicach rezerwatu ze strony owadów i grzybów, których gradacje mogłyby powodować masowe ich zamieranie. W przypadku danych wskazujących na ww. zagrożenie możliwość rozpoczęcia jego zwalczania będzie rozpatrywana na podstawie indywidualnego wniosku o odstępstwo od zakazów na terenie rezerwatu przyrody, zgodnie z art. 15 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody. Pozostałe uwagi Nadleśnictwa Tuchola, dotyczące określenia rodzaju, typu i podtypu rezerwatu, dopuszczenia wykonywania polowań na jelenie, sarny, dziki i lisy, wprowadzenia typowych działań z zakresu gospodarki leśnej w zbiorowiskach leśnych oraz rozszerzenia zapisu "Utrzymanie drzew matecznych" o zdanie "i wykorzystanie zgodnie z przeznaczeniem", nie uwzględniono w treści projektu zarządzenia. Możliwość i sposób prowadzenia prac związanych z ochroną rodzimego ekotypu sosny w zakresie zbioru materiału nasiennego oraz utrzymania drzewostanów nasiennych, odbywa się na podstawie odrębnych przepisów co szczegółowo zostało opisane w części uzasadnienia dotyczącej postanowienia Wojewody Kujawsko - Pomorskiego, uzgadniającego projekt zarządzenia. Proponowane przez Nadleśnictwo Tuchola wykonywanie polowań nie ma charakteru działań z zakresu ochrony czynnej rezerwatu i wymaga odstępstwa od zakazów określonych przez ustawę o ochronie przyrody. W przypadku ochrony nasadzeń drzew w zbiorowiskach leśnych istnieją alternatywne sposoby ochrony odnowień, które zostały przewidziane w przedłożonym projekcie zarządzenia. Rodzaje, typy i podtypy rezerwatów przyrody, o których mowa w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. są określane w aktach prawnych ustanawiających przedmiotowe formy ochrony przyrody. Plan ochrony dla rezerwatów przyrody określony jest na podstawie art. 20 ust. 3 ww. ustawy, w którym nie przewiduje się wskazywania rodzaju, typu i podtypu rezerwatu.

Obwieszczeniem z dnia 11 października 2011 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, znak zawiadomił o możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu poprzez zapoznanie się z projektem planu ochrony i możliwość składania uwag i wniosków. Informacja została podana do publicznej wiadomości zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 11, art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) i rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku

krajobrazowego, dokonania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794). Nie zgłoszono uwag w związku z udziałem społeczeństwa.

W rezerwacie nie wskazano miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza, handlowa i rolnicza, jak również nie przewidziano udostępnienia rezerwatu dla celów rekreacyjnych i sportowych. Do wód powierzchniowych w granicach rezerwatu zaliczane są wody rzeki Stążki i rzeki Rakówki. Z uwagi na specyfikę wymienionych cieków, ich charakter i ograniczoną dostępność w zarządzeniu nie zawarto informacji dot. obszarów i miejsc udostępniania dla celów amatorskiego połowu ryb i rybactwa oraz sposobu ich udostępniania. Nie wskazano także obszarów i miejsc udostępnianych dla celów naukowych. Udostępnianie rezerwatu przyrody w celu prowadzenia badań naukowych może nastąpić po uzyskaniu zgody na podstawie art. 15 ust. 1 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody. Uzyskanie indywidualnej zgody na prowadzenie ww. czynności gwarantuje nadzór nad ich rodzajem i metodyką, mając na uwadze dbałość o zachowanie celu ochrony rezerwatu przyrody we właściwym stanie. W celu ograniczenia niekontrolowanej penetracji, nieumyślnego płoszenia zwierząt bytujących w rezerwacie i antropopresji, na terenie rezerwatu wyznaczono szlaki umożliwiające realizacje edukacyjnego i turystycznego wykorzystania terenów rezerwatu. Sposób udostępnienia oraz przebieg szlaku określa tabela stanowiąca załącznik Nr 3 przedmiotowego zarządzenia.

Rezerwat „Bagna nad Stążką" jest największym, zachowanym w stanie naturalnym kompleksem torfowisk wysokich, przejściowych i niskich wraz z lasami i rozlewiskami rzeki Stążki położonym w Borach Tucholskich. Kompleks leśny otaczający rezerwat przyrody "Bagna nad Stążką" tworząc naturalną otulinę obiektu, przyczynia się do zachowania jego naturalności i ograniczenia zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych. Potencjalne zagrożenia zewnętrzne, jakie mogą wystąpić, związane są z gospodarką leśną w otoczeniu rezerwatu i antropopresją w samym rezerwacie. Pomimo istniejących zagrożeń stan zachowania i naturalności środowiska przyrodniczego torfowisk i siedlisk higrofilnych w rezerwacie jest bardzo dobry, tworząc unikalny obiekt w skali regionu i kraju. Czynnikami wspomagającymi zachowanie dobrego stanu kompleksu torfowisk w rezerwacie są dynamicznie zachodzące procesy sukcesji zbiorowisk turzycowych i mszarnych zarastających starorzecza i rozlewiska rzeki Stążki, których przebieg utrwala stabilność ich układu. Zbiorowiska leśne otaczające rezerwat przyrody charakteryzują się zróżnicowanym stopniem naturalności. Lasy te pełniąc funkcję buforu dla roślinności torfowiskowej, muszą charakteryzować się składem i strukturą zbliżoną do naturalnej. W wyniku prowadzonej gospodarki leśnej, część zbiorowisk leśnych uległa przekształceniu. W celu odtworzenia naturalnego charakteru przekształconych zbiorowisk leśnych oraz zachowania homeostazy zbiorowisk roślinnych i podniesienia walorów krajobrazowych konieczne było wprowadzenie działań ochrony czynnej.

Uchylenie zarządzenia nr 27/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 21 lipca 2010 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką" (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr , 141 poz. 1775) jest niezbędne z uwagi na konieczność uwzględnienia uwag Ministra Środowiska przesłanych pismem z dnia 8 kwietnia 2011 roku, znak DP-074-54/8359/10/GD. W związku z powyższym nie wprowadzono ustaleń i wskazań do zmian dla studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Cekcyn, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych i nie poruszono kwestii będących w zakresie kompetencji organów ochrony środowiska określonych w odrębnych aktach rangi ustawowej. Jednocześnie

z uwagi na powyższe, nie wprowadzono dodatkowych ustaleń do planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto usunięto zapisy dotyczące spraw uregulowanych w ustawie o ochronie przyrody, tj. udostępniania rezerwatu w celu badań naukowych, odpowiednio za zgodą Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (określone w art. 15 ust. 1 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody) oraz rozszerzono § 2 zarządzenia, precyzyjnie określając przyrodnicze i społeczne uwarunkowania realizacji celu ochrony ww. rezerwatu przyrody. W przedmiotowym planie ochrony, zgodnie z uwagami Ministra Środowiska uściślono także zakres i sposób prowadzenia działań z zakresu ochrony czynnej.

Zgodnie z art. 20 ust. 5 ustawy o ochronie przyrody plan ochrony dla rezerwatów przyrody w części pokrywającej się z obszarem Natura 2000, powinien uwzględniać zakres zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 lub zakres planu ochrony obszaru Natura 2000. Rezerwat przyrody położony jest na obszarze specjalnej ochrony ptaków pn. Bory Tucholskie PLB220009 oraz w granicach obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty pn. Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023. W związku z powyższym plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką" uwzględnia zakres planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, o którym mowa w art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody i staje się planem zadań ochronnych dla ww. obszarów Natura 2000, w granicach rezerwatu, na okres 10 lat. Na podstawie dokumentacji do planu ochrony, standardowych formularzy danych dla ww. obszarów Natura 2000, a także dokonanych oględzin w terenie, zdefiniowano cele ochrony przedmiotowych obszarów Natura 2000 w granicach rezerwatu. Dla obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty pn. Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, celem ochrony w granicach rezerwatu przyrody jest siedlisko przyrodnicze torfowisk wysokich z roślinnością torfotwórczą (żywą), o kodzie 7110, które głównie jest budowane przez mszar kępkowo - dolinkowy Sphagnetum magellanici . Wpływ na stan zachowania siedliska mają warunki opadowe zarówno ich ilość jak też jakość oraz proces sukcesji drzew i krzewów tworzącego się boru bagiennego. Wskaźniki te określono na podstawie standardowego formularza danych dla obszaru Natura 2000 pn. Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich, dokumentacji do planu ochrony dla rezerwatu oraz na podstawie obserwacji w terenie. Na terenie rezerwatu stwierdzono również występowanie siedlisk przyrodniczych wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, takich jak: łęgi olszowo - jesionowe o kodzie 91E0b, torfowiska przejściowe i trzęsawiska o kodzie 7140, torfowiska alkaliczne (młaki, mechowiska) o kodzie 7230, suche wrzosowiska o kodzie 4030, bór bagienny o kodzie 91D0-2a. Przedmiotowe siedliska przyrodnicze w szczególności torfowiska przejściowe, których stan zachowania nie jest dostatecznie rozpoznany, charakteryzują się dużą fragmentacją i brakiem reprezentatywności przez co nie pełnią istotnej roli w zachowaniu typów siedlisk przyrodniczych stanowiących cel ochrony obszaru Natura 2000 pn. Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023.

Z uwagi na brak szczegółowych danych o liczebności gatunków ptaków występujących w granicach rezerwatu, które zgodnie ze standardowym formularzem danych stanowią cel ochrony wyznaczonego obszaru Natura 2000 pn. Bory Tucholskie PLB220009, wskazano konieczność uzupełnienia wiedzy w przedmiotowym zakresie.

Monitoring stanu zachowania torfowiska wysokiego z roślinnością torfotwórczą (żywą) oraz monitoring celów działań ochronnych ustalono wykonywać co 6 lat od wejścia w życie ww. planu ochrony stanowiącego plan zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000. Okres ten uznano za wystarczający do oceny stanu ochrony celu ochrony ww. obszaru Natura 2000. Określony przedział czasowy jest zgodny z art. 31 ustawy o ochronie przyrody. Jednocześnie z uwagi na brak wystarczających danych w zakresie

występujących gatunków ptaków na terenie rezerwatu, nie wskazuje się monitoringu stanu populacji gatunków ptaków bytujących w rezerwacie stanowiących cel ochrony obszaru Natura 2000 pn. Bory Tucholskie.

ZARZĄDZENIE NR 0210/23/2013
REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY

z dnia 18 listopada 2013 r.

w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Źródła Rzeki Stążki"

Na podstawie art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.[1)]) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki” zwanego dalej „rezerwatem”.

2. Rezerwat położony jest w granicach obszaru specjalnej ochrony ptaków Bory Tucholskie PLB220009 oraz obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, zwanych dalej obszarami Natura 2000.

§ 2. 1. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami o wyjątkowych walorach widokowych.

2. Przyrodniczymi i społecznymi uwarunkowaniami realizacji celu ochrony, o którym mowa w ust. 1, są:

1) położenie rezerwatu w całości na gruntach należących do Skarbu Państwa, zarządzanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Tuchola,

2) położenie rezerwatu na terenie Tucholskiego Parku Krajobrazowego,

3) położenie rezerwatu w obrębie zwartego kompleksu leśnego (monokultur sosnowych),

4) dominacja monokultur sosnowych w zbiorowiskach leśnych rezerwatu.

§ 3. Identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji i ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 1 do zarządzenia.

§ 4. Obszar rezerwatu obejmuje się ochroną ścisłą w oddziale 63d oraz ochroną czynną w pozostałych oddziałach obrębu Zalesie, Nadleśnictwa Tuchola.

§ 5. 1. Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 2 do zarządzenia.

2. Nie określa się działań ochronnych na obszarze ochrony ścisłej.

§ 6. Na terenie rezerwatu nie wskazuje się obszarów i miejsc udostępnianych do celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, sportowych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa

§ 7. 1. Na terenie rezerwatu nie wskazuje się miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza i handlowa.

2. Wskazuje się jako miejsce, w którym może być prowadzona działalność rolnicza, oddziały 63 a, b, c oraz 34 g, h, obrębu Zalesie, Nadleśnictwa Tuchola.

§ 8. Opis granic obszarów Natura 2000 w części pokrywającej się z rezerwatem, w postaci współrzędnych geograficznych punktów ich załamania, zawiera załącznik nr 3 do zarządzenia.

§ 9. Mapę obszarów Natura 2000 oraz znajdującego się na ich terenie rezerwatu przedstawia załącznik nr 4 do zarządzenia.

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2013 r. poz. 628 i 842.

§ 10. 1. Nie określa się istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony gatunków ptaków i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 w granicach rezerwatu przyrody, z uwagi na brak takich zagrożeń.

2. Identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków roślin i zwierząt będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w granicach rezerwatu przyrody, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 5 do zarządzenia.

§ 11. 1. Nie określa się celów działań ochronnych na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 w części pokrywającej się z rezerwatem.

2. Cele działań ochronnych na obszarze Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w części pokrywającej się z rezerwatem określa załącznik nr 6 do zarządzenia.

§ 12. 1. Nie określa się działań ochronnych na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 w części pokrywającej się z rezerwatem.

2. Działania ochronne na obszarze Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w części pokrywającej się z rezerwatem, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania, przedstawia tabela stanowiąca załącznik nr 7 do zarządzenia.

§ 13. Nie wprowadza się wskazań do zmian w istniejącym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Cekcyn, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk, dla których ochrony wyznaczono obszary Natura 2000.

§ 14. Nie wprowadza się ustaleń do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Cekcyn, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń w rezerwacie wewnętrznych lub zewnętrznych.

§ 15. Traci moc zarządzenie nr 11/2009 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 2 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła rzeki Stążki” (Dz. Urz. Woj. Kuj. - Pom. Nr 74, poz. 1360).

§ 16. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Regionalny Dyrektor
Ochrony Środowiska
w Bydgoszczy

Włodzimierz Ciepły

Załącznik Nr 1 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Identyfikacja oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków na obszarze rezerwatu

Lp.	Identyfikacja zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych	Sposoby eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków
1.	Procesy erozyjne na zboczach.	Prowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych i ochronnych związanych z renaturalizacją drzewostanu.
2.	Niewłaściwy skład gatunkowy drzewostanów.	Stopniowa przebudowa drzewostanów. Cięcia powinny być wykonywane poza okresem lęgowym ptaków.
3.	Naturalna sukcesja oraz zaburzenie stosunków wodnych w obrębie zbiorowisk łąkowych, stanowiących siedlisko rzadkich gatunków roślin (np. staroduba łąkowego *Ostericum palustre,* kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis* , kukułki plamistej *Dactylorhiza maculata* i storczyka kukawki *Orchis militaris*)	1. Ekstensywne użytkowanie łąk. 2.Utrzymanie właściwych stosunków wodnych przez konserwację istniejących urządzeń wodno-melioracyjnych, która będzie polegać na utrzymaniu aktualnych parametrów rowów i ich drożności (zabiegi obejmują wykaszanie i profilowanie oberwanych skarp, usuwanie ewentualnych zatamowań i odmulanie na przedmiotowych odcinkach).
4.	Podtopienia łąk w oddz. 63 i 34 w związku z budową tam przez bobry.	Rozbiórka części tam lub montaż rur przelewowych.
5.	Szkody wyrządzane przez zwierzęta łowne w ekosystemach leśnych.	Ochrona odnowień, m. in. poprzez stosowanie grodzeń.
6.	Rozprzestrzenianie się obcych gatunków roślin (np. czeremchy), występujących w drzewostanach sąsiadujących z rezerwatem.	Kontrola występowania gatunków obcych w rezerwacie oraz ich usuwanie po stwierdzeniu takiej potrzeby.
7.	Nadmierne rozmnażanie się owadów powodujących zagrożenie dla trwałości ekosystemów leśnych borowych.	Prognozowanie i ewentualne zwalczanie nadmiernie rozmnażających się owadów

		powodujących zagrożenie dla trwałości ekosystemów leśnych.

Załącznik Nr 2 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Określenie działań ochronnych na obszarze ochrony czynnej, z podaniem ich rodzaju, zakresu i lokalizacji

Lp.	Rodzaj działań ochronnych	Zakres działań ochronnych	Lokalizacja działań ochronnych[1)]
1.	Renaturalizacja łęgu jesionowo - olszowego *Fraxino - Alnetum*	1. Usuwanie gatunków obcych ekologicznie i geograficznie - całkowite usunięcie świerka pospolitego i sosny powinno nastąpić w najbliższym dziesięcioleciu. 2. Dokonywanie podsadzeń jesionu, a w razie konieczności także olszy.	oddz. 27 f, 28 b, 29 c 30 c, d, 31 c, 32 c, 33 f, d, 34 f
2.	Ograniczanie ekspansji świerka.	1.Całkowite usunięcie dojrzałych osobników świerka na powierzchniach przeznaczonych do naturalnej sukcesji oraz we fragmentach drzewostanów stanowiących zdegenerowaną formę grądów i olsów porzeczkowych oraz bezpośrednio im towarzyszących borów i lasów mieszanych. Zabieg należy wykonać w ciągu 15 lat od daty wejścia w życie niniejszego zarządzenia. Systematycznie należy również usuwać naloty i podrosty świerka 2. W obrębie zbiorowisk *Querco-roboris pinetum* , na żyznych mikrosiedliskach, dopuszcza się podsadzenia Jw, Lp, Db.	oddz. 27 c, g, 33 a
3.	Regulowanie zagęszczenia drzew w drzewostanach sosnowych pochodzenia sztucznego.	Wykonywanie cięć regulujących nadmierne zwarcie drzewostanów (zwarcie pełne) w II i III a klasie wieku z pozostawieniem drobnicy oraz ok. 10% grubizny. Należy utrzymywać zwarcie na poziomie umiarkowanym.	27a, 34 b
4.	Renaturalizacja zbiorowisk borów mieszanych *Quercо roboris-Pinetum*	1. Systematyczne usuwanie w każdej klasie wieku drzewostanu gatunków obcych geograficznie, zastępując je gatunkami właściwymi dla siedliska. Całkowite usunięcie dojrzałych osobników świerka powinno nastąpić w okresie 15 lat od daty wejścia w życie przedmiotowego planu ochrony. 2. W przypadku gdy udział sosny w drzewostanie przekracza 70%, wskazane jest prześwietlenie drzewostanu (utworzenie luk) i odnawianie powierzchni leśnych rodzimymi gatunkami drzew, właściwych dla siedliska (Db, Jw, Lp). 3. Pielęgnacja odnowień w tym ich zabezpieczenie przed zwierzyną np. poprzez wykonywanie i utrzymanie grodzeń, w tym usunięcie grodzeń lub innych zabezpieczeń gdy przestaną pełnić swoje	27d, 29 b, d, 30 b, f, 31 b, d, 32 b, d, 33 c, g, i, 34 d, i, 63 f

		funkcje. 4.Prowadząc działania ochronne w obrębie skarp należy zastosować technologię maksymalnie ograniczającą ewentualne niszczenie lub uszkodzenie gruntu.	
5.	Zachowanie we właściwym stanie płatu boru bagiennego.	Całkowite usunięcie świerka w obrębie siedliska i w jego bezpośrednim sąsiedztwie powinno nastąpić w najbliższym dziesięcioleciu.	oddz. 32 h, g
6.	Utrzymanie właściwych stosunków wodnych w obrębie zbiorowisk łąkowych.	1. Konserwacja istniejących urządzeń wodno-melioracyjnych, która będzie polegać na utrzymaniu aktualnych parametrów rowów i ich drożności (zabiegi obejmują wykaszanie i profilowanie oberwanych skarp, usuwanie ewentualnych zatamowań i odmulanie na przedmiotowych odcinkach). 2.W przypadku budowy tam przez bobry na terenie rezerwatu (wiążącej się z zalaniem łąk), dopuszcza się ich rozbiórkę lub montaż rur przelewowych.	oddz. 34 g, h, 63 b, c, h
7.	Ekstensywne użytkowanie łąk wilgotnych i świeżych.	Wykaszanie łąk (dokonywanie pierwszego pokosu w terminie od 1 września). Przy czym 25% powierzchni należy pozostawić w postaci nieskoszonej, co roku naprzemiennie w różnych częściach rezerwatu.	oddz. 34 g, h, 63 a, b, c
8.	Prognozowanie występowania owadów mogących stanowić zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych.	Kontrola zdrowotności drzewostanu. Wykładanie pułapek feromonowych. Zabiegi przeprowadzać wg. potrzeb.	27 a, b, 28 a, c, 29 a, f, 30 a, 31 a, f, 32 a, f 33 b, h, 34 a, b, c, 63 g,
9.	Kontrola występowania obcych gatunków roślin w rezerwacie oraz ich usuwanie po stwierdzeniu takiej potrzeby.	Kontrola co 5 lat występowania obcych gatunków roślin w rezerwacie oraz ich usuwanie po stwierdzeniu takiej potrzeby.	27 a, b, 28 a, c, 29 a, f, 30 a, 31 a, f, 32 a, f 33 b, h, 34 a, b, c, 63 g.
10.	Monitoring stanu łąk i chronionych gatunków roślin.	Monitoring powinien być prowadzony co 5 lat.	oddz. 34 g, h, 63 a, b, c

[1)] **Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Tuchola na okres 2008-2017**

Załącznik Nr 4 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Mapa obszarów Natura 2000 oraz znajdującego się na ich terenie rezerwatu

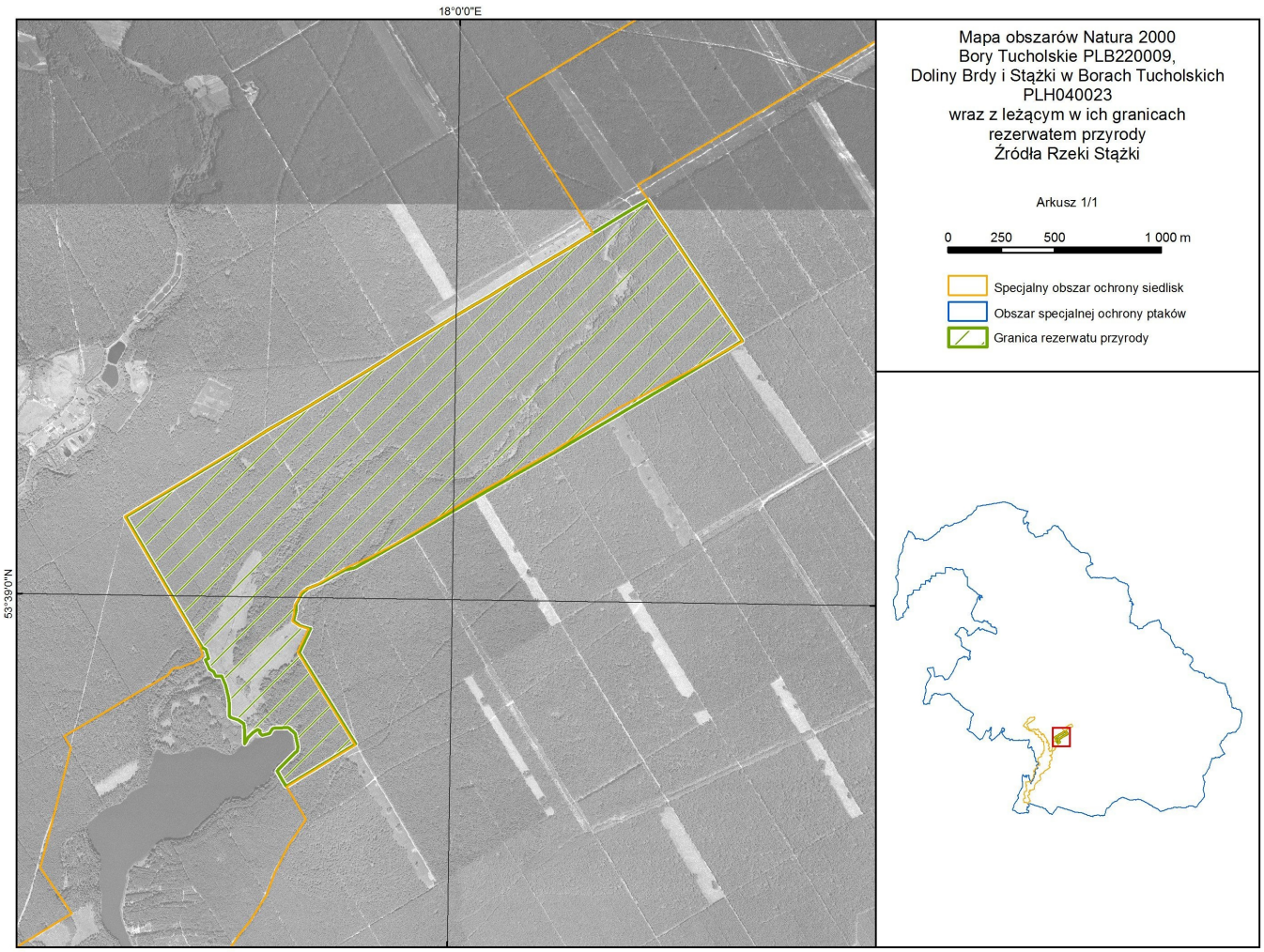

Załącznik Nr 5 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w granicach rezerwatu przyrody

Lp.	Przedmiot ochrony obszaru Natura 2000	Zagrożenia		Opis zagrożenia
		istniejące	potencjalne	
1.	91D0 Lasy i bory bagienne	IO2 problematyczne gatunki rodzime	brak	Ekspansja świerka pospolitego *Picea abies.*
2.	91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae,* olsy źródliskowe *)*	IO2 problematyczne gatunki rodzime	brak	Niewłaściwy skład gatunkowy drzewostanów, związany z występowaniem świerka i sosny.
3	Bóbr europejski *Castor fiber*	brak	G05 Inna ingerencja i zakłócenia powodowane przez działalność człowieka	Z uwagi na tworzenie tam i zalewanie łąk będących siedliskiem wielu chronionych gatunków roślin, konieczna będzie częściowa ich rozbiórka lub montaż rur przelewowych. Tamy na terenie rezerwatu zostały zaobserwowane dopiero w 2012 roku, a przedmiotowe działanie może jedynie ograniczyć rozprzestrzenianie się bobra europejskiego w rezerwacie.

Załącznik Nr 6 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Cele działań ochronnych na obszarze Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w części pokrywającej się z rezerwatem

Lp.	Przedmiot ochrony obszaru Natura 2000	Cele działań ochronnych
1.	91D0 Lasy i bory bagienne	Zachowanie płatu boru bagiennego, na powierzchni ok. 0,5 ha.
2.	91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae* , olsy źródliskowe)	Zachowanie łęgu jesionowo-olszowego oraz uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie stanu zachowania siedliska na powierzchni ok. 26 ha
3.	1337 Bóbr europejski *Castor fiber*	Zachowanie stanowisk gatunku w obrębie ekosystemów leśnych rezerwatu.

Załącznik Nr 7 do Zarządzenia Nr 0210/23/2013
Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
z dnia 18 listopada 2013 r.

Działania ochronne na obszarze Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w części pokrywającej się z rezerwatem, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania

Przedmiot ochrony	**Działania ochronne**	**Obszar wdrożenia**[1)]	**Podmiot odpowiedzialny za wykonanie**
Działania dotyczące ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk			
91D0 Lasy i bory bagienne	Całkowite usunięcie świerka pospolitego *Picea abies* z siedliska oraz sąsiedniego drzewostanu powinno nastąpić w najbliższym dziesięcioleciu.	oddz.32 h, g	Nadleśnictwo Tuchola
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae,* olsy źródliskowe)	1. Usuwanie gatunków obcych ekologicznie i geograficznie - całkowite usunięcie świerka pospolitego i sosny powinno nastąpić w najbliższym dziesięcioleciu. 2.Dokonywanie podsadzeń jesionu, a w razie konieczności także olszy.	oddz. 27 f, 28 b, 29 c, 30 c, d, 31 c, 32 c, 33 f, d, 34 f	Nadleśnictwo Tuchola
Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz monitoringu realizacji celów działań ochronnych			
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae* ,olsy źródliskowe)	Monitoring stanu zachowania łęgu zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska oraz monitoring realizacji celów działań ochronnych, co 6 lat.	Na reprezentatywnej powierzchni wyznaczonej po weryfikacji terenowej.	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1337 Bóbr europejski Castor fiber	Monitoring stanu populacji, co 6 lat.	cały teren rezerwatu	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony.			
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae* , olsy źródliskowe)	Rozpoznanie i ocena stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska oraz wyznaczenie punktów monitoringowych w reprezentatywnych płatach powinno nastąpić w ciągu najbliższych 6 lat.	oddz. 27 f, 28 b, 29 c, 30 c, d, 31 c, 32 c, 33 f, d, 34 f, 63 h	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

[1)] Plan Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Tuchola na okres 2008-2017

Uzasadnienie

Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki" jest dokumentem określającym sposoby ochrony fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami i borami ją otaczającymi, o wyjątkowych walorach krajobrazowych. Dla właściwego funkcjonowania rezerwatu i jego ochrony plan ochrony zgodnie z art. 20 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.) sporządza się na okres 20 lat. Zgodnie z art. 19 ust. 6 ustawy o ochronie przyrody regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia w drodze zarządzenia plan ochrony dla rezerwatu przyrody, sporządzony na podstawie wytycznych zawartych w art. 20 ww. ustawy.

Projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki" został pozytywnie zaopiniowany przez właściwą miejscowo Radę Gminy Cekcyn, Uchwałą Nr IV/12/11 z dnia 23 lutego 2011 r. w sprawie wyrażenia opinii na temat projektu planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Źródła Rzeki Stążki" i zarządcę terenu – Nadleśnictwo Tuchola, pismem znak ZG-1-7021-8/12, z dnia 3 kwietnia 2012 r.

Obwieszczeniem znak WPN.6202.21.2012.KLD z dnia 19 kwietnia 2012 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy zawiadomił o możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu poprzez zapoznanie się z projektem zmiany planu ochrony i możliwość składania uwag i wniosków. Informacja została podana do publicznej wiadomości zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 11, art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) i rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794). Nie wniesiono żadnych uwag.

Następnie pismem znak: ZG-1-7021-17/12 z dnia 2 października 2012 r. Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola przesłał informacje o występowaniu bobra europejskiego na terenie łąk z prośbą o umieszczenie stosownych zapisów w planie ochrony. Tworzone przez bobra tamy, które zaobserwowano w 2012 roku, powodują częściowe podtopienia łąk, uniemożliwiając ich użytkowanie. W związku z powyższym wprowadzono zmiany w zarządzeniu dopuszczając możliwość likwidowania tam i montażu rur przelewowych, w celu ochrony przed zalaniem łąk, będących siedliskiem takich gatunków jak np. starodub łąkowy *Ostericum palustre* , kukułka szerokolistna *Dactylorhiza majalis* , kukułka plamista *Dactylorhiza maculata* i storczyk kukawka *Orchis militaris*. Ślady obecności przedmiotowego gatunku były dotychczas obserwowane jedynie w sąsiedztwie rezerwatu, przy jeziorze Okierskim. Ponadto zapisy przedmiotowego planu dotyczące objęcia siedlisk borowych ochroną krajobrazową i dopuszczenia prowadzenia tam gospodarki leśnej (rębnia IV i V) zostały negatywnie zaopiniowane przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska pismem znak: DOP-OC.6202.12.2012.MK, z dnia 1 czerwca 2012 r. Zgodnie z opinią Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska przesłaną pismem znak: DOP-OC.6202.30.2012.HS z dnia 23 grudnia 2012 r. ochrona krajobrazowa jest właściwa dla obiektów w znacznej mierze uformowanych w wyniku oddziaływania człowieka, "takich jak przykładowo krajobrazy rolnicze, natomiast w przypadku obszarów leśnych ochrona krajobrazowa stanowi przyczynek do prowadzenia w granicach rezerwatów przyrody gospodarki leśnej w praktyce nie odbiegającej od realizowanej poza granicami rezerwatów. Poddaje to w wątpliwość sens istnienia rezerwatu na tych obszarach, bowiem nie dąży w tym przypadku do renaturalizacji siedlisk. W analizowanym przypadku drzewostany planowane do objęcia ochroną krajobrazową położone są wewnątrz kompleksu leśnego, a dopuszczenie realizacji w ich granicach typowej gospodarki leśnej może skutkować jej negatywnym wpływem na chronione składniki środowiska. Za potencjalnie niebezpieczną w takiej sytuacji uważam realizację na chronionym obszarze cięć rębnych, mogących powodować zauważalne zmiany w środowisku przyrodniczym rezerwatu, w tym uszczuplenie wyjątkowych walorów krajobrazowych doliny rzeki Stążki." Ponadto wskazano, że "prowadzenie działań mających na celu przywracanie przebiegu naturalnych procesów przyrodniczych powinno mieć pierwszeństwo przed działaniami podtrzymującymi gospodarczy

charakter drzewostanów w omawianym rezerwacie". Jednocześnie odnosząc się do uwarunkowań lokalnych rezerwatu, w tym zgłaszanego potencjalnego rozwoju w jego granicach populacji owadów stanowiących zagrożenie dla drzewostanów, stwierdzono "iż w przypadku zagrożenia przedmiotów ochrony przez owady fitofagiczne, dynamika liczebności ich populacji może być poddawana monitoringowi w ramach planowanych działań ochronnych". W związku z powyższym wprowadzono zmiany w planie ochrony i w drzewostanach borowych wprowadzono ochronę czynną, której celem jest zachowanie trwałości drzewostanów, a w przypadku borów mieszanych, dodatkowo renaturalizacja zbiorowisk leśnych, poprzez odtworzenie właściwego składu gatunkowego drzewostanów.

Po uwzględnieniu ww. uwag przedmiotowe zarządzenie przesłano ponownie do zaopiniowania do zarządcy terenu. Nadleśnictwo Tuchola pismem znak Zg-1-7021-4/13 z dnia 6 marca 2012 r. wniosło uwagi dotyczące wprowadzonych zmian, omyłek pisarskich oraz niekwestionowanych dotychczas zagadnień. Dokonano korekty zapisów i do przedmiotowych uwag odniesiono się następująco.
1. Uwzględniono uwagę dotyczącą konieczności wyznaczenia obszarów łąk (oddziały 63 a, b, c oraz 34 g, h) jako miejsca w którym może być prowadzona działalność rolnicza. Jest to uzasadnione z uwagi na fakt, że koszenie łąk może być finansowane z dopłat bezpośrednich lub programów rolnośrodowiskowych, lecz aby je uzyskać konieczne jest prowadzenie działalności rolniczej na tych terenach.
2. Nie uwzględniono pozostałych uwag. Kwestia ograniczenia zagrożenia przeciwpożarowego a w konsekwencji utrzymywania i konserwacji dróg leśnych i linii podziału powierzchniowego jest związana z bezpieczeństwem powszechnym, a zatem w przedmiotowym zakresie nie obowiązują zakazy określone w art. 15 ww. ustawy i nie ma konieczności ujmowania przedmiotowych działań jako zabiegi ochronne. Nie uwzględniono również wprowadzania podsadzeń buka (gatunek uwzględniony w PUL w składach gatunkowych upraw) ponieważ gatunek nie występuje aktualnie na terenie rezerwatu. Mając na uwadze jak najmniejszą ingerencję w naturalne procesy zachodzące w rezerwacie nie wprowadzono również podsadzeń krzewów w drzewostanach, podsadzenia są ograniczone do gatunków głównych. W opinii Nadleśnictwa wątpliwości budzi usuwanie świerka, który zgodnie z przedstawioną opinią ma mieć zasięg ciągły na całym terytorium Polski. W dokumentacji do planu ochrony przedmiotowy gatunek uznano za obcy geograficznie, ponadto stanowi zagrożenie m.in. dla siedlisk łęgowych, a zatem jest usuwany. Ponadto zakwestionowano lokalizację siedlisk będących przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 wymienionych w planie ponieważ nie jest ona zgodna z wynikami inwentaryzacji z lat 2006-2007 w Lasach Państwowych. W przedmiotowym planie ochrony za siedliska 91E0 i 91D0 uznano zbiorowiska fitosocjologicznie określone jako *Fraxino-Alnetum* oraz *Vaccinio uliginosi - Pinetum,* a zatem poprawnie . Łąk świeżych (6510) nie ujmowano ponieważ nie są one przedmiotem ochrony w ww. obszarze Natura 2000. Nie uwzględniono również zgłoszenia, że w pododdziałach 33i i 34h występuje potencjalne siedlisko grądów. Powyższe stanowisko nie znajduje potwierdzenia w dokumentacji posiadanej przez tut. Organ, nie było też na żadnym poprzednim etapie powstawania planu zgłaszane. Planowane na przedmiotowym terenie zabiegi mają na celu renaturalizację zbiorowiska *Querco-roboris Pinetum,* w tym podsadzanie gatunków liściastych (Db, Jw, Lp). W przypadku gdy siedlisko rzeczywiście okaże się żyźniejsze, można kontynuować przebudowę w następnym planie ochrony.

Następnie Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska pismem znak: DOP-OC.62.02.14.2013.HS z dnia 19 kwietnia 2013 r. zgłosiła uwagi w zakresie konieczności zmany terminu koszenia łąk z lipca na wrzesień (jako bardziej optymalny dla staroduba łąkowego) oraz zawarcia zapisu nakazującego pozostawienie części łąk w postaci nieskoszonej, naprzemiennie na różnych ich częściach (okres rotacji 3-4 lata), z uwagi na występowanie kukułki szerokolistnej *Dactylorhiza majalis* , kukułki plamistej *Dactylorhiza maculata* i storczyka kukawki *Orchis militaris* . Uwagi uwzględniono. Wskazano również na potrzebę kontrolowania uwilgotnienia łąk tak aby nie doprowadzić do nadmiernego przesuszenia łąk na skutek podejmowanych czynności z zakresu konserwacji urządzeń melioracyjnych. W związku z powyższym sprecyzowano zakres prac jaki może być przewidziany

w ramach konserwacji w celu wykluczenia dowolnej interpretacji ww. pojęcia i eliminacji zagrożenia związanego z ewentualnym przesuszeniem łąk w wyniku prowadzonych prac.

Projekt planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła Rzeki Stążki" został pozytywnie zaopiniowany przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Bydgoszczy Uchwałą Nr 14/2013, z dnia 18 czerwca 2013 roku oraz Wojewodę Kujawsko - Pomorskiego pismem znak: WSRRW.II.710.39.2013, z dnia 7 października 2013 r. Do uwag Wojewody Kujawsko-Pomorskiego otrzymanych ww. pismem w niniejszym projekcie planu ochrony odniesiono się następująco: 1. „Z przedłożonego dokumentu wynika, że w nieznacznym stopniu występuje odniesienie do zagrożenia celu ochrony dla jakiego rezerwat przyrody został utworzony, a mianowicie samych źródeł rzeki. W bezpośrednim otoczeniu źródeł występuje drzewostan sosnowy, charakterystyczny dla najuboższych siedlisk borowych, a w następnej kolejności, w znacznym oddaleniu położone są łąki. Według informacji Nadleśnictwa Tuchola, łąki te przez dziesięciolecia użytkowane były (koszone) przez okoliczną ludność. Zaniechanie użytkowania i brak zabiegów melioracyjnych sprawiły, że postępująca sukcesja zmieniła szatę roślinną i np. starodub łąkowy Ostericum palustre, obecnie tam nie występuje. Obszar łąk zarasta gatunkami drzewiastymi pochodzącymi z tzw. „samosiewu". Zalecane w planie ochrony koszenie łąk we wrześniu budzi wątpliwość." Odpowiedź: Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie fragmentu doliny rzeki Stążki wraz z jej źródłami o wyjątkowych walorach widokowych. Należy zauważyć, że w rezerwacie chronione są wszystkie elementy przyrodnicze, w szczególności łąki mające istotne znaczenie dla zachowania wysokiej bioróżnorodności przedmiotowego obszaru. W aktualnie obowiązującym planie ochrony z 2009 r. wskazano na konieczność wykaszania łąk od drugiej połowy sierpnia. Zgodnie z sugestią Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w niniejszym planie termin przesunięto i dopuszcza się wykaszanie od początku września. Ponadto informuję że w trakcie wizji terenowych w 2012 i 2013 r. nie obserwowano zjawiska zarastania łąk przez drzewa i krzewy, chociaż część łąk nie była użytkowana z uwagi na lokalne podtopienia. Biorąc jednak pod uwagę wątpliwości w zakresie skuteczności dotychczasowej i proponowanej formy ochrony wprowadza się zmianę w niniejszym planie ochrony, wskazując jako zadanie ochronne monitoring stanu łąk i chronionych gatunków roślin co 5 lat. Umożliwi to jednoznaczną ocenę prowadzonych zabiegów ochronnych oraz ewentualną ich modyfikację po stwierdzeniu takiej potrzeby. 2. „Jakakolwiek ingerencja w otoczenie źródeł, w tym wymienione zabiegi związane z renaturalizacją drzewostanu może wywołać procesy erozyjne i w konsekwencji zasypywanie umocnień zboczy niecki z której zlokalizowane jest źródlisko. Istniejąca dokumentacja rezerwatowa zawiera w większej części rozpoznanie botaniczne odnoszące się bardziej do roślinności łąk, aniżeli do otoczenia źródeł, nie ma odniesienia do geologicznej i hydrologicznej oceny środowiska tego obiektu. Zrozumiałe jest że pozostałe elementy środowiska przyrodniczego są ważne, ale rezerwat został utworzony dla ochrony źródlisk, źródlisk wyjątkowych, bo wydobywających się z głębi sandru". Odpowiedź: W dokumentacji będącej podstawą do opracowania niniejszego planu ochrony znajdują się zapisy dotyczące budowy geologicznej i hydrografii rezerwatu. Źródliska mają charakter naturalny. Jedynym elementem częściowo zniekształconym w obrębie źródlisk jest drzewostan, co jest efektem uprzednio prowadzonej gospodarki leśnej. Działania ochronne mają jedynie na celu przywrócenie pierwotnego charakteru zbiorowisk rzeki Stążki. W celu wyeliminowania niejasności w zakresie ewentualnych skutków planowanych prac, przy określeniu zabiegów ochronnych w obrębie borów mieszanych występujących na zboczach, w bezpośrednim sąsiedztwie źródlisk, wprowadza się zapis aby zastosować technologię prac ograniczającą zniszczenie lub uszkodzenie gruntu. 3. „Obiekt posiada znaczące walory widokowe, jest wyjątkowy dla celów edukacyjnych. Na tym obiekcie w sposób wyraźny widać skąd wypływa woda, „małe gejzery" złożone z piasku i wody wydobywają się prosto z ziemi. Trudno znaleźć ciekawszy obiekt mogący służyć edukacji przyrodniczej (w temacie jak powstaje rzeka). Nieinwazyjne, dobrze zabezpieczone udostępnienie obiektu spełniałoby ważna rolę edukacyjną." Odpowiedź: Zapisy niniejszego planu nie ograniczają możliwości udostępnienia rezerwatu przyrody w celach edukacyjnych. Zgodnie ze wskazaniami Ministra Środowiska kwestie udostępniania rezerwatów powinny być regulowane odrębnymi zarządzeniami regionalnych dyrektorów ochrony środowiska zgodnie z art. art. 15 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.), nie zaś w planach ochrony. 4.

„Ponieważ kluczowym czynnikiem dla istnienia przedmiotowego obszaru jest zachowanie unikalnego źródliska, niezmiernie ważnym zadaniem jest rozpoznanie geologiczne, w tym pod względem zatrzymania ewentualnych procesów erozyjnych i hydrologiczne dające możliwość określenia działań ochronnych, w następstwie których, ewentualnie konieczne będzie wprowadzenie stałego monitoringu". Odpowiedź: Rzeka Stążka (wraz z licznymi źródłami) w obrębie rezerwatu ma charakter naturalny. Również ewentualne naturalnie zachodzące procesy erozji (nie spowodowane przez człowieka) są czynnikiem kształtującym charakter obiektu i wpływającym na jego wysoką wartość przyrodniczą. Dotychczasowe rozpoznanie geologiczne i hydrologiczne umożliwia właściwą ochronę obiektu. Jednocześnie przy określeniu zabiegów ochronnych w obrębie borów mieszanych występujących na zboczach, w bezpośrednim sąsiedztwie źródlisk, wprowadza się zapis aby zastosować technologię prac ograniczającą zniszczenie lub uszkodzenie gruntu.

W rezerwacie nie wskazano miejsc, w których może być prowadzona działalność wytwórcza i handlowa, jak również obszarów i miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych, turystycznych, sportowych, naukowych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa. Wskazano miejsce prowadzenia działalności rolniczej w oddziałach 63 b, c oraz 34 g, h. Na przedmiotowym terenie występują łąki wymagające regularnego koszenia. Przedmiotowy zabieg ochrony czynnej jest formą użytkowania rolniczego. Udostępnianie rezerwatu przyrody w celu prowadzenia badań naukowych może nastąpić po uzyskaniu zgody na podstawie art. 15 ust. 1 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody. Uzyskanie indywidualnej zgody na prowadzenie ww. czynności gwarantuje nadzór nad ich rodzajem i metodyką, mając na uwadze dbałość o zachowanie celu ochrony rezerwatu przyrody we właściwym stanie. Wyznaczanie szlaków turystycznych może następować zgodnie art. 15 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.), czyli odrębnym zarządzeniem regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Najpoważniejszym zagrożeniem dla celu ochrony w rezerwacie przyrody „Źródła Rzeki Stążki" jest rozprzestrzenianie się gatunków obcych ekologicznie i geograficznie w obrębie zbiorowisk leśnych towarzyszących źródliskom. Jednocześnie drzewostany występujące na terenie rezerwatu przyrody, za wyjątkiem źródlisk i rzeki Stążki, cechują się wartością przyrodniczą zbliżoną do sąsiednich drzewostanów gospodarczych. W związku z powyższym przewidziano zabiegi ochronne polegające na renaturalizacji borów mieszanych poprzez stopniowe usuwanie w każdej klasie wieku drzewostanu gatunków obcych geograficznie, zastępując je gatunkami właściwymi dla siedliska oraz prześwietlanie młodych drzewostanów sosnowych (II i III klasa wieku) na siedlisku borowym. Jednocześnie w dojrzałych drzewostanach sosnowych na siedliskach borowych będących w klasie wieku IV i starszych wprowadzono ochronę czynną, polegającą głównie na prognozowaniu występowania owadów mogących stanowić zagrożenie dla trwałości zbiorowisk borowych oraz kontroli obecności gatunków obcych i ich ewentualnej eliminacji. Realizacja przedmiotowego planu pozwala na obserwacje naturalnych procesów przyrodniczych zachodzących na siedliskach borowych.

Uchylenie zarządzenia nr 11/2009 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 2 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Źródła rzeki Stążki" (Dz. Urz. Woj. Kuj. - Pom. Nr 74, poz. 1360), jest niezbędne z uwagi na konieczność dostosowania zapisów planu ochrony do obowiązujących przepisów prawa, w tym odniesienia się do występujących na przedmiotowym terenie obszarów Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 i Bory Tucholskie PLB220009

Zgodnie z art 20 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.) plan ochrony dla rezerwatów przyrody powinien uwzględniać zakres działań ochronnych dla obszaru Natura 2000. Zarządzenie uwzględnia zakres planu zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 i Bory Tucholskie PLB220009 określony w art. 28 ust.10 ww. ustawy. Przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 w granicach rezerwatu przyrody są siedliska przyrodnicze, o których mowa w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG tj. Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion*) (91E0) i Lasy i bory bagienne (91D0). Ponadto w 2012 r. na terenie rezerwatu stwierdzono również obecność bobra

europejskiego *Castor fiber* (1337). Zagrożeniem dla zachowania we właściwym stanie ochrony ww. siedlisk przyrodniczych jest przede wszystkim występowanie i ekspansja obcych ekologicznie i geograficznie gatunków roślin wskazanych w przedmiotowym planie ochrony. W dokumentacji do planu ochrony, stan łęgów został przedstawiony w sposób opisowy (w momencie jej tworzenia aktualne metodyki GIOŚ jeszcze nie istniały). Biorąc powyższe pod uwagę oraz stosunkowo dużą powierzchnię siedlisk wskazano na konieczność uzupełnienia stanu wiedzy w zakresie oceny stanu zachowania łęgów według aktualnie obowiązującej metodyki GIOŚ. Następnie na najbardziej reprezentatywnych powierzchniach zostanie przeprowadzony monitoring stanu zachowania łęgu jesionowo-olszowego *Fraxino-Alnetum* oraz monitoring realizacji celów działań ochronnych co 6 lat, od wejścia w życie ww. planu ochrony. Jednocześnie ww. przedziały czasowe są zgodne z art. 31 ustawy o ochronie przyrody. Z uwagi na niewielki udział powierzchni boru bagiennego (91D0) w granicach rezerwatu przyrody (ok. 0,5 ha), co zgodnie z danymi zawartymi w SDF stanowi 0,01 % siedliska w całym obszarze Natura 2000 Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, odstąpiono od prowadzenia monitoringu stanu zachowania przedmiotowego siedliska. Planuje się prowadzić monitoring stanu populacji bobra, który jest nowym elementem fauny w rezerwacie. Jednocześnie w celu zachowania cennych gatunków roślin konieczna może być częściowa rozbiórka tam lub zakładanie rur przelewowych, w przypadku gdy w wyniku działalności przedmiotowego gatunku zalewane będą łąki położone w rezerwacie. Przedmiotowe działania nie stanowią jednak realnego zagrożenia dla bobra europejskiego, z uwagi na zwiększający się zasięg występowania gatunku. Gatunkami ptaków będącymi przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 i występującymi na terenie rezerwatu są lelek zwyczajny *Caprimulgus europaeus* , żuraw zwyczajny *Grus grus* i włochatka zwyczajna *Aegolius funereus* . Nie stwierdzono zagrożeń dla przedmiotowych gatunków na terenie rezerwatu. Jednocześnie w związku z niewielką powierzchnią rezerwatu odstąpiono od monitoringu stanu zachowania gatunków ptaków.

ZARZĄDZENIE
REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY

z dnia 16 kwietnia 2014 r.

w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023

Na podstawie art. 28 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, poz. 628 i poz. 842) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, zwanego dalej „obszarem Natura 2000".

2. Plan zadań ochronnych obejmuje obszar Natura 2000 z wyłączeniem pokrywających się z nim obszarów rezerwatów przyrody Bagno Grzybna i Źródła Rzeki Stążki oraz częściowo pokrywającego się z nim obszaru rezerwatu przyrody Bagna nad Stążką, dla których ustanowiono plany ochrony w drodze zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, uwzględniające zakres, o którym mowa w art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, poz. 628 i poz. 842).

§ 2. Opis granic obszaru Natura 2000 określa załącznik nr 1 do zarządzenia.

§ 3. Mapę obszaru Natura 2000 stanowi załącznik nr 2 do zarządzenia.

§ 4. Identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony określa załącznik nr 3 do zarządzenia.

§ 5. Cele działań ochronnych określa załącznik nr 4 do zarządzenia.

§ 6. Działania ochronne ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania określa załącznik nr 5 do zarządzenia.

§ 7. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

REGIONALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY
WŁODZIMIERZ CIEPŁY

Załącznik nr 2

Mapa obszaru Natura 2000

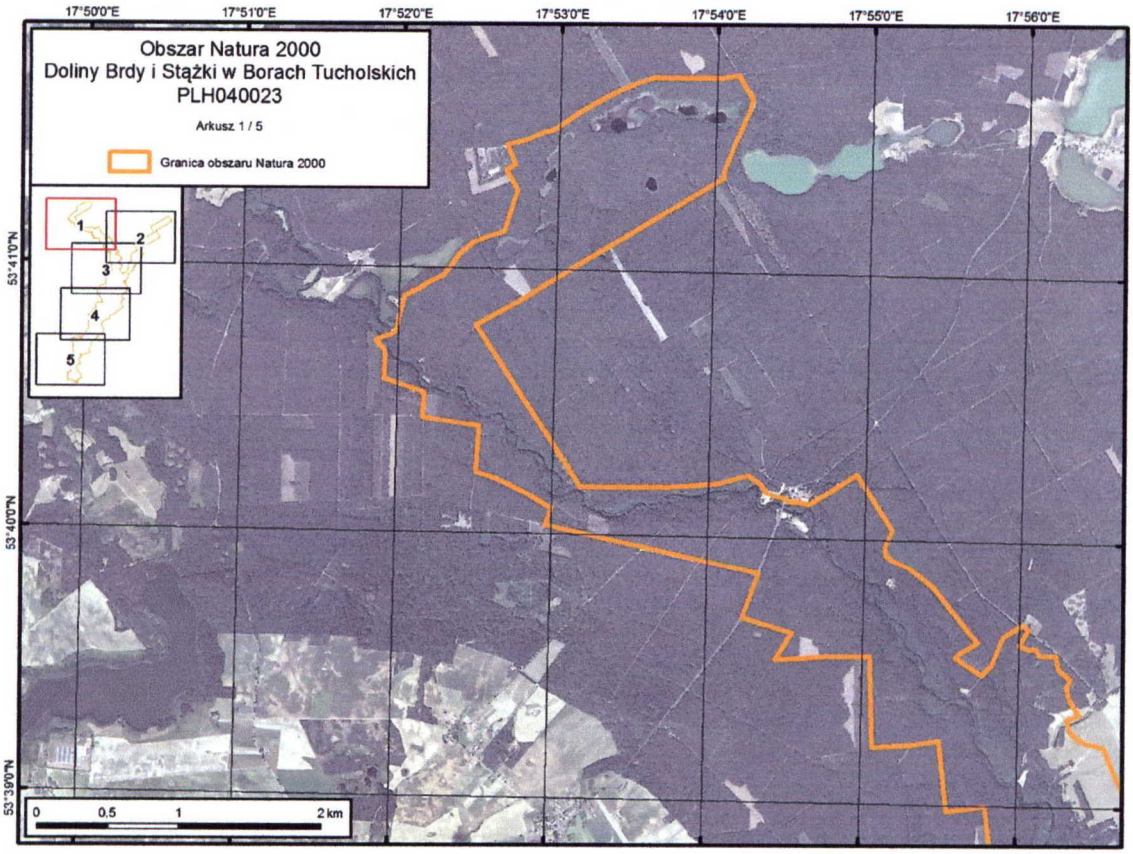

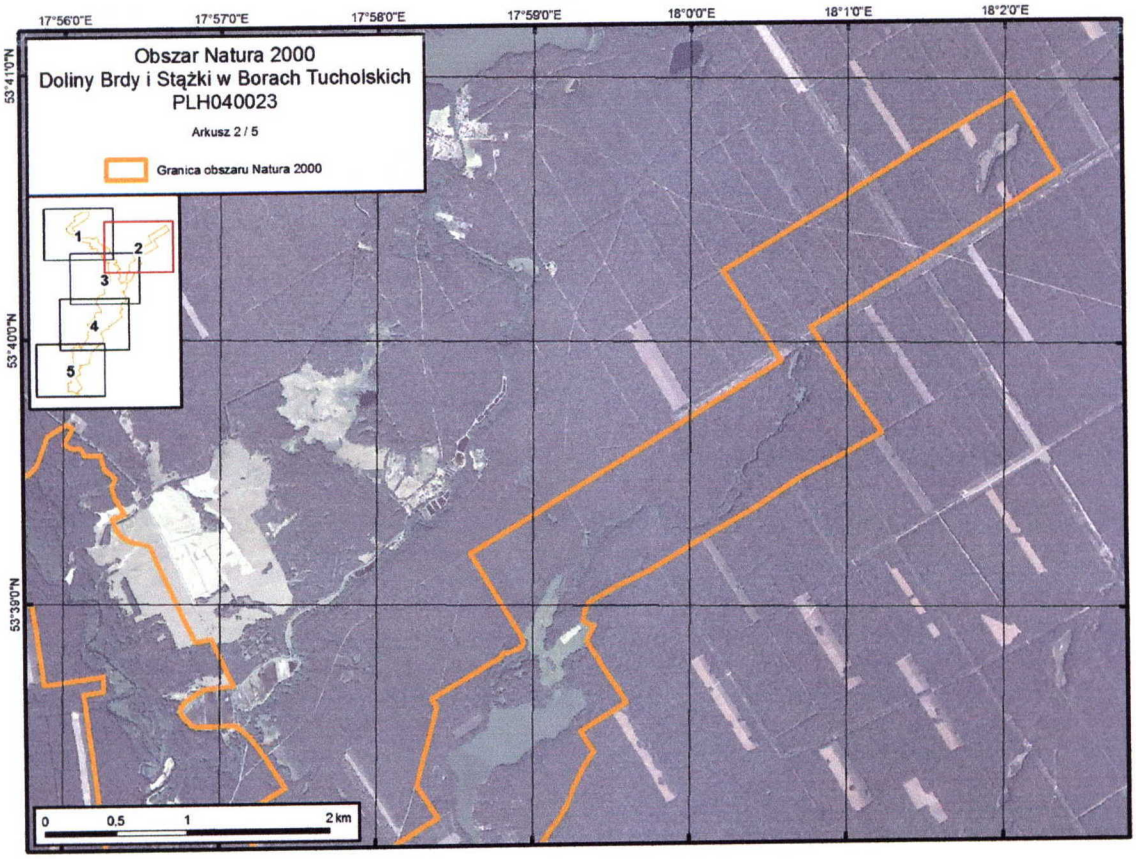
17°56'0"E
17°57'0"E
17°58'0"E
17°59'0"E
18°0'0"E
18°1'0"E
18°2'0"E
53°41'0"N
53°40'0"N
53°39'0"N
Obszar Natura 2000
Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich
PLH040023
Arkusz 2 / 5
Granica obszaru Natura 2000
1
2
3
4
5
0
0.5
1
2 km

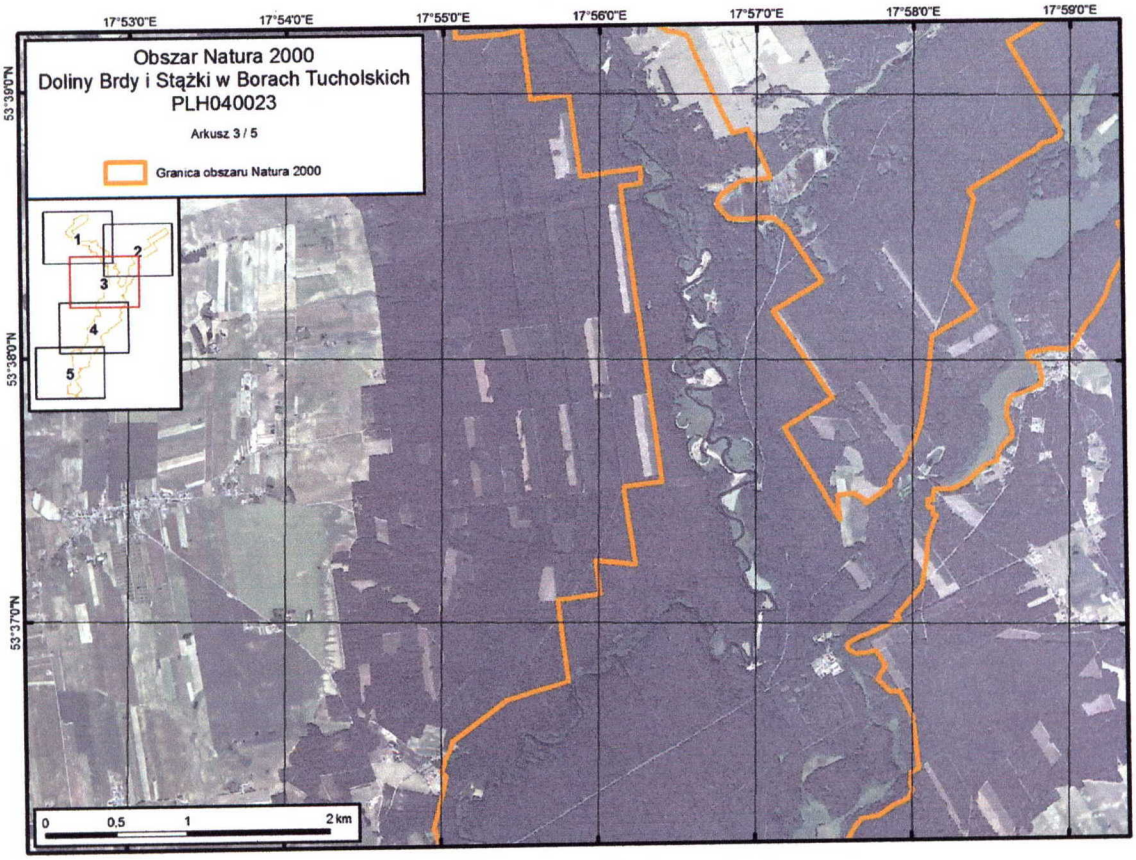
Obszar Natura 2000
Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich
PLH040023
Arkusz 3 / 5
Granica obszaru Natura 2000
17°53'0"E
17°54'0"E
17°55'0"E
17°56'0"E
17°57'0"E
17°58'0"E
17°59'0"E
53°39'0"N
53°38'0"N
53°37'0"N
1
2
3
4
5
0
0.5
1
2 km

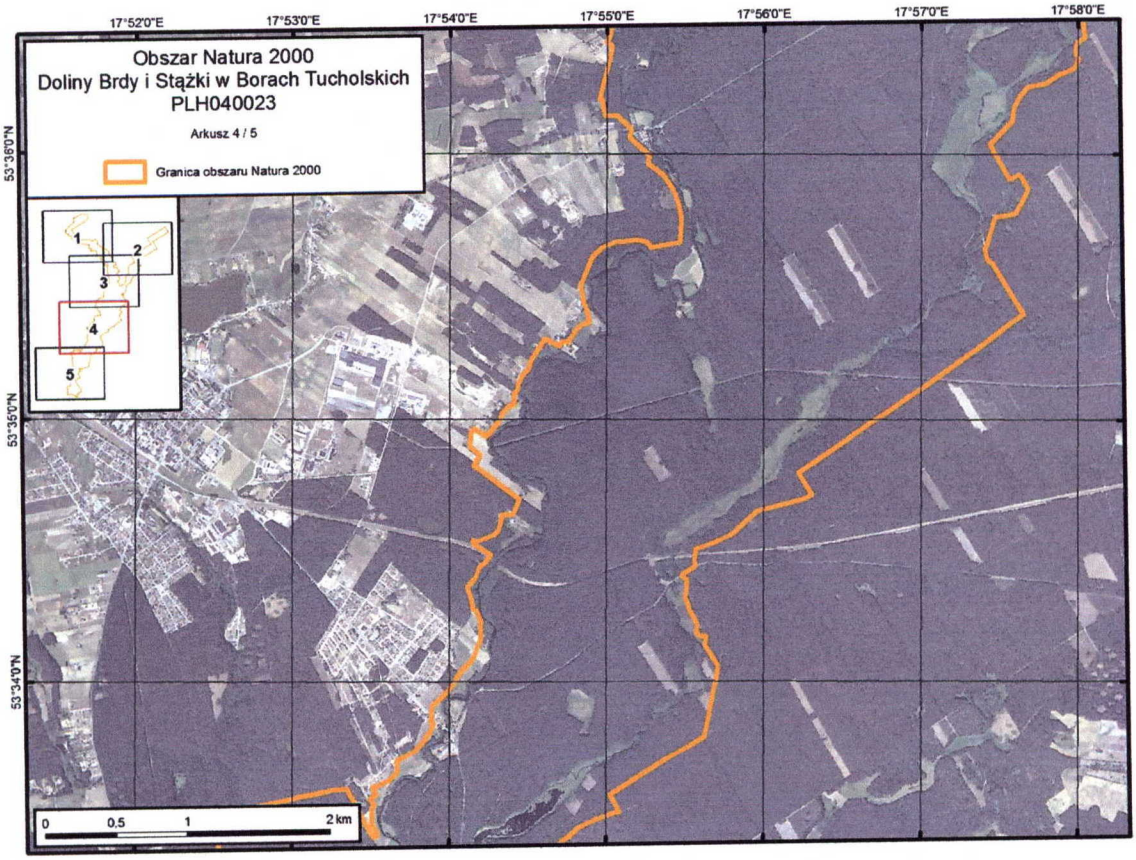
Obszar Natura 2000
Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich
PLH040023
Arkusz 4 / 5
Granica obszaru Natura 2000
1
2
3
4
5
17°52'0"E
17°53'0"E
17°54'0"E
17°55'0"E
17°56'0"E
17°57'0"E
17°58'0"E
53°36'0"N
53°35'0"N
53°34'0"N
0
0.5
1
2 km

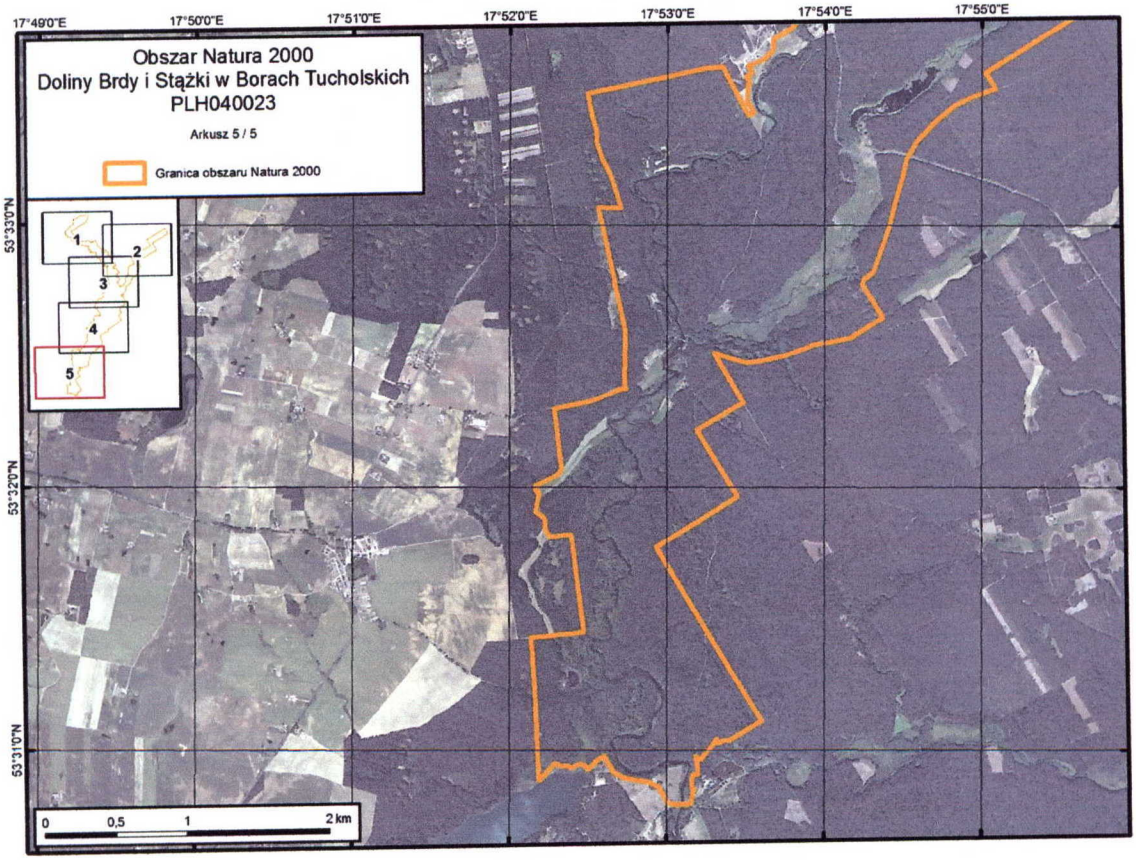
Obszar Natura 2000
Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich
PLH040023
Arkusz 5 / 5
Granica obszaru Natura 2000
1
2
3
4
5
17°49'0"E
17°50'0"E
17°51'0"E
17°52'0"E
17°53'0"E
17°54'0"E
17°55'0"E
53°33'0"N
53°32'0"N
53°31'0"N
0
0,5
1
2 km

Załącznik nr 3

Identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony

Lp	Przedmiot ochrony	Zagrożenia		Opis zagrożenia
		istniejące	potencjalne	
1.	3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	U nieznane naciski i zagrożenia K02.02 nagromadzenie materii organicznej	J02.05 modyfikowanie funkcjonowania wód (ogólnie)	Brak jest danych w zakresie stanu zachowania Jeziora Okierskiego. Potencjalnym zagrożeniem może być nie zachowanie drożności rowu doprowadzającego wodę z jeziora Szczuczno do jeziora Zdręczno. Może dojść do zmniejszenia i fragmentacji części starorzeczy w wyniku działania procesów naturalnych (wypłycanie zbiornika). Brak jest możliwości przeciwdziałania tym procesom.
2.	3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne	X brak nacisków i zagrożeń	B02.02 wycinka lasu	Potencjalnym zagrożeniem może być ewentualne prowadzenie cięć zupełnych w sąsiedztwie zbiorników.
3	7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	K02.01 zmiana składu gatunkowego (sukcesja)	B02.02 wycinka lasu	Miejscami występuje znaczny udział sosny *Pinus sylvestris* i bagna zwyczajnego *Ledum palustre* na torfowisku. Potencjalnym zagrożeniem może być ewentualne prowadzenie cięć zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska.
4	7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*)	K04.01. Konkurencja	B02.02 wycinka lasu	W jednym z płatów siedliska możliwa ekspansja trzcinnika lancetowatego (brak jest możliwości przeciwdziałania tym procesom). Potencjalnym zagrożeniem może być ewentualne prowadzenie cięć zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska.
5	7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci, Caricetum buxbaumii, Schoenetum nigricantis*)	X brak nacisków i zagrożeń	X brak nacisków i zagrożeń	Siedlisko rozwija się w optymalnych warunkach, nie stwierdzono zagrożeń dla jego występowania.
6	9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	K04.01. konkurencja	K04.05 szkody wyrządzane przez roślinożerców (w tym przez zwierzynę łowną), J03.01 zmniejszenie lub utrata określonych cech siedliska	Zagrożeniem jest występowanie świerka *Picea abies* oraz sosny *Pinus sylvestris*, zniekształcających skład gatunkowy drzewostanu (a pośrednio również runa). Potencjalnym zagrożeniem może być działalność bobra. Przy czym gatunek jest również przedmiotem ochrony w obszarze, zatem należy tolerować jego obecność, nawet jeżeli punktowo

				prowadzi do zniekształceń siedliska (redukcja warstwy drzew i krzewów).
7	*91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum)* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	X brak nacisków i zagrożeń	K04.01. konkurencja B02.02 wycinka lasu	Potencjalnym zagrożeniem może być wnikanie świerka *Picea abies*, który występuje pojedynczo w jednym z płatów siedliska oraz ewentualne prowadzenie cięć zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska.
8	91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe	X brak nacisków i zagrożeń	K04.01. konkurencja B02.04 usuwanie martwych drzew	Miejscami spotyka się świerka, który aktualnie nie stanowi zagrożenia, przy czym jego rozprzestrzenianie w przyszłości potencjalnie może stanowić zagrożenie dla siedliska. Niski udział martwego drewna obniża ocenę stanu zachowania siedliska.
9	1337 bóbr europejski *Castor fiber*	X brak nacisków i zagrożeń	X brak nacisków i zagrożeń	Gatunek rozwija się w optymalnych warunkach, nie stwierdzono zagrożeń dla jego występowania.
10	1355 wydra europejska *Lutra Lutra*	U nieznane naciski i zagrożenia	U nieznane naciski i zagrożenia	Brak jest danych w zakresie występowania oraz stanu populacji gatunku.
11.	1166 traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*	U nieznane naciski i zagrożenia	U nieznane naciski i zagrożenia	Brak danych w zakresie występowania oraz stanu populacji gatunku.
12.	1149 koza *Cobitis taenia*	H01 zanieczyszczenia wód	H01 zanieczyszczenia wód	Spływ zanieczyszczeń obszarowych ze zlewni, prawdopodobne punktowe zrzuty zanieczyszczeń komunalno-bytowych z terenów pokrytych zabudową luźną wnoszone przez dopływy zwłaszcza rzeki Kicz i Czerskiej Strugi (dane WIOŚ 2011), w konsekwencji zmniejszenie powierzchni dostępnego siedliska. Potencjalnie możliwy jest wzrost zanieczyszczeń związany z rozwojem turystyki wodnej.
13.	1163 głowacz białopłetwy *Cottus gobio*	H01 zanieczyszczenia wód	H01 zanieczyszczenia wód	Spływ zanieczyszczeń obszarowych ze zlewni, prawdopodobne punktowe zrzuty zanieczyszczeń komunalno-bytowych z terenów pokrytych zabudową luźną wnoszone przez dopływy zwłaszcza rzeki Kicz i Czerskiej Strugi (dane WIOŚ 2011), w konsekwencji zmniejszenie powierzchni dostępnego siedliska. Potencjalnie możliwy jest wzrost zanieczyszczeń związany z rozwojem turystyki wodnej.
14.	1130 boleń *Aspius aspius*	H01 zanieczyszczenia wód	H01 zanieczyszczenia wód	Spływ zanieczyszczeń obszarowych ze zlewni, prawdopodobne punktowe zrzuty zanieczyszczeń komunalno-

		J03.02.01 ograniczenie możliwości migracji		bytowych z terenów pokrytych zabudową luźną wnoszone przez dopływy zwłaszcza rzeki Kicz i Czerskiej Strugi (dane WIOŚ 2011), w konsekwencji zmniejszenie powierzchni dostępnego siedliska. Potencjalnie możliwy jest wzrost zanieczyszczeń związany z rozwojem turystyki wodnej. Stopnie wodne na Brdzie ograniczające możliwość migracji gatunku, i możliwość zasiedlania nowych obszarów.
15.	1096 minóg strumieniowy *Lampetra planeri*	H01 zanieczyszczenia wód	H01 zanieczyszczenia wód	Spływ zanieczyszczeń obszarowych ze zlewni, prawdopodobne punktowe zrzuty zanieczyszczeń komunalno-bytowych z terenów pokrytych zabudową luźną wnoszone przez dopływy zwłaszcza rzeki Kicz i Czerskiej Strugi (dane WIOŚ 2011), w konsekwencji zmniejszenie powierzchni dostępnego siedliska. Potencjalnie możliwy jest wzrost zanieczyszczeń związany z rozwojem turystyki wodnej.
16.	3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*)	Nie analizowano zagrożeń dla siedliska z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.		
17.	1903 lipiennik Loesela *Liparis loeselii*	Nie analizowano zagrożeń dla gatunku z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.		
18.	1477 sasanka otwarta *Pulsatilla patens*	Nie analizowano zagrożeń dla gatunku z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.		

Załącznik nr 4

Cele działań ochronnych

Lp.	Przedmiot ochrony	Cele działań ochronnych
1.	3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).
2.	3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).
3.	7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	Utrzymanie siedliska w stanie niepogorszonym (U2).
4.	7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*)	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).
5.	7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci, Caricetum buxbaumii, Schoenetum nigricantis*)	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV).
6.	9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Zachowanie siedliska na powierzchni ok. 149 ha. Poprawa stanu siedliska w oparciu o naturalne procesy przyrodnicze (ochrona ścisła na obszarze rezerwatu Dolina Rzeki Brdy), jak również w wyniku realizacji zabiegów ochrony czynnej. Poprawa wskaźnika martwego drewna.
7.	*91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum)* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	Utrzymanie siedliska we właściwym stanie zachowania (FV)
8.	91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe	Zachowanie siedliska na powierzchni ok. 45 ha. Poprawa stanu siedliska głównie w oparciu o naturalne procesy przyrodnicze (ochrona ścisła na obszarze rezerwatu Dolina Rzeki Brdy). Poprawa wskaźnika martwego drewna.
9.	1337 bóbr europejski *Castor fiber*	Utrzymanie populacji gatunku we właściwym stanie zachowania (FV).
10.	1355 wydra europejska *Lutra Lutra*	Uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie stanu zachowania gatunku, określenie ewentualnych zagrożeń i działań ochronnych.
11.	1166 traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*	Uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie stanu zachowania gatunku, określenie ewentualnych zagrożeń i działań ochronnych.
12.	1149 koza *Cobitis taenia*	Utrzymanie populacji gatunku we właściwym stanie zachowania (FV).
13.	1163 głowacz białopłetwy *Cottus gobio*	Utrzymanie populacji gatunku we właściwym stanie zachowania (FV).
14.	1130 boleń *Aspius aspius*	Utrzymanie populacji gatunku w stanie niepogorszonym. Zachowanie siedliska gatunku w obrębie obszaru we właściwym stanie zachowania (FV).

15.	1096 minóg strumieniowy *Lampetra planeri*	Utrzymanie populacji gatunku we właściwym stanie zachowania (FV).
16.	3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*)	Nie określano celów działań ochronnych z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.
17.	1903 lipiennik Loesela *Liparis loeselii*	Nie określano celów działań ochronnych z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.
18.	1477 sasanka otwarta *Pulsatilla patens*	Nie określano celów działań ochronnych z powodu planowanej weryfikacji Standardowego Formularza Danych.

Załącznik nr 5

Działania ochronne ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania

Przedmiot ochrony	Działania ochronne	Obszar wdrażania[1)]	Podmiot odpowiedzialny za wykonanie
Dotyczące ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania			
3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Utrzymanie drożności rowu doprowadzającego wodę z jeziora Szczuczno do jeziora Zdręczno.	Rów pomiędzy jez. Szczuczno i Zdręczno, w granicach obszaru Natura 2000.	Nadleśniczy Nadleśnictwa Woziwoda
3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*) 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum*) i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	W przypadku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawiać fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50 m. od granic rezerwatu przyrody Jeziorka Kozie.	Obręb Woziwoda Oddz. 19, 20, 33, 34	Nadleśniczy Nadleśnictwa Woziwoda
7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*)	W przypadku prowadzenia cięć rębnych należy pozostawiać fragment drzewostanu w postaci ekotonu o szerokości ok. 50 m. od granic siedliska.	Obręb Zalesie oddz. 151	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Przywracanie właściwego składu gatunkowego dla siedlisk grądowych poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych, w tym: Gb, Lp, Kl, Db oraz domieszkowo Jw, Js, Wz na płatach o wyższej wilgotności gleby. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń	Obręb Świt 101b, 100b, 3a, 68d, 150f, 125a; Obręb Zalesie 41g	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola

	poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawianiem drzew starych i dziuplastych.		
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych, w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych.	Obręb Świt 68c	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń właściwymi gatunkami drzew liściastych dla siedlisk grądowych: Db, Kl, Lp, Gb. Pielęgnacja odnowień naturalnych oraz wykonanych podsadzeń poprzez usuwanie drzew zacieniających z jednoczesnym pozostawianiem drzew starych i dziuplastych.	Obręb Świt: część oddz. 67 b	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Stopniowe eliminowanie zniekształceń składu gatunkowego, usuwanie gatunków obcych geograficznie i ekologicznie. Kontynuowanie w ramach gospodarki leśnej działań mających na celu pozostawianie martwego drewna, aż do osiągnięcia właściwego stanu siedlisk (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego).	Obręb Świt: 166n, 98j, 14i, 13p, 13n	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Cięcia regulujące zwarcie drzewostanu na korzyść gatunków liściastych z pozostawieniem min. 10% pozyskanego materiału. Przywracanie właściwego składu drzewostanów poprzez wykonywanie podsadzeń gatunkami drzew liściastych, w tym: Db, Gb, Kl, Lp w lukach o powierzchni powyżej 0,1 ha oraz domieszkowo Ol, Jw, Js, Wz na płatach zbiorowisk lasów higrofilnych. Pielęgnacja wykonanych podsadzeń oraz odnowień naturalnych.	Obręb Świt: 102k, 126d	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Renaturalizacja drzewostanu, w tym działania związane ze stopniową przebudową, odsłanianiem odnowień, usuwaniem gatunków obcych lub inwazyjnych, podsadzaniem, sadzeniem lub wprowadzaniem siewem gatunków zgodnych z siedliskiem, pielęgnacją i zabezpieczaniem nasadzeń.	Obręb Świt: 101p, 101i	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe	Kontynuowanie w ramach gospodarki leśnej działań mających na celu	Obręb Świt: 98d, 98m, 98o, 13r 37a,	Właściwy miejscowo

i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe	pozostawianie martwego drewna, aż do osiągnięcia właściwego stanu siedlisk (za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego). Sukcesywne usuwanie gatunków obcych. Wyłączenie z użytkowania rębnego płatów siedliska, w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.	36h, Obręb Woziwoda 222a, 222b 93k, 94h, 223a, 73c, 73d, 51h, 206 a, 206c, Obręb Zalesie 104g, 103a,105r, 104h	Nadleśniczy
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe	Usuwanie nasadzeń świerka z bezpośredniego sąsiedztwa siedliska, wprowadzenie nasadzeń olszy czarnej.	Obręb Zalesie 118d	Nadleśniczy Nadleśnictwa Tuchola
Dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych			
3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Świt Oddz. 150 g; Obręb Woziwoda Oddz. 202b; Obręb Zalesie Oddz. 41c; Obręb ewid. Kiełpin działka nr 763/3	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Oddz. 33 i, 33b, 33h	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Oddz. 33g, 30 g; Obręb Zalesie Oddz. 151c	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*)	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Oddz. 31g Obręb Zalesie Oddz. 151c	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci, Caricetum buxbaumii, Schoenetum nigricantis*)	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Na granicy Oddz. 30 g i 30 h	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Świt Oddz. 167, 40b, 64 c; Obręb Zalesie Oddz. 159	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
*91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum,*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Oddz. 33a, 34f	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Sphagno girgensohnii-Piceetum) i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne			
91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 5 lat.	Obręb Woziwoda Oddz. 140 l; Obręb Świt Oddz. 101g, 101c Obręb Zalesie 118d, 117j	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1337 bóbr europejski *Castor fiber*	Monitoring (co 5 lat) stanu zachowania gatunku i jego siedliska, w szczególności parametrów: -powierzchnia siedliska, -dostępność bazy pokarmowej, -reżim wodny, -wpływ czynników antropogenicznych -wpływ obcych gatunków inwazyjnych.	gmina Cekcyn, obręb Zalesie, dz. ewid. nr 6251/1 i 631/1; gmina Tuchola, obręb Kiełpin, dz. ewid. nr 21; gmina Cekcyn, obręb Cekcyn, dz. ewid. nr 3101/2	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1337 bóbr europejski *Castor fiber*	Monitoring liczebności gatunku, co 5 lat.	Obszar Natura 2000	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy przy współpracy z Nadleśnictwami.
1355 wydra europejska *Lutra Lutra*	Monitoring na wybranych stanowiskach, po przeprowadzeniu badań w zakresie miejsc występowania i stanu zachowania gatunku.	Obszar Natura 2000	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1166 traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*	Monitoring na wybranych stanowiskach, po przeprowadzeniu badań w zakresie miejsc występowania i stanu zachowania gatunku.	Obszar Natura 2000	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1149 koza *Cobitis taenia*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 3 lata.	N 53 37.527 E 17 56.999 N 53 39.404 E 17 55.671 N 53 36.809 E 17 57.606	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1163 głowacz białopłetwy *Cottus gobio*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 3 lata.	N 53 37.527 E 17 56.999 N 53 38.486 E 17 57.155 N 53 36.809 E 17 57.606	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1130 boleń *Aspius aspius*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 3 lata.	N 53 39.404 E 17 55.671	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1096 minóg strumieniowy *Lampetra planeri*	Monitoring stanu zachowania siedliska zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, co 3 lata.	N 53 37.527 E 17 56.999	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony			
1355 wydra europejska *Lutra Lutra* 1166 traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*	Uzupełnienie stanu wiedzy na temat występowania, stanu ochrony gatunku i jego siedlisk oraz zagrożeń wraz z określeniem i podjęciem ewentualnych działań ochronnych, a także wyznaczenie stanowisk monitoringowych (do 5 lat od daty ustanowienia planu zadań ochronnych).	Obszar Natura 2000	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Uzupełnienie badań zooplanktonu, fitoplanktonu, konduktywności, odczynu i przezroczystości wód, w okresie 5 lat od daty ustanowienia planu zadań ochronnych.	Jezioro Zdręczno oraz zbiornik wodny w oddz. 150 g. obręb Świt	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion, Potamion*	Ocena stanu zachowania jez. Okierskiego, zgodnie z metodyką Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, w okresie 5 lat od daty ustanowienia planu zadań ochronnych.	jez. Okierskie	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy
1096 minóg strumieniowy *Lampetra planeri*	Rozpoznanie tarlisk minoga strumieniowego, w okresie 5 lat od daty ustanowienia planu zadań ochronnych.	Rzeki: Bielska Struga, Rakówka i Stążka, w granicach obszaru Natura 2000	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

[1)] Lokalizację podano za pomocą oddziałów leśnych, zgodnie z Planem Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Tuchola na okres 2008 – 2017 oraz Planem Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Woziwoda na okres 2008 - 2017 oraz nr działek ewidencyjnych.

UZASADNIENIE

Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 jest dokumentem planistycznym sporządzanym przez sprawującego nadzór nad obszarem na okres 10 lat, w celu ochrony przedmiotów ochrony znajdujących się w jego obrębie. Na podstawie art. 28 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.) regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, zawierający zakres, o którym mowa w art. 28 ust. 10 ww. ustawy.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy obwieszczeniem znak: WPN.6320.2.2011.BKW z dnia 12 sierpnia 2011 r. zawiadomił o zamiarze przystąpienia do sporządzenia projektów planów zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023, a następnie zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 11 oraz art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.), obwieszczeniem znak: WPN.6320.3.2012.BKW z dnia 31 października 2012 r. zawiadomił o przystąpieniu do opracowywania projektu planu zadań ochronnych dla ww. obszaru Natura 2000 oraz możliwości złożenia uwag i wniosków do założeń przedmiotowego dokumentu. W trakcie procesu planistycznego, przeprowadzono spotkania dyskusyjne, które odbyły się z udziałem Zespołu Lokalnej Współpracy, biorącego udział w tworzeniu dokumentacji do planu zadań ochronnych. Spotkania dyskusyjne odbyły się w dniach: 28 listopada 2013 r. w Urzędzie Miejskim w Tucholi, 15 listopada 2013 r. i 2 grudnia 2013 r. w Zielonej Szkole Nadleśnictwa Woziwoda.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy obwieszczeniem znak: WPN.6320.11.2014.BKW, z dnia 12 lutego 2014 r. poinformował o możliwości złożenia uwag i wniosków do projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023.

W związku z udziałem społeczeństwa, zgłoszono następujące uwagi do projektu planu zadań ochronnych:

1) Klub przyrodników pismem z dnia 18 lutego 2014 r.;

a) Zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, akt prawa miejscowego, jakim jest rozporządzenie PZO, powinien ustanawiać jednoznaczne i zrozumiałe normy prawne. Należy więc rozwinąć pojęcie „gospodarki leśnej dostosowanej do potrzeb siedliska", wskazując, jakie warunki ma spełniać taka gospodarka, aby mogła być uznana za „dostosowaną do potrzeb siedliska". Zapisy PZO powinny mieć taką formę, by było możliwe obiektywne stwierdzenie, czy zostały zrealizowane, czy nie.
Uwagę uwzględniono, odpowiedź zmodyfikowano.

b) W przypadku lęgów 91E0, sugerujemy jako najwłaściwszy środek ochronny zupełnie ich wyłączenie z użytkowania gospodarczego w obszarze.
Odpowiedź: W ramach planów urządzenia lasu w trakcie ewentualnych prac pielęgnacyjnych (np. trzebieży) mogą zostać usunięte gatunki obce np. świerk z płatów siedliska. Szczegółowe możliwe do wykonania zabiegi będą weryfikowany na etapie tworzenia planów urządzenia lasów, które podlegają strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Zapis uzupełniono o wskazanie wyłączania z użytkowania rębnego płatów siedliska.

c) Dla poprawy zasobów martwego drewna w leśnych siedliskach przyrodniczych niewystarczające jest 'kontynuowanie dotychczasowych działań w ramach gospodarki leśnej". pomimo działań obecnie stosowanych, zasoby martwego drewna w lasach utrzymują się na bardzo niskim poziomie. Konieczne jest bardzo konsekwentne pozostawianie wykrotów i złomów, jak również drzew zamierających, pozostawianie drzew biocenotycznych (w tym drzew starych), a także pozostawianie, we wszystkich cięciach rębnych wszystkich rodzajów rębni – także rębni częściowych w drzewostanach liściastych – biogrup stanowiących 5-10% drzewostanu, pozostawianych następnie do naturalnej śmierci i rozkładu tworzących je drzew. Tylko w ten sposób można długofalowo poprawić stan zasobów martwego drewna grubowymiarowego, a w tym obszarze jest to potrzebne.

Odpowiedź: Zadania sformułowano na najbliższe 10 lat, z uwzględnieniem wieku drzewostanu oraz występowania innych form ochrony. Siedliska występują częściowo w rezerwatach przyrody, a więc reprezentatywne fragmenty są wyłączone z gospodarczego użytkowania. W przypadku siedliska 9170 jedynie kilka wydzieleń znajduje się poza rezerwatem przyrody, gdzie prowadzona jest gospodarka leśna. Zapis dotyczący pozostawiania martwego drewna jest adekwatny do stosowanych wskaźników GIOŚ. Zabezpiecza proces zwiększania zasobów drewna martwego na siedliskach przyrodniczych poprzez wskazanie konieczności osiągnięcia właściwego ich stanu (>20 m^3/ha na 25% powierzchni siedliska). W przypadku siedlisk łęgowych użytkowanych gospodarczo zapis zmodyfikowano zastępując go wskazaniem aby wyłączyć z użytkowania rębnego płatów siedliska co dodatkowo wiązać się będzie z naturalnym starzeniem i gromadzeniem się martwego drewna w płatach siedliska.

d) Działaniem ochronnym dla ochrony głowacza białopłetwego i minoga powinno być utrzymywanie cieków, w tym Brdy, w stanie naturalnym, z zachowaniem naturalnej mozaiki elementów koryt rzecznych i kształtujących ją procesów, w tym erozji bocznej, transportu rumowiska rzecznego, akumulacji namulisk i odsypisk, naturalnej dynamiki rumoszu drzewnego w korycie rzeki.

Odpowiedź: Cieki w obszarze mają charakter naturalny, ponadto obszar w 58% zlokalizowany jest na terenie rezerwatów, zatem nie istnieje zagrożenie dla siedlisk gatunków ryb i nie ma potrzeby zawierać dodatkowych regulacji prawnych w ww. zakresie.

2) Generalna Dyrekcja ochrony Środowiska (e-mail z dnia 5 marca 2014 r.).

a) zgodnie ze stanowiskiem MŚ prezentowanym w trybie kontroli aktów prawa miejscowego, zarządzeń nie należy numerować. Uwagę uwzględniono.

b) Proszę o używanie prawidłowej nazwy dla świerka (por. Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski. Uwagę uwzględniono.

c) Stan ochrony łęgów oceniono na U2, to dlaczego nie ma zagrożeń. Czy ich poprostu nie badano?
Odpowiedź: Ocena wynika z niewielkiej ilości martwego drewna w drzewostanach (w tym na terenach niedostępnych i chronionych w rezerwacie przyrody). Wielkość martwego drewna zatem bardziej zależy od czynników naturalnych (w tym w części młodego wieku drzewostanów). W przedmiotowej sytuacji pomimo braku rzeczywistych zagrożeń, stan siedlisk wg. metodyki GIOŚ, oceniony został jako zły.

d) W przypadku siedliska 7110 należałoby wskazać stan obecny, tak aby cel można uznać za mierzalny. Uwagę uwzględniono.

e) W przypadku siedliska 91E0 i 9170 proszę o uzupełnienie jaka jest zakładana docelowa wartość parametru udziału martwego drewna, np. w postaci ilości (m^3/ha) lub liczby pni o określonych wymiarach na 1 ha drzewostanu.

Odpowiedź: Nie jest praktyce możliwe określenie jaka docelowa wartość martwego drewna jest możliwa do osiągniecia w perspektywie 10 lat (nawet na obszarze grądów gdzie powyżej 50% powierzchni siedliska objęte jest ochroną ścisłą na terenie rezerwatu przyrody i wykluczyć można ingerencję człowieka). Należy zwrócić uwagę że wiek drzewostanów jest zróżnicowany. Na potrzeby PZO nie prowadzono analiz w zakresie przewidywanego możliwego przyrostu miąższości drzewostanów itp., pozwalający na bardziej precyzyjne określenie możliwości zwiększania zasobności drzewostanów oraz ilości martwego drewna. Z pewnością poprawa w ww. zakresie nastąpi, ale biorą pod uwagę krótką perspektywę czasową (10 lat) nie będzie wiązać się to z poprawą wskaźnika stanu siedliska z U2 na U1.

f) Wskazany rów pomiędzy jeziorami Szczuczno i Zdręczno w znacznej części położony jest poza granicami obszaru Natura 2000.

Odpowiedź: Zapis doprecyzowano. Wskazany rów położony jest również w części w granicach obszaru i w tym zakresie objęty jest planem zadań.

g) „Prowadzenie gospodarki leśnej dostosowanej do potrzeb siedliska." Formułowanie takiego wymagania w stosunku do siedlisk nieleśnych jest niezrozumiałe. Ponadto ekoton jest rozumiany jako strefa przejściowa na granicy ekosystemów; jeśli intencją autora zapisów jest pozostawienie 50 m pasa drzewostanu, to należałoby wprowadzić właśnie taki zapis.

Uwagę uwzględniono, odpowiedź zmodyfikowano.

h) 9170 - nie jest jasne czy chodzi o 10% liczby drzew, czy też 10% masy pozyskiwanej w trakcie zabiegów, należy tej wyjaśnić czy chodzi o masę grubizny, czy drobnicy.

Odpowiedź: Zapis jest zawarty w planie ochrony rezerwatu „10% pozyskanego materiału" czyli masy pozyskiwanej w trakcie zabiegów (bez rozróżnienia na grubiznę i drobnicę).

i) Pozostawanie martwego drewna … „(za wyjątkiem koniecznych zabiegów ochrony lasu i zapewnienia

bezpieczeństwa powszechnego)". Zapis w takiej postaci będzie umożliwiał eliminację na bieżąco całego pojawiającego się martwego drewna, w ramach usuwania "posuszu czynnego" z drzewostanów.
Odpowiedź: Sformułowane zapisy zabezpieczają proces zwiększania zasobów drewna martwego na siedliskach przyrodniczych poprzez wskazanie konieczności osiągnięcia właściwego ich stanu (>20 m3/ha na 25% powierzchni siedliska). Należy zauważyć, że w instrukcji ochrony lasu określona jest definicja posuszu czynnego. Jednocześnie zgodnie z zapisami ww. dokumentu martwe drzewa stojące lub leżące oraz pozostałości poeksploatacyjne i wierzchołki opuszczone przez szkodniki żerujące pod korą, opanowane przez owady żerujące w drewnie, powinny być pozostawione w lesie do ich biologicznego rozkładu. Zatem ilość martwego drewna powinna podlegać tendencjom wzrostowym, przy czym znaczący przyrost może nastąpić w okresie dłuższym niż 10 lat.
j) Przy określaniu współrzędnych pkt. Monitoringu brakuje spacji i kropki, która określi format zapisu danych; w tym przypadku powinno być: xx xx.xxx; jeśli to możliwe należy ujednolicić stosowane w zarządzeniu układy współrzędnych (to jest WGS 84).
Uwagę uwzględniono.
k) W uzasadnieniu wskazano iż przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 jest 8 typów siedlisk przyrodniczych i 7 gatunków zwierząt. Z SDF wynika, że przedmiotów ochrony jest więcej, należałoby zamieścić informację, że planuje się/podjęto działania w celu weryfikacji liczby przedmiotów ochrony.
Uwagę uwzględniono, zapisy w uzasadnieniu zmodyfikowano.

3) Nadleśnictwo Tuchola pismem znak: ZG-1-7025-1/14 z dnia 26 lutego 2014 r. wskazało następujące błędne lokalizacje siedlisk:
   a) Siedlisko 9170 – błąd w lokalizacji: Obręb Zalesie oddz. 67b – powyższe wydzielenie leży poza obszarem SOO.
   b) Siedlisko 91E0 – obręb Świt 105r, 104h – powyższe wydzielenia leżą poza obszarem SOO.
   c) Siedlisko 91E0 – obręb Świt 118d i 117j – powyższe wydzielenia leżą poza obszarem SOO.
   Uwagi uwzględniono, zapisy zmodyfikowano.

Projekt planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 został pozytywnie zaopiniowany przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Bydgoszczy Uchwałą Nr 5/2014 z dnia 24 lutego 2014 r. Projekt niniejszego zarządzenia na podstawie art. 59 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. Nr 31, poz. 206 z późn. zm.) został uzgodniony przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego pismem znak: WSRRW.II.710.20.2014 z dnia 8 kwietnia 2014 r.

Przedmiotami ochrony występującymi w obszarze Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023 jest 8 typów siedlisk przyrodniczych i 7 gatunków zwierząt. Jednocześnie planuje się weryfikacje SDF i usunięcie z niego siedliska 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*) i 1903 lipiennika Loesela *Liparis loeselii* oraz zmianę ogólnej oceny sasanka otwarta *Pulsatilla patens* na D. Brak jest przesłanek aby ww. siedlisko oraz gatunki mogły być przedmiotami ochrony w obszarze.

Obszar jest stosunkowo dobrze chroniony, położony w większości w obrębie zwartego kompleksu leśnego oraz na znacznej części pokrywający się z rezerwatem przyrody Dolina Rzeki Brdy. Siedliska leśne w obszarze reprezentowane są przez bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum)* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne (*91D0), łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso -incanae*) i olsy źródliskowe (91E0), grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*) (9170). Grądy występują głównie w rezerwacie przyrody Dolina Rzeki Brdy, w przewadze objęte są ochroną ścisłą. Na części płatów objętych ochroną czynną, zadania zawarte w planie ochrony dla ww. rezerwatu, zamieszczono w niniejszym zarządzeniu. Ponadto dla kilku wydzieleń, gdzie siedlisko występuje w lasach gospodarczych, wskazano na potrzebę pozostawiania martwego drewna oraz usuwania gatunków obcych. Podobne wskazania ochronne zawarto dla siedlisk łęgowych, występujących poza rezerwatem przyrody.

Bory bagienne występują na terenie rezerwatu przyrody Jeziorka Kozie. Potencjalnym zagrożeniem dla siedliska może być ekspansja świerka, zatem wskazano na konieczność usuwania gatunku z sąsiedztwa

rezerwatu. W planie wskazano również na konieczność zachowywania stref ekotonowych wokół jezior dystroficznych (3160), torfowisk wysokich (7110) i przejściowych (7140) oraz borów bagiennych (91D0), dla których zagrożeniem może być prowadzenie cięć zupełnych w bezpośrednim sąsiedztwie siedlisk przyrodniczych.

Zagrożeniem dla siedlisk torfowisk wysokich może być utrzymywanie się wysokiego zwarcia sosny i bagna zwyczajnego na części płatów (wg. metodyki GIOŚ stan siedlisk określono jako zły U2). Jednocześnie siedlisko występuje w sąsiedztwie zbiorników wodnych, w rezerwatach przyrody, gdzie warunki wodne w głównej mierze zależą ona naturalnych czynników. Zachodzi naturalna fluktuacja między zasięgiem torfowiska a borem bagiennym. Aktualnie w rezerwacie przyrody Jeziorka Kozie obserwowano zamieranie sosny na siedlisku boru bagiennego. Z uwagi na wysoką naturalność istniejących ekosystemów bagiennych nie przewiduje się ingerencji w zachodzące tam procesy przyrodnicze. Wskazano jedynie na konieczność prowadzenia dalszego monitoringu stanu siedlisk przyrodniczych. Również na jednym z płatów położonych poza rezerwatem pomimo zwarcia sosny ok. 30% nie przewiduje się prowadzenia zabiegów ochronnych, ponieważ sosna cechuje się niską żywotnością, ponadto w regionie gatunek jest naturalnym elementem torfowisk. Nie przewiduje się zatem pogorszenia stanu zachowania siedliska. W przypadku torfowisk przejściowych (7140) na jednym z płatów obserwowano obecność trzcinnika lancetowatego, przy czym brak jest praktycznych możliwości eliminacji gatunku. Wskazano jedynie na konieczność zachowania w sąsiedztwie siedliska niezmienionych warunków przyrodniczych (zakaz cięć zupełnych przy torfowisku). Optymalne warunki funkcjonowania torfowiska nie będą sprzyjać ekspansji gatunku.

W obszarze występują również eutroficzne zbiorniki wodne i starorzecza (3150). Dla utrzymania powierzchni jeziora Zdręczno konieczne jest zachowanie drożności rowu doprowadzającego wodę z jeziora Szczuczno. Natomiast zagrożeniem dla części starorzeczy może być ich naturalne wypłycanie. Jest to proces, któremu nie można przeciwdziałać. Przy czym w obszarze zachodzi również proces odwrotny - powstawania nowych starorzeczy, zatem w dłuższej perspektywie czasu siedlisko będzie się utrzymywać, chociaż jego powierzchnia może się zmieniać.

Ocena stanu zachowania gatunków ryb, przeprowadzona na potrzeby niniejszego planu zadań ochronnych wykazała występowanie właściwych warunków siedliskowych dla gatunków będących przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000. Stan populacji kozy *Cobitis teania* (1149), głowacza białopłetwego *Cottus gobio* (1163) oraz minoga strumieniowego *Lampetra planeri* (1096) został oceniony jako właściwy (FV), pomimo stwierdzonego na podstawie danych WIOŚ z 2011 r. znacznego zanieczyszczenia części rzek dopływających do Brdy. Jedynie w przypadku bolenia *Aspius aspius* (1130), stan gatunku oceniono jako U2 z uwagi na występowanie na Brdzie stopni wodnych (poza granicami obszaru) ograniczających migrację gatunku. Wszystkie stwierdzone oddziaływania jakim poddane są gatunki mają źródło poza obszarami Natura 2000, a więc wykraczają poza obszar objęty niniejszym planem zadań ochronnych. Jednocześnie w związku z dużą atrakcyjnością turystyczną obszaru, potencjalnym zagrożeniem jest wzrost zanieczyszczeń związany z rozwojem turystyki wodnej. Zatem w ramach działań ochronnych przewiduje się monitoring stanu zachowania gatunków co 3 lata, w wybranych punktach obszaru. Dodatkowo za konieczne uznano również uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie tarlisk minoga.

Stan zachowania bobra europejskiego *Castor fiber* (1337) określono jako właściwy. W ramach zadań ochronnych przewiduje się okresowe szacowanie liczebności bobra oraz ocenę stanu zachowania. Działalność bobrów była wskazywana przez zarządców terenu jako zagrożenie dla drzewostanów liściastych, zwłaszcza grądów. Przy czym gatunek jest również przedmiotem ochrony w obszarze, zatem należy tolerować jego obecność, nawet jeżeli punktowo prowadzi do zniekształceń siedliska (redukcja warstwy drzew i krzewów).

Gatunkami, dla których brak jest wystarczających danych dla zaplanowania ochrony są wydra europejska *Lutra Lutra* (1355) i traszka grzebieniasta *Triturus cristatus* (1166). W związku z powyższym planuje się uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie występowania i stanu zachowania gatunków umożliwiające określenie ewentualnych zagrożeń oraz działań ochronnych.

W trakcie opracowywania planu zadań ochronnych nie stwierdzono potrzeby określenia wskazań dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych do dokumentów, zgodnie z art. 28 ust. 10 pkt 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.).

Informacje zgromadzone na potrzeby niniejszego planu zadań ochronnych są wystarczające dla

prawidłowego zaplanowania działań ochronnych. Mając powyższe na uwadze nie stwierdzono potrzeby sporządzenia planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Doliny Brdy i Stążki w Borach Tucholskich PLH040023.

REGIONALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY
WŁODZIMIERZ CIEPŁY

ZARZĄDZENIE
REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W GDAŃSKU I REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W BYDGOSZCZY

z dnia 31 marca 2015 r.

w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009

Na podstawie art. 28 ust. 8 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.[1)]), zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009, zwanego dalej „obszarem Natura 2000".

2. Plan zadań ochronnych obejmuje obszar Natura 2000 z wyłączeniem terenów w granicach rezerwatów przyrody „Bagna nad Stążką", „Bór Chrobotkowy", „Cisy Staropolskie imienia Leona Wyczółkowskiego", „Krzywe Koło w Pętli Wdy" oraz „Miedzno", dla których ustanowiono plany ochrony uwzględniające zakres art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody:

- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką" ustanowiony zarządzeniem nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 311, poz. 3391),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bór Chrobotkowy" ustanowiony zarządzeniem nr 15/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 1 lipca 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. Nr 169, poz. 3818),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Cisy Staropolskie imienia Leona Wyczółkowskiego" ustanowiony zarządzeniem nr 22/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.–Pom. Nr 311, poz. 3394),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Krzywe Koło w Pętli Wdy" ustanowiony zarządzeniem nr 3/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 20 stycznia 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. poz. 837),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Miedzno" ustanowiony zarządzeniem nr 0210/19/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 26 sierpnia 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.–Pom. poz. 2699, z 2014 r. poz. 2093).

§ 2. Opis granic obszaru Natura 2000 określa załącznik nr 1.

§ 3. Mapę obszaru Natura 2000 zawiera załącznik nr 2.

§ 4. Identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony gatunków zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony zawiera załącznik nr 3.

§ 5. Cele działań ochronnych zawiera załącznik nr 4.

§ 6. Określenie działań ochronnych ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania zawiera załącznik nr 5.

§ 7. Wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, zawiera załącznik nr 6.

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2013 r. poz.628, 842, w Dz. U. z 2014 r. poz.805, 850, 1002, 1101, 1863, w Dz. U z 2015 r. poz. 222 oraz w M. P. z 2013 r. poz. 835 i w M.P z 2014 r. poz. 958.

§ 8. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego oraz w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

Włodzimierz Ciepły

z up. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku
Zastępca Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku, Regionalny Konserwator Przyrody

Joanna Jarosik

Załącznik nr 2. Mapa obszaru Natura 2000

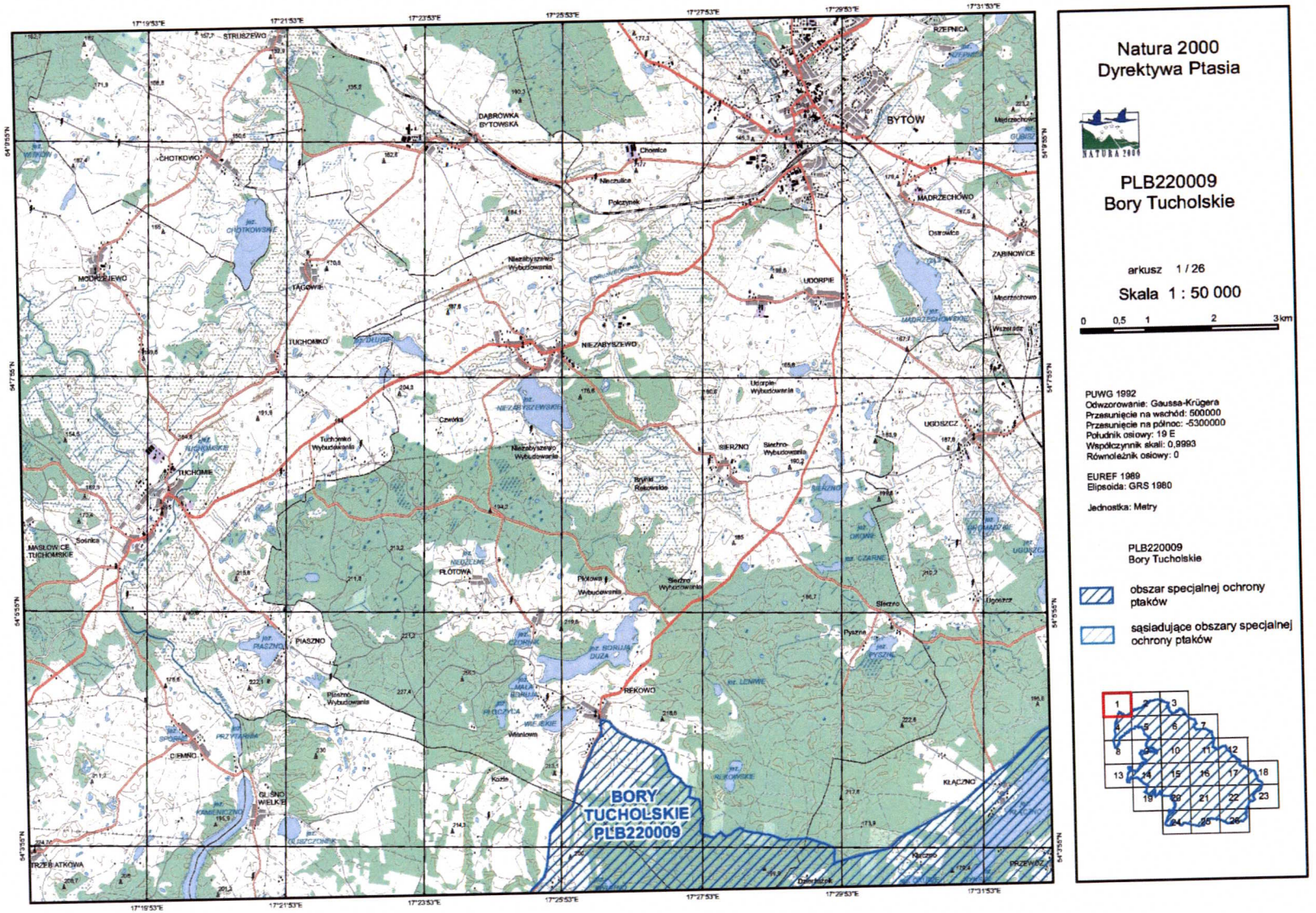

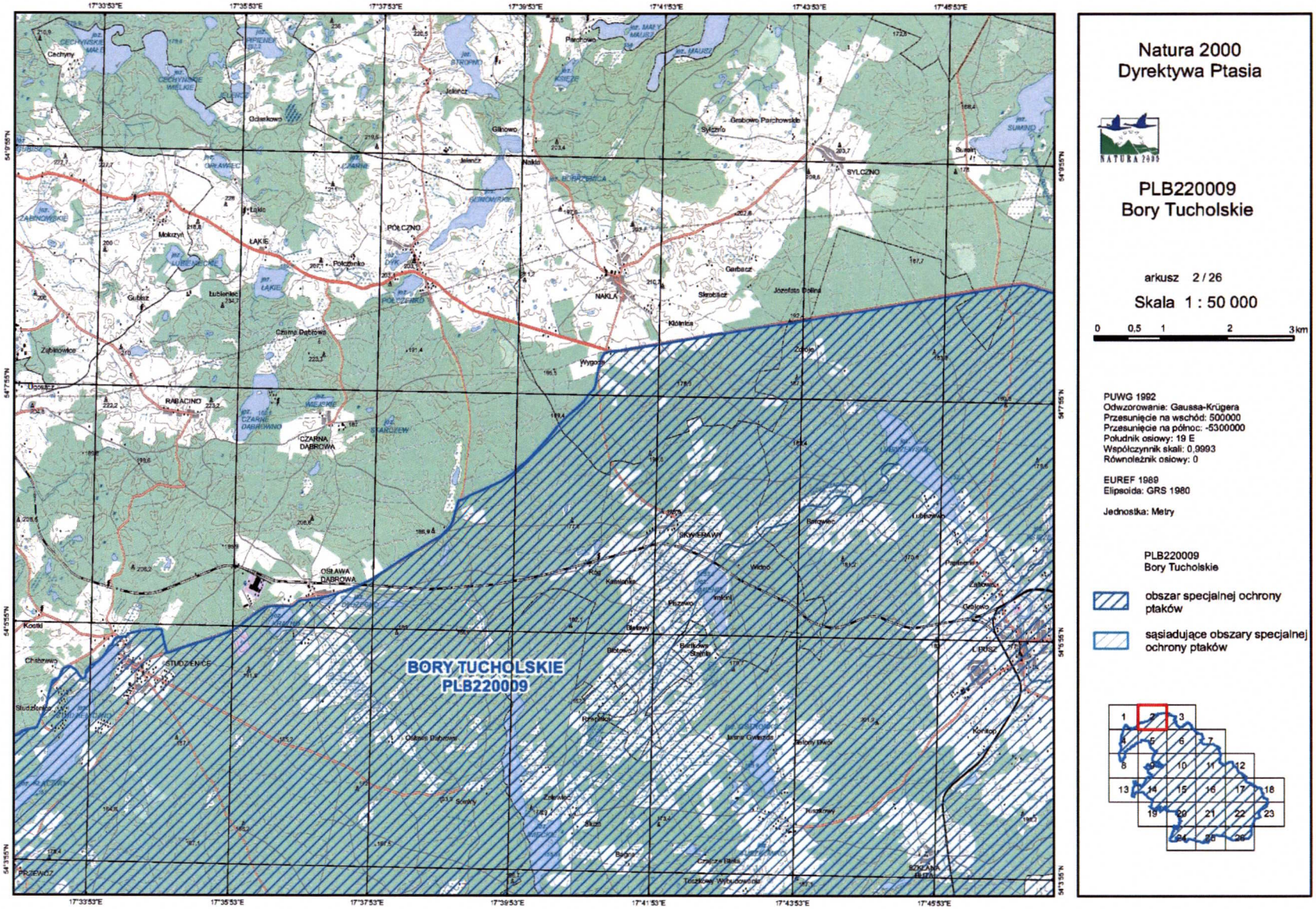
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 2 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009

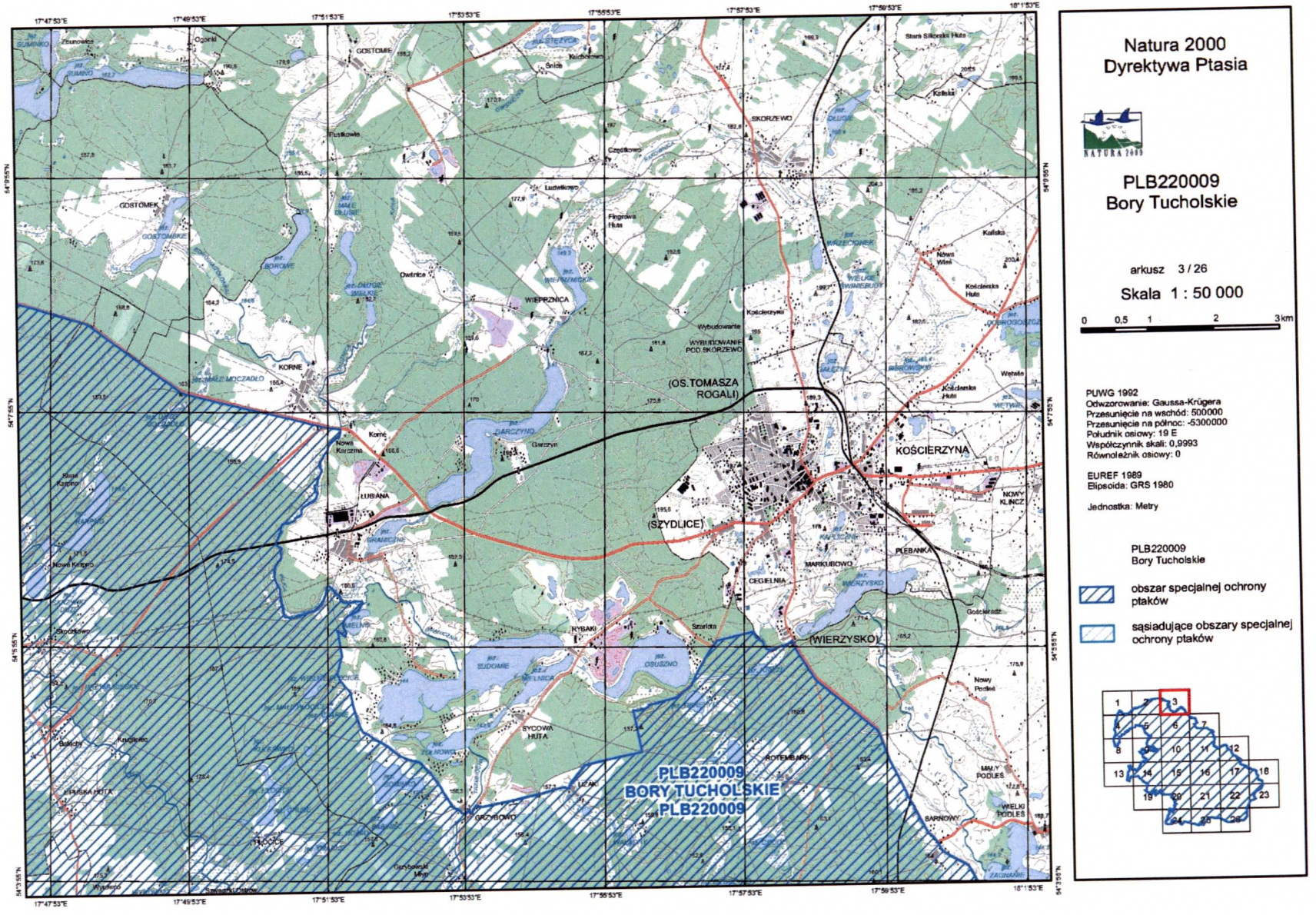

Id: 3C716FCB-6ED2-44FD-A7E5-92C21003E587. Podpisany

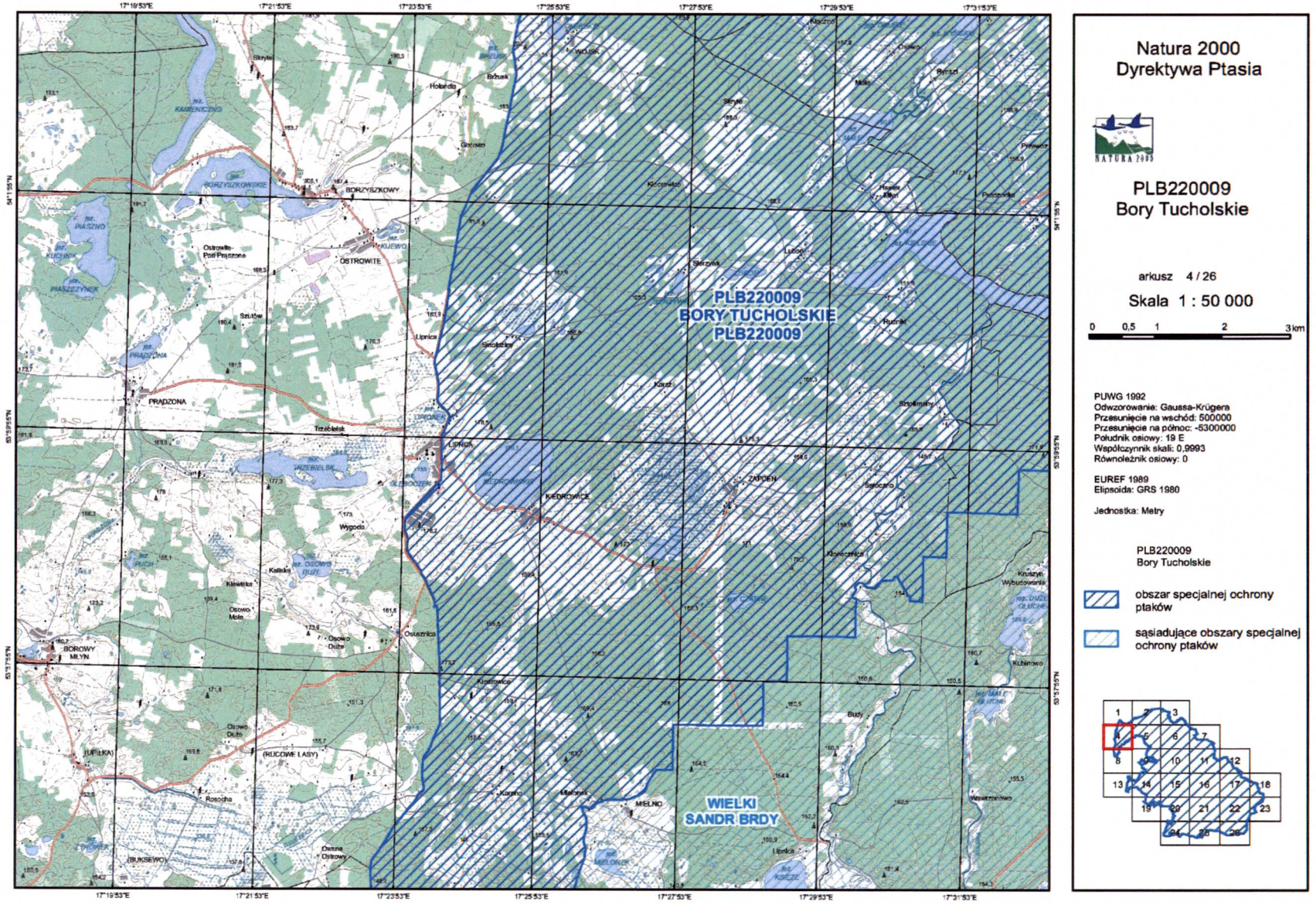
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 4 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gauss-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
WIELKI SANDR BRDY
17°19'53"E
17°21'53"E
17°23'53"E
17°25'53"E
17°27'53"E
17°29'53"E
17°31'53"E
53°57'57"N
53°57'57"N
53°59'57"N
53°59'57"N
54°1'57"N
54°1'57"N

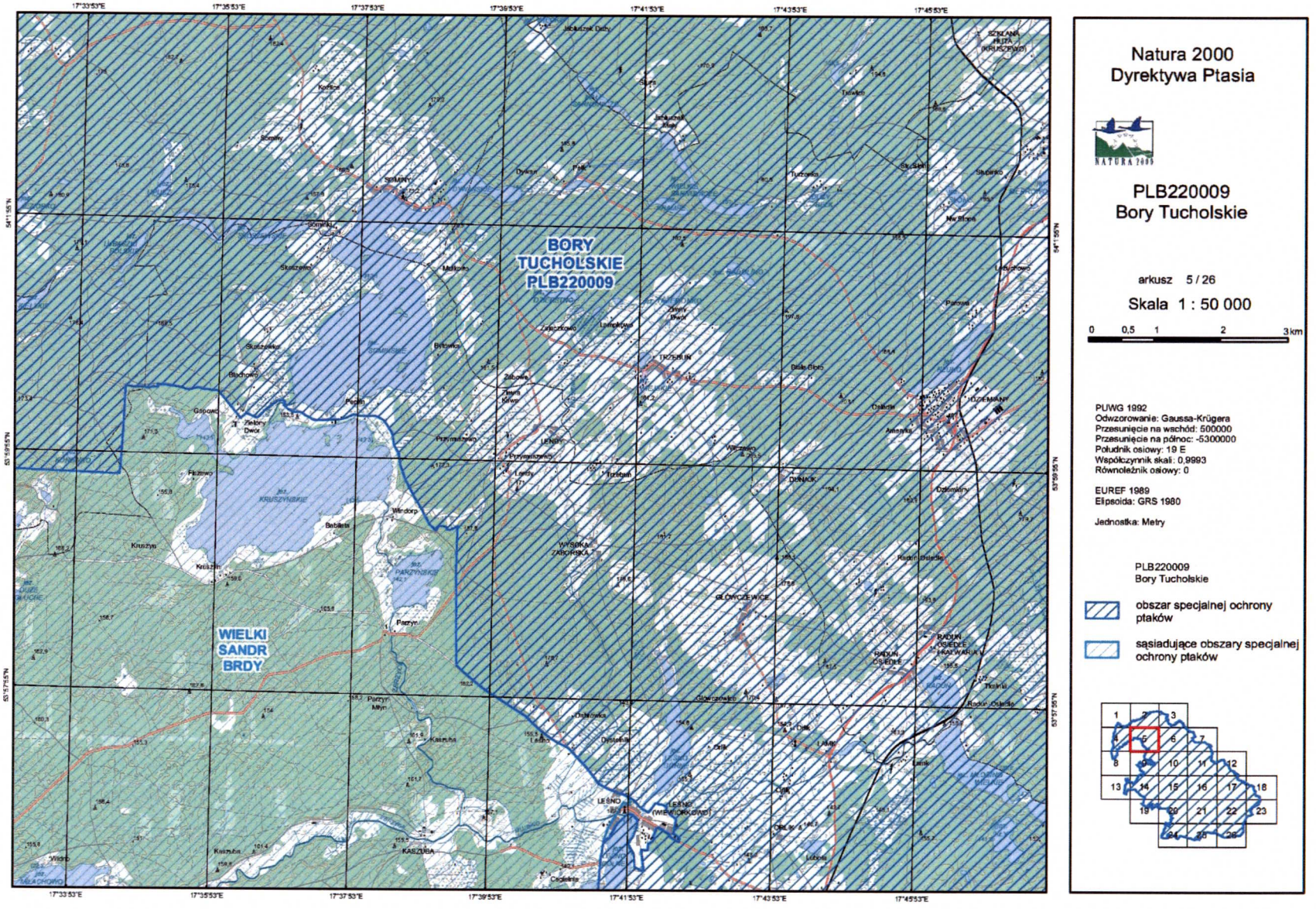
BORY TUCHOLSKIE PLB220009
WIELKI SANDR BRDY
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 5 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

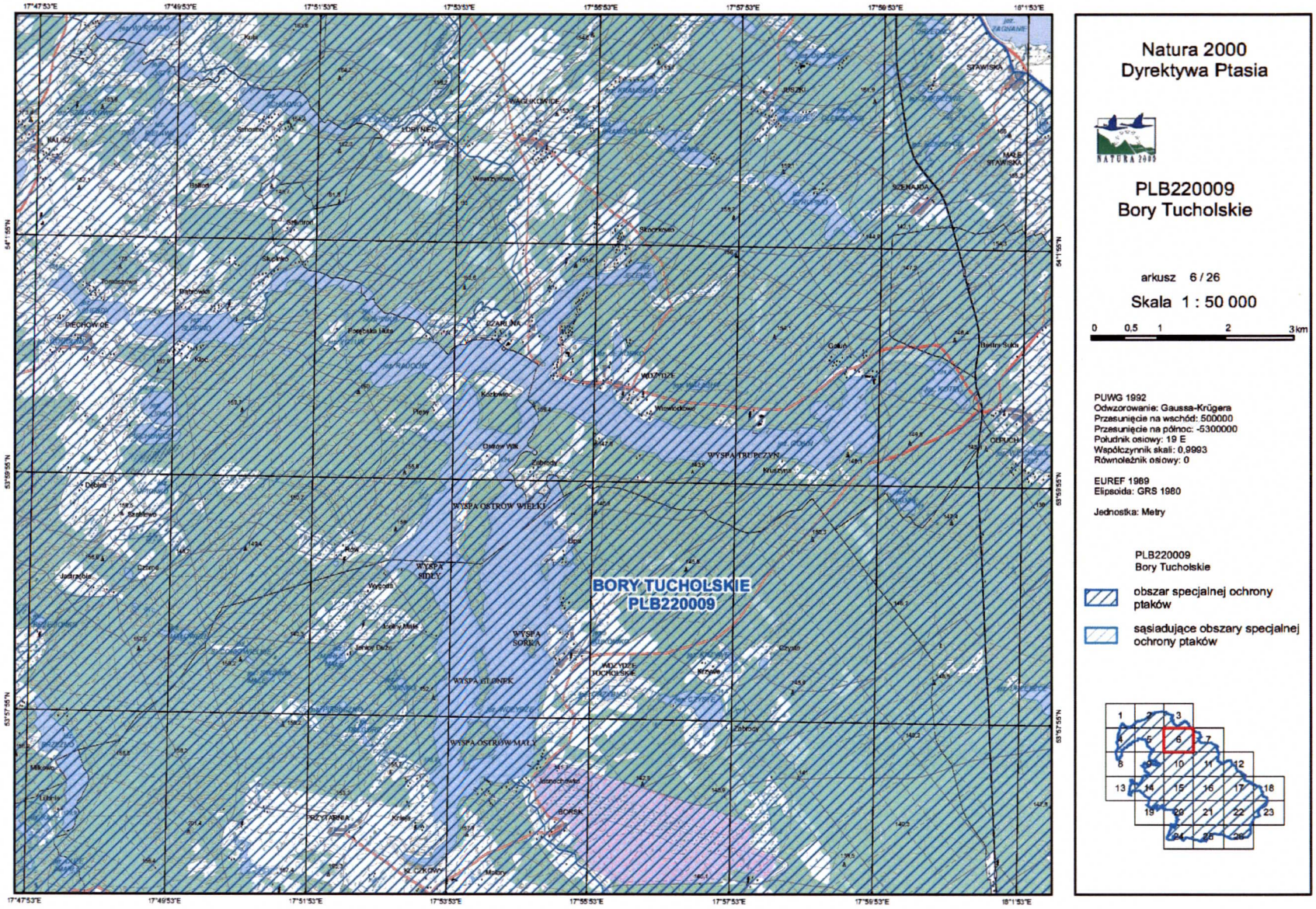
17°47'53"E
17°49'53"E
17°51'53"E
17°53'53"E
17°55'53"E
17°57'53"E
17°59'53"E
18°1'53"E
54°1'55"N
53°59'55"N
53°57'55"N
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
WYSPA OSTRÓW WIELKI
WYSPA OSTRÓW MAŁY
WYSPA SIDŁY
WYSPA SORKA
WYSPA ILONEK
WYSPA TRUBCZYN
WDZYDZE
WDZYDZE TUCHOLSKIE
CZERSK
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 6 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

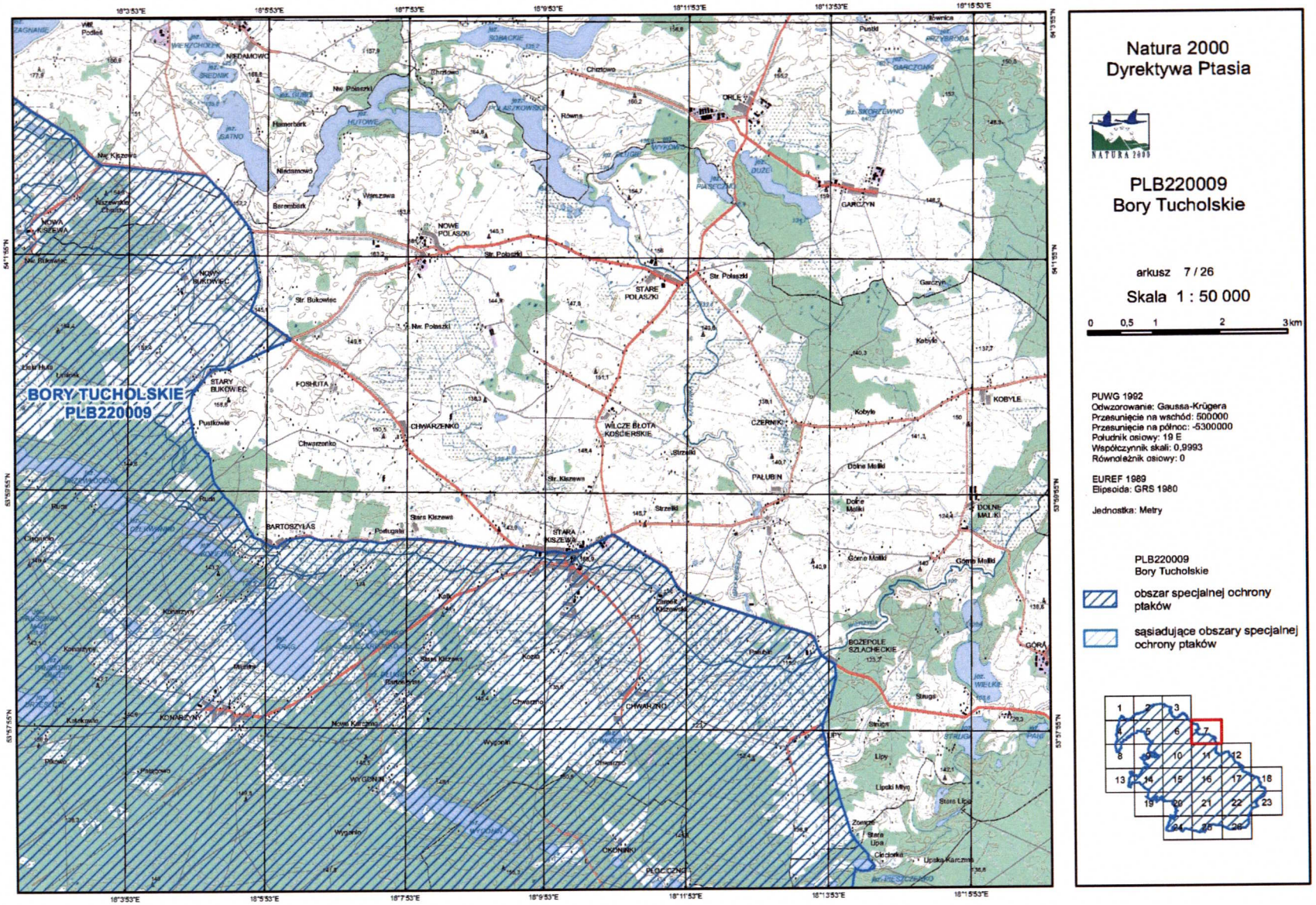
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 7 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

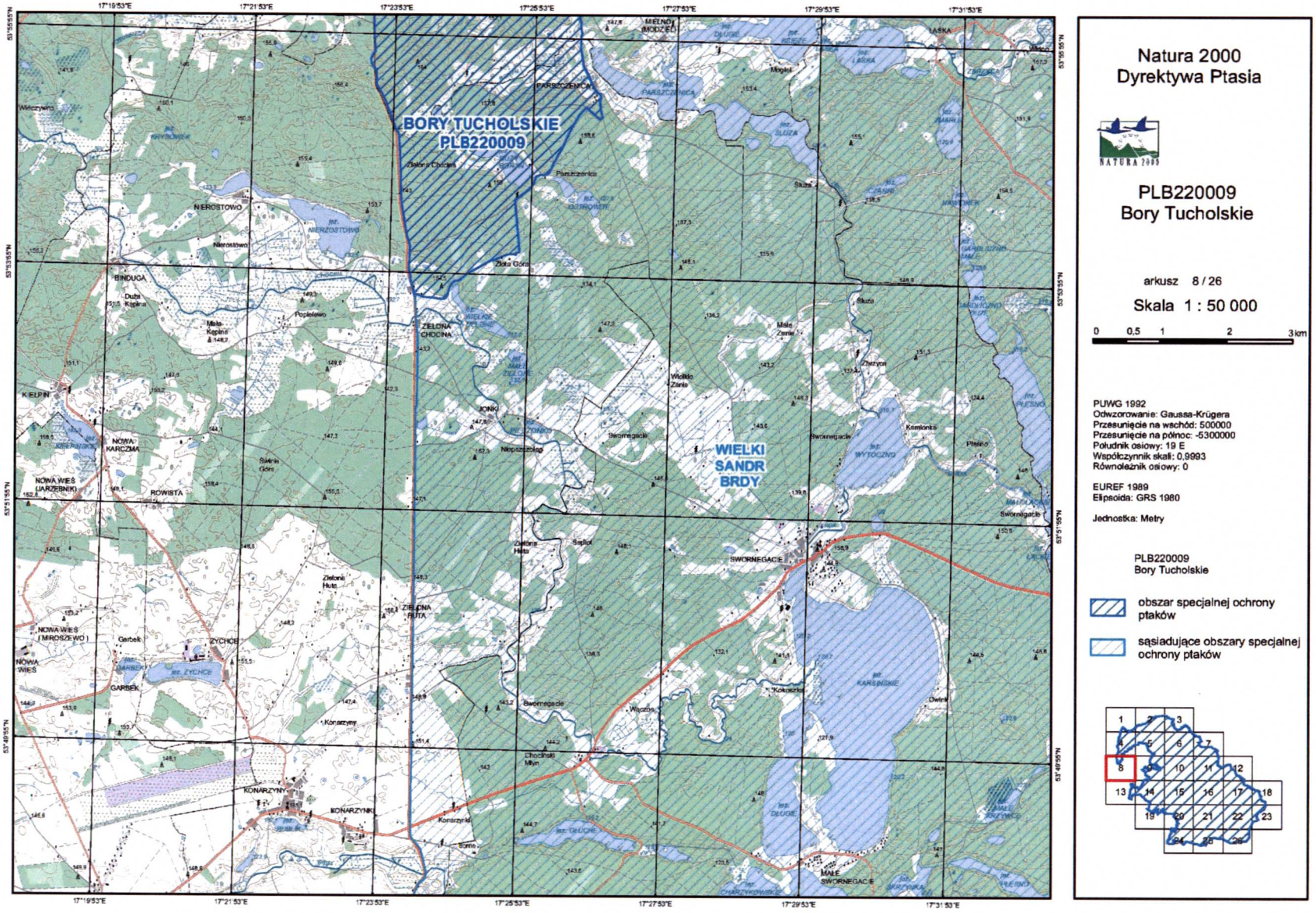
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
WIELKI SANDR BRDY
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 8 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

304

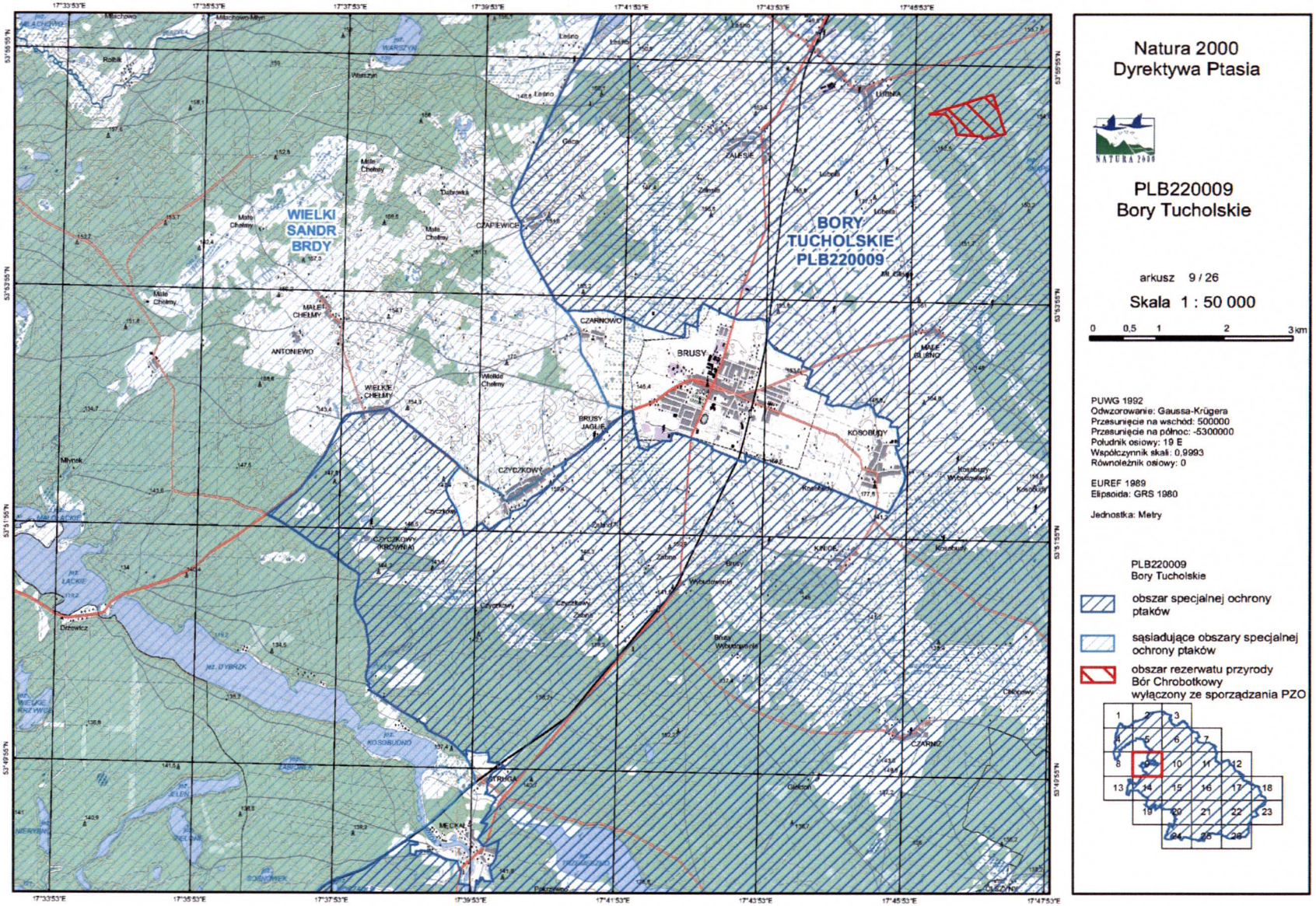
WIELKI SANDR BRDY
BORY TUCHOLSKIE PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 9 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
obszar rezerwatu przyrody Bór Chrobotkowy wyłączony ze sporządzania PZO

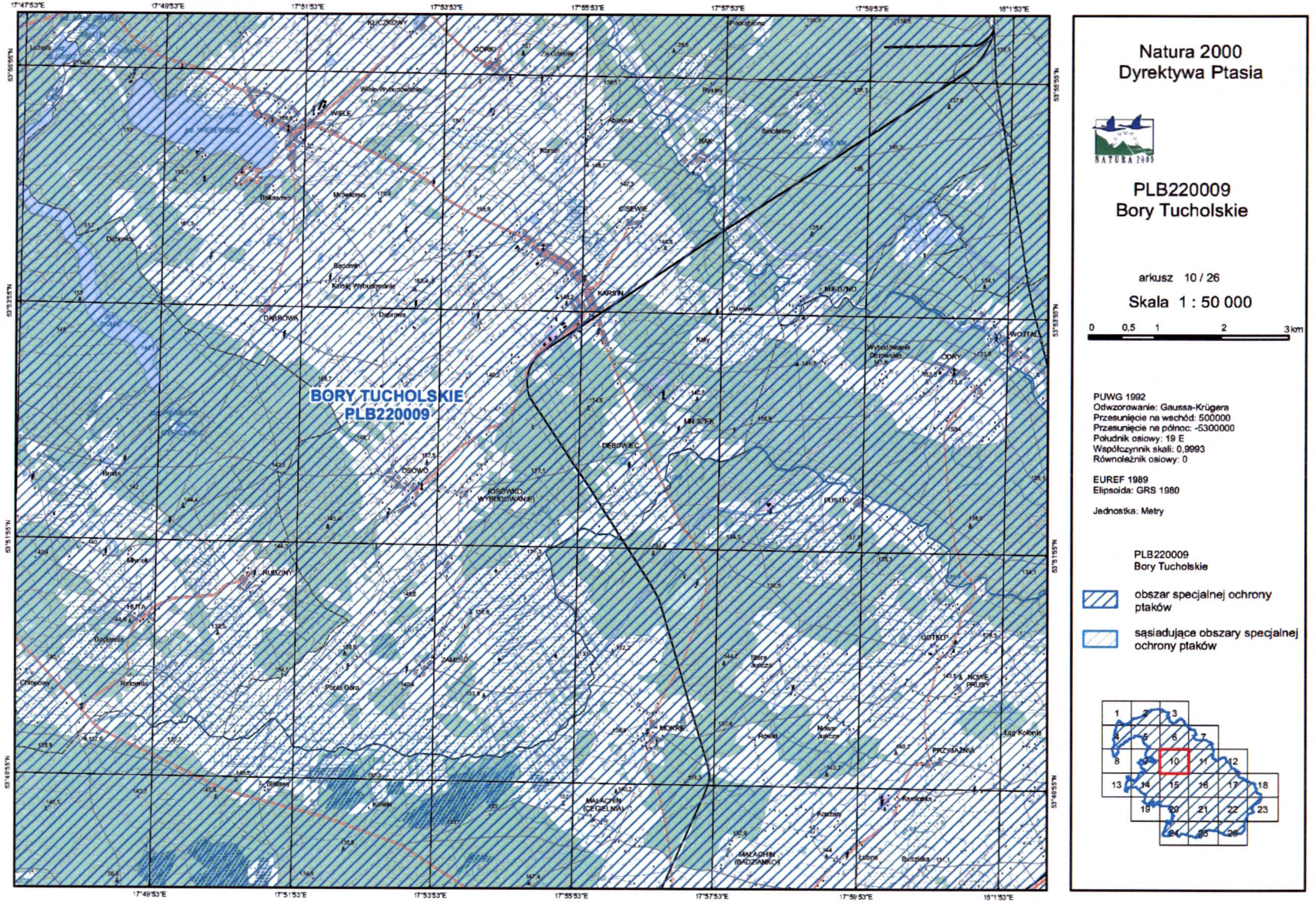
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 10 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

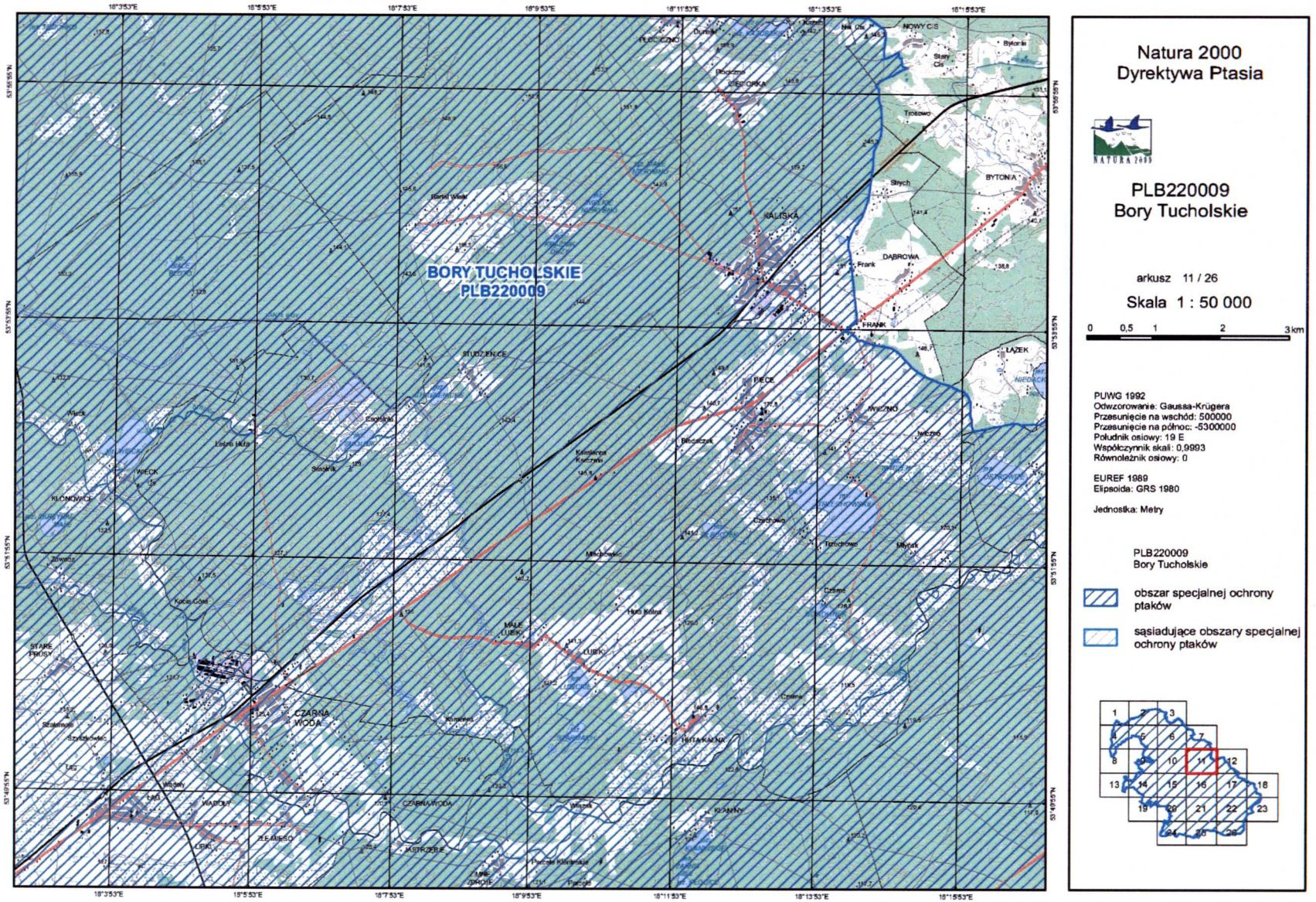
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 11 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

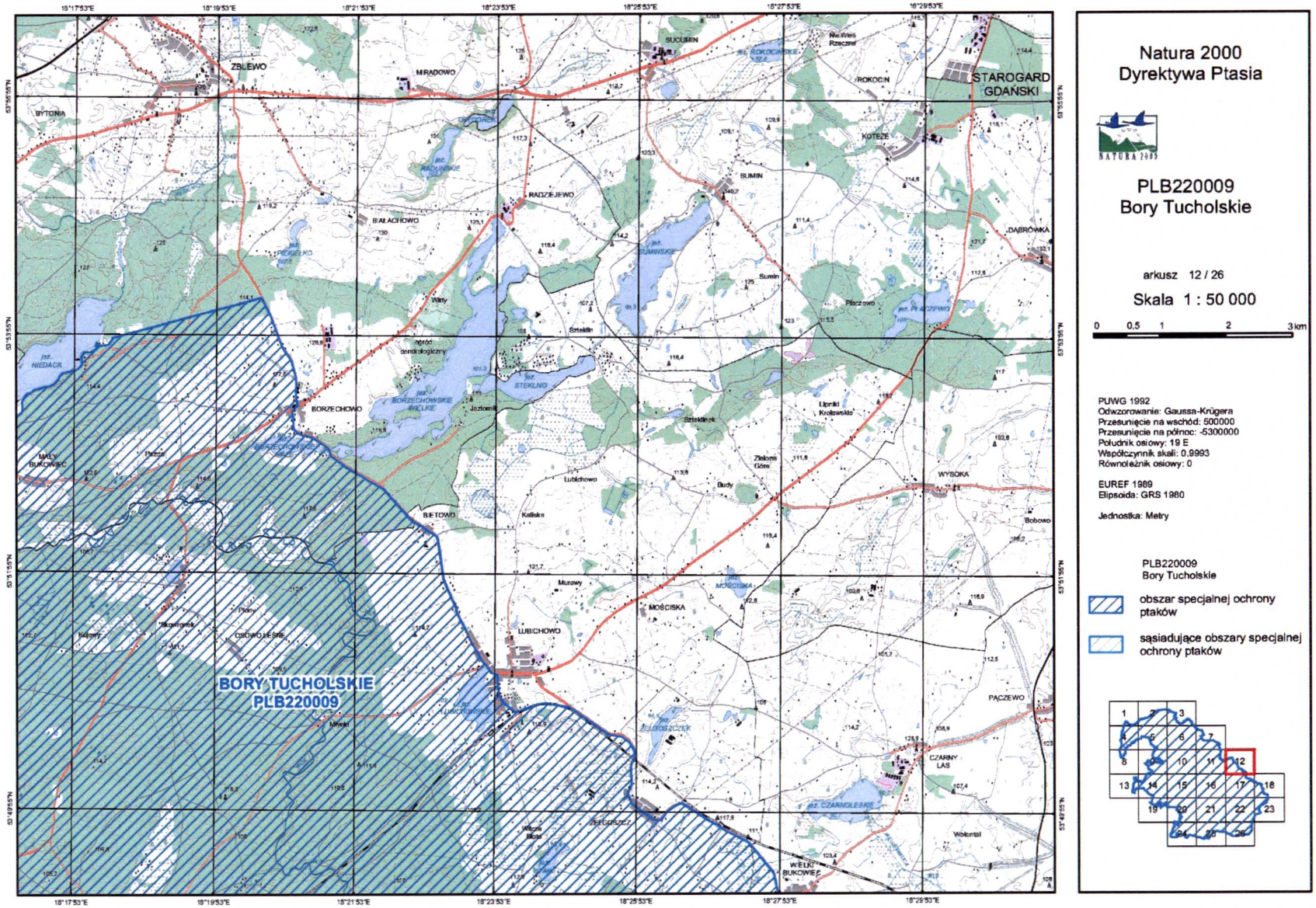
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 12 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0.9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
ZBLEWO
MIRADOWO
STAROGARD GDAŃSKI
BYTONIA
RADZIEJEWO
BALACHOWO
SUMIN
DĄBRÓWKA
BORZECHOWO
BIEŁOWO
LUBICHOWO
MOŚCISKA
PĄCZEWO
WYSOKA
MAŁY BUKOWIEC
WIELKI BUKOWIEC
CZARNY LAS

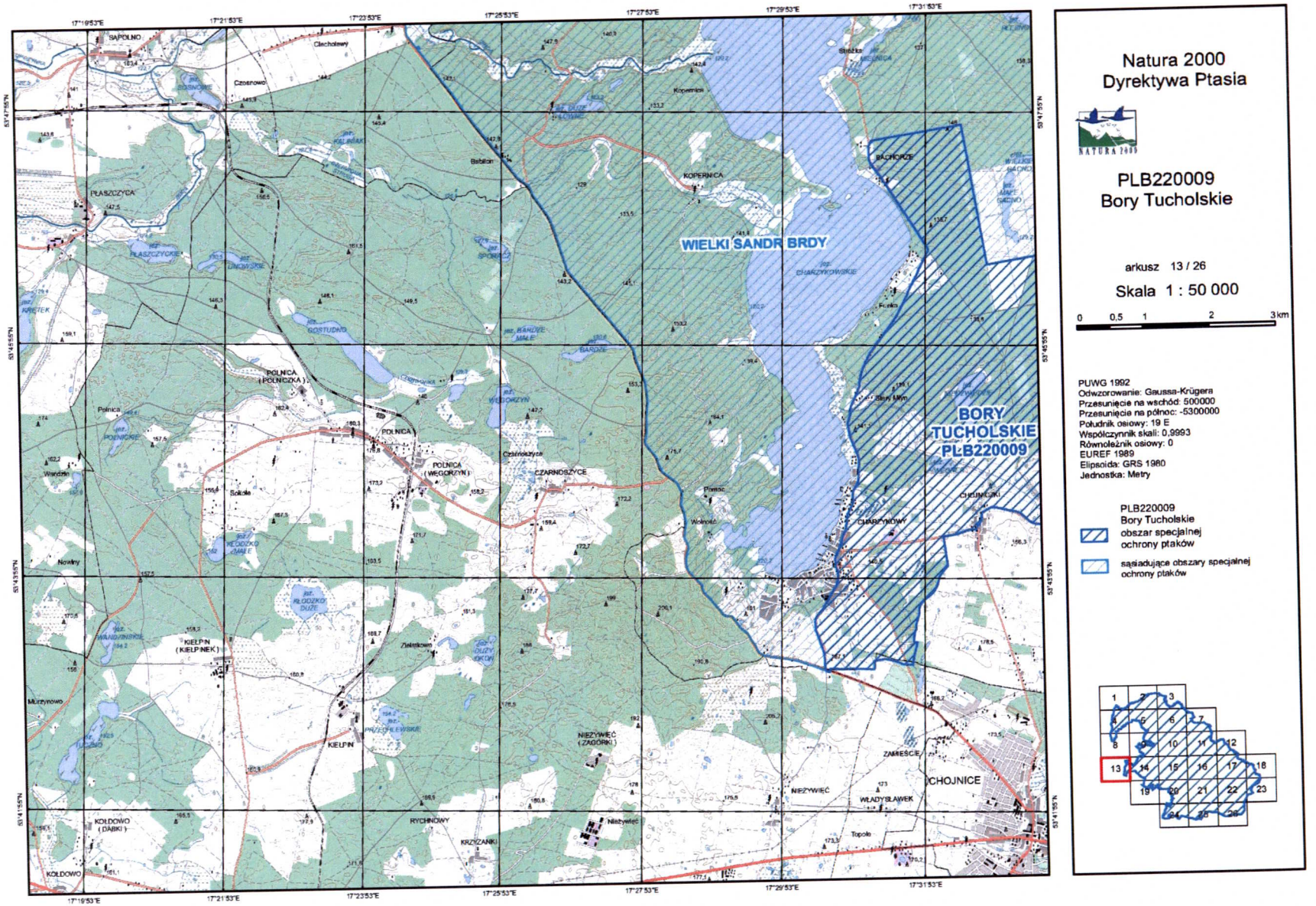

Id: 3C716FCB-6ED2-44FD-A7E5-92C21003E587. Podpisany

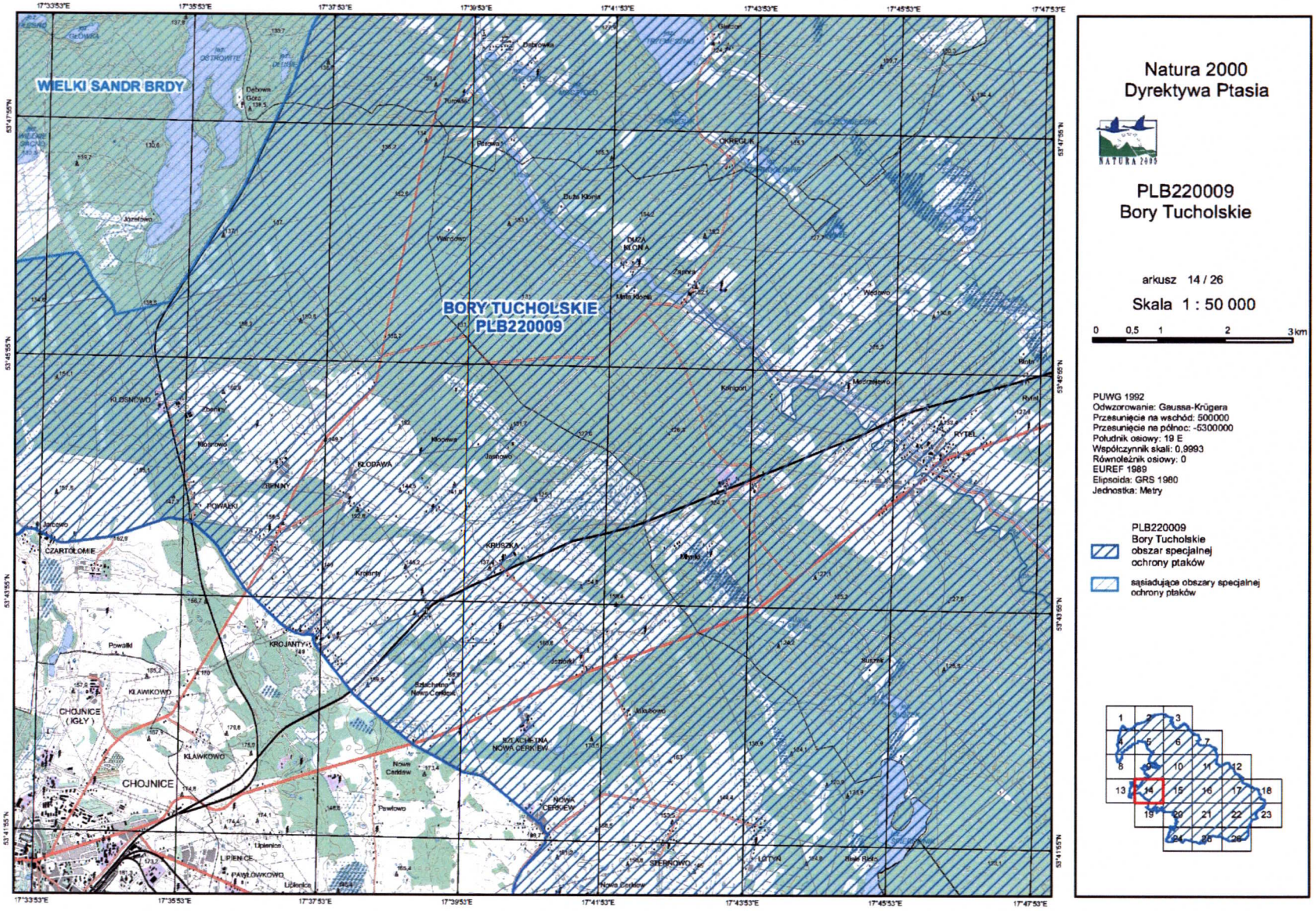
WIELKI SANDR BRDY
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 14 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej
ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej
ochrony ptaków

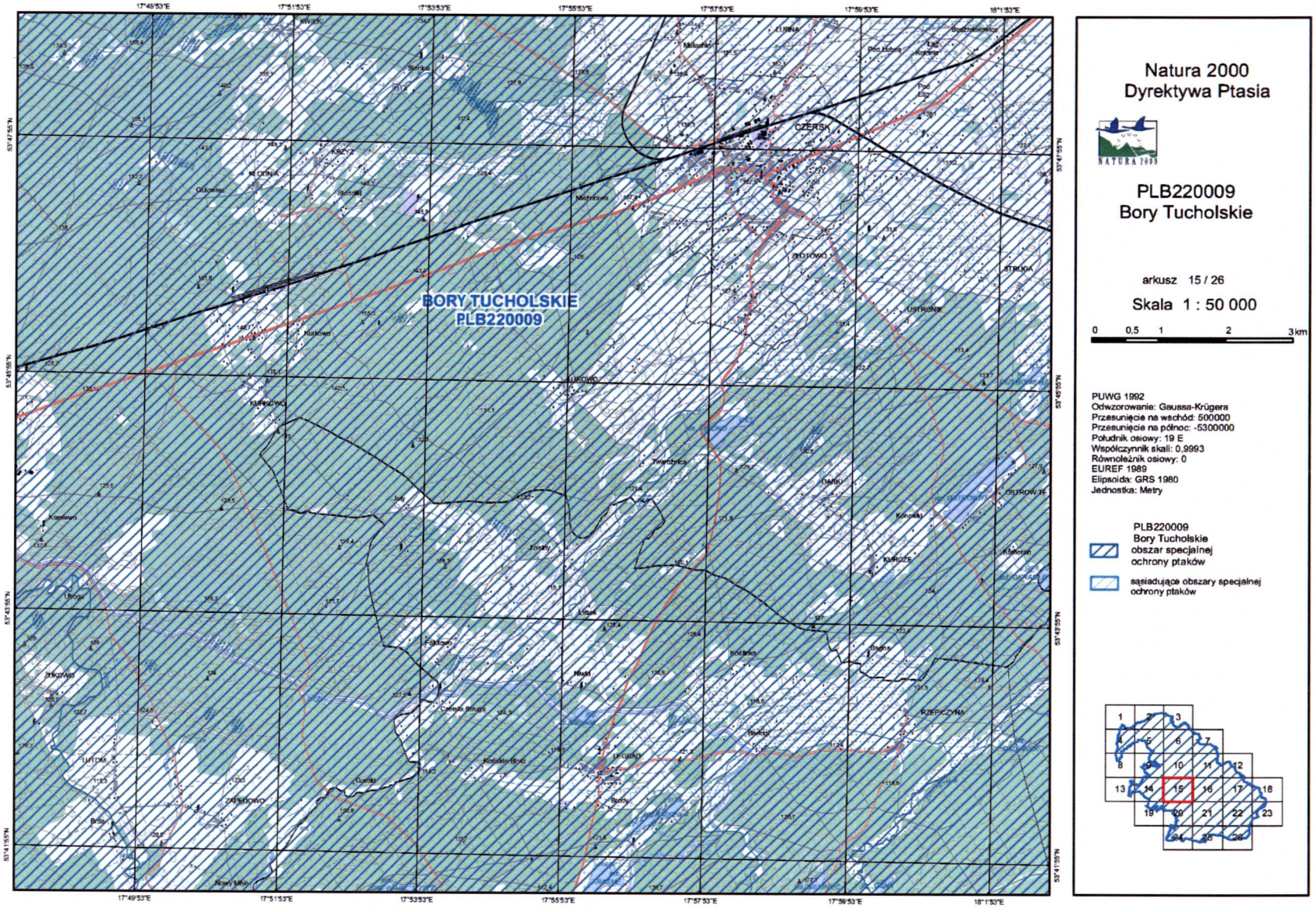
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 15 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

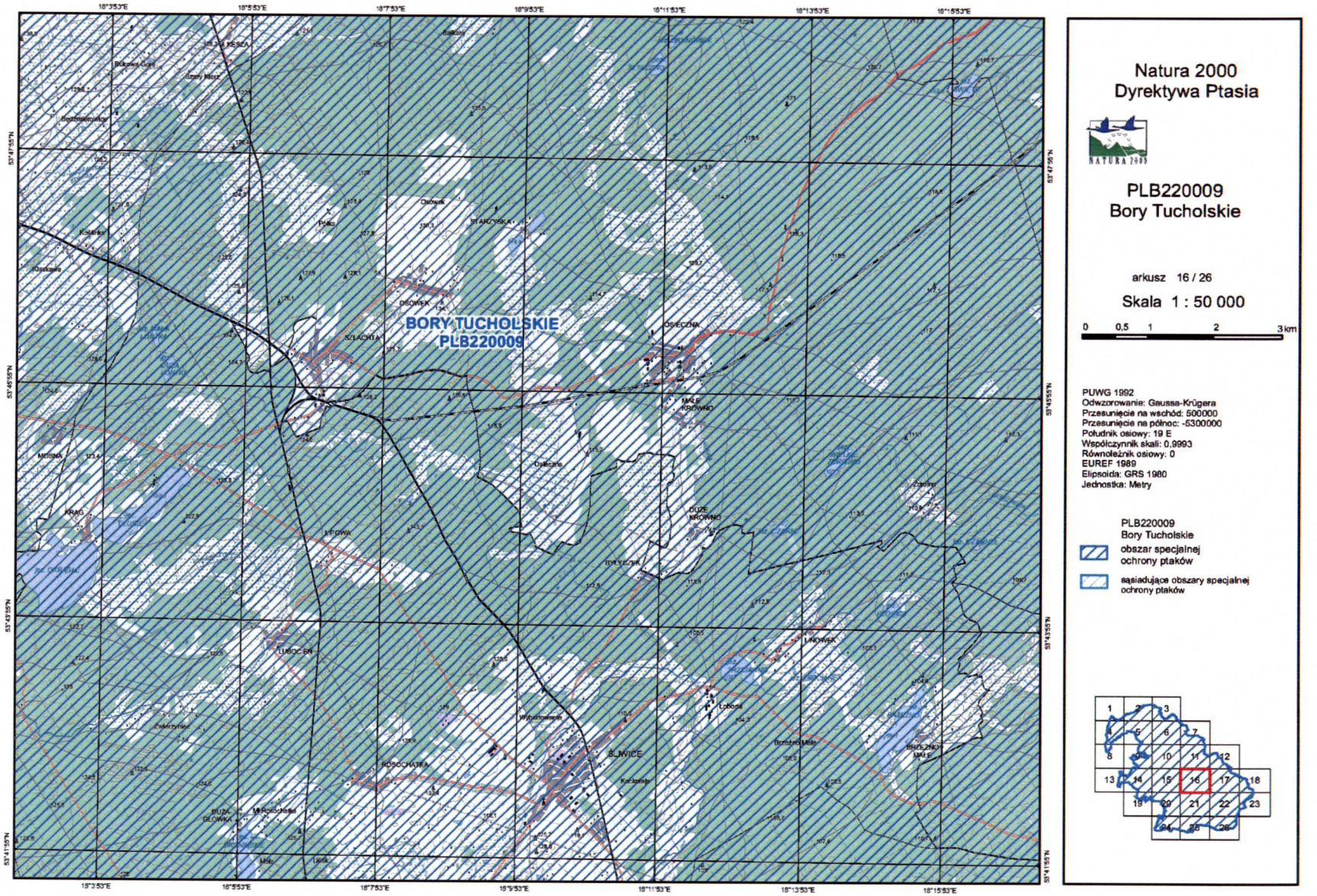
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 16 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

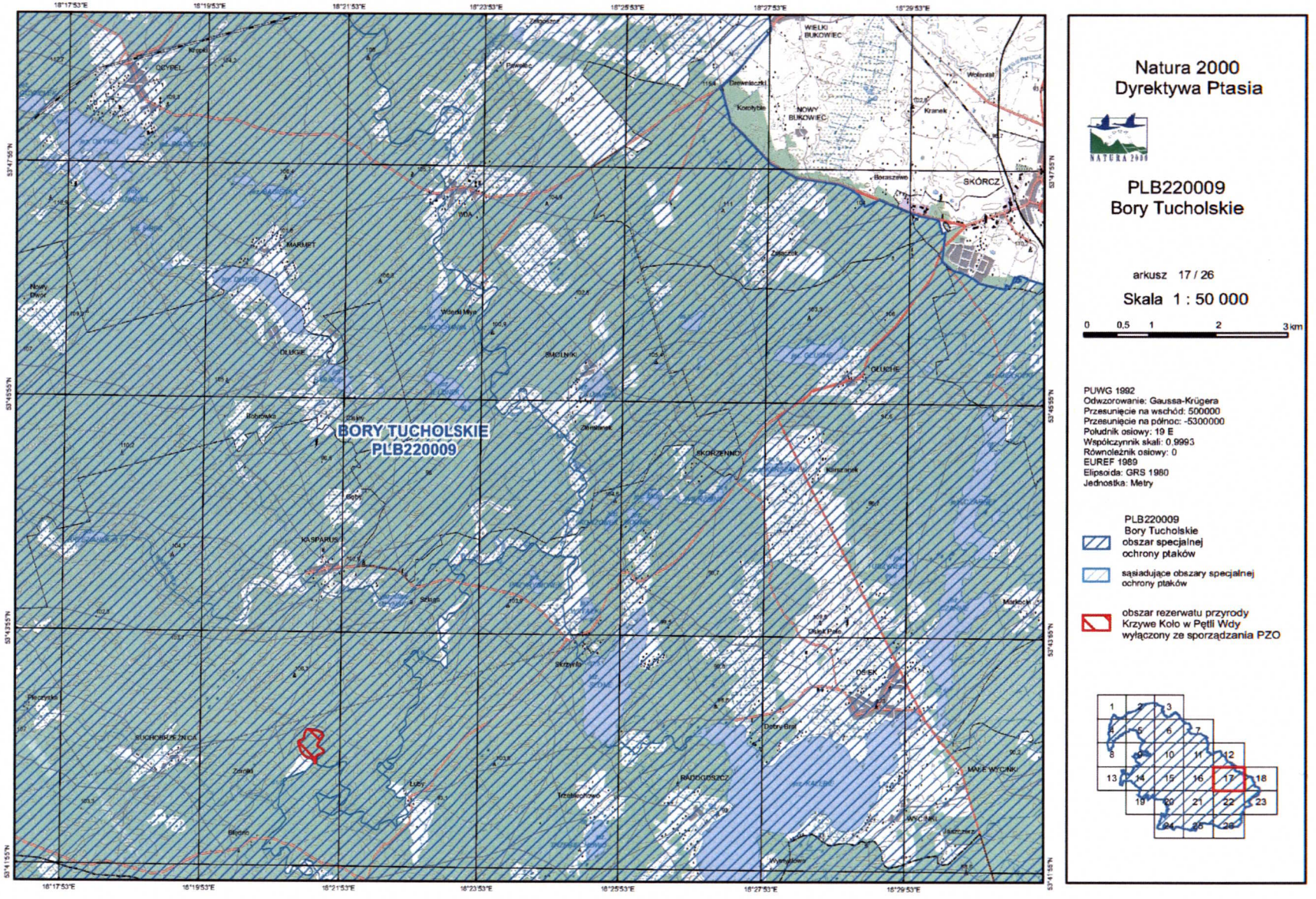
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 17 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0.9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej
ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej
ochrony ptaków
obszar rezerwatu przyrody
Krzywe Koło w Pętli Wdy
wyłączony ze sporządzania PZO

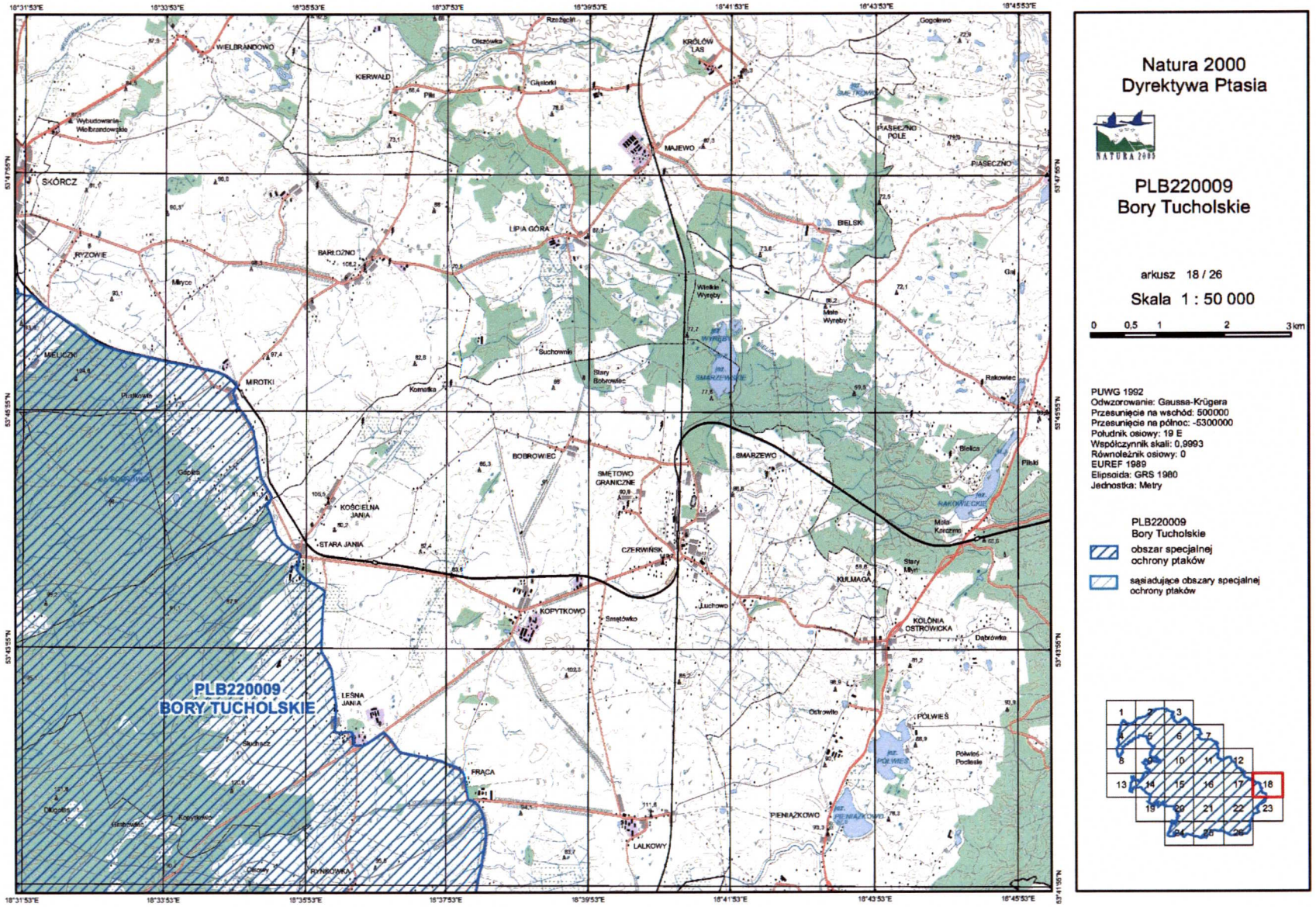
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 18 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
SKÓRCZ
WIELBRANDOWO
KIERWALD
MAJEWO
PIASECZNO
LIPIA GÓRA
BIELSKI
RYZOWIE
BARŁOŻNO
MIELICZKI
MIROTKI
SMĘTOWO GRANICZNE
BOBROWIEC
SMARZEWO
KOŚCIELNA JANIA
STARA JANIA
CZERWIŃSK
KULMAGA
KOPYTKOWO
LEŚNA JANIA
FRĄCA
PÓLWIEŚ
PIENIĄŻKOWO
LALKOWY

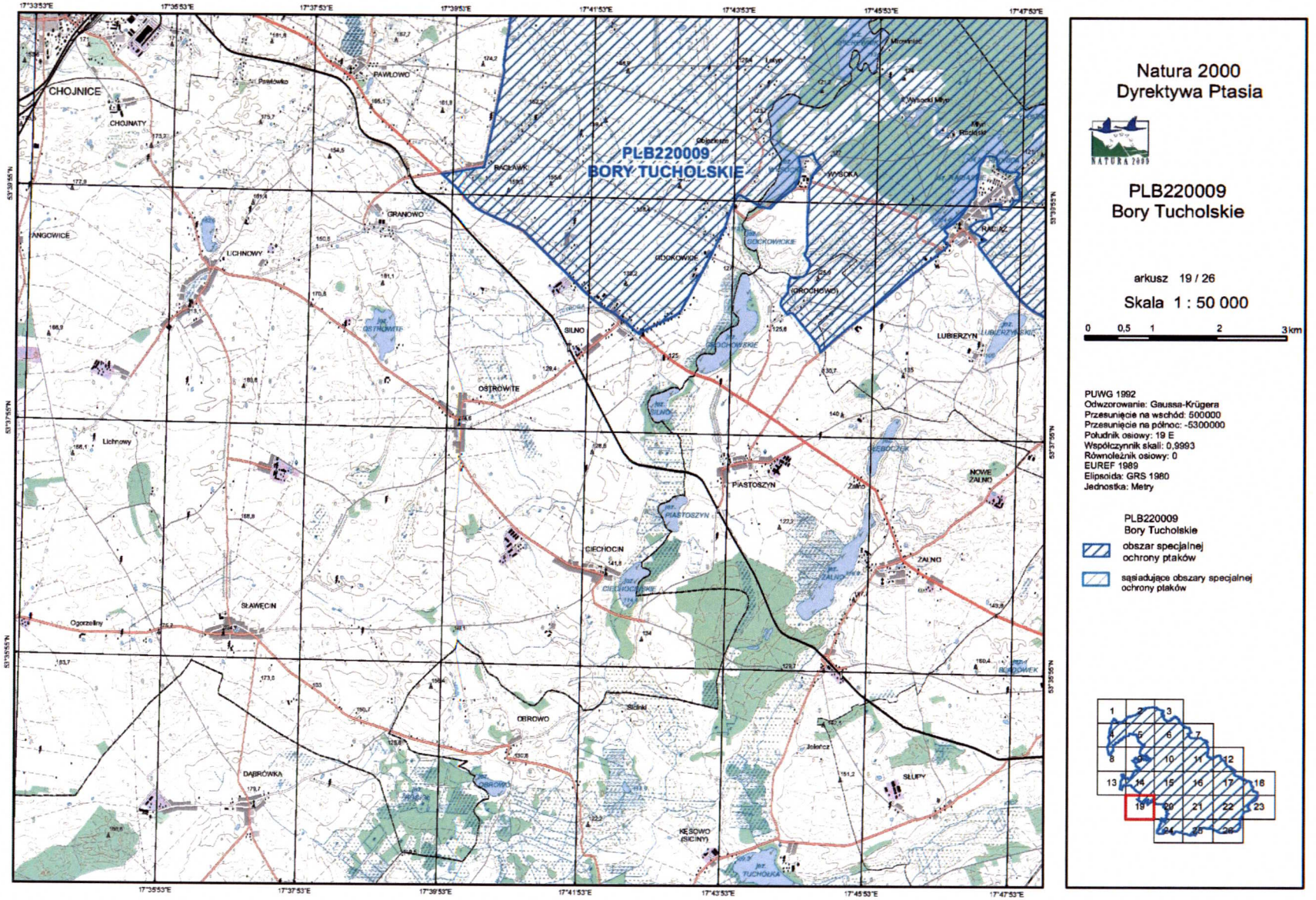
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
CHOJNICE
CHOJNATY
PAWŁOWO
RACIAWKI
WYSOKA
GRANOWO
ANGOWICE
LICHNOWY
GOŁKOWICE
(GRÓCHOWO)
SILNO
LUBIERZYN
OSTRÓWITE
Lichnowy
PIASTOSZYN
NOWE ŻALNO
CIECHOCIN
ŻALNO
STAWĘCIN
Ogorzeliny
OBROWO
DĄBRÓWKA
KĘSOWO (SICINY)
SŁUPY
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 19 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

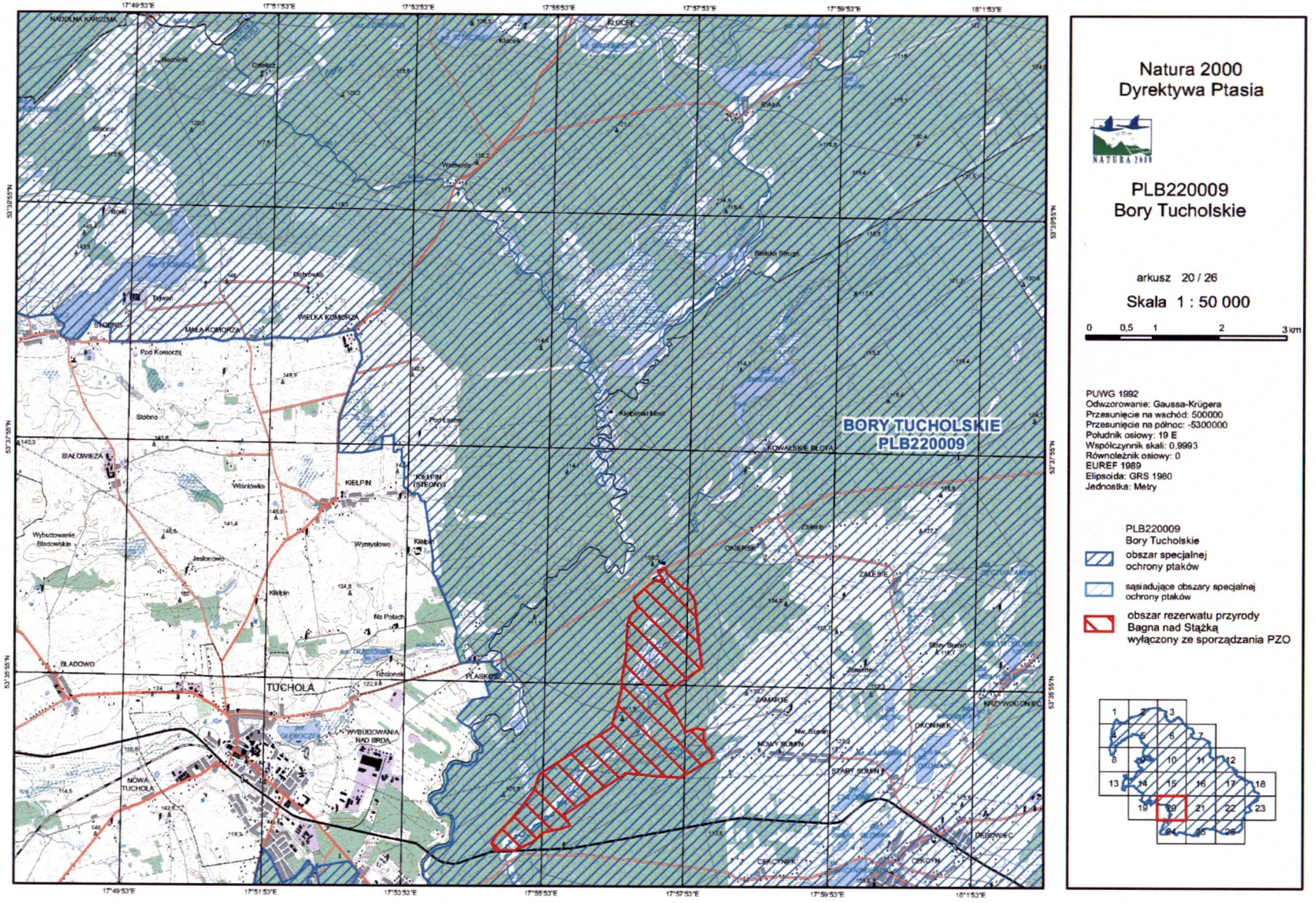
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
TUCHOLA
KLOCEK
BIAŁA
STOBNO
MAŁA KOMORZA
WIELKA KOMORZA
BIAŁOWIEŻA
KIEŁPIN
KOWALEWSKIE BŁOTA
OKOLNIK
ZAMKRZE
NOWY SUMIN
STARY SUMIN
DĘBOWIEC
CEKCYNEK
CEKCYN
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 20 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
obszar rezerwatu przyrody Bagna nad Stążką wyłączony ze sporządzania PZO

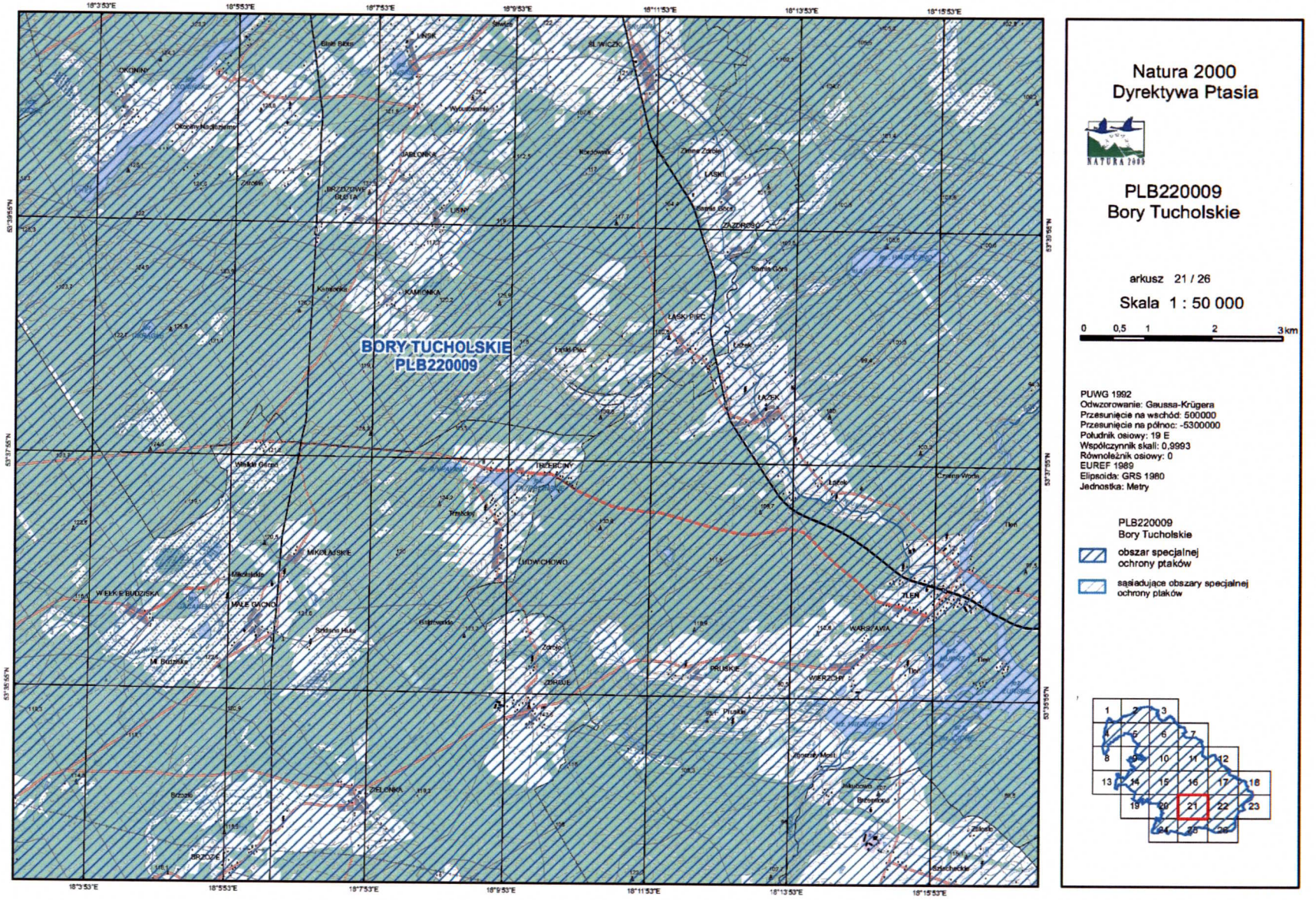
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 21 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

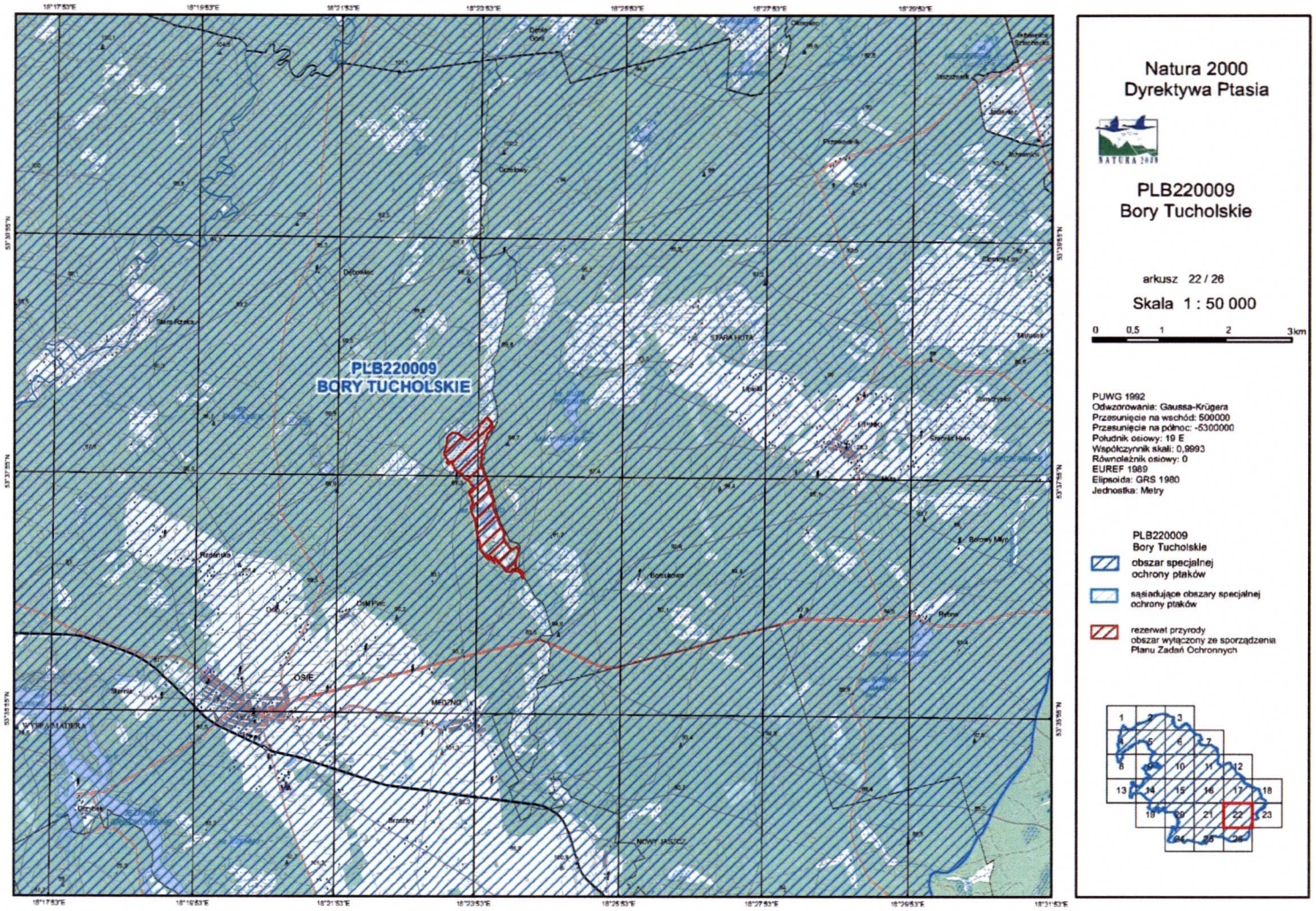
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 22 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
rezerwat przyrody
obszar wyłączony ze sporządzenia Planu Zadań Ochronnych

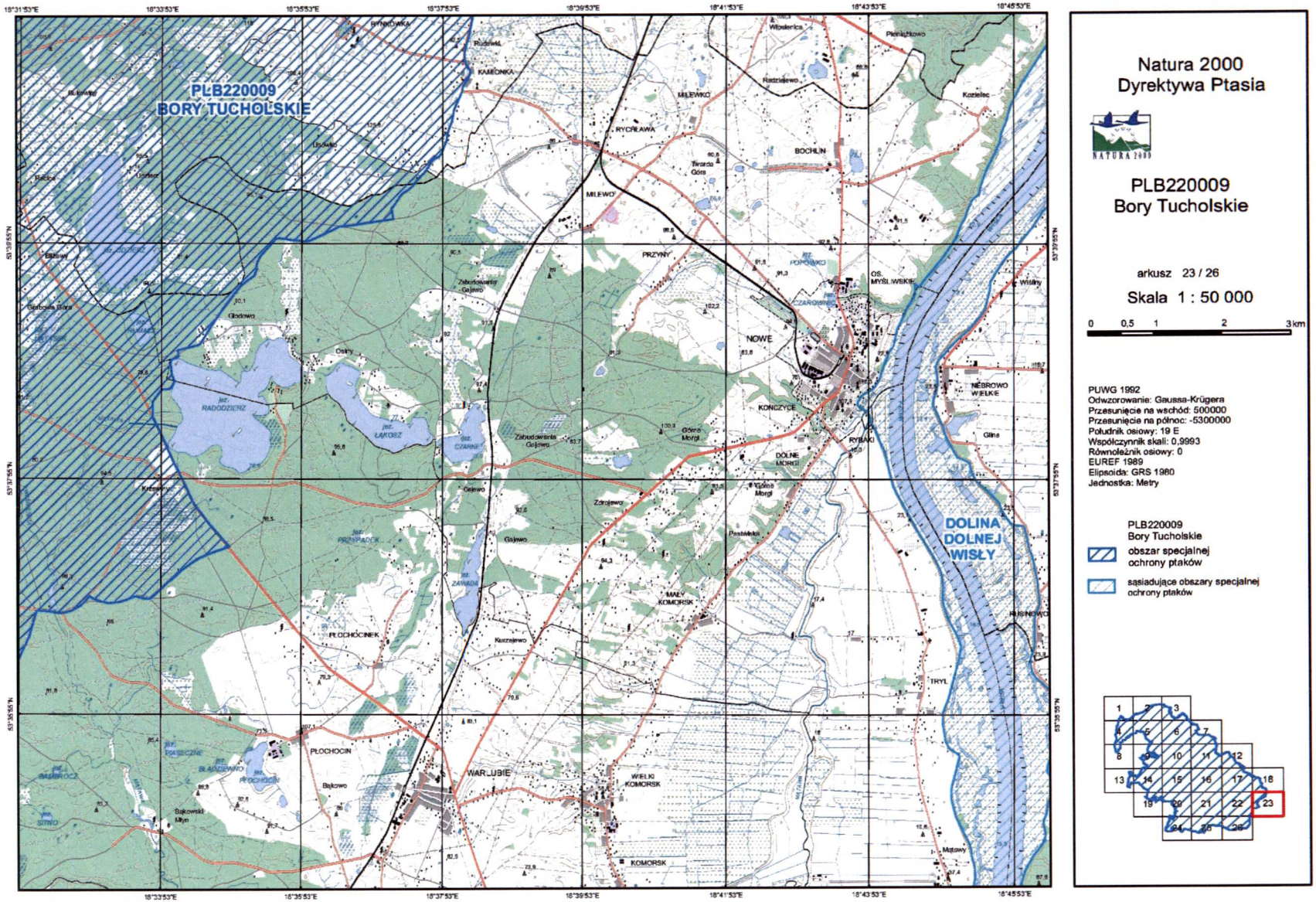
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
DOLINA DOLNEJ WISŁY
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 23 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

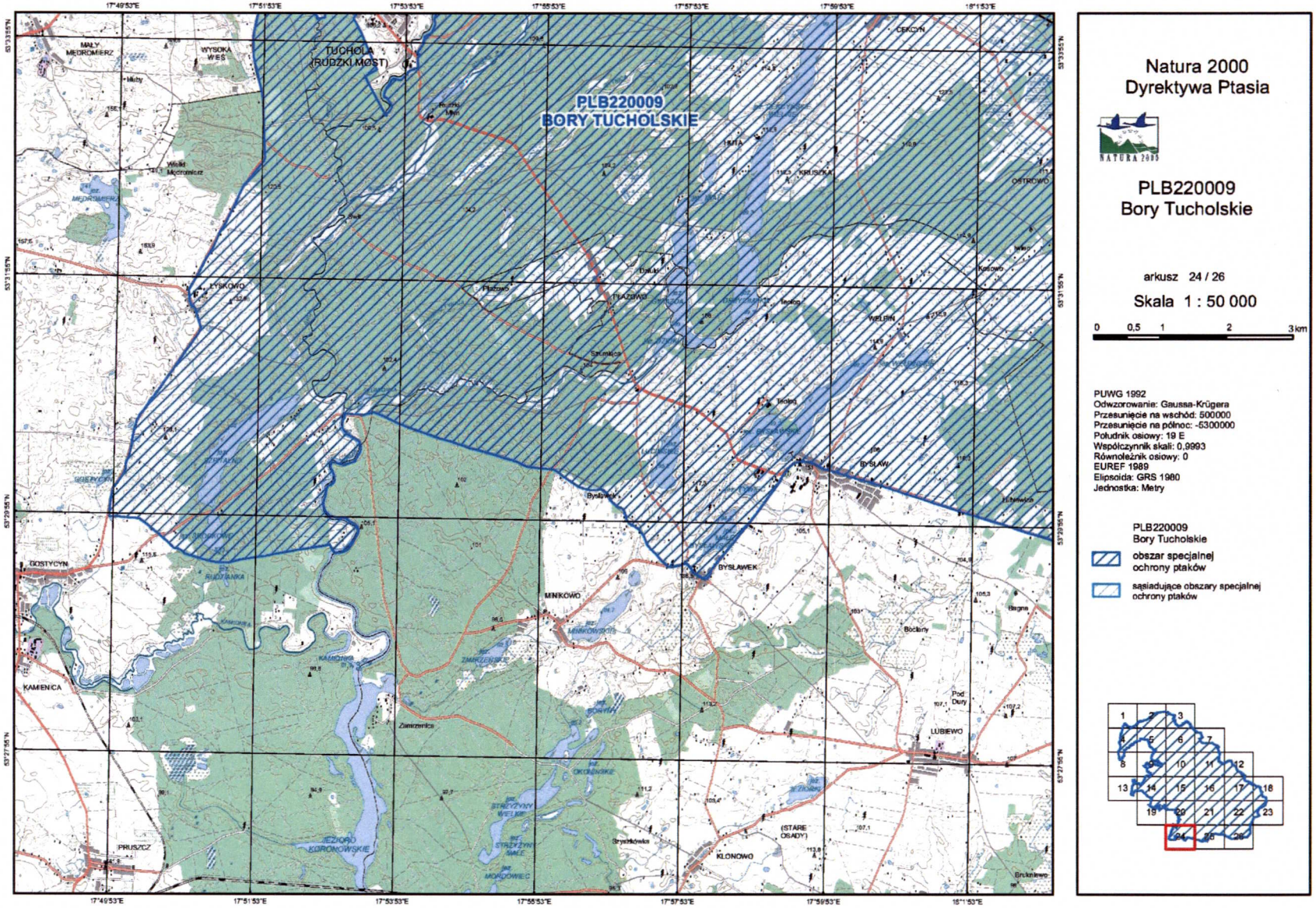
PLB220009
BORY TUCHOLSKIE
TUCHOLA
(RUDZKI MOST)
MAŁY MĘDROMIERZ
WYSOKA WIEŚ
Wielki Męcikał
Mechowo
Męcikał
Trzebuń
Trzebuń
Leśno
Leśno
Leśno

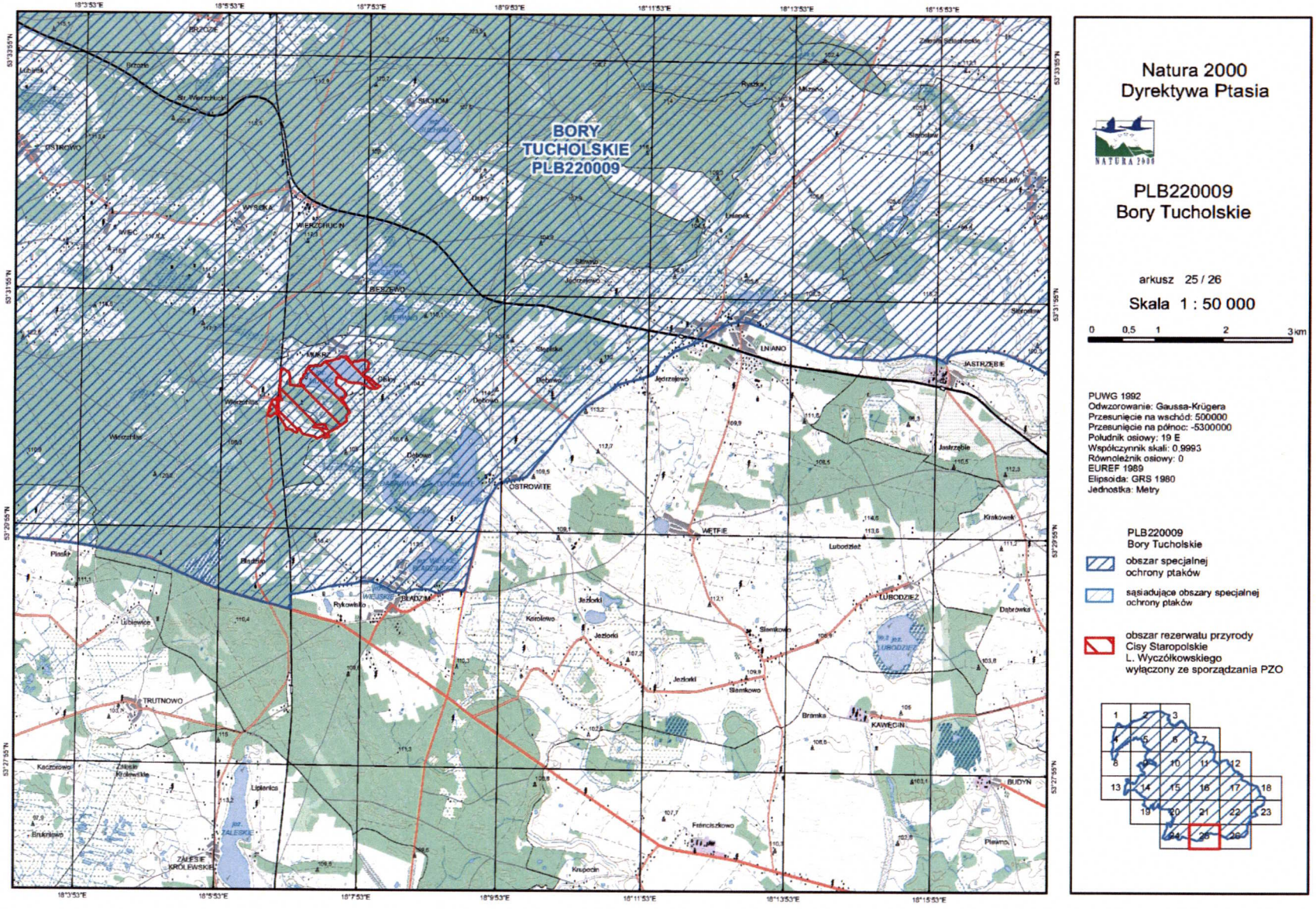
BORY
TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 25 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków
obszar rezerwatu przyrody Cisy Staropolskie L. Wyczółkowskiego wyłączony ze sporządzania PZO

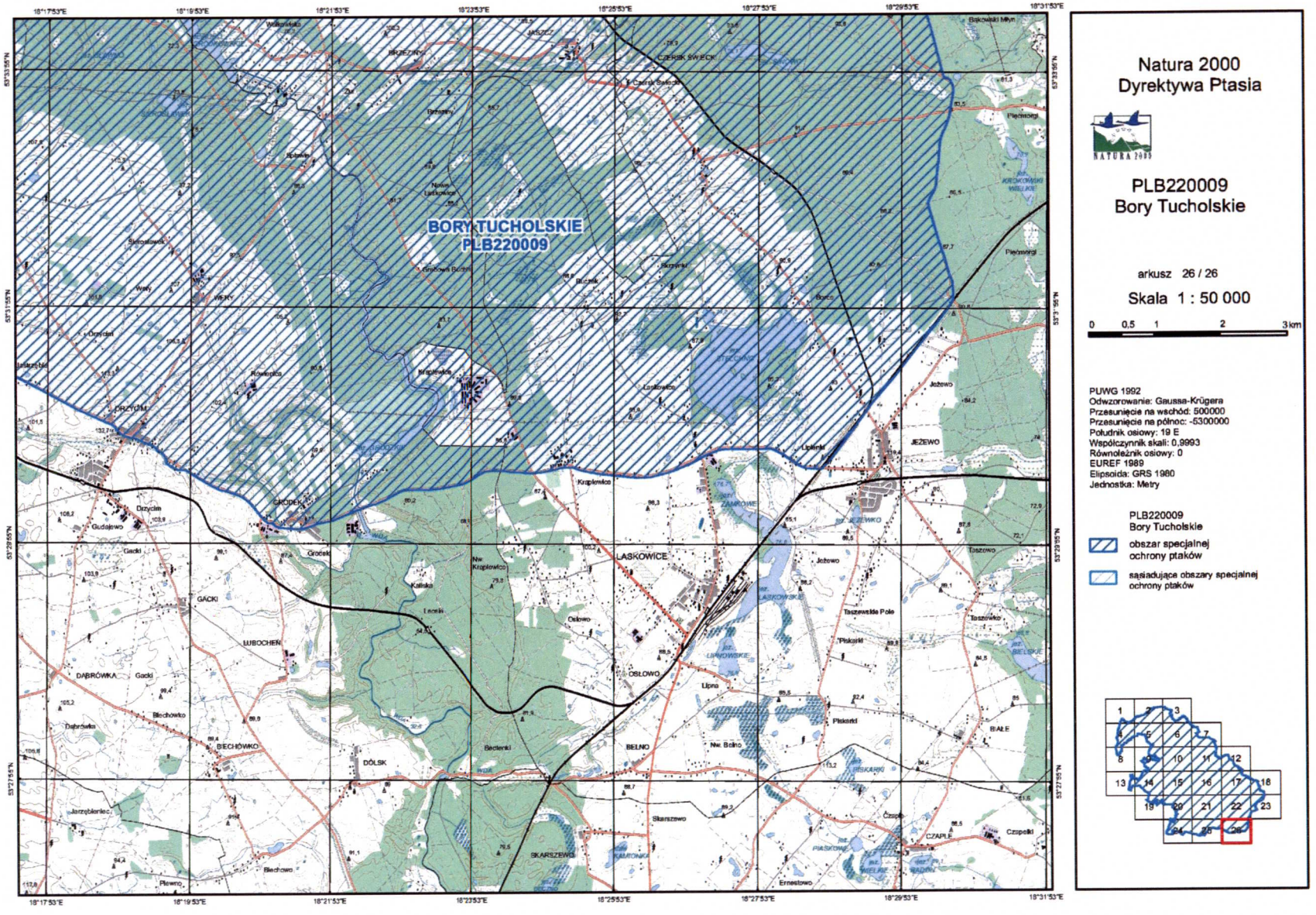
BORY TUCHOLSKIE
PLB220009
Natura 2000
Dyrektywa Ptasia
PLB220009
Bory Tucholskie
arkusz 26 / 26
Skala 1 : 50 000
0 0,5 1 2 3 km
PUWG 1992
Odwzorowanie: Gaussa-Krügera
Przesunięcie na wschód: 500000
Przesunięcie na północ: -5300000
Południk osiowy: 19 E
Współczynnik skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0
EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry
PLB220009
Bory Tucholskie
obszar specjalnej ochrony ptaków
sąsiadujące obszary specjalnej ochrony ptaków

Załącznik nr 3. Identyfikacja istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony gatunków zwierząt i ich siedlisk będących przedmiotami ochrony.

Lp.	Przedmiot ochrony	Opis zagrożenia[2)]
1.	A021 Bąk *Botaurus stellaris*	1) Istniejące: a) turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior (G02) - dotyczy województwa pomorskiego, b) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi m.in. turystyka wodna (G01) - dotyczy województwa pomorskiego, c) wycinanie i wypalanie szuwarów m.in. pozyskiwanie trzciny (F04) - dotyczy województwa pomorskiego, d) drapieżnictwo głównie norki amerykańskiej (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) osuszanie mokradeł (J02.01.02), b) obniżanie poziomu wód gruntowych i powierzchniowych (J02.01), c) intensyfikacja gospodarki rybackiej na stawach hodowlanych, renowacje stawów, zaprzestanie gospodarki rybackiej na stawach hodowlanych, skutkujące ich osuszaniem, zmiany poziomu wody na stawach hodowlanych w okresie lęgowym (J02.05.03), d) drapieżnictwo głównie norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku, e) turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior (G02) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, f) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi, m.in. turystyka wodna (G01) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, g) wycinanie i wypalanie szuwarów m.in. pozyskiwanie trzciny (F04) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
2.	A022 Bączek *Ixobrychus minutus*	1) Istniejące: a) turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior (G02) - dotyczy województwa pomorskiego, b) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi (G01), - dotyczy województwa pomorskiego, c) presja drapieżników, głównie norki amerykańskiej (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) osuszanie mokradeł (J02.01.02), b) obniżanie poziomu wód gruntowych i powierzchniowych (J02.01),

[2)] kody zagrożeń, zgodnie z Instrukcją wypełniania Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000, Wersja 2012.1, Załącznik nr 5 „Lista referencyjna zagrożeń, presji i działań Dyrekcja Generalna ds. Środowiska, Europejska Agencja Środowiska (EEA), ostatnia aktualizacja: 12.04.2011

		c) wycinanie i wypalanie szuwarów (F04) - dotyczy województwa pomorskiego, d) intensyfikacja gospodarki rybackiej na stawach hodowlanych, renowacje stawów, zaprzestanie gospodarki rybackiej na stawach hodowlanych, skutkujące ich osuszeniem i zarośnięciem, zmiany poziomu wody na stawach hodowlanych w okresie lęgowym (J02.05.03), e) drapieżnictwo głównie norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku, f) turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior (G02) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, g) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi (G01) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
3.	A030 Bocian czarny *Ciconia nigra*	1) Istniejące a) niszczenie gniazd w wyniku czynników naturalnych: m.in. warunki meteorologiczne, jak wiatr o dużej prędkości, obłamywanie konarów (K), b) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi (G01), c) sukcesja naturalna na śródleśnych terenach otwartych (K02) - dotyczy województwa pomorskiego 2) Potencjalne: a) obniżanie poziomu wód gruntowych i powierzchniowych (J02.01), b) zalesianie śródleśnych terenów podmokłych (B01), c) regulacja leśnych cieków (J02.03), d) kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi (D02.01.01), e) kolizje z turbinami elektrowni wiatrowych na trasach przelotu i na lęgowiskach (C03.03), f) budowa małych elektrowni wodnych prowadzących do spadku ilościowego i gatunkowego ryb - pokarmu tego gatunku (J02.05), g) brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk lęgowych (G05.07).
4.	A031 Bocian biały *Ciconia ciconia*	1) Istniejące: zamiana użytków zielonych w pola orne (A02.01) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) regulacja, osuszanie i zabudowa dolin rzecznych (J02.01.02), b) zalesianie użytków zielonych (B01), c) kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi (D02.01.01) - dotyczy województwa pomorskiego, d) kolizje z turbinami elektrowni wiatrowych na trasach przelotu i na lęgowiskach (C03.03), e) zamiana użytków zielonych w pola orne (A02.01) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
5.	A038 Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) niepokojenie przez ludzi w miejscach lęgowisk i zimowisk oraz w trakcie migracji (G01, G05), b) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01).

6.	A060 Podgorzałka *Aythya nyroca*	Nie określono zagrożeń ponieważ brak potwierdzonych informacji o gniazdowaniu tego gatunku w obszarze.
7.	A072 Trzmielojad *Pernis apivorus*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk w wyniku zalesiania śródleśnych terenów otwartych (B01), b) zabudowa letniskowa oraz całoroczna brzegów lasów, stanowiących ważne miejsce żerowiskowe tego gatunku (E01.04) c) niepokojenie ptaków na legowiskach (G01), d) zmniejszanie się powierzchni drzewostanów mieszanych i liściastych na rzecz drzewostanów iglastych (B07), e) elektrownie wiatrowe lokalizowane w pobliżu rewirów lęgowych (C03.03), f) kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi (D02.01.01).
8.	A073 Kania czarna *Milvus migrans*	1. Istniejące - utrata siedlisk w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji nad jeziorami w pobliżu miejsc gniazdowania i żerowania (G01, G02) - dotyczy województwa pomorskiego; 2. Potencjalne: a) utrata siedlisk żerowania w wyniku intensyfikacji rolnictwa i związanej z nią likwidacji różnorodności otwartego krajobrazu - likwidacja zabagnień i oczek wodnych, usuwanie zadrzewień, zmiany ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk na intensywnie użytkowane uprawy, tworzenie rozległych monokultur (A02.01), b) osuszanie dolin rzecznych (J02.01.02), c) wyrąb starodrzewu w pobliżu zbiorników wodnych (B02.02), d) drapieżnictwo krukowatych (K03.04), e) kolizje z liniami energetycznymi i elektrowniami wiatrowymi (D02.01.01, C03.03), f) letniskowa oraz całoroczna zabudowa brzegów jezior oraz inne przekształcenia brzegów wód (E01.04), g) brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk lęgowych (G05.07), h) utrata siedlisk w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji nad jeziorami w pobliżu miejsc gniazdowania i żerowania (G01, G02) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
9.	A074 Kania ruda *Milvus milvus*	1) Istniejące - utrata siedlisk w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji nad jeziorami w pobliżu miejsc gniazdowania i żerowania (G01, G02) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk żerowania w wyniku intensyfikacji rolnictwa i związanej z nią likwidacji różnorodności otwartego krajobrazu - likwidacja zabagnień i oczek wodnych, usuwanie zadrzewień, zmiany ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk na intensywnie użytkowane uprawy, tworzenie rozległych monokultur (A02.01), b) osuszanie dolin rzecznych (J02.01.02), c) likwidacja śródpolnych zadrzewień, zabagnień i oczek wodnych (B07),

		d) wyrąb starodrzewu w pobliżu zbiorników wodnych (B02.02), e) drapieżnictwo krukowatych (K03.04), f) letniskowa oraz całoroczna zabudowa brzegów jezior oraz inne przekształcenia brzegów wód (E01.04), g) kolizje z liniami energetycznymi i elektrowniami wiatrowymi (D02.01.01, C03.03), h) brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk lęgowych (G05.07), i) utrata siedlisk w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji nad jeziorami w pobliżu miejsc gniazdowania i żerowania (G01, G02) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
10.	A075 Bielik *Haliaeetus albicilla*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) kolizje z liniami energetycznymi i elektrowniami wiatrowymi (D02.01.01, C03.03), b) presja drapieżników: głównie krukowatych i kun (K03.04), c) niepokojenie ptaków na lęgowiskach w sezonie lęgowym m.in. w wyniku uprawiania sportów i różnych form czynnego wypoczynku, rekreacji (G01), c) degradacja żerowisk w wyniku rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (G02), d) brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk lęgowych (G05.07).
11.	A081 Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*	1) Istniejące – zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (J02.01.03) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) zmniejszanie powierzchni zajmowanej przez szuwary w wyniku ich wykaszania lub wypalania (F04), b) osuszanie śródpolnych mokradeł, dolin rzecznych i torfowisk (J02.01.02), c) zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (J02.01.03) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, d) płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi (G01) e) wzrost antropopresji w strefie przybrzeżnej jezior w wyniku powstawania infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (G02), f) sukcesja leśna na terenach podmokłych łąk i torfowisk (K02) g) przekształcanie i zabudowa brzegów zbiorników wodnych (E01.04) h) kolizje z liniami energetycznymi i elektrowniami wiatrowymi (D02.01.01, C03.03) i) presja drapieżników: głównie norka amerykańska, jenot, lis (K03.04).
12.	A094 Rybołów *Pandion haliaetus*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: kłusownictwo na stawach rybnych (F05)
13.	A122 Derkacz *Crex crex*	1) Istniejące: a) zbyt wczesne terminy koszenia łąk (A03), b) zarastanie i zalesianie łąk i śródleśnych terenów otwartych (B01, K02), c) przekształcanie łąk i pastwisk w pola uprawne (A02.01),

		d) presja drapieżników: lis, norka amerykańska, krukowate, koty domowe (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) zabudowa terenów otwartych (E01.03, E01.04), b) drapieżnictwo (K03.04) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
14.	A127 Żuraw *Grus grus*	1) Istniejące – zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (J02.01.03) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) osuszanie terenów wilgotnych (J02.01.02), b) zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (J02.01.03) - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, c) chemizacja rolnictwa (A07), d) kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi i elektrowniami wiatrowymi (D02.01.01, C03.03).
15.	A193 Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*	1) Istniejące - presja drapieżników: krukowate, mewy, norka amerykańska, lis, jenot i szop pracz (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk lęgowych w wyniku osuszania terenów podmokłych – szczególnie terenów dawnego jeziora Pceń k. Zapcenia (J02.01.02), b) regulacja rzek i zmiana ich reżimu wodnego (J02.03), c) zabudowa brzegów rzek i jezior (E01.04), d) lokalizowanie turbin wiatrowych w pobliżu kolonii oraz na trasach przelotów, zarówno lokalnych, jaki długodystansowych (C03.03), e) spadek różnorodności i wielkości rybostanu, zarówno w wyniku degradacji wód, jak i przełowienia (H01, F02), f) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zabudowy i zagospodarowania turystycznego terenów nadjeziornych – głównie jezior: Wierzchy i Żurskie k. Tlenia, Ostrowite k. Błądzimia, Trzcianno k. Śliwic, Okunie k. Kłączna, Udzierz, Radonek (G02), g) płoszenie ptaków w wyniku wzrostu intensywności ruchu turystycznego na terenach nadrzecznych i jeziornych (G01), h) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
16.	A196 Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*	1) Istniejące: a) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zarastania lustra wody w jeziorze Udzierz (K02.03), b) presja drapieżników: krukowate, mewy, norka amerykańska, lis, jenot i szop pracz (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) obniżanie poziomu wód powierzchniowych (J02.01), b) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.

17.	A197 Rybitwa czarna *Chlidonias niger*	1) Istniejące: a) presja drapieżników: krukowate, mewy, norka amerykańska, lis, jenot i szop pracz (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego, b) penetracja lęgowisk przez zwierzęta domowe (K03.06) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk lęgowych w wyniku osuszania niewielkich torfowisk i śródpolnych zbiorników wodnych (J02.01.02), b) utrata siedlisk lęgowych w wyniku osuszania dolin rzecznych, regulacji rzek i zmiany ich reżimu wodnego (J02.03), c) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, d) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zabudowy terenów nadjeziornych (E01.04), e) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zagospodarowania turystycznego brzegów jezior (G02).
18.	A215 Puchacz *Bubo bubo*	1) Istniejące - niepokojenie na stanowiskach lęgowych (G01); 2) Potencjalne: a) zmniejszanie się powierzchni terenów otwartych w pobliżu miejsc gniazdowania, prowadzące do ograniczenia powierzchni żerowisk (K02), b) prace leśne (zręby, trzebieże) prowadzone w sezonie lęgowym w pobliżu gniazda oraz eliminacja starych, niedostępnych drzewostanów jako czynnych i potencjalnych miejsc lęgowych (B02), c) zalesianie terenów otwartych, szczególnie podmokłych łąk, otwartych torfowisk, fragmentów ekstensywnie użytkowanych pól (B01), d) wzrost intensywności zagospodarowania łąk (A02.01), e) zabudowa krajobrazu - tworzenie nowych siedlisk i innych obiektów w obrębie żerowisk (E01.03, E01.04), f) budowa infrastruktury sportowej i turystycznej m.in. ośrodków sportów wodnych (G02), g) presja drapieżników (K03.04), h) kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi (D02.01.01), i) brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk lęgowych (G05.07).
19.	A223 Włochatka *Aegolius funereus*	1) Istniejące: a) prowadzenie prac leśnych w pobliżu miejsc gniazdowania w sezonie lęgowym (B07), b) brak stref ochronnych wokół stanowisk lęgowych (G05.07); 2) Potencjalne: a) upraszczanie struktury wiekowej i piętrowej drzewostanów (B07), b) zmniejszanie się powierzchni starodrzewów (B02.02), c) utrata siedlisk w wyniku usuwania z lasu martwych i dziuplastych drzew (B02.04).
20.	A224 Lelek *Caprimulgus europaeus*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) zalesianie i zarastanie terenów otwartych i półotwartych w obrębie lasów (B01),

		b) prace leśne (wyrąb, składowanie i wywóz drewna) wykonywane w pełni sezonu lęgowego lelka, powodujące płoszenie ptaków, a nawet straty w lęgach, czyszczenie młodników i upraw w sezonie lęgowym (B02), c) stosowanie owadobójczych oprysków na terenach leśnych, w sezonie lęgowym lelka (maj–sierpień), wpływające na redukcję bazy pokarmowej (duże owady, w tym motyle i chrząszcze) (B07).
21.	A229 Zimorodek *Alcedo atthis*	1) Istniejące – turystyka wodna w szczególności kajakowa na ciekach w sezonie lęgowym (G01.01.02) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk w wyniku regulacji i zabudowy hydrotechnicznej cieków, usuwanie z koryt powalonych całych drzew oraz ich pni i gałęzi, których obecność wpływa na funkcjonowanie geo- i ekosystemów cieków sprzyjając kształtowaniu zróżnicowanego charakteru morfologicznego cieków oraz tworzeniu/poprawie jakości siedlisk zimorodka, w tym dogodnych miejsc do polowania i odpoczynku oraz miejsc lęgowych w postaci pionowych ścian w brzegach cieków (J02.03), b) zmiany poziomu wody w ciekach w sezonie lęgowym (K), c) pobór kruszywa z koryt rzecznych, prowadzący do naruszenia lub likwidacji nadbrzeżnych skarp i niszczący naturalne siedliska dna koryta (miejsca bytowania bazy pokarmowej) (C01.01), d) odlesianie brzegów wód, które zwiększa ekspozycję miejsc lęgowych na czynniki abiotyczne - erozję, insolację, zmniejsza także stabilność gleby; usuwanie roślinności nadbrzeżnej zwiększa również możliwość niepokojenia ptaków (B07), e) zanieczyszczenie wód mające bezpośredni wpływ na populacje ryb, jak również pośrednio ograniczające możliwość skutecznego polowania, z uwagi na wzrokowe namierzanie ofiar przez zimorodki (H01), f) płoszenie przez wędkarzy (G01).
22.	A236 Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*	1) Istniejące: a) prowadzenie prac leśnych w sezonie lęgowym w pobliżu miejsc gniazdowania (B07), b) zbyt mała ilość starych drzewostanów (B02.02); 2) Potencjalne: a) wykonywanie zrębów wielkopowierzchniowych (B02.02), b) upraszczanie struktury wiekowej drzewostanów (B07), c) utrata i degradacja siedlisk w wyniku usuwania z drzewostanów martwych i dziuplastych drzew (B02.04).
23.	A246 Lerka *Lullula arborea*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zalesiania piaszczystych obszarów sąsiadujących z lasami (B01), b) utrata siedlisk lęgowych w wyniku zabudowy piaszczystych obszarów sąsiadujących z lasami (E01.03, E01.04), c) presja drapieżników (K03.04).
24.	A004 Perkozek	1) Istniejące:

	Tachybaptus ruficollis	a) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego, b) niszczenie zbiorowisk szuwarowych wokół zbiorników wodnych (F04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne - drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
25.	A005 Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) rozwój turystyki i rekreacji w przybrzeżnej strefie jezior m.in. podpływanie do gniazd lub skupień gniazd w okresie lęgowym w ramach turystyki i rekreacji wodnej (G01, G02), b) niszczenie zbiorowisk szuwarowych wokół zbiorników wodnych (F04), c) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04).
26.	A028 Czapla siwa *Ardea cinerea*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) nielegalny odstrzał (F03.01), b) konkurencja o miejsca lęgowe z kormoranem czarnym (K03.01).
27.	A036 Łabędź niemy *Cygnus olor*	1) Istniejące – brak; 2) Potencjalne: a) zabudowywanie brzegów jezior (E01.04, G02), b) niszczenie szuwarów otaczających zbiorniki wodne (F04), c) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04), d) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01).
28.	A043 Gęgawa *Anser anser*	1) Istniejące - drapieżnictwo norki amerykańskiej i lisa (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) wzrost penetracji terenów lęgowych przez ludzi i płoszenie ptaków w sezonie lęgowym (G01), b) zamienianie terenów wilgotnych na inne użytki np. zalesianie podmokłych łąk i pól sąsiadujących ze zbiornikami wodnymi, znajdujących się w pobliżu lęgowisk (A02.01, B01), c) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, d) likwidacja lub zmniejszanie powierzchni szuwarów nad brzegami zbiorników wodnych (F04), e) zabudowywanie brzegów jezior (E01.04, G02), f) odstrzał na łowiskach (F03.01), g) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
29.	A051 Krakwa *Anas strepera*	1) Istniejące - drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) zmniejszanie powierzchni siedlisk lęgowych w wyniku likwidacji lub osuszania śródpolnych zbiorników wodnych

		i starorzeczy (J02.01.02), b) wzrost ruchu turystycznego i zabudowa brzegów jezior (E01.04, G01, G02), c) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01), d) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
30.	A052 Cyraneczka *Anas crecca*	1) Istniejące - drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) - dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) regulacja cieków i osuszanie ich dolin (J02.03), b) obniżanie poziomu wód gruntowych (J02.01), c) osuszanie śródpolnych zbiorników wodnych i starorzeczy (J02.01.02), d) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, e) odstrzał na łowiskach (F03.01), f) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
31.	A055 Cyranka *Anas querquedula*	1) Istniejące: drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) regulacja cieków i osuszanie ich dolin (J02.03), b) obniżanie poziomu wód gruntowych (J02.01), c) sukcesja roślinności na mokradłach (K), d) zamiana wilgotnych łąk i pastwisk w pola uprawne (A02.01), e) osuszanie śródpolnych zbiorników wodnych i starorzeczy (J02.01.02), f) wzrost antropopresji w pobliżu lęgowisk m.in. w wyniku rozwoju infrastruktury turystycznej (G02), g) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01), h) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
32.	A067 Gągoł *Bucephala clangula*	1) Istniejące: a) rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów (E01.04, G01, G02), - dotyczy województwa pomorskiego, b) rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (G01.01.02) – dotyczy województwa pomorskiego, c) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne:

		a) wyrąb starych i dziuplastych drzew w pobliżu zbiorników wodnych i dolin rzecznych (B02.04), b) regulacja śródleśnych cieków i osuszanie ich dolin (J02.03), c) osuszanie śródleśnych mokradeł (J02.01.02), d) niszczenie roślinności szuwarowej nad wodami (F04), e) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01), f) prowadzenie prac leśnych w sezonie lęgowym w pobliżu miejsc gniazdowania (B07), g) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku, h) rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów (E01.04, G01, G02), - dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, i) rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (G01.01.02) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego,
33.	A069 Szlachar *Mergus serrator*	Nie określono zagrożeń ponieważ gatunek nie gniazduje w obszarze.
34.	A070 Nurogęś *Mergus merganser*	1) Istniejące: a) rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów (E01.04, G01, G02) - dotyczy województwa pomorskiego, b) rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (G01.01.02) – dotyczy województwa pomorskiego, c) drapieżnictwo norki amerykańskiej i lisa (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) osuszanie mniejszych zbiorników wodnych w lasach i w ich sąsiedztwie (J02.01.02), b) niszczenie roślinności szuwarowej nad wodami (F04), c) regulacja i utrzymanie umocnień hydrotechnicznych w korytach rzecznych, w tym usuwanie wykrotów z koryt rzecznych (miejsca gniazdowania) oraz wysp i odsypów (miejsca odpoczynku wodzących samic) (J02.03), d) wycinanie drzew dziuplastych (B02.04), e) stosowanie stawnych sieci rybackich na lęgowiskach (F02.01.02), f) zatrucie ołowiem w wyniku przypadkowych postrzałów lub połknięcia śrucin, przypadkowe zastrzelenie podczas polowań (F03.01), g) prowadzenie prac leśnych w pobliżu miejsc gniazdowania w sezonie lęgowym (B07), h) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku, i) rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów (E01.04, G01, G02), -

		dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego, j) rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (G01.01.02) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego.
35.	A118 Wodnik *Rallus aquaticus*	1) Istniejące: drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) niszczenie pasa szuwarów wokół zbiorników wodnych (F04), b) osuszanie niewielkich śródpolnych lub śródleśnych zbiorników wodnych (J02.01.02), c) drapieżnictwo norki amerykańskiej (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
36.	A123 Kokoszka *Gallinula chloropus*	1) Istniejące - brak; 2) Potencjalne: a) osuszanie niewielkich śródpolnych lub śródleśnych zbiorników wodnych (J02.01.02), b) niszczenie pasa szuwarów wokół zbiorników wodnych (F04).
37.	A153 Kszyk *Gallinago gallinago*	1) Istniejące: a) zaniechanie wykaszania łąk i ich zarastanie (A03.03, K02), b) drapieżnictwo krukowatych oraz norki amerykańskiej i lisa (K03.04) – dotyczy województwa pomorskiego; 2) Potencjalne: a) utrata lęgowisk w wyniku zmiany reżimu wodnego rzek (J02.03), b) osuszanie dolin rzecznych (J02.01.02), c) obniżenie poziomu wody gruntowej (J02.01), d) drapieżnictwo (K03.04) – dotyczy województwa kujawsko-pomorskiego z uwagi na możliwość dalszego rozprzestrzeniania się gatunku.
38.	A165 Samotnik *Tringa ochropus*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: a) osuszanie dolin śródleśnych cieków (J02.03), b) likwidacja śródleśnych mokradeł (J02.01.02), c) obniżenie poziomu wód gruntowych (J02.01), d) wycinanie olsów i lasów łęgowych (B02.02).
39.	A168 Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: a) wycinanie nadrzecznych lasów łęgowych (B02.02), b) likwidacja śródleśnych mokradeł (J02.01.02), c) rozwój turystyki i rekreacji w pobliżu lęgowisk (G01.01.02), d) regulacja cieków i osuszanie ich dolin (J02.03).

40.	A207 Siniak *Columba oenas*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: a) usuwanie drzew martwych i dziuplastych z drzewostanów i zadrzewień (B02.04), b) zaniechanie ekstensywnego sposobu gospodarowania na polach, łąkach i pastwiskach m.in wprowadzanie upraw monokulturowych (A02.01), c) chemizacja rolnictwa (A07), d) drapieżnictwo kun i jastrzębia (K03.04), e) zmniejszanie się powierzchni starodrzewów w lasach (B02.02), f) prowadzenie prac leśnych w sezonie lęgowym w pobliżu miejsc gniazdowania (B07).
41.	A232 Dudek *Upupa epops*	1) Istniejące: brak 2) Potencjalne: a) zalesianie terenów otwartych (B01), b) chemizacja rolnictwa powodująca zubożenie bazy pokarmowej dla gatunku (A07) c) utrata siedlisk w wyniku upraszczania struktury krajobrazu rolniczego, zamiana użytków zielonych w pola uprawne i wprowadzanie monokultur rolnych, usuwanie śródpolnych i śródłąkowych zadrzewień, zwłaszcza drzew dziuplastych (A02.01), d) prowadzenie prac leśnych w sezonie lęgowym w pobliżu miejsc gniazdowania (B07).
42.	A261 Pliszka górska *Motacilla cinerea*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: a) rozwój turystyki i rekreacji w pobliżu lęgowisk (G01.01.02), b) regulacja cieków i osuszanie ich dolin (J02.03).
43.	A391 Kormoran czarny *Phalacrocorax carbo sinensis*	1) Istniejące: brak; 2) Potencjalne: brak.

Załącznik nr 4. Cele działań ochronnych.

Lp.	Przedmiot ochrony	Cele działań ochronnych
1	A021 Bąk *Botaurus stellaris*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
2	A022 Bączek *Ixobrychus minutus*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji lęgowej. Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu populacji lęgowej.
3	A030 Bocian czarny *Ciconia nigra*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
4	A031 Bocian biały *Ciconia ciconia*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej. Uzupełnienie stanu wiedzy o wpływie na ten gatunek kolizji ptaków z przewodami napowietrznych linii elektrycznych wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych (na terenie województwa pomorskiego) .
5	A038 Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*	Uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji przelotnej i zimującej w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych. Uzupełnienie wiedzy o występowaniu lęgów gatunku w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
6	A060 Podgorzałka *Aythya nyroca*	Uzupełnienie wiedzy o występowaniu lęgów gatunku w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
7	A072 Trzmielojad *Pernis apivorus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
8	A073 Kania czarna *Milvus migrans*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
9	A074 Kania ruda *Milvus milvus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
10	A075 Bielik *Haliaeetus albicilla*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
11	A081 Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
12	A094 Rybołów *Pandion haliaetus*	Uzupełnienie wiedzy o występowaniu lęgów gatunku w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
13	A122 Derkacz *Crex crex*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
14	A127 Żuraw *Grus grus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej. Uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji przelotnej wraz z zaplanowaniem w

		uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
15	A193 Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
16	A196 Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji lęgowej.
17	A197 Rybitwa czarna *Chlidonias niger*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji lęgowej.
18	A215 Puchacz *Bubo bubo*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji osiadłej.
19	A223 Włochatka *Aegolius funereus*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji osiadłej. Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu populacji lęgowej i dostępności miejsc lęgowych wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
20	A224 Lelek *Caprimulgus europaeus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
21	A229 Zimorodek *Alcedo atthis*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
22	A236 Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji osiadłej.
23	A246 Lerka *Lullula arborea*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
24	A004 Perkozek *Tachybaptus ruficollis*	Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji lęgowej wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
25	A005 Perkoz dwuczuby *Podiceps crisctatus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
26	A028 Czapla siwa *Ardea cinerea*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
27	A036 Łabędź niemy *Cygnus olor*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej. Uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji zimującej w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
28	A043 Gęgawa *Anser anser*	Utrzymanie niepogorszonego stanu ochrony U1 populacji lęgowej. Uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu populacji lęgowej oraz wpływie polowań na stan ochrony gatunku w obszarze (na terenie województwa pomorskiego) wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
29	A051 Krakwa	Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji lęgowej wraz z

	Anas strepera	zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
30	A052 Cyraneczka *Anas crecca*	Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji lęgowej oraz wpływie polowań (na terenie województwa pomorskiego) na stan ochrony gatunku w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
31	A055 Cyranka *Anas querquedula*	Uzupełnienie stanu wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji lęgowej wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
32	A067 Gągoł *Bucephala clangula*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
33	A069 Szlachar *Mergus serrator*	Uzupełnienie wiedzy o występowaniu lęgów gatunku w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
34	A070 Nurogęś *Mergus merganser*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
35	A118 Wodnik *Rallus aquaticus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
36	A123 Kokoszka *Gallinula chloropus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
37	A153 Kszyk *Gallinago gallinago*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
38	A165 Samotnik *Tringa ochropus*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
39	A168 Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*	Uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu i stanie populacji lęgowej w obszarze wraz z zaplanowaniem w uzasadnionym przypadku dodatkowych działań ochronnych.
40	A207 Siniak *Columba oenas*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
41	A232 Dudek *Upupa epops*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
42	A261 Pliszka górska *Motacilla cinerea*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.
43	A391 Kormoran czarny *Phalacrocorax*	Utrzymanie właściwego stanu ochrony (FV) populacji lęgowej.

	carbo sinensis	

Załącznik nr 5. Działania ochronne ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania.

Przedmiot ochrony	**Działania ochronne**	**Obszar wdrażania**	**Podmiot odpowiedzialny za wykonanie**[3)]
A021 Bąk *Botaurus stellaris*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku	Województwo pomorskie: gmina Brusy: tereny podmokłe na północ od m. Broda, południowo-wschodnia cześć Jeziora Somińskiego, Jezioro Wielkie Młosino, gmina Chojnice: południowa cześć Jeziora Śpierewnik, gmina Czersk: Jezioro Wieckie, gmina Dziemiany: Jezioro Osty (część zachodnia), gmina Kaliska: Jezioro Trzechowskie (Czechowskie), tereny podmokłe na północny - wschód od m. Czarna Woda (łąki Podlesie i okolice Jeziora Błaszczki), gmina Karsin: tereny podmokłe przy Wdzie koło miejscowości Bąk Wybudowanie, tereny podmokłe na północny – wschód od Karsina, gmina Kościerzyna: Jezioro Chądzie, gmina Lipnica: torfowisko Pceń k. Zapcenia, tereny podmokłe na północ od m. Smołdziny, gmina Lipusz: Jezioro Osty (część	Właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, gminy: Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska), Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, starostwa powiatowe w:

[3)] Działania wykonywane w ramach posiadanych kompetencji.

		wschodnia), gmina Lubichowo: Jezioro Wielki Ocypel, tereny podmokłe na północ od miejscowości Ocypel, gmina Osiek: Jezioro Kałębie Jezioro Udzierz, Jezioro Słone (pn. cześć), Jezioro Czarne (pd. część), gmina Stara Kiszewa: Jezioro Chądzie, Jezioro Grzybno na zachód od m. Grzybno, Jezioro Krąg, gmina Zblewo: Jezioro Niedackie, Jezioro Ostrowite	Kościerzynie, Bytowie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące monitoringu[4] stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie odzywających się samców co 3 lata, 3-4 krotnie w sezonie lęgowym (w okresie 15.IV-31.V). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	5-6 powierzchni kontrolnych po100-200 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A022 Bączek *Ixobrychus minutus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku	Województwo pomorskie: znane rejony występowania gatunku (tereny nad Wdą - na pn. od m. Osowo Leśne, Jezioro Kałębie) oraz siedliska lęgowe gatunku wykazane w trakcie procedury oceny oddziaływania na środowisko lub w trakcie procedury w trybie art. 6.3	Właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku

[4] Zgodnie z metodyką przyjętą do celów monitoringu, o którym mowa w art. 112 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, prowadzonego przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

		Dyrektywy Siedliskowej lub wykazane w trakcie prowadzonych badań	z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, gminy Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska), Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, starostwa powiatowe w Kościerzynie, Bytowie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie odzywających się samców co 3 lata, 3-4 razy w sezonie lęgowym (2 kontrole w czerwcu i 1-2 kontrole w lipcu). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu 3 lat po aktualizacji stanu wiedzy o stanowiskach lęgowych gatunku	5-6 powierzchni kontrolnych po 100-200 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Aktualizacja stanu wiedzy o stanowiskach lęgowych – wykonanie jednorazowej inwentaryzacji zajmowanych stanowisk lęgowych w ciągu 5 lat	Znane rejony występowania gatunku (tereny nad Wdą - na pn. od m. Osowo Leśne, Jezioro Święte (Błądzimskie), Jezioro Mukrza (Wierzchy), Jezioro Mątasek, Jezioro	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy

	obowiązywania PZO	Kałębie) i potencjalne tereny lęgowe	
A030 Bocian czarny *Ciconia nigra*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury żerowisk poprzez: a) zachowanie siedlisk gatunku położonych na trwałych użytkach zielonych, b) ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych	Łąki śródleśne na terenie obszaru Natura 2000 w granicach woj. pomorskiego	Zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej – liczenie zajętych gniazd i kontrola stref ochronnych co najmniej co 4 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.III-20.IV i 20.VI-20.VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Miejsca gniazdowania gatunku objęte ochroną strefową	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A031 Bocian biały *Ciconia ciconia*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury żerowisk poprzez: a) zachowanie siedlisk gatunku położonych na trwałych użytkach zielonych, b) ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych	Użytki zielone na terenie obszaru Natura 2000 w granicach woj. pomorskiego	Zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		

	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Wykonanie badań określających ilość kolizji ptaków z przewodami napowietrznych linii elektrycznych. Na podstawie wyników dokonanie analizy wpływu kolizji na populacje i wskazanie działań ochronnych. Badania należy przeprowadzić w ciągu 5 lat obowiązywania PZO.	Część na obszarze województwa pomorskiego	RDOŚ w Gdańsku
A038 Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Gromadzenie informacji w zakresie pojawiania się gatunku w obszarze w okresie lęgowym	Odpowiednie siedliska lęgowe na terenie całego obszaru – bagniste płytkie jeziora i otaczające je torfowiska	RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy we współpracy z parkami krajobrazowymi: Wdzydzkim, Wdeckim, Tucholskim i Zaborskim
	Określenie stanu populacji przelotnej i zimującej (miejsc nocowania i żerowania, oszacowanie liczebności) oraz ewentualnych zagrożeń i działań ochronnych. Badania należy przeprowadzić w ciągu 5 lat obowiązywania PZO.	Znane i potencjalne miejsca występowania gatunku w obszarze Natura 2000	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A060 Podgorzałka *Aythya nyroca*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Gromadzenie informacji w zakresie	Historyczne siedliska lęgowe -	RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ

	pojawiania się gatunku w obszarze w okresie lęgowym	południowe obrzeża Borów Tucholskich	w Bydgoszczy we współpracy z parkami krajobrazowymi: Wdzydzkim, Wdeckim, Tucholskim i Zaborskim
A072 Trzmielojad *Pernis apivorus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się.		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie zajętych rewirów co 3 lata dwukrotnie w sezonie lęgowym (15.V-15.VI i 1-20.VIII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	5-6 powierzchni kontrolnych po 100 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A073 Kania czarna *Milvus migrans*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie zajętych rewirów i kontrola stref ochronnych co najmniej co 4 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (IV i VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO.	5-6 powierzchni kontrolnych po 100 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy,
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A074 Kania ruda *Milvus milvus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		

	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej – liczenie zajętych rewirów i kontrola stref ochronnych co najmniej co 4 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (IV i VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	5-6 powierzchni kontrolnych po 100 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A075 Bielik *Haliaeetus albicilla*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie zajętych rewirów i kontrola stref ochronnych co najmniej co 4 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.II-20.III i 10-30.VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	5-6 powierzchni kontrolnych po 100 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A081 Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku	Województwo pomorskie: siedliska lęgowe gatunku wykazane w trakcie procedury oceny oddziaływania na środowisko lub w trakcie procedury w trybie art. 6.3 Dyrektywy Siedliskowej lub wykazane w trakcie prowadzonych badań	właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku

			z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, gminy Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska), Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, starostwa powiatowe w Kościerzynie, Bytowie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A094 Rybołów *Pandion haliaetus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		

	Gromadzenie informacji w zakresie pojawiania się gatunku w obszarze w okresie lęgowym	Coroczna kontrola historycznych siedlisk lęgowych – w tym: jez. Radodzierz, stawy w Zielonce, teren Nadleśnictwa Osie	RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy we współpracy z parkami krajobrazowymi: Wdzydzkim, Wdeckim, Tucholskim i Zaborskim
A122 Derkacz *Crex crex*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez: a) działania obligatoryjne: zachowanie siedlisk gatunku, położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno - pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych, b) działania fakultatywne: nie stosowanie zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu. koszenie: co roku w terminie od 1 sierpnia do dnia 30 września z pozostawieniem co roku 5-10% działki rolnej nieskoszonej (powinien to być inny fragment co roku); wysokość koszenia 5 - 15 cm; nieprowadzenie koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki; ściętą biomasę należy usunąć lub złożyć w stogi w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie (z wyjątkiem uzasadnionych przypadków) po pokosie lub użytkowanie zgodnie	Trwałe użytki zielone w obszarze	ad a) zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości, ad. b) właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 albo na podstawie zobowiązania podjętego w związku z korzystaniem z programów wsparcia z tytułu dochodowości, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000

	z wymogami odpowiedniego pakietu rolnośrodowiskowego w ramach obowiązującego PROW, ukierunkowanego na ochronę siedlisk derkacza; W przypadku zaplanowania na danym terenie działań w celu ochrony siedlisk przyrodniczych wykonywać je w pierwszej kolejności.		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie odzywających się samców co 3 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.V-10.VI i 20.VI-30.VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	20-40 losowych powierzchni próbnych po 4 km^2 każda, w rejonach występowania właściwych dla gatunku siedlisk	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A127 Żuraw *Grus grus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku	Województwo pomorskie: siedliska lęgowe gatunku wykazane w trakcie procedury oceny oddziaływania na środowisko lub w trakcie procedury w trybie art. 6.3 Dyrektywy Siedliskowej lub wykazane w trakcie prowadzonych badań	właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem

			sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, gminy Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska), Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, starostwa powiatowe w Kościerzynie, Bytowie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Określenie stanu populacji przelotnej (miejsc nocowania i żerowania, oszacowanie liczebności) oraz ewentualnych zagrożeń i działań ochronnych. Badania należy przeprowadzić w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A193 Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie zajętych gniazd w koloniach lęgowych co 3 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (10-30.V i 10-20.VI). Pierwsze liczenie	Kolonie lęgowe na jeziorach Wierzchy i Żurskim k. Tlenia, Ostrowite k. Błądzimia, Trzcianno k. Śliwic, Okunie k. Kłączna, Radonek k. Legbąd, Udzierz, na torfowisku	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy

	należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Pceń k. Zapcenia	
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A196 Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej – liczenie zajętych gniazd w kolonii lęgowej na jez. Udzierz, corocznie, dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.V-10.VI i 1-10.VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Kolonia lęgowa na jez. Udzierz	RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A197 Rybitwa czarna *Chlidonias niger*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej - liczenie zajętych gniazd w koloniach lęgowych co 3 lata dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.V-10.VI i 1-10.VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Kolonie lęgowe na jez. Mukrz, Czerwno, Dąbrowa, Udzierz, Miedzno	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A215 Puchacz *Bubo bubo*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Ochrona stanowisk lęgowych	Miejsca gniazdowania gatunku	RDOŚ w Gdańsku, Nadleśnictwa:

	poprzez: 1) utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych - pozostawianie w strefach ochronnych puchacza wykrotów i przewróconych drzew, 2) planowanie obiektów infrastruktury turystycznej na szlakach turystycznych (np. wiaty, miejsca odpoczynku, parkingi), w odległości nie mniejszej niż 500 m od granicy stref ochronnych puchacza		Lipusz, Kościerzyna, Kaliska, Lubichowo, Bytów, Osusznica, Człuchów, Przymuszewo, Czersk, Rytel (na terenie woj. pomorskiego), Woziwoda (na terenie woj. pomorskiego)
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej – coroczne liczenie zajętych terytoriów i kontrola stref ochronnych dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.II-31.III i VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Wszystkie stanowiska lęgowe	RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A223 Włochatka *Aegolius funereus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez: a) pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy) - co najmniej 5 arów. Powinny być one zaznaczone w terenie na etapie cięć	Cały obszar Natura 2000	Właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo

	przygotowawczych i pozostawione do naturalnego rozpadu i tworzyć jeden zwarty płat drzewostanu, b) pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych, c) dążenie do pozostawiania w drzewostanach na całym obszarze docelowo co najmniej 10 m^3 /ha martwego drewna na wszystkich siedliskach bagiennych (Bb, BMb, LMb), we wszystkich pozostawionych w drzewostanach kępach starodrzewu oraz w strefach 50 m wokół brzegów wszystkich jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha i wzdłuż rzek w pasie o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu		w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji lęgowej – liczenie zajętych terytoriów i kontrola stref ochronnych co najmniej co 4 lata, dwukrotnie w sezonie lęgowym (25.III-10.IV i 15-30.IV). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu 4 lat po aktualizacji stanu wiedzy o stanowiskach	Stanowiska z wyznaczonymi strefami ochronnymi oraz 20 losowych powierzchni badawczych po 25-100 km^2 każda	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy

	lęgowych gatunku		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	1) Aktualizacja stanu wiedzy o stanowiskach lęgowych – wykonanie jednorazowej inwentaryzacji zajmowanych stanowisk lęgowych w ciągu 5 lat obowiązywania PZO; 2) Wykonanie inwentaryzacji aktualnie zajmowanych stanowisk lęgowych dzięcioła czarnego (gatunku kluczowego dla włochatki, od którego zależy dostępność dziupli) w celu określenia, czy dostępność miejsc lęgowych w obszarze jest wystarczająca oraz ewentualnego ustalenia wskazań do lokalizacji budek lęgowych - jednorazowo w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A224 Lelek *Caprimulgus europaeus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A229 Zimorodek *Alcedo atthis*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Ochrona siedlisk lęgowych poprzez utrzymanie naturalnego charakteru brzegów cieków i jezior, stanowiących istniejące i potencjalne miejsca lęgowe (wyrwy, podcięcia	Rzeki i jeziora na terenie w obrębie obszaru, na terenie województwa pomorskiego	RZGW w Gdańsku, ZMiUW WP w Gdańsku, zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości

	erozyjne, obrywy) - za wyjątkiem miejsc modernizacji istniejących lub budowy nowych punktów czerpania wody związanych z ochroną przeciwpożarową oraz wykonywania działań związanych z zabezpieczeniem istniejącej infrastruktury (drogi, linie energetyczne itp.)		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony populacji m.in. liczby zajętych terytoriów (nor) – jedna kontrola w maju; z brzegu odcinków rzek i cieków o wyniesionych brzegach porośniętych roślinnością, o szerokości nieprzekraczającej 15 m; wyniesione brzegi większych rzek i jezior kontrolować ze sprzętu pływającego. Monitoring prowadzić co 3 lata, pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	5-6 powierzchni kontrolnych po 100 km^2 każda, w rejonach występowania gatunku i na potencjalnych terenach lęgowych	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A236 Dzięcioł czarny *Dryocopus martius*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez: a) pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi	Cały obszar Natura 2000	Właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego

	składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy) - co najmniej 5 arów. Powinny być one zaznaczone w terenie na etapie cięć przygotowawczych i pozostawione do naturalnego rozpadu i tworzyć jeden zwarty płat drzewostanu, b) pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych, c) dążenie do pozostawiania w drzewostanach na całym obszarze docelowo co najmniej 10 m^3 /ha martwego drewna na wszystkich siedliskach bagiennych (Bb, BMb, LMb), we wszystkich pozostawionych w drzewostanach kępach starodrzewu oraz w strefach 50 m wokół brzegów wszystkich jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha i wzdłuż rzek w pasie o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu		zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring populacji lęgowej – liczenie zajętych terytoriów co 4 lata dwukrotnie w sezonie lęgowym (20.III-10.IV i 10-30.IV). Pierwsze	40 losowych powierzchni kontrolnych po 4 km^2 kazda	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy

	liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A246 Lerka *Lullula arborea*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A004 Perkozek *Tachybaptus ruficollis*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku	Województwo pomorskie: siedliska lęgowe gatunku wykazane w trakcie procedury oceny oddziaływania na środowisko lub w trakcie procedury w trybie art. 6.3 Dyrektywy Siedliskowej lub wykazane w trakcie prowadzonych badań	Właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, gminy Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska),

			Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, starostwa powiatowe w Kościerzynie, Bytowie, Starogardzie Gdańskim, Chojnicach, RDOŚ w Gdańsku
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania, liczebności i stanu ochrony populacji lęgowej w obszarze - jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A005 Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*	*Działania dotyczące ochrony ich siedlisk oraz związane czynnej gatunków zwierząt oraz z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A028 Czapla siwa *Ardea cinerea*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A036 Łabędź niemy *Cygnus olor*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		

	Określenie stanu populacji zimującej (miejsc nocowania i żerowania, oszacowanie liczebności) oraz ewentualnych zagrożeń i działań ochronnych. Badania należy przeprowadzić w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A043 Gęgawa *Anser anser*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring populacji lęgowej - liczenie par lęgowych co 4 lata 2-3-krotnie w sezonie lęgowym (IV, VI). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu 4 lat po aktualizacji stanu wiedzy o stanowiskach lęgowych gatunku	Stanowiska gatunku nad Jez. Somińskim i na południowym brzegu jez. Kałębie oraz stanowiska określone na podstawie badań prowadzonych w ramach uzupełnienia stanu wiedzy	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	1) Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania i liczebności populacji lęgowej w obszarze – jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO; 2) Uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie wpływu polowań na stan ochrony gatunku w obszarze - jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO.	ad. 1) Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze, ad. 2) Obszar Natura 2000 na terenie województwa pomorskiego	ad.1) RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy, ad.2) RDOŚ w Gdańsku
A051 Krakwa *Anas strepera*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		

	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania, liczebności i stanu ochrony populacji lęgowej w obszarze - jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy,
A052 Cyraneczka *Anas crecca*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	1) Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania i liczebności populacji lęgowej w obszarze – jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO; 2) Uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie wpływu polowań na stan ochrony gatunku w obszarze - jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	ad. 1) Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze, ad. 2) Obszar Natura 2000 na terenie województwa pomorskiego	ad. 1) RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy ad. 2) RDOŚ w Gdańsku
A055 Cyranka *Anas querquedula*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania, liczebności i stanu ochrony populacji lęgowej w obszarze - jednorazowo w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
A067 Gągoł	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją*		

Bucephala clangula	*metod gospodarowania*		
	Ochrona siedlisk lęgowych poprzez: a) zapobiegniecie zniszczeniu siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych, b) pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego, c) pozostawienie w ww. pasach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, d) na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych	ad. a) Jeziora Kłączno, Okunie, Małe i Krążno k. Studzienic, Jez. Kielskie, jeziora Lipusz, Skoszewskie, Dywańskie i Krampe k. Somin, wsch. brzeg jez. Somińskiego, pn. część jez. Wieckiego, jeziora Lubiszewskie i Karpno k. Lipusza, odcinek rzeki Wdy od Kruglińca do Loryńca, jez. Debrzyno k. Wąglikowic, odcinek rzeki Wierzycy miedzy Stawiskami a Nową Kiszewą, jeziora Dolne i Górne k. Leśna, jez. Kły k. Wiela, jez. Czyste k. Wdzydz Tucholskich, jeziora Krąg, Kozielnia i Czerwonka k. Konarzyn, jez. Wiechrzuł k. Olpucha, odcinek rz. Wierzycy od Str. Bukowca do jez. Krąg, jez. Trzemeszno k. Męcikału, odcinek rzeki Brdy i kanału Brdy od Męcikału do Rytla, odcinek rz. Wdy od jez. Wdzydze do granicy województwa kujawsko-pomorskiego, odcinek Kanału Wdy między Wojtalem i Studzienicami, grupa 5 małych jeziorek na pd. od Klanin, jeziora Ocypel i Święte k. Ocypla, jez. Kochanka k. Wdeckiego Młyna, jez. Głuche k. Skórcza, jezioro Śpierewnik (część pd.), Wielki Kanał Brdy od Rytla do granicy województwa kujawsko-pomorskiego, dolina cieku łączącego jez. Kałębie z Wdą, jez. Taszynek k. Osieka, odcinek rz. Brdy	ad. a) zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości, RDOŚ w Gdańsku, ad. b, c, d) właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000

		od Rytla do granicy województwa kujawsko-pomorskiego, ad. b, c, d) lokalizacje wymienione powyżej oraz: odcinek rz. Wdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do jez. Żurskiego, jeziora Wysockie i Stobno k. Raciąża, Wielki Kanał Brdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do jez. Białego, jez. Białe, Bielska Struga od jez. Białego do ujścia do Brdy, jeziora Okrągłe i Długie k. Krągu, jeziora Sztuczne i Krasne k. Legbądu, jez. Okonińskie k. Okonin, jez. Brzeźno k. Brzeźna Małego, odcinek rz. Brdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do mostu pod Tucholą, jez. Szpitalne k. Gostycyna, jeziora Wielkie Cekcyńskie i Mętne k. Cekcyna, jeziora Gwiazda (część pd.) i Bysławskie (część pn.) k. Bysławia, jeziora Ostrowite, Dąbrowa i Błądzimskie k. Błądzimia, odcinek rz. Wdy od jez. Żurskiego do Gródka wraz z Zalewem Gródek, jeziora Mukrz i Wierzchy k. Tlenia, jeziora Duży Trzebucz i Mały Trzebucz k. Str. Huty, jeziora Rybno Duże i Rybno Małe k. Lipinek, jez. Sinowe k. Czerska Świeckiego	
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring populacji lęgowej – liczenie par lęgowych co 3 lata	Kontrola cieków i zbiorników wodnych na 6 losowych	RDOŚ w Gdańsku RDOŚ w Bydgoszczy

	trzykrotnie w sezonie lęgowym (IV, V, VI-VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	powierzchniach badawczych po 100 km^2 każda, wytyczonych na znanych i potencjalnych siedliskach lęgowych gatunku	
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A069 Szlachar *Mergus serrator*	Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Gromadzenie informacji w zakresie pojawiania się gatunku w obszarze w okresie lęgowym.	Historyczne siedliska lęgowe –Jeziora Wdzydzkie, Jezioro Słupino	RDOŚ w Gdańsku, Wdzydzki Park Krajobrazowy
A070 Nurogęś *Mergus merganser*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Ochrona siedlisk lęgowych poprzez: a) zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych b) pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na	ad. a) Jez. Kielskie, jez. Somińskie, jeziora Skoszewskie i Dywańskie k. Somin, pd. część jez. Wieckiego k. Śluzy, jeziora Skrzynki Duże, Wyrówno i Schodno k. Lipusza, odcinek rzeki Wdy od Kruglińca do Loryńca, odcinek rzeki Kłonecznicy od Szołtman do Kłonecznicy, jez. Kiedrowickie, jeziora Górne i Dolne k. Leśna, jeziora Młosino i Brzeźno k. Radunia, jeziora Blewicz i Skąpe (część pd.) k. Wiela, jez. Krąg, Kozielnia i Czerwonko k. Konarzyn, odcinek rz. Wierzycy od Str. Bukowca do jez. Krąg, odcinek rzeki Brdy i kanału Brdy od Męcikału do Rytla, odcinek rz. Wdy od jez. Wdzydze do	ad. a) zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości, RDOŚ w Gdańsku, ad. b, c, d) właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad

	ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego c) pozostawienie ww. pasach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, d) na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych	granicy województwa kujawsko-pomorskiego, Wielki Kanał Brdy od Rytla do granicy województwa kujawsko-pomorskiego, jez. Ostrowite k. Krągu, odcinek rz. Brdy od Rytla do granicy województwa kujawsko-pomorskiego, ad. b, c, d) lokalizacje wymienione powyżej oraz: odcinek rz. Wdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do jez. Żurskiego, Wielki Kanał Brdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do jez. Białego, Bielska Struga od jez. Białego do ujścia do Brdy, jez. Długie k. Krągu, jez. Stobno k. Raciąża, jez. Sztuczne i Krasne k. Legbądu, odcinek rz. Brdy od granicy województwa kujawsko-pomorskiego do mostu pod Tucholą, jez. Szpitalne k. Gostycyna, jeziora Wielkie Cekcyńskie i Mętne k. Cekcyna, jeziora Ostrowite, Dąbrowa i Błądzimskie k. Błądzimia, odcinek rz. Wdy od jez. Żurskiego do Gródka wraz z Zalewem Gródek	obszarem Natura 2000
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring populacji lęgowej – liczenie par lęgowych co 3 lata trzykrotnie w sezonie lęgowym (IV, V, VI-VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO.	Kontrola cieków i zbiorników na wodnych na 6 losowych powierzchniach badawczych po 100 km^2 każda, wytyczonych na znanych i potencjalnych siedliskach lęgowych gatunku	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		

	Nie planuje się		
A118 Wodnik *Rallus aquaticus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A123 Kokoszka *Gallinula chloropus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A153 Kszyk *Gallinago gallinago*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez: a) działania obligatoryjne: zachowanie siedlisk gatunku, położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno - pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych, b) działania fakultatywne: niestosowanie zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu; koszenie: co roku w terminie od 1 sierpnia do dnia 30 września z pozostawieniem co roku 5-10% działki rolnej nieskoszonej (powinien	Trwałe użytki zielone w obszarze	ad a) zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości, ad. b) właściciel lub użytkownik nieruchomości na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 albo na podstawie zobowiązania podjętego w związku z korzystaniem z programów wsparcia z tytułu dochodowości, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa zarządca nieruchomości w związku z wykonaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska, na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów, na podstawie

	to być inny fragment co roku); wysokość koszenia 5 - 15 cm; nieprowadzenie koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki; ściętą biomasę należy usunąć lub złożyć w stogi w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie (z wyjątkiem uzasadnionych przypadków) po pokosie lub użytkowanie zgodnie z wymogami odpowiedniego pakietu rolnośrodowiskowego w ramach obowiązującego PROW, ukierunkowanego na ochronę siedlisk kszyka; W przypadku zaplanowania na danym terenie działań w celu ochrony siedlisk przyrodniczych wykonywać je w pierwszej kolejności		porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A165 Samotnik *Tringa ochropus*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A168 Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		

	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Przeprowadzenie rozpoznania w zakresie miejsc występowania, liczebności i stanu ochrony populacji lęgowej w obszarze w ciągu 5 lat obowiązywania PZO	Siedliska właściwe dla gatunku w obszarze	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy,
A207 Siniak *Columba oenas*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez: a) pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy) - co najmniej 5 arów. Powinny być one zaznaczone w terenie na etapie cięć przygotowawczych i pozostawione do naturalnego rozpadu i tworzyć jeden zwarty płat drzewostanu, b) pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych, c) dążenie do pozostawiania	Cały obszar Natura 2000	Właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000

	w drzewostanach na całym obszarze docelowo co najmniej 10 m^3 /ha martwego drewna na wszystkich siedliskach bagiennych (Bb, BMb, LMb), we wszystkich pozostawionych w drzewostanach kępach starodrzewu oraz w strefach 50 m wokół brzegów wszystkich jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha i wzdłuż rzek w pasie o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A232 Dudek *Upupa epops*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Utrzymanie właściwego stanu siedlisk poprzez: a) pozostawianie w zadrzewieniach śródpolnych, śródłąkowych i nadwodnych wszystkich drzew dziuplastych b) zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych i żerowiskowych poprzez zachowanie terenów otwartych	Obszary nieleśne w ostoi stanowiące rzeczywiste i potencjalne miejsca występowania gatunku	zarządca, właściciel lub użytkownik nieruchomości właściciele/ zarządcy gruntów, gminy: Kościerzyna, Lipusz, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Studzienice, Lipnica, Parchowo, Bytów, Czarna Woda, Kaliska, Zblewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Skórcz (gmina miejska i wiejska), Smętowo Graniczne, Brusy, Konarzyny, Czersk, Chojnice, Warlubie, Osie, Jeżewo, Drzycim, Lniano, Śliwice, Cekcyn, Tuchola, Gostycyn, Lubiewo, Kęsowo, Nowe, RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ w Bydgoszczy
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Monitoring stanu ochrony m.in.	40 powierzchni próbnych po 4 km^2	RDOŚ w Gdańsku, RDOŚ

	populacji lęgowej - liczenie zajętych terytoriów co 4 lata 2-3 razy w sezonie lęgowym (V, VI-VII). Pierwsze liczenie należy wykonać w ciągu pierwszych 5 lat obowiązywania PZO	każda	w Bydgoszczy
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A261 Pliszka górska *Motacilla cinerea*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		
A391 Kormoran czarny *Phalacrocorax carbo sinensis*	*Działania dotyczące ochrony czynnej gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania*		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych		
	Nie planuje się		
	Działania dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony		
	Nie planuje się		

Załącznik nr 6. Wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000.

Dokumentacja planistyczna	**Wskazania do zmian**
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brusy Uchwała nr IV-32/99 Rady Miejskiej w Brusach z dnia 4 lutego 1999 r.	1. Zmiana dotycząca postulatu scalania gruntów w obszarach łąk w rejonie rzeki Niechwaszcz. Wskazane jest uzupełnienie zapisu dotyczącego scalania gruntów o wymóg zachowania dotychczasowej struktury przyrodniczej (w szczególności zachowania łąk). 2. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 3. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Bytów Uchwała nr XXIV/190/2012 Rady Miejskiej w Bytowie z dnia 31 października 2012 r. (ze zmianami)	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chojnice Uchwała nr XI/100/2011 Rady Gminy w Chojnicach z dnia 30 czerwca 2011 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarna Woda Uchwała Rady Miejskiej Czarna Woda Nr IX/50/11 z dnia 10 października 2011 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków	1. Terenów otwartych poza zwartą zabudową wsi, w odległości 100 m od rzeki Brdy i Wielkiego

zagospodarowania przestrzennego Gminy Czersk Uchwała nr XXXVI/301/14 Rady Miejskiej w Czersku z dnia 28 lutego 2014 r.	Kanału Brdy, nie przeznaczać pod nowe zespoły zabudowy letniskowej oraz ośrodki obsługi ruchu turystycznego. Wskazane jest wprowadzenie zapisu ograniczającego lokalizację nowej zabudowy w oderwaniu od ukształtowanych układów osadniczych. 2. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Drzycim Uchwała nr XVIII/137/2001 Rady Gminy w Drzycimiu z dnia 24 kwietnia 2001 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Dziemiany Uchwała Nr VIII/44/03 Rady Gminy w Dziemianach z dnia 30 czerwca 2003 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gostycyn Uchwała Nr XXII/176/12 Rady Gminy Gostycyn z dnia 20 grudnia 2012 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Jeżewo Uchwała Nr XIV/103/2012 Rady Gminy Jeżewo z dnia 28 marca 2012 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kaliska	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.

Uchwała Nr XLI/322/2014 Rady Gminy Kaliska z dnia 27 maja 2014 r.	
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Karsin Uchwała Nr XXVIII/197/01 Rady Gminy Karsin z dnia 27.04.2001 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kęsowo Uchwala Nr XV/92/2008 Rady Gminy w Kęsowie z dnia 31 stycznia 2008 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Konarzyny Uchwała Nr XIII/85/2000 Rady Gminy w Konarzynach z dnia 30 marca 2000 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kościerzyna Uchwała nr X/396/14 Rady Gminy Kościerzyna z dnia 12 listopada 2014 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipnica Uchwała nr XXI/127/2012 Rady Gminy w Lipnicy z dnia 25 maja 2012 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lipusz Uchwała Nr VII/30/2011 Rady Gminy Lipusz z dnia 9 czerwca 2011 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lniano Uchwała nr XVIII/200/2000 Rady Gminy Lniano z dnia 15 grudnia 2000 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubichowo Uchwała nr XXXIV/239/2009 Rady Gminy Lubichowo z dnia 18 grudnia 2009 r. (ze zmianami)	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lubiewo Uchwała Nr XX/144/2000 Rady Gminy Lubiewo z dnia 28 grudnia 2000 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowe Uchwała nr VII/44/99 Rady Miejskiej w Nowem z dnia 24 lutego 1999 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w

zagospodarowania przestrzennego Gminy Osie Uchwała Nr XX/142/13 Rady Gminy Osie z dnia 20 marca 2013 r.	obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Osieczna Uchwała nr XXV/156/2005 Rady Gminy Osieczna z dnia 31 marca 2005 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Osiek Uchwała nr VI/46/2003 Rady Gminy Osiek z dnia 12 czerwca 2003 r.	1. Dotyczy ustalenia terenów rekreacyjnych – postulowanego umiarkowanego rozwoju ze względu na ograniczenia chłonności – w otoczeniu Jeziora Kałębie i Jeziora Słone. Wskazane jest uzupełnienie ustaleń studium dotyczących zabudowy wokół Jeziora Kałębie o rygory ograniczające wprowadzanie nowej zabudowy wynikające z potrzeby ochrony siedlisk gatunków ptaków. Ograniczenie zabudowy do terenów istniejącej zabudowy i terenów wyznaczonych w obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego, bez dalszej ekspansji zabudowy w otoczeniu jezior. 2. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 3. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Parchowo Uchwała nr 179/XXXI/2001 Rady Gminy Parchowo z dnia 22.11.2001 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Skórcz Uchwała nr III/16/02 Rady Gminy w Skórczu z dnia 30 grudnia 2002 r.	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Skórcz Uchwała nr IV/12/2002 Rady Miejskiej w Skórczu z dnia 21 grudnia 2002 r. (ze zmianami)	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Smętowo Graniczne Uchwała Nr XVIII/151/2012 Rady Gminy Smętowo Graniczne z dnia 28 grudnia 2012 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stara Kiszewa Uchwała nr XVIII/124/2004 Rady Gminy Stara Kiszewa z dnia 23 czerwca 2004 r. (ze zmianami)	1. Zmiana dotycząca ustalenia i wskazania terenów rozwoju zabudowy w tym zabudowy rekreacyjnej (strefa A – wzmożonego rozwoju gminy) w rejonie Jeziora Przywłoczno. Wskazane jest doprecyzowanie zasad zagospodarowania tj. wprowadzenie zapisu o konieczności ograniczenia zabudowy do terenów istniejącej zabudowy i terenów wyznaczonych w obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego, bez dalszej ekspansji zabudowy w otoczeniu jeziora i zachowanie strefy 100 m od linii brzegowej akwenu z zakazem wprowadzania nowej zabudowy. 2. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 3. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Studzienice Uchwała Nr XXX/265/2010 Rady Gminy Studzienice z dnia 17 czerwca 2010 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śliwice	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.

Uchwała nr VII/49/03 Rady Gminy Śliwice z dnia 9 lipca 2003 r.	
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tuchola Uchwała nr XLVIII/429/06 Rady Miejskiej w Tucholi z dnia 20 września 2006 r.	1. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 2. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Warlubie Uchwała nr XIV/105/04 Rady Gminy Warlubie z dnia 10 sierpnia 2004 r. (ze zmianami)	1. Zmiana dotycząca ustalenia terenów rozwojowych w otoczeniu wsi Lipinki. Wskazane jest odstąpienie od terenów rozwojowych na wschód od układu osadniczego wsi Lipinki, w rejonie Średnia Huty i Zamczysk. 2. Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium. 3. Uwzględnienie w studium obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009.
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zblewo Uchwała Nr XVIII/169/2012 Rady Gminy Zblewo z dnia 31 maja 2012 r.	Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium.

UZASADNIENIE

Plan zadań ochronnych (PZO) dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 jest dokumentem planistycznym sporządzanym przez sprawującego nadzór nad obszarem na okres 10 lat, w celu ochrony przedmiotów ochrony znajdujących się w jego obrębie. Na podstawie art. 28 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.) regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, zawierający zakres, o którym mowa w art. 28 ust. 10 ww. ustawy. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 położonego na terenie więcej niż jednego województwa zgodnie z art. 28 ust. 8 ww. ustawy ustanawiają wspólnie, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, na których obszarze działania znajdują się części tego obszaru. Projekt PZO sporządzono uwzględniając treść rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. Nr 34, poz. 186 z późn. zm.).

W granicach obszaru znajduje się pięć rezerwatów przyrody, posiadających plany ochrony uwzględniające zakres art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Są to: „Bagna nad Stążką", „Bór Chrobotkowy", „Cisy Staropolskie imienia Leona Wyczółkowskiego", „Krzywe Koło w Pętli Wdy" oraz „Miedzno". Na ich terenie obowiązują następujące zarządzenia w tej sprawie:

- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bagna nad Stążką" ustanowiony zarządzeniem nr 19/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 311, poz. 3391),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Bór Chrobotkowy" ustanowiony zarządzeniem nr 15/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 1 lipca 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. Nr 169, poz. 3818),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Cisy Staropolskie imienia Leona Wyczółkowskiego" ustanowiony zarządzeniem nr 22/0210/2011 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 28 grudnia 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.–Pom. Nr 311, poz. 3394),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Krzywe Koło w Pętli Wdy" ustanowiony zarządzeniem nr 3/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 20 stycznia 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. poz. 837),
- Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Miedzno" ustanowiony zarządzeniem nr 0210/19/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 26 sierpnia 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.–Pom. poz. 2699, z 2014 r. poz. 2093).

W związku z powyższym wyłączono powierzchnię ww. rezerwatów z zakresu PZO. Teren objęty PZO obejmuje 321800,53 ha.

Teren, na którym znajduje się obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 stanowi w większości własność Skarbu Państwa, w zarządzie Lasów Państwowych:
- RDLP Gdańsk – Nadleśnictwa: Lipusz, Kościerzyna, Kaliska i Lubichowo.
- RDLP Szczecinek – Nadleśnictwa: Bytów, Osusznica i Człuchów,
- RDLP Toruń – Nadleśnictwa: Przymuszewo, Czersk, Rytel, Woziwoda, Tuchola, Zamrzenica, Trzebciny, Osie i Dąbrowa.

Pod względem administracyjnym położony jest w:
- woj. pomorskim: pow. bytowski: gm. Lipnica, Studzienice, Parchowo, Bytów, pow. kościerski: gm. Lipusz, Kościerzyna, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, pow. chojnicki: gm. Brusy, Chojnice, Czersk, Konarzyny, pow. starogardzki: gm. Zblewo, Kaliska, Czarna Woda, Osieczna, Lubichowo, Osiek, Skórcz gmina miejska, Skórcz gmina wiejska, Smętowo Graniczne,
- woj. kujawsko-pomorskim: pow. świecki: gm. Lniano, Drzycim, Osie, Jeżewo, Warlubie, Nowe, pow. tucholski: gm. Tuchola, Śliwice, Cekcyn, Gostycyn, Lubiewo, Kęsowo.

Przedmiotami ochrony w obszarze są następujące gatunki ptaków: bąk *Botaurus stellaris,* bączek *Ixobrychus minutes,* bocian czarny *Ciconia nigra,* bocian biały *Ciconia ciconia,* łabędź krzykliwy *Cygnus Cygus,* podgorzałka *Aythya nyroca,* trzmielojad *Pernis apivorus,* kania czarna *Milvus migrant,* kania ruda *Milvus milvus,* bielik *Haliaeetus albicilla*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, rybołów *Pandion haliaetus*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybryda*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, puchacz *Bubo bubo*, włochatka *Aegolius funereus*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, lerka *Lullula arboreta*, perkozek Tachybaptus ruficollis, perkoz dwuczuby *Podiceps crisctatus*, czapla siwa *Ardea cinerea*, łabędź niemy *Cygnus olor*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepeta*, cyraneczka *Anas crecca*, cyranka *Anas querquedula*, gągoł *Bucephala clangula*, szlachar *Mergus serrator*, nurogęś *Mergus merganser*, wodnik *Rallus aquaticus*, kokoszka *Gallinula chloropus*, kszyk *Gallinago gallinago*, samotnik *Tringa ochr opus*, brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*, siniak *Columba oenas*, dudek *Upupa epops*, pliszka górska *Motacilla cinerea*, kormoran czarny *Phalacrocorax carbo sinensis*

Ocena stanu ochrony i gatunków ptaków i ich siedlisk wykazała, że 28 znajduje się we właściwym stanie ochrony (FV). W niezadowalającym stanie ochrony (U1) znajduje się 7 gatunków, zaś w odniesieniu do pozostałych 8 gatunków brak jest danych.

Dla 37 gatunków stwierdzono na terenie obszaru zagrożenia istniejące. Dla części z nich udało się zaplanować działania ochronne.

Dla bąka zagrożenie istniejące stanowi turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior, płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi, wycinanie i wypalanie szuwarów. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na zachowaniu szuwarów w rejonach występowania gatunku. Zidentyfikowano również jako zagrożenie dla tego gatunku drapieżnictwo głównie norki amerykańskiej. W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie

pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla bączka zagrożenie istniejące stanowi turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie brzegów jezior oraz płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi. W celu minimalizacji tych zagrożeń zaplanowano działanie polegające na zachowaniu szuwarów w rejonach występowania gatunku. Zidentyfikowano również jako zagrożenie dla tego gatunku drapieżnictwo głównie norki amerykańskiej. W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się natomiast do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla bociana czarnego zagrożenie istniejące stanowi niszczenie gniazd w wyniku czynników naturalnych: m.in. warunki meteorologiczne, jak wiatr o dużej prędkości, obłamanie konarów. Jest to zagrożenie naturalne, któremu nie da się zapobiec, dlatego nie zaproponowano tutaj żadnego działania.

Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest płoszenie i penetracja siedlisk przez ludzi. Bocian czarny jest gatunkiem, dla którego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 1348) tworzy się strefy ochrony. Tego typu działanie powinno w wystarczającym stopniu zabezpieczyć ten gatunek przed płoszeniem i penetracją siedlisk lęgowych gatunku, dlatego nie zaplanowano dodatkowych działań ochronnych dla tego gatunku.

Zidentyfikowano również jako zagrożenie dla tego gatunku sukcesję naturalną na śródleśnych terenach otwartych. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na utrzymaniu odpowiedniej struktury żerowisk poprzez zachowanie siedlisk gatunku położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych. Działanie to zaplanowano na śródleśnych łąkach.

Dla bociana białego zagrożenie istniejące w województwie pomorskim stanowi zamiana użytków zielonych w pola orne. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na utrzymaniu odpowiedniej struktury żerowisk poprzez zachowanie siedlisk gatunku położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych.

Dla kani czarnej i kani rudej zagrożenie istniejące na terenie województwa pomorskiego stanowi utrata siedlisk w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji nad jeziorami w pobliżu miejsc gniazdowania i żerowania. Dla gatunków tych zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt tworzy się strefy ochrony. Tego typu działanie powinno w wystarczającym stopniu zabezpieczyć ten gatunek przed płoszeniem i penetracją siedlisk lęgowych, dlatego nie zaplanowano dodatkowych działań ochronnych dla tych gatunków.

Dla bielika nie zidentyfikowano zagrożeń istniejących.

Dla błotniaka stawowego zagrożenie istniejące stanowi zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (dotyczy województwa pomorskiego). W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na zachowaniu szuwarów w rejonach występowania gatunku. Co prawda art. 25. ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2012 r. poz. 145 z późn. zm.) zabrania niszczenia lub uszkadzania brzegów śródlądowych wód powierzchniowych, tworzących brzeg wody oraz gruntów pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi, a zgodnie z art. 191. kto niszczy lub uszkadza brzegi śródlądowych wód powierzchniowych oraz grunty pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi - podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, jednak przypadki takich działań są wciąż spotykane. Ponadto biorąc pod uwagę charakter siedlisk lęgowych gatunku (często płaty szuwarów bez widocznego lustra wody) uznano za zasadne wprowadzenie w PZO ww. działania.

Dla derkacza zagrożenie istniejące stanowią zbyt wczesne terminy koszenia łąk, zarastanie i zalesianie łąk i śródleśnych terenów otwartych, przekształcanie łąk i pastwisk w pola uprawne. W celu minimalizacji tych zagrożeń zaplanowano działania służące utrzymaniu odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych poprzez zachowanie siedlisk gatunku, położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych oraz działania fakultatywne wskazujące właściwy sposób prowadzenia gospodarki rolnej na tych terenach.

Zidentyfikowano również jako zagrożenie dla tego gatunku presję drapieżników: lis, norka amerykańska, krukowate, koty domowe (dotyczy województwa pomorskiego); W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla żurawia zagrożenie istniejące stanowi zasypywanie śródpolnych oczek wodnych (dotyczy województwa pomorskiego). W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na zachowaniu szuwarów w rejonach występowania gatunku. Co prawda art.

25. ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne zabrania niszczenia lub uszkadzania brzegów śródlądowych wód powierzchniowych, tworzących brzeg wody oraz gruntów pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi, a zgodnie z art. 191. kto niszczy lub uszkadza brzegi śródlądowych wód powierzchniowych oraz grunty pod śródlądowymi wodami powierzchniowymi - podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, jednak przypadki takich działań są wciąż spotykane. Ponadto biorąc pod uwagę charakter siedlisk lęgowych gatunku (często płaty szuwarów bez widocznego lustra wody) uznano za zasadne wprowadzenie w PZO ww. działania.

Dla rybitwy rzecznej zagrożenie istniejące stanowi presja drapieżników: krukowatych, mew, norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji, RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla rybitwy białowąsej jedno z zagrożeń istniejących stanowi utrata siedlisk lęgowych w wyniku zarastania lustra wody w jeziorze Udzierz. Jest to zagrożenie naturalne, któremu nie da się zapobiec, dlatego nie zaproponowano tutaj żadnego działania. Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest presja drapieżników: krukowatych, mew, norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji, RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla rybitwy czarnej zagrożenie istniejące stanowi presja drapieżników: krukowatych, mew, norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej, lisa, jenota i szopa pracza w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia

właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie. Innego rodzaju zagrożeniem dla tego gatunku jest penetracja lęgowisk przez zwierzęta domowe (dotyczy województwa pomorskiego). Dla tego zagrożenia niemożliwe jest jednak zaplanowanie działania ochronnego.

Dla puchacza zagrożenie istniejące stanowi niepokojenie na stanowiskach lęgowych. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie służące ochronie stanowisk lęgowych poprzez planowanie obiektów infrastruktury turystycznej na szlakach turystycznych (np. wiaty, miejsca odpoczynku, parkingi), w odległości nie mniejszej niż 500 m od granicy stref ochronnych puchacza. Ponadto puchacz jest gatunkiem, dla którego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 1348) tworzy się strefy ochrony. Tego typu działanie powinno zabezpieczyć ten gatunek przed płoszeniem i penetracją siedlisk lęgowych gatunku.

Ponadto w celu utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działanie polegające na pozostawianiu w strefach ochronnych puchacza wykrotów i przewróconych drzew.

Dla włochatki zagrożenie istniejące stanowi prowadzenie prac leśnych w pobliżu miejsc gniazdowania w sezonie lęgowym, powodujące niepokojenie ptaków na stanowiskach lęgowych oraz brak stref ochronnych wokół wszystkich stanowisk. Włochatka jest gatunkiem, dla którego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 1348) tworzy się strefy ochrony. Tego typu działanie powinno w wystarczającym stopniu zabezpieczyć ten gatunek przed płoszeniem i penetracją siedlisk lęgowych gatunku, dlatego nie zaplanowano dodatkowych działań ochronnych dla tego gatunku w celu minimalizacji tego zagrożenia.

Ponadto w celu utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działania polegające na modyfikacji gospodarki leśnej.

Dla lelka nie stwierdzono zagrożeń istniejących.

Dla zimorodka zagrożenie istniejące stanowi turystyka wodna w szczególności kajakowa na ciekach w sezonie lęgowym (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających zagrożenie ze względu na brak możliwości limitowania tego typu aktywności na terenie obszarów Natura 2000 (brak możliwości formułowania zakazów).

Ponadto w celu utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działania służące ochronie siedlisk lęgowych poprzez utrzymanie naturalnego charakteru brzegów cieków i jezior, stanowiących istniejące i potencjalne miejsca lęgowe (wyrwy, podcięcia erozyjne, obrywy).

Dla dzięcioła czarnego zagrożenie istniejące stanowi prowadzenie prac leśnych w pobliżu miejsc gniazdowania w sezonie lęgowym. W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie ze względu na zmienność miejsc gniazdowania gatunku.

Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest zbyt mała ilość

starych drzewostanów. W celu minimalizacji zagrożenia i utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działania polegające na modyfikacji gospodarki leśnej, w tym polegające na pozostawieniu w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy) - co najmniej 5 arów.

Dla lerki nie stwierdzono zagrożeń istniejących.

Dla perkozka zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Kolejnym stwierdzonym w województwie pomorskim zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest niszczenie zbiorowisk szuwarowych wokół zbiorników wodnych. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na zachowaniu szuwarów w rejonach występowania gatunku.

Dla perkoza dwuczubego, czapli siwej i łabędzia niemego nie stwierdzono zagrożeń istniejących.

Dla gęgawy zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej i lisa (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej i lisa w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla krakwy zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony

wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla cyraneczki zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla cyranki zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla gągoła zagrożenie istniejące stanowi rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów, rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (dotyczy województwa pomorskiego). W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie służące ochronie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych.

Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Ponadto w celu utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działania polegające na modyfikacji gospodarki leśnej.

Nie stwierdzono zagrożeń istniejących dla szlachara.

Dla nurogęsi zagrożenie istniejące stanowi infrastruktura turystyczna nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów, rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym (dotyczy województwa pomorskiego). W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie służące ochronie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych.

Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Ponadto w celu utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych zaplanowano działania polegające na modyfikacji gospodarki leśnej.

Dla wodnika zagrożenie istniejące stanowi drapieżnictwo norki amerykańskiej (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla kokoszki nie stwierdzono zagrożeń istniejących.

Dla kszyka zagrożenie istniejące stanowi zaniechanie wykaszania łąk i ich zarastanie. W celu minimalizacji tego zagrożenia zaplanowano działanie polegające na zachowaniu siedlisk gatunku, położonych na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych oraz działania fakultatywne wskazujące właściwy sposób prowadzenia gospodarki rolnej na tych terenach.

Kolejnym stwierdzonym zagrożeniem istniejącym dla tego gatunku jest drapieżnictwo norki amerykańskiej i lisa (dotyczy województwa pomorskiego). W PZO nie zaproponowano działań ograniczających to zagrożenie. Natomiast w celu jego minimalizacji RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania norki amerykańskiej i lisa w planach łowieckich. Ponadto w załączniku 6 (wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania

przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000) umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

Dla samotnika, brodźca piskliwego, siniaka, dudka, pliszki górskiej i kormorana czarnego nie zidentyfikowano zagrożeń istniejących, jednakże dla dwóch gatunków: siniaka i dudka zaplanowano działania w celu utrzymania właściwego stanu ich ochrony. Zaplanowano zatem działania związane z utrzymaniem odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych. Dla siniaka są to działania polegające na modyfikacji gospodarki leśnej. Dla dudka natomiast działania polegające na pozostawianiu w zadrzewieniach śródpolnych, śródłąkowych i nadwodnych wszystkich drzew dziuplastych oraz zachowanie terenów otwartych.

Analiza dokumentów planistycznych, wykazała konieczność wprowadzenia zmian w ich zapisach w celu eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony gatunków ptaków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Wskazania te dotyczą ograniczenia ekspansji zabudowy poza ukształtowane układy osadnicze, nie lokalizowania ferm norki amerykańskiej na terenie obszaru Natura 2000. Analiza dokumentów planistycznych wykazała również, że w części z nich w ogóle nie ma informacji o istnieniu obszaru. W opinii organu konieczne było zatem także wprowadzenie informacji o jego występowaniu.

Działania w zakresie monitoringu przewidziano dla 19 gatunków ptaków. Do monitoringu wybrano gatunki najrzadsze lub zagrożone w kraju, rzadkie lub zagrożone w Borach Tucholskich oraz gatunki charakterystyczne dla tego obszaru. Są wśród nich wszystkie gatunki strefowe, czyli bocian czarny, kania czarna, kania ruda, bielik, puchacz i włochatka, a także bąk i bączek, trzmielojad, derkacz, rybitwy: rzeczna, białowąsa i czarna, dzięcioł czarny, gęgawa, gągoł, nurogęś, zimorodek i dudek. Zaplanowane działania w zakresie monitoringu ww. gatunków pozwolą kontrolować stan zachowania ich populacji oraz określić skuteczność prowadzonych działań ochronnych. Dla pozostałych 24 gatunków w okresie obowiązywania PZO nie zaplanowano monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych. Ocena taka zostanie przeprowadzona przy tworzeniu kolejnego PZO.

Z uwagi na brak rozpoznania całej powierzchni obszaru pod kątem występowania szeregu gatunków ptaków, stwierdzono potrzebę uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony obszaru Natura 2000 i uwarunkowaniach tej ochrony w przypadku 14 gatunków takich jak: bączek, bocian biały, łabędź krzykliwy, podgorzałka, rybołów, żuraw, włochatka, perkozek, gęgawa, krakwa, cyraneczka, cyranka, szlachar, brodziec piskliwy.

Koszty wprowadzenia PZO tj. uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz monitoringu w ciągu 10 lat obowiązywania planu oszacowano łącznie na ok. 420 000 PLN. Środki te planuje się pozyskać z funduszy wspierających finansowo działania ochronne na obszarach cennych przyrodniczo, np. WFOŚiGW w Gdańsku, WFOŚiGW w Toruniu, NFOŚiGW, EFRR.

Zgodnie z § 3 ust. 8 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. Nr 34, poz. 186, z późn. zm.) w trakcie prac nad PZO dokonano oceny potrzeby sporządzenia planu ochrony (PO) dla części lub całości obszaru oraz określenie terminu jego sporządzenia, z uwzględnieniem konieczności:
a) przeprowadzenia inwentaryzacji lub badań przedmiotów ochrony lub
b) zaplanowania ochrony w okresie 20 lat, lub
c) unormowania zagadnień wchodzących w zakres planu ochrony, a niemieszczących się w zakresie planu zadań ochronnych, lub
d) zmiany granic obszaru lub przedmiotu ochrony.
Przesłanką wskazującą ewentualnie na potrzebę sporządzenia PO jest konieczność przeprowadzenia inwentaryzacji i badań przedmiotów ochrony. Jednak działania te mogą być przeprowadzone również w ramach uzupełnienia stanu wiedzy i takie też w PZO zaplanowano. Biorąc pod uwagę obecny stan wiedzy nie stwierdzono konieczności sporządzenia planu ochrony dla obszaru Natura 2000.

Zgodnie z art. 28 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zapewniono możliwość udziału osobom zainteresowanym i działającym w obszarze w pracach nad tworzeniem projektu PZO. W tym celu zorganizowano 14 spotkań dyskusyjnych, których tematem były zapisy w projekcie PZO. Informację o przystąpieniu do sporządzenia PZO zamieszczono na tablicach ogłoszeń RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, stronach internetowych RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, tablicach ogłoszeń właściwych miejscowo urzędów gmin oraz w prasie (Gazeta Wyborcza z dnia 03.01.2012 r.).

Udział społeczeństwa w postępowaniu na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 ze zm.), zwanej dalej OOŚ, został zagwarantowany poprzez ogłoszenie informacji o możliwości zapoznania z projektem PZO oraz o możliwości składania uwag i wniosków do planu. Informacje powyższe zostały zamieszczone w formie obwieszczenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku na tablicy ogłoszeń RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, na stronie internetowej RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, w prasie (Gazeta Wyborcza z dnia 27.08.2013 r.) oraz przesłane z prośbą o wywieszenie na tablicach ogłoszeń do: urzędów miast i gmin: Lipnica, Studzienice, Parchowo, Bytów, Lipusz, Kościerzyna, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Brusy, Chojnice, Czersk, Konarzyny, Zblewo, Kaliska, Czarna Woda, Osieczna, Lubichowo, Osiek, Skórcz gmina miejska, Skórcz gmina wiejska, Smętowo Graniczne (w woj. pomorskim) oraz Lniano, Drzycim, Osie, Jeżewo, Warlubie, Nowe, gm. Tuchola, Śliwice, Cekcyn, Gostycyn, Lubiewo, Kęsowo (w woj. kujawsko-pomorskim). Na wniesienie uwag i wniosków do projektu planu zadań ochronnych wyznaczono okres 21 dni. W tym czasie wpłynęły uwagi i wnioski do projektu zarządzenia. Poniżej wskazano ich treść i sposób rozpatrzenia.

Nadleśnictwo Kościerzyna (pismo nr ZG4-732-15/13 z dnia 06.09.2013 r.)
„W załączniku nr 5 do zarządzenia „Działania ochronne" dla Włochatki Aegolius funereus umieszczono Nadleśnictwo Kościerzyna jako podmiot odpowiedzialny za wywieszanie i kontrole

zasiedlenia budek lęgowych dla włochatki. Jest to zapis sprzeczny z ustaleniami zawartymi w trakcie spotkania wykonawców PZO, przedstawicieli RDOŚ w Gdańsku i Bydgoszczy i Lasów Państwowych. W związku z powyższym wnioskuje o wykreślenie Nadleśnictwa Kościerzyna jako instytucji odpowiedzialnej za w/w prace."
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne.

Nadleśnictwo Lipusz (pismo nr ZG3-732-19/13 z 09.09.2013 r.):
„W załączniku nr 5 zarządzenia w działaniach ochronnych dla Aegolius funereus Włochatka „nadleśnictwa obejmujące tereny znajdujące się w granicach ostoi" są odpowiedzialne za wywieszanie i coroczną kontrolę budek lęgowych dla włochatki. Ten zapis jest niezgodny z ustaleniami wykonawców PZO, Lasów Państwowych oraz ROOŚ w Gdańsku i Bydgoszczy. Nadleśnictwo Lipusz wnioskuje o wykreślenie z tych naszego Nadleśnictwa"
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne.

Nadleśnictwo Tuchola (pismo nr ZG-1- 732 -28/13 z 09.09.2013 r.):
„Zgodnie art. 31 ustawy z dnia 16.04.2004r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., póz, 627 z późn. zm.) za ocenę realizacji ochrony i monitoring odpowiada sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 środowiska. Jednak w projekcie zarządzenia w odniesieniu do gatunków:
Podgorzałka Aythya nyroca,
Rybołów Pandion haliaetus
Szlachar Mergus serrator
wskazuje się wszystkie nadleśnictwa jako podmiot odpowiedzialny za coroczną kontrolę historycznych siedlisk lęgowych. Powyższy zapis jest również niezgodny z zapisami przekazanymi pismem zn. spr, DLP-1pn~611-30/11994/12/13/JŁ z dnia 26.03.2013 r. przez Głównego Konserwatora Przyrody.
Wnioskujemy o usunięcie nadleśnictw jako podmiotów odpowiedzialnych za coroczna kontrolę."
Uwaga została uwzględniona.

„W Ocenie Skutków Regulacji (OSR) do zarządzenia nie porusza się problemu utraconych korzyści z powodu ograniczeń w gospodarce leśnej (np. wyłączenie z użytkowania cięciami zupełnymi pasa o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasa o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek), które niewątpliwie będą bardzo kosztownym skutkiem wprowadzenia PZO."
Uwagi nie uwzględniono, ponieważ zapisy te wpisują się w regulacje wewnętrzne PGL LP dotyczące gospodarowania w lasach oraz w zasady certyfikacji FSC. Zatem nie powstają dodatkowe utracone korzyści z powodu zapisów w PZO.

Nadleśnictwo Lubichowo (pismo nr NG 732/09/2013 z 6.09.2013 r.):
„w ogólnej charakterystyce obszaru rezerwaty z terenu nadleśnictwa maja błędne nazwy powinno być „Krzywe Koło w pętli Wdy" i „Czapli Wierch"."

Uwagi nie uwzględniono w treści zarządzenia, ponieważ dotyczy ona dokumentacji przygotowanej na potrzeby PZO. W projekcie zarządzenia nazwy rezerwatów były poprawne.

„Dla gatunku lelek - jako zagrożenie wymieniono stosowanie oprysków w sezonie lęgowym, od miesiąca maja do sierpnia. Działania ochronne stosowane w lasach wykorzystujące opryski w bardzo wielu przypadkach muszą być wykonane właśnie w tym terminie- spowodowane jest to występującymi zagrożeniami ze strony szkodników owadzich. Wnioskujemy o skorygowanie tego zapisu w PZO.
Uwagi nie uwzględniono. Zagrożenie wymieniono jako potencjalne, które należy brać pod uwagę planując racjonalną gospodarkę leśną. Zapis taki nie wprowadza bezwzględnego zakazu stosowania oprysków w sezonie lęgowym.

Dla gatunku bocian biały zalecono wyznaczanie stref ochronnych.
W projekcie zarządzenia nie zalecano wyznaczenia stref ochronnych dla bociana białego lecz dla bociana czarnego. Ostatecznie usunięto zapis dotyczący tworzenia stref ochronnych, ponieważ uznano, że powiela on istniejące przepisy dotyczące wyznaczania tych stref.

„W zalecanych działaniach ochronnych przy stwierdzeniu „Objęcie stanowisk gatunku ochroną strefową" szacunkowe koszy podawane są na poziomie zerowym. Sugerujemy zapis uwzględniający wartość wyłączonych drzewostanów - jako wkład w ochronę strefową zagrożonych i cennych gatunków.
Uwagi nie uwzględniono w treści zarządzenia, ponieważ nie dotyczy ona jego treści. Ponadto ostatecznie usunięto zapis dotyczący tworzenia stref ochronnych z treści zarządzenia, ponieważ uznano, że powiela on istniejące przepisy dotyczące wyznaczania tych stref.

„Popieramy także stanowisko RDLP w Gdańsku wyrażone pismem Zn. spr. ZO-732-2-18/13 z dnia 27.08.2013 r."
Uwaga została uwzględniona. Treść pisma poniżej.

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku (pismo nr ZO-732-2-18/13 z dnia 27.08.2013 r.):
„W załączniku nr 5 do projektu zarządzenia „Działania ochronne", dla Włochatki Aegolius funereus dla działania związanego z ochroną czynną polegającego na wieszaniu budek lęgowych oraz corocznej ich kontroli jako jeden z podmiotów odpowiedzialnych wskazano nadleśnictwa znajdujące się w granicach ostoi. W czasie spotkań grupy roboczej oraz spotkania roboczego wykonawców PZO, Lasów Państwowych oraz RDOŚ w Gdańsku i Bydgoszczy wspólnie ustalono, że te działanie nie są obligatoryjne dla nadleśnictw. W związku z powyższym wnioskujemy o wykreślnie nadleśnictw RDLP w Gdańsku (Kaliska, Kościerzyna, Lipusz, Lubichowo), z listy podmiotów odpowiedzialnych za wywieszanie i kontrolę zasiedlenia budek lęgowych dla włochatki w zasięgu obszaru pokrywającym się z terenem działania nadleśnictw"
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne. Zatem ww. uwaga nie ma zastosowania do treści zarządzenia.

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu (pismo nr Z0-732-57/13 z dnia 05.09.2013 r.):
„uwagi do projektu zarządzenia oraz dokumentacji PZO w kwestii działań ochronnych dla włochatki. Zgodnie z zapisami ww. dokumentach podmiotami odpowiedzialnymi za wykonywanie działań ochronnych (zawieszanie, kontrola i czyszczenie budek lęgowych) zostały wskazane nadleśnictwa. Zapis ten nie jest zgodny z ustaleniami wypracowanymi na spotkaniu przedstawicieli RDOŚ, wykonawców PZO oraz Lasów Państwowych. na którym ustalono, że działania te dla nadleśnictw będą miały jedynie charakter fakultatywny (możliwy do realizacji po uzyskaniu środków zewnętrznych).W związku z powyższym proszę o doprecyzowanie przedmiotowego zapisu lub wykreślenie nadleśnictw, jako podmiotów odpowiedzialnych za wykonywanie działań ochronnych dla włochatki w tym zakresie.
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne. Zatem ww. uwaga nie ma zastosowania do treści zarządzenia.

„dla gągoła i nurogęsi. W projekcie dokumentacji w zakresie prac znalazł się zapis: wyłączenie z użytkowania cięciami zupełnymi pasa o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha ...” który stoi w sprzeczności z dalsza częścią tekstu mówiącego o możliwości wykonywania rębni złożonych w tym pasie. Z tego względu z celu sprecyzowania zapisu proszę o jego korektę na: Wyłączenie z użytkowania zrębami zupełnymi pasa o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha.”
Uwagi nie uwzględniono ponieważ rębnie złożoną można wykonywać cięciami innymi niż zupełne.

Burmistrz Brus (pismo nr GP.6121.6.2012 z dnia 09.09.2013 r.):
„proszę o poprawne podawanie nazwy gminy Brusy, gdyż w projekcie dokumentu pojawia się nazwa „Bursy".
Uwagę uwzględniono.

„Wprowadzenie wymogu m.in. koszenia użytków zielonych raz w roku lub ekstensywnego wypasu (dotyczy np. derkacza) niekorzystnie może wpłynąć na funkcjonowanie części gospodarstw rolnych nastawionych na produkcję mleka i bydła opasowego. Spowoduje to obniżenie wydajności plonów (w tym wartości żywieniowej paszy) tym samym produkcji zwierzęcej. Ograniczenie w prowadzonych uprawach może spowodować problemy finansowe w gospodarstwach rolnych, które będą zobligowane do stosowania wskazanych zabiegów (str. 90 projektu zarzadzania), należy dodać, że część rolników zainwestowała dotąd znaczne środki finansowe w sprzęt i budowę obór w celu prowadzenia produkcji na obecnym poziomie. Proponuję zatem, by cały zapis dotyczący proponowanych prac w zakresie utrzymania odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych derkacza obejmował zabiegi fakultatywne. Proszę również o określcie wielkości poszczególnych siedlisk.”
Uwagi nie uwzględniono. Prowadzenie intensywnej gospodarki na użytkach zielonych powodowałoby pogorszenie stanu ochrony derkacza. Zgodnie z art. 28 ust. 5 ustawy o ochronie przyrody plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, ustanawia się kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Zatem wprowadzenie w

nim zapisów, które powodowałyby pogorszenie stanu ochrony przedmiotu ochrony nie jest możliwe. Nie istnieje przepis, który stanowiłby, że zapisy takie mogą być zastosowane z przyczyn ekonomicznych. Nie określono również wielkości poszczególnych siedlisk lęgowych derkacza ze względu na dużą zmienność powierzchni zajmowanych przez derkacza.

Klub Przyrodników (pismo nr 1014/2013 z dnia 5.09.2013 r.):
„Pismami z 28 listopada i 31 grudnia 2012 r. Klub Przyrodników przekazał obszerne wnioski do planu zadań ochronnych tego obszaru. Wnioski te nie zostały ujęte w Tab. 11, w szczególności nie wskazano, które zostały uwzględnione, a które nie i dlaczego. Wnioski te załączam do niniejszego pisma, co proszę przyjąć jako ich ponowne formalne zgłoszenie w obecnej procedurze. Dodatkowo uważam jednak, że dokumentacja PZO nie zawierająca odniesienia się do wszystkich wcześniej zgłoszonych wniosków jest niekompletna i nie powinna być w ogóle przedmiotem ostatecznych konsultacji, a brak odniesienia się do wniosków uchybia zasadom sporządzania PZO. Brak ten odbieram też jako lekceważenie wysiłku, jaki włożyliśmy w analizę uwarunkowań ochrony obszaru i sformułowanie wniosków na jak najwcześniejszym etapie procesu planowania. W obecnej procedurze postępowania z udziałem społeczeństwa przedmiotem powinien być projekt aktu prawnego i kompletny materiał sprawy, w tym kompletna dokumentacja PZO, umożliwiająca również analizę, w jaki sposób zostały potraktowane zgłaszane w procesie planistycznym wnioski. W związku z powyższym, wnoszę formalnie o uzupełnienie dokumentacji i ponowne przeprowadzenie konsultacji PZO na podstawi kompletnego materiału."
Wniosku nie uwzględniono. Wyjaśnienia wymaga, iż dokumentację planu zadań ochronnych, a więc i tzw. szablon dokumentacji PZO Wykonawca przygotował zgodnie z umową do 7.12.2012r. Nie mógł zatem uwzględnić wszystkich uwag zgłoszonych przez Klub Przyrodników na samym końcu prowadzonych przez siebie prac, które trwały od listopada 2011 r. Zgodnie z art. 28 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody sporządzający projekt planu zadań ochronnych umożliwia zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, udział w pracach związanych ze sporządzaniem tego projektu. W związku z tym RDOŚ w Gdańsku przeprowadził 14 spotkań dyskusyjnych, w których brały udział zainteresowane osoby i podmioty prowadzące działalność w obrębie siedlisk gatunków ptaków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, czyli członkowie tzw. Zespołów Lokalnej Współpracy (ZWL). Klub Przyrodników nie był członkiem takiego ZWL dla obszaru Bory Tucholskie. Zgodnie z art. 39 ustawy OOŚ organ opracowujący projekt dokumentu wymagającego udziału społeczeństwa, bez zbędnej zwłoki, podaje do publicznej wiadomości informację o możliwościach zapoznania się z niezbędną dokumentacją tj. założeniami lub projektem dokumentu, wymaganymi przez przepisy załącznikami oraz stanowiskami innych organów, jeżeli stanowiska są dostępne w terminie składania uwag i wniosków. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku umożliwił zapoznanie się z projektem zarządzenia. Przepisy nie wskazują na konieczność dołączania dodatkowych załączników i opinii innych organów do projektu zarządzenia. Niemniej jednak Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku dołączył pomocniczą dokumentację sporządzaną na potrzeby PZO, wypracowaną na spotkaniach dyskusyjnych ZWL. Uwagi i wnioski Klubu Przyrodników zostały rozpatrzone razem z uwagami i wnioskami innych osób i podmiotów wniesionych w trakcie ustawowo przewidzianych tzw. konsultacji społecznych trwających 21 dni.

„Kompetencje organów wymagają uzupełnienia:
a) RDLP - sporządzanie planów urządzenia lasu,
b) Nadleśniczy - samodzielne wykonywanie działań ochronnych obszaru Natura 2000 na terenie nadleśnictwa,
c) RZGW, WZMIUW, ew. Nadleśniczowie - sprawowanie, w imieniu Skarbu Państwa, praw właścicielskich w stosunku do wód, co oznacza również wykonywanie obowiązków" Państwa w stosunku do wód, w tym osiągnięcie celów środowiskowych dla wód. Należy wskazać, które wody są w czyim zarządzie.
d) Czy PZW jest jedynym użytkownikiem rybackim wszystkich obwodów rybackich w obszarze? Konieczne jest wskazanie wszystkich użytkowników rybackich, bo problemy ochrony niektórych gatunków ptaków zazębiają się z gospodarka rybacką.
e) Gospodarki łowieckiej nie prowadzi Zarząd Okręgu PZŁ, tylko koła łowieckie (dzierżawiące obwody łowieckie) i nadleśnictwa (obwody wyłączone). Konieczne jest wskazanie wszystkich dzierżawców obwodów, ponieważ niektóre przedmioty ochrony (np. gęgawa, cyraneczka) są łowne i zagadnienia ich ochrony wpływają na gospodarkę łowiecką."
Wniosku nie uwzględniono, ponieważ nie dotyczył on projektu zarządzenia PZO, a dokumentacji przygotowanej na potrzeby PZO.

„Analiza studiów i planów sugeruje, że wpływ planowej urbanizacji i lokalizacji infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na obszar jest nieznaczny. Kontrastuje to z rzeczywistością: problemem dla ochrony ptaków w tym obszarze wydaje się właśnie powszechna ekspansja zabudowy letniskowej oraz niekontrolowana turystyka i rekreacja, praktycznie nie pozostawiająca ptakom „obszarów spokoju". Prosimy o objaśnienie, czy te - widoczne w krajobrazie - procesy rzeczywiście nie są ujęte w studiach, strategiach i planach, czy też te studia, strategie i plany nie zostały wystarczająco dobrze przeanalizowane?"
Uwagę częściowo uwzględniono. W przypadku wielu gatunków w zał. 3 projektu zarządzenia poddawanego konsultacjom, wskazano zagrożenia związane z zabudową i turystyką. W związku z powyższą uwagą ponownie przeanalizowano projekt zarządzenia i w zał. 3 do zarządzenia dodano zagrożenia związane z ekspansją zabudowy letniskowej oraz niekontrolowaną turystyką i rekreacją jeszcze dla kilku gatunków m.in. trzmielojada, kani czarnej, kani rudej, błotniaka stawowego. Zgodnie z art. 28 ust. 10 pkt 5 ustawy o ochronie przyrody plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 zawiera wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, planach zagospodarowania przestrzennego województw oraz planach zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, jeżeli są niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Wskazania do studiów uwarunkowań były obecne w projekcie zarządzenia i znalazły się również w zarządzeniu.

„Na jakiej podstawie w Tab. 3 stan siedliska prawie wszystkich gatunków ptaków uznano za właściwy? Jakie cechy siedlisk brano dla poszczególnych gatunków pod uwagę, i jak te cechy kształtują się w obszarze? Podano, że opracowano „własne robocze metodyki oceny siedlisk" -

metodyki te powinny jednak stanowić część dokumentacji PZO i część materiału poddawanego konsultacjom. Bez znajomości w/w metodyk, ocenę stanu ochrony poszczególnych gatunków zmuszony jestem zaopiniować negatywnie, że względu na brak jej uzasadnienia - co pociąga za sobą negatywną opinię o projekcie planu i zarządzenia, jako skonstruowanych na nie uzasadnionych ocenach."
Uwagi nie uwzględniono. Zgodnie z art. 39 ustawy OOŚ organ opracowujący projekt dokumentu wymagającego udziału społeczeństwa, bez zbędnej zwłoki, podaje do publicznej wiadomości informację o możliwościach zapoznania się z niezbędną dokumentacją tj. założeniami lub projektem dokumentu, wymaganymi przez przepisy załącznikami oraz stanowiskami innych organów, jeżeli stanowiska są dostępne w terminie składania uwag i wniosków. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku umożliwił zapoznanie się z projektem zarządzenia. Przepisy nie wskazują na konieczność dołączania dodatkowych załączników m.in. metodyk oceny siedlisk ptaków.

„W tym obszarze szczególne znaczenie ma ochrona dziuplaków i ich miejsc lęgowych. Dziuple występują najczęściej w drzewach starych - w tym w drzewostanach rębnych. Dotychczas deklarowanym standardem w Lasach Państwowych jest pozostawianie wszystkich drzew dziuplastych, co zresztą jest wymogiem posiadanego przez RDLP certyfikatu FSC, a także jest wskazane w Instrukcji Ochrony Lasu. W związku z tym, w planie proponujemy zapisać wymóg bardzo konsekwentnego pozostawiania wszystkich drzew dziuplastych, w szczególności przy prowadzonych cięciach rębnych. Odpowiada to deklaracjom Lasów Państwowych co do obecnej praktyki."
Uwaga została częściowo uwzględniona. Wprowadzono zapis wskazujący na konieczność pozostawienia w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych, ale w przypadkach, gdy nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi oraz mienia w istniejących obiektach budowlanych.

„Podzielamy podnoszony w dotychczasowych dyskusjach postulat pozostawienia co najmniej 5% wyłączonych z użytkowania rębnego starodrzewów dla ochrony włochatki, dzięcioła czarnego i siniaka. Zwracamy uwagę, ze chodzi tu o całe drzewostany - np. na skarpach jezior, dolin rzecznych itp. Niezależnie od tego, dobrą praktyka jest pozostawianie „kęp ekologicznych" (biogrup) na zrębach."
Uwagę uwzględniono częściowo. Wprowadzono następujące zapisy: „pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni starodrzewu (drzewostanu macierzystego) wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nienaruszone wszystkie warstwy)" oraz „dążenie do pozostawiania w drzewostanach na całym obszarze docelowo co najmniej 10 m3/ha martwego drewna na wszystkich siedliskach bagiennych, we wszystkich pozostawionych w drzewostanach kępach starodrzewu oraz w strefach 50 m wokół brzegów wszystkich jezior o powierzchni powyżej 0,5 ha i wzdłuż rzek w pasie o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu".

„Siedliska bagienne (Bb, BMb, LMb) powinny w naszej opinii być wyłączone z użytkowania, w związku z tym nie ma sensu ograniczanie na nich zasobów martwego drewna. Poziom 10 m^3/ha martwego drewna powinien być osiągnięty średnio w drzewostanach w obszarze. Zwracamy uwagę, że nie jest to wcale wartość wysoka – w Lasach Państwowych w Polsce jest średnio ponad 6m^3/ha -

oczekiwanie, by w obszarze specjalnej ochrony osiągnąć średnio 10m³/ha nie jest więc wygórowane."
Uwagi nie uwzględniono. W toku prac nad PZO eksperci nie stwierdzili, konieczności wyłączenia siedlisk bagiennych w celu utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony gatunków będących przedmiotem ochrony w obszarze.

„Dla wszystkich chronionych kaczek występujących w obszarze wnosimy o wpisanie do tabeli zagrożeń przypadkowe zastrzelenie podczas polowań."
Uwagę uwzględniono. Dodano jako zagrożenie potencjalne dla chronionych gatunków kaczek występujących w obszarze tj. krakwy, cyranki, gągoła, nurogęsi.

„Wnioskujemy o zrezygnowanie w tym obszarze Natura 2000 z pozyskania łowieckiego cyraneczki Anas crecca, która jest tu przedmiotem ochrony. Niewłaściwe i nieetyczne wydaje się dopuszczanie polowania na ptaki w obszarze wyznaczonym specjalnie dla ich ochrony, choćby nawet polowanie takie nie miało znacząco negatywnego wpływu na ich populację."
Uwagi nie uwzględniono. Zgodnie z art. 28 ust 5 ustawy o ochronie przyrody regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Zatem w PZO mogą się znaleźć tylko zapisy służące takim celom. Ponadto uwzględnienie tej uwagi wiązałoby się z wprowadzaniem zakazów, czego w PZO nie należy robić. W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony.

„Ponadto wnosimy o modyfikacje gospodarki łowieckiej (polowania tylko od 15 września a nie od 15 sierpnia, eliminacja śrutu ołowianego, szkolenia z rozpoznawania), prosimy także o rozważenie, by przynajmniej kluczowe fragmenty ostoi w ogóle wyłączyć z polowań na ptaki."
Uwagi nie uwzględniono. Terminy polowań, sposób polowań oraz sposób uzyskiwania pozwoleń na prowadzenie polowań określają akty wykonawcze do ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz. U. z 2013 r. poz. 1226 z późn. zm.), w które PZO nie może ingerować. Zgodnie z art. 44 ust 2. ww. ustawy organem uprawnionym do skracania w uzasadnionych przypadkach okresów polowań na terenie województwa jest sejmik województwa, po zasięgnięciu opinii Polskiego Związku Łowieckiego i dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych. Uwzględnienie tej uwagi Klubu Przyrodników wiązałoby się z wprowadzaniem zakazów, czego w PZO nie należy robić. W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony.

„Prosimy o rozpoznanie, jaki wpływ na populację zimorodka oraz innych ptaków wodnych - gągoł, nurogęś - ma turystyka kajakowa, zwłaszcza w okresie wiosennym, okrywającym się z okresem lęgów i wodzenia młodych przez te gatunku. Może to być istotne zagrożenie dla tych przedmiotów ochrony."
Nie zaplanowano zaproponowanych badań ze względu na niemożność rzetelnego przeprowadzenia ich w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie. Zaplanowano jednak monitoring stanu ochrony

populacji kluczowych gatunków w obszarze. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie ich ochrony zostaną podjęte odpowiednie działania wyjaśniające przyczyny takiego stanu rzeczy oraz środki zapobiegawcze.

„Na szerszą analizę w planie zasługuje zagadnienie zaniku w obszarze (a tym samym w Polsce!) lęgów szlachara Mergus serrator. Nie jest prawdą, że gatunku tego nie obserwuje się „od ponad 10 lat". Zagadnienie jest udokumentowane publikacją naukową SIKORA A. 2012 - Opuszczenie lęgowisk pomorskich przez szlachara Mergus serrator. Ptaki Pomorza 3: 31-40 (wyd. Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze). Gatunek na Wdzydzach obserwowano jeszcze jako prawdopodobnie lęgowy w 2003 r. w latach 2000-2003 szacowano populację szlachara na Wdzydzach na 2-3 samic. W związku z tym, utrata tego gatunku z Borów Tucholskich obciążać będzie organy państwa polskiego jako ich zaniedbanie, stanowiące naruszenie zobowiązań wynikających z dyrektywy ptasiej. Choć zanik polskich lęgowisk gatunku wpisuje się w trend europejski, to wskazać trzeba, że działania ochronne, które mogłyby zanikowi tego gatunku zapobiec, nie zostały na czas podjęte. Obszar Natura 2000 Bory Tucholskie został wyznaczony ze znacznym opóźnieniem. Pomimo zidentyfikowania zagrożeń i znanych rozwiązań ochronnych (Sikora A. 1997. Walory ornitologiczne Jeziora Wdzydze ze szczególnym uwzględnieniem szlachara Mergus serrator. Zagrożenia i propozycje ochrony. Przegl. Przyr. 8, 3: 97-103.), nie objęto ochroną wysp na jeziorze Wdzydze, wbrew istniejącym i uzasadnionym propozycjom nie uznano ich za rezerwat przyrody, nie podjęto żadnych działań, które zapobiegłyby presji turystyki i rekreacji. W chwili obecnej wydaje się, że nie ma szans na odtworzenie populacji szlachara. Jednak, skutki zaniedbań organów ochrony przyrody w jego sprawie powinny być obecnie traktowane jako pouczająca lekcja. Dla innych ptaków będących przedmiotami ochrony w obszarze, działania minimalizujące eutrofizację wód jezior oligotroficznych oraz działania ograniczające presję masowej turystyki i rekreacji, powinny być podjęte bezzwłocznie."
Uwagi nie uwzględniono. Należy zauważyć, że trend spadkowy i wycofywanie się z lęgowisk śródlądowych szlachara wykazano również w Maklemburgii oraz Walii i Irlandii (Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004.). Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że gatunek ten zanikł w wyniku presji turystycznej czy też eutrofizacji wód. Trudno również wykazać, że zagrożenia te są szczególnie istotne dla innych gatunków będących przedmiotami ochrony w obszarze – stan ochrony większości z nich oceniono jako właściwy. Zagrożenia te oczywiście istnieją, ale ich nasilenie nie wydaje się być na tyle duże, aby było zasadne wprowadzenie proponowanych przez Klub Przyrodników zapisów.

„Zwracam uwagę na potrzebę konkretnego formułowania wskaźników, celów i ustaleń planistycznych co do modyfikacji gospodarowania. Cele do osiągnięcia powinny być określone w sposób mierzalny i weryfikowalny. Zarządzenie, jako akt prawa miejscowego, zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, powinno określać normy, a nie tylko zalecenia. Modyfikacje gospodarki powinny być skonkretyzowane, bez używania określeń „dążenie do... ", „ w miarę możliwości... itp. Znane nam wersje projektu PZO są - jak dotąd - bardzo odległe od tego podstawowego standardu planistycznego."
Uwagę uwzględniono. W zarządzeniu sformułowania „dążenie do…" użyto tylko w stosunku do poziomu martwego drewna w niektórych siedliskach, ponieważ nie da się osiągnąć zakładanego

poziomu w okresie obowiązywania PZO.

„Typową cechą krajobrazu Borów Tucholskich jest jego oligotrofia. Dotyczy to również znacznej części wód w obszarze. Fauna ptaków obszaru również zależy od tej cechy - siedliskiem występujących tu ptaków jest krajobraz budowany głównie przez sosnowe bory i oligo- lub mezotroficzne jeziora. Choć oznacza to m. in. względnie niskie zagęszczenia ptaków szuwarowych, zachowanie tej cechy krajobrazu powinno być postawione za strategiczny cel ochrony, także w planie koncentrującym się na zachowaniu ostoi ptaków. Konsekwencją tego powinno być:
1. Wykluczenie, w przedmiotowym obszarze, dążenia do wzbogacenia gatunkowego i ekosystemów leśnych,
2. Wskazanie jako cel w planie zadań ochronnych osiągnięcia bardzo dobrego, a nie tyko dobrego stanu ekologicznego jezior. Cel taki, wskazany w PZO, stanie się celem środowiskowym dla wód, o którym mowa w art. 38f ustawy Prawo Wodne i jego osiągnięcie będzie obowiązkiem właścicieli i zarządców wód. Dysponują oni instrumentami, by np. ograniczyć możliwość odprowadzania ścieków do wód w obszarze."
Uwagi nie uwzględniono. W trakcie prac nad PZO nie zidentyfikowano zagrożeń dla przedmiotów ochrony w obszarze polegających na „dążeniu do *wzbogacenia gatunkowego i ekosystemów leśnych"*. Nie określono też, aby warunkiem koniecznym do osiągnięcia lub utrzymania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony było osiągniecie bardzo dobrego stanu ekologicznego jezior.

„Działaniem ochronnym powinno być konkretne ograniczenie i limitowanie zagospodarowania i użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego brzegów jezior oraz samych jezior, a nie „konsultowanie" takiego zagospodarowania z RDOS Należy wskazać jeziora, lub części jezior, które są kluczowe dla ptaków w rożnych porach roku (miejsca lęgów, wodzenia młodych, miejsca żerowania) i ustalić w planie, że np. w określonych okresach akweny te nie powinny być miejscem uprawiania żeglarstwa, rekreacji, sportów wodnych. Być może niektóre akweny powinny być z takiego rekreacyjnego użytkowania wyłączone całkowicie. Turystykę i rekreację z pewnością należy ująć wśród zagrożeń dla przedmiotów ochrony. Ujętym w planie działaniem ochronnym powinien być jej monitoring, np. okresowe liczenie użytkowników tafli wody. Podobnie, konieczna wydaje się analiza, które odcinki rzek są kluczowe dla ptaków i na których odcinkach może wystąpić konflikt między ptakami a turystyką kajakową. W szczególności: znanym zjawiskiem jest, że spływy kajakowe w maju, czerwcu i pierwszej połowie lipca powodują rozpłaszanie stadek rodzinnych ptaków wodnych, wodzących wówczas swoje pisklęta. Negatywnie wpływa to na sukces lęgowy. Problem ten może dotyczyć np. nurogęsi i gągoła. Należy ująć go wyraźnie wśród zagrożeń dla przedmiotów ochrony. Ujętym w planie działaniem ochronnym powinien być monitoring natężenia turystyki kajakowej, a działaniem ochronnym - np. limitowanie ruchu kajakowego na niektórych rzekach, bądź ich udostępnianie do turystyki kajakowej dopiero po 15 lipca. Natomiast na wszystkich akwenach, działaniem ochronnym powinno być stworzenie i promocja dobrowolnego „kodeksu turysty-przyrodnika", promującego określone zachowania (np. nie wpływanie w strefie szuwarów, nie rozpłaszanie stadek rodzinnych ptaków)."
Uwagi częściowo uwzględniono. Należy zauważyć, ze ww. zagrożenia oczywiście istnieją, ale ich nasilenie nie wydaje się być na tyle duże, aby było zasadne wprowadzenie proponowanych przez Klub Przyrodników zapisów. Zagospodarowanie turystyczne brzegów jezior jest opiniowane lub

uzgadniane z RDOŚ w odpowiednich procedurach wynikających z przepisów (strategiczna ocena oddziaływania na środowisko i dla przedsięwzięć: oceny oddziaływania na środowisko oraz oceny oddziaływania na obszar Natura 2000). Należy również zauważyć, że biorąc pod uwagę istniejące przepisy limitowanie użytkowania brzegów jezior i rzek na terenie obszarów Natura 2000 nie jest możliwe.
W PZO zgodnie z uwagą Klubu Przyrodników wśród zagrożeń dla gągoła i nurogęsi wskazano rozwój infrastruktury turystycznej nad brzegami jezior i rzek oraz zabudowa ich brzegów oraz rozwój ruchu turystycznego, w tym turystyki wodnej, a w szczególności kajakowej w okresie lęgowym. Nie zaplanowano natomiast monitoringu użytkowników tafli wody na jeziorach i turystyki kajakowej. Nie jest możliwe rzetelne przeprowadzenie takich badań w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie. Zaplanowano jednak monitoring stanu ochrony populacji kluczowych gatunków w obszarze. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w ich stanie ochrony zostaną podjęte odpowiednie działania wyjaśniające przyczyny takiego stanu rzeczy oraz środki zapobiegawcze.

„Kluczowe znaczenie dla niektórych gatunków ptaków w tym przedmiotów ochrony, mogą mieć wyspy na jeziorach. Mogą one być miejscami wyższego niż przeciętnie sukcesu lęgowego, w związku np. z obniżeniem poziomu drapieżnictwa. Proponujemy więc ustalenia planistyczne, które zapewniłyby dobre warunki ptakom na wyspach, np. ograniczenia w możliwości penetracji wysp i dobijania do nich sprzętem pływającym, przynajmniej w sezonie lęgowym ptaków."
Uwagi nie uwzględniono. Z inwentaryzacji posiadanych przez RDOŚ wynika, że wyspy na jeziorach (i ich bezpośrednie otoczenie) są wykorzystywane głównie przez gatunki takie jak bąk, gągoł, nurogęś, błotniak stawowy, zimorodek. Z pewnością swoje stanowiska lęgowe na ich terenie mają także inne gatunki ptaków. Stan ochrony tych gatunków oceniono jednak jako właściwy, zatem można przyjąć, że o ile zagrożenia te oczywiście istnieją, to ich nasilenie nie wydaje się być na tyle duże, aby było zasadne wprowadzenie proponowanych przez Klub Przyrodników zapisów. Należy również zauważyć, że biorąc pod uwagę istniejące przepisy limitowanie użytkowania brzegów jezior i rzek na terenie obszarów Natura 2000 nie jest możliwe.

„Kluczowe znaczenie dla ptaków w obszarze - w tym dla gągoła, nurogęsi - mają drzewostany strefy brzegowej jezior, czyli ekoton las-woda. Wnioskujemy, by przyjąć w PZO za zasadę wyłączenie z użytkowania rębnego ekotonów wzdłuż jezior i cieków wodnych o szerokości drzewostanu min. 50 m. Ekotonów tych nie należy także użytkować zrębami złożonymi. Dopuszczenie do stosowania zrębów złożonych co prawda wydłuża o kilka-kilkanaście lat proces wyrębu, lecz koniec końców prowadzi do usunięcia kluczowego dla ptaków starodrzewia. Ustaleniem planu powinna być także konsekwentna ochrona ekotonów las-woda, w tym także pełna ochrona roślinności szuwarowej, literalnej, oraz pozostawianie drzew zamierających i martwych, w szczególności przewracających się do wody (dotyczy zarówno brzegów jezior, jak i rzek)."
Uwagi częściowo uwzględniono. W działaniach wprowadzono zapisy dla gągoła i nurogęsi: „zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych; pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten

gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego,, pozostawienie ww. pasach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych". W kwestii stosowania rębni złożonych uznano, iż biorąc pod uwagę, że obecnie stosuje się rębnie złożone w ww. drzewostanach a stan ochrony gatunków związanych z tymi drzewostanami oceniono jako właściwy, nie ma konieczności wprowadzania dodatkowych ograniczeń w gospodarce leśnej.

„W borowym kompleksie leśnym, jakim są Bory Tucholskie, zwłaszcza w obliczu wzrastającej nieprzewidywalności zjawisk klimatycznych, niekiedy nieuchronnie dochodzić będzie do zjawisk o charakterze klęskowym (np. wiatrołomów - przykładem mogą być wiatrołomy z 2012 r.). Z punktu widzenia przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 celowe byłoby, by w reakcji na takie zjawiska w szerszym zakresie stosować pozostawianie powierzchni poklęskowych do naturalnej sukcesji. Wnosimy, by zapisać to w planie. W Puszczy Piskiej, po klęskowym huraganie z 2002 r., eksperymentalnie pozostawiono do naturalnej sukcesji (bez uprzątania pozostałości połamanego drzewostanu) powierzchnię 445 ha. jest to tzw. las „Szast". Badania ornitofauny, wykonane w 2007 r. (Żmihorski M. 2011. Wpływ naturalnych zaburzeń ekosystemów leśnych i konsekwencje różnych scenariuszy zagospodarowania powierzchni poklęskowych dla różnorodności biologicznej na przykładzie ptaków. Mscr na zlecenie GDOŚ.), wykazały, że „Liczba gatunków ptaków wpisanych do Załącznika 1 Dyrektywy Ptasiej w przeliczeniu na jeden punkt: nasłuchowy była kilkukrotnie wyższą w wiatrołomie pozostawionym do naturalnej regeneracji niż w lesie zwartym, średnia liczba osobników gatunków uwzględnionych w załączniku 1 Dyrektywy Ptasiej w punkcie nasłuchowym była kilkukrotnie wyższa w przypadku wiatrołomu niż w lesie niezaburzonym. Różnice były istotne statystycznie. Pozytywnie na wiatrołom zareagowały np. dzięcioł czarny, gąsiorek, dudek". Pozostawianie niektórych powierzchni powiatrołomowych do naturalnej sukcesji byłoby więc działaniem cennym z punktu widzenia Dyrektywy Ptasiej, niestety jak dotąd zupełnie nie jest to stosowane w Borach Tucholskich."
Uwag nie uwzględniono. Stan ochrony dzięcioła czarnego i dudka oceniono jako właściwy zatem nie ma potrzeby wprowadzania dodatkowych działań.

„Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. zimorodka. Przynajmniej potencjalnym zagrożeniem dla tego gatunku jest likwidowanie potencjalnych miejsc lęgowych - skarp i obrywów nadrzecznych („wyrw" brzegowych), realizowane często w ramach tzw. utrzymywania cieków. Ustaleniem planu powinno być zachowanie naturalnego charakteru cieków w obszarze, w tym umożliwienie naturalnych procesów hydromorfologicznych i erozji brzegów; pozostawienie w stanie naturalnym powstających na brzegach cieków wyrw, podcięć erozyjnych, obrywów."
Uwagę uwzględniono. Dla zimorodka dodano zagrożenie potencjalne: „usuwanie powalonych całych drzew oraz ich pni i gałęzi z koryt cieków, których obecność wpływa na funkcjonowanie geo- i ekosystemów cieków sprzyjając kształtowaniu zróżnicowanego charakteru morfologicznego cieków oraz tworzeniu/poprawie jakości siedlisk zimorodka, w tym dogodnych miejsc do polowania i odpoczynku oraz miejsc lęgowych w postaci pionowych ścian w brzegach cieków". W działaniach wprowadzono zapisy dla zimorodka „Ochrona siedlisk lęgowych poprzez utrzymanie naturalnego charakteru brzegów cieków i jezior, stanowiących istniejące i potencjalne miejsca

lęgowe (wyrwy, podcięcia erozyjne, obrywy) - za wyjątkiem miejsc modernizacji istniejących lub budowy nowych punktów czerpania wody związanych z ochroną przeciwpożarową oraz wykonywania działań związanych z zabezpieczeniem istniejącej infrastruktury (drogi, linie energetyczne itp.)".

„Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. bociana białego. Jak się wydaje, potrzebuje on zachowania w ekstensywnym użytkowaniu istniejących użytków zielonych, co przecież nie jest oczywiste."
Uwagę uwzględniono. W działaniach dla bociana białego dodano zapis „utrzymanie odpowiedniej struktury żerowisk poprzez: zachowanie siedlisk gatunku, położonych m.in. na trwałych użytkach zielonych oraz ekstensywne użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub pastwiskowe trwałych użytków zielonych (działanie obligatoryjne na trwałych użytkach zielonych w obrębie gospodarstw rolnych).

„Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. błotniaka stawowego. Jak się wydaje, potrzebuje on zachowania zabagnionych kompleksów szuwarów."
Uwagę uwzględniono. Zaplanowano działanie „zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku"

„Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. perkoza dwuczubego. Jak się wydaje, potrzebuje on regulacji gwarantujących spokój w miejscach gniazdowania, w tym. zapobiegających podpływaniu do gniazd lub skupień gniazd w okresie lęgowym w ramach turystyki i rekreacji wodnej."
Uwagi nie uwzględniono. W trakcie prac nad PZO stan ochrony perkoza oceniono jako właściwy, nie stwierdzono również, żadnych istniejących zagrożeń dla stanu jego ochrony, wobec tego nie wprowadzono proponowanych prze Klub Przyrodników zapisów.

„Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. czapli siwej. Plan powinien zapewnić, że w obszarze Natura 2000 nie powinny być udzielane zezwolenia na odstępstwa od zakazów ochrony gatunkowej wobec tego gatunku. Podobne podejście należałoby przyjąć w stosunku do kormorana czarnego."
Uwagi nie uwzględniono. Tryb wydawanie zezwoleń na odstępstwa od zakazów reguluje ustawa o ochronie przyrody, zatem w PZO nie ma możliwości wprowadzania regulacji w tym zakresie.

Marcin Norek (pismo z dn. 09.09.2013 r.)
„Składam protest do PZO w zakresie pominięcia uczestnika tworzenia planów na etapie roboczym. Do zespołu roboczego nie przekazano jakiejkolwiek informacji o wyłożeniu projektu. W związku ze znacznym zaawansowaniem prac w zakresie scalenia i wymiany gruntów wsi Płocice w gminie Lipusz wnoszę o umożliwienie przeprowadzenia tego postępowania. Wnoszę o wydłużenie terminu składania uwag do planu o 1 miesiąc w celu zapoznania się z dokumentami przez lokalną społeczność. Wnoszę o opublikowanie w prasie lokalnej, tj. Gryf Kościerski i Kurier Kaszubski informacji o tworzeniu PZO. Proszę o określenie podstawy prawnej pominięcia w tworzeniu PZO Wojewódzkiego Biura Geodezji i Terenów Rolnych w Gdańsku oraz akredytowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi podmiotów doradczych działających na przedmiotowym terenie.

Zaproszenie do udziału tylko przedstawicieli Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego niesłusznie wyklucza prywatne podmioty doradcze z udziału w konsultacjach – 3 podmioty prywatne zostały pominięte."

Uwag nie uwzględniono. Zaproszenie do udziału w spotkaniu dyskusyjnym dla Biura Doradztwa Środowiskowego Marcin Norek zostało przesłane przez tut. organ pismem nr RDOŚ-Gd-PNI.6320.24.2011.AW.3 z dn. 11.04.2012 r. i odebrane przez niego w dn. 16.04.2013 r. (data i podpis na zwrotnym potwierdzeniu odbioru). Do zespołu roboczego przekazywano podobne zaproszenia w liczbie 26 sztuk. Wydłużenie terminu składania uwag do planu o 1 miesiąc było niemożliwe z uwagi na terminowość projektu. Informacje o tworzeniu PZO zamieszczono w prasie ogólnopolskiej, na stronie internetowej RDOŚ w Gdańsku, na tablicach ogłoszeń wszystkich Urzędów Gmin, w obrębie których położony jest obszar Natura 2000 i Starostwa Kościerskiego. Także informację o spotkaniach dyskusyjnych zamieszczono na stronie internetowej urzędu. Należy zauważyć, że brak jest regulacji dotyczących tworzenia Zespołu Lokalnej Współpracy (ZLW). ZLW był tworzony przez Wykonawcę PZO w porozumieniu z RDOŚ w Gdańsku, na podstawie deklaracji osób zainteresowanych udziałem w tworzeniu zapisów PZO. Miał on charakter otwarty i żaden prywatny podmiot nie był z niego wykluczany. Uczestnictwo w ZLW może odbywać się na wniosek każdej osoby lub podmiotu. Żaden prywatny podmiot doradczy nie został wykluczony z udziału w konsultacjach.

<u>Dariusza i Beata Kuśpa (pismo z dn. 11.09.2013 r.):</u>

„w sferze usytuowania na jednej z działek będących naszą własnością działka nr 605 obręb Kalisz gm. Dziemiany siedliska „Dudka" oznaczone nr 981 na mapie którą otrzymaliśmy jest mylne i nie odnosi się do stanu faktycznego, ponieważ przebywając od ok. 10 lat na tym terenie nigdy nie było ani na tej, ani na sąsiednich działkach siedliska tego ptaka, jak również chwilowo tam nie gniazdował. Chcielibyśmy nadmienić, że przebywamy na tym terenie prawie codziennie od ok.10 lat i jesteśmy wielkimi miłośnikami przyrody. Podczas spotkania w ramach konsultacji społecznych, które odbyły się w budynku Urzędu Gminy Kościerzyna wiosną 2013 r. zostały przedstawione plany z opracowaniami, na których „Dudek" został usytuowany w prawym górnym rogu działki nr 603. Miejsce to jest oddalone od obecnego usytuowania o kilkaset metrów (dz. nr 605). Brałem czynny udział w dyskusji i zapytałem o które dokładnie miejsce chodzi. Powiedziano że dotyczy dużego drzewa gatunku sosna z dziuplą na trzęsawiskach przy jeziorku w miejscu gdzie jest zaznaczone na mapie. Poinformowałem, iż ok. 2008 - 2009r. drzewo zostało ścięte przez bobry mające żeremie na tejże działce. Nie ma więc możliwości, aby jakikolwiek ptak w nim zamieszkiwał. Również w miejscu i otoczeniu zaznaczonym w nowym opracowaniu (dz. nr 605) nie ma dziupli, w których mógłby zamieszkiwać dudek." W związku z powyższym zwracamy się z uprzejmą prośbą o weryfikację planu ochrony.

Uwagi nie uwzględniono. Należy zauważyć, że dudek gnieździ się w różnych ukryciach – mogą to być dziuple, budki lęgowe, opuszczone budynki, pryzmy kamieni, nory w pionowych urwiskach, jamy pod korzeniami, sterty gałęzi itp. Zatem fakt wycięcia drzewa nie jest równoznaczny z tym, że dudki na terenie działki 603 lub 605 nie występują (miejsca wskazane przez Państwa Kuśpa dzieli odległość ok. 300 m co dla ptaków stanowi niewielka odległość). Należy także zauważyć, że eksperci sporządzający projekt PZO wskazali, że dla utrzymania właściwego stanu ochrony dudka konieczne jest utrzymanie właściwego stanu siedlisk poprzez: pozostawianie w zadrzewieniach śródpolnych, śródłąkowych i nadwodnych wszystkich drzew dziuplastych oraz niezalesianie

terenów otwartych, wszystkich obszarów nieleśnych na terenie ostoi. Konieczna jest zatem ochrona nie tylko znanych stanowisk występowania, ale także tych, które stanowią potencjalne miejsca lęgowe dudka w przyszłości. Zapisy te dotyczą wszystkich obszarów nieleśnych w ostoi więc nie dotyczą konkretnie działek wskazanych w ww. piśmie. Zatem nie ma konieczności korekty zarządzenia.

Zaborskie Towarzystwo Naukowe (pismo z dnia 03.09.2013 r.):
„W odniesieniu do bąka, jako zagrożenie istniejące należy wpisać pozyskiwanie trzciny oraz turystykę wodną. Jako zadanie ochronne należy wpisać utrzymanie istniejącej powierzchni trzcinowisk oraz ustalenie kluczowych dla gatunku miejsc rozrodu i wyłączenie tych obszarów z użytkowania turystycznego. Proponowany zapis o utrzymaniu „odpowiedniej" struktury siedlisk jest zbyt niekonkretny. Jako zadanie ochronne należy wpisać niezabudowywanie brzegów jezior, także infrastrukturą turystyczną. Za odpowiedzialnym podmiotem powinny być instytucje związane z zagospodarowaniem przestrzennym i RDOŚ. Zapis „Planowanie zagospodarowania turystycznego brzegów jezior z uwzględnieniem potrzeb ochrony gatunku. Konsultowanie działalności i użytkowania rybackiego, rekreacyjnego i sportowego brzegów jezior w rejonach występowania gatunku ze sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000" jest nieprecyzyjny."
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. Jako zagrożenie istniejące wskazano płoszenie i penetrację siedlisk przez ludzi m.in. turystykę wodną oraz wycinanie i wypalanie trzciny. W działaniach dla tego gatunku wprowadzono zapis „Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku". Nie wprowadzono zapisu „utrzymanie dotychczasowej powierzchni trzcinowisk" ze względu na fakt, że powierzchnia ta jest nieznana, ponadto może podlegać ona fluktuacjom w wyniku czynników naturalnych, którym nie można zapobiec. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów. W tej sytuacji wprowadzanie zapisu o niezabudowywaniu brzegów jezior także infrastrukturą turystyczną nie może zostać uwzględnione w treści aktu.

„Jeżeli podstawowym problemem dla gatunków takich jak rybołów, podgorzałka, jest brak dokładnych informacji inwentaryzacyjnych to należy wpisać ocenę ogólną XX a nie U2."
Uwagi nie uwzględniono w treści zarządzenia, ponieważ dotyczy ona dokumentacji przygotowanej na potrzeby PZO.

„Dla trzmielojada należy wykreślić zagrożenie „zwiększanie się areału drzewostanów iglastych kosztem liściastych". Z informacji od współpracujących z nami nadleśnictw wynika, że sytuacja taka nie ma miejsca od wielu lat."
Uwagi nie uwzględniono. Jest to zagrożenie potencjalne a więc fakt że taka sytuacja obecnie nie występuje, nie oznacza że nie może wystąpić w ciągu 10 lat obowiązywania PZO.

„Dla ptaków wodnych oraz bielika, rybołowa, puchacza, nad akwenami gdzie występują, jako zagrożenie należy wpisać używanie silników spalinowych na jednostkach pływających a jako zadanie ochronne - zakaz ich używania w okresie lęgów. Płoszenie w sezonie lęgowym może powodować straty w lęgach. Dopuszczalne jest natomiast używanie silników elektrycznych. Zapis

taki powinien dotyczyć kluczowych dla poszczególnych gatunków zbiorników wodnych w tym także jezior nad którymi zlokalizowane są strefy ochronne. Wyjątek należy uczynić dla jednostek Policji, WOPR, Gospodarstw Rybackich i Straży Rybackiej."
Uwagi nie uwzględniono. W PZO nie ma możliwości wprowadzania zapisów dotyczących ograniczenia użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego jezior. Tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów.
„Dla gągoła i nurogęsi jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę wodną, w szczególności kajakową w okresie przedwakacyjnym, gdy odbywają się; lęgi. Obserwowaliśmy pościgi kajakowe za młodymi nurogęsiami na Brdzie w 2010 i 2011 roku. Jako zagrożenie wpisano jedynie „rozwój turystyki nad brzegami jezior i rzek" co nie jest tożsame z turystyką kajakową."
Uwagę uwzględniono.

„Dla derkacza należy wpisać jako zadanie ochronne koszenie łąk od środka – zmiana sposobu koszenia nie łączy się z poniesieniem dodatkowych kosztów dla rolników, a może w znacznym stopniu ograniczyć śmiertelność ptaków w czasie wykonywania zabiegów agrotechnicznych."
Uwagę uwzględniono.

„Dla bociana białego i derkacza należy wpisać zmianę sposobu użytkowania gruntów jako zagrożenie istniejące."
Uwagę uwzględniono.

„Dla ptaków szponiastych, żurawia i bociana należy wpisać jako zagrożenie kolizje z wiatrakami oraz liniami energetycznymi, przy czym przynajmniej kolizje z liniami energetycznymi należy uznać za zagrożenie istniejące."
Uwagę częściowo uwzględniono. Zapis wskazujący jako zagrożenie linie energetyczne i elektrownie wiatrowe uwzględniono przy wszystkich gatunkach ptaków szponiastych, bocianach i żurawiu w zagrożeniach potencjalnych, ponieważ brak doniesień o występowaniu takiego problemu na terenie Borów Tucholskich w odniesieniu do większości ww. gatunków i grup ptaków. Sygnały takie dotyczą tylko kolizji bociana białego z liniami energetycznymi, ale ze względu na nierozpoznaną skalę problemu zaplanowano w tym zakresie uzupełnienie stanu wiedzy dla tego gatunku.

„Jako zadanie ochronne należy wpisać dla bociana zmianę konstrukcji słupów energetycznych na bezpieczne dla bocianów."
Uwagi nie uwzględniono. Zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie wpływu kolizji z liniami energetycznymi na stan ochrony tego gatunku. Odpowiednie działania zostaną zaplanowane w przypadku, gdy zostanie stwierdzone, że utrzymanie właściwego stanu ich ochrony tego wymaga.

„Dla zimorodka jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę kajakową w okresie przed wakacyjnym. Znamy przypadki zatykania nor lęgowych butelką, z młodymi i samicą w środku, przez kajakarzy na Brdzie. Ponadto, nadmierny ruch turystyczny utrudnia rodzicom karmienie młodych.

Jako zadanie ochronne należy zaplanować monitorowanie natężenia turystyki wodnej na kluczowych dla gatunku akwenach i odcinkach rzek, oraz w razie potrzeby, wprowadzenie w tych miejscach ograniczeń dla uprawiania turystyki."
Uwagę uwzględniono częściowo. Wpisano jako zagrożenie istniejące „turystyka wodna w szczególności kajakowa w sezonie lęgowym". Nie zaplanowano natomiast monitorowania natężenia turystyki wodnej, ponieważ przeprowadzenie rzetelnego monitoringu w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie nie jest możliwe. Zaplanowano natomiast monitoring stanu ochrony populacji. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie jej ochrony zostaną podjęte odpowiednie działania wyjaśniające przyczyny takiego stanu rzeczy oraz środki zapobiegawcze.

„Dla rybołowa należy wpisać jako zagrożenie zastrzelenie na stawach rybnych, gdyż próba zastrzelenia rybołowa była przez nas dwukrotnie obserwowana w 2012 r. Brak potwierdzonego gniazdowania rybołowa nie jest powodem do stwierdzenia że gatunek już nie występuje w obszarze. Obserwowaliśmy rybołowy w obszarze w okresie, który mógłby (ale nie musiał) wskazywać na potencjalną lęgowość."
Uwagę uwzględniono.

„Jako zagrożenie istniejące dla bąka, gągoła i nurogęsi powinien być wpisany wykup przez inwestorów, jezior bezodpływowych będących własnością skarbu państwa. Do sprzedaży jezior osobom prywatnym stosunkowo często dochodzi w rejonie Borów Tucholskich."
Uwagi nie uwzględniono. W opinii organu sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania jeziora np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3.

„Jeżeli dla szlachara wpisano ocenę U2 to, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 roku w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, należy zaplanować działania ochronne umożliwiające osiągnięcie właściwego stanu ochrony. Monitoring populacji jest niewystarczający, gdyż nie ograniczy on zagrożeń odpowiedzialnych za niewłaściwy stan ochrony. Dla szlachara jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę wodną na jeziorach z zalesionymi wyspami np. Wdzydze. Skoro wiadomo, że szlachar gniazdował na jeziorze wdzydzkim a obecnie nie odbywa tam lęgów najprawdopodobniej na skutek antropopresji to należy ustalić stosowne zadania ochronne polegające na ograniczeniu presji turystycznej."
Uwagi nie uwzględniono. Trend spadkowy i wycofywanie się z lęgowisk śródlądowych szlachara wykazano również w Maklemburgii oraz Walii i Irlandii (Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004.). Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że gatunek ten zanikł w wyniku presji turystycznej. Nie wydaje się zatem zasadne wprowadzenie zapisów dotyczących ograniczania użytkowania turystycznego wymienionych miejsc.

„Jako zagrożenie istniejące dla derkacza i bąka, powinien być wpisany wykup przez inwestorów cennych przyrodniczo gruntów będących własnością skarbu państwa. Dotyczy to przede wszystkim terenów podmokłych (szuwary, trzcinowiska itp.), znajdujących się nad wodami."
Uwagi nie uwzględniono. Sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania tych gruntów np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały

już wskazane w załączniku 3.

„Jako zadanie ochronne dla bąka i derkacza powinien znaleźć się zapis o konieczności zidentyfikowania gruntów cennych dla gatunku a będących własnością Skarbu Państwa i wprowadzeniu obowiązku informowania RDOŚ o planowanej ich sprzedaży. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska powinna mieć możliwość przynajmniej opiniowania takiej sprzedaży, kierując się posiadanymi przez siebie informacjami o występowaniu gatunków. Ponadto należy wpisać jako zadanie ochronne (o ile to prawnie możliwe) obowiązek przekazywania cennych gruntów będących siedliskami przedmiotów ochrony Lasom Państwowym, jeśli do tej pory należały do innego podmiotu zarządzającego tym terenem w imieniu Skarbu Państwa. Ponadto, należy wpisać jako zadanie ochronne możliwość wykupu cennych przyrodniczo gruntów (ze stanowiskami przedmiotów ochrony) przez organizacje pozarządowe oraz Lasy Państwowe."
Uwagi nie uwzględniono. W ocenie organu sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania tych gruntów np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3. Wątpliwa z prawnego punktu widzenia wydaje się także kwestia przekazywania gruntów w zarząd PGL LP, który miałby je przejmować na rzecz Skarbu Państwa. Spojrzeć tu należy zwłaszcza na rodzaj siedlisk wykorzystywanych przez obydwa gatunki: derkacza i bąka, które nie są związane z siedliskami leśnymi.

„Dla wszystkich kaczek należy wpisać jako zagrożenie istniejące zastrzelenie podczas polowania. Rozpoznanie gatunków kaczek podczas polowania jest niemalże niemożliwe ze względu na dynamiczny przebieg wydarzeń podczas polowania na kaczki. Dochodzi wówczas do licznych pomyłek i zastrzelenia także kaczek nie będących gatunkami łownymi z czego myśliwy zdaje sobie sprawę dopiero po odszukaniu upolowanego ptaka."
Uwagę częściowo uwzględniono. Zagrożenie „przypadkowe zastrzelenie podczas polowań" dodano jako potencjalne dla chronionych gatunków kaczek występujących w obszarze tj. krakwy, cyranki, gągoła, nurogęsi. Tutejszy organ nie posiada informacji o takich przypadkach w obszarze Bory Tucholskie, dlatego nie uznał za zasadne wpisać tego zagrożenia do istniejących.

„Należy wpisać jako zadanie ochronne nieorganizowanie polowań na kaczki w obszarze lub przynajmniej przesunięcie terminu rozpoczęcia polowań na 15 września."
Uwagi nie uwzględniono. Listę gatunków łownych określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz. U. Nr 45, poz. 433), natomiast terminy polowań określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne (Dz. U. Nr 48, poz. 459 z późn. zm.), w które PZO nie może ingerować. Zgodnie z art. 44 ust 2. ww. ustawy organem uprawnionym do skracania w uzasadnionych przypadkach okresów polowań na terenie województwa jest sejmik województwa, po zasięgnięciu opinii Polskiego Związku Łowieckiego i dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych. Należy również zauważyć, że zapisy PZO muszą być zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów.
W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony.

„Należy zakazać polowania na gęgawy w obszarze. Tym bardziej, że PZŁ przyznaje, że pozyskanie jest niewielkie."
Uwagi nie uwzględniono. Listę gatunków łownych określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych. Minimalną i maksymalną liczbę zwierząt łownych zaplanowanych do pozyskania w danym roku gospodarczym określa roczny plan łowiecki. PZO nie może ingerować ww. dokumenty. W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów.

„Należy wykonywać coroczną kontrolę zajęcia stref ochronnych ptaków oraz co kilka lat wyszukiwać nowe stanowiska."
Uwagę uwzględniono. Zaplanowano monitoring stref ochronnych. Wyszukiwanie nowych stanowisk będzie miało miejsce przy przygotowywaniu kolejnego PZO.

„Dla żurawia i błotniaka stawowego należy wpisać jako istniejące zagrożenie zasypywanie śródpolnych oczek wodnych. Obserwowaliśmy takie działania rolników w obszarze trzykrotnie w 2012 roku oraz dwukrotnie w 2013 roku."
Uwagę uwzględniono.

„Dla bociana czarnego i derkacza należy wpisać jako zagrożenie istniejące sukcesję naturalną na śródleśnych terenach otwartych. Brak działań mających na celu powstrzymanie tego naturalnego procesu skutkować będzie zmniejszeniem powierzchni żerowisk dla gatunku."
Uwagę uwzględniono.

„Jako zadanie ochronne należy wpisać monitoring najważniejszych zagrożeń dla populacji poszczególnych przedmiotów ochrony tj. np. monitoring populacji norki amerykańskiej, jenota, lisa i szopa pracza oraz monitorowanie turystyki wodnej."
Uwagi nie uwzględniono. Nie zaplanowano zaproponowanych monitoringów ze względu na niemożność rzetelnego przeprowadzenia takich badań w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie. W opinii organu bardziej zasadne jest prowadzenie monitoringu stanu ochrony populacji kluczowych gatunków, stanowiących przedmiot ochrony w obszarze. Dane gromadzone w trakcie monitoringu dotyczą również identyfikowanych w terenie zagrożeń, które mogą obniżyć wartości parametrów stanu ochrony na stanowisku. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie ochrony gatunków zostaną podjęte odpowiednie środki zapobiegawcze. W ocenie organu sam monitoring drapieżników bez monitorowania gatunków, których populację ograniczają, nie ma sensu. Ciężar gromadzenia danych należy zatem przesunąć na zebranie informacji o gatunkach, dla których norka amerykańska i pozostałe gatunki drapieżników stanowią zagrożenie.

„Dla wszystkich zadań ochronnych należy zaplanować monitorowanie ich realizacji oraz skuteczności. Zwracamy uwagę, że wpisywane zadania muszą być konkretne i precyzyjne gdyż jest

to wymóg zasad stanowienia aktów prawnych. Ponadto, w przeciwnym razie ich realizacja i interpretacja będzie kłopotliwa. Niepoprawne jest używanie określeń typu zapewnić „odpowiednie warunki" czy zapewnić „właściwe warunki". Należy stosować się do rozporządzenia o zasadach poprawnej techniki prawodawczej."
Uwagę częściowo uwzględniono. Doprecyzowano zapisy dotyczące działań ochronnych. Nie zaplanowano natomiast monitorowania ich realizacji oraz skuteczności – ocena taka zostanie dokonana przy przygotowywaniu kolejnego PZO.

Swoje uwagi do projektu PZO wniosła również Gmina Lipusz pismem nr KO-OŚ.6126.4.2012 z dnia 28.11.2012 r. Poniżej wskazano ich treść i sposób rozpatrzenia.
„utrzymanie wolnej od zabudowy rekreacyjnej strefy brzegowej (100 m)" – należy dodać, że powyższe obostrzenie nie będzie dotyczyło sytuacji wymienionych w § 7 ust. 3 uchwały nr 1161/XLVII/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu w województwie pomorskim".
Uwaga bezprzedmiotowa, ponieważ w projekcie zarządzenia nie istniał zapis „utrzymanie wolnej od zabudowy rekreacyjnej strefy brzegowej (100 m)".

„zapis „konsultowanie zagospodarowania i użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego brzegów jezior i rzek ze sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000" – dokumenty planistyczne (projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, projekty decyzji o warunkach zabudowy, projekty decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego) są zgodnie z obowiązującymi przepisami, z uwagi na obszary chronione w gminie Lipusz, uzgadniane z RDOŚ w Gdańsku."
Uwagę uwzględniono.

„objecie miejsc gniazdowania ochrona strefowa – należy uściślić, że obostrzenia w obrębie stref nie będą dotyczyć istniejących obszarów zainwestowania lub terenów inwestycyjnych zapisanych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Usunięto zapis dotyczący tworzenia stref ochronnych, ponieważ uznano, że powiela on istniejące przepisy dotyczące wyznaczania tych stref. Zatem ww. uwaga nie ma już zastosowania do treści zarządzenia.

„ograniczenia związane z pozyskaniem drewna – należy wprowadzić tylko w odniesieniu do terenów Lasów Państwowych."
Uwagę uwzględniono częściowo. W opinii organu bez znaczenia dla ochrony siedliska gatunków ptaków, dla których zaplanowano to działanie jest kwestia własności gruntów. Czym innym jest natomiast kwestia ponoszenia odpowiedzialności i kosztów za wprowadzanie ograniczeń w tym zakresie na gruntach prywatnych. Zastosowano zatem zapis „Właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000".

„zakaz usuwania drzew dziuplastych – należy dodać zapis, że zakaz ten nie będzie dotyczył drzew,

które zagrażają bezpieczeństwu ludzi lub mienia w istniejących obiektach budowlanych oraz zagrażają bezpieczeństwu ruchu drogowego.
Uwagę uwzględniono częściowo. Zastosowano zapis: "pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych, o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych. Bezpieczeństwo ludzi odnosi się również do bezpieczeństwa ruchu drogowego a wiec nie ma potrzeby dodawać zapisu dotyczącego tej kwestii. Przypadki usuwania drzew dziuplastych ze względu na ww. zagrożenia będzie incydentalne więc nie powinno stanowić zagrożenia dla gatunków ptaków chronionych w obszarze.
„w przypadku ochrony stanowisk ptaków oraz lęgów zapis „wyłączenie z użytkowania rębnego pasa lasu" – należy doprecyzować o jaka szerokość pasa lasu chodzi; obostrzenie powinno dotyczyć zakazu stosowania rębni zupełnych lub gniazdowych, stosowanie rębni przerębowych powinno być dozwolone.
Uwagę uwzględniono. Zastosowano zapis: „pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego,".

„w przypadku lęgów „pozostawianie 10-20 % drzewostanu do naturalnego rozpadu" – należy wprowadzić tylko w odniesieniu do terenów Lasów Państwowych, z wyłączeniem lasów prywatnych."
Uwaga nie dotyczy przedmiotu niniejszego zarządzenia, gdyż siedliska łęgowe zgodnie z SDF nie stanowią przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, więc dokumentacja PZO, jak i zarządzenie nie zawiera zapisów odnoszących się do tego siedliska. Siedlisko 91E0 łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) stanowi przedmiot ochrony w obszarze Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034. Uwaga ta została rozpatrzona w uzasadnieniu do zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.

„obostrzenia w zakresie nawożenia, terminów, technik wykaszania łąk – kwestie te należy uzgodnić z izbą rolniczą, ośrodkiem doradztwa rolniczego oraz agencją restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa."
Uwagi nie uwzględniono. Przedstawiciele izb rolniczych, ośrodków doradztwa rolniczego oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa byli obecni na spotkaniach dyskusyjnych dotyczących PZO i nie zgłaszali uwag w tym zakresie. Uwagi od tych instytucji nie zostały również zgłoszone w trakcie konsultacji w trybie art. 39 ustawy OOŚ.

„ograniczenia w gospodarce rybackiej – kwestie te należy skonsultować z właścicielami, dzierżawcami jezior."
Zgodnie z art. 28 ust. 1 pkt 3. ustawy o ochronie przyrody sporządzający projekt planu zadań ochronnych umożliwia zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, udział w pracach związanych ze sporządzaniem tego projektu. W tym celu Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku przeprowadził 14 spotkań dyskusyjnych, na

których omawiano zapisy PZO. Uczestniczyć w nich i składać uwagi mogły wszystkie zainteresowane osoby i podmioty prowadzące działalność w obrębie siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Ponadto projekt zarządzenia podlegał konsultacjom społecznym w trybie art. 39 ustawy OOŚ. Właściciele i dzierżawcy jezior nie zgłaszali uwag dotyczących proponowanych zapisów.

„w przypadku wydm śródlądowych z murawami piaskowymi – brak informacji na temat lokalizacji tych siedlisk, nie zgadzamy się na bezwzględne ograniczenie przeznaczenia tych terenów pod zabudowę na obszary inwestycyjne."
Uwaga nie dotyczy przedmiotu niniejszego zarządzenia, gdyż siedlisko wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi zgodnie z SDF nie stanowi przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, zatem dokumentacja PZO, jak i zarządzenie nie zawiera zapisów odnoszących się do tego siedliska. Siedlisko 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi *(Corynephorus, Agrostis)* stanowi przedmiot ochrony w obszarze Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034. Uwaga ta została rozpatrzona w uzasadnieniu do zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.

Swoje uwagi do projektu PZO wniósł również Urząd Gminy Kościerzyna pismem nr OS.60.78.2012.KL z dnia 19.11.2012 r. Poniżej wskazano ich treść i sposób rozpatrzenia.

„ochrona strefowa gniazd ptaków – uściślić, że zakaz zabudowy nie może dotyczyć istniejących obszarów zainwestowania lub terenów inwestycyjnych zapisanych w miejscowych planie zagospodarowania przestrzennego."
Usunięto zapis dotyczący tworzenia stref ochronnych, ponieważ uznano, że powiela on istniejące przepisy dotyczące wyznaczania tych stref. Zatem ww. uwaga nie ma już zastosowania do treści zarządzenia.

„odnośnie norki amerykańskiej – dodalibyśmy, aby zakazać hodowli norki na obszarach Natura 2000 – obecnie żadne przepisy tego nie zabraniają"
Uwagę częściowo uwzględniono. Zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie umieszczono w załączniku 6 - Wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów. Zatem organ nie może zakazać hodowli norki amerykańskiej. Wydaje się, że wprowadzenie zapisów z tym związanych do dokumentów planistycznych, ułatwi eliminację tego typu zagrożenia.

„wprowadzanie ograniczeń w zakresie terminów wykaszania łąk – uzgodnić te kwestie z izbą rolniczą, ośrodkiem doradztwa rolniczego oraz agencją restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa."

Uwagi nie uwzględniono. Przedstawiciele izb rolniczych, ośrodków doradztwa rolniczego oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa byli obecni na spotkaniach dyskusyjnych dotyczących PZO i nie zgłaszali uwag w tym zakresie. Uwagi od tych instytucji nie zostały również zgłoszone w trakcie konsultacji w trybie art. 39 ustawy OOŚ,

„zakaz usuwania drzew dziuplastych – dodać, że nie dotyczy usuwania drzew zagrażających bezpieczeństwu rosnących przy drogach i na terenach zainwestowanych."
Uwagę uwzględniono częściowo. Zastosowano zapis: "pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych, o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych. Bezpieczeństwo ludzi odnosi się również do bezpieczeństwa ruchu drogowego, a więc nie ma potrzeby dodawać zapisu dotyczącego tej kwestii. Przypadki usuwania drzew dziuplastych ze względu na ww. zagrożenia będzie incydentalne więc nie powinno stanowić zagrożenia dla gatunków ptaków chronionych w obszarze.

„ograniczenia pozyskiwania drewna wprowadzić tylko na terenie Lasów Państwowych."
Uwagę uwzględniono częściowo. W ocenie organu bez znaczenia dla ochrony siedliska gatunków ptaków, dla których zaplanowano to działanie jest kwestia własności gruntów. Czym innym jest natomiast kwestia ponoszenia odpowiedzialności i kosztów za wprowadzanie ograniczeń w tym zakresie na gruntach prywatnych. Zastosowano zatem zapis „Właściciel lub posiadacz obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000, a w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa lub stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000".

„wyłączenie z użytkowania rębnego pasa lasu" dla ochrony stanowisk ptaków oraz łęgów – lepiej wprowadzić zakaz stosowania rębni zupełnych lub gniazdowych, stosowanie rębni przerębowych powinno być dozwolone".
Uwagę częściowo uwzględniono. Zastosowano zapis: „pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego,". Przy obecnie prowadzonej gospodarce leśnej stan ochrony gatunków, dla których ww. zapis zastosowano (gągoł i nurogęś), oceniono jako właściwy, zatem ograniczenie stosowania rębni tylko do przerębowej wydaje się nieuzasadnione.

„zapis „konsultowanie zagospodarowania i użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego brzegów jezior i rzek ze sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000" zapis powinien brzmieć inaczej np. konsultowanie zamierzeń inwestycyjnych .../czy organizacja zawodów sportowych wymagałaby konsultacji z RDOŚ?/.
Uwagę uwzględniono. Zapis usunięto, ponieważ uznano, ze powiela on istniejące przepisy dotyczące realizacji przedsięwzięć na obszarach Natura 2000.

„ograniczenia w gospodarce rybackiej – kwestie te należy skonsultować z właścicielami lub

dzierżawcami jezior."
Zgodnie z art. 28 ust. 1 pkt 3. ustawy o ochronie przyrody sporządzający projekt planu zadań ochronnych umożliwi zainteresowanym osobom i podmiotom prowadzącym działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, udział w pracach związanych ze sporządzaniem tego projektu. W tym celu Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku przeprowadził 14 spotkań dyskusyjnych, na których omawiano zapisy PZO. Uczestniczyć i składać uwagi w nich mogły wszystkie zainteresowane osoby i podmioty prowadzące działalność w obrębie siedlisk gatunków, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Ponadto projekt zarządzenia podlegał konsultacjom społecznym w trybie art. 39 ustawy OOŚ. Właściciele i dzierżawcy jezior nie zgłaszali uwag do proponowanych zapisów PZO.

„dla lęgów: ograniczenie do 10-20 % pozostawienie drzewostanu do naturalnego rozpadu – dodać „z wyłączeniem lasów prywatnych".
Uwaga nie dotyczy przedmiotu niniejszego zarządzenia, gdyż siedliska łęgowe zgodnie z SDF nie stanowią przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, więc dokumentacja PZO, jak i zarządzenie nie zawiera zapisów odnoszących się do tego siedliska. Siedlisko 91E0 łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) stanowi przedmiot ochrony w obszarze Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034. Uwaga ta została więc rozpatrzona w uzasadnieniu do zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.

dla wydm śródlądowych z murawami piaskowymi – brak naniesionej inwentaryzacji tych siedlisk na mapach, nie możemy się zgodzić na bezwzględne ograniczenie przeznaczenia tych siedlisk na obszary inwestycyjne.
Uwaga nie dotyczy przedmiotu niniejszego zarządzenia, gdyż siedlisko wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi zgodnie z SDF nie stanowi przedmiotu ochrony w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, zatem dokumentacja PZO, jak i zarządzenie nie zawiera zapisów odnoszących się do tego siedliska. Siedlisko 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi *(Corynephorus, Agrostis)* stanowi przedmiot ochrony w obszarze Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034. Uwaga ta została więc rozpatrzona w uzasadnieniu do zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Wdzydzkie PLH220034.

Swoje uwagi do projektu PZO wniosło również Zaborskie Towarzystwo Naukowe pismem z dnia 20.12.2012 r. Poniżej wskazano ich treść i sposób rozpatrzenia.
„W odniesieniu do bąka, jako zagrożenie istniejące należy wpisać pozyskiwanie trzciny oraz turystykę wodną. Jako zadanie ochronne należy wpisać utrzymanie istniejącej powierzchni trzcinowisk oraz ustalenie kluczowych dla gatunku miejsc rozrodu i wyłączenie tych obszarów z użytkowania turystycznego. Proponowany zapis o utrzymaniu „odpowiedniej" struktury siedlisk jest zbyt ogólny. Za niezabudowywanie brzegów jezior odpowiedzialnym podmiotem powinny być instytucje związane z zagospodarowaniem przestrzennym, RZGW oraz samorządy lokalne."
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. Jako zagrożenie istniejące wskazano płoszenie i penetrację siedlisk przez ludzi m.in. turystykę wodną oraz wycinanie i wypalanie trzciny. W

działaniach dla tego gatunku wprowadzono zapis „Zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku". Na terenie obszaru Bory Tucholskie w 2008 r. została wykonana inwentaryzacja, w trakcie której zostały określone miejsca rozrodu tego gatunku, jednakże w PZO nie ma możliwości wyłączenia tych obszarów z użytkowania turystycznego. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów. Nie wprowadzono zapisu „utrzymanie dotychczasowej powierzchni trzcinowisk" ze względu na fakt, że powierzchnia ta jest nieznana, ponadto może podlegać ona fluktuacjom w wyniku czynników naturalnych, którym nie można zapobiec.

„Jeżeli podstawowym problemem dla gatunków takich jak rybołów, podgorzałka, jest brak dokładnych informacji inwentaryzacyjnych, to należy wpisać ocenę ogólną XX, a nie U2."
Uwagi nie uwzględniono – nie dotyczy treści zarządzenia.

„Dla wszystkich gatunków wodno-błotnych należy wpisać jako zadanie ochronne redukcję liczebności populacji norki amerykańskiej oraz szopa pracza. Odpowiedzialnymi za to zadanie powinny być koła łowieckie. Należy rozważyć czy możliwe jest ustalenie wynagradzania przez RDOŚ lub organizacje pozarządowe, dla myśliwych za odstrzeloną sztukę, z zaznaczeniem że wynagradzanie byłoby możliwe przy dostępności pozyskanych środków na ten cel. Opłacalność pozyskania była w przeszłości jedną z przyczyn utrzymującego się niskiego stanu liczebności lisa."
Uwagi nie uwzględniono. Ze względu na wątpliwości, czy ww. gatunki drapieżników mają rzeczywiście istotny wpływ na stan ochrony przedmiotów ochrony w obszarze nie zaplanowano działania polegającego na ich redukcji. RDOŚ w Gdańsku zwróci się natomiast do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tych gatunków w planach łowieckich.

„Dla ptaków wodnych oraz bielika, rybołowa, puchacza jako zagrożenie należy wpisać używanie silników spalinowych na jednostkach pływających, a jako zadanie ochronne - zakaz ich używania w okresie lęgowym. Płoszenie w sezonie lęgowym może powodować straty w lęgach. Dopuszczalne jest natomiast używanie silników elektrycznych. Zapis taki powinien dotyczyć kluczowych dla poszczególnych gatunków zbiorników wodnych, w tym także jezior, nad którymi zlokalizowane są strefy ochronne."
Uwagi nie uwzględniono. W PZO nie ma możliwości wprowadzania zapisów dotyczących ograniczenia użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego jezior. Tworzone zapisy PZO muszą być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów.

„Dla gągoła i nurogęsi jako zadanie ochronne należy wpisać wyłączenie z użytkowania rębnego ekotonów wzdłuż jezior i cieków wodnych o szerokości drzewostanu min 50 m. Ekotonów tych nie należy także użytkować zrębami złożonymi. Wyłączenie z użytkowania ekotonów jedynie zrębami zupełnymi, a dopuszczenie zrębów złożonych byłoby niewłaściwe, gdyż siedliska nad wodami są

zazwyczaj siedliskami żyźniejszymi, a więc z założenia użytkowane są najczęściej zrębami złożonymi. Dopuszczenie do stosowania zrębów złożonych co prawda wydłuża o kilka-kilkanaście lat proces wyrębu, lecz koniec końców prowadzi do usunięcia starodrzewu, czyli siedliska przedmiotu ochrony. Zręby złożone można dopuścić jedynie wtedy, gdy konieczna jest przebudowa drzewostanu niezgodnego z siedliskiem."
Uwagi częściowo uwzględniono. W działaniach wprowadzono zapisy dla gągoła i nurogęsi: „zapobiegnięcie zniszczeniu siedlisk lęgowych poprzez zachowanie istniejącego użytkowania naturalnej roślinności brzegów jezior i rzek oraz lokalizowanie nowego zainwestowania w miejscach już przekształconych i zagospodarowanych; pozostawianie bez zabiegów gospodarczych pasów o szerokości 50 m wokół jezior o powierzchni większej niż 0,5 ha, oraz pasów o szerokości odpowiadającej jednej wysokości drzewostanu wzdłuż odcinków rzek na których występuje ten gatunek lub gospodarowanie na ww. pasach rębniami złożonymi (z wyjątkiem IVd z cięciami zupełnymi), w okresie od 1 sierpnia – 28 lutego,, pozostawienie ww. pasach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych". W kwestii stosowania rębni złożonych uznano, iż biorąc pod uwagę, że obecnie stosuje się rębnie złożone w ww. drzewostanach a stan ochrony gatunków związanych z tymi drzewostanami oceniono jako właściwy, nie ma konieczności wprowadzania dodatkowych ograniczeń w gospodarce leśnej.

„Dla gągoła i nurogęsi jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę wodną, w szczególności kajakową w okresie przedwakacyjnym, gdy odbywają się lęgi. Obserwowaliśmy pościgi kajakowe za młodymi nurogęsiami na Brdzie w 2010 i 2011 roku. Jako zagrożenie wpisano jedynie „rozwój turystyki nad brzegami jezior i rzek", co nie jest tożsame z turystyką kajakową.
Uwagę uwzględniono.

„Dla gągoła i nurogęsi jako działanie ochronne powinno się zaplanować wywieszanie budek lęgowych z zabezpieczeniem przeciw drapieżnikom."
Uwagi nie uwzględniono. W trakcie prac nad PZO nie stwierdzono, że istniejącym zagrożeniem dla tych gatunków jest brak naturalnych miejsc do zakładania gniazd, zatem nie stwierdzono konieczności wywieszania dla nich budek lęgowych.

„Dla włochatki należy ustalić działanie ochronne w postaci ochrony drzew dziuplastych w drzewostanach rębnych. Z uwagi na przewagę słabych siedlisk i małe pierśnice drzew, w obszarze Borów Tucholskich dziuple powstają niemal wyłącznie w drzewostanach rębnych i przeszłorębnych. Ochrona drzew dziuplastych w drzewostanach przedrębnych jest w większości ochroną drzew dziuplastych tam, gdzie ich nie ma. Drzewa dziuplaste są w omawianym obszarze kluczowym elementem środowiska, którego zachowanie jest niezbędne dla zapewnienia właściwej ochrony wielu przedmiotom ochrony (włochatka, gągoł, nurogęś, siniak, dudek, dzięcioł czarny). Uważamy, że zapisy instrukcji ochrony lasu, mówiące o pozostawianiu wszystkich drzew dziuplastych, są wystarczające dla ich ochrony, jednak należy je potwierdzić w formie zadań ochronnych. Ponadto Lasy Państwowe deklarują zostawianie wszystkich drzew dziuplastych jako standard będąc podmiotem certyfikowanym przez FSC. Dopuszczalne jest usuwanie takich drzew oraz posuszu z drzewostanu wzdłuż dróg publicznych i udostępnionych do ruchu w odległości jednej wysokości drzew."

Uwaga została częściowo uwzględniona. Zastosowano zapis „pozostawienie w drzewostanach wszystkich drzew dziuplastych o ile nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi, mienia w istniejących obiektach budowlanych, na obszarach w użytkowaniu rębnym takie wyznaczanie pozostawianych kęp starodrzewu, aby obejmowały maksymalną liczbę drzew dziuplastych".

„Dla gatunków gniazdujących w dziuplach istotne jest aby ustalić, w każdym z nadleśnictw, jaka jest obecnie powierzchnia drzewostanów ponad 120 letnich, w których proces tworzenia się dziupli przyspiesza. Należy ustalić czy dla każdego z nadleśnictw poziom takich drzewostanów jest wystarczający, czy też wymaga powiększenia. Jeżeli poziom takich drzewostanów (w % lub ha) jest wystarczający należy to uzasadnić. Należy ponadto wyłączyć z użytkowania drzewostany ponad 140-letnie."
Uwagi nie uwzględniono. Zaplanowano inne działania, które pozwolą utrzymać lub odtworzyć właściwy stan ochrony siedlisk ptaków gniazdujących w dziuplach.

„Dla wszystkich dziuplaków będących przedmiotami ochrony w obszarze (włochatka, gągoł, nurogęś, siniak, dudek, dzięcioł czarny) jako zagrożenie istniejące należy wpisać wykonywanie prac zrębowych w bezpośrednim sąsiedztwie gniazda, w sezonie lęgowym. Niepokojenie w okresie karmienia młodych może skutkować porzuceniem lęgów przez samicę."
Uwagę uwzględniono.

„Dla derkacza należy wpisać jako zadanie ochronne koszenie łąk od środka – zmiana sposobu koszenia nie łączy się z poniesieniem dodatkowych kosztów dla rolników, a może w znacznym stopniu ograniczyć śmiertelność ptaków w czasie wykonywania zabiegów agrotechnicznych."
Uwagę uwzględniono.

„Dla bociana białego i derkacza należy wpisać zmianę sposobu użytkowania gruntów jako zagrożenie istniejące."
Uwagę uwzględniono.

„Dla ptaków szponiastych, żurawia i bociana należy wpisać jako zagrożenie kolizje z wiatrakami oraz liniami energetycznymi, przy czym przynajmniej kolizje z liniami energetycznymi należy uznać za zagrożenie istniejące.
Uwagę częściowo uwzględniono. Zapis wskazujący jako zagrożenie linie energetyczne i elektrownie wiatrowe uwzględniono przy wszystkich gatunkach ptaków szponiastych, bocianach i żurawiu w zagrożeniach potencjalnych, ponieważ brak doniesień o występowaniu takiego problemu na terenie Borów Tucholskich w odniesieniu do większości ww. gatunków i grup ptaków. Sygnały takie dotyczą tylko kolizji bociana białego z liniami energetycznymi. Ze względu na nierozpoznaną skalę problemu zaplanowano w tym zakresie uzupełnienie stanu wiedzy dla tego gatunku.

„Jako zadanie ochronne należy wpisać dla bociana zmianę konstrukcji słupów energetycznych na bezpieczne dla bocianów, oraz zakładanie platform gniazdowych."
Uwagi nie uwzględniono. Zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie wpływu kolizji z liniami energetycznymi na stan ochrony tego gatunku. Odpowiednie działania zostaną zaplanowane

w przypadku, gdy zostanie stwierdzone, że utrzymanie właściwego stanu ich ochrony tego wymaga.

„Dla zimorodka jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę kajakową w okresie przed wakacyjnym. Znamy przypadki zatykania nor lęgowych butelką, z młodymi i samicą w środku, przez kajakarzy na Brdzie. Ponadto, nadmierny ruch turystyczny utrudnia rodzicom karmienie młodych. Jako zadanie ochronne należy zaplanować monitorowanie natężenia turystyki wodnej na kluczowych dla gatunku akwenach i odcinkach rzek oraz, w razie potrzeby, wprowadzenie w tych miejscach ograniczeń dla uprawiania turystyki."
Uwagę uwzględniono częściowo. Wpisano jako zagrożenie istniejące „turystyka wodna w szczególności kajakowa w sezonie lęgowym". Nie zaplanowano natomiast monitorowania natężenia turystyki wodnej, ponieważ przeprowadzenie rzetelnego monitoringu w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie nie jest możliwe. Zaplanowano natomiast monitoring stanu ochrony populacji. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie jej ochrony zostaną podjęte odpowiednie działania wyjaśniające przyczyny takiego stanu rzeczy oraz środki zapobiegawcze.

„Dla rybołowa należy wpisać jako zagrożenie odstrzał na stawach rybnych, gdyż próba zastrzelenia rybołowa była przez nas dwukrotnie obserwowana w 2012 r. Brak potwierdzonego gniazdowania rybołowa nie jest powodem do stwierdzenia, że gatunek już nie występuje w obszarze. Obserwowaliśmy rybołowy w obszarze w okresie, który mógłby (ale nie musiał) wskazywać na potencjalną lęgowość."
Uwagę uwzględniono.

„Jako zagrożenie istniejące dla bąka, gągoła i nurogęsi powinien być wpisany wykup przez inwestorów, jezior bezodpływowych będących własnością skarbu państwa. Do sprzedaży jezior osobom prywatnym stosunkowo często dochodzi w rejonie Borów Tucholskich."
Uwagi nie uwzględniono. Sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania jeziora np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3.

Jeżeli dla szlachara wpisano ocenę U2 to, zgodnie z rozporządzeniem Ministra środowiska z dnia 17 lutego 2010 roku w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natur 2000, należy zaplanować działania ochronne umożliwiające osiągnięcie właściwego stanu ochrony. Monitoring populacji jest niewystarczający, gdyż nie ograniczy on zagrożeń odpowiedzialnych za niewłaściwy stan ochrony. Dla szlachara jako zagrożenie istniejące należy wpisać turystykę wodną na jeziorach z zalesionymi wyspami tj. Wdzydze i Charzykowskie. Skoro wiadomo, że szlachar gniazdował na jeziorze wdzydzkim, a obecnie nie odbywa tam lęgów najprawdopodobniej na skutek antropopresji, to należy ustalić stosowne zadania ochronne polegające na ograniczeniu presji turystycznej.
Uwagi nie uwzględniono. Trend spadkowy i wycofywanie się z lęgowisk śródlądowych szlachara wykazano również w Maklemburgii oraz Walii i Irlandii (Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004.). Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że gatunek ten zanikł w wyniku presji turystycznej. Nie wydaje się zatem zasadne wprowadzenie zapisów dotyczących ograniczania

użytkowania turystycznego wymienionych miejsc.

„Jako zagrożenie istniejące dla derkacza, bąka, powinien być wpisany wykup przez inwestorów cennych przyrodniczo gruntów będących własnością skarbu państwa. Dotyczy to przede wszystkim terenów podmokłych (szuwary, trzcinowiska itp.), znajdujących się nad wodami."
Uwagi nie uwzględniono. Sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania tych gruntów np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3.

„Jako zadanie ochronne dla bąka i derkacza powinien znaleźć się zapis o konieczności zidentyfikowania gruntów cennych dla gatunku, a będących własnością Skarbu Państwa i wprowadzeniu obowiązku informowania RDOS o planowanej ich sprzedaży. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska powinna mieć możliwość przynajmniej opiniowania takiej sprzedaży, kierując się posiadanymi przez siebie informacjami o występowaniu gatunków. Ponadto należy wpisać jako zadanie ochronne obowiązek przekazywania cennych gruntów będących siedliskami przedmiotów ochrony Lasom Państwowym, jeśli do tej pory należały do innego podmiotu zarządzającego tym terenem w imieniu Skarbu Państwa. Ponadto, należy wpisać jako zadanie ochronne możliwość wykupu cennych przyrodniczo gruntów (ze stanowiskami przedmiotów ochrony) przez Lasy Państwowe oraz organizacje pozarządowe."
Uwagi nie uwzględniono. Sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko niewłaściwy sposób użytkowania tych gruntów np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3. Wątpliwa z prawnego punktu widzenia wydaje się także kwestia przekazywania gruntów w zarząd PGL LP, który miałby je przejmować na rzecz Skarbu Państwa. Spojrzeć tu należy zwłaszcza na rodzaj siedlisk wykorzystywanych przez obydwa gatunki: derkacza i bąka, które nie są związane z siedliskami leśnymi.

„Dla wszystkich kaczek należy wpisać jako zagrożenie istniejący odstrzał podczas polowania. Rozpoznanie gatunków kaczek podczas polowania jest niemalże niemożliwe ze względu na dynamiczny przebieg wydarzeń podczas polowania na kaczki. Dochodzi wówczas do licznych pomyłek i odstrzelenia także kaczek nie będących gatunkami łownymi, z czego myśliwy zdaje sobie sprawę dopiero po odszukaniu upolowanego ptaka."
Uwagę uwzględniono. Zagrożenie „przypadkowe zastrzelenie podczas polowań" dodano jako potencjalne dla chronionych gatunków kaczek występujących w obszarze tj. krakwy, cyranki, gągoła, nurogęsi.

„Należy wpisać jako zadanie ochronne nieorganizowanie polowań na kaczki w obszarze lub przynajmniej przesunięcie terminu rozpoczęcia polowań na 15 września."
Uwagi nie uwzględniono. Listę gatunków łownych określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych, natomiast terminy polowań określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne, w które PZO nie może ingerować. Zgodnie z art. 44 ust 2. ww. ustawy organem uprawnionym do skracania w uzasadnionych przypadkach okresów polowań na terenie województwa jest sejmik województwa, po zasięgnięciu opinii Polskiego Związku Łowieckiego i dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych.

W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony.

„Należy zakazać polowania na gęgawy w obszarze. PZŁ przyznaje, że ich pozyskanie jest niewielkie."
Uwagi nie uwzględniono. Listę gatunków łownych określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych. Minimalną i maksymalną liczbę zwierząt łownych zaplanowanych do pozyskania w danym roku gospodarczym określa roczny plan łowiecki. PZO nie może ingerować ww. dokumenty. W PZO zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów.

„Należy wykonywać coroczną kontrolę zajęcia stref ochronnych ptaków oraz co kilka lat wyszukiwać nowe stanowiska."
Uwagę uwzględniono. Zaplanowano monitoring stref ochronnych. Wyszukiwanie nowych stanowisk będzie miało miejsce przy przygotowywaniu kolejnego PZO.

„Należy zakazać hodowli norki amerykańskiej w obszarze, ze względu na wykazany negatywny wpływ tego gatunku dla populacji wielu przedmiotów ochrony w obszarze."
co powinno zapewnić poprawę warunków bytowania gęsi w obszarze.
Uwagę częściowo uwzględniono. Zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie umieszczono w załączniku 6 - Wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Należy przy tym podkreślić, iż tworzenie zapisów PZO musi być także zgodne z aktualnymi wytycznymi Ministra Środowiska oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, które jednoznacznie wskazują (notatka z 23.10.2014r.) na brak możliwości wprowadzania do PZO zapisów noszących znamiona zakazów. Zatem organ nie może zakazać hodowli norki amerykańskiej. Wydaje się, że wprowadzenie zapisów z tym związanych do dokumentów planistycznych ułatwi eliminację tego typu zagrożenia.

„Dla żurawia i błotniaka stawowego należy wpisać jako istniejące zagrożenie zasypywanie śródpolnych oczek wodnych. Zjawisko to jest powszechne na całym obszarze, a śmieci z roku na rok przybywa. Obserwowaliśmy takie działania rolników w obszarze trzykrotnie w 2012 roku."
Uwagę uwzględniono.

„Dla puchacza jako zadanie ochronne należy wyłączyć z użytkowania gospodarczego i cięć sanitarnych siedliska bagienne."
Uwagi nie uwzględniono. W toku prac nad PZO, eksperci nie stwierdzili konieczności wyłączenia siedlisk bagiennych z użytkowania gospodarczego i cięć sanitarnych w celu odtworzenia

właściwego stanu ochrony tego gatunku.

„Dla puchacza i bielika jako zadanie ochronne należy wpisać zakładanie platform gniazdowych. W warunkach Borów Tucholskich ta forma ochrony czynnej jest potrzebna, szczególnie, że w niektórych strefach gniazda naturalne bielików spadają nawet co roku, co jest oczywistym zagrożeniem dla lęgów."
Uwagi nie uwzględniono. W toku prac nad PZO, eksperci nie stwierdzili konieczności podjęcia takich działań w celu utrzymania i odtworzenia właściwego stanu ochrony dla tych gatunków.

„Dla lerki i lelka jako zadanie ochronne należy wpisać lokalizowanie w rogu wydzielenia 5% kępy starodrzewu pozostawianego na zrębach. Nie należy dzielić zrębu kępą na pół gdyż lerka i lelek preferują długie zręby zupełne."
Uwagi nie uwzględniono. Taki sposób lokowania może być niemożliwy z powodu różnych czynników terenowych.

„Dla bociana czarnego i derkacza należy wpisać jako zagrożenie istniejące sukcesję naturalną na śródleśnych terenach otwartych. Brak działań mających na celu powstrzymanie tego naturalnego procesu skutkować będzie zmniejszeniem powierzchni żerowisk dla tych gatunków."
Uwagę uwzględniono.

„Jako zadanie ochronne należy wpisać monitoring najważniejszych zagrożeń dla populacji poszczególnych przedmiotów ochrony tj. np. monitoring populacji norki amerykańskiej, jenota, lisa i szopa pracza oraz monitorowanie turystyki wodnej."
Uwagi nie uwzględniono. Nie zaplanowano zaproponowanych monitoringów ze względu na niemożność rzetelnego przeprowadzenia takich badań w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie. W ocenie organu bardziej zasadne jest prowadzenie monitoringu stanu ochrony populacji kluczowych gatunków, stanowiących przedmiot ochrony w obszarze. Dane gromadzone w trakcie monitoringu dotyczą również identyfikowanych w terenie zagrożeń, które mogą spowodować obniżenie wartości parametrów stanu ochrony na stanowisku. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie ochrony gatunków zostaną podjęte odpowiednie środki zapobiegawcze. W ocenie organu sam monitoring drapieżników bez monitorowania gatunków, których populację ograniczają, nie jest zasadny. Ciężar gromadzenia danych należy zatem przesunąć na zebranie informacji o gatunkach, dla których norka amerykańska i pozostałe gatunki drapieżników stanowią zagrożenie.

„Dla wszystkich zadań ochronnych należy zaplanować monitorowanie ich realizacji oraz skuteczności. Zwracamy uwagę, że wpisywane zadania muszą być konkretne i precyzyjne, gdyż jest to wymóg zasad stanowienia aktów prawnych. Ponadto, w przeciwnym razie ich realizacja i interpretacja będzie kłopotliwa. Niepoprawne jest używanie określeń typu „zapewnić odpowiednie" czy zapewnić „właściwe warunki". Należy stosować się do rozporządzenia o zasadach poprawnej techniki prawodawczej."
Uwagę częściowo uwzględniono. Doprecyzowano zapisy dotyczące działań ochronnych. Nie zaplanowano natomiast monitorowania ich realizacji oraz skuteczności – ocena taka zostanie dokonana przy przygotowywaniu kolejnego PZO.

Swoje uwagi do projektu PZO wniósł również Park Narodowy Bory Tucholskie. Poniżej wskazano ich treść i sposób rozpatrzenia. Należy jednak zwrócić uwagę, że część z przedłożonych uwag, a mianowicie:

- *„Z uwagi na fakt, ze część otuliny Parku Narodowego „Bory Tucholskie" pokrywa się powierzchniowo z obszarem PLB220009, zasadnym wydaje się uwzględnienie w części Informacja o obszarze i przedmiotach ochrony (etap II, moduł A, pkt 2,1) Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 15 grudnia 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Narodowego "Bory Tucholskie" (Dz. U. 2008 nr 230 poz. 1545)."*
- *„W części gatunki zwierząt i ich siedliska występujące na terenie obszaru (etap II, moduł A, pkt, 2.6.3) zbyt ogólnikowe wydają się informacje dotyczące występowania przedmiotów ochrony w obszarze i zagrożeń w odniesieniu do konkretnych lokalizacji stanowisk."*
- *„W części stan ochrony przedmiotów ochrony (etap II, moduł 8, punkt 3) wątpliwości budzi ocena ogólna U2 dla gatunków od dłuższego czasu nie notowanych w obszarze (podgorzałka, rybołów, szlachar). Czy nie właściwsze byłoby przypisanie tym gatunkom oceny XX tym bardziej, ze zaplanowane są dla nich działania mające na celu rozpoznanie w zakresie pojawiania się gatunku w obszarze?"*
- *„Wnioskujemy o dokładne przeanalizowanie SDF-u obszaru PLB220009 pod kątem występujących w nim błędów. Wydaje się, że zawiera on wiele informacji nieprawdziwych, powielonych z SDF-u sąsiedniego obszaru Wielki Sandr Brdy (PLB220001). Dotyczy to zarówno części opisowych (np. błędna informacja, ze Park Narodowy „Bory Tucholskie" znajduje się w granicach PLB220009) jak również danych liczbowych (np. populacja migrująca żurawia - rozbieżności między liczbą podaną w SDF-ach obszarów PLB220009 i PLB220001 a danymi z ostoi IBA Bory Tucholskie, która zasięgiem terytorialnym obejmuje oba obszary OSO).*

dotyczyła dokumentacji planu zadań ochronnych, a nie projektu zarządzenia. Zatem uwag tych nie uwzględniono

W odniesieniu do pozostałych uwag zgłoszonych przez Dyrektora Parku Narodowego Bory Tucholskie:

„W części dokumentacji dotyczącej działań ochronnych (etap lI, moduł C, punkt 6), wątpliwości nasze budzi kolumna podmiot odpowiedzialny za wykonanie RDOS nie może być odpowiedzialny za działania podejmowane na terenie zarządzanym przez właścicieli prywatnych bądź Lasy Państwowe (np. za wywieszanie budek lęgowych). Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody, regionalny dyrektor ochrony środowiska koordynuje funkcjonowanie obszarów Natura 2000 na obszarze swojego działania. Natomiast w toku prac nad Planem Zadań Ochronnych obszaru powinno się uzyskać akceptację przestrzegania obowiązków wynikających z zapisu PZO przez zarządców/właścicieli terenów, na których zostały one zaplanowane. Podobnie, parki krajobrazowe czy organizacje pozarządowe nie mogą być odpowiedzialne za działania podejmowane na terenach, które są zarządzane przez inne instytucje bądź są własnością osób prywatnych. Instytucje te mogą być partnerami w realizacji działań ochronnych, ale odpowiedzialność pozostaje po stronie właścicieli/zarządców, w przypadku Lasów Państwowych odpowiedzialność ta wynika bezpośrednio

z zapisów Ustawy z dnia 16 kwietnia o ochronie przyrody, której artykuł 32 punkt 4 brzmi: Na terenie zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, na którym znajduje się obszar Natura 2000, zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu urządzenia lasu. Jako podmioty odpowiedzialne za wykonanie części zadań ochronnych, w szczególności tych dotyczących zagospodarowania przestrzennego (planowanie zagospodarowania turystycznego brzegów jezior), wymienione powinny być : RZGW i samorządy lokalne."
Uwagę uwzględniono dokonując stosownych zmian w projekcie zarządzenia.

„Wątpliwość budzą dane dotyczące drapieżnictwa ze strony norki amerykańskiej. Na jakiej podstawie określono jej silny negatywny wpływ na populacje wielu gatunków ptaków wodno-błotnych w obszarze? z naszych informacji wynika, ze w planach łowieckich gatunek ten pojawia się w niewielkich liczbach i zwykle nie planuje się jego odstrzałów".
Uwagę częściowo uwzględniono. Na postawie danych z innych terenów kraju można stwierdzić, że wpływ tego gatunku na populacje ptaków wodno-błotnych może być istotny. Fakt, że gatunek ten pojawia się w niewielkich liczbach w planach łowieckich nie oznacza, że gatunek nie stanowi zagrożenia dla przedmiotów ochrony w obszarze. Konieczność podjęcia działań w kierunku eliminacji tego gatunku na obszarze Bory Tucholskie wskazało Zaborskie Towarzystwo Naukowe. Jednak ze względu na wątpliwości, czy norka amerykańska ma rzeczywiście istotny wpływ na stan ochrony przedmiotów ochrony w obszarze, nie zaplanowano działania polegającego na jego redukcji. RDOŚ w Gdańsku zwróci się natomiast do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tego gatunku w planach łowieckich.
W załączniku 6 - Wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000, umieszczono zapis dotyczący nie lokowania ferm norki amerykańskiej na obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie.

„Zapisy dotyczące planowanych działań ochronnych powinny być, jak najbardziej konkretne, co zapobiegnie ewentualnym niejasnościom i trudnościom w trakcie realizacji PZO. Proponujemy, by w dokumentacji PZO przy pojawiającym się w wielu miejscach słowie drzewostan używać dodatkowo uszczegółowienia, np. powierzchnia manipulacyjna, w przeciwnym razie zapis jest niejednoznaczny, gdyż drzewostan można rozumieć zarówno jako wydzielenie leśne lub cały obszar Borów Tucholskich. Należy tez pamiętać, że PZO otrzymają nie tylko osoby znające określenia typowo leśne.
Uwagę uwzględniono.

„Działania ochronne powinny bezpośrednio wynikać ze zidentyfikowanych zagrożeń, więc jeśli np. w odniesieniu do włochatki planowane jest rozwieszanie budek lęgowych, należy jako zagrożenie wymienić deficyt/niewystarczającą liczbę miejsc lęgowych (dziupli). Dla wszystkich gatunków, dla których jako zagrożenie istniejące stwierdzono drapieżnictwo norki amerykańskiej, w działaniach ochronnych powinna być zaplanowana je) redukcja i odwrotnie - dla gatunków, dla ochrony

których planujemy redukcję norki, w zagrożeniach powinno się wpisać drapieżnictwo."
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne. Podobnie zrezygnowano z systemowej redukcji norki amerykańskiej - RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tego gatunku w planach łowieckich.

„W szablonie dokumentacji projektu PZO w tabeli dotyczącej działań ochronnych (Etap II, moduł C, punkt 6) w rubryce „działania dotyczące monitoringu realizacji działań ochronnych" zaplanowanie wyłącznie monitoringu populacji lęgowej jest niewystarczające. Szczególnie wówczas, gdy dla gatunku stwierdzono kilka zagrożeń, co w konsekwencji skutkuje zaplanowaniem realizacji kilku działań ochronnych, informacje na temat wzrostu/spadku populacji lęgowej nie dadzą odpowiedzi na pytanie, które z podjętych działań okazały się skuteczne/nieskuteczne. Dlatego proponujemy dodatkowo wprowadzenie działań z zakresu monitoringu eliminacji najważniejszych zagrożeń, np.:
- w przypadku drapieżnictwa ze strony norki amerykańskiej monitoring jej populacji i wpływu drapieżnictwa na ptaki wodno błotne,
- w przypadku dziuplaków, dla których zaplanowano wywieszanie budek lęgowych (włochatka,nurogęś) - monitoring ich zasiedlenia (powinien on się znajdować w rubryce „działania dotyczące monitoringu realizacji działań ochronnych" a nie „działania i zakresu ochrony czynnej").
Ostatecznie zrezygnowano z działania polegającego na wywieszaniu budek lęgowych dla włochatki – postanowiono najpierw przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, czy tego typu działanie jest potrzebne. Podobnie zrezygnowano z systemowej redukcji norki amerykańskiej - RDOŚ w Gdańsku zwróci się do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tego gatunku w planach łowieckich.

„W przypadku dzięcioła czarnego jako zagrożenie potencjalne wpisane zostało wykonywanie zrębów wielkopowierzchniowych (B02.02). Zasady Hodowli Lasu podają, ze zręby takie (o powierzchni powyżej 4 ha) można zakładać tylko w przypadkach nadzwyczajnych, uzasadnionych względami hodowlanymi i sanitarnymi. Na zakładanie zrębów zupełnych przekraczających 4 ha nie zezwalają również standardy FSC. Z dostępnych nam danych wynika, że ostatnie zręby wielkopowierzchniowe zakładano w latach 80-tych, ryzyko zaistnienia tego rodzaju zagrożenia (nawet potencjalnie) jest więc minimalne. Podobnie, trudna zgodzić się z wpisanym dla gatunku trzmielojad zagrożeniem potencjalnym zmniejszanie się powierzchni drzewostanów mieszanych i liściastych na rzecz drzewostanów iglastych (B07). Praktyki takie od dawna nie są stosowane w Lasach Państwowych, jako niezgodne z obowiązującymi Zasadami Hodowli Lasu.
Uwagi nie uwzględniono. Są to zagrożenia potencjalne a więc fakt że taka sytuacja obecnie nie występuje, nie oznacza że nie może wystąpić w ciągu 10 lat obowiązywania PZO.

„Jako zagrożenie potencjalne powinien się w PZO znaleźć wykup gruntów, na których zlokalizowane są stanowiska lęgowe przedmiotów ochrony, szczególnie takich gatunków jak: gągoł, nurogęś a także bąk i bączek. Dotyczy to w głównej mierze sprzedaży jezior bezodpływowych, w tym lobeliowych."
Uwagi nie uwzględniono. Sam wykup nie stanowi zagrożenia – może stanowić go tylko

niewłaściwy sposób użytkowania tych gruntów np. wycinanie szuwarów, a takie zagrożenia zostały już wskazane w załączniku 3.

„Z uwagi na zbliżoną specyfikę obszarów wnioskujemy o umieszczenie w projekcie PZO zapisu o potrzebie połączenia obszarów PLB220009 „Bory Tucholskie" i PL8220001 „Wielki Sandr Brdy".
Uwagi nie uwzględniono. W zarządzeniu nie ma możliwości dokonywania tego typu zapisów. Wiąże się do bowiem ze zmianą granic obszarów Natura 2000 i ich liczby na terenie Polski. Wykracza to zarówno poza zakres prac nad PZO, jak też poza kompetencje tut. organu.

„Bąk, bączek - zapis utrzymanie odpowiedniej struktury siedlisk lęgowych, zwłaszcza rozległych trzcinowisk zalanych płytką wodą jest bardzo niekonkretny, trudno go będzie zrealizować (co to znaczy odpowiednia struktura?). Proponujemy np. „utrzymanie powierzchni trzcinowisk i ich uwodnienia na obecnym poziomie"
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. W działaniach dla tego gatunku wprowadzono zapis „zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku". Nie wprowadzono zapisu „utrzymanie powierzchni trzcinowisk i ich uwodnienia na obecnym poziomie" ze względu na fakt, że powierzchnia i uwodnienie są nieznane, i mogą podlegać fluktuacjom w wyniku czynników naturalnych.

„Bocian biały: Wydaje nam się, że zagrożenia wymienione dla gatunku jako potencjalne, szczególnie zmiana użytków zielonych w pola orne oraz kolizja z napowietrznymi liniami energetycznymi, należy wymienić w istniejących. Jeżeli wpływ tych zagrożeń na populację bociana białego w obszarze jest nieznany, to jego ustalenie należy wpisać jako działanie ochronne. Mało prawdopodobne jest, by obszar Borów Tucholskich był całkowicie wolny od zagrożeń zidentyfikowanych dla gatunku w całej Polsce, z własnego doświadczenia wiemy, ze kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi są problemem również w naszym regionie (do niedawna Park sam .podejmował liczne tego typu interwencje). Jako działanie ochronne można zapisać budowę bezpiecznych platform gniazdowych, modernizację słupów energetycznych i stacji transformatorowych. Uważamy także, ze dla bociana białego jako zagrożenie potencjalne należy wpisać kolizje z elektrowniami wiatrowymi."
Uwagi zostały uwzględnione. Zagrożenia „zmiana użytków zielonych w pola orne oraz kolizja z napowietrznymi liniami energetycznymi" uwzględniono jako istniejące, a zagrożenie „kolizje z elektrowniami wiatrowymi" jako potencjalne. Zaplanowano uzupełnienie stanu wiedzy w zakresie wpływu kolizji z liniami energetycznymi na stan ochrony bociana białego. Odpowiednie działania zostaną zaplanowane w przypadku, gdy zostanie stwierdzone, że utrzymanie właściwego stanu ochrony ich wymaga.

„Rybitwy: rzeczna, białowąsa, czarna:
W działaniach ochronnych planowana jest redukcja populacji jenota, szopa pracza i lisa natomiast w zagrożeniach gatunki te nie zostały wymienione (lisa wymienia się tylko w przypadku rybitwy czarnej). Dla uzasadnienia podjęcia redukcji tych gatunków należy drapieżnictwo z ich strony umieścić przynajmniej w zagrożeniach potencjalnych, chyba że w/w gatunki drapieżne występują w obszarze, wówczas jako zagrożenie istniejące"
Uwagi zostały uwzględnione. Wpisano drapieżnictwo jako zagrożenie istniejące dla ww. gatunków

na terenie województwa pomorskiego. Należy jednak zauważyć, że zrezygnowano z systemowej redukcji norki amerykańskiej. RDOŚ w Gdańsku zwróci się natomiast do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tego gatunku w planach łowieckich.

„Zimorodek:
Według nas zagrożenie turystyka wodna na ciekach w sezonie lęgowym jest zagrożeniem istniejącym, nie tylko potencjalnym. Jako działanie ochronne proponujemy dopisać monitoring ruchu turystycznego i określenie jego wpływu na gatunek. Dotyczy to również ptaków wodnych, np. gągoła i nurogęsi."
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. Zagrożenie „turystyka wodna na ciekach w sezonie lęgowym" przeniesiono do istniejących dla gatunków zimorodek, gągoł i nurogęś. Nie zaplanowano natomiast monitorowania natężenia turystyki wodnej, ponieważ przeprowadzenie rzetelnego monitoringu w tak dużym obszarze jak Bory Tucholskie nie jest możliwe. Zaplanowano natomiast monitoring stanu ochrony populacji ww. gatunków. W przypadku dostrzeżenia negatywnych zmian w stanie ich ochrony zostaną podjęte odpowiednie działania wyjaśniające przyczyny takiego stanu rzeczy oraz środki zapobiegawcze.

„Czapla siwa:
Uznanie za zagrożenie potencjale konkurencji o miejsca lęgowe ze strony kormorana jest nie do końca uzasadnione, gdyż jest to naturalne oddziaływanie antagonistyczne, nie stwarzające istotnego zagrożenia dla populacji czapli. Jeśli jednak ma ono pozostać, to konsekwentnie przy kormoranie należy jako zagrożenie potencjalne zapisać ingerencję człowieka w przypadku zajmowania przez kormorany stanowisk lęgowych czapli."
Uwagi nie uwzględniono. Zagrożenie to jest potencjalne i w obecnej chwili nie istnieją przesłanki, aby planować tego rodzaju działanie ochronne.

„Perkozek:
Proponujemy dodać działania ochronne ograniczające zidentyfikowane zagrożenia istniejące, a więc redukcję populacji norki amerykańskiej i utrzymanie powierzchni trzcinowisk i ich uwodnienia na obecnym poziomie w miejscach występowania gatunku"
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. Dodano działanie „zapobiegnięcie utracie siedlisk lęgowych poprzez zachowanie szuwarów w rejonach występowania gatunku", a w załączniku 6 dodano zapis dotyczący nie lokalizowania ferm norki amerykańskiej. W PZO zaplanowano też uzupełnienie stanu wiedzy dotyczące stanu ochrony perkozka w obszarze. W przypadku uzyskania informacji, że drapieżnictwo norki istotnie wpływa na stan ochrony przedmiotu ochrony zostaną zaplanowane stosowne działania np. redukcja norki.

„Kaczki: krakwa, cyraneczka, cyranka
Jako ważne zadanie ochronne powinien zostać wprowadzony zakaz lub ograniczenie polowania na kaczki. Być może najlepszym rozwiązaniem byłoby wyznaczenie najbardziej kluczowych akwenów, na których wprowadzono by zakaz polowań? Ponieważ dla wszystkich 3 gatunków jako zagrożenie istniejące zidentyfikowano drapieżnictwo norki amerykańskiej, w działaniach ochronnych należy zapisać redukcję populacji tego gatunku"

Uwagi nie zostały uwzględnione. W PZO nie ma możliwości wprowadzania zakazów lub ograniczania polowań. Kwestie te regulują przepisy odrębne, których PZO nie może zmieniać. W PZO zaplanowano natomiast uzupełnienie stanu wiedzy na temat wpływu polowań na stan ochrony gatunków łownych w obszarze będących jednocześnie w nim przedmiotem ochrony. Ze względu na wątpliwości, czy norka amerykańska ma rzeczywiście istotny wpływ na stan ochrony przedmiotów ochrony w obszarze nie zaplanowano działania polegającego na redukcji tego gatunku. RDOŚ w Gdańsku zwróci się natomiast do kół łowieckich działających na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie z prośbą o zwiększenie pozyskania tego gatunku w planach łowieckich.

„Uwagi do działań ochronnych ustalonych na spotkaniu z przedstawicielami Lasów Państwowych w nadleśnictwie Czersk w dniu 12.11.2012 r:
Standardy prowadzenia gospodarki leśnej proponowane w PZO nie powinny być niższe niż obecnie obowiązujące standardy FSC. Dlatego też proponujemy w poszczególnych punktach ustaleń wprowadzić-zapisy przynajmniej takie same jak w standardzie FSC:
W punkcie 6 wprowadzić zapis 6.4.1.4. standardu FSC: Zarządzający konsekwentnie stosuje wymogi związane z pozostawianiem na powierzchniach wykonywanych prac rębnych starodrzewu obejmującego nie mniej niż 5 % powierzchni manipulacyjnej (co najmniej 5 arów). Będzie to zapis bardziej konkretny niż proponowany obecnie, w którym niejasne jest pojęcie „co najmniej 5% powierzchni ogólnej drzewostanów" - czy dotyczy to 5 % wydzielenia, powierzchni manipulacyjnej czy całego obszaru leśnego Borów Tucholskich?
Zapisy punktu 7 ustaleń są poniżej standardów FSC. Proponowany obecnie zapis „pozostawianie w drzewostanach na całym obszarze Borów Tucholskich wszystkich drzew dziuplastych, poza obszarami w użytkowaniu rębnym" wprowadza ochronę dziupli na obszarach gdzie ich nie ma bądź jest bardzo niewiele. Dla właściwej ochrony dziuplaków niezbędne jest przyjęcie zapisu 6.3.4.2.standardu FSC: Nie usuwa się drzew dziuplastych, jeśli nie zagraża to bezpieczeństwu ludzi. Przed wycięciem sprawdza się, czy drzewo nie jest dziuplaste. Wyszukiwanie i znakowanie drzew dziuplastych może odbywać się np. w czasie wykonywania szacunków brakarskich, w obszarze „Bory Tucholskie" pozostawianie wszystkich drzew dziuplastych jest szczególnie ważne ze względu na fakt, ze duża jego część to drzewostany na siedliskach ubogich, na których powstawanie dziupli jest procesem dużo hardziej powolnym niż na siedliskach żyźniejszych. Nawet w drzewostanach w wieku powyżej 80 lat liczba dziupli jest niewielka.
W punkcie 10 ustaleń, zapis dotyczący pozostawiania pasa wzdłuż odcinków rzek, na którym występują gągoł i nurogęś, proponujemy rozszerzyć na długość całych cieków Jest to wymóg zapisany w punkcie 6.5.3 standardów FSC, zgodnie z którym wzdłuż cieków, zbiorników wodnych i torfowisk [...] zachowywane są nieużytkowane zrębami zupełnymi strefy ekotonowe. Strefy te zaznaczone są na mapach. Strefy te mają szerokość nie mniejszą niż, wysokość drzew panujących."
Uwagi zostały częściowo uwzględnione. Zgodnie z art. 28 ust 5 ustawy o ochronie przyrody regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia, plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000. Zatem PZO są niezależne od standardów FSC. Nie mniej jednak uwzględniono uwagi dotyczące wyznaczania 5% powierzchni drzewostanu i drzew dziuplastych. Nie uwzględniono uwagi dotyczącej pozostawiania stref ekotonowych na całych odcinkach cieków, ponieważ nie

byłoby to związane z utrzymaniem właściwego stanu ochrony gągoła i nurogęsi.

Po terminie wyznaczonym na udział społeczny swoje uwagi wniosła Gmina Osiek pismem nr Or.1610-1/2014 z dnia 09.01.2014 r. Dotyczyły one zamieszczenia w PZO zapisów o:
- konieczności usuwania z jeziora Kałębie i innych nie wymienionych z nazwy w ww. piśmie jezior, w porze zimowej trzciny i innych bliżej nie określonych w ww. piśmie roślin zabagniających jeziora,
- możliwości bagrowania „bagniejących" jezior.
Uwag nie uwzględniono. W trakcie prac nad projektem PZO nie stwierdzono, iż czynnikami zagrażającymi właściwemu stanowi ochrony przedmiotów ochrony jest zarastanie jezior trzciną lub wypłycanie się tych zbiorników, dlatego w celu ochrony ptaków i ich siedlisk nie jest konieczne podejmowanie działań związanych z usuwaniem trzciny lub bagrowaniem. Nie ma również podstawy prawnej, która umożliwiałaby w planie zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 wskazywanie działań, które miałyby być podejmowane w celach innych niż ochrona ww. gatunków ptaków.

Po terminie wyznaczonym na udział społeczny swoje uwagi wniósł również Pan Mariusz Niesiołowski. Dotyczyły one uwzględnienia w PZO przeznaczenia do zalesienia działek nr 155/3, 460/3, 108 (obręb Huta) i 309/3 (obręb Będźmierowice). W toku prac nad PZO wskazano, że zalesienie użytków zielonych i łąk stanowi potencjalne zagrożenie dla właściwego stanu ochrony bociana białego i derkacza, zalesianie piaszczystych obszarów sąsiadujących z lasami stanowi potencjalne zagrożenie dla lerki, natomiast zalesianie nieużytków i innych terenów otwartych stanowi potencjalne zagrożenie dla dudka. Korzystne dla chronionych w obszarze gatunków ptaków jest utrzymanie mozaiki siedlisk w obszarze. Zalesienie terenów otwartych może niekorzystnie wpłynąć na stan przedmiotów ochrony w obszarze, zatem wniosku Pana Mariusza Niesiołowskiego nie uwzględniono. Nie oznacza to, że działania takie są bezwzględnie zabronione, niemniej jednak muszą być prowadzone w sposób nie zagrażający gatunkom ptaków i ich siedliskom, a prowadzenie ich musi być poprzedzone odpowiednimi procedurami dotyczącymi oddziaływania na obszar Natura 2000, wynikającymi m.in. z ustaw:
- o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- o ochronie przyrody.

Po terminie wyznaczonym na udział społeczny swoje uwagi wniosła pismem z dnia 19.03.2014 Firma Rodzinna DRO-BET MUSOLF Sp. z o.o.
„Na podstawie art 28 ust 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U 2004, Nr 92, poz. 880 ze zm.), jako właściciele nieruchomości znajdującej się na działkach nr ew. 7 i 23/3 obręb Lipnica, które objęte są obszarem chronionym w ramach europejskiej sieci Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 wnosimy o ustanowienie spółki stroną postępowania administracyjnego dotyczącego opracowania planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie. Jednocześnie żądamy wprowadzenia do planu zadań ochronnych Bory Tucholskie PLB220009 zapisu umożliwiającego wydobywanie kopalin z udokumentowanych złóż.
Na obszarze w/w nieruchomości planuje się wydobywanie kopaliny pospolitej kruszywa naturalnego w związku z czym w naszym interesie prawnym jest udział w przedmiotowym

opracowaniu planu zadań ochronnych."
Uwagi nie uwzględniono. Procedura ustalania treści PZO odbywa się poza regulacją ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz 267, ze zm.), tym samym nie można osobom zainteresowanym przyznać bądź odmówić przyznania statusu strony postepowania. W PZO nie ma również możliwości wprowadzania zapisów, które rozstrzygałyby, które przedsięwzięcia są możliwe do realizacji, a które nie. Regulują to odrębne przepisy zawarte w ustawach:
- o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- o ochronie przyrody.

Biorąc pod uwagę wytyczne GDOŚ z dnia 23.10.2014 r. dokonano zmian w załączniku 5 i 6 projektu zarządzenia. Z treści wytycznych wynika bowiem:
„W opinii DP MŚ zapisy art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627, z późn. zm.) oraz § 3 ust. 6 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. Nr 34, poz. 186) wyraźnie wskazują, iż w planie zadań ochronnych przedstawiane są wyłącznie działania ochronne (ochrona czynna). Stąd dopuszczalne są zapisy nakładające na konkretne podmioty wykonanie jakichś zabiegów, prac czy działań mających na celu zachowanie, utrzymanie bądź poprawę stanu zachowania siedlisk bądź gatunków, natomiast należy dążyć do unikania zapisów wskazujących na potrzebę zaniechania działań (np. zachowanie siedlisk, utrzymanie dotychczasowego sposobu użytkowania, zaniechanie wycinki, pozostawianie czy nieusuwanie martwego drewna, etc.). Tam gdzie jest to możliwe należy spróbować zamienić „bierny" sposób ochrony (np. niedopuszczenie do zarastania, pozostawianie martwego drewna) na „aktywny" (np. usunięcie zakrzaczeń, modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie ilości martwego drewna pozostawianego po pracach z zakresu użytkowania lasu, modyfikacja dotychczasowego sposobu użytkowania poprzez zaprzestanie jakiejś działalności). W przypadku zadań ochronnych, których nie można przedstawić w formie „czynnej" (pozostawienie otworów wlotowych dla nietoperzy, pozostawienie drzew dziuplastych etc.) proponuje się użycie sformułowania „zapobiegnięcie skutkowi w postaci/polegającemu na .... (np. zablokowaniu otworów wlotowych, zmniejszeniu dostępności dziupli etc.) poprzez .... (utrzymanie otworów wlotowych, zachowanie drzew dziuplastych etc.).
W zarządzeniu rdoś, będącym aktem prawa miejscowego niemożliwe jest wprowadzanie zakazów w części dotyczącej działań ochronnych. Stąd w załączniku nr 5, gdzie wskazuje się działania ochronne, niedopuszczalne jest zakazywanie jakichś działań (co nota bene jest zgodne z zasadą niewpisywania tu „biernej" ochrony). Ograniczenia dotyczące sposobu użytkowania gruntów, ich przeznaczenia itp., mogą (i powinny) znaleźć wyraz w zał. nr 6 jako propozycja zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego etc. Informacja o zmianie powinna mieć raczej charakter wskazania, a nie gotowego zapisu. Samo wprowadzenie do mpzp zapisu np. „uwzględnienie informacji dotyczących przedmiotów ochrony" nie ma żadnego znaczenia w odniesieniu do eliminacji lub ograniczenia zagrożeń dla przedmiotów ochrony."
Przeniesiono zatem działanie „Zapobieganie lokalizacji ferm norek w obrębie obszaru i w pasie 50 km wokół ostoi" z załącznika 5 do załącznika 6. Ze względu na pojawiające się w trakcie udziału

społecznego wątpliwości (m.in. Parku Narodowego „Bory Tucholskie", czy norka amerykańska stanowi bardzo istotne zagrożenie dla przedmiotów ochrony w obszarze zrezygnowano z zapisu dotyczącego pasa szerokości 50 km wokół obszaru Natura 2000 wyłączonego z lokalizowania ferm norek. W załączniku 6 we wskazaniach do studiów dla wszystkich gmin znajdujących się na terenie obszaru zastosowano zapis "Wprowadzenie do studium zapisów zapewniających nielokalizowanie ferm norki amerykańskiej w obszarze Natura 2000 Bory Tucholskie, w granicach opracowania studium."

Ponadto w załączniku 6 - wskazania do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin znalazł się zapis wskazujący na konieczność wprowadzenia ww. dokumentach informacji, że gmina leży na terenie obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie. Dotyczy to tych studiów, w których informacji takiej brakowało. Informacja taka co prawda w bezpośredni sposób nie wpłynie na utrzymanie lub odtworzenie właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony, jednakże prawdopodobnie zwiększy świadomość organów, mieszkańców i innych podmiotów inwestujących na tym terenie, iż taki obszar znajduje się w granicach gminy i należy brać pod uwagę ograniczenia z nim związane.

Wyżej wymienione wskazania do dokumentów planistycznych nie były przedmiotem dyskusji na spotkaniach ZLW organizowanych w ramach prac nad tworzeniem PZO. Nie wynikają też wprost z dokumentacji przygotowanej na potrzeby PZO. W dokumentacji wskazano bowiem potrzebę zmiany 5 studium (gmin: Stara Kiszewa, Brusy, Czersk, Warlubie, Osiek). Należy jednak zwrócić uwagę, że konieczność przeniesienia zapisów, określonych wg dokumentacji PZO w tabeli działań, do załącznika 6. Zarządzenia (wskazań do dokumentów planistycznych) wymusiła ponowną analizę Studium wszystkich gmin w granicach obszaru Natura 2000. Analiza ta wykazała, że w części z nich w ogóle nie ma informacji o istnieniu obszaru. W opinii organu konieczne było zatem nie tylko przeniesienie działań dotyczących rezygnacji z lokalizowania ferm norek na terenie obszaru Natura 2000, ale także wprowadzenie samej informacji o jego występowaniu.

Projekt zarządzenia w sprawie planu zadań ochronnych został zaopiniowany przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody w Bydgoszczy uchwałą Nr 2/2015 z dnia 4 lutego 2015 r.
Informację o projekcie planu zadań ochronnych zamieszczono w publicznie dostępnym wykazie danych, udostępnionym poprzez stronę internetową www.wykaz.ekoportal.pl, pod numerem 732/2012

Projekt zarządzenia został uzgodniony, zgodnie z art. 59 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. Nr 31 poz. 206) z Wojewodą Pomorskim, pismem z dnia 30 marca 2015 r. nr PN-I.0041.6.2015.AF oraz z Wojewodą Kujawsko-Pomorskim, pismem z dnia 24 lutego 2015 r., znak: WSRRW.II.710.01.2015.
Jednocześnie Wojewoda Kujawsko-Pomorski przedstawił następujące uwagi do niniejszego planu zadań ochronnych:
1. W opisie do projektu wymienia się szacunkowe koszty wprowadzenia PZO na kwotę 420.000 PLN, z przeznaczeniem na uzupełnienie stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz monitoringu dla 19 gat. ptaków, przy czym dla pozostałych 24 gat. ptaków nie zaplanowano monitoringu stanu ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych. Do podmiotów wspierających działania

ochronne zaliczono Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku, WFOŚiGW W Toruniu i Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, przy czym fundusz ten na lata 2014-2020, nie uwzględnia finansowania działań odnoszących się do realizacji planu ochrony. EFRR w obecnej perspektywie finansowej jest skierowany na współpracę transgraniczną, transnarodową i międzyregionalną - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 1299/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących wsparcia z EFRR w ramach celu „Europejska współpraca terytorialna".

2. Wymieniona kwota 420.000 PLN wskazuje na środki potrzebne do dyspozycji RDOŚ. Nie wykazano szacunkowych kosztów z tytułu wprowadzenia dostosowanej do potrzeb PZO gospodarki leśnej i łąkarskiej, jako niezbędnych kosztów do realizacji zadań ochronnych, wykonywanych przez Lasy Państwowe oraz osoby fizyczne. Konieczność poznania i określenia tych kosztów w celu realizacji zadań jest jednak niezmiernie istotna.

W odpowiedzi na powyższe punkty należy stwierdzić, że zakres planu zadań ochronnych określa art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody, a niniejszy dokument jest zgodny z ww. zakresem.

Sposób określenia podmiotu odpowiedzialnego za realizację działań ochronnych w planie zadań ochronnych wynika również z wytycznych przedstawionych w piśmie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 28 marca 2011 r., znak: DOP-WP.082.1.7.2011.jb.

Działania ochronne mogą być realizowane w ramach gospodarki leśnej prowadzonej przez PGL Lasy Państwowe. Zgodnie z art. 54 pkt 5 ustawy z dnia 21 września 1991 o lasach (Dz. Urz. Poz. 1153) Lasy Państwowe otrzymują dotacje celowe z budżetu państwa na zadania zlecone przez administrację rządową, a w szczególności na opracowanie planów ochrony dla rezerwatów przyrody znajdujących się w zarządzie Lasów Państwowych, ich realizację, ochronę gatunkową roślin i zwierząt oraz sprawowanie nadzoru nad obszarami wchodzącymi w skład sieci Natura 2000. W związku z powyższym ustawodawca przewidział rozwiązanie systemowe umożliwiające finansowanie kosztów związanych ze sprawowaniem nadzoru nad obszarami wchodzącymi w skład sieci Natura 2000 ponoszonych przez jednostki PGL LP.

Rolnicy dobrowolnie mogą korzystać, np. z dopłat rolnośrodowiskowych. Warto również podkreślić, że realizacja programów rolnośrodowiskowych przez rolników jest często warunkiem zapewnienia trwałości siedliska, co przedkłada się również na możliwości i kwoty dopłat w granicach obszarów Natura 2000. Z tego też względu (w celu umożliwienia sprawnego wykorzystania dopłat rolnośrodowiskowych) działania ochronne w odniesieniu do siedlisk, np. łąkowych uwzględniają działania obligatoryjne oraz fakultatywne.

Jednocześnie, jak wskazano we wcześniejszej części niniejszego uzasadnienia, ww. kwota nie dotyczy dopłat z tytułu prowadzenia właściwej gospodarki łąkarskiej i leśnej. Środki te planuje się pozyskać z funduszy wspierających finansowo działania ochronne na obszarach cennych przyrodniczo, np. WFOŚiGW w Gdańsku, WFOŚiGW w Toruniu, NFOŚiGW, EFRR. W odniesieniu do możliwości finansowania przez EFRR należy zwrócić uwagę, że plan zadań ochronnych jest dokumentem planistycznym sporządzanym przez sprawującego nadzór nad obszarem na okres 10. W związku z powyższym nie można wykluczyć możliwości finansowania ze środków EFFR w okresie obowiązywania niniejszego zarządzenia. Ponadto wskazanie możliwości finansowania z EFFR nie obliguje do pozyskania środków z tego właśnie źródła, a jedynie stanowi wskazanie takiej możliwości. Jednocześnie powyższe nie wyklucza korzystania, np. z dopłat rolno-

środowiskowych. Warto również dodać, że działania ochronne mogą być realizowane w ramach gospodarki leśnej prowadzonej przez PGL Lasy Państwowe.

3. Kolejnym, ważkim elementem PZO jest konieczność dostosowania dokumentacji planistycznej poszczególnych gmin, określana w opisie do PZO jako zagrożenie dla przedmiotów ochrony. Skuteczna realizacja PZO dla obszaru Natura 2000, wymaga umieszczenia przez 32 jednostki samorządu terytorialnego nowych zapisów w poszczególnych studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin wraz ze strategicznymi ocenami oddziaływania na środowisko przy planach miejscowych. Realizacja wprowadzenia zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin, wymaga czasu i środków finansowych na ich wykonanie.

Określenie w załączniku nr 6 do niniejszego zarządzenia wskazań do zmian w istniejących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk gatunków zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 nie obliguje właściwych miejscowo jednostek do podjęcia zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin. Powyższe zestawienie (załącznik nr do zarządzenia) stanowi (jak sugeruje tytuł) wskazania do zmian. Powinny one zostać uwzględnione przez właściwe miejscowo gminy, w celu sprawnego i pozytywnego realizowania zamierzeń inwestycyjnych na omawianym obszarze. Jednocześnie w przypadku braku możliwości wprowadzenia zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin (np. ze względów finansowych) nie ma takiego obowiązku. Należy jednak w takim wypadku mieć na uwadze, że realizacja zamierzeń inwestycyjnych na podstawie ww. dokumentów, w zakresie mogącym wiązać się ze znacząco negatywnym oddziaływaniem na obszar Natura 2000, może nie dojść do skutku.

4. Wprowadzenie planu zadań ochronnych z ekonomicznego punktu widzenia wskazuje na rolników jako podmioty poszkodowane oraz Lasy Państwowe, które poniosą istotne koszty wdrożenia PZO, przy czym skutecznie prowadzony monitoring oraz dookreślenie powierzchni terenów objętych specjalną troską mogłoby w tej kwestii znacząco pomniejszyć koszty ponoszone przez użytkowników gruntów rolnych i leśnych.

Jak wskazano powyżej działania ochronne mogą być realizowane w ramach gospodarki leśnej prowadzonej przez PGL Lasy Państwowe. Również w przypadku rolników nie należy przewidywać, że są oni stroną poszkodowaną, gdyż mogą korzystać, np. z dopłat rolno-środowiskowych. Warto również podkreślić, że realizacja programów rolno-środowiskowych przez rolników jest często warunkiem zapewnienia trwałości siedliska, co przedkłada się również na możliwości i kwoty dopłat w granicach obszarów Natura 2000. Z tego też względu (w celu umożliwienia sprawnego wykorzystania dopłat rolno-środowiskowych) działania ochronne w odniesieniu do siedlisk, np. łąkowych uwzględniają działania obligatoryjne oraz fakultatywne.

5. Biorąc pod uwagę możliwości korzystania z programów rolnośrodowiskowych przez rolników, przy realizacji zadań ochronnych, należy wskazać na ograniczoną możliwość objęciem finansowaniem tylko do 2020 r., gdyż taką perspektywę obejmuje Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, zaś sam PZO będzie obowiązywał W dłuższej perspektywie do 2025 r. Powstaje zatem istotna luka w jego finansowaniu. Obszar Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009 dotyczy ogromnego obszaru, na którym również oprócz zadań ochronnych dla ptaków żyją okoliczni mieszkańcy, w związku z tym należy również uwzględnić możliwość poprawnego ich funkcjonowania na wymienionym obszarze.

W odpowiedzi na powyższe punkty należy stwierdzić, że zakres planu zadań ochronnych określa art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody, a niniejszy dokument jest zgodny z ww. zakresem. Wprowadzenie PROW obowiązującego w latach kolejnych wykracza poza zakres niniejszego dokumentu. Jednocześnie fakt ten nie wyklucza możliwości i zasadności korzystania z dofinansowania w ramach kolejnych PROW, a także z innych źródeł finansowania.

6. Na podstawie analizy zgłaszanych wniosków i informacji od zainteresowanych podmiotów nie dostrzeżono, aby doczekały się one zwrotnych informacji o wprowadzeniu bądź pominięciu wniosków jakie złożyły. Podmioty te, są bardzo zainteresowane ostatecznym kształtem dokumentu PZO, przed ogłoszeniem w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

W odpowiedzi na powyższe punkty należy stwierdzić, że zgodnie z art. 28 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zapewniono możliwość udziału osobom zainteresowanym i działającym w obszarze w pracach nad tworzeniem projektu PZO. W tym celu zorganizowano 14 spotkań dyskusyjnych, których tematem były zapisy w projekcie PZO. Informację o przystąpieniu do sporządzenia PZO zamieszczono na tablicach ogłoszeń RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, stronach internetowych RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, tablicach ogłoszeń urzędów gmin oraz w prasie (Gazeta Wyborcza z dnia 03.01.2012 r.). Udział społeczeństwa w postępowaniu na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (zwanej dalej OOŚ) został zagwarantowany poprzez ogłoszenie informacji o możliwości zapoznania z projektem PZO oraz o możliwości składania uwag i wniosków do planu. Informacje powyższe zostały zamieszczone w formie obwieszczenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku na tablicy ogłoszeń RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, na stronie internetowej RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy, w prasie (Gazeta Wyborcza z dnia 27.08.2013 r.) oraz przesłane z prośbą o wywieszenie na tablicach ogłoszeń do: urzędów miast i gmin: Lipnica, Studzienice, Parchowo, Bytów, Lipusz, Kościerzyna, Dziemiany, Karsin, Stara Kiszewa, Brusy, Chojnice, Czersk, Konarzyny, Zblewo, Kaliska, Czarna Woda, Osieczna, Lubichowo, Osiek, Skórcz gmina miejska, Skórcz gmina wiejska, Smętowo Graniczne (w woj. pomorskim) oraz Lniano, Drzycim, Osie, Jeżewo, Warlubie, Nowe, gm. Tuchola, Śliwice, Cekcyn, Gostycyn, Lubiewo, Kęsowo (w woj. kujawsko-pomorskim). Na wniesienie uwag i wniosków do projektu planu zadań ochronnych wyznaczono okres 21 dni.

7. Park Narodowy „Bory Tucholskie" zwracał uwagę na potrzebę weryfikacji pierwotnych dokumentów (SDF-ów - standardowych formularzy danych) oraz konkretnego formułowania wskaźników celów i ustaleń planistycznych, do zaplanowanych modyfikacji gospodarowania. Zdaniem Dyrektora Parku Narodowego nie można w podejmowanych działaniach opierać się na błędnych pierwotnie przyjętych założeniach, zawartych w dokumentach podstawowych, powielając je z uporem w kolejnych dokumentach. Cele ochrony powinny być określone w sposób mierzalny i możliwy do zweryfikowania. Zarządzenie jako akt prawa miejscowego, zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, powinno określać w sposób wyraźny i konkretny zakres działań, a nie tylko ogólnie przyjęte zalecenia. Jako podmiot odpowiedzialny powinien być również wymieniony Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku (będący właścicielem terenów przywodnych) oraz w części samorządy lokalne, jeszcze przed wejściem w życie zarządzenia.

W odpowiedzi na powyższe punkty należy stwierdzić, że zakres planu zadań ochronnych określa art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody, a niniejszy dokument jest zgodny z ww. zakresem.

Jednocześnie wskazane cele ochrony określono w sposób mierzalny, a sposób określenia podmiotu odpowiedzialnego za realizację działań ochronnych jest zgodny z pismem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 28 marca 2011 r., znak: DOP-WP.082.1.7.2011.jb.

8. Obszar objęty planem o powierzchni 3.218 km^2 przez stosowanie ogólnikowych zapisów stwarza brak jasności jakiego terenu konkretnie dany zapis dotyczy. Z uwagi na używanie specjalistycznych określeń i zwrotów niezbędne byłoby przygotowane streszczenia w języku niespecjalistycznym (analogicznie do wymagań stawianym dokumentom projektowym, a także ocenom oddziaływania na środowisko itp.), zrozumiałym dla wszystkich podmiotów.

W odpowiedzi na powyższe punkty należy stwierdzić, że zakres planu zadań ochronnych określa art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody, a niniejszy dokument jest zgodny z ww. zakresem. Jednocześnie kompetencje regionalnego dyrektora ochrony środowiska określa m. in. art. 32 ust. 3 ustawy o ochronie przyrody, zgodnie z którym organ ten koordynuje funkcjonowanie obszarów Natura 2000 na obszarze swojego działania.

Ponadto Wojewoda Kujawsko-Pomorski wskazał, że kluczowym czynnikiem dla istnienia przedmiotu ochrony na tak dużym obszarze jest zachowanie we właściwym stanie środowiska przyrodniczego sprzyjającego zachowaniu i rozwojowi populacji gatunków ptaków na tym terenie, a zatem niezmiernie ważkim zadaniem jest bieżąca współpraca z gospodarzami tego terenu - reprezentantami Lasów Państwowych, od których w znacznej mierze zależy zabezpieczenie i utrzymanie siedlisk sprzyjających populacji poszczególnych gatunków ptaków, a także z samorządami lokalnymi w zakresie planowania przestrzennego i osobami fizycznymi w tym z rolnikami, od których również w dużej mierze uzależniona jest realizacja załączonego planu zadań ochronnych.

W odpowiedzi na powyższe należy wyjaśnić, że w procesie przygotowania planu zadań ochronnych przeanalizowano wszystkie zgłoszone w ramach udziału społecznego uwagi. Jednocześnie niniejszy plan zadań ochronnych, którego zakres odpowiada art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody w żaden sposób nie wyklucza współpracy z jednostkami PGL Lasy Państwowe, samorządami, a także rolnikami.

11. KRONIKA